നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

വിനയപിടകേ

സാരത്ഥദീപനീ-ടീകാ (ദുതിയോ ഭാഗോ)

൧. പാരാജികകണ്ഡം

൧. പഠമപാരാജികം

സുദിന്നഭാണവാരവണ്ണനാ

൨൪. **അനുപദവണ്ണന**ന്തി പദം പദം പടിവണ്ണനം, പദാനുക്കമേന വണ്ണനം വാ. **ഭണ്ഡപ്പയോജനഉദ്ധാരസാരണാദിനാ കിച്ചേനാ**തി ഏത്ഥ വിക്കായികഭണ്ഡസ്സ വിക്കിണനം **ഭണ്ഡപ്പയോജനം,** ദാതും സങ്കേതിതേ ദിവസേ ഗന്ത്വാ ഗഹണം **ഉദ്ധാരോ,** ''അസുകസ്മിം ദിവസേ ദാതബ്ബ''ന്തി സതുപ്പാദനം **സാരണം. ചതുബ്ബിധായാ**തി ഖത്തിയബ്രാഹ്മണഗഹപതിസമണാനം വസേന ചതുബ്ബിധായ, ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനിഉപാസകഉപാസികാനം വസേന വാ. **ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസീ**തി ഹേതുഅത്ഥോ അയം ദിസ്വാന-സദ്ദോ അസമാനകത്തുകോ യഥാ ''ഘതം പിവിത്വാ ബലം ഹോതി, സീഹം ദിസ്വാ ഭയം ഹോതീ''തി. ദസ്സനകാരണാ ഹി ഏവം പരിവിതക്കനം അഹോസി. കിഞ്ചാപി ഏത്ഥ ''ഭബ്ബകുലപുത്തസ്സാ''തി വുത്തം, തഥാപി ഉപനിസ്സയസമ്പന്നസ്സപി അജാതസത്തുനോ വിയ അന്തരായോ ഭവിസ്സതീതി ഇമസ്സ ഥേരസ്സപി കതപാപകമ്മമൂലവിപ്പടിസാരവസേന അധിഗമന്തരായോ അഹോസീതി വദന്തി.

കിം പന യേസം മഗ്ഗഫലാനം ഉപനിസ്സയോ അത്ഥി, ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേപി തേസം അന്തരായോ ഹോതീതി? ആമ ഹോതി, ന പന ബുദ്ധേ പടിച്ച. ബുദ്ധാ ഹി പരേസം മഗ്ഗഫലാധിഗമായ ഉസ്സാഹജാതാ തത്ഥ നിരന്തരം യുത്തപയുത്താ ഏവ ഹോന്തി, തസ്മാ തേ പടിച്ച തേസം അന്തരായോ ന ഹോതി, അഥ ഖോ കിരിയാപരിഹാനിയാ വാ പാപമിത്തതായ വാ ഹോതി, കിരിയാപരിഹാനി ച ദേസകസ്സ തസ്സേവ വാ പുഗ്ഗലസ്സ തജ്ജപയോഗാഭാവതോ വേദിതബ്ബാ, ദേസകവസേന പനേത്ഥ പരിഹാനി സാവകാനം വസേനേവ വേദിതബ്ബാ, ന ബുദ്ധാനം വസേന. തഥാ ഹി സചേ ധമ്മസേനാപതി ധനഞ്ജാനിയസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ആസയം ഞത്വാ ധമ്മം ദേസയിസ്സ, ബ്രാഹ്മണോ സോതാപന്നോ അഭവിസ്സ. ഏവം താവ ദേസകസ്സ വസേന കിരിയാപരിഹാനിയാ അന്തരായോ ഹോതി. സചേ പേസ്സോ ഹത്ഥാരോഹപുത്തോ ഭഗവതോ സമ്മുഖാ ധമ്മം സുണന്തോ മുഹുത്തം നിസീദേയ്യ, യാവ തസ്സ ഭഗവാ അത്തന്തപാദികേ ചത്താരോ പുഗ്ഗലേ വിത്ഥാരേന വിഭജിത്വാ ദേസേതി, സോതാപത്തിഫലേന സംയുത്തോ അഭവിസ്സ. ഏവം പുഗ്ഗലസ്സ വസേന കിരിയാപരിഹാനിയാ അന്തരായോ ഹോതി നാമ. ഇമസ്സ ഹി ഉപാസകസ്സ കിരിയാപരിഹാനി ജാതാ അപരിനിട്ഠിതായ ദേസനായ ഉട്ഠഹിത്വാ പക്കന്തത്താ. സചേ അജാതസത്തു ദേവദത്തസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ പിതുഘാതകമ്മം നാകരിസ്സ, സാമഞ്ഞഫലസുത്തകഥിതദിവസേ സോതാപന്നോ അഭവിസ്സ, തസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ പിതുഘാതകമ്മസ്സ കതത്താ പന നാഹോസി. ഏവം പാപമിത്തതായ അന്തരായോ ഹോതി. സുദിന്നസ്സപി പാപമിത്തവസേന അന്തരായോ അഹോസീതി ദട്ഠബ്ബം. യദി ഹി തേന മാതാപിതൂനം വചനം ഗഹേത്വാ പുരാണദുതിയികായ മേഥുനധമ്മോ പടിസേവിതോ നാഭവിസ്സ, ന തംമൂലവിപ്പടിസാരവസേന അധിഗമന്തരായോ അഭവിസ്സ.

യന്നൂനാതി പരിവിതക്കനത്ഥേ നിപാതോതി ആഹ **''പരിവിതക്കദസ്സനമേത''**ന്തി. ''ധമ്മം സുണേയ്യ''ന്തി കിരിയാപദേന വുച്ചമാനോ ഏവ ഹി അത്ഥോ ''യന്നൂനാ''തി നിപാതപദേന ജോതീയതി. അഹം യന്നൂന ധമ്മം സുണേയ്യന്തി യോജനാ. **യന്നൂനാ**തി ച യദി പനാതി അത്ഥോ. യദി പനാതി ഇദമ്പി ഹി തേന സമാനത്ഥമേവ. യം ധമ്മം സുണാതീതി സമ്ബന്ധോ. **ഉളാരുളാരജനാ**തി ഖത്തിയമഹാസാലാദിഉളാരുളാരജനാകിണ്ണാ . സചേ അയമ്പി പഠമം ആഗച്ഛേയ്യ, ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ നിസീദിതും അരഹരൂപോതി ആഹ **''പച്ഛാ ആഗതേനാ''**തി. **സിക്ഖത്തയൂപസംഹിത**ന്തി അധിസീലഅധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതസിക്ഖത്തയയുത്തം. ഥോകം ധമ്മകഥം സുത്വാ അഹോസീതി സമ്ബന്ധോ. ഇധാപി സുത്വാ-സദ്ദോ ഹേതുഅത്ഥോതി ദട്ഠബ്ബോ, സവനകാരണാ ഏതദഹോസീതി വുത്തം ഹോതി. യദി ഏവം അഥ കസ്മാ ''ഏകമന്തം നിസിന്നസ്സ…പേ॰… ഏതദഹോസീ''തി വുത്തന്തി ആഹ **''തം പനസ്സ യസ്മാ''**തിആദി. തത്ഥ **ത**ന്തി പരിവിതക്കനം.

സങ്ഖേപകഥാതി വിസും വിസും പദുദ്ധാരം അകത്വാ സമാസതോ അത്ഥവണ്ണനാ. **യേന യേന ആകാരേനാ**തി യേന യേന പകാരേന. **തേന തേന മേ ഉപപരിക്ഖതോ**തി ''കാമാ നാമേതേ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ അട്ഠികങ്കലൂപമാ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൩൪; ൨.൪൨; പാചി॰ ൪൧൭; മഹാനി॰ ൩; ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൪൭) ച ആദിനാ യേന യേന ആകാരേന കാമേസു ആദീനവം ഓകാരം സംകിലേസം, തബ്ബിപരിയായതോ നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസം ഗുണം പകാസേന്തം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി അവബുജ്ഝാമി, തേന തേന പകാരേന ഉപപരിക്ഖതോ വീമംസന്തസ്സ മയ്ഹം ഏവം ഹോതി ഏവം ഉപട്ഠാതി. **സിക്ഖത്തയബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി അധിസീലസിക്ഖാദിസിക്ഖത്തയസങ്ഗഹം സേട്ഠചരിയം. **ഏകമ്പി ദിവസ**ന്തി ഏകദിവസമത്തമ്പി. **അഖണ്ഡം കത്വാ**തി ദുക്കടമത്തസ്സപി അനാപജ്ജനേന അഖണ്ഡിതം കത്വാ, അഖണ്ഡഅച്ഛിദ്ദാദിഭാവാപാദനേന വാ. അഖണ്ഡലക്ഖണവചനഞ്ഹേതം. **ചരിമകചിത്ത**ന്തി ചുതിചിത്തം. കിഞ്ചിപി ഏകദേസം അസേസേത്വാ ഏകന്തേനേവ പരിപൂരേതബ്ബതായ **ഏകന്തപരിപുണ്ണം. കിലേസമലേന അമലീനം കത്വാ**തി തണ്ഹാസംകിലേസാദിനാ അസംകിലിട്ഠം കത്വാ, ചിത്തുപ്പാദമത്തമ്പി സംകിലേസമലം അനുപ്പാദേത്വാ. അച്ചന്തമേവ വിസുദ്ധം കത്വാ പരിഹരിതബ്ബതായ **ഏകന്തപരിസുദ്ധം**. തതോ ഏവ സങ്ഖം വിയ ലിഖിതന്തി **സങ്ഖലിഖിതം**. തേനാഹ **''ലിഖിതസങ്ഖസദിസ''**ന്തി. പരിയോദാതട്ഠേന നിമ്മലഭാവേന സങ്ഖം വിയ ലിഖിതം ധോതന്തി സങ്ഖലിഖിതന്തി ആഹ **''ധോതസങ്ഖസപ്പടിഭാഗ''**ന്തി. ''അജ്ഝാവസതാ''തി പദപ്പയോഗേന **അഗാര**ന്തി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനന്തി ആഹ **''അഗാരമജ്ഝേ''**തി. ദാഠികാപി മസ്സുഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹേത്വാ **''മസ്സു''**ന്തേവ വുത്തം, ഉത്തരാധരമസ്സുന്തി അത്ഥോ. കസായേന രത്താനീതി **കാസായാനീ**തി ആഹ **''കസായരസപീതതായാ''**തി. **പരിദഹിത്വാ**തി നിവാസേത്വാ ചേവ പാരുപിത്വാ ച. **അഗാരസ്സ ഹിത**ന്തി അഗാരവാസോ അഗാരം ഉത്തരപദലോപേന, തസ്സ വഡ്ഢിആവഹം അഗാരസ്സ ഹിതം.

൨൫. **ഞാതിസാലോഹിതാ**തിആദീസു "അയം അജ്ഝത്തികോ"തി ജാനന്തി, ഞായന്തി വാതി **ഞാതീ,** ലോഹിതേന സമ്ബന്ധാതി **സാലോഹിതാ**. പിതുപക്ഖികാ ഞാതീ, മാതുപക്ഖികാ സാലോഹിതാ. മാതുപക്ഖികാ പിതുപക്ഖികാ വാ ഞാതീ , സസ്സുസസുരപക്ഖികാ സാലോഹിതാ. മിത്തായന്തീതി **മിത്താ,** മിനന്തി വാ സബ്ബഗുയ്ഹേസു അന്തോ പക്ഖിപന്തീതി **മിത്താ**. കിച്ചകരണീയേസു സഹഭാവട്ഠേന അമാ ഹോന്തീതി **അമച്ചാ**. മമായതീതി **മാതാ,** പിയായതീതി **പിതാ. സരീരകിച്ചലേസേനാ**തി ഉച്ചാരപസ്സാവാദിസരീരകിച്ചലേസേന. **അനനുഞ്ഞാതം പുത്തം ന പബ്ബാജേതീ**തി "മാതാപിതൂനം ലോകിയമഹാജനസ്സ ച ചിത്തഞ്ഞഥത്തം മാ ഹോതൂ"തി ന പബ്ബാജേതി. തതോയേവ ച സുദ്ധോദനമഹാരാജസ്സ തഥാ വരോ ദിന്നോ.

൨൬. **ധുരനിക്ഖേപേനാ**തി ഭണ്ഡപ്പയോജനാദീസു ധുരനിക്ഖേപേന. തേനാഹ **"ന ഹീ"**തിആദി. പിയായിതബ്ബോതി **പിയോ**തി ആഹ **"പീതിജനനകോ"**തി. മനസ്സ അപ്പായനതോ **മനാപോ**തി ആഹ **"മനവഡ്ഢനകോ"**തി. **സുഖേധിതോ** തരുണദാരകകാലേ, തതോ പരഞ്ച സപ്പിഖീരാദിസാദുരസമനുഞ്ഞഭോജനാദിആഹാരസമ്പത്തിയാ **സുഖപരിഹതോ**. അഥ വാ ദള്ഹഭത്തികധാതിജനാദിപരിജനസമ്പത്തിയാ ചേവ പരിച്ഛേദസമ്പത്തിയാ ച ഉളാരപണീതസുഖപച്ചയൂപഹാരേഹി ച **സുഖേധിതോ,** അകിച്ഛേനേവ ദുക്ഖപച്ചയവിനോദനേന **സുഖേപരിഹതോ**. അജ്ഝത്തികങ്ഗസമ്പത്തിയാ വാ **സുഖേധിതോ,** ബാഹിരങ്ഗസമ്പത്തിയാ **സുഖപരിഹതോ**.

കിഞ്ചീതി ഏതസ്സ വിവരണം **"അപ്പമത്തകമ്പി കലഭാഗ"**ന്തി. യദാ ജാനാതി-സദ്ദോ ബോധനത്ഥോ ന ഹോതി, തദാ തസ്സ പയോഗേ "സപ്പിനോ ജാനാതി, മധുനോ ജാനാതീ"തിആദീസു വിയ കരണത്ഥേ സാമിവചനം സദ്ദത്ഥവിദൂ ഇച്ഛന്തീതി ആഹ **"കിഞ്ചി ദുക്ഖേന നാനുഭോസീ"**തി. തേനാഹ **"കരണത്ഥേ സാമിവചനം, അനുഭവനത്ഥേ ച ജാനനാ"**തി. ഏത്ഥ ച **കിഞ്ചി ദുക്ഖേന നാനുഭോസീ**തി കേനചി ദുക്ഖേന കരണഭൂതേന വിസയം നാനുഭോസീതി ഏവമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. "കിഞ്ചീ"തി ഏത്ഥാപി ഹി കരണത്ഥേ സാമിവചനസ്സ ലോപോ കതോ. തേനേവ ച വക്ഖതി "വികപ്പദ്വയേപി പുരിമപദസ്സ ഉത്തരപദേന സമാനവിഭത്തിലോപോ ദട്ഠബ്ബോ"തി. യദാ പന ജാനാതി-സദ്ദോ സരണത്ഥോ ഹോതി, തദാ സരണത്ഥാനം ധാതുസദ്ദാനം പയോഗേ "മാതു സരതി, പിതു സരതി, ഭാതു ജാനാതീ"തിആദീസു വിയ ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം സദ്ദസത്ഥവിദൂ വദന്തീതി ആഹ **"അഥ വാ കിഞ്ചി ദുക്ഖം നസ്സരസീതി അത്ഥോ"**തി, കസ്സചി ദുക്ഖസ്സ അനനുഭൂതത്താ അത്തനാ അനുഭൂതം അപ്പമത്തകമ്പി ദുക്ഖം പരിയേസമാനോപി അഭാവതോയേവ നസ്സരസീതി അത്ഥോ . **വികപ്പദ്വയേപീ**തി അനുഭവനസരണത്ഥവസേന വുത്തേ ദുതിയതതിയവികപ്പദ്വയേ. **പുരിമപദസ്സാ**തി "കിഞ്ചീ"തി പദസ്സ. **ഉത്തരപദേനാ**തി "ദുക്ഖസ്സാ"തി പദേന. **സമാനവിഭത്തിലോപോ**തി ഉത്തരപദേന സമാനസ്സ സാമിവചനസ്സ ലോപോ. "കസ്സചി ദുക്ഖസ്സാ"തി വത്തബ്ബേ വികപ്പദ്വയേപി പുരിമപദേ സാമിവചനസ്സ ലോപം കത്വാ "കിഞ്ചി ദുക്ഖസ്സാ"തി നിദ്ദേസോ കതോ. **അനിച്ഛകാ**തി അനിച്ഛന്താ. **ഏവം സന്തേ**തി നനു മയം സുദിന്ന സാമാദീസു കേനചിപി ഉപായേന അപ്പടിസാധനേന അപ്പടികാരേന മരണേനപി തയാ അകാമകാപി വിനാ ഭവിസ്സാമ, ഏവം സതി. **യേനാ**തി യേന കാരണേന. **കിം പനാ**തി ഏത്ഥ **കി**ന്തി കരണത്ഥേ പച്ചത്തവചനന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"കേന പന കാരണേനാ"**തി.

൨൭. **ഗന്ധബ്ബനടനാടകാദീനീ**തി ഏത്ഥ **ഗന്ധബ്ബാ** നാമ ഗായനകാ, **നടാ** നാമ രങ്ഗനടാ, **നാടകാ** ലങ്ഘനകാദയോ. **പരിചാരേഹീ**തി ഏത്ഥ പരിതോ തത്ഥ തത്ഥ യഥാസകം വിസയേസു ചാരേഹീതി അത്ഥോതി ആഹ **"ഇന്ദ്രിയാനി ചാരേഹീ"**തിആദി. **പരിചാരേഹീ**തി വാ സുഖൂപകരണേഹി അത്താനം പരിചാരേഹി അത്തനോ പരിചരണം കാരേഹി. തഥാഭൂതോ ച യസ്മാ ലളന്തോ കീളന്തോ നാമ ഹോതി, തസ്മാ **"ലളാ"**തിആദി വുത്തം. ഭുഞ്ജിതബ്ബതോ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബതോ വിസേസതോ പഞ്ച കാമഗുണാ ഭോഗാ നാമാതി ആഹ **"ഭോഗേ ഭുഞ്ജന്തോ"**തി. **ദാനപ്പദാനാനീ**തി ഏത്ഥ നിച്ചദാനം **ദാനം** നാമ, ഉപോസഥദിവസാദീസു ദാതബ്ബം അതിരേകദാനം **പദാനം** നാമ. പവേണീരക്ഖണവസേന വാ ദീയമാനം **ദാനം** നാമ, അത്തനാവ പട്ഠപേത്വാ ദീയമാനം **പദാനം** നാമ. പചുരജനസാധാരണം വാ നാതിഉളാരം **ദാനം** നാമ, അനഞ്ഞസാധാരണം അതിഉളാരം **പദാനം** നാമ. **ആദി**-സദ്ദേന സീലാദീനി സങ്ഗണ്ഹാതി. നത്ഥി ഏതസ്സ വചനപ്പടിവചനസങ്ഖാതോ ആലാപസല്ലാപോതി **നിരാലാപസല്ലാപോ**.

൩൦. **ബലം ഗാഹേത്വാ**തി ഏത്ഥ ബലഗ്ഗഹണം നാമ കായബലസ്സ ഉപ്പാദനമേവാതി ആഹ **"കായബലം ജനേത്വാ"**തി. **അസ്സുമുഖ**ന്തി അസ്സൂനി മുഖേ ഏതസ്സാതി അസ്സുമുഖോ, തം അസ്സുമുഖം, അസ്സുകിലിന്നമുഖന്തി അത്ഥോ. ഗാമോയേവ **ഗാമന്തസേനാസനം** ഗാമപരിയാപന്നത്താ ഗാമന്തസേനാസനസ്സ. **അതിരേകലാഭപടിക്ഖേപേനാ**തി "പിണ്ഡിയാലോപഭോജനം നിസ്സായാ"തി (മഹാവ॰ ൧൨൮) ഏവം വുത്തഭിക്ഖാഹാരലാഭതോ അധികലാഭോ സങ്ഘഭത്താദിഅതിരേകലാഭോ, തസ്സ പടിക്ഖേപേനാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"ചുദ്ദസ ഭത്താനി പടിക്ഖിപിത്വാ"**തി. സങ്ഘഭത്തം ഉദ്ദേസഭത്തം നിമന്തനഭത്തം സലാകഭത്തം പക്ഖികം ഉപോസഥികം പാടിപദികം ആഗന്തുകഭത്തം ഗമികഭത്തം ഗിലാനഭത്തം ഗിലാനുപട്ഠാകഭത്തം വിഹാരഭത്തം ധുരഭത്തം വാരഭത്തന്തി ഇമാനി ചുദ്ദസ ഭത്താനി. തത്ഥ സകലസ്സ സങ്ഘസ്സ ദാതബ്ബം ഭത്തം **സങ്ഘഭത്തം**. കതിപയേ ഭിക്ഖൂ ഉദ്ദിസിത്വാ ദാതബ്ബം ഭത്തം **ഉദ്ദേസഭത്തം**. ഏകസ്മിം പക്ഖേ ഏകദിവസം ദാതബ്ബം ഭത്തം **പക്ഖികം**. ഉപോസഥേ ദാതബ്ബം ഭത്തം **ഉപോസഥികം**. പാടിപദദിവസേ ദാതബ്ബം ഭത്തം **പാടിപദികം**. വിഹാരം ഉദ്ദിസ്സ ദാതബ്ബം ഭത്തം **വിഹാരഭത്തം**. ധുരഗേഹേയേവ ഠപേത്വാ ദാതബ്ബം ഭത്തം **ധുരഭത്തം**. ഗാമവാസീആദീഹി വാരേന ദാതബ്ബം ഭത്തം **വാരഭത്തം**.

അഥ **"ഗഹപതിചീവരം പടിക്ഖിപിത്വാ"**തി കസ്മാ വുത്തം. ഗഹണേ ഹി സതി പടിക്ഖേപോ യുജ്ജേയ്യ, ന ച പഠമബോധിയം ഗഹപതിചീവരസ്സ പടിഗ്ഗഹണം അനുഞ്ഞാതം പരതോ **ജീവകവത്ഥുസ്മിം** അനുഞ്ഞാതത്താ. തേനേവ വക്ഖതി **ജീവകവത്ഥുസ്മിം** (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൩൩൭) "ഭഗവതോ ഹി ബുദ്ധഭാവപ്പത്തിതോ പട്ഠായ യാവ ഇദം വത്ഥം, ഏത്ഥന്തരേ വീസതി വസ്സാനി ന കോചി ഗഹപതിചീവരം സാദിയി, സബ്ബേ പംസുകൂലികാവ അഹേസു"ന്തി. സുദിന്നോ ച പഠമബോധിയംയേവ പബ്ബജിതോ. തേനേവ വക്ഖതി "സുദിന്നോ ഹി ഭഗവതോ ദ്വാദസമേ വസ്സേ പബ്ബജിതോ, വീസതിമേ വസ്സേ ഞാതികുലം പിണ്ഡായ പവിട്ഠോ, സയം പബ്ബജ്ജായ അട്ഠവസ്സികോ ഹുത്വാ"തി. തസ്മാ "ഗഹപതിചീവരം പടിക്ഖിപിത്വാ"തി കസ്മാ വുത്തന്തി? വുച്ചതേ - അനനുഞ്ഞാതേപി ഗഹപതിചീവരേ പംസുകൂലികങ്ഗസമാദാനവസേന ഗഹപതിചീവരം പടിക്ഖിത്തം നാമ ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം "ഗഹപതിചീവരം പടിക്ഖിപിത്വാ"തി.

ലോലുപ്പചാരം പടിക്ഖിപിത്വാതി കുസലഭണ്ഡസ്സ ഭുസം വിലുമ്പനട്ഠേന ലോലുപ്പം വുച്ചതി തണ്ഹാ, ലോലുപ്പേന ചരണം ലോലുപ്പചാരോ, തണ്ഹാവസേന ഘരപടിപാടിം അതിക്കമിത്വാ ഭിക്ഖായ ചരണം, തം പടിക്ഖിപിത്വാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"ഘരപടിപാടിയാ ഭിക്ഖായ പവിസതീ"**തി. ഏത്ഥ ച ആരഞ്ഞികങ്ഗാദിപധാനങ്ഗവസേന സേസധുതങ്ഗാനിപി ഗഹിതാനേവ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബം. **വജ്ജീന**ന്തി രാജാനോ അപേക്ഖിത്വാ സാമിവചനം കതം,

വജ്ജിരാജൂനന്തി അത്ഥോ. ജനപദ-സദ്ദസ്സ തംനിവാസീസുപി പവത്തനതോ **"വജ്ജീസൂ"**തി ജനപദാപേക്ഖം ഭുമ്മവചനം, വജ്ജിനാമകേ ജനപദേതി അത്ഥോ.

ഉപഭോഗപരിഭോഗൂപകരണമഹന്തതായാതി പഞ്ചകാമഗുണസങ്ഖാതാനം ഉപഭോഗാനഞ്ചേവ ഹത്ഥിഅസ്സരഥഇത്ഥിയാദിഉപഭോഗൂപകരണാനഞ്ച മഹന്തതായ. ഉപഭോഗൂപകരണാനേവ ഹി ഇധ പരിഭോഗൂപകരണസദ്ദേന വുത്താനി. തേനേവാഹ **"യേ ഹി തേസം ഉപഭോഗാ, യാനി ച ഉപഭോഗൂപകരണാനി, താനി മഹന്താനീ"**തി. "ഉപഭോഗാ ഹത്ഥിഅസ്സരഥഇത്ഥിആദയോ, ഉപഭോഗൂപകരണാനി തേസമേവ സുവണ്ണാദിഉപകരണാനീ"തിപി വദന്തി. **സാരകാനീ**തി സാരഭൂതാനി. **നിധേത്വാ**തി നിദഹിത്വാ, നിധാനം കത്വാതി അത്ഥോ. **ദിവസപരിബ്ബയസങ്ഖാതഭോഗമഹന്തതായാ**തി ദിവസേ ദിവസേ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബസങ്ഖാതഭോഗാനം മഹന്തതായ. **ജാതരൂപരജതസ്സേവ പഹൂതതായാ**തി പിണ്ഡപിണ്ഡവസേന ചേവ സുവണ്ണമാസകരജതമാസകാദിവസേന ച ജാതരൂപരജതസ്സേവ പഹൂതതായ. **വിത്തീ**തി തുട്ഠി, വിത്തിയാ ഉപകരണം വിത്തൂപകരണം, പഹൂതം നാനാവിധാലങ്കാരഭൂതം വിത്തൂപകരണമേതേസന്തി **പഹൂതവിത്തൂപകരണാ**. തേനാഹ **"അലങ്കാരഭൂതസ്സാ"**തിആദി. **വോഹാരവസേനാ**തി വണിജ്ജാവസേന വഡ്ഢികതാദിവസേന. **ധനധഞ്ഞസ്സ പഹൂതതായാ**തി സത്തരതനസങ്ഖാതസ്സ ധനസ്സ സബ്ബപുബ്ബണ്ണാപരണ്ണസങ്ഗഹിതസ്സ ധഞ്ഞസ്സ ച പഹൂതതായാതി അത്ഥോ. തഥ "സുവണ്ണരജതമണിമുത്താവേളുരിയവജിരപവാളാനി സത്ത രതനാനീ"തി വദന്തി. സാലിവീഹിആദി **പുബ്ബണ്ണം** പുരക്ഖതം സസ്സഫലന്തി കത്വാ, തബ്ബിപരിയായതോ മുഗ്ഗമാസാദി **അപരണ്ണ**ന്തി വേദിതബ്ബം. **ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതികത്താ**തി സേസധുതങ്ഗപരിവാരിതേന ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതധുതങ്ഗേന സമന്നാഗതത്താ. തേനാഹ **"സപദാനചാരം ചരിതുകാമോ"**തി.

൩൬. അന്തോജാതതായ വാ ഞാതിസദിസീ ദാസീതി **ഞാതിദാസീ**. പൂതിഭാവേനേവ ലക്ഖിതബ്ബദോസോ വാ **ആഭിദോസികോ,** അഭിദോസം വാ പച്ചൂസകാലം ഗതോ പത്തോ അതിക്കന്തോതി **ആഭിദോസികോ**. തേനാഹ **"ഏകരത്താതിക്കന്തസ്സ വാ"**തിആദി. പൂതിഭൂതഭാവേന പരിഭോഗം നാരഹതീതി **അപരിഭോഗാരഹോ**. ഛഡ്ഡനീയസഭാവേ നിച്ഛിതേപി പുച്ഛാകാലേ സന്ദേഹവോഹാരവസേനേവ പുച്ഛിതും യുത്തന്തി ആഹ **"സചേ"**തി. **അരിയവോഹാരേനാ**തി അരിയസമുദാചാരേന. അരിയാ ഹി മാതുഗാമം ഭഗിനിവാദേന സമുദാചരന്തി. **നിസ്സട്ഠപരിഗ്ഗഹ**ന്തി പരിച്ചത്താലയം.

"ആകിരാ"തി വുത്തത്താ **"വിഞ്ഞത്തി വാ"**തി വുത്തം, "സചേ തം ഛഡ്ഡനീയധമ്മ"ന്തി പരിയായം അമുഞ്ചിത്വാ വുത്തത്താ **"പയുത്തവാചാ വാ"**തി വുത്തം, പച്ചയപടിസംയുത്താ വാചാ പയുത്തവാചാ. **വത്തും വട്ടതീ**തി നിരപേക്ഖഭാവതോ വുത്തം , ഇധ പന വിസേസതോ അപരിഭോഗാരഹത്താവ വത്ഥുനോ. **അഗ്ഗഅരിയവംസികോ**തി അരിയവംസപടിപത്തിപൂരകാനം അഗ്ഗോ ഉത്തമോ. നിമീയതി സഞ്ഞായതീതി **നിമിത്തം,** യഥാസല്ലക്ഖിതോ ആകാരോതി ആഹ **"ഗിഹികാലേ സല്ലക്ഖിതപുബ്ബം ആകാര"**ന്തി. ഹത്ഥപിട്ഠിആദീനി ഓലോകയമാനാ "സാമിപുത്തസ്സ മേ സുദിന്നസ്സ വിയ സുവണ്ണകച്ഛപപിട്ഠിസദിസാ ഇമാ ഹത്ഥപാദപിട്ഠിയോ, ഹരിതാലവട്ടിയോ വിയ സുവട്ടിതാ അങ്ഗുലിയോ, മധുരോ സരോ"തി ഗിഹികാലേ സല്ലക്ഖിതപുബ്ബം ആകാരം അഗ്ഗഹേസി സഞ്ജാനി സല്ലക്ഖേസി. കസ്മാ പന സാ ഞാതിദാസീ ദിസ്വാവ ന സഞ്ജാനീതി ആഹ **"സുദിന്നോ ഹീ"**തിആദി. **പബ്ബജ്ജുപഗതേനാ**തി പബ്ബജ്ജം ഉപഗതേന, പബ്ബജിതേനാതി അത്ഥോ. **ഘരം പവിസിത്വാ**തി ഗേഹസാമിനിയാ നിസീദിതബ്ബട്ഠാനഭൂതം അന്തോഗേഹം പവിസിത്വാ. **യഗ്ഘേ**തി ഇമസ്സ ആരോചയാമീതി അയമത്ഥോതി ആഹ **"ആരോചനത്ഥേ നിപാതോ"**തി. "യഗ്ഘേ ജാനേയ്യാസീതി സുട്ഠു ജാനേയ്യാസീ"തിപി അത്ഥം വദന്തി. **ആലപനേ**തി ദാസിജനസ്സ ആലപനേ. തേനാഹ **"ഏവഞ്ഹീ"**തിആദി.

൩൭. ഘരേസു സാലാ ഹോന്തീതി ഘരേസു ഏകമന്തേ ഭോജനസാലാ ഹോന്തി പാകാരപരിക്ഖിത്താ സുസംവിഹിതദ്വാരബന്ധാ സുസമ്മട്ഠവാലികങ്ഗണാ. **ഉദകകഞ്ജിയ**ന്തി ഉദകഞ്ച കഞ്ജിയഞ്ച. കസ്മാ പന ഈദിസായമേവ സാലായ അഞ്ഞതരം കുട്ടമൂലന്തി അയമത്ഥോ വുത്തോതി ആഹ **"ന ഹി പബ്ബജിതാ"**തിആദി. **അസാരുപ്പേ ഠാനേ**തി ഭിക്ഖൂനം അനനുച്ഛവികേ പദേസേ. **അത്ഥി നു ഖോ**തി **നു**-സദ്ദോ പുച്ഛനത്ഥേ, **ഖോ**-സദ്ദോ വചനസിലിട്ഠതായ വുത്തോ. **നുഖോ**തി വാ നിപാതസമുദായോ പുച്ഛനത്ഥോ. തേന നാമ-സദ്ദസ്സ പുച്ഛനത്ഥതം ദസ്സേതി. **യേസം നോ ത്വ**ന്തി യേസം നോ പുത്തോ ത്വം. **ഈദിസേ ഠാനേ**തി കിഞ്ചാപി തം ഠാനം ഭിക്ഖൂനം അനനുരൂപം ന ഹോതി, തഥാപി മാദിസാനം മഹാഭോഗകുലാനം പുത്തസ്സ പരകുലേ ആസനസാലായം നിസീദിത്വാ ഭോജനം നാമ അയുത്തരൂപന്തി മഞ്ഞമാനോ ആഹ. തേനേവാഹ "നനു നാമ, താത സുദിന്ന, സകം ഗേഹം ഗന്തബ്ബ"ന്തി. അഞ്ഞേനപി പകാരേന നാമസദ്ദസ്സ പുച്ഛനത്ഥതമേവ ദസ്സേന്തോ ആഹ **"തഥാ അത്ഥി നു ഖോ താതാ"**തിആദി. **തഥാ**തി സമുച്ചയത്ഥോ. ഇദാനി നാമസദ്ദസ്സ മഞ്ഞനത്ഥതം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"തഥാ അത്ഥി മഞ്ഞേ"**തിആദി.

ദുക്ഖാഭിതുന്നതായാതി മാനസികേന ദുക്ഖേന അഭിപീളിതത്താ. **ഏതദമത്ഥ**ന്തി "അത്ഥി നു ഖോ, താത സുദിന്ന, അമ്ഹാകം ധന"ന്തിആദിനാ യഥാവുത്തമത്ഥം. **അനോകപ്പനാമരിസനത്ഥവസേനാ**തി ഏത്ഥ **അനോകപ്പനം** അസദ്ദഹനം. **അമരിസനം** അസഹനം. **അനാഗതവചനം** അനാഗതസദ്ദപ്പയോഗോ, അത്ഥോ പന വത്തമാനകാലികോവ. തേനാഹ **"പച്ചക്ഖമ്പീ"**തി. **ന മരിസയാമീ**തി ന വിസഹാമി. **തം ന സുന്ദര**ന്തി "തദായ"ന്തി പാഠം സന്ധായാഹ. **അലം, ഗഹപതി, കതം മേ അജ്ജ ഭത്തകിച്ച**ന്തി ഥേരോ ഉക്കട്ഠഏകാസനികതായ പടിക്ഖിപന്തോ ഏവമാഹ. **ഉക്കട്ഠഏകാസനികതായാ**തി ച ഇദം ഭൂതകഥനവസേന വുത്തം ഥേരസ്സ തഥാഭാവദീപനത്ഥം. മുദുകസ്സപി ഹി ഏകാസനികസ്സ യായ നിസജ്ജായ കിഞ്ചിമത്തമ്പി ഭോജനം ഭുത്തം, വത്തസീസേനപി തതോ വുട്ഠിതസ്സ പുന ഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതി. തേനാഹ **തിപിടകചൂളാഭയത്ഥേരോ** "ആസനം വാ രക്ഖേയ്യ ഭോജനം വാ"തി. **ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതികോപി സമാനോ**തി നിദസ്സനമത്തമിദം, ഥേരോ സപദാനചാരികേസുപി ഉക്കട്ഠോയേവ. ഉക്കട്ഠസപദാനചാരികോപി ഹി പുരതോ ച പച്ഛതോ ച ആഹടഭിക്ഖമ്പി അഗ്ഗഹേത്വാവ ഘരദ്വാരേ ഠത്വാ പത്തവിസ്സജ്ജനമേവ കരോതി, തസ്മാ ഥേരോ ഉക്കട്ഠസപദാനചാരികത്താപി സ്വാതനായ ഭിക്ഖം നാധിവാസേതി. അഥ കസ്മാ "അധിവാസേസീ"തി ആഹ **"സചേ ഏകഭത്തമ്പി ന ഗഹേസ്സാമീ"**തിആദി. പണ്ഡിതാ ഹി മാതാപിതൂനം ആചരിയുപജ്ഝായാനം വാ കാതബ്ബം അനുഗ്ഗഹം അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാ ധുതങ്ഗവിസുദ്ധികാ ന ഭവന്തി.

൩൮. മജ്ഝിമപ്പമാണോതി ചതുഹത്ഥോ പുരിസോ മജ്ഝിമപ്പമാണോ. "ഛഹത്ഥോ"തിപി കേചി. തിരോ കരോന്തി ഏതായാതി തിരോകരണീതി സാണിപാകാരവചനോ അയം **തിരോകരണീ**-സദ്ദോതി ആഹ **"തിരോകരണിയന്തി കരണത്ഥേ ഭുമ്മ"**ന്തി. "തിരോകരണിയാ"തി വത്തബ്ബേ "തിരോകരണിയ"ന്തി കരണത്ഥേ ഭുമ്മം വുത്തം. **തിരോകരണീയ**-സദ്ദോ വാ അയം സാണിപാകാരപരിയായോതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അഥ വാ"**തിആദി. **തം പരിക്ഖിപിത്വാ**തി തം സമന്തതോ ഖിപിത്വാ, പരിതോ ബന്ധിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ **"സമന്തതോ കത്വാ"**തി. വിഭത്തിപതിരൂപകോപി നിപാതോ ഹോതീതി ആഹ **"തേനാതി അയമ്പി വാ"**തിആദി.

൩൪. "അഥ ഖോ ആയസ്മതോ സുദിന്നസ്സ പിതാ സകേ നിവേസനേ പണീതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം പടിയാദാപേത്വാ ആയസ്മതോ സുദിന്നസ്സ കാലം ആരോചേസി - 'കാലോ, താത സുദിന്ന, നിട്ഠിതം ഭത്ത'ന്തി" ഏവം കാലാരോചനസ്സ പാളിയം അനാരുള്ഹത്താ ആഹ - **"കിഞ്ചാപി പാളിയം കാലാരോചനം ന വുത്ത"**ന്തി. **ആരോചിതേയേവ കാലേ**തി "കാലോ, താത സുദിന്ന, നിട്ഠിതം ഭത്ത"ന്തി കാലേ ആരോചിതേയേവ. **ദ്വേ പുഞ്ജേ**തി കഹാപണപുഞ്ജഞ്ച സുവണ്ണപുഞ്ജഞ്ച.

പേത്തികന്തി പിതിതോ ആഗതം പേത്തികം. **നിഹിത**ന്തി ഭൂമിഗതം. **പയുത്ത**ന്തി വഡ്ഢിവസേന പയോജിതം. **തദ്ധിതലോപം കത്വാ വേദിതബ്ബ**ന്തി യഥാ അഞ്ഞത്ഥാപി "പിതാമഹം ധനം ലദ്ധാ, സുഖം ജീവതി സഞ്ജയോ"തി വുത്തം, ഏവം തദ്ധിതലോപം കത്വാ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. പിതാമഹതോ ആഗതം, പിതാമഹസ്സ വാ ഇദം **പേതാമഹം**. **പബ്ബജിതലിങ്ഗ**ന്തി സമണവേസം. **ന രാജഭീതോ**തി അപരാധകാരണാ ന രാജകുലാ ഭീതോ. യേസം സന്തകം ധനം ഗഹിതം, തേ **ഇണായികാ**. **പലിബുദ്ധോ** പീളിതോ.

വിഭത്തിപതിരൂപകോതി "തേനാ"തി പദം സന്ധായാഹ. **തംനിദാന**ന്തി തം ധനം നിദാനം കാരണമസ്സാതി തംനിദാനം. **അസ്സാ**തി പച്ചത്തവചനസ്സ, പദസ്സ വാ. **ഭയ**ന്തി ചിത്തസ്സ ഉത്രസ്താകാരേന പവത്തഭയം അധിപ്പേതം, ന ഞാണഭയം, നാപി "ഭായതി ഏതസ്മാ"തി ഏവം വുത്തം ആരമ്മണഭയന്തി ആഹ **"ചിത്തുത്രാസോതി അത്ഥോ"**തി. **ഛമ്ഭിതത്ത**ന്തി തേനേവ ചിത്തുത്രാസഭയേന സകലസരീരസ്സ ഛമ്ഭിതഭാവോ. വിസേസതോ പന ഹദയമംസചലനന്തി ആഹ **"കായകമ്പോ ഹദയമംസചലന"**ന്തി. **ലോമഹംസോ**തി തേന ഭയേന തേന ഛമ്ഭിതത്തേന സകലസരീരലോമാനം ഹട്ഠഭാവോ, സോ പന നേസം ഭിത്തിയം നാഗദന്താനം വിയ ഉദ്ധംമുഖതാതി ആഹ **"ലോമാനം ഹംസനം ഉദ്ധഗ്ഗഭാവോ"**തി.

൩൫. **അത്തനാ**തി പച്ചത്തേ കരണവചനം, സയന്തി അത്ഥോ. **ദേവച്ഛരാന**ന്തി അനച്ഛന്തിയോ സന്ധായാഹ. **ദേവനാടകാന**ന്തി നച്ചന്തിയോ, പരിയായവചനം വാ ഏതം ദേവകഞ്ഞാനം. **സമുപ്പന്നബലവസോകാ ഹുത്വാ**തി അയം ലോകോ നാമ അത്താനംവ ചിന്തേതി, തസ്മാ സാപി "ഇദാനി അഹം അനാഥാ ജാതാ"തി അത്താനംവ ചിന്തയമാനാ "അയം അജ്ജ ആഗമിസ്സതി, അജ്ജ ആഗമിസ്സതീ"തി അട്ഠ വസ്സാനി ബഹി ന നിക്ഖന്താ ഏതം നിസ്സായ മയാ ദാരകോപി ന ലദ്ധോ, യസ്സ ആനുഭാവേന ജീവേയ്യാമി, ഇതോ ചാമ്ഹി പരിഹീനാ അഞ്ഞതോ ചാതി സമുപ്പന്നബലവസോകാ ഹുത്വാ. കുലരുക്ഖപതിട്ഠാപനേ ബീജസദിസത്താ കുലവംസപ്പതിട്ഠാപകോ പുത്തോ ഇധ ബീജകോതി അധിപ്പേതോതി ആഹ **"കുലവംസബീജകം ഏകം പുത്ത"**ന്തി. സം നാമ ധനം, തസ്സ പതീതി സംപതി, ധനവാ വിഭവസമ്പന്നോ. ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികഹിതാവഹത്താ തസ്സ ഹിതന്തി സാപതേയ്യം, തദേവ ധനം വിഭവോതി ആഹ - **"ഇമം സാപതേയ്യം ഏവം മഹന്തം അമ്ഹാകം വിഭവ"**ന്തി.

൩൬. ഇത്ഥീനം കുമാരീഭാവപ്പത്തിതോ പട്ഠായ പച്ഛിമവയതോ ഓരം അസതി വിബന്ധേ അട്ഠമേ അട്ഠമേ സത്താഹേ ഗബ്ഭാസയസഞ്ഞിതേ തതിയേ ആവത്തേ കതിപയാ ലോഹിതപീളകാ സണ്ഠഹിത്വാ അഗ്ഗഹിതപുബ്ബാ ഏവ ഭിജ്ജന്തി, തതോ ലോഹിതം പഗ്ഘരതി, തത്ഥ ഉതുസമഞ്ഞാ പുപ്ഫസമഞ്ഞാ ചാതി ആഹ - **"പുപ്ഫന്തി ഉതുകാലേ ഉപ്പന്നലോഹിതസ്സ നാമ"**ന്തി. **ഗബ്ഭപതിട്ഠാനട്ഠാനേ**തി യസ്മിം ഓകാസേ ദാരകോ നിബ്ബത്തതി, തസ്മിം പദേസേ. **സണ്ഠഹിത്വാ**തി നിബ്ബത്തിത്വാ. **ഭിജ്ജന്തീ**തി അഗ്ഗഹിതപുബ്ബാ ഏവ ഭിജ്ജന്തി. അയഞ്ഹി താസം സഭാവോ. **ദോസേനാ**തി ലോഹിതമലേന. **സുദ്ധേ വത്ഥുമ്ഹീ**തി പഗ്ഘരിതലോഹിതത്താ അനാമയത്താ ച നഹാനതോ പരം ചതുത്ഥദിവസതോ പട്ഠായ സുദ്ധേ ഗബ്ഭാസയേ. സുദ്ധേ പന വത്ഥുമ്ഹി മാതാപിതൂസു ഏകവാരം സന്നിപതിതേസു യാവ സത്ത ദിവസാനി ഖേത്തമേവ ഹോതി ഗബ്ഭസണ്ഠഹനസ്സ പരിത്തസ്സ ലോഹിതലേപസ്സ വിജ്ജമാനത്താ. കേചി പന "അഡ്ഢമാസമത്തമ്പി ഖേത്തമേവാ"തി വദന്തി. **ബാഹായ**ന്തി അധികരണേ ഭുമ്മന്തി ആഹ **"പുരാണദുതിയികായ യാ ബാഹാ, തത്ര നം ഗഹേത്വാ"**തി. ഉപയോഗത്ഥേ ഭുമ്മവചനമ്പി യുജ്ജതിയേവ യഥാ "സുദിന്നസ്സ പാദേസു ഗഹേത്വാ"തി.

പുബ്ബേപി പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനം സബ്ഭാവതോ **അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ**തി പാരാജികം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ - **"പഠമപാരാജികസിക്ഖാപദേ അട്ഠപിതേ"**തി. വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേന്തോ ആഹ - **"ഭഗവതോ കിര പഠമബോധിയ"**ന്തിആദി. **ഏവരൂപ**ന്തി പാരാജികപഞ്ഞത്തിയാ അനുരൂപം. നിദസ്സനമത്തഞ്ചേതം, സങ്ഘാദിസേസപഞ്ഞത്തിയാ അനുരൂപമ്പി അജ്ഝാചാരം നാകംസുയേവ. തേനേവാഹ - **"അവസേസേ പഞ്ച ഖുദ്ദകാപത്തിക്ഖന്ധേ ഏവ പഞ്ഞപേസീ"**തി. ഇദഞ്ച ഥുല്ലച്ചയാദീനം പഞ്ചന്നം ലഹുകാപത്തിക്ഖന്ധാനം സബ്ഭാവമത്തം സന്ധായ വുത്തം, ന പഞ്ചാപത്തിക്ഖന്ധാനം അനവസേസതോ പഞ്ഞത്തത്താവ. പഠമബോധിയം പഞ്ചന്നം ലഹുകാപത്തീനം സബ്ഭാവവചനേനേവ ധമ്മസേനാപതിസ്സ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാചനാ വിസേസതോ ഗരുകാപത്തിപഞ്ഞത്തിയാ പാതിമോക്ഖുദ്ദേസസ്സ ച ഹേതുഭൂതാതി ദട്ഠബ്ബാ. കേചി പന "തസ്മിം തസ്മിം പന വത്ഥുസ്മിം അവസേസപഞ്ചഖുദ്ദകാപത്തിക്ഖന്ധേ ഏവ പഞ്ഞപേസീതി ഇദം ദ്വാദസമേ വസ്സേ വേരഞ്ജായം വുത്ഥവസ്സേന ഭഗവതാ തതോ പട്ഠായ അട്ഠവസ്സബ്ഭന്തരേ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദം സന്ധായ വുത്ത"ന്തി വദന്തി, തം ന സുന്ദരം തതോ പുബ്ബേപി സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ സബ്ഭാവതോ. തേനേവ വേരഞ്ജകണ്ഡേ "ഏകഭിക്ഖുനാപി രത്തിച്ഛേദോ വാ പച്ഛിമികായ തത്ഥ വസ്സം ഉപഗച്ഛാമാതി വസ്സച്ഛേദോ വാ ന കതോ"തി ച "സാമമ്പി പചനം സമണസാരുപ്പം ന ഹോതി, ന ച വട്ടതീ"തി ച വുത്തം. **ആരാധയിംസൂ**തി ചിത്തം ഗണ്ഹിംസു, അജ്ഝാസയം പൂരയിംസു, ഹദയഗാഹിനിം പടിപത്തിം പടിപജ്ജിംസൂതി അത്ഥോ. **ഏകം സമയ**ന്തി ഏകസ്മിം സമയേ, പഠമബോധിയന്തി അത്ഥോ.

യം ആദീനവന്തി സമ്ബന്ധോ. **സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തോ**തി പഠമപാരാജികസിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തോ. **ആദീനവം ദസ്സേസ്സതീ**തി "വരം തേ, മോഘപുരിസ, ആസീവിസസ്സ ഘോരവിസസ്സ മുഖേ അങ്ഗജാതം പക്ഖിത്തം, ന ത്വേവ മാതുഗാമസ്സ അങ്ഗജാതേ അങ്ഗജാതം പക്ഖിത്ത"ന്തിആദിനാ യം ആദീനവം ദസ്സേസ്സതി. **അഭിവിഞ്ഞാപേസീ**തി ഇമസ്സ "പവത്തേസീ"തി അയമത്ഥോ കഥം ലദ്ധോതി ആഹ **"പവത്തനാപി ഹീ"**തിആദി. **കായവിഞ്ഞത്തിചോപനതോ**തി കായവിഞ്ഞത്തിവസേന പവത്തചലനതോ. കസ്മാ പനേസ മേഥുനധമ്മേന അനത്ഥികോപി സമാനോ തിക്ഖത്തും അഭിവിഞ്ഞാപേസീതി ആഹ - **"തിക്ഖത്തും അഭിവിഞ്ഞാപനഞ്ചേസാ"**തിആദി. തത്ഥ **തിക്ഖത്തും അഭിവിഞ്ഞാപന**ന്തി മുത്തിപാപനവസേന തീസു വാരേസു മേഥുനധമ്മസ്സ പവത്തനം.

സബ്ബേസമ്പി പദാനം അവധാരണഫലത്താ വിനാപി ഏവകാരം അവധാരണത്ഥോ വിഞ്ഞായതീതി ആഹ **"തേനേവ അജ്ഝാചാരേനാ"**തി. അട്ഠ ഹി ഗബ്ഭകാരണാനി. വുത്തഞ്ഹേതം -

"മേഥുനചോളഗ്ഗഹണം, തനുസംസഗ്ഗോ ച നാഭിആമസനം;

പാനം ദസ്സനസവനം, ഘായനമിതി ഗബ്ഭഹേതവോ അട്ഠാ"തി.

ഇദാനി അവധാരണേന നിവത്തിതമത്ഥം ദസ്സേതുകാമോ ആഹ - **"കിം പന അഞ്ഞഥാപി ഗബ്ഭഗ്ഗഹണം ഹോതീ"**തിആദി. നനു ച നാഭിപരാമസനമ്പി കായസംസഗ്ഗോയേവ, കസ്മാ നം വിസും വുത്തന്തി? ഉഭയേസം ഛന്ദരാഗവസേന കായസംസഗ്ഗോ വുത്തോ, ഇത്ഥിയാ ഛന്ദരാഗവസേന നാഭിപരാമസനം, വത്ഥുവസേന വാ തം വിസും വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. കഥം പന കായസംസഗ്ഗേന ഗബ്ഭഗ്ഗഹണം ഹോതി, കഥഞ്ച തത്ഥ സുക്കസോണിതസ്സ സമ്ഭവോതി ആഹ **"ഇത്ഥിയോ ഹീ"**തിആദി . ഛന്ദരാഗുപ്പത്തിവസേന ഇത്ഥിയാ സുക്കകോട്ഠാസോ ചലിതോ ഹോതി, സോപി ഗബ്ഭസണ്ഠാനസ്സ പച്ചയോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. ഇത്ഥിസന്താനേപി ഹി രസാദിസത്തധാതുയോ ലബ്ഭന്തിയേവ. തേനാഹ - **"അങ്ഗപച്ചങ്ഗപരാമസനം സാദിയന്തിയോപി ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തീ"**തി. **ഗണ്ഠിപദേസു** പന "കായസംസഗ്ഗാദിനാ സത്തപ്പകാരേന ഗബ്ഭഗ്ഗഹണേ പിതു സുക്കകോട്ഠാസം വിനാ ഛന്ദരാഗവസേന മാതു വികാരപ്പത്തം ലോഹിതമേവ ഗബ്ഭസണ്ഠാനസ്സ പച്ചയോ ഹോതീ"തി വുത്തം. "യസ്സ അങ്ഗപച്ചങ്ഗപരാമസനം സാദിയിത്വാ മാതാ പുത്തം പടിലഭതി, സചേ സോ അപരേന സമയേന പരിപുണ്ണിന്ദ്രിയോ ഹുത്വാ താദിസം പിതരം മനുസ്സജാതികം ജീവിതാ വോരോപേതി, പിതുഘാതകോവ ഹോതീ"തി വദന്തി.

തം അസുചിം ഏകദേസം മുഖേന അഗ്ഗഹേസീതി പുരാണചീവരം ധോവന്തീ തത്ഥ യം അസുചിം അദ്ദസ, തം അസുചിം ഏകദേസം പിവി. "വട്ടതി തുമ്ഹാകം മേഥുനധമ്മോ"തി പുട്ഠോ "കപ്പതു വാ മാ വാ കപ്പതു, മയം തേന അനത്ഥികാ"തി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അനത്ഥികാ മയം ഏതേനാ"**തി. കിഞ്ചാപി നാഭിപരാമസനേ മേഥുനരാഗോ നത്ഥി, തഥാപി നാഭിപരാമസനകാലേ ഫസ്സസാദിയനവസേന അസ്സാദമത്തം തസ്സാ അഹോസീതി ഗഹേതബ്ബം, അഞ്ഞഥാ ഗബ്ഭസണ്ഠഹനം ന സിയാ. ദിട്ഠമങ്ഗലികായ നാഭിപരാമസനേന മണ്ഡബ്യസ്സ നിബ്ബത്തി അഹോസി, ചണ്ഡപജ്ജോതമാതു നാഭിയം വിച്ഛികാ ഫരിത്വാ ഗതാ, തേന ചണ്ഡപജ്ജോതസ്സ നിബ്ബത്തി അഹോസീതി ആഹ **"ഏതേനേവ നയേനാ"**തിആദി. **പുരിസം ഉപനിജ്ഝായതീ**തി വാതപാനാദിനാ ദിസ്വാ വാ ദിട്ഠപുബ്ബം വാ പുരിസം ഉപനിജ്ഝായതി. **രാജോരോധാ വിയാ**തി സീഹളദീപേ കിര ഏകിസ്സാ ഇത്ഥിയാ തഥാ അഹോസി, തസ്മാ ഏവം വുത്തം.

ഇധാതി ഇമസ്മിം വത്ഥുസ്മിം. **അയന്തി** സുദിന്നസ്സ പുരാണദുതിയികാ. **യം സന്ധായാ**തി യം അജ്ഝാചാരം സന്ധായ. സുക്കം സന്ധായ **"മാതാപിതരോ ച സന്നിപതിതാ ഹോന്തീ"**തി വുത്തം, **മാതാ ച ഉതുനീ ഹോതീ**തി ലോഹിതം സന്ധായ. തത്ഥ **സന്നിപതിതാ ഹോന്തീ**തി അസദ്ധമ്മവസേന ഏകസ്മിം ഠാനേ സമാഗതാ സങ്ഗതാ ഹോന്തി. **മാതാ ച ഉതുനീ ഹോതീ**തി ഇദം ഉതുസമയം സന്ധായ വുത്തം, ന ലോകസമഞ്ഞാകരജസ്സ ലഗ്ഗനദിവസമത്തം. **ഗന്ധബ്ബോ**തി തത്രൂപഗസത്തോ, ഗന്തബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി. ത-കാരസ്സ ധ-കാരോ കതോതി ദട്ഠബ്ബം. അഥ വാ ഗന്ധനതോ ഉപ്പജ്ജനഗതിയാ നിമിത്തുപട്ഠാനേന സൂചനതോ ദീപനതോ ഗന്ധോതി ലദ്ധനാമേന ഭവഗാമികമ്മുനാ അബ്ബതി പവത്തതീതി ഗന്ധബ്ബോ, തത്ഥ ഉപ്പജ്ജനകസത്തോ. **പച്ചുപട്ഠിതോ ഹോതീ**തി ഉപഗതോ ഹോതി. ഏത്ഥ ച ന മാതാപിതൂനം സന്നിപാതം ഓലോകയമാനോ സമീപേ ഠിതോ നാമ ഹോതി, കമ്മയന്തയന്തിതോ പന ഏകോ സത്തോ തസ്മിം ഓകാസേ നിബ്ബത്തനകോ പുരിമജാതിയം ഠിതോയേവ ഗതിനിമിത്താദിആരമ്മണകരണവസേന ഉപപത്താഭിമുഖോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ.

സന്നിപാതാതി സമോധാനേന സമാഗമേന. **ഗബ്ഭസ്സാ**തി ഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തനകസത്തസ്സ. ഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തനകസത്തോപി ഹി ഗബ്ഭോതി വുച്ചതി. യഥാഹ - "യഥാ ഖോ പനാനന്ദ, അഞ്ഞാ ഇത്ഥികാ നവ വാ ദസ വാ മാസേ ഗബ്ഭം കുച്ഛിനാ പരിഹരിത്വാ വിജായന്തീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൨൦൫). കത്ഥചി പന ഗബ്ഭോതി മാതുകുച്ഛി വുത്തോ. യഥാഹ -

> "യമേകരത്തിം പഠമം, ഗബ്ഭേ വസതി മാണവോ;
> അബ്ഭുട്ഠിതോവ സോ യാതി, സ ഗച്ഛം ന നിവത്തതീ"തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൩൬൩); -

ഏത്ഥ ച ഗബ്ഭതി അത്തഭാവഭാവേന പവത്തതീതി ഗബ്ഭോ, കലലാദിഅവത്ഥോ ധമ്മപ്പബന്ധോ, തംനിസ്സിതത്താ പന സത്തസന്താനോ "ഗബ്ഭോ"തി വുത്തോ യഥാ "മഞ്ചാ ഉക്കുട്ഠിം കരോന്തീ"തി. തംനിസ്സയഭാവതോ മാതുകുച്ഛി "ഗബ്ഭോ"തി വേദിതബ്ബോ. ഗബ്ഭോ വിയാതി വാ. യഥാ ഹി നിവാസട്ഠാനതായ സത്താനം ഓവരകോ "ഗബ്ഭോ"തി വുച്ചതി, ഏവം ഗബ്ഭസേയ്യകാനം സത്താനം യാവ അഭിജാതി നിവാസട്ഠാനതായ മാതുകുച്ഛി "ഗബ്ഭോ"തി വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. **അവക്കന്തി ഹോതീ**തി നിബ്ബത്തി ഹോതി.

ആരക്ഖദേവതാതി തസ്സ ആരക്ഖത്ഥായ ഠിതാ ദേവതാ. അസ്സ തം അജ്ഝാചാരന്തി സമ്ബന്ധോ. **തഥാ നിച്ഛാരേസു**ന്തി തഥാ മഹന്തം സദ്ദം കത്വാ നിച്ഛാരേസും. കിഞ്ചാപി ഇധ പാളിയം ആകാസട്ഠദേവതാ വിസും ന ആഗതാ, തഥാപി സദ്ദസ്സ അനുസ്സാവനേ അയമനുക്കമോതി ദസ്സേതും ചാതുമഹാരാജികദേവതായോ ദ്വിധാ കത്വാ ആകാസട്ഠദേവതാ വിസും വുത്താ. തേനേത്ഥ ആകാസട്ഠകാനം വിസും ഗഹിതത്താ ചാതുമഹാരാജികാതി പരിഭണ്ഡപബ്ബതട്ഠകാ വേദിതബ്ബാ. **ഇതിഹാ**തി നിപാതസമുദായോ ഏവംസദ്ദസ്സ അത്ഥേ ദട്ഠബ്ബോതി ആഹ **"ഏവ"**ന്തി. **ഖണേന മുഹുത്തേനാ**തി പദദ്വയം വേവചനഭാവതോ സമാനത്ഥമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **ഏകകോലാഹലമഹോസീ**തി ദേവബ്രഹ്മലോകേസു ഏകകോലാഹലമഹോസി. കിഞ്ചാപി ഹി സോ സദ്ദോ യാവ ബ്രഹ്മലോകാ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛി, തഥാപി ന സോ മനുസ്സാനം വിസയോ തേസം രൂപം വിയ, തേനേവ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛിംസു - "കച്ചി നോ ത്വം, ആവുസോ സുദിന്ന, അനഭിരതോ"തി.

൩൭. **"ഏവം മാതാപുത്താനം പബ്ബജ്ജാ സഫലാ അഹോസി, പിതാ പന വിപ്പടിസാരാഭിഭൂതോ വിഹാസീ"**തി വചനതോ സുദിന്നസ്സ തസ്മിം അത്തഭാവേ അരഹത്താധിഗമോ നാഹോസീതി വിഞ്ഞായതി. കേചി പന "പുബ്ബേകതപുഞ്ഞതായ ചോദിയമാനസ്സ ഭബ്ബകുലപുത്തസ്സാതി വുത്തത്താ സുദിന്നോ തം കുക്കുച്ചം വിനോദേത്വാ അരഹത്തം സച്ഛാകാസി, തേനേവ പബ്ബജ്ജാ അനുഞ്ഞാതാ"തി വദന്തി. തം പാളിയാ അട്ഠകഥായ ച ന സമേതി. പുബ്ബേകതപുഞ്ഞതാ ച അപ്പമാണം താദിസസ്സപി അന്തരാകതപാപകമ്മസ്സ വസേന അജാതസത്തുനോ വിയ അധിഗമന്തരായദസ്സനതോ. കതാകതാനുസോചനലക്ഖണം കുക്കുച്ചം ഇധാധിപ്പേതന്തി ആഹ **"അജ്ഝാചാരഹേതുകോ പച്ഛാനുതാപോ"**തി. കതം അജ്ഝാചാരം പടിച്ച അനുസോചനവസേന വിരൂപം സരണം ചിന്തനം **വിപ്പടിസാരോ**തി ആഹ **"വിപ്പടിസാരോതിപി തസ്സേവ നാമ"**ന്തി. കുച്ഛിതം കതം കിരിയാതി കുകതം, കുകതമേവ **കുക്കുച്ച**ന്തി ആഹ **"കുച്ഛിതകിരിയാഭാവതോ കുക്കുച്ച"**ന്തി. **പരിയാദിന്നമംസലോഹിതത്താ**തി പരിക്ഖീണമംസലോഹിതത്താ. **അവിപ്ഫാരികോ**തി ഉദ്ദേസാദീസു ബ്യാപാരരഹിതോ, അബ്യാവടോതി അത്ഥോ. **വഹച്ഛിന്നോ**തി ഛിന്നവഹോ, ഭാരവഹനേന ഛിന്നക്ഖന്ധോതി വുത്തം

ഹോതി. **തം തം ചിന്തയീ**തി "യദി അഹം തം പാപം ന കരിസ്സം, ഇമേ ഭിക്ഖൂ വിയ പരിപുണ്ണസീലോ അസ്സ"ന്തിആദിനാ തം തം ചിന്തയി.

൩൮. **ഏവംഭൂത**ന്തി കിസലൂഖാദിഭാവപ്പത്തം. **ഗണസങ്ഗണികാപപഞ്ചേനാ**തി ഗണേ ജനസമാഗമേ സന്നിപതനം ഗണസങ്ഗണികാ, ഗണസങ്ഗണികായേവ പപഞ്ചോ ഗണസങ്ഗണികാപപഞ്ചോ, തേന. **യസ്സാ**തി യേ അസ്സ. **കഥാഫാസുകാ**തി വിസ്സാസികഭാവേനേവ കഥാകരണേ ഫാസുകാ, സുഖേന വത്തും സക്കുണേയ്യാ, സുഖസമ്ഭാസാതി അത്ഥോ. പസാദസ്സ പമാണതോ ഊനാധികത്തം സബ്ബദാ സബ്ബേസം നത്ഥീതി ആഹ **"പസാദപതിട്ഠാനോകാസസ്സ സമ്പുണ്ണത്താ"**തി. **ദാനീ**തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ ഏതരഹി-സദ്ദോ അത്ഥീതി ആഹ **"ദാനീതി നിപാതോ"**തി. **നോ**-സദ്ദോപി നു-സദ്ദോ വിയ പുച്ഛനത്ഥോതി ആഹ **"കച്ചി നു ത്വ"**ന്തി. **തമേവ അനഭിരതി**ന്തി തേഹി ഭിക്ഖൂഹി പുച്ഛിതം തമേവ ഗിഹിഭാവപത്ഥനാകാരം അനഭിരതിം. "തമേവാ"തി അവധാരണേന നിവത്തിതമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അധികുസലാന"**ന്തിആദി. അധികുസലാ ധമ്മാ സമഥവിപസ്സനാദയോ. **അത്ഥീ**തി വിസയഭാവേന ചിത്തേ പരിവത്തനം സന്ധായ വുത്തം, ന പാപസ്സ വത്തമാനതം സന്ധായ, അത്ഥി വിസയഭാവേന ചിത്തേ പരിവത്തതീതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ - **"നിച്ചകാലം അഭിമുഖം വിയ മേ തിട്ഠതീ"**തി.

യം ത്വന്തി ഏത്ഥ **യ**ന്തി ഹേതുഅത്ഥേ നിപാതോ, കരണത്ഥേ വാ പച്ചത്തവചനന്തി ആഹ **"യേന പാപേനാ"**തി. **അനേകപരിയായേനാ**തി ഏത്ഥ **പരിയായ**-സദ്ദോ കാരണവചനോതി ആഹ **"അനേകകാരണേനാ"**തി. **വിരാഗത്ഥായാ**തി ഭവഭോഗേസു വിരജ്ജനത്ഥായ. **നോ രാഗേന രജ്ജനത്ഥായാ**തി ഭവഭോഗേസുയേവ രാഗേന അരഞ്ജനത്ഥായ. തേനാഹ **"ഭഗവതാ ഹീ"**തിആദി. **ഏസ നയോ സബ്ബപദേസൂ**തി അധിപ്പായികമത്ഥം സബ്ബപദേസു അതിദിസ്സതി. **ഇദം പനേത്ഥ പരിയായവചനമത്ത**ന്തി "വിസംയോഗായാ"തിആദീസു സബ്ബപദേസു "കിലേസേഹി വിസംയുജ്ജനത്ഥായാ"തിആദിനാ പദത്ഥവിഭാവനവസേന വുത്തപരിയായവചനം സന്ധായ വദതി. **ന സംയുജ്ജനത്ഥായാ**തി കിലേസേഹി ന സംയുജ്ജനത്ഥായ. **അഗ്ഗഹണത്ഥായാ**തി കിലേസേ അഗ്ഗഹണത്ഥായ, ഭവഭോഗേ വാ തണ്ഹാദിട്ഠിവസേന അഗ്ഗഹണത്ഥായ. **ന സങ്ഗഹണത്ഥായാ**തി ഏത്ഥാപി ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

നിബ്ബത്തിതലോകുത്തരനിബ്ബാനമേവാതി സങ്ഖാരേഹി നിക്ഖന്തം വിവിത്തം, തതോയേവ ലോകതോ ഉത്തിണ്ണത്താ ലോകുത്തരം നിബ്ബാനം. **മദനിമ്മദനായാതി വാ**തി ഏത്ഥ അവുത്തസമുച്ചയത്ഥേന വാ-സദ്ദേന ആദിഅത്ഥേന **ഇതി**-സദ്ദേന വാ "പിപാസവിനയായാ"തിആദി സബ്ബം സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തമാനേന അരിയമഗ്ഗേന പഹീയമാനാ രാഗമാനമദാദയോ തം പത്വാ പഹീയന്തി നാമാതി ആഹ **"യസ്മാ പന തം ആഗമ്മാ"**തിആദി. തത്ഥ **തം ആഗമ്മാ**തി നിബ്ബാനം ആഗമ്മ പടിച്ച അരിയമഗ്ഗസ്സ ആരമ്മണപച്ചയഭാവഹേതു. **മാനമദപുരിസമദാദയോ**തി ഏത്ഥ ജാതിആദിം നിസ്സായ സേയ്യസ്സ "സേയ്യോഹമസ്മീ"തിആദിനാ ഉപ്പജ്ജനകമാനോയേവ മദജനനട്ഠേന മദോതി **മാനമദോ. പുരിസമദോ** വുച്ചതി പുരിസമാനോ, "അഹം പുരിസോ"തി ഉപ്പജ്ജനകമാനോ. "അസദ്ധമ്മസേവനസമത്ഥതം നിസ്സായ പവത്തോ മാനോ, രാഗോ ഏവ വാ പുരിസമദോ"തി കേചി. **ആദി**-സദ്ദേന ബലമദയോബ്ബനമദാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി . **മഹാഗണ്ഠിപദേ** പന **മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച "പുരിസമദോ നാമ സമ്ഭവോ"തി വുത്തം, തം ഇധ യുത്തം വിയ ന ദിസ്സതി. ന ഹി "ഭഗവതാ സമ്ഭവസ്സ വിനാസായ ധമ്മോ ദേസിതോ"തി വത്തും വട്ടതി. **നിമ്മദാ**തി വിഗതമദഭാവാ. ഇമമേവ ഹി അത്ഥം ദസ്സേതും **"അമദാ"**തി വുത്തം. മദാ നിമ്മദീയന്തി ഏത്ഥ അമദഭാവം വിനാസം ഗച്ഛന്തീതി **മദനിമ്മദനോ**. ഏസ നയോ സേസപദേസുപി.

കാമപിപാസാതി കാമാനം പാതുകമ്യതാ, കാമതണ്ഹാതി അത്ഥോ. ആലീയന്തി അഭിരമിതബ്ബട്ഠേന സേവീയന്തീതി ആലയാ, പഞ്ച കാമഗുണാതി ആഹ **"പഞ്ച കാമഗുണാലയാ"**തി. പഞ്ചസു ഹി കാമഗുണേസു ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേനേവ പഞ്ച കാമഗുണാപി പഹീനാ നാമ ഹോന്തി, തേനേവ "യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപേസു ഛന്ദരാഗോ"തിആദി (സം॰ നി॰ ൩.൨൫) വുത്തം. പഞ്ചകാമഗുണേസു വാ ആലയാ **പഞ്ചകാമഗുണാലയാ**. ആലീയന്തി അല്ലീയന്തി അഭിരമനവസേന സേവന്തീതി ആലയാതി ഹി തണ്ഹാവിചരിതാനം അധിവചനം. **തേഭൂമകവട്ട**ന്തി തീസു ഭൂമീസു കമ്മകിലേസവിപാകാ വട്ടനട്ഠേന വട്ടം. **വിരജ്ജതീ**തി പലുജ്ജതി. **"വിരജ്ജതീ**തി കാമവിനാസോ വുത്തോ, **നിരുജ്ഝതീ**തി ഏകപ്പഹാരേന വിനാസോ"തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **വിരാഗോ നിരോധോ**തി സാമഞ്ഞചോദനായപി "തണ്ഹാക്ഖയോ"തി അധികതത്താ തണ്ഹായ ഏവ വിരജ്ജനം നിരുജ്ഝനഞ്ച വുത്തം.

ചതസ്സോ യോനിയോതി ഏത്ഥ **യോനീ**തി ഖന്ധകോട്ഠാസസ്സപി കാരണസ്സപി പസ്സാവമഗ്ഗസ്സപി നാമം. "ചതസ്സോ നാഗയോനിയോ (സം॰ നി॰ ൩.൩൪൨-൩൪൩) ചതസ്സോ സുപണ്ണയോനിയോ"തി ഏത്ഥ ഹി ഖന്ധകോട്ഠാസോ യോനി നാമ. "യോനി ഹേസാ ഭൂമിജ ഫലസ്സ അധിഗമായാ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൨൨൬) ഏത്ഥ കാരണം. "ന ചാഹം ബ്രാഹ്മണം ബ്രൂമി, യോനിജം മത്തിസമ്ഭവ"ന്തി (മ॰ നി॰ ൨.൪൫൭; ധ॰ പ॰ ൩൯൬) ഏത്ഥ പസ്സാവമഗ്ഗോ. ഇധ പന ഖന്ധകോട്ഠാസോ "യോനീ"തി അധിപ്പേതോ. യവന്തി തായ സത്താ അമിസ്സിതാപി സമാനജാതിതായ മിസ്സിതാ ഹോന്തീതി **യോനി**. സാ പന അത്ഥതോ അണ്ഡാദിഉപ്പത്തിട്ഠാനവിസിട്ഠോ ഖന്ധാനം ഭാഗസോ പവത്തിവിസേസോ, സാ ച അണ്ഡജജലാബുജസംസേദജഓപപാതികവസേന ചതുബ്ബിധാ. വുത്തഞ്ഹേതം "ചതസ്സോ ഖോ ഇമാ, സാരിപുത്ത, യോനിയോ. കതമാ ചതസ്സോ? അണ്ഡജാ യോനി ജലാബുജാ യോനി സംസേദജാ യോനി ഓപപാതികാ യോനീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൫൨).

തത്ഥ അണ്ഡേ ജാതാ **അണ്ഡജാ**. ജലാബുമ്ഹി ജാതാ **ജലാബുജാ**. സംസേദേ ജാതാ **സംസേദജാ**. വിനാ ഏതേഹി കാരണേഹി ഉപ്പതിത്വാ വിയ നിബ്ബത്താതി **ഓപപാതികാ**. ഏത്ഥ ച പേതലോകേ തിരച്ഛാനേ മനുസ്സേസു ച അണ്ഡജാദയോ ചതസ്സോപി യോനിയോ സമ്ഭവന്തി, മനുസ്സേസു പനേത്ഥ കേചിദേവ ഓപപാതികാ ഹോന്തി മഹാപദുമകുമാരാദയോ വിയ. അണ്ഡജാപി കോന്തപുത്താ ദ്വേഭാതിയത്ഥേരാ വിയ, സംസേദജാപി പദുമഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തപോക്ഖരസാതിബ്രാഹ്മണപദുമവതീദേവീആദയോ വിയ കേചിദേവ ഹോന്തി, യേഭുയ്യേന പന മനുസ്സാ ജലാബുജാവ. പേതേസുപി നിജ്ഝാമതണ്ഹികപേതാനം നിച്ചദുക്ഖാതുരതായ കാമസേവനാ നത്ഥി, തസ്മാ തേ ഗബ്ഭസേയ്യകാ ന ഹോന്തി. ജാലാവന്തതായ ന താസം കുച്ഛിയം ഗബ്ഭോ സണ്ഠാതി, തസ്മാ തേ ഓപപാതികായേവ സംസേദജതായപി അസമ്ഭവതോ, അവസേസപേതാ പന ചതുയോനികാപി ഹോന്തി. യഥാ ച തേ, ഏവം യക്ഖാപി സബ്ബചതുപ്പദപക്ഖിജാതിദീഘജാതിആദയോപി സബ്ബേ ചതുയോനികായേവ. സബ്ബേ നേരയികാ ച ചതുമഹാരാജികതോ പട്ഠായ ഉപരിദേവാ ച ഓപപാതികായേവ, ഭുമ്മദേവാ പന ചതുയോനികാവ ഹോന്തി. തത്ഥ ദേവമനുസ്സേസു സംസേദജഓപപാതികാനം അയം വിസേസോ - സംസേദജാ മന്ദാ ദഹരാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തന്തി, ഓപപാതികാ സോളസവസ്സുദ്ദേസികാ ഹുത്വാ.

പഞ്ച ഗതിയോതി ഏത്ഥ സുകതദുക്കടകമ്മവസേന ഗന്തബ്ബാ ഉപപജ്ജിതബ്ബാതി ഗതിയോ. യഥാ ഹി കമ്മഭവോ പരമത്ഥതോ അസതിപി കാരകേ പച്ചയസാമഗ്ഗിയാ സിദ്ധോ, തംസമങ്ഗിനാ സന്താനലക്ഖണേന സത്തേന കതോതി വോഹരീയതി, ഏവം ഉപപത്തിഭവലക്ഖണഗതിയോ പരമത്ഥതോ അസതിപി ഗമകേ തംതംകമ്മവസേന യേസം താനി കമ്മാനി തേഹി ഗന്തബ്ബാതി വോഹരീയന്തി. അപിച ഗതിഗതി നിബ്ബത്തിഗതി അജ്ഝാസയഗതി വിഭവഗതി നിപ്ഫത്തിഗതീതി ബഹുവിധാ ഗതി നാമ. തത്ഥ "തം ഗതിം പേച്ച ഗച്ഛാമീ"തി (അം॰ നി॰ ൪.൧൮൪) ച "യസ്സ ഗതിം ന ജാനന്തി, ദേവാ ഗന്ധബ്ബമാനുസാ"തി (ധ॰ പ॰ ൪൨൦; സു॰ നി॰ ൬൪൯) ച അയം **ഗതിഗതി** നാമ. "ഇമേസം ഖോ പനാഹം ഭിക്ഖൂനം സീലവന്താനം നേവ ജാനാമി ആഗതിം വാ ഗതിം വാ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൦൭) അയം **നിബ്ബത്തിഗതി** നാമ. "ഏവമ്പി ഖോ തേ അഹം ബ്രഹ്മേ ഗതിഞ്ച പജാനാമി ചുതിഞ്ച പജാനാമീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൫൦൩) അയം **അജ്ഝാസയഗതി** നാമ. "വിഭവോ ഗതി ധമ്മാനം, നിബ്ബാനം അരഹതോ ഗതീ"തി (പരി॰ ൩൩൯) അയം **വിഭവഗതി** നാമ. "ദ്വേയേവ ഗതിയോ സമ്ഭവന്തി അനഞ്ഞാ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൫൮; ൨.൩൪; ൩.൨൦൦) അയം **നിപ്ഫത്തിഗതി** നാമ. താസു ഇധ ഗതിഗതി അധിപ്പേതാ, സാ പന നിരയതിരച്ഛാനയോനിപേത്തിവിസയമനുസ്സദേവാനം വസേന പഞ്ചവിധാ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം - "പഞ്ച ഖോ ഇമാ, സാരിപുത്ത, ഗതിയോ. കതമാ പഞ്ച? നിരയോ തിരച്ഛാനയോനി പേത്തിവിസയോ മനുസ്സാ ദേവാ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൫൩).

തത്ഥ യസ്സ ഉപ്പജ്ജതി, തം ബ്രൂഹേന്തോയേവ ഉപ്പജ്ജതീതി അയോ, സുഖം. നത്ഥി ഏത്ഥ അയോതി **നിരയോ,** തതോ ഏവ രമിതബ്ബം അസ്സാദേതബ്ബം തത്ഥ നത്ഥീതി നിരതിഅത്ഥേന നിരസ്സാദട്ഠേന ച നിരയോതി വുച്ചതി. തിരിയം അഞ്ചിതാതി **തിരച്ഛാനാ,** ദേവമനുസ്സാദയോ വിയ ഉദ്ധം ദീഘാ അഹുത്വാ തിരിയം ദീഘാതി അത്ഥോ. പകട്ഠതോ സുഖതോ അയനം അപഗമോ പേച്ചഭാവോ, തം പേച്ചഭാവം പത്താനം വിസയോതി **പേത്തിവിസയോ,** പേതയോനി. മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ **മനുസ്സാ,** സതിസൂരഭാവബ്രഹ്മചരിയയോഗ്യതാദിഗുണവസേന ഉപചിതമാനസതായ ഉക്കട്ഠഗുണചിത്തതായ മനുസ്സാതി വുത്തം ഹോതി, അയം പനത്ഥോ നിപ്പരിയായതോ ജമ്ബുദീപവാസീവസേന വേദിതബ്ബോ. യഥാഹ - "തീഹി, ഭിക്ഖവേ, ഠാനേഹി ജമ്ബുദീപകാ മനുസ്സാ ഉത്തരകുരുകേ ച മനുസ്സേ അധിഗ്ഗണ്ഹന്തി ദേവേ ച താവതിംസേ. കതമേഹി തീഹി? സൂരാ സതിമന്തോ ഇധ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ"തി (അം॰ നി॰ ൯.൨൧). തഥാ ഹി ബുദ്ധാ ച ഭഗവന്തോ പച്ചേകബുദ്ധാ അഗ്ഗസാവകാ മഹാസാവകാ ചക്കവത്തിനോ അഞ്ഞേ ച മഹാനുഭാവാ സത്താ തത്ഥേവ ഉപ്പജ്ജന്തി, തേഹി സമാനരൂപാദിതായ പന സദ്ധിം പരിത്തദീപവാസീഹി ഇതരമഹാദീപവാസിനോപി മനുസ്സാത്വേവ പഞ്ഞായിംസു.

അപരേ പന ഭണന്തി "ലോഭാദീഹി അലോഭാദീഹി ച സഹിതസ്സ മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ മനുസ്സാ. യേ ഹി സത്താ മനുസ്സജാതികാ, തേസു വിസേസതോ ലോഭാദയോ അലോഭാദയോ ച ഉസ്സന്നാ. തേ ലോഭാദിഉസ്സന്നതായ അപായമഗ്ഗം, അലോഭാദിഉസ്സന്നതായ സുഗതിമഗ്ഗം നിബ്ബാനഗാമിമഗ്ഗഞ്ച പരിപൂരേന്തി, തസ്മാ ലോഭാദീഹി അലോഭാദീഹി ച സഹിതസ്സ മനസ്സ ഉസ്സന്നതായ പരിത്തദീപവാസീഹി സദ്ധിം ചതുമഹാദീപവാസിനോ സത്തവിസേസാ മനുസ്സാതി വുച്ചന്തീ"തി. ലോകിയാ പന "മനുനോ അപച്ചഭാവേന മനുസ്സാ"തി വദന്തി. മനു നാമ പഠമകപ്പികോ ലോകമരിയാദായ ആദിഭൂതോ സത്താനം ഹിതാഹിതവിധായകോ കത്തബ്ബാകത്തബ്ബതാവസേന പിതുട്ഠാനിയോ, യോ സാസനേ മഹാസമ്മതോതി വുച്ചതി അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ, പച്ചക്ഖതോ പരമ്പരായ ച തസ്സ ഓവാദാനുസാസനിയം ഠിതാ സത്താ പുത്തസദിസതായ "മനുസ്സാ, മാനുസാ"തി ച വുച്ചന്തി. തതോ ഏവ ഹി തേ "മാനവാ മനുജാ"തി ച വോഹരീയന്തി.

പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി അത്തനോ അത്തനോ ദേവാനുഭാവസങ്ഖാതേഹി ഇദ്ധിവിസേസേഹി ച ദിബ്ബന്തി കീളന്തി ലളന്തി ജോതന്തീതി **ദേവാ**. തത്ഥ കാമദേവാ കാമഗുണേഹി ചേവ ഇദ്ധിവിസേസേഹി ച, ഇതരേ ഇദ്ധിവിസേസേഹേവ ദിബ്ബന്തീതി വേദിതബ്ബാ. സരണന്തി വാ ഗമിയന്തി അഭിത്ഥവീയന്തീതി വാ ദേവാ. ഏത്ഥ ച നിരയഗതിദേവഗതിമനുസ്സഗതീഹി സദ്ധിം ഓകാസേന ഖന്ധാ വുത്താ. തിരച്ഛാനയോനിപേത്തിവിസയഗ്ഗഹണേന ഖന്ധാനം ഏവ ഗഹണം വേദിതബ്ബം തേസം താദിസസ്സ പരിച്ഛിന്നസ്സ ഓകാസസ്സ അഭാവതോ. യത്ഥ യത്ഥ വാ തേ അരഞ്ഞസമുദ്ദപബ്ബതപാദാദികേ നിബദ്ധവാസം വസന്തി, താദിസസ്സ ഠാനസ്സ വസേന ഓകാസോപി ഗഹേതബ്ബോ. **സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ നവ സത്താവാസാ** ച ഹേട്ഠാ സംവണ്ണിതനയാ ഏവ. **അപരാപരഭാവായാതി** അപരാപരം യോനിആദിതോ യോനിആദിഭാവായ. **ആബന്ധനം** ഗണ്ഠികരണം, **സംസിബ്ബനം** തുന്നകരണം. **തണ്ഹായ നിക്ഖന്തം** തത്ഥ തസ്സാ സബ്ബസോ അഭാവതോ, നിക്ഖമനഞ്ചസ്സ തണ്ഹായ വിസംയോഗോ ഏവാതി ആഹ **"വിസംയുത്ത"**ന്തി.

കാമാനം പഹാനന്തി ഏത്ഥ കാമഗ്ഗഹണേന കാമീയതീതി കാമോ, കാമേതീതി കാമോതി ദുവിധസ്സപി കാമസ്സ സങ്ഗഹോ കതോതി ആഹ **"വത്ഥുകാമാനം കിലേസകാമാനഞ്ച പഹാനാ"**ന്തി. വത്ഥുകാമപ്പഹാനഞ്ചേത്ഥ തേസു ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേനാതി വേദിതബ്ബം. **കാമസഞ്ഞാനന്തി** കാമേസു, കാമസഹഗതാനം വാ സഞ്ഞാനം. **പരിഞ്ഞാതി** തിവിധാപി പരിഞ്ഞാ ഇധാധിപ്പേതാതി ആഹ **"ഞാതതീരണപഹാനവസേന തിവിധാ പരിഞ്ഞാ"**തി. തത്ഥ കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ? സബ്ബം തേഭൂമകം നാമരൂപം "ഇദം രൂപം, ഏത്തകം രൂപം, ന ഇതോ ഭിയ്യോ, ഇദം നാമം, ഏത്തകം നാമം, ന ഇതോ ഭിയ്യോ"തി ഭൂതുപാദായഭേദം രൂപം ഫസ്സാദിഭേദം നാമഞ്ച ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനതോ വവത്ഥപേതി, കമ്മാവിജ്ജാദികഞ്ചസ്സ പച്ചയം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി, അയം **ഞാതപരിഞ്ഞാ**.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏവം ഞാതം കത്വാ തം സബ്ബം തീരേതി അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോതി ദ്വാചത്താലീസായ ആകാരേഹി, അയം **തീരണപരിഞ്ഞാ** നാമ. കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ അഗ്ഗമഗ്ഗേന സബ്ബസ്മിം ഛന്ദരാഗം പജഹതി, അയം **പഹാനപരിഞ്ഞാ**. ദിട്ഠിവിസുദ്ധികങ്ഖാവിതരണവിസുദ്ധിയോ വാ ഞാതപരിഞ്ഞാ, മഗ്ഗാമഗ്ഗപടിപദാഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിആദയോ, കലാപസമ്മസനാദിഅനുലോമപരിയോസാനാ വാ പഞ്ഞാ തീരണപരിഞ്ഞാ, അരിയമഗ്ഗേ ഞാണം നിപ്പരിയായേന പഹാനപരിഞ്ഞാ. ഇധ പന കാമസഞ്ഞാനം സഭാവലക്ഖണപടിവേധവസേന അനിച്ചാദിസാമഞ്ഞലക്ഖണവസേന ച പവത്തമാനാനം ഞാതതീരണപരിഞ്ഞാനമ്പി കിച്ചനിപ്ഫത്തിയാ മഗ്ഗേനേവ ഇജ്ഝനതോ മഗ്ഗക്ഖണംയേവ സന്ധായ തിവിധാപി പരിഞ്ഞാ വുത്താ. തേനേവ "ഇമേസു പഞ്ചസു ഠാനേസു കിലേസക്ഖയകരോ ലോകുത്തരമഗ്ഗോവ കഥിതോ"തി വുത്തം.

കാമേസു, കാമേ വാ പാതുമിച്ഛാ കാമപിപാസാതി ആഹ - **"കാമേസു പാതബ്യതാനം, കാമേ വാ പാതുമിച്ഛാന"**ന്തി. **ഇമേസു പഞ്ചസു ഠാനേസൂതി** "കാമാനം പഹാനം അക്ഖാത"ന്തിആദിനാ വുത്തേസു പഞ്ചസു ഠാനേസു. **തീസു ഠാനേസൂതി** "വിരാഗായ ധമ്മോ ദേസിതോ, നോ സരാഗായ, വിസംയോഗായ ധമ്മോ ദേസിതോ, നോ സംയോഗായ, അനുപാദാനായ ധമ്മോ ദേസിതോ, നോ സഉപാദാനായാ"തി ഏവം വുത്തേസു ഠാനേസു. **വിപ്പടിസാരം കരോതീതി** ഏവം തം പാപം വിപ്പടിസാരം ഉപ്പാദേതി. കീദിസം വിപ്പടിസാരം കരോതീതി ആഹ **"ഈദിസേപി നാമാ"**തിആദി.

൩൯. നേവ പിയകമ്യതായാതി അത്തനി സത്ഥു നേവ പിയഭാവകാമതായ. **ന ഭേദപുരേക്ഖാരതായാതി** ന സത്ഥു തേന ഭിക്ഖുനാ ഭേദനാധിപ്പായപുരേക്ഖാരതായ. **ന കലിസാസനാരോപനത്ഥായാതി** ന ദോസാരോപനത്ഥായ. **കലീതി** കോധസ്സേതം അധിവചനം, തസ്സ സാസനം കലിസാസനം, കോധവസേന വുച്ചമാനോ ഗരഹദോസോ. **വേലന്തി** സിക്ഖാപദവേലം. **മരിയാദന്തി** തസ്സേവ വേവചനം. സിക്ഖാപദഞ്ഹി അനതിക്കമനീയട്ഠേന "വേലാ, മരിയാദാ"തി ച വുച്ചതി.

അജ്ഝാചാരവീതിക്കമോതി മേഥുനവസേന പവത്തഅജ്ഝാചാരസങ്ഖാതോ വീതിക്കമോ. **പകരണേതി** ഏത്ഥ **പ-**സദ്ദോ ആരമ്ഭവചനോതി ആഹ **"കത്തും ആരഭതീ"**തി. കത്ഥചി ഉപസഗ്ഗോ ധാതുഅത്ഥമേവ വദതി, ന വിസേസത്ഥജോതകോതി ആഹ **"കരോതിയേവ വാ"**തി. **ജാതിയാതി** ഖത്തിയാദിജാതിയാ. **ഗോത്തേനാതി** ഗോതമകസ്സപാദിഗോത്തേന. **കോലപുത്തിയേനാതി** ഖത്തിയാദിജാതീസുയേവ സക്കകുലസോത്ഥിയകുലാദിവിസിട്ഠകുലാനം പുത്തഭാവേന. **യസസ്സീതി** മഹാപരിവാരോ. **പേസലന്തി** പിയസീലം. **അവികമ്പമാനേനാതി** പടിഘാനുനയേഹി അകമ്പമാനേന. യസ്സ തസ്മിം അത്തഭാവേ ഉപ്പജ്ജനാരഹാനം മഗ്ഗഫലാനം ഉപനിസ്സയോ നത്ഥി, തം ബുദ്ധാ "മോഘപുരിസാ"തി വദന്തി അരിട്ഠലാളുദായിആദികേ വിയ. ഉപനിസ്സയേ സതിപി തസ്മിം ഖണേ മഗ്ഗേ വാ ഫലേ വാ അസതി "മോഘപുരിസാ"തി വദന്തിയേവ ധനിയഉപസേനത്ഥേരാദികേ വിയ. സുദിന്നസ്സ പന തസ്മിം അത്തഭാവേ മഗ്ഗഫലാനം ഉപനിസ്സയോ സമുച്ഛിന്നോയേവ, തേന നം "മോഘപുരിസാ"തി ആഹ.

സമണകരണാനം ധമ്മാനന്തി ഹിരോത്തപ്പാദീനം. **മഗ്ഗഫലനിബ്ബാന**ഗ്ഗഹണേന പടിവേധസാസനസ്സ ഗഹിതത്താ **സാസനാനന്തി** പടിപത്തിപരിയത്തിസാസനാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **ഛവി**ന്തി തേസം പഭസ്സരകരണം ഛവിം. കിം തന്തി ആഹ **"ഛായ"**ന്തി, തേസം പകാസകം ഓഭാസന്തി അത്ഥോ. കിം തന്തി ആഹ **"സുന്ദരഭാവ"**ന്തി. ഛവിമനുഗതം **അനുച്ഛവികം. പതിരൂപ**ന്തിആദീസുപി "തേസ"ന്തി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. സമണാനം കമ്മം സാമണകം, ന സാമണകം **അസ്സാമണകം**. കഥം-സദ്ദയോഗേന "ന സക്ഖിസ്സസീ"തി അനാഗതവചനം കതം. "നാമ-സദ്ദയോഗേനാ"തി ച വദന്തി.

ദയാലുകേനാതി അനുകമ്പായ സഹിതേന. **പരിഭാസന്തോതി** ഗരഹന്തോ. നിരുത്തിനയേന ആസീവിസ-സദ്ദസ്സ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"ആസു സീഘ"**ന്തിആദി. **ഏതസ്സാതി** ആസീവിസസ്സ. **ആഗച്ഛതീതി** യോ തേന ദട്ഠോ, തം പതിആഗച്ഛതി. ആസിത്തവിസോതിപി **ആസീവിസോ,** സകലകായേ ആസിഞ്ചിത്വാ വിയ ഠപിതവിസോ പരസ്സ ച സരീരേ ആസിഞ്ചനവിസോതി അത്ഥോ. അസിതവിസോതിപി **ആസീവിസോ**. യം യഞ്ഹി ഏതേന അസിതം ഹോതി പരിഭുത്തം, തം വിസമേവ സമ്പജ്ജതി, തസ്മാ അസിതം വിസം ഏതസ്സാതി അസിതവിസോതി വത്തബ്ബേ "ആസീവിസോ"തി നിരുത്തിനയേന വുത്തം. അസിസദിസവിസോതിപി **ആസീവിസോ,** അസി വിയ തിഖിണം പരസ്സ മമ്മച്ഛേദനസമത്ഥം വിസം ഏതസ്സാതി ആസിവിസോതി വുത്തം ഹോതി. ആസീതി വാ ദാഠാ വുച്ചതി, തത്ഥ സന്നിഹിതവിസോതി **ആസീവിസോ**. സേസസപ്പേഹി കണ്ഹസപ്പസ്സ മഹാവിസത്താ ആസീവിസസ്സാനന്തരം കണ്ഹസപ്പോ വുത്തോ. സപ്പമുഖമ്പി അങ്ഗാരകാസു വിയ ഭയാവഹത്താ അകുസലുപ്പത്തിയാ ഠാനം ന ഹോതീതി അകുസലകമ്മതോ നിവാരണാധിപ്പായേന സീലഭേദതോപി സുദ്ധസീലേ ഠിതസ്സ മരണമേവ വരതരന്തി ദസ്സേതും "ആസീവിസസ്സ കണ്ഹസപ്പസ്സ മുഖേ അങ്ഗജാതം പക്ഖിത്തം വര"ന്തി വുത്തം. പബ്ബജിതേന ഹി കതപാപകമ്മം ഭഗവതോ ആണാതിക്കമനതോ വത്ഥുമഹന്തതായ മഹാസാവജ്ജം. **കാസുന്തി** ആവാടോപി വുച്ചതി രാസിപി.

> "കിന്നു സന്തരമാനോവ, കാസും ഖണസി സാരഥി;
> പുട്ഠോ മേ സമ്മ അക്ഖാഹി, കിം കാസുയാ കരിസ്സസീ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൩) -

ഏത്ഥ ഹി ആവാടോ കാസു നാമ.

> "അങ്ഗാരകാസും അപരേ ഫുണന്തി, നരാ രുദന്താ പരിദഡ്ഢഗത്താ"തി (ജാ॰ ൨.൨൨.൪൩൨) -

ഏത്ഥ രാസി. ഇധ പന ഉഭയമ്പി അധിപ്പേതന്തി ആഹ **"അങ്ഗാരപുണ്ണകൂപേ അങ്ഗാരരാസിമ്ഹി വാ"**തി. കസ്സതി ഖണീയതീതി കാസു, ആവാടോ. കസീയതി ചീയതീതി കാസു, രാസി. **പദിത്തായാതി** ദിപ്പമാനായ. സം-സദ്ദോ ഏത്ഥ സമന്തപരിയായോതി ആഹ **"സമന്തതോ പജ്ജലിതായാ"**തി.

ഇദം മാതുഗാമസ്സ അങ്ഗജാതേ അങ്ഗജാതപക്ഖിപനം നിദാനം കാരണമസ്സ നിരയുപപജ്ജനസ്സാതി **ഇതോനിദാനം,** ഭാവനപുംസകഞ്ചേതം. പച്ചത്തവചനസ്സ തോ-ആദേസോ കതോ, തസ്സ ച സമാസേപി അലോപോ. **തത്ഥ നാമ ത്വന്തി** ഏത്ഥ **ത്വം**-സദ്ദോ "സമാപജ്ജിസ്സസീ"തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛമാനോ അത്ഥീതി ആഹ **"ത്വന്തി തംസദ്ദസ്സ വേവചന"**ന്തി. "യം തന്തി പന പാഠോ യുത്തരൂപോ"തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. യം തന്തി നായം ഉദ്ദേസനിദ്ദേസോ, യഥാ ലോകേ യം വാ തം വാതി അവഞ്ഞാതവചനം, ഏവം ദട്ഠബ്ബന്തി ആഹ - **"യം വാ തം വാ ഹീളിതം അവഞ്ഞാതന്തി വുത്തം ഹോതീ"**തി. **നീചജനാനന്തി** നിഹീനഗുണാനം സത്താനം. **ഗാമധമ്മന്തി** ഏത്ഥ **ഗാമ**-സദ്ദേന ഗാമവാസിനോ വുത്താ അഭേദൂപചാരേനാതി ആഹ **"ഗാമവാസികമനുസ്സാന"**ന്തി. **കിലേസപഗ്ഘരണകം ധമ്മന്തി** രാഗാദികിലേസവിസ്സന്ദനകധമ്മം . മേഥുനധമ്മോ ഹി രാഗം പഗ്ഘരതി. മേഥുനധമ്മസ്സ മഹാസാവജ്ജതായ ഓളാരികത്താ വുത്തം **"അസുഖുമ"**ന്തി. **അനിപുണന്തി** തസ്സേവ വേവചനം. ഉദകേ ഭവം ഓദകം. കിം തം? ഉദകകിച്ചന്തി ആഹ - **"ഉദകകിച്ചം അന്തികം അവസാനം അസ്സാ"**തി. **സമാപജ്ജിസ്സതീതി** അനാഗതവചനം നാമ-സദ്ദയോഗേന കതന്തി ആഹ - **"സമാപജ്ജിസ്സതീതി…പേ॰… നാമ-സദ്ദേന യോജേതബ്ബ"**ന്തി. ലോകേ മേഥുനധമ്മസ്സ ആദികത്താ കോചി പഠമകപ്പികോ, ന പനായന്തി ആഹ - **"സാസനം സന്ധായ വദതീ"**തി. **ബഹൂനന്തി** പുഗ്ഗലാപേക്ഖം, ന പന അകുസലാപേക്ഖന്തി ആഹ **"ബഹൂനം പുഗ്ഗലാന"**ന്തി.

യം അസംവരം പടിച്ച ദുബ്ഭരതാദുപ്പോസതാദി ഹോതി, സോ അസംവരോ ദുബ്ഭരതാദി-സദ്ദേന വുത്തോ കാരണേ ഫലൂപചാരേനാതി ആഹ - **"ദുബ്ഭരതാദീനം വത്ഥുഭൂതസ്സ അസംവരസ്സാ"**തി. **വത്ഥുഭൂതസ്സാതി** കാരണഭൂതസ്സ. വസതി ഏത്ഥ ഫലം തദായത്തവുത്തിതായാതി ഹി കാരണം വത്ഥു. **അത്താതി** ചിത്തം സരീരഞ്ച, ചിത്തമേവ വാ. **ദുബ്ഭരതഞ്ചേവ ദുപ്പോസതഞ്ച ആപജ്ജതീതി** അത്തനാ പച്ചയദായകേഹി ച ദുക്ഖേന ഭരിതബ്ബതം പോസേതബ്ബതഞ്ച ആപജ്ജതി. അസംവരേ ഠിതോ ഹി ഏകച്ചോ അത്തനോപി ദുബ്ഭരോ ഹോതി ദുപ്പോസോ, ഏകച്ചോ ഉപട്ഠാകാനമ്പി. കഥം? യോ ഹി അമ്ബിലാദീനി ലദ്ധാ അനമ്ബിലാദീനി പരിയേസതി, അഞ്ഞസ്സ ഘരേ ലദ്ധം അഞ്ഞസ്സ ഘരേ ഛഡ്ഡേന്തോ സബ്ബം ഗാമം ചരിത്വാ രിത്തപത്തോവ വിഹാരം പവിസിത്വാ നിപജ്ജതി, അയം **അത്തനോ ദുബ്ഭരോ**. യോ പന സാലിമംസോദനാദീനം പത്തേ പൂരേത്വാ ദിന്നേപി ദുമ്മുഖഭാവം അനത്തമനഭാവമേവ ദസ്സേതി, തേസം വാ

സമ്മുഖാവ തം പിണ്ഡപാതം "കിം തുമ്ഹേഹി ദിന്ന"ന്തി അപസാദേന്തോ സാമണേരഗഹട്ഠാദീനം ദേതി, അയം **ഉപട്ഠാകാനം ദുബ്ഭരോ**. ഏതം ദിസ്വാ മനുസ്സാ ദൂരതോവ പരിവജ്ജേന്തി "ദുബ്ഭരോ ഭിക്ഖു ന സക്കാ പോസേതു"ന്തി.

മഹിച്ഛതന്തി ഏത്ഥ മഹന്താനി വത്ഥൂനി ഇച്ഛതി, മഹതീ വാ പനസ്സ ഇച്ഛാതി മഹിച്ഛോ, തസ്സ ഭാവോ മഹിച്ഛതാ, സന്തഗുണവിഭാവനതാ പടിഗ്ഗഹണേ അമത്തഞ്ഞുതാ ച. മഹിച്ഛോ ഹി ഇച്ഛാചാരേ ഠത്വാ അത്തനി വിജ്ജമാനസീലധുതധമ്മാദിഗുണേ വിഭാവേതി, താദിസസ്സ പടിഗ്ഗഹണേ അമത്തഞ്ഞുതാപി ഹോതി. യം സന്ധായ വദന്തി "സന്തഗുണസമ്ഭാവനതാ പടിഗ്ഗഹണേ ച അമത്തഞ്ഞുതാ, ഏതം മഹിച്ഛതാലക്ഖണ"ന്തി. സാ പനേസാ മഹിച്ഛതാ "ഇധേകച്ചോ സദ്ധോ സമാനോ 'സദ്ധോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, സീലവാ സമാനോ 'സീലവാതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി" ഇമിനാ നയേന ആഗതായേവ, തായ സമന്നാഗതോ പുഗ്ഗലോ ദുസ്സന്തപ്പിയോ ഹോതി, വിജാതമാതാപിസ്സ ചിത്തം ഗഹേതും ന സക്കോതി. തേനേതം വുച്ചതി -

> "അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ സമുദ്ദോ ച, മഹിച്ഛോ ചാപി പുഗ്ഗലോ;
> സകടേന പച്ചയം ദേന്തു, തയോപേതേ അതപ്പിയാ"തി. (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൫൨; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൬൩; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൮൪൬; ഉദാ॰ അട്ഠ॰ ൩൧; മഹാനി॰ അട്ഠ॰ ൮൭);

സത്തേഹി കിലേസേഹി ച സങ്ഗണനം സമോധാനം **സങ്ഗണികാ**തി ആഹ - **"ഗണസങ്ഗണികായ ചേവ കിലേസസങ്ഗണികായ ചാ"**തി. **കോസജ്ജാനുഗതോ ച ഹോതീ**തി കുസീതഭാവേന അനുഗതോ ഹോതി, കുസീതസ്സ ഭാവോ കോസജ്ജം. **അട്ഠകുസീതവത്ഥുപാരിപൂരിയാ**തി ഏത്ഥ കുച്ഛിതം സീദതീതി കുസീതോ ദ-കാരസ്സ ത-കാരം കത്വാ. യസ്സ ധമ്മസ്സ വസേന പുഗ്ഗലോ "കുസീതോ"തി വുച്ചതി, സോ കുസീതഭാവോ ഇധ കുസീത-സദ്ദേന വുത്തോ. വിനാപി ഹി ഭാവജോതനസദ്ദം ഭാവത്ഥോ വിഞ്ഞായതി യഥാ "പടസ്സ സുക്ക"ന്തി, തസ്മാ കുസീതഭാവവത്ഥൂനീതി അത്ഥോ, കോസജ്ജകാരണാനീതി വുത്തം ഹോതി. തഥാ ഹി -

> "കമ്മം ഖോ മേ കത്തബ്ബം ഭവിസ്സതി, കമ്മം ഖോ പന മേ കരോന്തസ്സ കായോ കിലമിസ്സതി, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമീതി സോ നിപജ്ജതി, ന വീരിയം ആരഭതി അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായ, ഇദം പഠമം കുസീതവത്ഥു. അഹം ഖോ കമ്മം അകാസിം, കമ്മം ഖോ പന മേ കരോന്തസ്സ കായോ കിലന്തോ, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... മഗ്ഗോ ഖോ മേ ഗന്തബ്ബോ ഭവിസ്സതി, മഗ്ഗം ഖോ പന മേ ഗച്ഛന്തസ്സ കായോ കിലമിസ്സതി, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... അഹം ഖോ മഗ്ഗം അഗമാസിം, മഗ്ഗം ഖോ പന മേ ഗച്ഛന്തസ്സ കായോ കിലന്തോ, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... അഹം ഖോ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ ചരന്തോ നാലത്ഥം ലൂഖസ്സ വാ പണീതസ്സ വാ ഭോജനസ്സ യാവദത്ഥം പാരിപൂരിം, തസ്സ മേ കായോ കിലന്തോ അകമ്മഞ്ഞോ, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... അഹം ഖോ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ ചരന്തോ അലത്ഥം ലൂഖസ്സ വാ പണീതസ്സ വാ ഭോജനസ്സ യാവദത്ഥം പാരിപൂരിം, തസ്സ മേ കായോ ഗരുകോ അകമ്മഞ്ഞോ മാസാചിതം മഞ്ഞേ, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... ഉപ്പന്നോ ഖോ മേ അയം അപ്പമത്തകോ ആബാധോ, അത്ഥി കപ്പോ നിപജ്ജിതും, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമി...പേ॰... അഹം ഖോ ഗിലാനാ വുട്ഠിതോ അചിരവുട്ഠിതോ ഗേലഞ്ഞാ, തസ്സ മേ കായോ ദുബ്ബലോ അകമ്മഞ്ഞോ, ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമീതി സോ നിപജ്ജതി, ന വീരിയം ആരഭതി അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായ. ഇദം അട്ഠമം കുസീതവത്ഥു"ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൩൪; അ॰ നി॰ ൮.൮൦) -

ഏവമാഗതാനി "ഹന്ദാഹം നിപജ്ജാമീ"തി ഏവം പവത്തഓസീദനാനി ഉപരൂപരി കോസജ്ജകാരണത്താ അട്ഠ കുസീതവത്ഥൂനി നാമ, തേസം പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീതി അത്ഥോ.

സുഭരോ ഹോതി സുപോസോതി അത്തനോ ഉപട്ഠാകേഹി ച സുഖേന ഭരിതബ്ബോ പോസേതബ്ബോതി അത്ഥോ. സംവരേ ഠിതോ ഹി ഏകച്ചോ അത്തനോപി സുഭരോ ഹോതി സുപോസോ, ഏകച്ചോ ഉപട്ഠാകാനമ്പി. കഥം? യോ ഹി യം കിഞ്ചി ലൂഖം വാ പണീതം വാ ലദ്ധാ തുട്ഠചിത്തോവ ഭുഞ്ജിത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ അത്തനോ കമ്മം കരോതി, അയം **അത്തനോ സുഭരോ**. യോ പന പരേസമ്പി അപ്പം വാ ബഹും വാ ലൂഖം വാ പണീതം വാ ദാനം അഹീളേത്വാ അത്തമനോ വിപ്പസന്നമുഖോ ഹുത്വാ ഏതേസം സമ്മുഖാവ പരിഭുഞ്ജിത്വാ യാതി, അയം **ഉപട്ഠാകാനം സുഭരോ**. ഏതം ദിസ്വാ മനുസ്സാ അതിവിയ വിസ്സത്ഥാ ഹോന്തി, "അമ്ഹാകം ഭദന്തോ സുഭരോ, ഥോകഥോകേനപി തുസ്സതി, മയമേവ നം പോസേസ്സാമാ"തി പടിഞ്ഞം കത്വാ പോസേന്തി. **അപ്പിച്ഛത**ന്തി ഇച്ഛാവിരഹിതത്തം. ഏത്ഥ ഹി ബ്യഞ്ജനം സാവസേസം വിയ, അത്ഥോ പന നിരവസേസോ. അപ്പ-സദ്ദോ ഹേത്ഥ അഭാവത്ഥോതി സക്കാ വിഞ്ഞാതും "അപ്പാബാധതഞ്ച സഞ്ജാനാമീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൨൫) വിയ. തേനേവാഹ **"നിത്തണ്ഹഭാവ"**ന്തി.

തിപ്പഭേദായ സന്തുട്ഠിയാതി യഥാലാഭാദിസന്തോസസാമഞ്ഞേന വുത്തം, ചതൂസു പന പച്ചയേസു തയോ തയോ സന്തോസാതി ദ്വാദസവിധോ ഹോതി സന്തോസോ. കഥം? ചീവരേ യഥാലാഭസന്തോസോ യഥാബലസന്തോസോ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോതി തിവിധോ ഹോതി സന്തോസോ. ഏവം പിണ്ഡപാതാദീസു. തസ്സായം പഭേദസംവണ്ണനാ (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൫൨; സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൧൪൭; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൬൩) - ഇധ ഭിക്ഖു ചീവരം ലഭതി സുന്ദരം വാ അസുന്ദരം വാ, സോ തേനേവ യാപേതി അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ **ചീവരേ യഥാലാഭസന്തോസോ**. അഥ പന പകതിദുബ്ബലോ വാ ഹോതി ആബാധജരാഭിഭൂതോ വാ, ഗരുചീവരം പാരുപന്തോ കിലമതി, സോ സഭാഗേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം തം പരിവത്തേത്വാ ലഹുകേന യാപേന്തോപി സന്തുട്ഠോയേവ ഹോതി. അയമസ്സ **ചീവരേ യഥാബലസന്തോസോ**. പകതിദുബ്ബലാദീനഞ്ഹി ഗരുചീവരാനി ന ഫാസുഭാവാവഹാനി സരീരഖേദാവഹാനി ച ഹോന്തീതി പയോജനവസേന അനത്രിച്ഛതാദിവസേന താനി പരിവത്തേത്വാ ലഹുകചീവരപരിഭോഗോ ന സന്തോസവിരോധീതി. അപരോ പണീതപച്ചയലാഭീ ഹോതി, സോ പട്ടചീവരാദീനം അഞ്ഞതരം മഹഗ്ഘചീവരം ബഹൂനി വാ പന ചീവരാനി ലഭിത്വാ "ഇദം ഥേരാനം ചിരപബ്ബജിതാനം, ഇദം ബഹുസ്സുതാനം അനുരൂപം, ഇദം ഗിലാനാനം, ഇദം അപ്പലാഭാനം ഹോതൂ"തി ദത്വാ തേസം പുരാണചീവരം വാ സങ്കാരകൂടാദിതോ വാ നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ തേഹി സങ്ഘാടിം കത്വാ ധാരേന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **ചീവരേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ**. മഹഗ്ഘഞ്ഹി ചീവരം ബഹൂനി വാ ചീവരാനി ലഭിത്വാപി താനി വിസ്സജ്ജേത്വാ തദഞ്ഞസ്സ ഗഹണം യഥാസാരുപ്പനയേ ഠിതത്താ ന സന്തോസവിരോധീതി.

ഇധ പന ഭിക്ഖു പിണ്ഡപാതം ലഭതി ലൂഖം വാ പണീതം വാ, സോ തേനേവ യാപേതി അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ **പിണ്ഡപാതേ യഥാലാഭസന്തോസോ**. യോ പന അത്തനോ പകതിവിരുദ്ധം വാ ബ്യാധിവിരുദ്ധം വാ പിണ്ഡപാതം ലഭതി, യേനസ്സ പരിഭുത്തേന അഫാസു ഹോതി, സോ സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ തം

ദത്വാ തസ്സ ഹത്ഥതോ സപ്പായഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **പിണ്ഡപാതേ യഥാബലസന്തോസോ**. അപരോ ബഹും പണീതം പിണ്ഡപാതം ലഭതി, സോ തം ചീവരം വിയ ചിരപബ്ബജിതബഹുസ്സുതഅപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ തേസം വാ സേസകം പിണ്ഡായ വാ ചരിത്വാ മിസ്സകാഹാരം ഭുഞ്ജന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **പിണ്ഡപാതേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ**.

ഇധ പന ഭിക്ഖു സേനാസനം ലഭതി മനാപം വാ അമനാപം വാ, സോ തേന നേവ സോമനസ്സം, ന പടിഘം ഉപ്പാദേതി, അന്തമസോ തിണസന്ഥരകേനപി യഥാലദ്ധേനേവ തുസ്സതി. അയമസ്സ **സേനാസനേ യഥാലാഭസന്തോസോ**. യോ പന അത്തനോ പകതിവിരുദ്ധം വാ ബ്യാധിവിരുദ്ധം വാ സേനാസനം ലഭതി, യത്ഥസ്സ വസതോ അഫാസു ഹോതി, സോ തം സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദത്വാ തസ്സ സന്തകേ സപ്പായസേനാസനേ വസന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **സേനാസനേ യഥാബലസന്തോസോ**. അപരോ മഹാപുഞ്ഞോ ലേണമണ്ഡപകൂടാഗാരാദീനി ബഹൂനി പണീതസേനാസനാനി ലഭതി, സോ താനി ചീവരാദീനി വിയ ചിരപബ്ബജിതബഹുസ്സുതഅപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ യത്ഥ കത്ഥചി വസന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **സേനാസനേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ**. യോപി "ഉത്തമസേനാസനം നാമ പമാദട്ഠാനം, തത്ഥ നിസിന്നസ്സ ഥിനമിദ്ധം ഓക്കമതി, നിദ്ദാഭിഭൂതസ്സ പുന പടിബുജ്ഝതോ പാപവിതക്കാ പാതുഭവന്തീ"തി പടിസഞ്ചിക്ഖിത്വാ താദിസം സേനാസനം പത്തമ്പി ന സമ്പടിച്ഛതി, സോ തം പടിക്ഖിപിത്വാ അബ്ഭോകാസരുക്ഖമൂലാദീസു വസന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമ്പിസ്സ **സേനാസനേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ**.

ഇധ പന ഭിക്ഖു ഭേസജ്ജം ലഭതി ലൂഖം വാ പണീതം വാ, സോ യം ലഭതി, തേനേവ തുസ്സതി അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ **ഗിലാനപച്ചയേ യഥാലാഭസന്തോസോ**. യോ പന തേലേന അത്ഥികോ ഫാണിതം ലഭതി, സോ തം സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദത്വാ തസ്സ ഹത്ഥതോ തേലം ഗഹേത്വാ അഞ്ഞദേവ വാ പരിയേസിത്വാ ഭേസജ്ജം കരോന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **ഗിലാനപച്ചയേ യഥാബലസന്തോസോ**. അപരോ മഹാപുഞ്ഞോ ബഹും തേലമധുഫാണിതാദിപണീതഭേസജ്ജം ലഭതി, സോ തം ചീവരം വിയ ചിരപബ്ബജിതബഹുസ്സുതഅപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ തേസം ആഭതേന യേന കേനചി യാപേന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. യോ പന ഏകസ്മിം ഭാജനേ മുത്തഹരീതകം ഠപേത്വാ ഏകസ്മിം ചതുമധുരം "ഗണ്ഹ, ഭന്തേ, യദിച്ഛസീ"തി വുച്ചമാനോ സചസ്സ തേസു അഞ്ഞതരേനപി രോഗോ വൂപസമ്മതി, അഥ "മുത്തഹരീതകം നാമ ബുദ്ധാദീഹി വണ്ണിത"ന്തി ചതുമധുരം പടിക്ഖിപിത്വാ മുത്തഹരീതകേനേവ ഭേസജ്ജം കരോന്തോ പരമസന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ **ഗിലാനപച്ചയേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ**. ഏവം യഥാലാഭാദിവസേന തിപ്പഭേദോ സന്തോസോ ചതുന്നം പച്ചയാനം വസേന ദ്വാദസവിധോ ഹോതീതി വേദിതബ്ബോ.

കാമവിതക്കബ്യാപാദവിതക്കവിഹിംസാവിതക്കാനം വസേന **അകുസലവിതക്കത്തയം**. നേക്ഖമ്മവിതക്കഅബ്യാപാദവിതക്കഅവിഹിം സാവിതക്കാനം വസേന **കുസലവിതക്കത്തയം**. **സബ്ബകിലേസാപചയഭൂതായ വിവട്ടായാ**തി രാഗാദിസബ്ബകിലേസാനം അപചയഹേതുഭൂതായ നിബ്ബാനധാതുയാ. **അട്ഠവീരിയാരമ്ഭവത്ഥുപാരിപൂരിയാ**തി അട്ഠന്നം വീരിയാരമ്ഭകാരണാനം പാരിപൂരിയാ. യഥാ തഥാ പഠമം പവത്തഅബ്ഭുസ്സഹനഞ്ഹി ഉപരി വീരിയാരമ്ഭസ്സ കാരണം ഹോതി. അനുരൂപപച്ചവേക്ഖണാസഹിതാനി ഹി അബ്ഭുസ്സഹനാനി തമ്മൂലകാനി വാ പച്ചവേക്ഖണാനി അട്ഠ വീരിയാരമ്ഭവത്ഥൂനീതി വേദിതബ്ബാനി. തഥാ ഹി -

> "കമ്മം ഖോ മേ കത്തബ്ബം ഭവിസ്സതി, കമ്മം ഖോ പന മേ കരോന്തേന ന സുകരം ബുദ്ധാനം സാസനം മനസി കാതും, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായ. അഹം ഖോ കമ്മം അകാസിം, കമ്മം ഖോ പനാഹം കരോന്തോ നാസക്ഖിം ബുദ്ധാനം സാസനം മനസി കാതും, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... മഗ്ഗോ ഖോ മേ ഗന്തബ്ബോ ഭവിസ്സതി, മഗ്ഗം ഖോ പന മേ ഗച്ഛന്തേന ന സുകരം ബുദ്ധാനം സാസനം മനസി കാതും, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... അഹം ഖോ മഗ്ഗം അഗമാസിം, മഗ്ഗം ഖോ പനാഹം ഗച്ഛന്തോ നാസക്ഖിം ബുദ്ധാനം സാസനം മനസി കാതും, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... അഹം ഖോ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ ചരന്തോ നാലത്ഥം ലൂഖസ്സ വാ പണീതസ്സ വാ ഭോജനസ്സ യാവദത്ഥം പാരിപൂരിം, തസ്സ മേ കായോ ലഹുകോ കമ്മഞ്ഞോ, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... അഹം ഖോ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ ചരന്തോ അലത്ഥം ലൂഖസ്സ വാ പണീതസ്സ വാ ഭോജനസ്സ യാവദത്ഥം പാരിപൂരിം, തസ്സ മേ കായോ ബലവാ കമ്മഞ്ഞോ, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... ഉപ്പന്നോ ഖോ മേ അയം അപ്പമത്തകോ ആബാധോ, ഠാനം ഖോ പനേതം വിജ്ജതി, യം മേ ആബാധോ പവഡ്ഢേയ്യ, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി...പേ... അഹം ഖോ ഗിലാനാ വുട്ഠിതോ അചിരവുട്ഠിതോ ഗേലഞ്ഞാ, ഠാനം ഖോ പനേതം വിജ്ജതി, യം മേ ആബാധോ പച്ചുദാവത്തേയ്യ, ഹന്ദാഹം വീരിയം ആരഭാമി അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായാ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൩൪; അ॰ നി॰ ൮.൮൦) -

ഏവം പവത്തഅനുരൂപപച്ചവേക്ഖണാസഹിതാനി അബ്ഭുസ്സഹനാനി തമ്മൂലകാനി വാ പച്ചവേക്ഖണാനി അട്ഠ വീരിയാരമ്ഭവത്ഥൂനി നാമ.

തദനുച്ഛവികം തദനുലോമികന്തി ഏത്ഥ **ത**-സദ്ദോ വക്ഖമാനാപേക്ഖോ ച അതീതാപേക്ഖോ ച ഹോതീതി ആഹ **"യം ഇദാനി സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസ്സതീ"**തിആദി. സബ്ബനാമാനി ഹി വക്ഖമാനവചനാനിപി ഹോന്തി പക്കന്തവചനാനിപി. **സംവരപ്പഹാനപടിസംയുത്ത**ന്തി പഞ്ചസംവരേഹി ചേവ പഞ്ചപഹാനേഹി ച പടിസംയുത്തം. പഞ്ചവിധോ ഹി സംവരോ സീലസംവരോ സതിസംവരോ ഞാണസംവരോ ഖന്തിസംവരോ വീരിയസംവരോതി. പഹാനമ്പി പഞ്ചവിധം തദങ്ഗപ്പഹാനം വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം സമുച്ഛേദപ്പഹാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം നിസ്സരണപ്പഹാനന്തി.

തത്ഥ "ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരേന ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ"തി (വിഭ॰ ൫൧൧) ഏവമാഗതോ പാതിമോക്ഖസംവരോ **സീലസംവരോ** നാമ, സോ ച അത്ഥതോ കായികവാചസികോ അവീതിക്കമോ. "രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧൩; മ॰ നി॰ ൧.൨൯൫; സം॰ നി॰ ൪.൨൩൯; അ॰ നി॰ ൩.൧൬) ഏവമാഗതാ ഇന്ദ്രിയാരക്ഖാ **സതിസംവരോ,** സാ ച അത്ഥതോ തഥാപവത്താ സതി ഏവ. "സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധീയരേ"തി (സു॰ നി॰ ൧൦൪൧; നേത്തി॰ ൧൧) ഏവമാഗതോ **ഞാണസംവരോ**. ഏത്ഥ ഹി "സോതാനം സംവരം ബ്രൂമീ"തി വത്വാ "പഞ്ഞായേതേ പിധീയരേ"തി വചനതോ സോതസങ്ഖാതാനം തണ്ഹാദിട്ഠിദുച്ചരിതഅവിജ്ജാദികിലേസാനം സമുച്ഛേദകഞാണം പിദഹനട്ഠേന സംവരോതി വുത്തം. "ഖമോ ഹോതി സീതസ്സ ഉണ്ഹസ്സാ"തിഏവമാഗതാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൪; മ॰ നി॰ ൩.൧൫൬; അ॰ നി॰ ൪.൧൧൪) അധിവാസനാ **ഖന്തിസംവരോ,**

സാ ച അത്ഥതോ തഥാപവത്താ ഖന്ധാ അദോസോ വാ. പഞ്ഞാതി ഏകേ, തം ന ഗഹേതബ്ബം. "ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൬) ഏവമാഗതം കാമവിതക്കാദീനം വിനോദനവസേന പവത്തം വീരിയമേവ **വീരിയസംവരോ**. സബ്ബോ ചായം സംവരോ യഥാസകം സംവരിതബ്ബാനം ദുസ്സീല്യസങ്ഖാതാനം കായവചീദുച്ചരിതാനം മുട്ഠസ്സച്ചസങ്ഖാതസ്സ പമാദസ്സ അഭിജ്ഝാദീനം വാ അക്ഖന്തി അഞ്ഞാണകോസജ്ജാനഞ്ച സംവരണതോ പിദഹനതോ ഛാദനതോ "സംവരോ"തി വുച്ചതി. സംവരതീതി സംവരോ, പിദഹതി നിവാരേതി പവത്തിതും ന ദേതീതി അത്ഥോ. പച്ചയസമവായേ ഉപ്പജ്ജനാരഹാനം കായദുച്ചരിതാദീനം തഥാ തഥാ അനുപ്പാദനമേവ ഹി ഇധ സംവരണം നാമ. ഏവം താവ പഞ്ചവിധോ സംവരോ വേദിതബ്ബോ.

തേന തേന ഗുണങ്ഗേന തസ്സ തസ്സ അഗുണങ്ഗസ്സ പഹാനം **തദങ്ഗപ്പഹാനം**. നാമരൂപപരിച്ഛേദാദീസു ഹി വിപസ്സനാഞാണേസു പടിപക്ഖഭാവതോ ദീപാലോകേനേവ തമസ്സ നാമരൂപവവത്ഥാനേന സക്കായദിട്ഠിയാ, പച്ചയപരിഗ്ഗഹേന അഹേതുവിസമഹേതുദിട്ഠീനം, തസ്സേവ അപരഭാഗേ ഉപ്പന്നേന കങ്ഖാവിതരണേന കഥംകഥീഭാവസ്സ, കലാപസമ്മസനേന "അഹം മമാ"തി ഗാഹസ്സ, മഗ്ഗാമഗ്ഗവവത്ഥാനേന അമഗ്ഗേ മഗ്ഗസഞ്ഞായ, ഉദയദസ്സനേന ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ, വയദസ്സനേന സസ്സതദിട്ഠിയാ, ഭയദസ്സനേന സഭയേ അഭയസഞ്ഞായാതിആദിനാ നയേന തേന തേന വിപസ്സനാഞാണേന തസ്സ തസ്സ അഗുണങ്ഗസ്സ പഹാനം **തദങ്ഗപ്പഹാന**ന്തി വേദിതബ്ബം. യം പന ഉപചാരപ്പനാഭേദേന സമാധിനാ പവത്തിനിവാരണതോ ഘടപ്പഹാരേനേവ ഉദകപിട്ഠേ സേവാലസ്സ തേസം തേസം നീവരണാദിധമ്മാനം പഹാനം, ഏതം **വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം** നാമ. വിക്ഖമ്ഭനമേവ പഹാനം വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം. യം ചതുന്നം അരിയമഗ്ഗാനം ഭാവിതത്താ തംതംമഗ്ഗവതോ അത്തനോ സന്താനേ "ദിട്ഠിഗതാനം പഹാനായാ"തിആദിനാ (ധ॰ സ॰ ൨൭൭) നയേന വുത്തസ്സ സമുദയപക്ഖിയസ്സ കിലേസഗണസ്സ അച്ചന്തം അപ്പവത്തിഭാവേന പഹാനം, ഇദം **സമുച്ഛേദപ്പഹാനം** നാമ. യം പന ഫലക്ഖണേ പടിപ്പസ്സദ്ധത്തം വൂപസന്തതാ കിലേസാനം, ഏതം **പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം** നാമ. യം സബ്ബസങ്ഖതനിസ്സടത്താ പഹീനസബ്ബസങ്ഖതം നിബ്ബാനം, ഏതം **നിസ്സരണപ്പഹാനം** നാമ. സബ്ബമ്പി ചേതം ചാഗട്ഠേന പഹാനന്തി വുച്ചതി. ഏവമിമേഹി യഥാവുത്തസംവരേഹി ചേവ പഹാനേഹി ച പടിസംയുത്താ ധമ്മദേസനാ "സംവരപ്പഹാനപടിസംയുത്താ"തി വേദിതബ്ബാ.

അസുത്തന്തവിനിബദ്ധന്തി സുത്തന്തേസു അനിബദ്ധം, പാളിഅനാരുള്ഹന്തി അത്ഥോ. പകിണ്ണകധമ്മദേസനാ ഹി സങ്ഗഹം ന ആരോഹതി. വുത്തമേവത്ഥം പകാസേന്തോ ആഹ **"പാളിവിനിമുത്ത"**ന്തി. അഥ വാ **അസുത്തന്തവിനിബദ്ധ**ന്തി സുത്താഭിധമ്മപാളിം അനാരുള്ഹഭാവം സന്ധായ വുത്തം, **പാളിവിനിമുത്ത**ന്തി വിനയപാളിം അനാരുള്ഹഭാവം സന്ധായ. **ഓക്കന്തികധമ്മദേസനാ** നാമ ഞാണേന അനുപവിസിത്വാ അന്തരാ കഥിയമാനാ ധമ്മദേസനാ, **പടിക്ഖിപനാധിപ്പായാ** ഭദ്ദാലിത്ഥേരസദിസാ. സമ്പരേതബ്ബതോ പേച്ച ഗന്തബ്ബതോ സമ്പരായോ, പരലോകോ. തത്ഥ ഭവം **സമ്പരായികം. വട്ടഭയേന തജ്ജേന്തോതി** "ഏവം ദുസ്സീലാ നിരയാദീസു ദുക്ഖം പാപുണന്തീ"തി തജ്ജേന്തോ. **ദീഘനികായപ്പമാണമ്പി മജ്ഝിമനികായപ്പമാണമ്പി ധമ്മദേസനം കരോതീ**തി "തേന ഖണേന തേന മുഹുത്തേന കഥം ഭഗവാ താവമഹന്തം ധമ്മദേസനം കരോതീ"തി ന വത്തബ്ബം. യാവതാ ഹി ലോകിയമഹാജനാ ഏകം പദം കഥേന്തി, താവ ആനന്ദത്ഥേരോ അട്ഠ പദാനി കഥേതി. ആനന്ദത്ഥേരേ പന ഏകം പദം കഥേന്തേയേവ ഭഗവാ സോളസ പദാനി കഥേതി. ഇമിനാ നയേന ലോകിയജനസ്സ ഏകപദുച്ചാരണക്ഖണേ ഭഗവാ അട്ഠവീസസതം പദാനി കഥേതി. കസ്മാ? ഭഗവതോ ഹി ജിവ്ഹാ മുദു, ദന്താവരണം സുഫുസിതം, വചനം അഗളിതം, ഭവങ്ഗപരിവാസോ ലഹുകോ, തസ്മാ സചേ ഏകോ ഭിക്ഖു കായാനുപസ്സനം പുച്ഛതി, അഞ്ഞോ വേദനാനുപസ്സനം, അഞ്ഞോ ചിത്താനുപസ്സനം, അഞ്ഞോ ധമ്മാനുപസ്സനം, "ഇമിനാ പുട്ഠേ അഹം പുച്ഛിസ്സാമീ"തി ഏകോ ഏകം ന ഓലോകേതി, ഏവം സന്തേപി തേസം ഭിക്ഖൂനം "അയം പഠമം പുച്ഛി, അയം ദുതിയ"ന്തിആദിനാ പുച്ഛനവാരോ താദിസസ്സ പഞ്ഞവതോ പഞ്ഞായതി സുഖുമസ്സ അന്തരസ്സ ലബ്ഭനതോ. ബുദ്ധാനം പന ദേസനാവാരോ അഞ്ഞേസം ന പഞ്ഞായതേവ അച്ഛരാസങ്ഘാതമത്തേ ഖണേ അനേകകോടിസഹസ്സചിത്തപ്പവത്തിസമ്ഭവതോ. ദള്ഹധമ്മേന ധനുഗ്ഗഹേന ഖിത്തസരസ്സ വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലം താലച്ഛായം അതിക്കമനതോ പുരേതരംയേവ ഭഗവാ ചുദ്ദസവിധേന കായാനുപസ്സനം, നവവിധേന വേദനാനുപസ്സനം, സോളസവിധേന ചിത്താനുപസ്സനം, പഞ്ചവിധേന ധമ്മാനുപസ്സനം കഥേതി. തിട്ഠന്തു വാ ഏതേ ചത്താരോ, സചേ ഹി അഞ്ഞേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേസു, അഞ്ഞേ ഇദ്ധിപാദേസു, അഞ്ഞേ പഞ്ചിന്ദ്രിയേസു, അഞ്ഞേ പഞ്ചബലേസു, അഞ്ഞേ സത്തബോജ്ഝങ്ഗേസു, അഞ്ഞേ അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗേസു പഞ്ഹേ പുച്ഛേയ്യും, തമ്പി ഭഗവാ കഥേയ്യ. തിട്ഠന്തു വാ ഏതേ അട്ഠ, സചേ അഞ്ഞേ സത്തതിംസ ജനാ ബോധിപക്ഖിയേസു പഞ്ഹേ പുച്ഛേയ്യും, തമ്പി ഭഗവാ താവദേവ കഥേയ്യ.

മൂലം നിസ്സയോ പതിട്ഠാതി പച്ഛിമം പച്ഛിമം പഠമസ്സ പഠമസ്സ വേവചനന്തി ദട്ഠബ്ബം. തത്ഥ **പതിട്ഠാ**തി സമ്പയോഗവസേന ഉപനിസ്സയവസേന ച ഓകാസഭാവോ. സിക്ഖാസങ്ഖാതാനഞ്ഹി അവസേസകുസലധമ്മാനം മേഥുനവിരതിസമ്പയോഗവസേന വാ പതിട്ഠാ സിയാ ഉപനിസ്സയഭാവേന വാ. തേനേവാഹ **"മേഥുനസംവരോ ഹീ"**തിആദി. **വുത്തത്ഥവസേനാ**തി പതിട്ഠാഅധിഗമൂപായവസേന. സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ നിദ്ദിട്ഠവിരതിചേതനാ തംസമ്പയുത്തധമ്മാ ച സിക്ഖാപദന്തി ദസ്സേതുകാമോ ആഹ - **"അയഞ്ച അത്ഥോ സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ"**തി. സിക്ഖാപദവിഭങ്ഗേ ഹി വിരതിആദയോ ധമ്മാ നിപ്പരിയായതോ പരിയായതോ ച "സിക്ഖാപദ"ന്തി വുത്താ. വുത്തഞ്ഹേതം -

> "തത്ഥ കതമം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദം? യസ്മിം സമയേ കാമാവചരം കുസലം ചിത്തം ഉപ്പന്നം ഹോതി സോമനസ്സസഹഗതം ഞാണസമ്പയുത്തം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വിരമന്തസ്സ, യാ തസ്മിം സമയേ കാമേസുമിച്ഛാചാരാ ആരതി വിരതി പടിവിരതി വേരമണീ അകിരിയാ അകരണം അനജ്ഝാപത്തി വേലാനതിക്കമോ സേതുഘാതോ, ഇദം വുച്ചതി കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദം. അവസേസാ ധമ്മാ വേരമണിയാ സമ്പയുത്താ.
>
> "തത്ഥ കതമം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദം? യസ്മിം സമയേ കാമാവചരം കുസലം ചിത്തം ഉപ്പന്നം ഹോതി സോമനസ്സസഹഗതം ഞാണസമ്പയുത്തം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വിരമന്തസ്സ, യാ തസ്മിം സമയേ ചേതനാ സഞ്ചേതനാ ചേതയിതത്തം, ഇദം വുച്ചതി കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദം. അവസേസാ ധമ്മാ ചേതനായ സമ്പയുത്താ.
>
> "തത്ഥ കതമം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദം? യസ്മിം സമയേ കാമാവചരം കുസലം ചിത്തം ഉപ്പന്നം ഹോതി സോമനസ്സസഹഗതം ഞാണസമ്പയുത്തം കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വിരമന്തസ്സ, യോ തസ്മിം സമയേ ഫസ്സോ…പേ॰… പഗ്ഗാഹോ അവിക്ഖേപോ, ഇദം വുച്ചതി കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ സിക്ഖാപദ"ന്തി (വിഭ॰ ൭൦൩).

എത്ഥ ഹി യസ്മാ ന കേവലം വിരതിയേവ സിക്ഖാപദം, ചേതനാപി സിക്ഖാപദമേവ, തസ്മാ തം ദസ്സേതും ദുതിയനയോ വുത്തോ. യസ്മാ ച ന കേവലം ഏതേയേവ ദ്വേ ധമ്മാ സിക്ഖാപദം, ചേതനാസമ്പയുത്താ പന പരോപണ്ണാസ ധമ്മാപി സിക്ഖിതബ്ബകോട്ഠാസതോ സിക്ഖാപദമേവ, തസ്മാ തതിയനയോ ദസ്സിതോ. ദുവിധഞ്ഹി സിക്ഖാപദം നിപ്പരിയായസിക്ഖാപദം പരിയായസിക്ഖാപദന്തി. തത്ഥ വിരതി **നിപ്പരിയായസിക്ഖാപദം**. സാ ഹി ''പാണാതിപാതാ വേരമണീ''തി പാളിയം ആഗതാ, നോ ചേതനാ. വിരമന്തോ ച തായ ഏവ തതോ തതോ വിരമതി, ന ചേതനായ, ചേതനമ്പി പന ആഹരിത്വാ ദസ്സേതി, തഥാ സേസചേതനാസമ്പയുത്തധമ്മേ. തസ്മാ ചേതനാ ചേവ അവസേസസമ്പയുത്തധമ്മാ ച **പരിയായസിക്ഖാപദന്തി** വേദിതബ്ബം.

ഇദാനി ന കേവലം ഇധ വിരതിആദയോ ധമ്മാവ സിക്ഖാപദം, അഥ ഖോ തദത്ഥജോതികാ പഞ്ഞത്തിപീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **''അപിചാ''**തിആദി. **''യോ തത്ഥ നാമകായോ പദകായോ**തി ഇദം മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്ത''ന്തി വദന്തി. **നാമകായോ**തി നാമസമൂഹോ നാമപണ്ണത്തിയേവ. പദനിരുത്തിബ്യഞ്ജനാനി നാമവേവചനാനേവ ''നാമം നാമകമ്മം നാമനിരുത്തീ''തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൧൩൧൩-൧൩൧൪) വിയ. **സിക്ഖാകോട്ഠാസോ**തി വിരതിആദയോവ വുത്താ, തദത്ഥജോതകം വചനമ്പി സിക്ഖാപദന്തി ഇദമ്പി എത്ഥ ലബ്ഭതേവ.

അത്ഥവസേതി വുഡ്ഢിവിസേസേ ആനിസംസവിസേസേ. തേസം പന സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തികാരണത്താ ആഹ **''ദസ കാരണവസേ''**തി, ദസ കാരണവിസേസേതി അത്ഥോ. തേനാഹ **''ഹിതവിസേസേ''**തി. അത്ഥോയേവ വാ **അത്ഥവസോ,** ദസ അത്ഥേ ദസ കാരണാനീതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ അത്ഥോ ഫലം തദധീനവുത്തിതായ വസോ ഏതസ്സാതി **അത്ഥവസോ,** ഹേതൂതി ഏവമ്പേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **സുട്ഠു ദേവാ**തി ഇദം **രാജന്തേപുരപ്പവേസനസിക്ഖാപദേ** (പാചി॰ ൪൯൪ ആദയോ) വുത്തം. ''യേ മമ സോതബ്ബം സദ്ദഹാതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തി, തേസം തം അസ്സ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ''തി വുത്തത്താ **''യോ ച തഥാഗതസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛതി, തസ്സ തം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഹോതീ''**തി വുത്തം. **അസമ്പടിച്ഛനേ ആദീനവന്തി ഭദ്ദാലിസുത്തേ** (മ॰ നി॰ ൨.൧൩൪ ആദയോ) വിയ അസമ്പടിച്ഛനേ ആദീനവം ദസ്സേത്വാ. സുഖവിഹാരാഭാവേ സഹജീവമാനസ്സ അഭാവതോ സഹജീവിതാപി സുഖവിഹാരോവ വുത്തോ. സുഖവിഹാരോ നാമ ചതുന്നം ഇരിയാപഥവിഹാരാനം ഫാസുതാ.

മങ്കുതന്തി നിത്തേജഭാവം. **ധമ്മേനാ**തിആദീസു **ധമ്മോ**തി ഭൂതം വത്ഥു. **വിനയോ**തി ചോദനാ ചേവ സാരണാ ച. **സത്ഥുസാസന**ന്തി ഞത്തിസമ്പദാ ചേവ അനുസ്സാവനസമ്പദാ ച. **പിയസീലാന**ന്തി സിക്ഖാകാമാനം. തേസഞ്ഹി സീലം പിയം ഹോതി. തേനേവാഹ **''സിക്ഖത്തയപാരിപൂരിയാ ഘടമാനാ''**തി. **സന്ദിട്ഠമാനാ**തി സംസയം ആപജ്ജമാനാ. **ഉബ്ബാള്ഹാ ഹോന്തീ**തി പീളിതാ ഹോന്തി. **സങ്ഘകമ്മാനീ**തി സതിപി ഉപോസഥപവാരണാനം സങ്ഘകമ്മഭാവേ ഗോബലിബദ്ദഞായേന ഉപോസഥം പവാരണഞ്ച ഠപേത്വാ ഉപസമ്പദാദിസേസസങ്ഘകമ്മാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. സമഗ്ഗാനം ഭാവോ **സാമഗ്ഗീ**.

''ന വോ അഹം, ചുന്ദ, ദിട്ഠധമ്മികാനംയേവ ആസവാനം സംവരായ ധമ്മം ദേസേമീ''തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൧൮൨) എത്ഥ വിവാദമൂലഭൂതാ കിലേസാ ആസവാതി ആഗതാ.

> ''യേന ദേവൂപപത്യസ്സ, ഗന്ധബ്ബോ വാ വിഹങ്ഗമോ;
> യക്ഖത്തം യേന ഗച്ഛേയ്യം, മനുസ്സത്തഞ്ച അബ്ബജേ;
> തേ മയ്ഹം ആസവാ ഖീണാ, വിദ്ധസ്താ വിനളീകതാ''തി. (അ॰ നി॰ ൪.൩൬) -

എത്ഥ തേഭൂമകം കമ്മം അവസേസാ ച അകുസലാ ധമ്മാ. ഇധ പന പരൂപവാദവിപ്പടിസാരവധബന്ധാദയോ ചേവ അപായദുക്ഖഭൂതാ ച നാനപ്പകാരാ ഉപദ്ദവാ **ആസവാ**തി ആഹ - **''അസംവരേ ഠിതേന തസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ പത്തബ്ബാ''**തിആദി. യദി ഹി ഭഗവാ സിക്ഖാപദം ന പഞ്ഞപേയ്യ, തതോ അസദ്ധമ്മപടിസേവനഅദിന്നാദാനപാണാതിപാതാദിഹേതു യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും പരൂപവാദാദയോ ദിട്ഠധമ്മികാ നാനപ്പകാരാ അനത്ഥാ, യേ ച തംനിമിത്തമേവ നിരയാദീസു നിബ്ബത്തസ്സ പഞ്ചവിധബന്ധനകമ്മകാരണാദിവസേന മഹാദുക്ഖാനുഭവനനാനപ്പകാരാ അനത്ഥാ, തേ സന്ധായ ഇദം വുത്തം ''ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായാ''തി. ദിട്ഠധമ്മോ വുച്ചതി പച്ചക്ഖോ അത്തഭാവോ , തത്ഥ ഭവാ **ദിട്ഠധമ്മികാ**. തേന വുത്തം **''തസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ പത്തബ്ബാ''**തി. സമ്മുഖാ ഗരഹണം **അകിത്തി,** പരമ്മുഖാ ഗരഹണം **അയസോ**. അഥ വാ സമ്മുഖാ പരമ്മുഖാ ച ഗരഹണം **അകിത്തി,** പരിവാരഹാനി **അയസോ**തി വേദിതബ്ബം. **ആഗമനമഗ്ഗഥകനായാ**തി ആഗമനദ്വാരപിദഹനത്ഥായ. സമ്പരേതബ്ബതോ പേച്ച ഗന്തബ്ബതോ **സമ്പരായോ,** പരലോകോതി ആഹ **''സമ്പരായേ നരകാദീസൂ''**തി. മേഥുനാദീനി **രജ്ജനട്ഠാനാനി,** പാണാതിപാതാദീനി **ദുസ്സനട്ഠാനാനി**.

ചുദ്ദസ ഖന്ധകവത്താനി നാമ വത്തക്ഖന്ധകേ വുത്താനി ആഗന്തുകവത്തം ആവാസികഗമികഅനുമോദനഭത്തഗ്ഗപിണ്ഡചാരികആരഞ്ഞികസേനാസനജന്താഘരവച്ചകുടിഉപജ്ഝായസദ്ധിവിഹാരികആചരിയ... ഇമാനി ചുദ്ദസ വത്താനി. തതോ അഞ്ഞാനി പന കദാചി തജ്ജനീയകമ്മകതാദികാലേയേവ ചരിതബ്ബാനി **ദ്വേഅസീതി മഹാവത്താനി,** ന സബ്ബാസു അവത്ഥാസു ചരിതബ്ബാനി, തസ്മാ ചുദ്ദസഖന്ധകവത്തേസു അഗണിതാനി, താനി പന ''പാരിവാസികാനം ഭിക്ഖൂനം വത്തം പഞ്ഞപേസ്സാമീ''തി (ചൂളവ॰ ൭൫ ആദയോ) ആരഭിത്വാ ''ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബം... പേ॰... ന ഛമായം ചങ്കമന്തേ ചങ്കമേ ചങ്കമിതബ്ബ''ന്തി (ചൂളവ॰ ൭൬) വുത്താവസാനാനി ഛസട്ഠി, തതോ പരം ''ന, ഭിക്ഖവേ, പാരിവാസികേന ഭിക്ഖുനാ പാരിവാസികവുഡ്ഢതരേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം, മൂലായപടികസ്സനാരഹേന, മാനത്താരഹേന, മാനത്തചാരികേന, അബ്ഭാനാരഹേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം ഏകച്ഛന്നേ ആവാസേ വത്ഥബ്ബ''ന്തിആദിനാ (ചൂളവ॰ ൮൨) വുത്തവത്താനി പകതത്തചരിതബ്ബേഹി അനഞ്ഞത്താ വിസും അഗണേത്വാ പാരിവാസികവുഡ്ഢതരാദീസു പുഗ്ഗലന്തരേസു ചരിതബ്ബത്താ തേസം വസേന സമ്പിണ്ഡേത്വാ ഏകേകം കത്വാ ഗണിതാനി പഞ്ചാതി ഏകസത്തതി വത്താനി, ഉക്ഖേപനീയകമ്മകതവത്തേസു വുത്തം ''ന പകതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ അഭിവാദനം പച്ചുട്ഠാനം...പേ॰... നഹാനേ പിട്ഠിപരികമ്മം സാദിതബ്ബ''ന്തി (ചൂളവ॰ ൭൫) ഇദം അഭിവാദനാദീനം അസാദിയനം ഏകം, ''ന പകതത്തോ ഭിക്ഖു സീലവിപത്തിയാ അനുദ്ധംസേതബ്ബോ''തിആദീനി (ചൂളവ॰ ൫൧) ദസാതി ഏവമേതാനി ദ്വാസീതി വത്താനി. ഏതേസ്വേവ പന കാനിചി തജ്ജനീയകമ്മാദിവത്താആനി, കാനിചി പാരിവാസികാദിവത്താനീതി അഗ്ഗഹിതഗ്ഗഹണേന ദ്വാസീതി ഏവ, അഞ്ഞത്ഥ പന അട്ഠകഥാപദേസേ അപ്പകം ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി ''അസീതി ഖന്ധകവത്താനീ''തി വുത്തം.

സംവരവിനയോതി സീലസംവരോ സതിസംവരോ ഞാണസംവരോ ഖന്തിസംവരോ വീരിയസംവരോതി പഞ്ചവിധോപി സംവരോ യഥാസകം സംവരിതബ്ബാനം വിനേതബ്ബാനഞ്ച കായദുച്ചരിതാദീനം സംവരണതോ സംവരോ,

വിനയനതോ വിനയോതി വുച്ചതി. **പഹാനവിനയോ**തി തദങ്ഗപ്പഹാനം വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനം സമുച്ഛേദപ്പഹാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിപ്പഹാനം നിസ്സരണപ്പഹാനന്തി പഞ്ചവിധമ്പി പഹാനം യസ്മാ ചാഗട്ഠേന പഹാനം , വിനയനട്ഠേന വിനയോ, തസ്മാ പഹാനവിനയോതി വുച്ചതി. **സമഥവിനയോ**തി സത്ത അധികരണസമഥാ. **പഞ്ഞത്തിവിനയോ**തി സിക്ഖാപദമേവ. സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ ഹി വിജ്ജമാനായ ഏവ സിക്ഖാപദസമ്ഭവതോ പഞ്ഞത്തിവിനയോപി സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ അനുഗ്ഗഹിതോ ഹോതി.

ഇദാനി -

"യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസു, യം സങ്ഘഫാസു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ, യം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ, തം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ, യം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ, തം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ, യം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ, തം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ, യം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ, തം അപ്പസന്നാനം പസാദായ, യം അപ്പസന്നാനം പസാദായ, തം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ, യം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ, തം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ, യം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ, തം വിനയാനുഗ്ഗഹായ.

"യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസു, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം അപ്പസന്നാനം പസാദായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം വിനയാനുഗ്ഗഹായ.

"യം സങ്ഘഫാസു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം അപ്പസന്നാനം പസാദായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ, യം സങ്ഘഫാസു, തം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, യം സങ്ഘഫാസു, തം സങ്ഘസുട്ഠുതായ.

"യം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ...പേ॰... യം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ...പേ॰... യം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ...പേ॰... യം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ...പേ॰... യം അപ്പസന്നാനം പസാദായ...പേ॰... യം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ...പേ॰... യം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ...പേ॰... യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സങ്ഘസുട്ഠുതായ , യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സങ്ഘഫാസുതായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം ദിട്ഠധമ്മികാനം ആസവാനം സംവരായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സമ്പരായികാനം ആസവാനം പടിഘാതായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം അപ്പസന്നാനം പസാദായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം പസന്നാനം ഭിയ്യോഭാവായ, യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സദ്ധമ്മട്ഠിതിയാ (പരി॰ ൩൩൪).

"അത്ഥസതം ധമ്മസതം, ദ്വേ ച നിരുത്തിസതാനി;
ചത്താരി ഞാണസതാനി, അത്ഥവസേ പകരണേ"തി (പരി॰ ൩൩൪) -

യം വുത്തം **പരിവാരേ,** തം ദസ്സേന്തോ **"അപിചേത്ഥാ"**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ "യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസു, യം സങ്ഘഫാസു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തി ഇമിനാ അനുക്കമേന യം വുത്തം, തം സന്ധായ ആസന്നാസന്നപദാനം ഉപരൂപരിപദേഹി സദ്ധിം യോജിതത്താ സങ്ഖലികബന്ധനസദിസത്താ **"സങ്ഖലികനയ"**ന്തി വുത്തം. സങ്ഖലികനയം കത്വാതി സമ്ബന്ധോ. "യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസു, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തി ഏവമാദിനാ ദസസു പദേസു ഏകമേകം പദം തദവസേസേഹി നവനവപദേഹി യോജേത്വാ യം വുത്തം, തം സന്ധായ **"ഏകേകപദമൂലികം ദസക്ഖത്തും യോജനം കത്വാ"**തി വുത്തം.

അത്ഥസതന്തിആദീസു സങ്ഖലികനയേ താവ പുരിമപുരിമപദാനം വസേന ധമ്മസതം വേദിതബ്ബം, പച്ഛിമപച്ഛിമാനം വസേന അത്ഥസതം ദട്ഠബ്ബം. കഥം? കിഞ്ചാപി **പരിവാരേ** "യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസൂ"തിആദിനാ സങ്ഖലികനയേ ഖണ്ഡചക്കമേവ വുത്തം, തഥാപി തേനേവ നയേന ബദ്ധചക്കസ്സപി നയോ ദിന്നോ, തസ്മാ "യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസൂ"തിആദിം വത്വാ "യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സങ്ഘസുട്ഠൂ"തി യോജേത്വാ ബദ്ധചക്കം കാതബ്ബം. ഏവം "യം സങ്ഘഫാസു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തിആദിം വത്വാപി "യം വിനയാനുഗ്ഗഹായ, തം സങ്ഘസുട്ഠു, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസൂ"തി യോജേത്വാ ബദ്ധചക്കം കാതബ്ബം. ഇമിനാ അനുക്കമേന സേസപദേസുപി യോജിതേസു സങ്ഖലികനയേന ദസ ബദ്ധചക്കാനി ഹോന്തി. തേസു ഏകേകസ്മിം ചക്കേ പുരിമപുരിമപദാനം വസേന ദസ ദസ ധമ്മാ, പച്ഛിമപച്ഛിമപദാനം വസേന ദസ ദസ അത്ഥാതി സങ്ഖലികനയേ അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച സമ്പജ്ജതി. ഏകമൂലകനയേ പന "യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം സങ്ഘഫാസു, യം സങ്ഘസുട്ഠു, തം ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തി ഏവമാദിനാ ഏകമേവ പദം സേസേഹി നവഹി പദേഹി യോജിതന്തി പുരിമപദസ്സ ഏകത്താ ഏകമേവ ധമ്മപദം നവേവ അത്ഥപദാനി ഹോന്തി, തസ്മാ ഏകമൂലകനയേ ദസസു പദേസു ഏകമേകം മൂലം കത്വാ ദസക്ഖത്തും യോജനായ കതായ ധമ്മപദാനം വസേന ധമ്മപദാനി ദസ, അത്ഥപദാനി നവുതീതി അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച ന സമ്പജ്ജതി, തസ്മാ ഏകമൂലകനയേ സങ്ഖലികനയേ വുത്തനയേന അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച അഗ്ഗഹേത്വാ യം തത്ഥ ദസധമ്മപദാനം നവുതിഅത്ഥപദാനഞ്ച വസേന പദസതം വുത്തം, തം സബ്ബം ധമ്മസതന്തി ഗഹേത്വാ തദത്ഥജോതനവസേന അട്ഠകഥായം വുത്താനി സങ്ഘസുട്ഠുഭാവാദീനി അത്ഥപദാനി അത്ഥസതന്തി ഏവം ഗഹിതേ അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച സമ്പജ്ജതി. ഏവം താവ അത്ഥസതം ധമ്മസതഞ്ച വേദിതബ്ബം. **ദ്വേ ച നിരുത്തിസതാനീ**തി ഏത്ഥ പന അത്ഥജോതികാനം നിരുത്തീനം വസേന നിരുത്തിസതം, ധമ്മഭൂതാനം നിരുത്തീനം വസേന നിരുത്തിസതന്തി ദ്വേ നിരുത്തിസതാനി ച വേദിതബ്ബാനി. **ചത്താരി ഞാണസതാനീ**തി അത്ഥസതേ ഞാണസതം, ധമ്മസതേ ഞാണസതം, ദ്വീസു നിരുത്തിസതേസു ദ്വേ ഞാണസതാനീതി ചത്താരി ഞാണസതാനി.

ഏവഞ്ച പന, ഭിക്ഖവേതി എത്ഥ ച-സദ്ദോ ഭിന്നക്കമേന യോജേതബ്ബോതി ആഹ **"ഉദ്ദിസേയ്യാഥ ചാ"**തി. കഥം പനേത്ഥ "ഉദ്ദിസേയ്യാഥാ"തി വുത്തേ പരിയാപുണേയ്യാഥാതിആദി അത്ഥസമ്ഭവോതി ആഹ **"അതിരേകാനയനത്ഥോ ഹി എത്ഥ ച-സദ്ദോ"**തി. വുത്തത്ഥതോ അതിരേകസ്സ അത്ഥസ്സ ആനയനം അതിരേകാനയനം, സോ അത്ഥോ എതസ്സാതി **അതിരേകാനയനത്ഥോ,** അവുത്തസമുച്ചയത്ഥോതി വുത്തം ഹോതി. "അസംവാസോ"തി വുത്തത്താ **"ദള്ഹം കത്വാ"**തി വുത്തം.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

പഠമപഞ്ഞത്തികഥാ നിട്ഠിതാ.

സുദിന്നഭാണവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മക്കടിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ

൪൦. അനുത്താനപദവണ്ണനാതി ഉത്താനം വുച്ചതി പാകടം, തപ്പടിപക്ഖേന അനുത്താനം അപാകടം അപ്പചുരം ദുവിഞ്ഞേയ്യഞ്ച, അനുത്താനാനം പദാനം വണ്ണനാ അനുത്താനപദവണ്ണനാ. ഉത്താനപദവണ്ണനായ പയോജനാഭാവതോ അനുത്താനഗ്ഗഹണം. **പചുരപടിസേവനോ ഹോതീ**തി ബഹുലപടിസേവനോ ഹോതി, ദിവസേ ദിവസേ നിരന്തരം പടിസേവതീതി അത്ഥോ. **പചുരത്ഥേ ഹി വത്തമാനവചനന്തി** സബ്ബദാ പടിസേവനാഭാവേപി "ഇധ മല്ലാ യുജ്ഝന്തീ"തിആദീസു വിയ ബാഹുല്ലവുത്തിം ഉപാദായ വത്തമാനവചനം. **ആഹിണ്ഡന്തോതി** വിചരന്തോ. **അഞ്ഞേസുപീതി** അഞ്ഞേസുപി ഭിക്ഖൂസു.

൪൧. സഹോഡ്ഢഗ്ഗഹിതോതി സഹ ഭണ്ഡേന ഗഹിതോ. അത്തനോ മിച്ഛാഗാഹേന ലേസഓഡ്ഡനേന വാ പരിപുണ്ണത്ഥമ്പി പഠമപഞ്ഞത്തിം അഞ്ഞഥാ കരോന്തോ "തഞ്ച ഖോ മനുസ്സിത്ഥിയാ, നോ തിരച്ഛാനഗതായാ"തി ആഹ. **ദസ്സനന്തി** സാനുരാഗദസ്സനം. **ഗഹണന്തി** അനുരാഗവസേനേവ ഹത്ഥേന ഗഹണം. **ആമസനം** അത്തനോ സരീരേന തസ്സാ സരീരസ്സ ഉപരി ആമസനമത്തം, **ഫുസനം** തതോ ദള്ഹതരം കത്വാ സംഫുസനം, **ഘട്ടനം** തതോപി ദള്ഹതരം കത്വാ സരീരേന സരീരസ്സ ഘട്ടനം. **തം സബ്ബമ്പീ**തി ദസ്സനാദി സബ്ബമ്പി.

൪൨. ദള്ഹതരം സിക്ഖാപദമകാസീതി ഇമസ്മിം അധികാരേ അനുപഞ്ഞത്തിയാ സിക്ഖാപദസ്സ ദള്ഹീകരണം സിഥിലകരണഞ്ച പസങ്ഗതോ ആപന്നം വിഭജിത്വാ ദസ്സേതുകാമോ **"ദുവിധഞ്ഹി സിക്ഖാപദ"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ യസ്സ സചിത്തകസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജം. യസ്സ സചിത്തകാചിത്തകപക്ഖസഹിതസ്സ അചിത്തകസ്സ ച സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തമ്പി സുരാപാനാദി ലോകവജ്ജന്തി ഇമമത്ഥം സമ്പിണ്ഡേത്വാ ദസ്സേതും **"യസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജം നാമാ"**തി വുത്തം. "സചിത്തകപക്ഖേ"തി ഹി ഇദം വചനം അചിത്തകം സന്ധായ വുത്തം. ന ഹി ഏകംസതോ സചിത്തകസ്സ "സചിത്തകപക്ഖേ"തി വിസേസനേ പയോജനം അത്ഥി. സചിത്തകപക്ഖേതി ച വത്ഥുവീതിക്കമവിജാനനചിത്തേന "സചിത്തകപക്ഖേ"തി ഗഹേതബ്ബം, ന പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേന. യദി ഹി "ന വട്ടതീ"തി പണ്ണത്തിവിജാനനചിത്തേനപി യസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ, തമ്പി ലോകവജ്ജന്തി വദേയ്യ, സബ്ബേസം പണ്ണത്തിവജ്ജസിക്ഖാപദാനമ്പി ലോകവജ്ജതാ ആപജ്ജേയ്യ പണ്ണത്തിവജ്ജാനമ്പി "ന വട്ടതീ"തി ജാനിത്വാ വീതിക്കമേ അകുസലചിത്തസ്സേവ സമ്ഭവതോ. ന ഹി ഭഗവതോ ആണം ജാനിത്വാ മദ്ദന്തസ്സ കുസലചിത്തം ഉപ്പജ്ജതി അനാദരിയവസേന പടിഘചിത്തസ്സേവ ഉപ്പജ്ജനതോ.

അപിചേത്ഥ "സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാ"തി വചനതോ അചിത്തകസ്സ വത്ഥുഅജാനനവസേന അചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാതി അയം നിയമോ നത്ഥീതി വിഞ്ഞായതി. യദി ഹി അചിത്തകസ്സ അചിത്തകപക്ഖേപി ചിത്തം അകുസലമേവ സിയാ, "സചിത്തകപക്ഖേ"തി ഇദം വിസേസനം നിരത്ഥകം സിയാ. "യസ്സ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജ"ന്തി എത്തകേ വുത്തേ സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ ഗന്ധവണ്ണകാദിഭാവം അജാനിത്വാ താനി ലിമ്പന്തീനം ഭിക്ഖുനീനഞ്ച വിനാപി അകുസലചിത്തേന ആപത്തിസമ്ഭവതോ ഏകന്താകുസലം സചിത്തകസിക്ഖാപദം ഠപേത്വാ സുരാപാനാദിഅചിത്തകസിക്ഖാപദാനം ലോകവജ്ജതാ ന സിയാതി തേസമ്പി സങ്ഗണ്ഹനത്ഥം "യസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവ ഹോതി, തം ലോകവജ്ജ"ന്തി വുത്തം. തേനേവ **ചൂളഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം "എതം സത്തം മാരേസ്സാമീതി തസ്മിംയേവ പദേസേ നിപന്നം അഞ്ഞം മാരേന്തസ്സ പാണസാമഞ്ഞസ്സ അത്ഥിതായ യഥാ പാണാതിപാതോ ഹോതി, എവം എതം മജ്ജം പിവിസ്സാമീതി അഞ്ഞം മജ്ജം പിവന്തസ്സ മജ്ജസാമഞ്ഞസ്സ അത്ഥിതായ അകുസലമേവ ഹോതി. യഥാ പന കട്ഠസഞ്ഞായ സപ്പം ഘാതേന്തസ്സ പാണാതിപാതോ ന ഹോതി, എവം നാളികേരപാനസഞ്ഞായ മജ്ജം പിവന്തസ്സ അകുസലം ന ഹോതീ"തി.

കേചി പന വദന്തി "സാമണേരസ്സ സുരാതി അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സ പാരാജികോ നത്ഥി, അകുസലം പന ഹോതീ"തി, തം തേസം മതിമത്തം. "ഭിക്ഖുനോ അജാനിത്വാപി ബീജതോ പട്ഠായ മജ്ജം പിവന്തസ്സ പാചിത്തിയം, സാമണേരോ ജാനിത്വാ പിവന്തോ സീലഭേദം ആപജ്ജതി, ന അജാനിത്വാ"തി എത്തകമേവ ഹി അട്ഠകഥായം വുത്തം, "അകുസലം പന ഹോതീ"തി ന വുത്തന്തി. അപരമ്പി വദന്തി "അജാനിത്വാ പിവന്തസ്സപി സോതാപന്നസ്സ മുഖം സുരാ ന പവിസതി കമ്മപഥപ്പത്തഅകുസലചിത്തേനേവ പാതബ്ബതോ"തി, തമ്പി ന സുന്ദരം. ബോധിസത്തേ കുച്ഛിഗതേ ബോധിസത്തമാതു സീലം വിയ ഹി ഇദമ്പി അരിയസാവകാനം ധമ്മതാസിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബം. തേനേവ ദീഘനികായേ **കൂടദന്തസുത്തട്ഠകഥായം** (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൫൨) വുത്തം -

> "ഭവന്തരേപി ഹി അരിയസാവകോ ജീവിതഹേതുപി നേവ പാണം ഹനതി, ന സുരം പിവതി. സചേപിസ്സ സുരഞ്ച ഖീരഞ്ച മിസ്സേത്വാ മുഖേ പക്ഖിപന്തി, ഖീരമേവ പവിസതി, ന സുരാ. യഥാ കിം? യഥാ കോഞ്ചസകുണാനം ഖീരമിസ്സകേ ഉദകേ ഖീരമേവ പവിസതി, ന ഉദകം. ഇദം യോനിസിദ്ധന്തി ചേ? ഇദമ്പി ധമ്മതാസിദ്ധന്തി വേദിതബ്ബ"ന്തി.

യദി എവം **സുരാപാനസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൩൨൬) "വത്ഥുഅജാനനതായ ചേത്ഥ അചിത്തകതാ വേദിതബ്ബാ, അകുസലേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാ"തി കസ്മാ വുത്തം? നായം ദോസോ. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - സചിത്തകപക്ഖേ അകുസലചിത്തേനേവ പാതബ്ബതായ ലോകവജ്ജതാതി. ഇമിനായേവ ഹി അധിപ്പായേന അഞ്ഞേസുപി ലോകവജ്ജേസു അചിത്തകസിക്ഖാപദേസു അകുസലചിത്തതായേവ വുത്താ, ന പന സചിത്തകതാ. തേനേവ **ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗട്ഠകഥായം** (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൬൦൧) വുത്തം -

“ഗിരഗ്ഗസമജ്ജം ചിത്താഗാരസിക്ഖാപദം സങ്ഘാണി ഇത്ഥാലങ്കാരോ ഗന്ധകവണ്ണകോ വാസിതകപിഞ്ഞാകോ ഭിക്ഖുനീആദീഹി ഉമ്മദ്ദനപരിമദ്ദനാതി ഇമാനി ദസ സിക്ഖാപദാനി അചിത്തകാനി ലോകവജ്ജാനി അകുസലചിത്താനീ”തി,

അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ - വിനാപി ചിത്തേന ആപജ്ജിതബ്ബത്താ അചിത്തകാനി, ചിത്തേ പന സതി അകുസലേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ ലോകവജ്ജാനി ചേവ അകുസലചിത്താനി ചാതി. തസ്മാ **ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ** ആഗതാനി സുരാപാനഉയ്യുത്തഉയ്യോധികസിക്ഖാപദാനി തീണി, **ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗേ** ആഗതാനി ഗിരഗ്ഗസമജ്ജാദീനി ദസാതി ഇമേസം തേരസന്നം അചിത്തകസിക്ഖാപദാനം ലോകവജ്ജതാദസ്സനത്ഥം “സചിത്തകപക്ഖേ”തി ഇദം വിസേസനം കതന്തി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. യസ്മാ പന പണ്ണത്തിവജ്ജസ്സ വത്ഥുവീതിക്കമവിജാനനചിത്തേന സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം സിയാ കുസലം, സിയാ അകുസലം, സിയാ അബ്യാകതം, തസ്മാ തസ്സ സചിത്തകപക്ഖേ ചിത്തം അകുസലമേവാതി അയം നിയമോ നത്ഥീതി സേസം പണ്ണത്തിവജ്ജന്തി വുത്തം.

രുന്ധന്തീതി വീതിക്കമം രുന്ധന്തീ. **ദ്വാരം പിദഹന്തീ**തി വീതിക്കമലേസസ്സ ദ്വാരം പിദഹന്തീ. **സോതം പച്ഛിന്ദമാനാ**തി ഉപരൂപരി വീതിക്കമസോതം പച്ഛിന്ദമാനാ. അഥ വാ **രുന്ധന്തീ**തി അനാപത്തിലേസം രുന്ധന്തീ. **ദ്വാരം പിദഹന്തീ**തി അനാപത്തിലേസസ്സ ദ്വാരം പിദഹന്തീ. **സോതം പച്ഛിന്ദമാനാ**തി അനാപത്തിസോതം പച്ഛിന്ദമാനാ, ആപത്തിമേവ കുരുമാനാതി വുത്തം ഹോതി. നനു ച ലോകവജ്ജേ കാചി അനുപഞ്ഞത്തി ഉപ്പജ്ജമാനാ സിഥിലം കരോന്തീ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ **“ലോകവജ്ജേ അനുപഞ്ഞത്തി ഉപ്പജ്ജമാനാ…പേ॰… ഗാള്ഹതരം കരോന്തീ ഉപ്പജ്ജതീ”**തി ഇദം കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ **“അഞ്ഞത്ര അധിമാനാ അഞ്ഞത്ര സുപിനന്താ”**തിആദി. “അഞ്ഞത്ര അധിമാനാ”തി ഇമിസ്സാ അനുപഞ്ഞത്തിയാ “വീതിക്കമാഭാവാ”തി കാരണം വുത്തം, “അഞ്ഞത്ര സുപിനന്താ”തി ഇമിസ്സാ “അബ്ബോഹാരികത്താ”തി കാരണം വുത്തം. തത്ഥ **വീതിക്കമാഭാവാ**തി പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോതിആദിവീതിക്കമാഭാവാ. ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മേ ഹി “പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം ഉല്ലപതീ”തി (മഹാവ॰ ൧൨൯) വചനതോ വിസംവാദനാധിപ്പായേന മുസാ ഭണന്തോ പാരാജികോ ഹോതി. അയം പന അധിമാനേന അധിഗതസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ഉല്ലപതി, ന സിക്ഖാപദം വീതിക്കമിതുകാമോ, തസ്മാ “അഞ്ഞത്ര അധിമാനാ”തി അയം അനുപഞ്ഞത്തി ഉപ്പജ്ജമാനാ വീതിക്കമാഭാവാ അനാപത്തികരാ ജാതാ. **അബ്ബോഹാരികത്താ**തി സുപിനന്തേ വിജ്ജമാനായപി ചേതനായ വീതിക്കമിച്ഛായ ച അബ്ബോഹാരികത്താ. കിഞ്ചാപി ഹി സുപിനന്തേ മോചനസ്സാദചേതനാ സംവിജ്ജതി, കദാചി ഉപക്കമനമ്പി ഹോതി, തഥാപി ഥിനമിദ്ധേന അഭിഭൂതത്താ തം ചിത്തം അബ്ബോഹാരികം, ചിത്തസ്സ അബ്ബോഹാരികത്താ ഉപക്കമകിരിയാസംവത്തനികാപി ചേതനാ അബ്ബോഹാരികാ. തേനേവ “അത്ഥേസാ ഭിക്ഖവേ ചേതനാ, സാ ച ഖോ അബ്ബോഹാരികാ”തി (പാരാ॰ ൨൩൫) ഭഗവതാ വുത്താ, തസ്മാ “അഞ്ഞത്ര സുപിനന്താ”തി അയം അനുപഞ്ഞത്തി അബ്ബോഹാരികത്താ അനാപത്തികരാ ജാതാ.

അകതേ വീതിക്കമേതി “കുക്കുച്ചായന്താ ന ഭുഞ്ജിംസൂ”തിആദീസു വിയ വീതിക്കമേ അകതേ. **സിഥിലം കരോന്തീ**തി പഠമം സാമഞ്ഞതോ ബദ്ധസിക്ഖാപദം മോചേത്വാ അത്തനോ അത്തനോ വിസയേ അനാപത്തികരണവസേന സിഥിലം കരോന്തീ. **ദ്വാരം ദദമാനാ**തി അനാപത്തിയാ ദ്വാരം ദദമാനാ. തേനേവാഹ **“അപരാപരമ്പി അനാപത്തിം കുരുമാനാ”**തി. നനു ച സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദേ “അന്തമസോ തങ്ഖണികായപീ”തി അനുപഞ്ഞത്തി ഉപ്പജ്ജമാനാ ആപത്തിമേവ കരോന്തീ ഉപ്പന്നാ, അഥ കസ്മാ “അനാപത്തിം കുരുമാനാ ഉപ്പജ്ജതീ”തി വുത്തന്തി ആഹ **“അന്തമസോ തങ്ഖണികായപീ”**തിആദി. ഉദായിനാ ഭിക്ഖുനാ തങ്ഖണികായ സഞ്ചരിത്തം ആപന്നവത്ഥുസ്മിം പഞ്ഞത്തത്താ **“കതേ വീതിക്കമേ”**തി വുത്തം. **പഞ്ഞത്തിഗതികാവ ഹോതീ**തി മൂലപഞ്ഞത്തിയംയേവ അന്തോഗധാ ഹോതി.

മക്കടിവത്ഥുകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സന്ഥതഭാണവാരോ

വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുവണ്ണനാ

൪൬. വേസാലീ നിവാസോ ഏതേസന്തി **വേസാലികാ**തി ആഹ **“വേസാലിവാസിനോ”**തി. വജ്ജീസു ജനപദേ വസന്താ വജ്ജിനോ, വജ്ജീനം പുത്തകാ **വജ്ജിപുത്തകാ**തി ആഹ **“വജ്ജിരട്ഠേ വേസാലിയം കുലാനം പുത്താ”**തി. **ഞാതീനം ബ്യസന**ന്തി ഞാതീനം വിനാസോ. സോ പന ഞാതീനം വിനാസോ രാജദണ്ഡാദികാരണേന ഹോതീതി ആഹ **“രാജദണ്ഡബ്യാധിമരണവിപ്പവാസനിമിത്തേനാ”**തി. ഭോഗാനം ബ്യസനം വിനാസോ **ഭോഗബ്യസനം**. തഞ്ച ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണദാസിദാസാദീനം ഉപഭോഗപരിഭോഗവത്ഥൂനം രാജദണ്ഡാദിനാ വിനാസോതി ആഹ **“ഏസ നയോ ദുതിയപദേപീ”**തി. **ന ബുദ്ധം ഗരഹാമാ**തി “അസബ്ബഞ്ഞു ബുദ്ധോ”തിആദിനാ ബുദ്ധം ന ഗരഹാമ. **ന ധമ്മഗരഹിനോ**തി “അനിയ്യാനികോ ധമ്മോ”തിആദിനാ ധമ്മം ന ഗരഹാമ. **ന സങ്ഘഗരഹിനോ**തി “ദുപ്പടിപന്നോ സങ്ഘോ”തിആദിനാ സങ്ഘം ന ഗരഹാമ. **അട്ഠതിംസാരമ്മണേസൂ**തി ദസ കസിണാ ദസ അസുഭാ ദസാനുസ്സതിയോ ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ ചത്താരോ ആരുപ്പാ ചതുധാതുവവത്ഥാനം ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാതി ഇമേസു ചത്താലീസകമ്മട്ഠാനേസു പാളിയം അനാഗതത്താ ആലോകാകാസകസിണദ്വയം ഠപേത്വാ അവസേസാനി ഗഹേത്വാ വുത്തം. **വിഭത്താ കുസലാ ധമ്മാ**തി “ഇമസ്മിം ആരമ്മണേ ഇദം ഹോതീ”തി ഏവം വിഭത്താ ഉപചാരജ്ഝാനേന സദ്ധിം പഠമജ്ഝാനാദയോ മഹഗ്ഗതകുസലാ ധമ്മാ . **തേവ ധമ്മേ**തി തേ ഏവ കുസലേ ധമ്മേ. മജ്ഝിമയാമോ ഭിക്ഖൂനം നിദ്ദാകിലമഥവിനോദനോകാസത്താ ന ഗഹിതോതി ആഹ **“പഠമയാമഞ്ച പച്ഛിമയാമഞ്ചാ”**തി. സച്ചാനി ബുജ്ഝതി പടിവിജ്ഝതീതി ബോധി, അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം. ഉപകാരകത്തേന തസ്സ പക്ഖേ ഭവാ **ബോധിപക്ഖിയാ**തി ആഹ **“ബോധിസ്സ പക്ഖേ ഭവാനം, അരഹത്തമഗ്ഗഞാണസ്സ ഉപകാരകാന”**ന്തി. ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോതി ഇമേ സത്തതിംസ ബോധിപക്ഖിയധമ്മാ. **“ഗിഹിപലിബോധം ആവാസപലിബോധഞ്ച പഹായാ”**തി ഇമേസംയേവ ദ്വിന്നം പലിബോധാനം ഉപച്ഛേദസ്സ സുദുക്കരഭാവതോ വുത്തം. **യുത്തപയുത്താ**തി സമ്മദേവ യുത്താ.

ആസയന്തി അജ്ഝാസയം. സിക്ഖം അപ്പച്ചക്ഖായ ഭിക്ഖുഭാവേ ഠത്വാ പടിസേവിതമേഥുനാനം തേസം വജ്ജിപുത്തകാനം ഉപസമ്പദം അനുജാനന്തോ ഭഗവാ “പാരാജികോ ഹോതി അസംവാസോ”തി ഏവം പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദം സമൂഹനതി നാമാതി ആഹ - **“യദി ഹി ഭഗവാ…പേ॰… പഞ്ഞത്തം സമൂഹനേയ്യാ”**തി. “യോ പന ഭിക്ഖൂ”തി വുത്തത്താ പന സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ പടിസേവിതമേഥുനസ്സ ഉപസമ്പദം അനുജാനന്തോ ന സമൂഹനതി നാമ. ന ഹി സോ ഭിക്ഖു ഹുത്വാ പടിസേവതി. “സോ ആഗതോ ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ”തി വചനതോ സാമണേരഭൂമി അനുഞ്ഞാതാതി ആഹ **“സാമണേരഭൂമിയം പന ഠിതോ”**തിആദി. **ഉത്തമത്ഥ**ന്തി അരഹത്തം നിബ്ബാനമേവ വാ.

വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചതുബ്ബിധവിനയകഥാവണ്ണനാ

൪൫. നീഹരിത്വാതി സാസനതോ നീഹരിത്വാ. തഥാ ഹി "പഞ്ചഹുപാലി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതേന ഭിക്ഖുനാ നാനുയുഞ്ജിതബ്ബം. കതമേഹി പഞ്ചഹി? സുത്തം ന ജാനാതി, സുത്താനുലോമം ന ജാനാതീ"തി (പരി॰ ൪൪൨) ഏവമാദിപരിയത്തിസാസനതോ സുത്തം സുത്താനുലോമഞ്ച നീഹരിത്വാ പകാസേസും, "അനാപത്തി ഏവം അമ്ഹാകം ആചരിയാനം ഉഗ്ഗഹോ പരിപുച്ഛാതി ഭണ്ഹാതീ"തി ഏവമാദിപരിയത്തിസാസനതോ ആചരിയവാദം നീഹരിത്വാ പകാസേസും, **ഭാരുകച്ഛകവത്ഥുസ്മിം** (പാരാ॰ ൭൮) "ആയസ്മാ ഉപാലി ഏവമാഹ അനാപത്തി ആവുസോ സുപിനന്തേനാ"തി ഏവമാദിപരിയത്തിസാസനതോ ഏവ അത്തനോമതിം നീഹരിത്വാ പകാസേസും. തായ ഹി അത്തനോമതിയാ ഥേരോ ഏതദഗ്ഗട്ഠാനം ലഭി.

വുത്തന്തി നാഗസേനത്ഥേരേന വുത്തം. പജ്ജതേ അനേന അത്ഥോതി പദം, ഭഗവതാ കണ്ഠാദിവണ്ണപ്പവത്തിട്ഠാനം ആഹച്ച വിസേസേത്വാ ഭാസിതം പദം **ആഹച്ചപദം,** ഭഗവതോയേവ വചനം. തേനാഹ **"ആഹച്ചപദന്തി സുത്തം അധിപ്പേത"**ന്തി. "ഇദം കപ്പതി, ഇദം ന കപ്പതീ"തി ഏവം അവിസേസേത്വാ "യം, ഭിക്ഖവേ, മയാ 'ഇദം ന കപ്പതീ'തി അപ്പടിക്ഖിത്തം, തഞ്ചേ അകപ്പിയം അനുലോമേതി, കപ്പിയം പടിബാഹതി, തം വോ ന കപ്പതീ"തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൩൦൫) വുത്തം സാമഞ്ഞലക്ഖണം ഇധ "രസോ"തി അധിപ്പേതന്തി ആഹ **"രസോതി സുത്താനുലോമ"**ന്തി. ധമ്മസങ്ഗാഹകപ്പഭുതിആചരിയപരമ്പരതോ ആനീതാ അട്ഠകഥാതന്തി ഇധ "ആചരിയവംസോ"തി അധിപ്പേതാതി ആഹ **"ആചരിയവംസോതി ആചരിയവാദോ"**തി.

ഇധ വിനയവിനിച്ഛയസ്സ അധികതത്താ തദനുച്ഛവികമേവ സുത്തം ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"സുത്തം നാമ സകലേ വിനയപിടകേ പാളീ"**തി. **മഹാപദേസോതി** മഹാഓകാസാ, മഹന്താനി വിനയസ്സ പതിട്ഠാപനട്ഠാനാനി യേസു പതിട്ഠാപിതോ വിനയോ വിനിച്ഛയതി അസന്ദേഹതോ. മഹന്താനി വാ കാരണാനി **മഹാപദേസാ,** മഹന്താനി വിനയവിനിച്ഛയകാരണാനീതി വുത്തം ഹോതി. "അത്ഥതോ പന 'യം, ഭിക്ഖവേ'തിആദിനാ വുത്താ സാധിപ്പായാ പാളിയേവ മഹാപദേസാ"തി വദന്തി. തേനേവാഹ **"യേ ഭഗവതാ ഏവം വുത്താ"**തിആദി. ഇമേ ച മഹാപദേസാ ഖന്ധകേ ആഗതാ, തസ്മാ തേസം വിനിച്ഛയകഥാ തത്ഥേവ ആവി ഭവിസ്സതീതി ഇധ ന വുച്ചതി. യദിപി തത്ഥ തത്ഥ ഭഗവതാ പവത്തിതാ പകിണ്ണകദേസനാവ അട്ഠകഥാ, സാ പന ധമ്മസങ്ഗാഹകേഹി പഠമം തീണി പിടകാനി സങ്ഗായിത്വാ തസ്സ അത്ഥവണ്ണനാനുരൂപേനേവ വാചനാമഗ്ഗം ആരോപിതത്താ "ആചരിയവാദോ"തി വുച്ചതി ആചരിയാ വദന്തി സംവണ്ണേന്തി പാളിം ഏതേനാതി കത്വാ. തേനാഹ - **"ആചരിയവാദോ നാമ...പേ॰... അട്ഠകഥാതന്തീ"**തി. തിസ്സോ സങ്ഗീതിയോ ആരുള്ഹോയേവ ച ബുദ്ധവചനസ്സ അത്ഥസംവണ്ണനാഭൂതോ കഥാമഗ്ഗോ മഹാമഹിന്ദത്ഥേരേന തമ്ബപണ്ണിദീപം ആഭതോ, പച്ഛാ തമ്ബപണ്ണിയേഹി മഹാഥേരേഹി സീഹളഭാസായ ഠപിതോ നികായന്തരലദ്ധിസങ്കരപരിഹരണത്ഥം. കിഞ്ചാപി അത്തനോമതി സുത്താദീഹി സംസന്ദിത്വാവ പരികപ്പീയതി, തഥാപി സാ ന സുത്താദീസു വിസേസതോ നിദ്ദിട്ഠാതി ആഹ **"സുത്തസുത്താനുലോമആചരിയവാദേ മുഞ്ചിത്വാ"**തി. **അനുബുദ്ധിയാതി** സുത്താദീനിയേവ അനുഗതബുദ്ധിയാ. **നയഗ്ഗാഹേനാതി** സുത്താദിതോ ലബ്ഭമാനനയഗ്ഗഹണേന.

അത്തനോമതിം സാമഞ്ഞതോ പഠമം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തമേവ വിസേസേത്വാ ദസ്സേന്തോ **"അപി ചാ"**തിആദിമാഹ. ഇദാനി തത്ഥ പടിപജ്ജിതബ്ബാകാരം ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"തം പന അത്തനോമതിം ഗഹേത്വാ കഥേന്തേനാ"**തിആദി. **അത്ഥേനാതി** അത്തനാ സല്ലക്ഖിതേന അത്ഥേന. **ആചരിയവാദേ ഓതാരേതബ്ബാതി** ആചരിയവാദേ ഞാണേന അനുപ്പവേസേതബ്ബാ. **സബ്ബദുബ്ബലാതി** പുഗ്ഗലസ്സ സയം പടിഭാനഭാവതോ. പമാദപാഠവസേന ആചരിയവാദസ്സ കദാചി സുത്താനുലോമേന അസംസന്ദനാപി സിയാ, സോ ന ഗഹേതബ്ബോതി ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"ആചരിയവാദോപി...പേ॰... സമേന്തോ ഏവ ഗഹേതബ്ബോ"**തി. **സമേന്തമേവ ഗഹേതബ്ബന്തി** യഥാ സുത്തേന സംസന്ദതി, ഏവം മഹാപദേസതോ അത്ഥാ ഉദ്ധരിതബ്ബാതി ദസ്സേതി. സുത്താനുലോമസ്സ സുത്തേകദേസത്തേപി സുത്തേ വിയ "ഇദം കപ്പതി, ഇദം ന കപ്പതീ"തി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ആഹച്ചഭാസിതം കിഞ്ചി നത്ഥീതി ആഹ - **"സുത്താനുലോമതോ ഹി സുത്തമേവ ബലവതര"**ന്തി. **അപ്പടിവത്തിയന്തി** അപ്പടിബാഹിയം. **കാരകസങ്ഘസദിസന്തി** പമാണത്താ സങ്ഗീതികാരകസങ്ഘസദിസം. **ബുദ്ധാനം ഠിതകാലസദിസന്തി** ഇമിനാ ബുദ്ധേഹേവ കഥിതത്താ ധരമാനബുദ്ധസദിസന്തി വുത്തം ഹോതി. സുത്തേ ഹി പടിബാഹിതേ ബുദ്ധോവ പടിബാഹിതോ ഹോതി. **സകവാദീ സുത്തം ഗഹേത്വാ കഥേതീതി** സകവാദീ അത്തനോ സുത്തം ഗഹേത്വാ വോഹരതി. **പരവാദീ സുത്താനുലോമന്തി** അഞ്ഞനികായവാദീ അത്തനോ നികായേ സുത്താനുലോമം ഗഹേത്വാ കഥേതി. **ഖേപം വാ ഗരഹം വാ അകത്വാതി** "കിം ഇമിനാ"തി ഖേപം വാ "കിമേസ ബാലോ വദതീ"തി ഗരഹം വാ അകത്വാ. **സുത്താനുലോമന്തി** പരവാദിനാ വുത്തം അഞ്ഞനികായേ സുത്താനുലോമം. **സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബന്തി** സകവാദിനാ അത്തനോ സുത്തേ ഓതാരേതബ്ബം. **സുത്തസ്മിംയേവ ഠാതബ്ബന്തി** അത്തനോ സുത്തേയേവ ഠാതബ്ബം. ഏവം സേസവാരേസുപി അത്ഥയോജനാ കാതബ്ബാ. **അയന്തി** സകവാദീ. **പരോതി** അഞ്ഞനികായവാദീ. ഏവം സേസേസുപി.

നനു ച "സുത്താനുലോമതോ സുത്തമേവ ബലവതര"ന്തി ഹേട്ഠാ വുത്തം, ഇധ പന "സുത്താനുലോമേ സുത്തം ഓതാരേതബ്ബ"ന്തിആദി കസ്മാ വുത്തന്തി? നായം വിരോധോ. "സുത്താനുലോമതോ സുത്തമേവ ബലവതര"ന്തി ഹി ഇദം സകമതേയേവ സുത്തം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ ഹി സകമതിപരിയാപന്നമേവ സുത്താദിം സന്ധായ "അത്തനോമതി സബ്ബദുബ്ബലാ, അത്തനോമതിതോ ആചരിയവാദോ ബലവതരോ, ആചരിയവാദതോ സുത്താനുലോമം ബലവതരം, സുത്താനുലോമതോ സുത്തമേവ ബലവതര"ന്തി ച വുത്തം. ഇധ പന പരവാദിനാ ആനീതം അഞ്ഞനികായേ സുത്തം സന്ധായ "സുത്താനുലോമേ സുത്തം ഓതാരേതബ്ബ"ന്തിആദി വുത്തം. തസ്മാ പരവാദിനാ ആനീതം സുത്താദിം അത്തനോ സുത്താനുലോമആചരിയവാദഅത്തനോമതീസു ഓതാരേത്വാ സമേന്തംയേവ ഗഹേതബ്ബം, ഇതരം ന ഗഹേതബ്ബന്തി അയം നയോ ഇധ വുച്ചതീതി ന കോചി പുബ്ബാപരവിരോധോ.

ബാഹിരകസുത്തന്തി തിസ്സോ സങ്ഗീതിയോ അനാരുള്ഹഗുള്ഹവേസ്സന്തരാദീനി മഹാസങ്ഘികനികായവാസീനം സുത്താനി. **വേദല്ലാദീനന്തി ആദി**-സദ്ദേന ഗുള്ഹഉമ്മഗ്ഗാദിഗ്ഗഹണം വേദിതബ്ബം, ഇതരം ഗാരയ്ഹസുത്തം ന ഗഹേതബ്ബം. **അത്തനോമതിയമേവ ഠാതബ്ബന്തി** ഇമിനാ അഞ്ഞനികായതോ ആനീതസുത്തതോപി സകനികായേ അത്തനോമതിയേവ ബലവതരാതി ദസ്സേതി. സകവാദീ സുത്തം ഗഹേത്വാ കഥേതി, പരവാദീപി സുത്തമേവാതിഏവമാദിനാ സമാനജാതികാനം വസേന വാരോ ന വുത്തോ, സുത്തസ്സ സുത്തേയേവ ഓതാരണം ഭിന്നം വിയ ഹുത്വാ ന പഞ്ഞായതി, വുത്തനയേനേവ ച സക്കാ യോജേതുന്തി.

ഇദാനി സകവാദീപരവാദീനം കപ്പിയാകപ്പിയാദിഭാവം സന്ധായ വിവാദേ ഉപ്പന്നേ തത്ഥ പടിപജ്ജിതബ്ബവിധിം ദസ്സേന്തോ ആഹ - **“അഥ പനായം കപ്പിയന്തി ഗഹേത്വാ കഥേതീ”**തിആദി. തത്ഥ **സുത്തേ ച സുത്താനുലോമേ ച ഓതാരേതബ്ബ**ന്തി സകവാദിനാ അത്തനോയേവ സുത്തേ ച സുത്താനുലോമേ ച ഓതാരേതബ്ബം. **പരോ കാരണം ന വിന്ദതീ**തി പരവാദീ കാരണം ന ലഭതി. **സുത്തതോ ബഹും കാരണഞ്ച വിനിച്ഛയഞ്ച ദസ്സേതീ**തി പരവാദീ അത്തനോ സുത്തതോ ബഹും കാരണം വിനിച്ഛയഞ്ച ആഹരിത്വാ ദസ്സേതി. **സാധൂതി സമ്പടിച്ഛിത്വാ അകപ്പിയേവ ഠാതബ്ബ**ന്തി ഇമിനാ അത്തനോ നികായേ സുത്താദീനി അലഭന്തേന സകവാദിനാ പരവാദീവചനേയേവ ഠാതബ്ബന്തി വദതി. **ദ്വിന്നമ്പി കാരണച്ഛായാ ദിസ്സതീ**തി സകവാദീപരവാദീനം ഉഭിന്നമ്പി കപ്പിയാകപ്പിയഭാവസാധകം കാരണപതിരൂപകം ദിസ്സതി. യദി ദ്വിന്നമ്പി കാരണച്ഛായാ ദിസ്സതി, കസ്മാ “അകപ്പിയേവ ഠാതബ്ബ”ന്തി ആഹ **“വിനയഞ്ഹി പത്വാ”**തിആദി. “വിനയം പത്വാ”തി വുത്തമേവത്ഥം പാകടതരം കത്വാ ദസ്സേന്തോ ആഹ **“കപ്പിയാകപ്പിയവിചാരണമാഗമ്മാ”**തി. **രുന്ധിതബ്ബ**ന്തിആദീസു ദുബ്ബിഞ്ഞേയ്യവിനിച്ഛയേ കപ്പിയാകപ്പിയഭാവേ സതി കപ്പിയന്തി ഗഹണം രുന്ധിതബ്ബം, അകപ്പിയന്തി ഗഹണം **ഗാള്ഹം കാതബ്ബം**. അപരാപരം പവത്തകപ്പിയഗഹണ**സോതം പച്ഛിന്ദിതബ്ബം,** ഗരുകഭാവസങ്ഖാതേ അകപ്പിയഭാവേയേവ ഠാതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

ബഹൂഹി സുത്തവിനിച്ഛയകാരണേഹീതി ബഹൂഹി സുത്തേഹി ചേവ തതോ ആനീതവിനിച്ഛയകാരണേഹി ച. **അത്തനോ ഗഹണം ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബ**ന്തി സകവാദിനാ അത്തനോ അകപ്പിയന്തി ഗഹണം ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബം. ഇദാനി വുത്തമേവത്ഥം നിഗമേന്തോ **“ഏവ”**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യോ**തി സകവാദീപരവാദീസു യോ കോചി. കേചി പന “സകവാദീസുയേവ യോ കോചി ഇധാധിപ്പേതോ”തി വദന്തി, ഏവം സന്തേ “അഥ പനായം കപ്പിയന്തി ഗഹേത്വാ കഥേതീ”തിആദീസു സബ്ബത്ഥ ഉഭോപി സകവാദിനോയേവ സിയും ഹേട്ഠാ വുത്തസ്സേവ നിഗമനവസേന “ഏവ”ന്തിആദീനം വുത്തത്താ, തസ്മാ തം ന ഗഹേതബ്ബം. **അതിരേകകാരണം ലഭതീ**തി ഏത്ഥ സുത്താദീസു പുരിമം പുരിമം അതിരേകകാരണം നാമ, യോ വാ സുത്താദീസു ചതൂസു ബഹുതരം കാരണം ലഭതി, സോ അതിരേകകാരണം ലഭതി നാമ.

സുട്ഠു പവത്തി ഏതസ്സാതി സുപ്പവത്തി, സുട്ഠു പവത്തതി സീലേനാതി വാ സുപ്പവത്തി. തേനാഹ **“സുപ്പവത്തീതി സുട്ഠു പവത്ത”**ന്തി. വാചായ ഉഗ്ഗതം **വാചുഗ്ഗതം,** വചസാ സുഗ്ഗഹിതന്തി വുത്തം ഹോതി. **സുത്തതോ**തി ഇമസ്സ വിവരണം **“പാളിതോ”**തി. ഏത്ഥ ച “സുത്തം നാമ സകലം വിനയപിടക”ന്തി വുത്തത്താ **പാളിതോ**തി തദത്ഥദീപികാ അഞ്ഞായേവ പാളി വേദിതബ്ബാ. **അനുബ്യഞ്ജനസോ**തി ഇമസ്സ വിവരണം **“പരിപുച്ഛതോ ച അട്ഠകഥാതോ ചാ”**തി. പാളിം അനുഗന്ത്വാ അത്ഥസ്സ ബ്യഞ്ജനതോ പകാസനതോ **അനുബ്യഞ്ജന**ന്തി ഹി പരിപുച്ഛാ അട്ഠകഥാ ച വുച്ചതി. ഏത്ഥ ച അട്ഠകഥായ വിസും ഗഹിതത്താ **പരിപുച്ഛാ**തി ഥേരവാദോ വുത്തോ. സങ്ഘഭേദസ്സ പുബ്ബഭാഗേ പവത്തകലഹസ്സേതം അധിവചനം **സങ്ഘരാജീ**തി. **കുക്കുച്ചകോ**തി അണുമത്തേസുപി വജ്ജേസു ഭയദസ്സനവസേന കുക്കുച്ചം ഉപ്പാദേന്തോ. **തന്തിം അവിസംവാദേത്വാ**തി പാളിം അഞ്ഞഥാ അകത്വാ. **അവോക്കമന്തോ**തി അനതിക്കമന്തോ.

വിത്ഥുനതീതി അത്ഥം അദിസ്വാ നിത്ഥുനതി. **വിപ്ഫന്ദതീ**തി കമ്പതി. **സന്തിട്ഠിതും ന സക്കോതീ**തി ഏകസ്മിംയേവ അത്ഥേ പതിട്ഠാതും ന സക്കോതി. തേനാഹ **“യം യം പരേന വുച്ചതി, തം തം അനുജാനാതീ”**തി. **പരവാദം ഗണ്ഹാതീ**തി “ഉച്ഛുമ്ഹി കസടം യാവജീവികം, രസോ സത്താഹകാലികോ, തദുഭയവിനിമുത്തോ ച ഉച്ഛു നാമ വിസും നത്ഥി, തസ്മാ ഉച്ഛുപി വികാലേ വട്ടതീ”തി പരവാദിനാ വുത്തേ തമ്പി ഗണ്ഹാതി. **ഏകേകലോമ**ന്തി പലിതം സന്ധായ വുത്തം. **യമ്ഹീ**തി യസ്മിം പുഗ്ഗലേ. **പരിക്ഖയം പരിയാദാന**ന്തി അത്ഥതോ ഏകം.

ആചരിയപരമ്പരാ ഖോ പനസ്സ സുഗ്ഗഹിതാ ഹോതീതി ഏത്ഥ **ആചരിയപരമ്പരാ**തി ആചരിയാനം വിനിച്ഛയപരമ്പരാ. തേനേവ വക്ഖതി “യഥാ ആചരിയോ ച ആചരിയാചരിയോ ച പാളിഞ്ച പരിപുച്ഛഞ്ച വദന്തി, തഥാ ഞാതും വട്ടതീ”തി. **പുബ്ബാപരാനുസന്ധിതോ**തി “ഇദം പുബ്ബവചനം, ഇദം പരവചനം, അയമനുസന്ധീ”തി ഏവം പുബ്ബാപരാനുസന്ധിതോ. **ആചരിയപരമ്പര**ന്തി ഇമസ്സേവ വേവചനം **ഥേരവാദങ്ഗ**ന്തി, ഥേരപടിപാടിന്തി അത്ഥോ. **ദ്വേ തയോ പരിവട്ടാ**തി ദ്വേ തിസ്സോ പരമ്പരാ.

ഇമേഹി ച പന തീഹി ലക്ഖണേഹീതി “സുത്തമസ്സ സ്വാഗതം ഹോതീ”തിആദിനാ ഹേട്ഠാ വുത്തേഹി തീഹി ലക്ഖണേഹി. ഏത്ഥ ച പഠമേന ലക്ഖണേന വിനയസ്സ സുട്ഠു ഉഗ്ഗഹിതഭാവോ വുത്തോ, ദുതിയേന ഉഗ്ഗഹിതേന അചലതാ സുപ്പതിട്ഠിതതാ വുത്താ, തതിയേന യം പാളിയാ അട്ഠകഥായ ച നത്ഥി, തമ്പി ആചരിയവചനേന വിനിച്ഛിനിതും സമത്ഥതാ വുത്താ. **ഓതിണ്ണേ വത്ഥുസ്മി**ന്തി ചോദനാസങ്ഖാതേ വീതിക്കമസങ്ഖാതേ വാ വത്ഥുസ്മിം സങ്ഘമജ്ഝേ ഓതിണ്ണേ, ഓസടേതി അത്ഥോ. വുത്തമേവ വിഭാവേന്തോ **“ചോദകേന ച ചുദിതകേന ച വുത്തേ വത്തബ്ബേ”**തി ആഹ. കേചി പന “ചോദകേന ഓതിണ്ണേ വത്ഥുസ്മിം ചുദിതകേന ച വുത്തേ വത്തബ്ബേ”തി ഏവം യോജേന്തി. അപരേ പന “ചോദകേന ച ചുദിതകേന ച വുത്തേ വിനയധരേന ച വത്തബ്ബേ”തി ഏവമ്പി യോജേന്തി. “ചോദകേന ച ചുദിതകേന ച വുത്തേ വത്തബ്ബേ”തി അയമേവ പന യോജനാ സുന്ദരതരാതി വേദിതബ്ബാ. **വത്ഥു ഓലോകേതബ്ബ**ന്തി തസ്സ തസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ വത്ഥു ഓലോകേതബ്ബം. “തിണേന വാ പണ്ണേന വാ...പേ○... യോ ആഗച്ഛേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ”തി (പാരാ○ ൧൭൦) ഹി ഇദം നിസ്സഗ്ഗിയേ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദസ്സ വത്ഥുസ്മിം പഞ്ഞത്തം, ഥുല്ലച്ചയദുബ്ഭാസിതാപത്തീനം മാതികായ അനാഗതത്താ **“പഞ്ചന്നം ആപത്തീനം അഞ്ഞതര”**ന്തി വുത്തം. **അഞ്ഞതരം വാ ആപത്തി**ന്തി “കാലേ വികാലസഞ്ഞീ ആപത്തി ദുക്കടസ്സ, കാലേ വേമതികോ ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ”തി ഏവമാദിനാ (പാചി○ ൨൫൦) ആഗതം ദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം. **സിക്ഖാപദന്തരേസൂ**തി വിനീതവത്ഥും അന്തോകത്വാ ഏകേകസ്മിം സിക്ഖാപദന്തരേ.

സുഖുമാതി അത്തനോപി ദുവിഞ്ഞേയ്യസഭാവസ്സ ലഹുപരിവത്തിനോ ചിത്തസ്സ സീഘപരിവത്തിതായ വുത്തം. തേനാഹ **“ചിത്തലഹുകാ”**തി. ചിത്തം ലഹു സീഘപരിവത്തി ഏതേസന്തി **ചിത്തലഹുകാ. തേ**തി തേ വീതിക്കമേ. **തംവത്ഥുക**ന്തി തേ അദിന്നാദാനമനുസ്സവിഗ്ഗഹവീതിക്കമാ വത്ഥു അധിട്ഠാനം കാരണമേതസ്സാതി തംവത്ഥുകം. **സീലാനി സോധേത്വാ**തി യംവത്ഥുകം കുക്കുച്ചം ഉപ്പന്നം, തം അമനസികരിത്വാ അവസേസസീലാനി സോധേത്വാ. പാകടഭാവതോ സുഖവളഞ്ജനതായ ച **“ദ്വത്തിംസാകാരം താവ മനസി കരോഹീ”**തി വുത്തം. അഞ്ഞസ്മിം പന കമ്മട്ഠാനേ കതപരിചയേന തദേവ മനസി കാതബ്ബം. **കമ്മട്ഠാനം ഘടയതീ**തി അന്തരന്തരാ ഖണ്ഡം അദസ്സേത്വാ ചിത്തേന സദ്ധിം ആലമ്ബനഭാവേന ചിരകാലം ഘടയതി. **സങ്ഖാരാ പാകടാ ഹുത്വാ ഉപട്ഠഹന്തീ**തി വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനികോ ചേ, തസ്സ സങ്ഖാരാ പാകടാ ഹുത്വാ ഉപട്ഠഹന്തി. സചേ കതപാരാജികവീതിക്കമോ ഭവേയ്യ, തസ്സ സതിപി അസരിതുകാമതായ വിപ്പടിസാരവത്ഥുവസേന പുനപ്പുനം തം ഉപട്ഠഹതീതി ചിത്തേകഗ്ഗതം ന വിന്ദതി. തേന വുത്തം **“കമ്മട്ഠാനം ന ഘടയതീ”**തിആദി. **അത്തനാ ജാനാതീ**തി സയമേവ ജാനാതി. പച്ചത്തേ ചേതം കരണവചനം, അത്താ ജാനാതീതി വുത്തം ഹോതി. **അഞ്ഞാ ച ദേവതാ ജാനന്തീ**തി ആരക്ഖദേവതാഹി അഞ്ഞാ പരചിത്തവിദുനിയോ ദേവതാ ച ജാനന്തി.

നിട്ഠിതാ ചതുബ്ബിധവിനയകഥാവണ്ണനാ

വിനയധരസ്സ ച ലക്ഖണാദികഥാവണ്ണനാ.

ഭിക്ഖുപദഭാജനീയവണ്ണനാ

തസ്മാതി യസ്മാ പന-സദ്ദം അപനേത്വാ അനിയമേന പുഗ്ഗലദീപകം യോ-സദ്ദമേവ ആഹ, തസ്മാ. **ഏത്ഥാ**തി ഇമസ്മിം യോ-സദ്ദേ. പന-സദ്ദസ്സ നിപാതമത്തത്താ യോ-സദ്ദസ്സേവ അത്ഥം പകാസേന്തോ **"യോ കോചീതി വുത്തം ഹോതീ"**തി ആഹ. **യോ കോചി നാമാ**തി യോ വാ സോ വാ യോ കോചീതി വുത്തോ. **വാസധുരയുത്തോ വാ**തി വിപസ്സനാധുരയുത്തോ വാ. **സീലേസൂ**തി പകതീസു.

ഭിക്ഖതീതി യാചതി. **ലഭന്തോ വാ അലഭന്തോ വാ**തി യോ കോചി ഭിക്ഖതി ഭിക്ഖം ഏസതി ഗവേസതി, സോ തം ലഭതു വാ മാ വാ, തഥാപി ഭിക്ഖതീതി ഭിക്ഖൂതി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. **അരിയായ യാചനായാ**തി "ഉദ്ദിസ്സ അരിയാ തിട്ഠന്തി, ഏസാ അരിയാന യാചനാ"തി ഏവം വുത്തായ അരിയയാചനായ, ന കപണദ്ധികവണിബ്ബകയാചകാനം വിയ "ദേഹി ദേഹീ"തി ഏവം പവത്തയാചനായ. **ഭിക്ഖാചരിയ**ന്തി ഉഞ്ഛാചരിയം. **അജ്ഝുപഗതത്താ**തി അനുട്ഠിതത്താ. **കാജഭത്ത**ന്തി കാജേഹി ആനീതം ഭത്തം. **അഗ്ഘഫസ്സവണ്ണഭേദേനാ**തി അഗ്ഘാദീനം പുരിമപകതിവിജഹേന. പുരിമപകതിവിജഹനഞ്ഹേത്ഥ ഭേദോതി അധിപ്പേതം. ധോവിത്വാ അപനേതും അസക്കുണേയ്യസഭാവം **മലം,** തഥാ അപനേതും സക്കുണേയ്യസഭാവാ **ജല്ലികാ**. **ഭിന്നപടധരോ**തി നിബ്ബചനം ഭിന്നപടധരേ ഭിക്ഖു-സദ്ദസ്സ നിരുള്ഹത്താ കതം.

ഉപനിസ്സയസമ്പന്നന്തി പുബ്ബേ അട്ഠപരിക്ഖാരദാനൂപനിസ്സയസമ്പന്നം. യോ ഹി ചീവരാദികേ അട്ഠ പരിക്ഖാരേ പത്തചീവരമേവ വാ സോതാപന്നാദിഅരിയസ്സ പുഥുജ്ജനസ്സേവ വാ സീലസമ്പന്നസ്സ ദത്വാ "ഇദം പരിക്ഖാരദാനം അനാഗതേ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവായ പച്ചയോ ഹോതൂ"തി പത്ഥനം പട്ഠപേസി, തസ്സ തം സതി അധികാരസമ്പത്തിയം ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ ഇദ്ധിമയപരിക്ഖാരലാഭായ സംവത്തതീതി വേദിതബ്ബം. **ബ്രഹ്മഘോസ**ന്തി ഉത്തമഘോസം, ബ്രഹ്മുനോ ഘോസസദിസം വാ ഘോസം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സാസനബ്രഹ്മചരിയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയഞ്ച. ദുക്ഖസ്സ സമ്മാ അന്തകിരിയായാതി യോജേതബ്ബം. **ഭണ്ഡൂ**തി മുണ്ഡോ. **വാസീ**തി ദന്തകട്ഠച്ഛേദനവാസി. **ബന്ധന**ന്തി കായബന്ധനം. യുത്തോ ഭാവനാനുയോഗോ അസ്സാതി **യുത്തയോഗോ,** തസ്സ യുത്തയോഗസ്സ, ഭാവനാനുയോഗമനുയുത്തസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. ഇരിയാപഥസമ്പന്നതാവിഭാവനത്ഥം **"സട്ഠിവസ്സികഥേരോ വിയാ"**തി വുത്തം. ബുദ്ധോവ പബ്ബജ്ജാചരിയോ ഉപസമ്പദാചരിയോ ച അസ്സാതി **ബുദ്ധാചരിയകോ**. പഠമബോധിയമ്പി പഠമകാലേയേവ സേസഉപസമ്പദാനം അഭാവോതി ആഹ **"പഠമബോധിയം ഏകസ്മിം കാലേ"**തി. **പഞ്ച പഞ്ചവഗ്ഗിയത്ഥേരാ**തി പഞ്ചവഗ്ഗിയത്ഥേരാ പഞ്ച. **തീണി സത**ന്തി തീണി സതാനി, ഗാഥാബന്ധസുഖത്ഥം വചനവിപല്ലാസോ കതോ. **ഏകോ ച ഥേരോ**തി അങ്ഗുലിമാലത്ഥേരം സന്ധായ വുത്തം. **ന വുത്താ**തി അട്ഠകഥായം ന വുത്താ. **തത്ഥാ**തി വിനയപാളിയം.

വേളുവനമഹാവിഹാരേ ഗന്ധകുടിയം നിസിന്നോയേവ ഭഗവാ മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതഭാവം വിദിത്വാ തസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനം കരോന്തോ തിഗാവുതം മഗ്ഗം ഏകകോവ ഗന്ത്വാ ബഹുപുത്തനിഗ്രോധമൂലേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നോ അത്തനോ സന്തികം ആഗന്ത്വാ പരമനിപച്ചകാരം ദസ്സേത്വാ "സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മി, സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ"തി തിക്ഖത്തും അത്തനോ സാവകത്തം സാവേത്വാ ഠിതസ്സ മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ നിപച്ചകാരമഹത്തതം അത്തനോ ച മഹാനുഭാവതം ദീപേതും യസ്സ അഞ്ഞസ്സ അജാനംയേവ "ജാനാമീ"തി പടിഞ്ഞസ്സ ബാഹിരകസ്സ സത്ഥുനോ ഏവം സബ്ബചേതസാ സമന്നാഗതോ പസന്നചിത്തോ സാവകോ ഏവരൂപം പരമനിപച്ചകാരം കരേയ്യ, തസ്സ വണ്ടച്ഛിന്നതാലപക്കം വിയ ഗീവതോ മുദ്ധാപി വിപതേയ്യ, സത്തധാ വാ ഫലേയ്യാതി ദസ്സേന്തോ "യോ ഖോ, കസ്സപ, ഏവം സബ്ബചേതസാ സമന്നാഗതം സാവകം അജാനംയേവ വദേയ്യ 'ജാനാമീ'തി, അപസ്സംയേവ വദേയ്യ 'പസ്സാമീ'തി, മുദ്ധാപി തസ്സ വിപതേയ്യ, സത്തധാ വാ ഫലേയ്യ, അഹം ഖോ, കസ്സപ, ജാനംയേവ വദാമി 'ജാനാമീ'തി, പസ്സംയേവ വദാമി 'പസ്സാമീ'" (സം॰ നി॰ ൨.൧൫൪) തി വത്വാ ജാതിമദമാനമദരൂപമദപ്പഹാനത്ഥം തീഹി ഓവാദേഹി മഹാകസ്സപത്ഥേരം ഓവദന്തോ **"തസ്മാതിഹ തേ കസ്സപാ"**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ (സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൧൫൪) **തസ്മാതിഹാ**തി തസ്മാ ഇച്ചേവ വുത്തം ഹോതി, യസ്മാ അഹം ജാനന്തോവ "ജാനാമീ"തി പസ്സന്തോ ഏവ ച "പസ്സാമീ"തി വദാമി, തസ്മാതി അത്ഥോ. **തി**-കാര **ഹ**-കാരാ നിപാതാ. **ഇഹാ**തി വാ ഇമസ്മിം സാസനേ, **ത**-കാരോ പദസന്ധിവസേന ആഗതോ. **ഏവം സിക്ഖിതബ്ബ**ന്തി ഇദാനി വുച്ചമാനാകാരേന സിക്ഖിതബ്ബം. **തിബ്ബ**ന്തി ബഹലം മഹന്തം. **ഹിരോത്തപ്പഞ്ചാ**തി ഹിരീ ച ഓത്തപ്പഞ്ച. **പച്ചുപട്ഠിതം ഭവിസ്സതീ**തി ഉപസങ്കമനതോ പഠമതരമേവ ഉപട്ഠിതം ഭവിസ്സതി. തഥാ ഹി സതി തേസം പുരതോ അസ്സ സഗാരവസപ്പതിസ്സവതാ സണ്ഠാതി. യോ ച ഥേരാദീസു ഹിരോത്തപ്പം ഉപട്ഠപേത്വാ ഉപസങ്കമതി, ഥേരാദയോപി തം സഹിരികാ സഓത്തപ്പാ ച ഹുത്വാ ഉപസങ്കമന്തീതി അയമേത്ഥ ആനിസംസോ. **കുസലൂപസംഹിത**ന്തി കുസലനിസ്സിതം, അനവജ്ജധമ്മനിസ്സിതന്തി അത്ഥോ. **അട്ഠിം കത്വാ**തി അത്താനം തേന ധമ്മേന അട്ഠികം കത്വാ, തം വാ ധമ്മം "ഏസ മയ്ഹം ധമ്മോ"തി അട്ഠിം കത്വാ. **മനസി കത്വാ**തി ചിത്തേ ഠപേത്വാ. **സബ്ബചേതസാ സമന്നാഹരിത്വാ**തി ചിത്തസ്സ ഥോകമ്പി ബഹി ഗന്തും അദേന്തോ സബ്ബേന സമന്നാഹാരചിത്തേന സമന്നാഹരിത്വാ. **ഓഹിതസോതോ**തി ഠപിതസോതോ, ധമ്മേ നിഹിതസോതോതി അത്ഥോ. **ഏവഞ്ഹി തേ സിക്ഖിതബ്ബ**ന്തി ഞാണസോതഞ്ച പസാദസോതഞ്ച ഓദഹിത്വാ "മയാ ദേസിതം ധമ്മം സക്കച്ചമേവ സുണിസ്സാമീ"തി ഏവഞ്ഹി തേ സിക്ഖിതബ്ബം. **സാതസഹഗതാ ച മേ കായഗതാസതീ**തി അസുഭേസു ചേവ ആനാപാനേ ച പഠമജ്ഝാനവസേന സുഖസമ്പയുത്താ കായഗതാസതി. യോ ച പനായം തിവിധോ ഓവാദോ, ഥേരസ്സ അയമേവ പബ്ബജ്ജാ ച ഉപസമ്പദാ ച അഹോസി.

കസിണാരമ്മണം രൂപാവചരജ്ഝാനം രൂപസഞ്ഞാ. സഞ്ഞാസീസേന ഹേത്ഥ ഝാനം വുത്തം, തദേവ ച ഉദ്ധുമാതകപടിഭാഗാരമ്മണത്താ **"ഉദ്ധുമാതകസഞ്ഞാ"**തി വുത്തം. സോപാകസാമണേരോ ഭഗവതാ പുട്ഠോ "ഏതേ ദ്വേ രൂപാവചരഭാവേന ഏകത്ഥാ, ബ്യഞ്ജനമേവ നാനാ"ന്തി ആഹ. **ആരദ്ധചിത്തോ**തി ആരാധിതചിത്തോ. ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണാദിഉപസമ്പദാ ഉപരി വിത്ഥാരതോ സയമേവ ആവി ഭവിസ്സതി.

കല്യാണപുഥുജ്ജനാദയോതി ഏത്ഥ ബഹൂനം നാനപ്പകാരാനം സക്കായദിട്ഠിആദീനം അവിഹതത്താ ജനേതി, താഹി വാ ജനിതോതി പുഥുജ്ജനോ, കല്യാണോ ച സോ പുഥുജ്ജനോ ചാതി കല്യാണപുഥുജ്ജനോ, സോ ആദി യേസം

സോതാപന്നാദീനം തേ കല്യാണപുഥുജ്ജനാദയോ. കല്യാണഗ്ഗഹണേന ചേത്ഥ അന്ധപുഥുജ്ജനം നിവത്തേതി. ദ്വിധാ ഹി പുഥുജ്ജനാ അന്ധപുഥുജ്ജനോ കല്യാണപുഥുജ്ജനോതി. വുത്തഞ്ഹേതം -

> “ദുവേ പുഥുജ്ജനാ വുത്താ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;
> അന്ധോ പുഥുജ്ജനോ ഏകോ, കല്യാണേകോ പുഥുജ്ജനോ”തി. (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൭; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨; സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨.൯൧; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൫൧);

ഭദ്രായ പഞ്ഞായ ഭദ്രായ വിമുത്തിയാതി യോജേതബ്ബം. **സീലേനാതി**ആദീസു **സീല**ന്തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം. **സമാധീ**തി വിപസ്സനാപാദകാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ. **പഞ്ഞാ**തി ലോകിയലോകുത്തരഞാണം. **വിമുത്തീ**തി അരിയഫലവിമുത്തി. **വിമുത്തിഞാണദസ്സന**ന്തി ഏകൂനവീസതിവിധം പച്ചവേക്ഖണഞാണം. യഥാസമ്ഭവേന ചേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. കല്യാണപുഥുജ്ജനസ്സ ഹി സീലാദയോ തയോ ഏവ സമ്ഭവന്തി, അരിയാനം പന സബ്ബേപി സീലാദയോ. സാരോ ഭിക്ഖൂതിപി കല്യാണപുഥുജ്ജനാദയോവ വുത്താതി ആഹ **“തേഹിയേവ സീലസാരാദീഹീ”**തിആദി. അഥ വാ നിപ്പരിയായതോ ഖീണാസവോവ സാരോ ഭിക്ഖു നാമാതി ആഹ **“വിഗതകിലേസഫേഗ്ഗുഭാവതോ വാ”**തിആദി.

യോപി കല്യാണപുഥുജ്ജനോ അനുലോമപടിപദായ പരിപൂരകാരീ സീലസമ്പന്നോ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരോ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞൂ ജാഗരിയാനുയോഗമനുയുത്തോ പുബ്ബരത്താപരരത്തം ബോധിപക്ഖിയാനം ധമ്മാനം ഭാവനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി “അജ്ജ വാ സ്വേ വാ അഞ്ഞതരം സാമഞ്ഞഫലം അധിഗമിസ്സാമീ”തി, സോപി വുച്ചതി സിക്ഖതീതി സേഖോതി ആഹ **“പുഥുജ്ജനകല്യാണകേന സദ്ധി”**ന്തി. **സത്ത അരിയാ**തി ചത്താരോ മഗ്ഗട്ഠാ, ഹേട്ഠിമാ ച തയോ ഫലട്ഠാതി ഇമേ സത്ത അരിയാ. **തിസ്സോ സിക്ഖാ**തി അധിസീലാദികാ തിസ്സോ സിക്ഖാ. സിക്ഖാസു ജാതോതി വാ **സേഖോ**. അരിയപുഗ്ഗലോ ഹി അരിയായ ജാതിയാ ജായമാനോ സിക്ഖാസു ജായതി, ന യോനിയം. സിക്ഖനസീലോതി വാ **സേഖോ,** പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനായ വാ കഥായ സേഖസ്സ അയന്തി അനഞ്ഞസാധാരണാ മഗ്ഗഫലത്തയധമ്മാ സേഖപരിയായേന വുത്താ. **അസേഖോ**തി ച യത്ഥ സേഖഭാവാസങ്കാ അത്ഥി, തത്ഥായം പടിസേധോതി ലോകിയനിബ്ബാനേസു അസേഖഭാവാനാപത്തി ദട്ഠബ്ബാ. സീലസമാധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതാ ഹി സിക്ഖാ അത്തനോ പടിപക്ഖകിലേസേഹി വിമുത്തത്താ പരിസുദ്ധാ, ഉപക്കിലേസാനം ആരമ്മണഭാവമ്പി അനുപഗമനതോ ഏതാ സിക്ഖാതി വത്തും യുത്താ, അട്ഠസുപി മഗ്ഗഫലേസു വിജ്ജന്തി, തസ്മാ ചതുമഗ്ഗഹേട്ഠിമഫലത്തയസമങ്ഗിനോ വിയ അരഹത്തഫലസമങ്ഗീപി താസു സിക്ഖാസു ജാതോതി തംസമങ്ഗിനോ അരഹതോ ഇതരേസം വിയ സേഖത്തേ സതി സേഖസ്സ അയന്തി, സിക്ഖാ സീലം ഏതസ്സാതി ച സേഖോതി വത്തബ്ബോ സിയാതി തം നിവത്തനത്ഥം “അസേഖോ”തി യഥാവുത്തസേഖഭാവപടിസേധോ കതോ. അരഹത്തഫലേഹി പവത്തമാനാ സിക്ഖാ പരിനിട്ഠിതസിക്ഖാകിച്ചത്താ ന സിക്ഖാകിച്ചം കരോന്തി, കേവലം സിക്ഖാഫലഭാവേനേവ പവത്തന്തി, തസ്മാ താ ന സിക്ഖാവചനം അരഹന്തി, നാപി തംസമങ്ഗീ സേഖവചനം, ന ച സിക്ഖനസീലോ, സിക്ഖാസു ജാതോതി ച വത്തബ്ബതം അരഹതി, ഹേട്ഠിമഫലേസു പന സിക്ഖാ സകദാഗാമിമഗ്ഗവിപസ്സനാദീനം ഉപനിസ്സയഭാവതോ സിക്ഖാകിച്ചം കരോന്തീതി സിക്ഖാവചനം അരഹന്തി, തംസമങ്ഗിനോ ച സേഖവചനം സിക്ഖനസീലാ, സിക്ഖാസു ജാതാതി ച വത്തബ്ബതം അരഹന്തി “സിക്ഖന്തീതി സേഖാ”തി അപരിയോസിതസിക്ഖാനം ദസ്സിതത്താ, “ന സിക്ഖതീതി അസേഖോ”തി ഇമിനാ പരിയോസിതസിക്ഖോ ദസ്സിതോ, ന സിക്ഖായ രഹിതോതി ആഹ - **“സേക്ഖധമ്മേ അതിക്കമ്മ …പേ॰… ഖീണാസവോ അസേഖോതി വുച്ചതീ”**തി. വുദ്ധിപ്പത്തസിക്ഖോ വാ അസേഖോതി ഏതസ്മിം അത്ഥേ സേഖധമ്മേസു ഏവ ഠിതസ്സ കസ്സചി അരിയസ്സ അസേഖഭാവാപത്തീതി അരഹത്തമഗ്ഗധമ്മാ വുദ്ധിപ്പത്താ ച യഥാവുത്തേഹി അത്ഥേഹി സേഖാതി കത്വാ തംസമങ്ഗിനോ അഗ്ഗമഗ്ഗട്ഠസ്സ അസേഖഭാവോ ആപന്നോതി? ന, തംസദിസേസു തബ്ബോഹാരതോ. അരഹത്തമഗ്ഗതോ ഹി നിന്നാനാകരണം അരഹത്തഫലം ഠപേത്വാ പരിഞ്ഞാകിച്ചകരണം വിപാകഭാവഞ്ച, തസ്മാ തേ ഏവ സേഖാ അഗ്ഗഫലധമ്മഭാവം ആപന്നാതി സക്കാ വത്തും. കുസലസുഖതോ ച വിപാകസുഖം സന്തതരതായ പണീതതരന്തി വുദ്ധിപ്പത്താ ച തേ ധമ്മാ ഹോന്തീതി തംസമങ്ഗീ അസേഖോതി വുച്ചതീതി.

സബ്ബന്തിമേന പരിയായേനാതി സബ്ബന്തിമേന പരിച്ഛേദേന. ഉപസമ്പദാകമ്മസ്സ അധികാരത്താ **“പഞ്ചവഗ്ഗകരണീയേ”**തി വുത്തം. പഞ്ചന്നം വഗ്ഗോ സമൂഹോതി പഞ്ചവഗ്ഗോ, പഞ്ചപരിമാണയുത്തോ വാ വഗ്ഗോ പഞ്ചവഗ്ഗോ, തേന കത്തബ്ബം കമ്മം **പഞ്ചവഗ്ഗകരണീയം. യാവതികാ ഭിക്ഖൂ**തി യത്തകാ ഭിക്ഖൂ. **കമ്മപ്പത്താ**തി കമ്മാരഹാ പാരാജികം അനാപന്നാ അനുക്ഖിത്താ ച. ഉപസമ്പദാകമ്മസ്സ പഞ്ചവഗ്ഗകരണീയത്താ പഞ്ചേവ ഭിക്ഖൂ കമ്മപ്പത്താ ഏത്തകേഹിപി കമ്മസിദ്ധിതോ, ഇതരേ ഛന്ദാരഹാ. **ഞത്തിചതുത്ഥേനാ**തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി ഞത്തി സബ്ബപഠമം വുച്ചതി, തിസ്സന്നം പന അനുസ്സാവനാനം അത്ഥബ്യഞ്ജനഭേദാഭാവതോ അത്ഥബ്യഞ്ജനഭിന്നാ ഞത്തി താസം ചതുത്ഥാതി കത്വാ “ഞത്തിചതുത്ഥ”ന്തി വുച്ചതി. ബ്യഞ്ജനാനുരൂപമേവ അട്ഠകഥായം **“തീഹി അനുസ്സാവനാഹി ഏകായ ച ഞത്തിയാ”**തി വുത്തം, അത്ഥപ്പവത്തിക്കമേന പന “ഏകായ ഞത്തിയാ തീഹി അനുസ്സാവനാഹീ”തി വത്തബ്ബം. **വത്ഥുഞത്തിഅനുസ്സാവനസീമാപരിസസമ്പത്തിസമ്പന്നത്താ**തി ഏത്ഥ **വത്ഥൂ**തി ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ പുഗ്ഗലോ, സോ ഠപേത്വാ ഊനവീസതിവസ്സം അന്തിമവത്ഥും അജ്ഝാപന്നപുബ്ബം പണ്ഡകാദയോ ച ഏകാദസ അഭബ്ബപുഗ്ഗലേ വേദിതബ്ബോ. ഊനവീസതിവസ്സാദയോ ഹി തേരസ പുഗ്ഗലാ ഉപസമ്പദായ അവത്ഥു, ഇമേ പന ഠപേത്വാ അഞ്ഞസ്മിം ഉപസമ്പദാപേക്ഖേ സതി ഉപസമ്പദാകമ്മം **വത്ഥുസമ്പത്തിസമ്പന്നം** നാമ ഹോതി.

വത്ഥുസങ്ഘപുഗ്ഗലഞത്തീനം അപരാമസനാനി പച്ഛാ ഞത്തിട്ഠപനഞ്ചാതി ഇമേ താവ പഞ്ച ഞത്തിദോസാ. തത്ഥ “അയം ഇത്ഥന്നാമോ”തി ഉപസമ്പദാപേക്ഖസ്സ അകിത്തനം **വത്ഥുഅപരാമസനം** നാമ. “സുണാതു മേ, ഭന്തേ, സങ്ഘോ”തി ഏത്ഥ “സുണാതു മേ, ഭന്തേ”തി വത്വാ “സങ്ഘോ”തി അഭണനം **സങ്ഘഅപരാമസനം** നാമ. “ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഉപസമ്പദാപേക്ഖോ”തി ഉപജ്ഝായസ്സ അകിത്തനം **പുഗ്ഗലഅപരാമസനം** നാമ. സബ്ബേന സബ്ബം ഞത്തിയാ അനുച്ചാരണം **ഞത്തിഅപരാമസനം** നാമ. പഠമം കമ്മവാചം നിട്ഠാപേത്വാ “ഏസാ ഞത്തീ”തി വത്വാ “ഖമതി സങ്ഘസ്സാ”തി ഏവം ഞത്തികിത്തനം **പച്ഛാ ഞത്തിട്ഠപനം** നാമ. ഇതി ഇമേഹി ദോസേഹി വിമുത്തായ ഞത്തിയാ സമ്പന്നം **ഞത്തിസമ്പത്തിസമ്പന്നം** നാമ.

വത്ഥുസങ്ഘപുഗ്ഗലാനം അപരാമസനാനി സാവനായ ഹാപനം അകാലേ സാവനന്തി ഇമേ പഞ്ച അനുസ്സാവനദോസാ. തത്ഥ **വത്ഥാദീനം** അപരാമസനാനി ഞത്തിയം വുത്തസദിസാനേവ. തീസു പന അനുസ്സാവനാസു യത്ഥ കത്ഥചി ഏതേസം അപരാമസനം അപരാമസനമേവ, സബ്ബേന സബ്ബം പന കമ്മവാചം അവത്വാ ചതുക്ഖത്തും ഞത്തികിത്തനമേവ. അഥ വാ പന കമ്മവാചബ്ഭന്തരേ അക്ഖരസ്സ വാ പദസ്സ വാ അനുച്ചാരണം വാ ദുരുച്ചാരണം വാ **സാവനായ ഹാപനം** നാമ. സാവനായ അനോകാസേ പഠമം ഞത്തിം അട്ഠപേത്വാ അനുസ്സാവനകരണം **അകാലേ സാവനം** നാമ. ഇതി ഇമേഹി ദോസേഹി വിമുത്തായ അനുസ്സാവനായ സമ്പന്നം **അനുസ്സാവനസമ്പത്തിസമ്പന്നം** നാമ.

വിപത്തിസീമാലക്ഖണം സമതിക്കന്തായ പന സീമായ കതം **സീമാസമ്പത്തിസമ്പന്നം** നാമ. യാവതികാ ഭിക്ഖൂ കമ്മപ്പത്താ, തേസം അനാഗമനം, ഛന്ദാരഹാനം ഛന്ദസ്സ അനാഹരണം, സമ്മുഖീഭൂതാനം പടിക്കോസനന്തി ഇമേ പന തയോ പരിസദോസാ, തേഹി വിമുത്തായ പരിസായ കതം **പരിസസമ്പത്തിസമ്പന്നം** നാമ.

ഉപസമ്പദാകമ്മവാചാസങ്ഖാതം ഭഗവതോ വചനം ഉപസമ്പദാകമ്മകരണസ്സ കാരണത്താ ഠാനം, യഥാ ച തം കത്തബ്ബന്തി ഭഗവതാ അനുസിട്ഠം, തഥാ കതത്താ തദനുച്ഛവികം യഥാവുത്തം അനൂനം ഞത്തിഅനുസ്സാവനം ഉപ്പടിപാടിയാ ച അവുത്തം **ഠാനാരഹം**. യഥാ കത്തബ്ബന്തി ഹി ഭഗവതാ വുത്തം, തഥാ അകതേ ഉപസമ്പദാകമ്മസ്സ കാരണം ന ഹോതീതി ന തം ഠാനാരഹം. തേനാഹ **"കാരണാരഹേന സത്ഥുസാസനാരഹേനാ"**തി. ഇമിനാ ഞത്തിഅനുസ്സാവനസമ്പത്തി കഥിതാതി വേദിതബ്ബാ. "സമഗ്ഗേന സങ്ഘേനാ"തി ഇമിനാ പന പരിസസമ്പത്തി കഥിതാവ. "അകുപ്പേനാ"തി ഇമിനാ പാരിസേസതോ വത്ഥുസീമാസമ്പത്തിയോ കഥിതാതി വേദിതബ്ബാ. അട്ഠകഥായം പന അകുപ്പലക്ഖണം ഏകത്ഥ സമ്പിണ്ഡേത്വാ ദസ്സേതും **അകുപ്പേനാതി** ഇമസ്സ "വത്ഥുഞത്തിഅനുസ്സാവനസീമാപരിസസമ്പത്തിസമ്പന്നത്താ അകോപേതബ്ബതം അപ്പടിക്കോസിതബ്ബതം ഉപഗതേനാ"തി അത്ഥോ വുത്തോ. കേചി പന "ഠാനാരഹേനാതിഏത്ഥ 'ന ഹത്ഥച്ഛിന്നോ പബ്ബാജേതബ്ബോ'തിആദി (മഹാവ॰ ൧൧൯) സത്ഥുസാസനം ഠാന"ന്തി വദന്തി.

"ഞത്തിചതുത്ഥേന കമ്മേനാ"തി ഇമസ്മിം അധികാരേ പസങ്ഗതോ ആഹരിത്വാ യം കമ്മലക്ഖണം സബ്ബഅട്ഠകഥാസു പപഞ്ചിതം, തം യഥാആഗതട്ഠാനേയേവ ദസ്സേതുകാമോ ഇധ തസ്സ അവചനേ തത്ഥ വചനേ ച പയോജനം ദസ്സേതും **"ഇമസ്മിം പന ഠാനേ ഠത്വാ"**തിആദിമാഹ.

അട്ഠസു ഉപസമ്പദാസു ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദാ സരണഗമനൂപസമ്പദാ ഓവാദപടിഗ്ഗഹണൂപസമ്പദാ പഞ്ഹബ്യാകരണൂപസമ്പദാതി ഇമാഹി ഉപസമ്പദാഹി ഉപസമ്പന്നാനം ലോകവജ്ജസിക്ഖാപദവീതിക്കമേ അഭബ്ബത്താ ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണൂപസമ്പദാ ദൂതേനൂപസമ്പദാ അട്ഠവാചികൂപസമ്പദാതി ഇമാസഞ്ച തിസ്സന്നം ഉപസമ്പദാനം ഭിക്ഖുനീനംയേവ അനുഞ്ഞാതത്താ ഞത്തിചതുത്ഥേനേവ കമ്മേന ഉപസമ്പന്നോ ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബോ. തഥാ ഹി ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദാ അന്തിമഭവികാനംയേവ, സരണഗമനൂപസമ്പദാ പരിസുദ്ധാനം, ഓവാദപടിഗ്ഗഹണപഞ്ഹബ്യാകരണൂപസമ്പദാ മഹാകസ്സപസോപാകാനം, ന ച തേ ഭബ്ബാ പാരാജികാദിലോകവജ്ജം ആപജ്ജിതും, ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണാദയോ ച ഭിക്ഖുനീനംയേവ അനുഞ്ഞാതാ, അയഞ്ച ഭിക്ഖു, തസ്മാ ഏത്ഥ ഞത്തിചതുത്ഥേന ഉപസമ്പന്നോവ ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബോ.

പണ്ണത്തിവജ്ജേസു പന സിക്ഖാപദേസു അഞ്ഞേപി ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദായ ഉപസമ്പന്നാദയോ സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തി. തേപി ഹി സഹസേയ്യാദിപണ്ണത്തിവജ്ജം ആപത്തിം ആപജ്ജന്തിയേവ. യദി ഏവം പണ്ണത്തിവജ്ജേസുപി സിക്ഖാപദേസു "അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതോ ഭിക്ഖൂ"തി ഞത്തിചതുത്ഥേനേവ കമ്മേന ഉപസമ്പന്നോ കസ്മാ വുത്തോതി? സബ്ബസിക്ഖാപദവീതിക്കമാരഹത്താ സബ്ബകാലികത്താ ച. ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദാദയോ ഹി ന സബ്ബസിക്ഖാപദവീതിക്കമാരഹാ അസബ്ബകാലികാ ച. തഥാ ഹി അട്ഠസു ഉപസമ്പദാസു ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മൂപസമ്പദാ ദൂതേനൂപസമ്പദാ അട്ഠവാചികൂപസമ്പദാതി ഇമാ തിസ്സോയേവ ഥാവരാ, സേസാ ബുദ്ധേ ധരമാനേയേവ അഹേസും. തേനേവ ച **ഭിക്ഖുനീവിഭങ്ഗേപി** (പാചി॰ ൬൫൮) "തത്ര യായം ഭിക്ഖുനീ സമഗ്ഗേന ഉഭതോസങ്ഘേന ഞത്തിചതുത്ഥേന കമ്മേന അകുപ്പേന ഠാനാരഹേന ഉപസമ്പന്നാ, അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ ഭിക്ഖുനീ"തി ദൂതേനൂപസമ്പദായ അട്ഠവാചികൂപസമ്പദായ ച ഉപസമ്പന്നം അന്തോകത്വാ ഉഭതോസങ്ഘേന ഞത്തിചതുത്ഥേനേവ കമ്മേന ഉപസമ്പന്നാ ഭിക്ഖുനീ വുത്താ, ന ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണൂപസമ്പദായ ഉപസമ്പന്നാ തസ്സാ ഉപസമ്പദായ പാടിപുഗ്ഗലികഭാവതോ അസബ്ബകാലികത്താ. ഗരുധമ്മപടിഗ്ഗഹണൂപസമ്പദാ ഹി മഹാപജാപതിയാ ഏവ അനുഞ്ഞാതത്താ പാടിപുഗ്ഗലികാതി, തസ്മാ സബ്ബസിക്ഖാപദവീതിക്കമാരഹം സബ്ബകാലികായ ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മൂപസമ്പദായ ഉപസമ്പന്നമേവ ഗഹേത്വാ സബ്ബസിക്ഖാപദാനി പഞ്ഞത്താനീതി ഗഹേതബ്ബം. യദി ഏവം പണ്ണത്തിവജ്ജേസു സിക്ഖാപദേസു ച ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പന്നാദീനമ്പി സങ്ഗഹോ കഥം വിഞ്ഞായതീതി? അത്ഥതോ ആപന്നത്താ. തഥാ ഹി "ദ്വേ പുഗ്ഗലാ അഭബ്ബാ ആപത്തിം ആപജ്ജിതും ബുദ്ധാ ച പച്ചേകബുദ്ധാ ച, ദ്വേ പുഗ്ഗലാ ഭബ്ബാ ആപത്തിം ആപജ്ജിതും ഭിക്ഖൂ ച ഭിക്ഖുനിയോ ചാ"തി (പരി॰ ൩൨൨) സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പന്നാദയോപി അസഞ്ചിച്ച അസ്സതിയാ അചിത്തകം പണ്ണത്തിവജ്ജം സഹസേയ്യാദിആപത്തിം ആപജ്ജന്തീതി അത്ഥതോ ആപന്നന്തി അയമേത്ഥ സാരോ. യം പനേത്ഥ ഇതോ അഞ്ഞഥാ **കേനചി** പപഞ്ചിതം, ന തം സാരതോ പച്ചേതബ്ബം.

നിരുത്തിവസേനാതി നിബ്ബചനവസേന. **അഭിലാപവസേനാതി** വോഹാരവസേന. **അനുപ്പന്നായ കമ്മവാചായാതി** അനുപ്പന്നായ ഞത്തിചതുത്ഥകമ്മവാചായ. **ഗുണവസേനാതി** സീലാദിതംതംഗുണയോഗതോ. ഏത്ഥ ച ഭിന്ദതി പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേതി ഭിക്ഖൂതി നിബ്ബചനം വേദിതബ്ബം.

ഭിക്ഖുപദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സിക്ഖാസാജീവപദഭാജനീയവണ്ണനാ

സിക്ഖിതബ്ബാതി ആസേവിതബ്ബാ. **ഉത്തമന്തി** വിസിട്ഠം. അധിസീലാദീസു വിജ്ജമാനേസു സീലാദീഹിപി ഭവിതബ്ബം. യഥാ ഹി ഓമകതരപ്പമാണം ഛത്തം വാ ധജം വാ ഉപാദായ അതിരേകപ്പമാണം "അതിഛത്തം അതിധജോ"തി വുച്ചതി, ഏവമിഹാപി "അനുക്കട്ഠസീലം ഉപാദായ അധിസീലേന ഭവിതബ്ബം, തഥാ അനുക്കട്ഠം ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഉപാദായ അധിചിത്തേന അധിപഞ്ഞായ ച ഭവിതബ്ബ"ന്തി മനസി കത്വാ സീലാദിം സരൂപതോ വിഭാവേതുകാമോ **"കതമം പനേത്ഥ സീല"**ന്തിആദിമാഹ. അട്ഠങ്ഗസീലം ദസങ്ഗസീലേസ്വേവ അന്തോഗധത്താ വിസും അഗ്ഗഹേത്വാ **"പഞ്ചങ്ഗദസങ്ഗസീല"**ന്തി ഏത്തകമേവ വുത്തം. **പാതിമോക്ഖസംവരസീലന്തി** ചാരിത്തവാരിത്തവസേന ദുവിധം വിനയപിടകപരിയാപന്നം സിക്ഖാപദസീലം. തഞ്ഹി യോ നം പാതി രക്ഖതി, തം മോക്ഖേതി മോചേതി ആപായികാദീഹി ദുക്ഖേഹീതി പാതിമോക്ഖന്തി വുച്ചതി. സംവരണം സംവരോ , കായവാചാഹി അവീതിക്കമോ. പാതിമോക്ഖമേവ സംവരോ പാതിമോക്ഖസംവരോ. സോ ഏവ സീലനട്ഠേന സീലന്തി പാതിമോക്ഖസംവരസീലം.

അപരോ നയോ (ഉദാ॰ അട്ഠ॰ ൩൧; ഇതിവു॰ അട്ഠ॰ ൯൭) - കിലേസാനം ബലവഭാവതോ പാപകിരിയായ സുകരഭാവതോ പുഞ്ഞകിരിയായ ച ദുക്കരഭാവതോ ബഹുക്ഖത്തും അപായേസു പതനസീലോതി പാതീ, പുഥുജ്ജനോ. അനിച്ചതായ വാ ഭവാഭവാദീസു കമ്മവേഗക്ഖിത്തോ ഘടിയന്തം വിയ അനവട്ഠാനേന പരിബ്ഭമനതോ ഗമനസീലോതി

പാതീ, മരണവസേന വാ തമ്ഹി തമ്ഹി സത്തനികായേ അത്തഭാവസ്സ പതനസീലോതി പാതീ, സത്തസന്താനോ, ചിത്തമേവ വാ. തം പാതിനം സംസാരദുക്ഖതോ മോക്ഖേതീതി പാതിമോക്ഖം. ചിത്തസ്സ ഹി വിമോക്ഖേന സത്തോ വിമുത്തോതി വുച്ചതി. വുത്തഞ്ഹി "ചിത്തവോദാനാ വിസുജ്ഝന്തീ"തി (സം॰ നി॰ ൩.൧൦൦), "അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുത്ത"ന്തി (മഹാവ॰ ൨൮) ച.

അഥ വാ അവിജ്ജാദിനാ ഹേതുനാ സംസാരേ പതതി ഗച്ഛതി പവത്തതീതി പാതി. "അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരത"ന്തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൨൪) ഹി വുത്തം. തസ്സ പാതിനോ സത്തസ്സ തണ്ഹാദിസംകിലേസത്തയതോ മോക്ഖോ ഏതേനാതി പാതിമോക്ഖോ. "കണ്ഠേകാളോ"തിആദീനം വിയസ്സ സമാസസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ.

അഥ വാ പാതേതി വിനിപാതേതി ദുക്ഖേഹീതി പാതി, ചിത്തം. വുത്തഞ്ഹി "ചിത്തേന നീയതി ലോകോ, ചിത്തേന പരികസ്സതീ"തി (സം॰ നി॰ ൧.൬൨). തസ്സ പാതിനോ മോക്ഖോ ഏതേനാതി പാതിമോക്ഖോ. പതതി വാ ഏതേന അപായദുക്ഖേ സംസാരദുക്ഖേ ചാതി പാതി, തണ്ഹാസംകിലേസോ. വുത്തഞ്ഹി "തണ്ഹാ ജനേതി പുരിസം (സം॰ നി॰ ൧.൫൫-൫൭), തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ"തി (അ॰ നി॰ ൪.൯; ഇതിവു॰ ൧൫, ൧൦൫) ച ആദി. തതോ പാതിതോ മോക്ഖോതി പാതിമോക്ഖോ.

അഥ വാ പതതി ഏത്ഥാതി പാതി, ഛ അജ്ഝത്തികബാഹിരാനി ആയതനാനി. വുത്തഞ്ഹി "ഛസു ലോകോ സമുപ്പന്നോ, ഛസു കുബ്ബതി സന്ഥവ"ന്തി (സം॰ നി॰ ൧.൭൦; സു॰ നി॰ ൧൭൧). തതോ ഛഅജ്ഝത്തികബാഹിരായതനസങ്ഖാതതോ പാതിതോ മോക്ഖോതി പാതിമോക്ഖോ.

അഥ വാ പാതോ വിനിപാതോ അസ്സ അത്ഥീതി പാതീ, സംസാരോ. തതോ മോക്ഖോതി പാതിമോക്ഖോ.

അഥ വാ സബ്ബലോകാധിപതിഭാവതോ ധമ്മിസ്സരോ ഭഗവാ പതീതി വുച്ചതി, മുച്ചതി ഏതേനാതി മോക്ഖോ, പതിനോ മോക്ഖോ തേന പഞ്ഞത്തത്താതി പതിമോക്ഖോ, പതിമോക്ഖോ ഏവ പാതിമോക്ഖോ. സബ്ബഗുണാനം വാ മൂലഭാവതോ ഉത്തമട്ഠേന പതി ച സോ യഥാവുത്തേന അത്ഥേന മോക്ഖോ ചാതി പതിമോക്ഖോ, പതിമോക്ഖോ ഏവ പാതിമോക്ഖോ. തഥാ ഹി വുത്തം "പാതിമോക്ഖന്തി മുഖമേതം പമുഖമേത"ന്തി (മഹാവ॰ ൧൩൫) വിത്ഥാരോ.

അഥ വാ പ-ഇതി പകാരേ, **അതീ**തി അച്ചന്തത്ഥേ നിപാതോ, തസ്മാ പകാരേഹി അച്ചന്തം മോക്ഖേതീതി പാതിമോക്ഖോ. ഇദഞ്ഹി സീലം സയം തദങ്ഗവസേന സമാധിസഹിതം പഞ്ഞാസഹിതഞ്ച വിക്ഖമ്ഭനവസേന സമുച്ഛേദവസേന ച അച്ചന്തം മോക്ഖേതി മോചേതീതി പാതിമോക്ഖോ.

പതി പതി മോക്ഖോതി വാ പതിമോക്ഖോ, തമ്ഹാ തമ്ഹാ വീതിക്കമദോസതോ പച്ചേകം മോക്ഖേതീതി അത്ഥോ, പതിമോക്ഖോ ഏവ പാതിമോക്ഖോ. മോക്ഖോ വാ നിബ്ബാനം, തസ്സ മോക്ഖസ്സ പടിബിമ്ബഭൂതോതി പതിമോക്ഖോ. സീലസംവരോ ഹി സൂരിയസ്സ അരുണുഗ്ഗമനം വിയ നിബ്ബാനസ്സ ഉദയഭൂതോ തപ്പടിഭാഗോ ച യഥാരഹം കിലേസനിബ്ബാപനതോ, പതിമോക്ഖോയേവ പാതിമോക്ഖോ. പതിവത്തതി മോക്ഖാഭിമുഖന്തി വാ പതിമോക്ഖം, പതിമോക്ഖമേവ പാതിമോക്ഖന്തി ഏവം താവേത്ഥ പാതിമോക്ഖസദ്ദസ്സ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സംവരതി പിദഹതി ഏതേനാതി സംവരോ, പാതിമോക്ഖമേവ സംവരോ പാതിമോക്ഖസംവരോ. സോ ഏവ സീലം **പാതിമോക്ഖസംവരസീലം,** അത്ഥതോ പന തതോ തതോ വീതിക്കമിതബ്ബതോ വിരതിയോ ചേവ ചേതനാ ച.

അധിസീലന്തി വുച്ചതീതി അനവസേസതോ കായികവാചസികസംവരഭാവതോ ച മഗ്ഗസീലസ്സ പദട്ഠാനഭാവതോ ച പാതിമോക്ഖസംവരസീലം അധികം വിസിട്ഠം സീലം അധിസീലന്തി വുച്ചതി. **പജ്ജോതാന**ന്തി ആലോകാനം. നനു ച പച്ചേകബുദ്ധാപി ധമ്മതാവസേന പാതിമോക്ഖസംവരസീലേന സമന്നാഗതാവ ഹോന്തി, ഏവം സതി കസ്മാ "ബുദ്ധുപ്പാദേയേവ പവത്തതി, ന വിനാ ബുദ്ധുപ്പാദാ"തി നിയമേത്വാ വുത്തന്തി ആഹ - **"ന ഹി തം പഞ്ഞത്തിം ഉദ്ധരിത്വാ"**തിആദി. കിഞ്ചാപി പച്ചേകബുദ്ധാ പാതിമോക്ഖസംവരസമ്പന്നാഗതാ ഹോന്തി, ന പന തേസം വസേന വിത്ഥാരിതം ഹുത്വാ പവത്തതീതി അധിപ്പായോ. "ഇമസ്മിം വത്ഥുസ്മിം ഇമസ്മിം വീതിക്കമേ ഇദം നാമ ഹോതീ"തി പഞ്ഞപനം അഞ്ഞേസം അവിസയോ, ബുദ്ധാനംയേവ ഏസ വിസയോ, ബുദ്ധാനം ബലന്തി ആഹ - **"ബുദ്ധായേവ പനാ"**തിആദി. ലോകിയസീലസ്സ അധിസീലഭാവോ പരിയായേനാതി നിപ്പരിയായമേവ തം ദസ്സേതും **"പാതിമോക്ഖസംവരതോപി ച മഗ്ഗഫലസമ്പയുത്തമേവ സീലം അധിസീല"**ന്തി വുത്തം. **ന ഹി തം സമാപന്നോ ഭിക്ഖൂ**തി ഗഹട്ഠേസു സോതാപന്നാനം സദാരവീതിക്കമസമ്ഭവതോ വുത്തം. തഥാ ഹി തേ സപുത്തദാരാ അഗാരം അജ്ഝാവസന്തി.

സമാദാപനം സമാദാനഞ്ചാതി അഞ്ഞേസം സമാദാപനം സയം സമാദാനഞ്ച. **അധിചിത്തന്തി വുച്ചതീ**തി മഗ്ഗസമാധിസ്സ അധിട്ഠാനഭാവതോ അധിചിത്തന്തി വുച്ചതി. **ന വിനാ ബുദ്ധുപ്പാദാ**തി കിഞ്ചാപി പച്ചേകബുദ്ധാനം വിപസ്സനാപാദകം അട്ഠസമാപത്തിചിത്തം ഹോതിയേവ, ന പന തേ തത്ഥ അഞ്ഞേ സമാദാപേതും സക്കോന്തീതി ന തേസം വസേന വിത്ഥാരിതം ഹുത്വാ പവത്തതീതി അധിപ്പായോ. വിപസ്സനാപഞ്ഞായപി അധിപഞ്ഞതാസാധനേ "ന വിനാ ബുദ്ധുപ്പാദാ"തി വചനം ഇമിനാവ അധിപ്പായേന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ലോകിയചിത്തസ്സ അധിചിത്തതാ പരിയായേനാതി നിപ്പരിയായമേവ തം ദസ്സേതും **"തതോപി ച മഗ്ഗഫലചിത്തമേവ അധിചിത്ത"**ന്തി ആഹ. **തം പന ഇധ അനധിപ്പേത**ന്തി ഇമിനാ അട്ഠകഥാവചനേന ലോകിയചിത്തസ്സ വസേന അധിചിത്തസിക്ഖാപി ഇധ അധിപ്പേതാതി വിഞ്ഞായതി. **ന ഹി തം സമാപന്നോ ഭിക്ഖു മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവതീ**തി ച ഇമിനാ ലോകിയഅധിചിത്തം സമാപന്നോ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവതീതി ആപന്നം. അധിപഞ്ഞാനിദ്ദേസേ ച "തതോപി ച മഗ്ഗഫലപഞ്ഞാവ അധിപഞ്ഞാ"തി വത്വാ "സാ പന ഇധ അനധിപ്പേതാ. ന ഹി തം സമാപന്നോ ഭിക്ഖു മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവതീ"തി വുത്തത്താ ലോകിയപഞ്ഞാവസേന അധിപഞ്ഞാസിക്ഖായപി ഇധാധിപ്പേതഭാവോ തം സമാപന്നസ്സ മേഥുനധമ്മപടിസേവനഞ്ച അട്ഠകഥായം അനുഞ്ഞാതന്തി വിഞ്ഞായതി. ഇദഞ്ച സബ്ബം "തത്ര യായം അധിസീലസിക്ഖാ, അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ സിക്ഖാ"തി ഇമായ പാളിയാ ന സമേതി. അയഞ്ഹി പാളി അധിസീലസിക്ഖാവ ഇധ അധിപ്പേതാ, ന ഇതരാതി ദീപേതി, തസ്മാ പാളിയാ അട്ഠകഥായ ച ഏവമധിപ്പായോ വേദിതബ്ബോ - ലോകിയഅധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാസമാപന്നസ്സ തഥാരൂപപച്ചയം പടിച്ച "മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിസ്സാമീ"തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നേ തതോ അധിചിത്തതോ അധിപഞ്ഞതോ ച പരിഹാനി സമ്ഭവതീതി തം ദ്വയം സമാപന്നേന ന സക്കാ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിതുന്തി പാളിയം അധിസീലസിക്ഖാവ വുത്താ. അധിസീലസിക്ഖഞ്ഹി യാവ വീതിക്കമം ന കരോതി,

താവ സമാപന്നോവ ഹോതി. ന ഹി ചിത്തുപ്പാദമത്തേന പാതിമോക്ഖസംവരസീലം ഭിന്നം നാമ ഹോതീതി. അട്ഠകഥായം പന ലോകിയഅധിചിത്തതോ അധിപഞ്ഞതോ ച പരിഹായിത്വാപി ഭിക്ഖുനോ മേഥുനധമ്മപടിസേവനം കദാചി ഭവേയ്യാതി തം ദ്വയം അപ്പടിക്ഖിപിത്വാ മഗ്ഗഫലധമ്മാനം അകുപ്പസഭാവത്താ തം സമാപന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ തതോ പരിഹായിത്വാ മേഥുനധമ്മപടിസേവനം നാമ ന കദാചി സമ്ഭവതീതി ലോകുത്തരാധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാനംയേവ പടിക്ഖേപോ കതോതി വേദിതബ്ബോ.

അത്ഥി ദിന്നം അത്ഥി യിട്ഠന്തിആദിനയപ്പവത്തന്തി ഇമിനാ -

> "തത്ഥ കതമം കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം? 'അത്ഥി ദിന്നം, അത്ഥി യിട്ഠം, അത്ഥി ഹുതം, അത്ഥി സുകതദുക്കടാനം കമ്മാനം ഫലം വിപാകോ, അത്ഥി അയം ലോകോ, അത്ഥി പരോ ലോകോ, അത്ഥി മാതാ, അത്ഥി പിതാ, അത്ഥി സത്താ ഓപപാതികാ, അത്ഥി ലോകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സമ്മഗ്ഗതാ സമ്മാ പടിപന്നാ, യേ ഇമഞ്ച ലോകം പരഞ്ച ലോകം സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദേന്തീ'തി യാ ഏവരൂപാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി, ഇദം വുച്ചതി കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം. ഠപേത്വാ സച്ചാനുലോമികം ഞാണം സബ്ബാപി സാസവാ കുസലാ പഞ്ഞാ കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണ"ന്തി (വിഭ॰ ൭൯൩) -

ഇമം വിഭങ്ഗപാളിം സങ്ഗണ്ഹാതി.

തത്ഥ (വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൭൯൩) **അത്ഥി ദിന്നന്**തിആദീസു ദിന്നപച്ചയാ ഫലം അത്ഥീതി ഇമിനാ ഉപായേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ദിന്നന്**തി ച ദേയ്യധമ്മസീസേന ദാനം വുത്തം. **യിട്ഠന്**തി മഹായാഗോ, സബ്ബസാധാരണം മഹാദാനന്തി അത്ഥോ. **ഹുതന്**തി പഹേണകസക്കാരോ അധിപ്പേതോ. **അത്ഥി മാതാ, അത്ഥി പിതാ**തി മാതാപിതൂസു സമ്മാപടിപത്തിമിച്ഛാപടിപത്തിആദീനം ഫലസമ്ഭവോ വുത്തോ. **ഇദം വുച്ചതീ**തി യം ഞാണം "ഇദം കമ്മം സകം, ഇദം നോ സക"ന്തി ജാനാതി, ഇദം കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം നാമ വുച്ചതീതി അത്ഥോ. തത്ഥ തിവിധം കായദുച്ചരിതം ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം തിവിധം മനോദുച്ചരിതന്തി ഇദം **ന സകകമ്മം** നാമ, തീസു ദ്വാരേസു ദസവിധമ്പി സുചരിതം **സകകമ്മം** നാമ. അത്തനോ വാപി ഹോതു പരസ്സ വാ, സബ്ബമ്പി അകുസലം **ന സകകമ്മം** നാമ. കസ്മാ? അത്ഥഭഞ്ജനതോ അനത്ഥജനനതോ ച. അത്തനോ വാ ഹോതു പരസ്സ വാ, സബ്ബമ്പി കുസലം **സകകമ്മം** നാമ. കസ്മാ? അനത്ഥഭഞ്ജനതോ അത്ഥജനനതോ ച. ഏവം ജാനനസമത്ഥേ ഇമസ്മിം കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണേ ഠത്വാ ബഹും ദാനം ദത്വാ സീലം പൂരേത്വാ ഉപോസഥം സമാദിയിത്വാ സുഖേന സുഖം സമ്പത്തിയാ സമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ നിബ്ബാനം പത്താനം സത്താനം ഗണനപരിച്ഛേദോ നത്ഥി. **ഠപേത്വാ സച്ചാനുലോമികം ഞാണന്**തി മഗ്ഗസച്ചസ്സ പരമത്ഥസച്ചസ്സ ച അനുലോമനതോ സച്ചാനുലോമികന്തി ലദ്ധനാമം വിപസ്സനാഞാണം ഠപേത്വാ അവസേസാ സബ്ബാപി സാസവാ കുസലാ പഞ്ഞാ കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണമേവാതി അത്ഥോ.

തിലക്ഖണാകാരപരിച്ഛേദകന്തി അനിച്ചാദിലക്ഖണത്തയസ്സ ഹുത്വാ അഭാവാദിആകാരപഅച്ഛിന്ദനകം. **അധിപഞ്ഞാതി വുച്ചതീ**തി മഗ്ഗപഞ്ഞായ അധിട്ഠാനഭാവതോ വിപസ്സനാഞാണം അധിപഞ്ഞാതി വുച്ചതി.

> "കല്യാണകാരീ കല്യാണം, പാപകാരീ ച പാപകം;
> അനുഭോതി ദ്വയമേതം, അനുബന്ധതി കാരക"ന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൫൬);

ഏവം അതീതേ അനാഗതേ ച വട്ടമൂലകദുക്ഖസല്ലക്ഖണവസേന സംവേഗവത്ഥുതായ വിമുത്തിആകങ്ഖായ പച്ചയഭൂതാ കമ്മസ്സകതപഞ്ഞാ അധിപഞ്ഞാതിപി വദന്തി. ലോകിയപഞ്ഞായ അധിപഞ്ഞാഭാവോ പരിയായേനാതി നിപ്പരിയായമേവ തം ദസ്സേതും **"തതോപി ച മഗ്ഗഫലപഞ്ഞാവ അധിപഞ്ഞാ"**തി വുത്തം.

സഹ ആജീവന്തി ഏത്ഥാതി **സാജീവോ**തി സബ്ബസിക്ഖാപദം വുത്തന്തി ആഹ - **"സബ്ബമ്പി...പേ॰... തസ്മാ സാജീവന്തി വുച്ചതീ"**തി. തത്ഥ **സിക്ഖാപദന്**തി "നാമകായോ പദകായോ നിരുത്തികായോ ബ്യഞ്ജനകായോ"തി വുത്തം ഭഗവതോ വചനസങ്ഖാതം സിക്ഖാപദം. **സഭാഗവുത്തിനോ**തി സമാനവുത്തികാ, സദിസപ്പവത്തികാതി അത്ഥോ. **തസ്മിം സിക്ഖതീ**തി ഏത്ഥ ആധേയ്യാപേക്ഖത്താ അധികരണസ്സ കിമാധേയ്യമപേക്ഖിത്വാ "തസ്മി"ന്തി അധികരണം നിദ്ദിട്ഠന്തി ആഹ - **"തം സിക്ഖാപദം ചിത്തസ്സ അധികരണം കത്വാ"**തി, തം സാജീവസങ്ഖാതം സിക്ഖാപദം "യഥാസിക്ഖാപദം നു ഖോ സിക്ഖാമി, ന സിക്ഖാമീ"തി ഏവം പവത്തിവസേന സിക്ഖാപദവിസയത്താ തദാധേയ്യഭൂതസ്സ ചിത്തസ്സ അധികരണം കത്വാതി അത്ഥോ. നനു ച "സിക്ഖാസാജീവസമാപന്നോ"തി ഇമസ്സ പദഭാജനം കരോന്തേന "യം സിക്ഖം സാജീവഞ്ച സമാപന്നോ, തദുഭയം ദസ്സേത്വാ തേസു സിക്ഖതി, തേന വുച്ചതി സിക്ഖാസാജീവസമാപന്നോ"തി വത്തബ്ബം സിയാ, ഏവമവത്വാ "തസ്മിം സിക്ഖതി, തേന വുച്ചതി സാജീവസമാപന്നോ"തി ഏത്തകമേവ കസ്മാ വുത്തന്തി അന്തോലീനചോദനം സന്ധായാഹ **"ന കേവലഞ്ചായമേതസ്മി"**ന്തിആദി.

തസ്സാ ച സിക്ഖായാതി തസ്സാ അധിസീലസങ്ഖാതായ സിക്ഖായ. **സിക്ഖം പരിപൂരേന്തോ**തി

സീലസംവരം പരിപൂരേന്തോ, വാരിത്തസീലവസേന വിരതിസമ്പയുത്തം ചേതനം ചാരിത്തസീലവസേന വിരതിവിപ്പയുത്തം ചേതനഞ്ച അത്തനി പവത്തേന്തോതി അത്ഥോ. **തസ്മിഞ്ച സിക്ഖാപദേ അവീതിക്കമന്തോ സിക്ഖതീ**തി "നാമകായോ പദകായോ നിരുത്തികായോ ബ്യഞ്ജനകായോ"തി ഏവം വുത്തം ഭഗവതോ വചനസങ്ഖാതം സിക്ഖാപദം അവീതിക്കമന്തോ ഹുത്വാ തസ്മിം യഥാവുത്തസിക്ഖാപദേ സിക്ഖതീതി അത്ഥോ. സീലസംവരപൂരണം സാജീവാനതിക്കമനഞ്ചാതി ഇദമേവ ച ദ്വയം ഇധ സിക്ഖനം നാമാതി അധിപ്പായോ. തത്ഥ സാജീവാനതിക്കമോ സിക്ഖാപാരിപൂരിയാ പച്ചയോ. സാജീവാനതിക്കമതോ ഹി യാവ മഗ്ഗാ സിക്ഖാപാരിപൂരീ ഹോതി. അപിചേത്ഥ "സിക്ഖം പരിപൂരേന്തോ സിക്ഖതീ"തി ഇമിനാ വിരതിചേതനാസങ്ഖാതസ്സ സീലസംവരസ്സ വിസേസതോ സന്താനേ പവത്തനകാലോവ ഗഹിതോ, "അവീതിക്കമന്തോ സിക്ഖതീ"തി ഇമിനാ പന അപ്പവത്തനകാലോപി. സിക്ഖഞ്ഹി പരിപൂരണവസേന അത്തനി പവത്തേന്തോപി നിദ്ദാദിവസേന അപ്പവത്തേന്തോപി വീതിക്കമാഭാവാ "അവീതിക്കമന്തോ സിക്ഖതീ"തി വുച്ചതീതി.

സിക്ഖാസാജീവപദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവിഭങ്ഗവണ്ണനാ

“അപ്പച്ചക്ഖായ അപ്പച്ചക്ഖാതായാ”തി ഉഭയഥാപി പാഠോ തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തോ. **ദുബ്ബല്യേ ആവികതേപീ**തി “യംനൂനാഹം ബുദ്ധം പച്ചക്ഖേയ്യ”ന്തിആദിനാ ദുബ്ബലഭാവേ പകാസിതേപി. **സിക്ഖായ പന പച്ചക്ഖാതായാ**തി “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദിനാ സിക്ഖായ പച്ചക്ഖാതായ. യസ്മാ ദിരത്തവചനേ ഗഹിതേ തേന പുരിമപച്ഛിമപദാനി സംസിലിട്ഠാനി ഹോന്തി, ന തസ്മിം അഗ്ഗഹിതേ, തസ്മാ ദിരത്തവചനേന ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാമത്തമേവ പയോജനന്തി ആഹ **“ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതായാ”**തി. **മുഖാരുള്ഹതായാ**തി യസ്മാ ഏവരൂപം വചനം ലോകസ്സ മുഖമാരുള്ഹം, തസ്മാതി അത്ഥോ.

ബ്യഞ്ജനം സമ്പാദേതീതി തസ്സ വിസും അത്ഥാഭാവതോ വുത്തമേവത്ഥം അഞ്ഞപദേന ദീപേന്തോ ബ്യഞ്ജനം സമ്പാദേതി. വുത്തമേവത്ഥം കാരണേന വിഭാവേന്തോ ആഹ **“പരിവാരകപദവിരഹിതഞ്ഹീ”**തിആദി. അത്ഥദീപകം പദം **അത്ഥപദം**.

സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സാതി “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദിസിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവചനസ്സ. “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദീസു “ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുബ്ബല്യാവികമ്മഞ്ചേവ ഹോതി സിക്ഖാ ച പച്ചക്ഖാതാ”തി വുത്തത്താ ഉഭയമ്പി ഹോതീതി ആഹ - **“ഏകച്ചം ദുബ്ബല്യാവികമ്മം അത്ഥോ ഹോതീ”**തി. കിഞ്ചാപി “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദിസിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവചനസ്സ ദുബ്ബല്യാവികമ്മപദത്ഥോ ന ഹോതി, തഥാപി “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തി വുത്തേ സിക്ഖാപരിപൂരണേ ദുബ്ബല്യാവിഭാവസ്സപി ഗമ്യമാനത്താ “സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ ഏകച്ചം ദുബ്ബല്യാവികമ്മം അത്ഥോ ഹോതീ”തി വുത്തം. **നം സന്ധായാ**തി നം അത്ഥഭൂതം ദുബ്ബല്യാവികമ്മം സന്ധായ.

വിസേസാവിസേസന്തി ഏത്ഥ യേന ദുബ്ബല്യാവികമ്മമേവ ഹോതി, ന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം, തത്ഥ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനദുബ്ബല്യാവികമ്മാനം അത്ഥി വിസേസോ. യേന പന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനഞ്ചേവ ദുബ്ബല്യാവികമ്മഞ്ച ഹോതി, തത്ഥ നേവത്ഥി വിസേസോതി വേദിതബ്ബം. കഠകിച്ഛജീവനേതി ധാതൂസു പഠിതത്താ വുത്തം **“കിച്ഛജീവികപ്പത്തോ”**തി. ഉക്കണ്ഠനം ഉക്കണ്ഠാ, കിച്ഛജീവികാ, തം ഇതോ പത്തോതി **ഉക്കണ്ഠിതോ. ഇതോ**തി ഇതോ ഠാനതോ, ഇതോ വിഹാരതോ വാ. **ഏത്ഥാ**തി ഗന്തുമിച്ഛിതം പദേസം വദതി. അനഭിരതിയാ പീളിതോ വിക്ഖിത്തചിത്തോ ഹുത്വാ സീസം ഉക്ഖിപിത്വാ ഉദ്ധംമുഖോ ഇതോ ചിതോ ച ഓലോകേന്തോ ആഹിണ്ഡതീതി ആഹ **“ഉദ്ധം കണ്ഠം കത്വാ വിഹരമാനോ”**തി.

അട്ടീയമാനോതി ഏത്ഥ അട്ടമിവ അത്താനമാചരതി അട്ടീയതീതി അട്ടീയസദ്ദസ്സ അന്തോഗധഉപമാനഭൂതകമ്മത്താ ഉപമേയ്യഭൂതേന അത്തനാവ സകമ്മകത്തം, ന ഭിക്ഖുഭാവേനാതി ആഹ **“ഭിക്ഖുഭാവന്തി ഭിക്ഖുഭാവേനാ”**തി. ന ഹി സോ ഭിക്ഖുഭാവം അട്ടമിവ ആചരതി, കിഞ്ചരഹി അത്താനം തസ്മാ ഭിക്ഖുഭാവേന കരണഭൂതേന അത്താനം അട്ടീയമാനോതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോതി ആഹ **“കരണത്ഥേ ഉപയോഗവചന”**ന്തി. **കണ്ഠേ ആസത്തേന അട്ടീയേയ്യാ**തി ഏത്ഥ പന കരണത്ഥേയേവ കരണവചനന്തി ആഹ - **“യഥാലക്ഖണം കരണവചനേനേവ വുത്ത”**ന്തി. കത്തുഅത്ഥേ വാ ഉപയോഗവചനം ദട്ഠബ്ബന്തി ആഹ - **“തേന വാ ഭിക്ഖുഭാവേനാ”**തിആദി, തേന കത്തുഭൂതേന ഭിക്ഖുഭാവേനാതി അത്ഥോ. ഇമസ്മിം പനത്ഥേ അട്ടം കരോതീതി അട്ടീയതീതി അട്ടീയ-സദ്ദം നിപ്ഫാദേത്വാ തതോ കമ്മനി മാന-സദ്ദേ കതേ “അട്ടീയമാനോ”തി പദസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ. തേനേവാഹ - **“അട്ടോ കരിയമാനോ പീളിയമാനോ”**തി. **ജിഗുച്ഛമാനോ**തി ഇമിനാ പന സമ്ബന്ധേ കരിയമാനേ ഭിക്ഖുഭാവന്തി ഉപയോഗത്ഥേ ഏവ ഉപയോഗവചനന്തി ആഹ - **“അസുചിം വിയ തം ജിഗുച്ഛന്തോ”**തി, തം ഭിക്ഖുഭാവം ജിഗുച്ഛന്തോതി അത്ഥോ. **സചാഹ**ന്തി സചേ അഹം.

പച്ചക്ഖാനാകാരേന വുത്താനീതി “പച്ചക്ഖേയ്യം പച്ചക്ഖേയ്യ”ന്തി വുത്തത്താ പച്ചക്ഖാനാകാരസമ്ബന്ധേന വുത്താനി. **ഭാവവികപ്പാകാരേനാ**തി “അസ്സം അസ്സ”ന്തി ആഗതത്താ യം യം ഭവിതുകാമോ, തസ്സ തസ്സ ഭാവസ്സ വികപ്പാകാരേന, ഭിക്ഖുഭാവതോ അഞ്ഞഭാവവികപ്പാകാരേനാതി അധിപ്പായോ.

൪൦. ന ഉസ്സഹാമീതി അത്തനോ തത്ഥ തത്ഥ ഉസ്സഹാഭാവം ദസ്സേതി. **ന വിസഹാമീ**തി ഏകഭത്താദീനം അസയ്ഹഭാവം ദസ്സേതി. **ന രമാമീ**തി “പബ്ബജ്ജാമൂലകം നത്ഥി മേ സുഖ”ന്തി ദസ്സേതി. **നാഭിരമാമീ**തി പബ്ബജ്ജായ അത്തനോ സന്തോസാഭാവം ദസ്സേതി.

ഇദാനി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവാരേ ഠത്വാ അയം വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ - തത്ഥ “സാമഞ്ഞാ ചവിതുകാമോ”തിആദീഹി പദേഹി ചിത്തനിയമം ദസ്സേതി. “ബുദ്ധം ധമ്മ”ന്തിആദീഹി പദേഹി ഖേത്തനിയമം ദസ്സേതി. യഥാ ഹി ലോകേ സസ്സാനം രുഹനട്ഠാനം “ഖേത്ത”ന്തി വുച്ചതി, ഏവമിദമ്പി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ രുഹനട്ഠാനത്താ “ഖേത്ത”ന്തി വുച്ചതി. “പച്ചക്ഖാമി ധാരേഹീ”തി ഏതേന കാലനിയമം ദസ്സേതി. “വദതീ”തി ഇമിനാ പയോഗനിയമം ദസ്സേതി. “അലം മേ ബുദ്ധേന, കിന്നു മേ ബുദ്ധേന, ന മമത്ഥോ ബുദ്ധേന, സുമുത്താഹം ബുദ്ധേനാ”തിആദീഹി അനാമട്ഠകാലവസേനപി പച്ചക്ഖാനം ഹോതീതി ദസ്സേതി. “വിഞ്ഞാപേതീ”തി ഇമിനാ വിജാനനനിയമം ദസ്സേതി. “ഉമ്മത്തകോ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതി, ഉമ്മത്തകസ്സ സന്തികേ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതീ”തിആദീഹി പുഗ്ഗലനിയമം ദസ്സേതി. “അരിയകേന മിലക്ഖസ്സ സന്തികേ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതി, സോ ച നപ്പടിവിജാനാതി, അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ”തിആദീഹി പുഗ്ഗലാദിനിയമേ സതിപി വിജാനനനിയമാസമ്ഭവം ദസ്സേതി . “ദവായ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതി, അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ”തിആദീഹി ഖേത്താദിനിയമേ സതിപി ചിത്തനിയമാഭാവേന ന രുഹതീതി ദസ്സേതി. “സാവേതുകാമോ ന സാവേതി, അപച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ”തി ഇമിനാ ചിത്തനിയമേപി സതി പയോഗനിയമാഭാവേന ന രുഹതീതി ദസ്സേതി. “അവിഞ്ഞുസ്സ സാവേതി, വിഞ്ഞുസ്സ ന സാവേതീ”തി ഏതേഹി ചിത്തഖേത്തകാലപയോഗപുഗ്ഗലവിജാനനനിയമേപി സതി യം പുഗ്ഗലം ഉദ്ദിസ്സ സാവേതി, തസ്സേവ സവനേന രുഹതി, ന അഞ്ഞസ്സാതി ദസ്സേതി. “സബ്ബസോ വാ പന ന സാവേതി, അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ”തി ഇദം പന ചിത്താദിനിയമേനേവ സിക്ഖാ പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി, ന അഞ്ഞഥാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തസ്മാ ചിത്തഖേത്തകാലപയോഗപുഗ്ഗലവിജാനനനിയമവസേന സിക്ഖായ പച്ചക്ഖാനം ഞത്വാ തദഭാവേന അപ്പച്ചക്ഖാനം വേദിതബ്ബം.

കഥം? ഉപസമ്പന്നഭാവതോ ചവിതുകാമതാചിത്തേനേവ ഹി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന ദവാ വാ രവാ വാ ഭണന്തസ്സ. ഏവം **ചിത്തവസേന** സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

തഥാ “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമി, ധമ്മം പച്ചക്ഖാമി, സങ്ഘം പച്ചക്ഖാമി, സിക്ഖം, വിനയം, പാതിമോക്ഖം, ഉദ്ദേസം, ഉപജ്ഝായം, ആചരിയം, സദ്ധിവിഹാരികം, അന്തേവാസികം, സമാനുപജ്ഝായകം, സമാനാചരിയകം, സബ്രഹ്മചാരിം പച്ചക്ഖാമീ”തി ഏവം വുത്താനം ബുദ്ധാദീനം ചതുദ്ദസന്നം, “ഗിഹീതി മം ധാരേഹി, ഉപാസകോ, ആരാമികോ,

സാമണേരോ, തിത്ഥിയോ, തിത്ഥിയസാവകോ, അസ്സമണോ, അസക്യപുത്തിയോതി മം ധാരേഹീ"തി ഏവം വുത്താനം ഗിഹിആദീനം അട്ഠന്നഞ്ചാതി ഇമേസം ദ്വാവീസതിയാ വേത്തപദാനം യസ്സ കസ്സചി സവേവചനസ്സ വസേന തേസു ച യംകിഞ്ചി വത്തുകാമസ്സ യംകിഞ്ചി വദതോപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന രുക്ഖാദീനം അഞ്ഞതരസ്സ നാമം ഗഹേത്വാ സിക്ഖം പച്ചക്ഖന്തസ്സ. ഏവം **വേത്തവസേന** സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

തത്ഥ യദേതം "പച്ചക്ഖാമീ"തി ച "മം ധാരേഹീ"തി ച വുത്തം വത്തമാനകാലവചനം, യാനി ച "അലം മേ ബുദ്ധേന, കിന്നു മേ ബുദ്ധേന, ന മമത്ഥോ ബുദ്ധേന, സുമുത്താഹം ബുദ്ധേനാ"തിആദിനാ നയേന ആഖ്യാതവസേന കാലം അനാമസിത്വാ പുരിമേഹി ചുദ്ദസഹി പദേഹി സദ്ധിം യോജേത്വാ വുത്താനി "അലം മേ"തിആദീനി ചത്താരി പദാനി, തേസംയേവ ച സവേവചനാനം വസേന പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന "പച്ചക്ഖാസി"ന്തി വാ "പച്ചക്ഖിസ്സ"ന്തി വാ "മം ധാരേസീ"തി വാ "ധാരേസ്സസീ"തി വാ "യന്നൂനാഹം പച്ചക്ഖേയ്യ"ന്തി വാതിആദീനി അതീതാനാഗതപരികപ്പവചനാനി ഭണന്തസ്സ. ഏവം **വത്തമാനകാലവസേന** ചേവ **അനാമട്ഠകാലവസേന** ച പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

പയോഗോ പന ദുവിധോ കായികോ വാചസികോ. തത്ഥ "ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ"തിആദിനാ നയേന യായ കായചി ഭാസായ വചീഭേദം കത്വാ വാചസികപയോഗേനേവ പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന അക്ഖരലിഖനം വാ ഹത്ഥമുദ്ദാദിദസ്സനം വാ കായപയോഗം കരോന്തസ്സ. ഏവം **വാചസികപയോഗേനേവ** പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

പുഗ്ഗലോ പന ദുവിധോ യോ ച പച്ചക്ഖാതി, യസ്സ ച പച്ചക്ഖാതി. തത്ഥ യോ പച്ചക്ഖാതി, സോ സചേ ഉമ്മത്തകഖിത്തചിത്തവേദനാട്ടാനം അഞ്ഞതരോ ന ഹോതി. യസ്സ പന പച്ചക്ഖാതി, സോ സചേ മനുസ്സജാതികോ ഹോതി, ന ച ഉമ്മത്തകാദീനം അഞ്ഞതരോ, സമ്മുഖീഭൂതോ ച സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി. ന ഹി അസമ്മുഖീഭൂതസ്സ ദൂതേന വാ പണ്ണേന വാ ആരോചനം രുഹതി. ഏവം **യഥാവുത്തപുഗ്ഗലവസേന** പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന.

വിജാനനമ്പി നിയമിതാനിയമിതവസേന ദുവിധം. തത്ഥ യസ്സ യേസം വാ നിയമേത്വാ "ഇമസ്സ ഇമേസം വാ ആരോചേമീ"തി വദതി, സചേ തേ യഥാ പകതിയാ ലോകേ മനുസ്സാ വചനം സുത്വാ ആവജ്ജനസമയേ ജാനന്തി, ഏവം തസ്സ വചനാനന്തരമേവ തസ്സ "അയം ഉക്കണ്ഠിതോ"തി വാ "ഗിഹിഭാവം പത്ഥയതീ"തി വാ യേന കേനചി ആകാരേന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനഭാവം ജാനന്തി, പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ. അഥ അപരഭാഗേ "കിം ഇമിനാ വുത്ത"ന്തി ചിന്തേത്വാ ജാനന്തി, അഞ്ഞേ വാ ജാനന്തി, അപ്പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. അനിയമേത്വാ ആരോചേന്തസ്സ പന സചേ വുത്തനയേന യോ കോചി മനുസ്സജാതികോ വചനത്ഥം ജാനാതി, പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. ഏവം **വിജാനനവസേന** പച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന തദഭാവേന. ഇതി ഇമേസം വുത്തപ്പകാരാനം ചിത്താദീനം വസേനേവ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന അഞ്ഞഥാതി ദട്ഠബ്ബം.

ഥേ. "വദതീ"തി വചീഭേദപ്പയോഗം ദസ്സേത്വാ തദനന്തരം "വിഞ്ഞാപേതീ"തി വുത്തത്താ തേനേവ വചീഭേദേന അധിപ്പായവിഞ്ഞാപനം ഇധാധിപ്പേതം, ന യേന കേനചി ഉപായേനാതി ആഹ **"തേനേവ വചീഭേദേനാ"**തി. **പദപച്ചാഭട്ഠം കത്വാ**തി പദവിപരാവുത്തിം കത്വാ. ഇദഞ്ച പദപ്പയോഗസ്സ അനിയമിതത്താ വുത്തം. യഥാ ഹി ലോകേ "ആഹര പത്തം, പത്തം ആഹരാ"തി അനിയമിതേന പദപ്പയോഗേന തദത്ഥവിഞ്ഞാപനം ദിട്ഠം, ഏവമിധാപി "ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമി, പച്ചക്ഖാമി ബുദ്ധ"ന്തി അനിയമിതേന പദപ്പയോഗേന തദത്ഥവിഞ്ഞാപനം ഹോതിയേവാതി അധിപ്പായോ. ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതി അത്ഥപ്പധാനോ അയം നിദ്ദേസോ, ന സദ്ദപ്പധാനോതി ആഹ **"മിലക്ഖഭാസാസു വാ അഞ്ഞതരഭാസായ തമത്ഥം വദേയ്യാ"**തി. മാഗധഭാസതോ അവസിട്ഠാ സബ്ബാപി അന്ധദമിളാദിഭാസാ മിലക്ഖഭാസാതി വേദിതബ്ബാ. വേത്തപദേസു ഏകം വത്തുകാമോ സചേപി അഞ്ഞം വദേയ്യ, വേത്തപദന്തോഗധത്താ പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതി വത്തുകാമോ"**തിആദി. യദിപി "ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ"തി വത്തും അനിച്ഛന്തോ ചിത്തേന തം പടിക്ഖിപിത്വാ അഞ്ഞം വത്തുകാമോ പുന വിരജ്ഝിത്വാ തമേവ വദേയ്യ, തഥാപി സാസനതോ ചവിതുകാമതാചിത്തേ സതി വേത്തപദസ്സേവ വുത്തത്താ അങ്ഗപാരിപൂരിസമ്ഭവതോ ഹോതേവ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനന്തി വേദിതബ്ബം. **വേത്തമേവ ഓതിണ്ണ**ന്തി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ രുഹനട്ഠാനഭൂതം വേത്തമേവ ഓതിണ്ണം.

"പച്ചക്ഖാമി ധാരേഹീ"തി വത്തമാനകാലസ്സ പധാനഭാവേന വത്തുമിച്ഛിതത്താ അതീതാനാഗതപരികപ്പവചനേഹി നേവത്ഥി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"സചേ പന ബുദ്ധം പച്ചക്ഖിന്തി വാ"**തിആദി. **വദതി വിഞ്ഞാപേതീ**തി ഏത്ഥ **വദതീ**തി ഇമിനാ പയോഗസ്സ നിയമിതത്താ ഏകസ്സ സന്തികേ അത്തനോ വചീഭേദപ്പയോഗേനേവ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന ദൂതസാസനാദിപ്പയോഗേനാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"ദൂതം വാ പഹിണാതീ"**തിആദി. തത്ഥ "മമ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനഭാവം കഥേഹീ"തി മുഖസാസനവസേന "ദൂതം വാ പഹിണാതീ"തി വുത്തം. പണ്ണേ ലിഖിത്വാ പഹിണനവസേന **"സാസനം വാ പേസേതീ"**തി വുത്തം. രുക്ഖാദീസു അക്ഖരാനി ലിഖിത്വാ ദസ്സനവസേന **"അക്ഖരം വാ ഛിന്ദതീ"**തി വുത്തം. **ഹത്ഥമുദ്ദായ വാ തമത്ഥം ആരോചേതീ**തി ഹത്ഥേന അധിപ്പായവിഞ്ഞാപനം സന്ധായ വുത്തം. അധിപ്പായവിഞ്ഞാപകോ ഹി ഹത്ഥവികാരോ ഹത്ഥമുദ്ദാ. ഹത്ഥ-സദ്ദോ ചേത്ഥ തദേകദേസേസു അങ്ഗുലീസു ദട്ഠബ്ബോ "ന സബ്ബം ഹത്ഥം മുഖേ പക്ഖിപിസ്സാമീ"തിആദീസു (പാചി॰ ന്ഥവ്വ) വിയ. തസ്മാ അധിപ്പായവിഞ്ഞാപകേന അങ്ഗുലിസങ്കോചാദിനാ ഹത്ഥവികാരേന തമത്ഥം ആരോചേതീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

ചിത്തസമ്പയുത്തന്തി പച്ചക്ഖാതുകാമതാചിത്തസമ്പയുത്തം. ഇദാനി വിജാനനവസേന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം നിയമിതാനിയമിതവസേന ദ്വിധാ വേദിതബ്ബന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"യദി അയമേവ ജാനാതൂ"**തിആദി. അയഞ്ച വിഭാഗോ "വദതി വിഞ്ഞാപേതീതി ഏകവിസയത്താ യസ്സ വദതി, തസ്സേവ വിജാനനം അധിപ്പേതം, ന അഞ്ഞസ്സാ"തി ഇമിനാ നയേന ലദ്ധോതി ദട്ഠബ്ബം. ന ഹി യസ്സ വദതി, തതോ അഞ്ഞം വിഞ്ഞാപേതീതി അയമത്ഥോ സമ്ഭവതി. **സോയേവ ജാനാതീ**തി അവധാരണേന തസ്മിം അവിജാനന്തേയേവ അഞ്ഞസ്സ ജാനനം പടിക്ഖിപതി. തേനേവാഹ - **"അഥ സോ ന ജാനാതി, അഞ്ഞോ സമീപേ ഠിതോ ജാനാതി, അപച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ"**തി. തസ്മാ "അയമേവ ജാനാതൂ"തി ഏകം നിയമേത്വാ ആരോചിതേ യദിപി സോപി ജാനാതി അഞ്ഞോപി, നിയമിതസ്സ പന നിയമിതവസേന വിജാനനസമ്ഭവതോ സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം "അഞ്ഞോ മാ ജാനാതൂ"തി അനിയമിതത്താ. **ദ്വിന്നമ്പി നിയമേത്വാ**തി ഇദം "ദ്വേ വാ ജാനന്തു ഏകോ വാ, ഇമേസംയേവ ദ്വിന്നം ആരോചേമീ"തി ഏവം നിയമേത്വാ ആരോചനം സന്ധായ വുത്തം. തേനേവാഹ - **"ഏകസ്മിം ജാനന്തേപി ദ്വീസു ജാനന്തേസുപീ"**തി. തസ്മാ "ദ്വേയേവ ജാനന്തു, ഏകോ മാ ജാനാതൂ"തി ഏവം ദ്വിന്നം നിയമേത്വാ ആരോചിതേ ദ്വീസുയേവ ജാനന്തേസു സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതി, ന ഏകസ്മിം ജാനന്തേതി വദന്തി.

സഭാഗേതി വിസ്സാസികേ. **പരിസങ്കമാനോതി** “സചേ തേ ജാനേയ്യും, മം തേ വാരേസ്സന്തീ”തി ആസങ്കമാനോ. **സമയഞ്ഞൂതി** സാസനാചാരകുസലോ, ഇധ പന തദധിപ്പായജാനനമത്തേനപി സമയഞ്ഞൂ നാമ ഹോതി. തേനേവ ആഹ - **“ഉക്കണ്ഠിതോ അയം…പേ॰… സാസനതോ ചുതോതി ജാനാതീ”**തി. തസ്മാ “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തി ഇമസ്സ അത്ഥം ഞത്വാപി സചേ “അയം ഭിക്ഖുഭാവതോ ചവിതുകാമോ, ഗിഹീ വാ ഹോതുകാമോ”തി ന ജാനാതി, അപ്പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. സചേ പന “ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ”തി വചനസ്സ അത്ഥം അജാനിത്വാപി “ഉക്കണ്ഠിതോ ഗിഹീ ഹോതുകാമോ”തി അധിപ്പായം ജാനാതി, പച്ചക്ഖാതാവ ഹോതി സിക്ഖാ. അഞ്ഞസ്മിം ഖണേ സോതവിഞ്ഞാണവീഥിയാ സദ്ദഗ്ഗഹണം, അഞ്ഞസ്മിംയേവ ച മനോവിഞ്ഞാണവീഥിയാ തദത്ഥവിജാനനന്തി ആഹ - **“തങ്ഖണഞ്ഞേവ പന അപുബ്ബം അചരിമം ദുജ്ജാന”**ന്തി. ന ഹി ഏകസ്മിംയേവ ഖണേ സദ്ദസവനം തദത്ഥവിജാനനഞ്ച സമ്ഭവതി. തഥാ ഹി “ഘടോ”തി വാ “പടോ”തി വാ കേനചി വുത്തേ തത്ഥ ഘ-സദ്ദം പച്ചുപ്പന്നം ഗഹേത്വാ ഏകാ സോതവിഞ്ഞാണവീഥി ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝതി, തദനന്തരം ഏകാ മനോവിഞ്ഞാണവീഥി തമേവ അതീതം ഗഹേത്വാ ഉപ്പജ്ജതി. ഏവം തേന വുത്തവചനേ യത്തകാനി അക്ഖരാനി ഹോന്തി, തേസു ഏകമേകം അക്ഖരം പച്ചുപ്പന്നമതീതഞ്ച ഗഹേത്വാ സോതവിഞ്ഞാണവീഥിയാ മനോവിഞ്ഞാണവീഥിയാ ച ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുദ്ധായ അവസാനേ താനി അക്ഖരാനി സമ്പിണ്ഡേത്വാ അക്ഖരസമൂഹം ഗഹേത്വാ ഏകാ മനോവിഞ്ഞാണവീഥി ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝതി. തദനന്തരം “അയമക്ഖരസമൂഹോ ഏതസ്സ നാമ”ന്തി നാമപഞ്ഞത്തിഗ്ഗഹണവസേന അപരായ മനോവിഞ്ഞാണവീഥിയാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുദ്ധായ തദനന്തരം ഉപ്പന്നായ മനോവിഞ്ഞാണവീഥിയാ “അയമേതസ്സ അത്ഥോ”തി പകതിയാ തദത്ഥവിജാനനം സമ്ഭവതി.

ആവജ്ജനസമയേനാതി ഭുമ്മത്ഥേ കരണവചനം, അത്ഥാഭോഗസമയേതി അത്ഥോ. ഇദാനി തമേവ ആവജ്ജനസമയം വിഭാവേന്തോ ആഹ - **“യഥാ പകതിയാ…പേ॰… ജാനന്തീ”**തി. തേനേവ വചീഭേദേന അധിപ്പായവിഞ്ഞാപനസ്സ ഇധാധിപ്പേതത്താ അപരഭാഗേ “കിം ഇമിനാ വുത്ത”ന്തി തം കങ്ഖന്തസ്സ ചിരേന അധിപ്പായവിജാനനം അഞ്ഞേനപി കേനചി ഉപായന്തരേന സമ്ഭവതി, ന കേവലം വചീഭേദമത്തേനാതി ആഹ - **“അഥ അപരഭാഗേ…പേ॰… അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ”**തി. “ഗിഹീ ഭവിസ്സാമീ”തി വുത്തേ അത്ഥഭേദോ കാലഭേദോ ച ഹോതീതി അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ. “ധാരേഹീ”തി ഹി ഇമസ്സ യോ അത്ഥോ കാലോ ച, ന സോ “ഭവിസ്സാമീ”തി ഏതസ്സ. “ഗിഹീ ഹോമീ”തി വുത്തേ പന അത്ഥഭേദോയേവ, ന കാലഭേദോ “ഹോമീ”തി വത്തമാനകാലസ്സേവ വുത്തത്താ. “ഗിഹീ ജാതോമ്ഹി, ഗിഹീമ്ഹീ”തി ഏത്ഥാപി അത്ഥസ്സ ചേവ കാലസ്സ ച ഭിന്നത്താ അപ്പച്ചക്ഖാതാ ഹോതി സിക്ഖാ. “അജ്ജ പട്ഠായാ”തി ഇദം തഥാ വുത്തേപി ദോസഭാവതോ പരിപുണ്ണം കത്വാ വുത്തം. “ധാരേഹീ”തി അത്ഥപ്പധാനത്താ നിദ്ദേസസ്സ പരിയായവചനേഹിപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **“ജാനാഹീ”**തിആദി. ധാരേഹി ജാനാഹി സഞ്ജാനാഹി മനസി കരോഹീതി ഹി ഏതാനി പദാനി അത്ഥതോ കാലതോ ച അഭിന്നാനി.

൫൨. പുരിമാനേവ ചുദ്ദസാതി ബുദ്ധാദിസബ്രഹ്മചാരീപരിയന്താനി. ഹോതു ഭവതൂതി ഇദമ്പി പടിക്ഖേപമത്തമേവാതി ആഹ **“ഹോതു, പരിയത്തന്തി അത്ഥോ”**തി.

൫൫. വണ്ണപട്ഠാനന്തി മഹാസങ്ഘികാനം ബുദ്ധഗുണപരിദീപകം ഏകം സുത്തന്തി വദന്തി. **ഉപാലിഗാഥാസൂതി** (മ॰ നി॰ ൨.൭൬) -

“ധീരസ്സ വിഗതമോഹസ്സ,
പഭിന്നഖീലസ്സ വിജിതവിജയസ്സ;
അനീഘസ്സ സുസമചിത്തസ്സ;
വുദ്ധസീലസ്സ സാധുപഞ്ഞസ്സ;
വേസമന്തരസ്സ വിമലസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“അകഥംകഥിസ്സ തുസിതസ്സ;
വന്തലോകാമിസസ്സ മുദിതസ്സ;
കതസമണസ്സ മനുജസ്സ;
അന്തിമസാരീരസ്സ നരസ്സ;
അനോപമസ്സ വിരജസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“അസംസയസ്സ കുസലസ്സ;
വേനയികസ്സ സാരഥിവരസ്സ;
അനുത്തരസ്സ രുചിരധമ്മസ്സ;
നിക്കങ്ഖസ്സ പഭാസകസ്സ;
മാനച്ഛിദസ്സ വീരസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“നിസഭസ്സ അപ്പമേയ്യസ്സ;
ഗമ്ഭീരസ്സ മോനപത്തസ്സ;
ഖേമങ്കരസ്സ വേദസ്സ;
ധമ്മട്ഠസ്സ സംവുതത്തസ്സ;
സങ്ഗാതിഗസ്സ മുത്തസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“നാഗസ്സ പന്തസേനസ്സ;
ഖീണസംയോജനസ്സ മുത്തസ്സ;
പടിമന്തകസ്സ ധോനസ്സ;
പന്നധജസ്സ വീതരാഗസ്സ;
ദന്തസ്സ നിപ്പപഞ്ചസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“ഇസിസത്തമസ്സ അകുഹസ്സ;
തേവിജ്ജസ്സ ബ്രഹ്മപ്പത്തസ്സ;
ന്ഹാതകസ്സ പദകസ്സ;
പസ്സദ്ധസ്സ വിദിതവേദസ്സ;
പുരിന്ദദസ്സ സക്കസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“അരിയസ്സ ഭാവിതത്തസ്സ;
പത്തിപ്പത്തസ്സ വേയ്യാകരണസ്സ;
സതിമതോ വിപസ്സിസ്സ;
അനഭിനതസ്സ നോ അപനതസ്സ;
അനേജസ്സ വസിപ്പത്തസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“സമുഗ്ഗതസ്സ ഝായിസ്സ;
അനനുഗതന്തരസ്സ സുദ്ധസ്സ;
അസിതസ്സ ഹിതസ്സ;
പവിവിത്തസ്സ അഗ്ഗപ്പത്തസ്സ;
തിണ്ണസ്സ താരയന്തസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“സന്തസ്സ ഭൂരിപഞ്ഞസ്സ;
മഹാപഞ്ഞസ്സ വീതലോഭസ്സ;
തഥാഗതസ്സ സുഗതസ്സ;
അപ്പടിപുഗ്ഗലസ്സ അസമസ്സ;
വിസാരദസ്സ നിപുണസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മി.

“തണ്ഹച്ഛിദസ്സ ബുദ്ധസ്സ;
വീതധൂമസ്സ അനുപലിത്തസ്സ;
ആഹുനേയ്യസ്സ യക്ഖസ്സ;
ഉത്തമപുഗ്ഗലസ്സ അതുലസ്സ;
മഹതോ യസഗ്ഗപ്പത്തസ്സ;
ഭഗവതോ തസ്സ സാവകോഹമസ്മീ”തി. -

ഏവം ഉപാലിഗഹപതിനാ വുത്താസു ഉപാലിസുത്തേ ആഗതഗാഥാസു.

യഥാരുതമേവാതി യഥാവുത്തമേവ, പാളിയം ആഗതമേവാതി അധിപ്പായോ. യസ്മാ “സമ്മാസമ്ബുദ്ധം അനന്തബുദ്ധിം അനോമബുദ്ധിം ബോധിപഞ്ഞാണ”ന്തി ഇമാനി വണ്ണപട്ഠാനേ ആഗതനാമാനി, “ധീര”ന്തിആദീനി പന ഉപാലിഗാഥാസു ആഗതനാമാനി. തത്ഥ ബോധി വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, തം സഞ്ജാനനഹേതുത്താ പഞ്ഞാണം ഏതസ്സാതി **ബോധിപഞ്ഞാണോ,** ഭഗവാ. ധിയാ പഞ്ഞായ രാതി ഗണ്ഹാതി , സേവതീതി വാ **ധീരോ**. സമുച്ഛിന്നസബ്ബചേതോഖീലത്താ **പഭിന്നഖീലോ**. സബ്ബപുഥുജ്ജനേ വിജിനിംസു വിജയന്തി വിജിനിസ്സന്തി ചാതി വിജയാ. കേ തേ? മച്ചുമാരകിലേസമാരദേവപുത്തമാരാ. തേ വിജിതാ വിജയാ ഏതേനാതി **വിജിതവിജയോ,** ഭഗവാ. കിലേസമാരമച്ചുമാരവിജയേനേവ പനേത്ഥ അഭിസങ്ഖാരക്ഖന്ധമാരാപി വിജിതാവ ഹോന്തീതി ദട്ഠബ്ബം.

സ്വാക്ഖാതന്തിആദീസു (വിസുദ്ധി॰ ഏ.൧൪൭) സാത്ഥസബ്യഞ്ജനകേവലപരിപുണ്ണപരിസുദ്ധബ്രഹ്മചരിയസ്സ പകാസനതോ **സ്വാക്ഖാതോ** ധമ്മോ, അത്ഥവിപല്ലാസാഭാവതോ വാ സുട്ഠു അക്ഖാതോതി **സ്വാക്ഖാതോ**. യഥാ ഹി അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം ധമ്മസ്സ അത്ഥോ വിപല്ലാസം ആപജ്ജതി “അന്തരായികാ”തി വുത്തധമ്മാനം അന്തരായികത്താഭാവതോ, “നിയ്യാനികാ”തി ച വുത്തധമ്മാനം നിയ്യാനികത്താഭാവതോ, തേന തേ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ ദുരക്ഖാതധമ്മായേവ ഹോന്തി, ന തഥാ ഭഗവതോ ധമ്മസ്സ അത്ഥോ വിപല്ലാസം ആപജ്ജതി “ഇമേ ധമ്മാ അന്തരായികാ നിയ്യാനികാ”തി ഏവം വുത്തധമ്മാനം തഥാഭാവാനതിക്കമനതോതി. ഏവം താവ പരിയത്തിധമ്മോ സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ.

ലോകുത്തരധമ്മോ പന നിബ്ബാനാനുരൂപായ പടിപത്തിയാ പടിപദാനുരൂപസ്സ ച നിബ്ബാനസ്സ അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതോ. യഥാഹ -

> “സുപഞ്ഞത്താ ഖോ പന തേന ഭഗവതാ സാവകാനം നിബ്ബാനഗാമിനീ പടിപദാ സംസന്ദതി നിബ്ബാനഞ്ച പടിപദാ ച. സേയ്യഥാപി നാമ ഗങ്ഗോദകം യമുനോദകേന സംസന്ദതി സമേതി, ഏവമേവ സുപഞ്ഞത്താ തേന ഭഗവതാ സാവകാനം നിബ്ബാനഗാമിനീ പടിപദാ സംസന്ദതി നിബ്ബാനഞ്ച പടിപദാ ചാ”തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൯൬).

അരിയമഗ്ഗോ ചേത്ഥ അന്തദ്വയം അനുപഗമ്മ മജ്ഝിമാപടിപദാഭൂതോവ “മജ്ഝിമാ പടിപദാ”തി അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതോ. സാമഞ്ഞഫലാനി പടിപ്പസ്സദ്ധകിലേസാനേവ “പടിപ്പസ്സദ്ധകിലേസാനീ”തി അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതാനി. നിബ്ബാനം സസ്സതാമതതാണലേണാദിസഭാവമേവ സസ്സതാദിസഭാവവസേന അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതന്തി ഏവം ലോകുത്തരധമ്മോപി സ്വാക്ഖാതോ.

അരിയമഗ്ഗോ അത്തനോ സന്താനേ രാഗാദീനം അഭാവം കരോന്തേന അരിയപുഗ്ഗലേന സാമം ദട്ഠബ്ബോ “അരിയമഗ്ഗേന മമ രാഗാദയോ പഹീനാ”തി സയം അത്തനാ അനഞ്ഞനേയ്യേന പസ്സിതബ്ബോതി സന്ദിട്ഠി, സന്ദിട്ഠി ഏവ **സന്ദിട്ഠികോ**. അപിച നവവിധോ ലോകുത്തരധമ്മോ യേന യേന അധിഗതോ ഹോതി, തേന തേന അരിയസാവകേന പരസദ്ധായ ഗന്തബ്ബതം ഹിത്വാ പച്ചക്ഖഞാണേന സയം ദട്ഠബ്ബോതി **സന്ദിട്ഠികോ**. അഥ വാ പസത്ഥാ ദിട്ഠി സന്ദിട്ഠി, സന്ദിട്ഠിയാ ജയതീതി **സന്ദിട്ഠികോ**. തഥാ ഹേത്ഥ അരിയമഗ്ഗോ സമ്പയുത്തായ, അരിയഫലം കാരണഭൂതായ, നിബ്ബാനം

വിസയിഭൂതായ സന്ദിട്ഠിയാ കിലേസേ ജയതി, തസ്മാ യഥാ രഥേന ജയതീതി രഥികോ, ഏവം നവവിധോപി ലോകുത്തരധമ്മോ സന്ദിട്ഠിയാ ജയതീതി സന്ദിട്ഠികോ. അഥ വാ ദിട്ഠന്തി ദസ്സനം വുച്ചതി, ദിട്ഠമേവ സന്ദിട്ഠം, സന്ദസ്സനന്തി അത്ഥോ. സന്ദിട്ഠം അരഹതീതി **സന്ദിട്ഠികോ**. ലോകുത്തരധമ്മോ ഹി ഭാവനാഭിസമയവസേന സച്ഛികിരിയാഭിസമയവസേന ച ദിസ്സമാനോയേവ വട്ടഭയം നിവത്തേതി, തസ്മാ യഥാ വത്ഥമരഹതീതി വത്ഥികോ, ഏവം സന്ദിട്ഠം അരഹതീതി സന്ദിട്ഠികോ.

അത്തനോ ഫലദാനം സന്ധായ നാസ്സ ആഗമേതബ്ബോ കാലോ അത്ഥീതി അകാലോ. യഥാ ഹി ലോകിയകുസലസ്സ ഉപപജ്ജഅപരാപരിയായേതിആദിനാ ഫലദാനം പതി ആഗമേതബ്ബോ കാലോ അത്ഥി, ന ഏവമേതസ്സാതി അത്ഥോ. അകാലോയേവ **അകാലികോ,** ന പഞ്ചാഹസത്താഹാദിഭേദം കാലം ഖേപേത്വാ ഫലം ദേതി, അത്തനോ പന പവത്തിസമനന്തരമേവ ഫലദോതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ അത്തനോ ഫലപ്പദാനേ വിപ്പകട്ഠോ ദൂരോ കാലോ പത്തോ ഉപനീതോ അസ്സാതി കാലികോ, കാലന്തരഫലദായീ. കോ സോ? ലോകിയോ കുസലധമ്മോ. അയം പന സമനന്തരഫലദായകത്താ ന കാലികോതി **അകാലികോ**. മഗ്ഗമേവ ഹി സന്ധായ "അകാലികോ"തി ഇദം വുത്തം.

"ഏഹി പസ്സ ഇമം ധമ്മ"ന്തി ഏവം പവത്തം ഏഹിപസ്സവിധിം അരഹതീതി **ഏഹിപസ്സികോ**. കസ്മാ പനേസ തം വിധിം അരഹതീതി? പരമത്ഥതോ വിജ്ജമാനത്താ പരിസുദ്ധത്താ ച. രിത്തമുട്ഠിയഞ്ഹി ഹിരഞ്ഞം വാ സുവണ്ണം വാ അത്ഥീതി വത്വാപി "ഏഹി പസ്സ ഇമ"ന്തി ന സക്കാ വത്തും. കസ്മാ? അവിജ്ജമാനത്താ. വിജ്ജമാനമ്പി ച ഗൂഥം വാ മുത്തം വാ മനുഞ്ഞഭാവപ്പകാസനേന ചിത്തസമ്പഹംസനത്ഥം "ഏഹി പസ്സ ഇമ"ന്തി ന സക്കാ വത്തും, അപിച ഖോ നം തിണേഹി വാ പണ്ണേഹി വാ പടിച്ഛാദേതബ്ബമേവ ഹോതി. കസ്മാ? അപരിസുദ്ധത്താ. അയം പന നവവിധോപി ലോകുത്തരധമ്മോ സഭാവതോ ച വിജ്ജമാനോ വിഗതവലാഹകേ ച ആകാസേ സമ്പുണ്ണചന്ദമണ്ഡലം വിയ പണ്ഡുകമ്ബലേ നിക്ഖിത്തജാതിമണി വിയ ച പരിസുദ്ധോ, തസ്മാ വിജ്ജമാനത്താ പരിസുദ്ധത്താ ച ഏഹിപസ്സവിധിം അരഹതീതി ഏഹിപസ്സികോ.

ഉപനേതബ്ബോതി **ഓപനേയ്യികോ**. അയം പനേത്ഥ വിനിച്ഛയോ - ഉപനയനം ഉപനയോ, ആദിത്തം ചേലം വാ സീസം വാ അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാപി ഭാവനാവസേന അത്തനോ ചിത്തേ ഉപനയനം ഉപ്പാദനം അരഹതീതി ഓപനേയ്യികോ. ഇദം സങ്ഖതേ ലോകുത്തരധമ്മേ യുജ്ജതി, അസങ്ഖതോ പന അത്തനോ ചിത്തേ ആരമ്മണഭാവേന ഉപനയനം അരഹതീതി ഓപനേയ്യികോ, സച്ഛികിരിയാവസേന അല്ലീയനം അരഹതീതി അത്ഥോ . അഥ വാ നിബ്ബാനം ഉപനേതി അരിയപുഗ്ഗലന്തി അരിയമഗ്ഗോ ഉപനേയ്യോ, സച്ഛികാതബ്ബതം ഉപനേതബ്ബോതി ഫലനിബ്ബാനധമ്മോ ഉപനേയ്യോ, ഉപനേയ്യോ ഏവ **ഓപനേയ്യികോ**.

സബ്ബേഹി ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂആദീഹി വിഞ്ഞൂഹി "ഭാവിതോ മേ മഗ്ഗോ, അധിഗതം ഫലം, സച്ഛികതോ നിരോധോ"തി അത്തനി അത്തനി വേദിതബ്ബോതി **പച്ചത്തം വേദിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹി**. ന ഹി ഉപജ്ഝായേന ഭാവിതേന മഗ്ഗേന സദ്ധിവിഹാരികസ്സ കിലേസാ പഹീയന്തി, ന സോ തസ്സ ഫലസമാപത്തിയാ ഫാസു വിഹരതി, ന തേന സച്ഛികതം നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതി, തസ്മാ ന ഏസ പരസ്സ സീസേ ആഭരണം വിയ ദട്ഠബ്ബോ, അത്തനോ പന ചിത്തേയേവ ദട്ഠബ്ബോ, അനുഭവിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീതി വുത്തം ഹോതി.

അസങ്ഖതന്തി സങ്ഗമ്മ സമാഗമ്മ പച്ചയസമോധാനലക്ഖണേന സങ്ഗമേന സന്നിപതിത്വാ അനുരൂപേഹി പച്ചയേഹി അകതം അനിബ്ബത്തിതന്തി അസങ്ഖതം. നത്ഥി ഏത്ഥ മതന്തി **അമതം,** ഏതസ്മിം വാ അധിഗതേ നത്ഥി പുഗ്ഗലസ്സ മതം മരണന്തി അമതം. കിഞ്ചാപി ഏത്ഥ "സ്വാക്ഖാതം ധമ്മം പച്ചക്ഖാമീ"തിആദിനാ സബ്ബത്ഥ ധമ്മ-സദ്ദപ്പയോഗോ ദസ്സിതോ, തഥാപി ധമ്മ-സദ്ദേന അയോജേത്വാ വുത്തേ വേവചനേ ന പച്ചക്ഖാനം നാമ ന ഹോതീതി "സ്വാക്ഖാതം പച്ചക്ഖാമീ"തിആദിനാ വുത്തേപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. "സ്വാക്ഖാതം ധമ്മ"ന്തിആദിനാ പന ധമ്മ-സദ്ദപ്പയോഗോ സ്വാക്ഖാതാ-ദിസദ്ദാനം ധമ്മ-വിസേസനഭാവദസ്സനത്ഥം കതോതി വേദിതബ്ബം. **ഏകധമ്മക്ഖന്ധസ്സപി നാമ**ന്തി ഏത്ഥ "പഠമധമ്മക്ഖന്ധം ദുതിയധമ്മക്ഖന്ധം പുച്ഛാധമ്മക്ഖന്ധം വിസ്സജ്ജനാധമ്മക്ഖന്ധ"ന്തിആദിനാ ധമ്മക്ഖന്ധനാമാനി വേദിതബ്ബാനി.

സുപ്പടിപന്നന്തി സ്വാക്ഖാതേ ധമ്മവിനയേ യഥാനുസിട്ഠം പടിപന്നത്താ സുപ്പടിപന്നം. മജ്ഝിമായ പടിപദായ അന്തദ്വയം അനുപഗമ്മ പടിപന്നത്താ കായവചീമനോവങ്കകുടിലജിമ്ഹദോസപ്പഹാനായ പടിപന്നത്താ ച **ഉജുപ്പടിപന്നം**. ഞായോ വുച്ചതി നിബ്ബാനം അരിയമഗ്ഗാദീഹി ഞായതി പടിവിജ്ഝീയതി സച്ഛികരീയതീതി കത്വാ, തദത്ഥായ പടിപന്നത്താ **ഞായപ്പടിപന്നം**. യഥാ പടിപന്നാ ഗുണസമ്ഭാവനായ പരേഹി കരിയമാനം പച്ചുട്ഠാനാദിസാമീചികമ്മം അരഹന്തി, തഥാ പടിപന്നത്താ **സാമീചിപ്പടിപന്നം**.

യുഗളവസേന പഠമമഗ്ഗട്ഠോ ഫലട്ഠോതി ഇദമേകം യുഗളന്തി ഏവം ചത്താരി പുരിസയുഗാനി ഹോന്തി. ഏത്ഥ പന "ചതുപുരിസയുഗം സങ്ഘ"ന്തി വത്തബ്ബേ "ചത്താരീ"തി വിഭത്തിലോപം അകത്വാ നിദ്ദേസോ കതോതി ദട്ഠബ്ബം. ചത്താരി പുരിസയുഗാനി ഏത്ഥാതി **ചതുപുരിസയുഗോ**തി ഹി സങ്ഘോ വുച്ചതി. **അട്ഠപുരിസപുഗ്ഗല**ന്തി പുരിസപുഗ്ഗലവസേന ഏകോ പഠമമഗ്ഗട്ഠോ, ഏകോ ഫലട്ഠോതി ഇമിനാ നയേന അട്ഠേവ പുരിസപുഗ്ഗലാ ഹോന്തി. അട്ഠ പുരിസപുഗ്ഗലാ ഏത്ഥാതി **അട്ഠപുരിസപുഗ്ഗലോ,** സങ്ഘോ. ഏത്ഥ ച പുരിസോതി വാ പുഗ്ഗലോതി വാ ഏകത്ഥാനേതാനി പദാനി, വേനേയ്യവസേന പനേതം വുത്തം.

ആഹുനേയ്യന്തിആദീസു (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൩൨) ആനേത്വാ ഹുനിതബ്ബന്തി ആഹുനം, ദൂരതോപി ആനേത്വാ സീലവന്തേസു ദാതബ്ബാനം ചതുന്നം പച്ചയാനമേതം അധിവചനം. തം ആഹുനം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോ തസ്സ മഹപ്ഫലഭാവകരണതോതി **ആഹുനേയ്യോ,** സങ്ഘോ. അഥ വാ ദൂരതോപി ആഗന്ത്വാ സബ്ബസാപതേയ്യമ്പി ഏത്ഥ ഹുനിതബ്ബന്തി ആഹവനീയോ, സക്കാദീനമ്പി വാ ആഹവനം അരഹതീതി ആഹവനീയോ. യോ ചായം ബ്രാഹ്മണാനം ആഹവനീയോ അഗ്ഗി, യത്ഥ ഹുതം മഹപ്ഫലന്തി തേസം ലദ്ധി. സചേ ഹുതസ്സ മഹപ്ഫലതായ ആഹവനീയോ, സങ്ഘോവ ആഹവനീയോ. സങ്ഘേ ഹുതഞ്ഹി മഹപ്ഫലം ഹോതി. യഥാഹ -

"യോ ച വസ്സസതം ജന്തു, അഗ്ഗിം പരിചരേ വനേ;
ഏകഞ്ച ഭാവിതത്താനം, മുഹുത്തമപി പൂജയേ;
സായേവ പൂജനാ സേയ്യോ, യഞ്ചേ വസ്സസതം ഹുത"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൧൦൭);

തദേതം നികായന്തരേ “ആഹവനീയോ”തി പദം ഇധ “ആഹുനേയ്യോ”തി ഇമിനാ പദേന അത്ഥതോ ഏകം, ബ്യഞ്ജനതോ പനേത്ഥ കിഞ്ചിമത്തമേവ നാനം.

പാഹുനേയ്യന്തി ഏത്ഥ പന പാഹുനം വുച്ചതി ദിസാവിദിസതോ ആഗതാനം പിയമനാപാനം ഞാതിമിത്താനം അത്ഥായ സക്കാരേന പടിയത്തം ആഗന്തുകദാനം. തമ്പി ഠപേത്വാ തേ തഥാരൂപേ പിയമിത്താദികേ പാഹുനകേ സങ്ഘസ്സേവ ദാതും യുത്തം, സങ്ഘോവ തം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോ. സങ്ഘസദിസോ ഹി പാഹുനകോ നത്ഥി. തഥാ ഹേസ ഏകബുദ്ധന്തരേ വീതിവത്തേയേവ ദിസ്സതി, അബ്ബോകിണ്ണഞ്ച പിയമനാപത്തകരേഹി സീലാദിധമ്മേഹി സമന്നാഗതോതി ഏവം പാഹുനമസ്സ ദാതും യുത്തം, പാഹുനഞ്ച പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോതി **പാഹുനേയ്യോ**.

ദക്ഖന്തി ഏതായ സത്താ യഥാധിപ്പേതാഹി സമ്പത്തീഹി വഡ്ഢന്തീതി ദക്ഖിണാ, പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബദാനം. തം ദക്ഖിണം അരഹതി, ദക്ഖിണായ വാ ഹിതോ യസ്മാ നം മഹപ്ഫലകരതായ വിസോധേതീതി **ദക്ഖിണേയ്യോ**. ഉഭോ ഹത്ഥേ സിരസി പതിട്ഠാപേത്വാ സബ്ബലോകേന കരിയമാനം അഞ്ജലികമ്മം അരഹതീതി **അഞ്ജലികരണീയോ. അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്ത**ന്തി സബ്ബലോകസ്സ അസദിസം പുഞ്ഞവിരുഹനട്ഠാനം . യഥാ ഹി രഞ്ഞോ വാ അമച്ചസ്സ വാ സാലീനം വാ യവാനം വാ വിരുഹനട്ഠാനം രഞ്ഞോ സാലിക്ഖേത്തം യവക്ഖേത്തന്തി വുച്ചതി, ഏവം സങ്ഘോ സബ്ബലോകസ്സ പുഞ്ഞാനം വിരുഹനട്ഠാനം. സങ്ഘം നിസ്സായ ഹി ലോകസ്സ നാനപ്പകാരഹിതസുഖസംവത്തനികാനി പുഞ്ഞാനി വിരുഹന്തി, തസ്മാ സങ്ഘോ അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സ. ഏത്ഥാപി “സുപ്പടിപന്നം സങ്ഘ”ന്തിആദിനാ സബ്ബത്ഥ സങ്ഘ-സദ്ദപ്പയോഗോ സുപ്പടിപന്നാ-ദിസദ്ദാനം സങ്ഘവിസേസനഭാവദസ്സനത്ഥം കതോ, തസ്മാ “സുപ്പടിപന്നം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദിനാ വുത്തേപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

സിക്ഖാവേവചനേസു പന സിക്ഖാ-സദ്ദം വിനാ കേവലം ഭിക്ഖു-സദ്ദോ ഭിക്ഖുനീ-സദ്ദോ ച സിക്ഖായ അധിവചനം ന ഹോതീതി **“ഭിക്ഖുസിക്ഖം ഭിക്ഖുനീസിക്ഖ”**ന്തി വുത്തേയേവ സീസം ഏതി, അധിസീലാദയോ പന സിക്ഖാ ഏവാതി “അധിസീലം പച്ചക്ഖാമീ”തിആദിനാ വുത്തേപി സീസം ഏതി. **പഠമം പാരാജിക**ന്തിആദിനാ സിക്ഖാപദാനംയേവ ഗഹണം വേദിതബ്ബം, ന ആപത്തീനം.

ഉപജ്ഝായവേവചനേസു ഉപജ്ഝായോ ഹുത്വാ യോ പബ്ബാജേസി ചേവ ഉപസമ്പാദേസി ച, തം സന്ധായ **“യോ മം പബ്ബാജേസീ”**തിആദി വുത്തം. **യസ്സ മൂലേനാ**തി യസ്സ പധാനഭാവേന കാരണഭാവേന വാ. യസ്സ മൂലം പധാനഭാവോ കാരണഭാവോ വാ ഏതിസ്സാതി **യസ്സമൂലികാ,** പബ്ബജ്ജാ ഉപസമ്പദാ ച. മൂല-സദ്ദസ്സ സാപേക്ഖഭാവേപി നിച്ചസാപേക്ഖതായ ഗമകത്താ തദ്ധിതവുത്തി ദട്ഠബ്ബാ.

ആചരിയവേവചനേസു പന യോ ഉപജ്ഝം അദത്വാ ആചരിയോവ ഹുത്വാ പബ്ബാജേസി, കമ്മവാചാചരിയോ ഹുത്വാ ഉപസമ്പാദേസി ച, തം സന്ധായ **“യോ മം പബ്ബാജേസി, യോ മം അനുസാവേസീ”**തി വുത്തം. ഇമേഹി ദ്വീഹി വചനേഹി പബ്ബജ്ജാചരിയോ ച ഉപസമ്പദാചരിയോ ച ദസ്സിതോ. **യാഹം നിസ്സായ വസാമീ**തി നിസ്സയാചരിയം ദസ്സേതി. **യാഹം ഉദ്ദിസാപേമീ**തിആദിനാ പന ധമ്മാചരിയോ വുത്തോ. തത്ഥ **ഉദ്ദിസാപേമീ**തി പാഠം ഉദ്ദിസാപേമി. **പരിപുച്ഛാമീ**തി ഉഗ്ഗഹിതപാഠസ്സ അത്ഥം പരിപുച്ഛാമി. സദ്ധിവിഹാരികവേവചനാദീസു ച വുത്താനുസാരേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **തസ്സ മൂലേ**തി ഏത്ഥ പന തസ്സ സന്തികേതി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

ഓകല്ലകോതി ഖുപ്പിപാസാദിദുക്ഖപരേതാനം ഖീണസുഖാനം നഹാനാദിസരീരപടിജഗ്ഗനരഹിതാനം കപണമനുസ്സാനമേതം അധിവചനം. **മോളിബദ്ധോ**തി സിഖാബദ്ധോ ഓമുക്കമകുടോ വാ. കിഞ്ചാപി ദ്വേവാചികോ ഉപാസകോ പഠമബോധിയംയേവ സമ്ഭവതി, തഥാപി തദാ ലബ്ഭമാനനാമം ഗഹേത്വാ വുത്തേപി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനം ഹോതിയേവാതി ദസ്സനത്ഥം **“ദ്വേവാചികോ ഉപാസകോ”**തി വുത്തം. “ദ്വേവാചികോ”തി ഇദമേവ പനേത്ഥ വേവചനന്തി ദട്ഠബ്ബം, തസ്മാ “ദ്വേവാചികോതി മം ധാരേഹീ”തി ഏത്തകേപി വുത്തേ സീസം ഏതി. ഏവം സേസേസുപി.

കുമാരകോതി കുമാരാവത്ഥോ അതിവിയ ദഹരസാമണേരോ. **ചേല്ലകോ**തി തതോ മഹന്തതരോ ഖുദ്ദകസാമണേരോ. **ചേടകോ**തി മജ്ഝിമോ. **മോളിഗല്ലോ**തി മഹാസാമണേരോ. **സമണുദ്ദേസോ**തി പന അവിസേസതോ സാമണേരാധിവചനം. **നിഗണ്ഠുപട്ഠാകോ**തിആദീനിപി തിത്ഥിയസാവകവേവചനാനീതി ദട്ഠബ്ബം.

ദുസ്സീലോതി നിസ്സീലോ സീലവിരഹിതോ. **പാപധമ്മോ**തി ദുസ്സീലത്താ ഏവ ഹീനജ്ഝാസയതായ ലാമകസഭാവോ. **അസുചിസങ്കസ്സരസമാചാരോ**തി അപരിസുദ്ധകായകമ്മാദിതായ അസുചി ഹുത്വാ സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരോ. ദുസ്സീലോ ഹി കിഞ്ചിദേവ അസാരുപ്പം ദിസ്വാ “ഇദം അസുകേന കതം ഭവിസ്സതീ”തി പരേസം ആസങ്കനീയോ ഹോതി. കേനചിദേവ കരണീയേന മന്തയന്തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ “കച്ചി നു ഖോ ഇമേ മയാ കതകമ്മം ജാനിത്വാ മന്തേന്തീ”തി അത്തനോയേവ സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരോ. **പടിച്ഛന്നകമ്മന്തോ**തി ലജ്ജിതബ്ബതായ പടിച്ഛാദേതബ്ബകമ്മന്തോ. **അസ്സമണോ**തി ന സമണോ. സലാകഗ്ഗഹണാദീസു “അഹമ്പി സമണോ”തി മിച്ഛാപടിഞ്ഞായ **സമണപടിഞ്ഞോ,** അസേട്ഠചാരിതായ **അബ്രഹ്മചാരീ,** ഉപോസഥാദീസു “അഹമ്പി ബ്രഹ്മചാരീ”തി മിച്ഛാപടിഞ്ഞായ **ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞോ,** പൂതിനാ കമ്മേന സീലവിപത്തിയാ അന്തോ അനുപവിട്ഠത്താ **അന്തോപൂതി,** ഛഹി ദ്വാരേഹി രാഗാദികിലേസാനുസ്സവനേന തിന്തത്താ **അവസ്സുതോ,** സഞ്ജാതരാഗാദികചവരത്താ സീലവന്തേഹി ഛഡ്ഡേതബ്ബത്താ ച **കസമ്ബുജാതോ. കോണ്ഠോ**തി ദുസ്സീലാധിവചനമേതം.

“യാനി വാ പനഞ്ഞാനിപി അത്ഥി ബുദ്ധവേവചനാനി വാ”തിആദിനാ യം-സദ്ദപരാമട്ഠാനം ബുദ്ധാദിവേവചനാനംയേവ തം-സദ്ദേന പരാമസനം ഹോതീതി ആഹ - **“തേഹി ആകാരേഹി…പേ… ബുദ്ധാദീനം വേവചനേഹീ”**തി. കഥം പന താനി ആകാരാദിസദ്ദേഹി വോഹരീയന്തീതി ആഹ **“വേവചനാനി ഹീ”**തിആദി. സണ്ഠാനവന്താനം ബുദ്ധാദീനം സണ്ഠാനദീപനം താവ ഹോതു, സണ്ഠാനരഹിതാനം പന ധമ്മസിക്ഖാദീനം കഥന്തി ആഹ **“സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസണ്ഠാനത്താ ഏവ വാ”**തി. സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനരൂപാനി ഹി വേവചനാനി **“സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസണ്ഠാനാനീ”**തി വുച്ചന്തി. **ഏവം ഖോ**തി ഏത്ഥ ഖോതി അവധാരണത്ഥേ നിപാതോതി ആഹ **“ഏവമേവാ”**തി.

൪൮. മുച്ഛാപരേതോതി മുച്ഛായ അഭിഭൂതോ. വചനത്ഥവിജാനനസമത്ഥം തിരച്ഛാനഗതം ദസ്സേതും **“നാഗമാണവകസ്സാ”**തിആദി വുത്തം. **തിഹേതുകപടിസന്ധികാ**തി യേഭുയ്യവസേന വുത്തം. ന ഹി സബ്ബാപി ദേവതാ

തിഹേതുകപടിസന്ധികാവ ഹോന്തി ദ്വിഹേതുകാനമ്പി സമ്ഭവതോ. **അതിഖിപ്പം ജാനന്തീതി** ദേവതാനം ഭവങ്ഗപരിവാസസ്സ മനുസ്സാനം വിയ അദന്ധഭാവതോ വുത്തം.

സഭാഗസ്സാതി പുരിസസ്സ. **വിസഭാഗസ്സാതി** മാതുഗാമസ്സ. **അനരിയകോതി** മാഗധവോഹാരതോ അഞ്ഞോ. ദവാതി സഹസാ. **രവാതി** വിരജ്ഝിത്വാ. അഞ്ഞം ഭണിസ്സാമീതി അഞ്ഞം ഭണന്തോ ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതി ഭണതീതി യോജേതബ്ബം. അക്ഖരസമയാനഭിഞ്ഞതായ വാ കരണസമ്പത്തിയാ അഭാവതോ വാ കഥേതബ്ബം കഥേതും അസക്കോന്തോ ഹുത്വാ അഞ്ഞം കഥേന്തോ രവാ ഭണതി നാമ. ഉഭയഥാപി അഞ്ഞം ഭണിതുകാമസ്സ അഞ്ഞഭണനം സമാനന്തി ആഹ **"പുരിമേന കോ വിസേസോ"**തി.

വാചേതീതി പാളിം കഥേന്തോ അഞ്ഞം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേന്തോ വാ വാചേതി. **പരിപുച്ഛതീതി** പാളിയാ അത്ഥം പരിപുച്ഛന്തോ പാളിം പരിപുച്ഛതി. **ഉഗ്ഗണ്ഹാതീതി** അഞ്ഞസ്സ സന്തികേ പാളിം ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. **സജ്ഝായം കരോതീതി** ഉഗ്ഗഹിതപാളിം സജ്ഝായതി. **വണ്ണേതീതി** പാളിയാ അത്ഥം സംവണ്ണേന്തോ പാളിം വണ്ണേതി. മഹല്ലകസ്സ കിഞ്ചി അജാനനതോ അവിദിതിന്ദ്രിയതായ വാ **"പോത്ഥകരൂപസദിസസ്സാ"**തി വുത്തം, മത്തികായ കതരൂപസദിസസ്സാതി അത്ഥോ. **ഗരുമേധസ്സാതി** ആരമ്മണേസു ലഹുപ്പവത്തിയാ അഭാവതോ ദന്ധഗതികതായ ഗരുപഞ്ഞസ്സ, മന്ദപഞ്ഞസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. **സബ്ബസോ വാതി** ഇമിനാ "ഇദം പദം സാവേസ്സാമി 'സിക്ഖം പച്ചക്ഖാമീ'"തി ഏവം പവത്തചിത്തുപ്പാദസ്സ അഭാവം ദസ്സേതി. യസ്മാ പന അസതി ഏവരൂപേ ചിത്തുപ്പാദേ കേനചി പരിയായേന തഥാവിധം വചീഭേദം കത്വാ സാവനം നാമ നേവ സമ്ഭവതി, തസ്മാ വുത്തം **"ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീതിആദീസു…പേ॰… വചീഭേദം കത്വാ ന സാവേതീ"**തി.

സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനവിഭങ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മൂലപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ

൩൯. **നിദ്ദിസിതബ്ബസ്സാതി** വിവരിതബ്ബസ്സ പകാസേതബ്ബസ്സ. **കിലേസേഹീതി** അഹിരികാദീഹി കിലേസേഹി. **ഇതോ പട്ഠായാതി** ദുട്ഠുല്ല-പദതോ പട്ഠായ. **തസ്സ കമ്മസ്സാതി** മേഥുനധമ്മപടിസേവനസങ്ഖാതസ്സ കമ്മസ്സ. **ദസ്സനന്തിആദി** വുത്തനയമേവ. **അസ്സാതി** മേഥുനധമ്മസ്സ.

ദ്വീഹി ദ്വീഹി സമാപജ്ജിതബ്ബാ **ദ്വയംദ്വയസമാപത്തീതി** ആഹ **"ദ്വയേന ദ്വയേന സമാപജ്ജിതബ്ബതോ"**തി. രാഗപരിയുട്ഠാനേന സദിസഭാവപ്പത്തിയാ മിഥുനാനം ഇദം മേഥുനം, മേഥുനമേവ ധമ്മോ **മേഥുനധമ്മോതി** ആഹ **"ഉഭിന്നം രത്താന"**ന്തിആദി. തത്ഥ **രത്താനന്തി** മേഥുനരാഗേന രത്താനം. **സാരത്താനന്തി** തേനേവ രാഗേന അതിവിയ രത്താനം. **അവസ്സുതാനന്തി** ലോകസ്സാദമിത്തസന്ഥവവസേന ഉപ്പന്നമേഥുനരാഗേന തിന്താനം. **പരിയുട്ഠിതാനന്തി** മേഥുനരാഗുപ്പത്തിയാ പരിയോനദ്ധചിത്താനം. **സദിസാനന്തി** രത്തതാദീഹി സദിസാനം.

യസ്മാ "പടിസേവതി നാമാ"തി പദം മാതികായ നത്ഥി, തസ്മാ "പടിസേവതി നാമാതി കസ്മാ ഉദ്ധട"ന്തി യോ മഞ്ഞതി, തസ്സ കാരണം ദസ്സേന്തോ **"പടിസേവേയ്യാതി ഏത്ഥ…പേ॰… മാതികാപദ"**ന്തി ആഹ. **ഇത്ഥിയാ നിമിത്തേനാതി** ഇദം "മഗ്ഗേന ഗച്ഛതീ"തിആദി വിയ ദട്ഠബ്ബം. യഥാ ഹി "മഗ്ഗേന ഗച്ഛതീ"തി വുത്തേ "മഗ്ഗം ഗച്ഛതി, മഗ്ഗേ വാ ഗച്ഛതീ"തി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതി, ഏവം "ഇത്ഥിയാ നിമിത്തേന പവേസേതീ"തി വുത്തേ "ഇത്ഥിയാ നിമിത്തം പവേസേതി, നിമിത്തേ വാ പവേസേതീ"തി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതി. ഇദഞ്ച യേഭുയ്യേന പുരിസപയോഗദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **നിമിത്തം അങ്ഗജാതന്തി** അത്ഥതോ ഏകം. പവേസനം നാമ ന ബഹി ഛുപനമത്തന്തി ആഹ **"വാതേന അസമ്ഫുട്ഠേ അല്ലോകാസേ"**തി. അബ്ഭന്തരഞ്ഹി പവേസേന്തോ "പവേസേതീ"തി വുച്ചതി, ന ബഹി ഛുപന്തോ. **അബ്ഭന്തരന്തി** ച പകതിയാ സബ്ബസോ പിഹിതസ്സ നിമിത്തസ്സ വാതേന അസമ്ഫുട്ഠോകാസോ വുച്ചതീതി.

ഇദാനി സബ്ബഥാ ലേസോകാസപിദഹനത്ഥം ഇത്ഥിനിമിത്തേ പുരിസനിമിത്തേ ച ലബ്ഭമാനം പവേസകാലേ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഫസ്സാരഹം പദേസവിസേസം വിഭജിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"ഇത്ഥിനിമിത്തേ ചത്താരി പസ്സാനീ"**തിആദിമാഹ. വാതേന ഹി അസമ്ഫുട്ഠേ അല്ലോകാസേ യത്ഥ കത്ഥചി ഏകേനപി പദേസേന ഛുപിത്വാ പവേസേന്തോ "പവേസേതീ"തി വുച്ചതി. **വേമജ്ഝന്തി** യഥാ ചത്താരി പസ്സാനി അസമ്ഫുസന്തോ പവേസേതി, ഏവം കതവിവരസ്സ ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ ഹേട്ഠിമതലം വുച്ചതി , പുരിസനിമിത്തേ പന **മജ്ഝന്തി** അഗ്ഗകോടിം സന്ധായ വദതി. **ഉപരീതി** അഗ്ഗകോടിതോ ഉപരിഭാഗപ്പദേസോ. ഇദഞ്ച മജ്ഝേന സമിഞ്ജിത്വാ പവേസേന്തസ്സ മജ്ഝിമപബ്ബസമിഞ്ജിതങ്ഗുലിം കത്ഥചി പവേസേന്തസ്സ അങ്ഗുലിയാ മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിസദിസം അങ്ഗജാതസ്സ ഉപരിഭാഗവേമജ്ഝം സന്ധായ വുത്തം. **ഹേട്ഠാ പവേസേന്തോതി** ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ ഹേട്ഠിമഭാഗേന ഛുപന്തം പവേസേന്തോ. **മജ്ഝേന പവേസേന്തോതി** അബ്ഭന്തരതലം ഛുപിത്വാ മജ്ഝേന പവേസേന്തോ. കത്ഥചി അച്ഛുപന്തം പവേസേത്വാ നീഹരന്തസ്സ ഹി നത്ഥി പാരാജികം, ദുക്കടം പന ഹോതി ഛിന്നസീസവത്ഥുസ്മിം വട്ടകതേ മുഖേ അച്ഛുപന്തം പവേസേത്വാ നീഹരന്തസ്സ വിയ. **മജ്ഝേനേവ ഛുപന്തം പവേസേന്തോതി** അഗ്ഗകോടിയാ ഛുപന്തം പവേസേന്തോ. മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ സമിഞ്ജിതങ്ഗുലിന്തി സമ്ബന്ധോ. അഥ വാ സമിഞ്ജിതങ്ഗുലിം മജ്ഝിമപബ്ബപിട്ഠിയാ പവേസേന്തോ വിയാതി യോജേതബ്ബം. **സങ്കോചേത്വാതി** നിമിത്തമജ്ഝേന ഭിന്ദിത്വാ. **ഉപരിഭാഗേനാതി** സങ്കോചിതസ്സ ഉപരിഭാഗകോടിയാ. ഇദാനി പുരിസനിമിത്തസ്സ ഹേട്ഠാ വുത്തേസു ഛസു ഠാനേസു ഉപരീതി വുത്തട്ഠാനന്തരസ്സ വസേന വിസും ചത്താരി പസ്സാനി ഗഹേത്വാ പുരിസനിമിത്തേ ദസധാ ഠാനഭേദം ദസ്സേന്തോ **"തത്ഥാ"**തിആദിമാഹ. ഹേട്ഠാ പന വിസും താനി അഗ്ഗഹേത്വാ "ചത്താരി പസ്സാനീ"തി വചനസാമഞ്ഞതോപി വിസും വിസും ലബ്ഭമാനാനി ഏകച്ചം ഗഹേത്വാ ഛ ഠാനാനി വുത്താനി. **തുലാദണ്ഡസദിസം പവേസേന്തസ്സാതി** ഉജുകം പവേസേന്തസ്സ.

നിമിത്തേ ജാതന്തി അത്തനോ നിമിത്തേ ജാതം. **ചമ്മഖീലന്തി** നിമിത്തേ ഉട്ഠിതം ചമ്മമേവ. "ഉണ്ണിഗണ്ഡോ"തിപി വദന്തി. നിമിത്തേ ജാതമ്പി ചമ്മഖീലാദി നിമിത്തമേവാതി ആഹ **"ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"**തി. "ഉപഹതകായപ്പസാദ"ന്തി അവത്വാ **"നട്ഠകായപ്പസാദ"**ന്തി വചനം ഉപാദിന്നഭാവസ്സ നത്ഥിതാദസ്സനത്ഥം. തേനേവാഹ - **"മതചമ്മം വാ സുക്ഖപീളകം വാ"**തി. സതി ഹി ഉപാദിന്നഭാവേ ഉപഹതേപി കായപ്പസാദേ ഉപഹതിന്ദ്രിയവത്ഥുസ്മിം വിയ പാരാജികാപത്തിയേവ സിയാ, മതചമ്മം പന സുക്ഖപീളകഞ്ച അനുപാദിന്നകം ഉപാദിന്നകേയേവ ച പാരാജികാപത്തി. തേനേവാഹ **"ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"**തി. ന ച ഏവം കരോന്തസ്സ അനാപത്തി സക്കാ വത്തുന്തി ദുക്കടം വുത്തം, ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ പന നട്ഠേപി ഉപാദിന്നഭാവേ പാരാജികാപത്തിയേവ. മതേ അക്ഖായിതേ യേഭുയ്യേന അക്ഖായിതേ പാരാജികാപത്തിവചനതോ **മേഥുനസ്സാദേനാതി** ഇമിനാ കായസംസഗ്ഗരാഗം നിവത്തേതി. സതി ഹി കായസംസഗ്ഗരാഗേ സങ്ഘാദിസേസോവ സിയാ, ബീജാനിപി നിമിത്തസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛന്തീതി ദുക്കടമേവ വുത്തം. "നിമിത്തേന നിമിത്തം പവേസേതീ"തി ഹി വുത്തം.

ഇദാനി ഇമിസ്സാ മേഥുനകഥായ അസബ്ഭിരൂപത്താ "ഈദിസം ഠാനം കഥേന്തേഹി സുണന്തേഹി ച ഏവം പടിപജ്ജിതബ്ബ"ന്തി അനുസാസന്തോ **"അയഞ്ച മേഥുനകഥാ നാമാ"**തിആദിമാഹ. മേഥുനകഥായ രാഗവുഡ്ഢിഹേതുത്താ ഹാസവിസയത്താ ച തദുഭയനിവത്തനത്ഥം പടികൂലമനസികാരാദീസു നിയോജേതി. പടികൂലമനസികാരേന ഹി രാഗോ നിവത്തതി, സമണസഞ്ഞാദീസു പച്ചുപട്ഠിതേസു ഹാസോ നിവത്തതി. **സത്താനുദ്ദയായാ**തി സത്താനം അപായദുക്ഖാദീഹി അനുരക്ഖണത്ഥം. **ലോകാനുകമ്പായാ**തി സത്തലോകവിസയായ അനുകമ്പായ.

മുഖം അപിധായാതി മുഖം അപിദഹിത്വാ, യേന കേനചി പമാദേന കദാചി മന്ദഹാസോ ഭവേയ്യ, തദാ ഗരുത്തം കുപ്പേയ്യ, തസ്മാ താദിസേ കാലേ ഗരുഭാവസ്സ അവികോപനത്ഥം ബീജകേന മുഖം പടിച്ഛാദേത്വാ നിസീദിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. അഥ വാ **മുഖം അപിധായാ**തി മുഖം പിദഹിത്വാതി അത്ഥോ. ബീജകേന മുഖം പടിച്ഛാദേത്വാ ഹസമാനേന ന നിസീദിതബ്ബന്തി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. **ദന്തവിദംസക**ന്തി ദന്തേ ദസ്സേത്വാ വിവരിത്വാ ചാതി അത്ഥോ. **ഗബ്ഭിതേനാ**തി സങ്കോചം അനാപജ്ജന്തേന, ഉസ്സാഹജാതേനാതി അത്ഥോ. യദി ഹി "ഈദിസം നാമ അസബ്ഭിം കഥേമീ"തി സങ്കോചം ആപജ്ജേയ്യ, അത്ഥവിഭാവനം ന സിയാ, തസ്മാ "താദിസേന സമ്മാസമ്ബുദ്ധേനപി താവ ഈദിസം കഥിതം, കിമങ്ഗം പനാഹം കഥേമീ"തി ഏവം ഉസ്സാഹജാതേന കഥേതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **സത്ഥുപടിഭാഗേനാ**തി സത്ഥുകപ്പേന, സത്ഥുസദിസേനാതി അത്ഥോ.

മൂലപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനുപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ

തിരച്ഛാനേസു ഗതായാതി തിരച്ഛാനേസു ഉപ്പന്നായ. യസ്മാ തിരച്ഛാനഗതാ നാമ അതിഖുദ്ദകാപി ഹോന്തി, യേസം മഗ്ഗേസു തിലഫലമത്തമ്പി പവേസനം നപ്പഹോതി, തസ്മാ ന സബ്ബാവ തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയോ പാരാജികവത്ഥുഭൂതാതി പവേസനപ്പഹോനകവസേന ലബ്ഭമാനകതിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയോ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"പാരാജികവത്ഥുഭൂതാ ഏവ ചേത്ഥാ"**തിആദിമാഹ. **അപദാനം അഹിമച്ഛാ**തിആദിഗാഥാ പാരാജികവത്ഥൂനം ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം പോരാണേഹി ഠപിതാ. തത്ഥ **അഹീ**തി ജാതിനിദ്ദേസേന സബ്ബാപി സപ്പജാതി സങ്ഗഹിതാതി ആഹ - **"അഹിഗ്ഗഹണേന…പേ॰… ദീഘജാതി സങ്ഗഹിതാ"**തി. തത്ഥ **ഗോനസാ**തി സപ്പവിസേസാ, യേസം പിട്ഠീസു മഹന്താനി മണ്ഡലാനി സന്ദിസ്സന്തി. **മച്ഛ**ഗ്ഗഹണം ഓദകജാതിയാ ഉപലക്ഖണപദന്തി ആഹ - **"മച്ഛഗ്ഗഹണേന…പേ॰… ഓദകജാതി സങ്ഗഹിതാ"**തി. തേനേവ മണ്ഡൂകകച്ഛപാനം സപാദകത്തേപി ഓദകജാതികത്താ സങ്ഗഹോ കതോ.

മുഖസണ്ഠാനന്തി ഓട്ഠചമ്മസണ്ഠാനം. **വണസങ്ഖേപം ഗച്ഛതീ**തി വണസങ്ഗഹം ഗച്ഛതി നവസു വണമുഖേസു സങ്ഗഹിതത്താതി അധിപ്പായോ. വണേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച "അമഗ്ഗേന അമഗ്ഗം പവേസേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി ഇമസ്സ വസേന വേദിതബ്ബം. തസ്മിഞ്ഹി സുത്തേ ദ്വീസു സമ്ഭിന്നവണേസു ഏകേന വണേന പവേസേത്വാ ദുതിയേന നീഹരന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം. വക്ഖതി ച "ഇമസ്സ സുത്തസ്സ അനുലോമവസേന സബ്ബത്ഥ വണസങ്ഖേപേ ഥുല്ലച്ചയം വേദിതബ്ബ"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൬൬). **കുക്കുടി**ഗ്ഗഹണമ്പി സബ്ബായ പക്ഖിജാതിയാ ഉപലക്ഖണപദന്തി ആഹ - **"കുക്കുടിഗ്ഗഹണേന…പേ॰… പക്ഖിജാതി സങ്ഗഹിതാ"**തി. **മജ്ജാരി**ഗ്ഗഹണമ്പി ചതുപ്പദജാതിയാ ഉപലക്ഖണപദന്തി ദട്ഠബ്ബം. തേനാഹ - **"മജ്ജാരിഗ്ഗഹണേന…പേ॰… ചതുപ്പദജാതി സങ്ഗഹിതാ"**തി. **രുക്ഖസുനഖാ** നാമ കലന്ദകാതിപി വദന്തി. **മങ്ഗുസാ**തി നങ്ഗുലാ.

പരാജിത-സദ്ദോ ഉപസഗ്ഗസ്സ വുദ്ധിം കത്വാ ത-കാരസ്സ ച ക-കാരം കത്വാ **പാരാജികോ**തി നിദ്ദിട്ഠോതി ആഹ **"പാരാജികോതി പരാജിതോ"**തി. **"കത്ഥചി ആപത്തീ**തി 'പാരാജികേന ധമ്മേന അനുദ്ധംസേയ്യാ'തിആദീസു (പാരാ॰ ൩൮൪, ൩൯൧), **കത്ഥചി സിക്ഖാപദ**ന്തി ഇദം പന ദിസ്വാ ജാനിതബ്ബ"ന്തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. പരാജയതീതി പാരാജികം, പാരാജികാതി ച കത്തുസാധനേന പാരാജിക-സദ്ദേന സിക്ഖാപദം ആപത്തി ച വുച്ചതീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"യോ തം അതിക്കമതീ"**തിആദി. പുഗ്ഗലോ പന കമ്മസാധനേന പാരാജിക-സദ്ദേന വുച്ചതീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"പുഗ്ഗലോ യസ്മാ പരാജിതോ"**തിആദി.

ഏതമേവ ഹി അത്ഥം സന്ധായാതി "തം ആപത്തിം ആപന്നോ പുഗ്ഗലോ പരാജിതോ ഹോതി പരാജയമാപന്നോ"തി ഏതമത്ഥം സന്ധായ. **ചുതോ പരദ്ധോ**തിആദിനാ ഹി തം ആപത്തിം ആപന്നപുഗ്ഗലോ ചുതോ ഹോതി പരാജിതോ പരാജയം ആപന്നോതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി, ന പന പുഗ്ഗലോ പാരാജികോ നാമ ഹോതീതി ഏതമത്ഥം സന്ധായാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ന ഹി **പരിവാരേപി** ഗാഥാ പുഗ്ഗലവുത്തിപാരാജികസദ്ദനിബ്ബചനദസ്സനത്ഥം വുത്താ ആപത്തിവുത്തീനം പാരാജികാ-ദിസദ്ദാനം നിബ്ബചനവിഭാഗപ്പസങ്ഗേ വുത്തത്താ. അയഞ്ഹി പരിവാരഗാഥായ അത്ഥോ (പരി॰ അട്ഠ॰ ൩൩൯) - യദിദം പുഗ്ഗലാപത്തിസിക്ഖാപദപാരാജികേസു ആപത്തിപാരാജികം നാമ വുത്തം, തം ആപജ്ജന്തോ പുഗ്ഗലോ യസ്മാ പരാജിതോ പരാജയമാപന്നോ സദ്ധമ്മാ ചുതോ പരദ്ധോ ഭട്ഠോ നിരങ്കതോ ച ഹോതി, അനിഹടേ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ പുന ഉപോസഥപവാരണാദിഭേദോ സംവാസോ നത്ഥി, **തേനേതം ഇതി വുച്ചതി** തേന കാരണേന ഏതം ആപത്തിപാരാജികം ഇതി വുച്ചതീതി. അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - യസ്മാ പരാജിതോ ഹോതി ഏതേന, തസ്മാ ഏതം പാരാജികന്തി വുച്ചതീതി. **പരിഭട്ഠോ**തി സാസനതോ ഭട്ഠോ, പരിഹീനോതി അത്ഥോ. **ഛിന്നോ**തി അന്തരാ ഖണ്ഡിതോ.

സദ്ധിം യോജനായാതി പദയോജനായ സദ്ധിം. **ചതുബ്ബിധം സങ്ഘകമ്മ**ന്തി അപലോകനാദിവസേന ചതുബ്ബിധം കമ്മം. **സീമാപരിച്ഛിന്നേഹീ**തി ഏകസീമാപരിയാപന്നേഹി. **പകതത്താ** നാമ പാരാജികം അനാപന്നാ അനുക്ഖിത്താ ച. **പഞ്ചവിധോപീ**തി നിദാനുദ്ദേസാദിവസേന പഞ്ചവിധോപി. നഹാപിതപുബ്ബകാനം വിയ ഓധിസഅനുഞ്ഞാതം ഠപേത്വാ അവസേസം സബ്ബമ്പി സിക്ഖാപദം സബ്ബേഹിപി ലജ്ജീപുഗ്ഗലേഹി അനതിക്കമനീയത്താ വുത്തം **"സബ്ബേഹിപി ലജ്ജീപുഗ്ഗലേഹി സമം സിക്ഖിതബ്ബഭാവതോ"**തി. **സമ**ന്തി സദ്ധിം, ഏകപ്പഹാരേന വാ. **സിക്ഖിതബ്ബഭാവതോ**തി അനതിക്കമനവസേന ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാദിനാ ച സിക്ഖിതബ്ബഭാവതോ. സാമഞ്ഞസിക്ഖാപദേസു "ഇദം തയാ ന സിക്ഖിതബ്ബ"ന്തി ഏവം അബഹികാതബ്ബതോ **"ന ഏകോപി തതോ ബഹിദ്ധാ സന്ദിസ്സതീ"**തി വുത്തം. യം തം വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ.

൩൯. ന കേവലം ഇത്ഥിയാ ഏവ നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥൂതി ഇമിനാ കേവലം ഇത്ഥിയാ ഏവ നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥു ന ഹോതി, അഥ ഖോ ഉഭതോബ്യഞ്ജനകപണ്ഡകപുരിസാനമ്പി നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥൂതി ദസ്സേതി. **ന ച മനുസ്സിത്ഥിയാ ഏവാ**തി ഇമിനാ പന മനുസ്സിത്ഥിയാ ഏവ നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥു ന ഹോതി, അമനുസ്സിത്ഥിതിരച്ഛാനഗതിത്ഥിഅമനുസ്സുഭതോബ്യഞ്ജനകാദീനമ്പി നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥൂതി ദസ്സേതി. **"വത്ഥുമേവ ന**

ഹോതീതി അമനുസ്സിത്ഥിപസങ്ഗേന ആഗതം സുവണ്ണരജതാദിമയം പടിക്ഖിപതീ"തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം, തം യുത്തം വിയ ന ദിസ്സതി. ന ഹി ഇതോ പുബ്ബേ അമനുസ്സിത്ഥിഗ്ഗഹണം കതം അത്ഥി, യേന തപ്പസങ്ഗോ സിയാ. ഇദാനേവ ഹി "തിസ്സോ ഇത്ഥിയോ"തിആദിനാ അമനുസ്സിത്ഥിഗ്ഗഹണം കതം, ന ച അമനുസ്സിത്ഥിഗ്ഗഹണേന സുവണ്ണരജതാദിമയാനം പസങ്ഗോ യുത്തോ. മനുസ്സാമനുസ്സതിരച്ഛാനജാതിവസേന തിവിധാ കത്വാ പാരാജികവത്ഥുഭൂതസത്താനം നിദ്ദേസേന സുവണ്ണരജതാദിമയാനം പസങ്ഗസ്സ നിവത്തിതത്താ. തഥാ ഹി ഇത്ഥിപുരിസാദീസു മനുസ്സാമനുസ്സാദീസു വാ കഞ്ചി അനാമസിത്വാ അവിസേസേന "മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവേയ്യാ"തി ഏത്തകമേവ മാതികായം വുത്തം. തസ്സ പദഭാജനേ ച "പടിസേവതി നാമാ"തി മാതികം പദം ഉദ്ധരിത്വാ "യോ നിമിത്തേന നിമിത്തം അങ്ഗജാതേന അങ്ഗജാതം അന്തമസോ തിലഫലമത്തമ്പി പവേസേതി, ഏസോ പടിസേവതി നാമാ"തി പടിസേവനാകാരോവ ദസ്സിതോ, ന പന പാരാജികവത്ഥുഭൂതനിമിത്തനിസ്സയാ മനുസ്സാമനുസ്സതിരച്ഛാനഗതാ ഇത്ഥിപുരിസപണ്ഡകഉഭതോബ്യഞ്ജനകാ നിയമേത്വാ ദസ്സിതാ, തസ്മാ "ഇത്ഥിയാ ഏവ നു ഖോ നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥു, ഉദാഹു അഞ്ഞേസമ്പീ"തി ഏവമാദി സന്ദേഹോ സിയാ, നിമിത്തവോഹാരോ ച സുവണ്ണരജതാദിമയരൂപകേസു ച ലബ്ഭതിയേവ. തേനേവ **വിനീതവത്ഥൂസു** (പാരാ॰ ൭൧) "ലേപചിത്തസ്സ നിമിത്തം അങ്ഗജാതേന ഛുപി, ദാരുധീതലികായ നിമിത്തം അങ്ഗജാതേന ഛുപീ"തി വുത്തം, തസ്മാ നിമിത്തസാമഞ്ഞതോ "സുവണ്ണരജതാദിമയാനമ്പി നിമിത്തം പാരാജികവത്ഥു ഹോതി, ന ഹോതീ"തി കസ്സചി ആസങ്കാ സിയാ. തേനേവ "ലേപചിത്താദിവത്ഥൂസു തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസീ"തി വുത്തം. തസ്മാ തദാസങ്കാനിവത്തനത്ഥം പാരാജികവത്ഥുഭൂതസത്തനിയമനത്ഥഞ്ച ജാതിവസേന മനുസ്സാമനുസ്സാദിതോ തിധാ കത്വാ പാരാജികവത്ഥുഭൂതേ സത്തേ ഭഗവാ വിഭജിത്വാ ദസ്സേതി, തസ്മാ "വത്ഥുമേവ ന ഹോതീ"തി നിമിത്തസാമഞ്ഞതോ പസങ്ഗാഗതം സുവണ്ണരജതാദിമയാനം നിമിത്തം പടിക്ഖിപതീതി വത്തബ്ബം.

തയോ മഗ്ഗേതി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനന്തി ആഹ **"തീസു മഗ്ഗേസൂതി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ"**തി. **ഏവം സബ്ബത്ഥാതി** ഇമിനാ "ദ്വേ മഗ്ഗേ"തി ഏത്ഥാപി ദ്വീസു മഗ്ഗേസൂതി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോതി അതിദിസ്സതി.

അനുപഞ്ഞത്തിവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഠമചതുക്കകഥാവണ്ണനാ

൫൭. **അസ്സാതി** ആഖ്യാതികപദന്തി തസ്സ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"ഹോതീ"**തി ആഹ. **ഗണ്ഠിപദേസു** പന "അസ്സാതി പുഗ്ഗലം പരാമസിത്വാ ഹോതീതി വചനസേസോ ദസ്സിതോ"തിപി അത്ഥവികപ്പോ ദസ്സിതോ, ന സോ സുന്ദരതരോ. യദി ഹി വചനസേസോ അധിപ്പേതോ സിയാ, "ഹോതീ"തി വത്തബ്ബം, തേനേവ അഞ്ഞസ്മിം അത്ഥവികപ്പേ ഹോതീതി വചനസേസോ കതോ.

൫൮. **സാദിയന്തസ്സേവാതി** ഏത്ഥ സാദിയനം നാമ സേവേതുകാമതാചിത്തസ്സ ഉപട്ഠാപനന്തി ആഹ **"പടിസേവനചിത്തസമങ്ഗിസ്സാ"**തി. **"പടിപക്ഖം അത്ഥയന്തീ**തി സിക്ഖാകാമാനം ഭിക്ഖൂനം പടിപക്ഖം ദുസ്സീലഭാവം അത്ഥയന്തീ"തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. അത്തനോ വേരിപുഗ്ഗലസ്സ പന പടിപക്ഖഭൂതം കഞ്ചി അമിത്തം അത്ഥയന്തി ഗവേസന്തീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. പച്ചത്ഥികാ ഹി അത്തനോ വേരിം നാസേതുകാമാ തസ്സ പടിപക്ഖഭൂതം കഞ്ചി അമിത്തം അത്തനോ സഹായഭാവമുപഗച്ഛന്തം ഇച്ഛന്തി. രാജപച്ചത്ഥികാദീനം ഉപരി വക്ഖമാനത്താ തദനുരൂപവസേന അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"ഭിക്ഖൂ ഏവ പച്ചത്ഥികാ ഭിക്ഖുപച്ചത്ഥികാ"**തി ആഹ. "ഭിക്ഖുസ്സ പച്ചത്ഥികാ ഭിക്ഖുപച്ചത്ഥികാ"തി ഏവം പന വുച്ചമാനേ ഭിക്ഖുസ്സ പച്ചത്ഥികാ രാജാദയോപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗയ്ഹന്തീതി രാജപച്ചത്ഥികാദയോ വിസും ന വത്തബ്ബാ സിയും, അഞ്ഞത്ഥ പന ഭിക്ഖുസ്സ പച്ചത്ഥികാ ഭിക്ഖുപച്ചത്ഥികാതി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതേവ "സാസനപച്ചത്ഥികാ"തി യഥാ. **ഇസ്സാപകതാതി** പരേസം ലാഭസക്കാരാദിഅസഹനലക്ഖണായ ഇസ്സായ അഭിഭൂതാ. **നിപ്പരിപ്ഫന്ദന്തി** പരിപ്ഫന്ദവിരഹിതം, യഥാ ചലിതും പരിവത്തിതും ന സക്കോതി, തഥാ ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. **സമ്പയോജേന്തീതി** വച്ചമഗ്ഗേന സദ്ധിം യോജേന്തി.

തസ്മിം ഖണേതി തസ്മിം പവേസനക്ഖണേ, അഗ്ഗതോ യാവ മൂലാ പവേസനകാലോ "പവേസനക്ഖണോ"തി വുച്ചതി. സാദിയനം നാമ സേവനചിത്തസ്സ ഉപ്പാദനന്തി ആഹ **"സേവനചിത്തം ഉപട്ഠാപേതീ"**തി. **പവിട്ഠകാലേതി** അങ്ഗജാതസ്സ യത്തകം ഠാനം പവേസനാരഹം, തത്തകം അനവസേസതോ പവിട്ഠകാലേ. ഏവം പവിട്ഠസ്സ ഉദ്ധരണാരമ്ഭതോ അന്തരാ ഠിതകാലോ **ഠിതം** നാമ. അട്ഠകഥായം പന മാതുഗാമസ്സ സുക്കവിസ്സട്ഠിം പത്വാ സബ്ബഥാ വായമതോ ഓരമിത്വാ ഠിതകാലം സന്ധായ **"സുക്കവിസ്സട്ഠിസമയേ"**തി വുത്തം. **ഉദ്ധരണം** നാമ യാവ അഗ്ഗാ നീഹരണകാലോതി ആഹ - **"നീഹരണകാലേ പടിസേവനചിത്തം ഉപട്ഠാപേതീ"**തി. **അങ്ഗാരകാസുന്തി** അങ്ഗാരരാസിം. ഏവരൂപേ കാലേ അസാദിയനം നാമ ന സബ്ബേസം വിസയോതി ആഹ **"ഇമഞ്ഹി ഏവരൂപം ആരദ്ധവിപസ്സക"**ന്തിആദി. **ഏകാദസഹി അഗ്ഗീഹീതി** രാഗദോസമോഹജാതിജരാമരണസോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസസങ്ഖാതേഹി ഏകാദസഹി അഗ്ഗീഹി. രാഗാദയോ ഹി അനുഡഹനട്ഠേന "അഗ്ഗീ"തി വുച്ചന്തി. തേ ഹി യസ്സ സന്തി , തം നിഡഹന്തി, മഹാപരിളാഹാ ച ഹോന്തി ദുന്നിബ്ബാപയാ ച. ഭഗവതാ ച ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹോ ഇച്ഛിതോയേവാതി ആഹ - **"പച്ചത്ഥികാനഞ്ചസ്സ മനോരഥവിഘാതം കരോന്തോ"**തി. **അസ്സാതി** അസാദിയന്തസ്സ യഥാവുത്തഗുണസമങ്ഗിസ്സ.

പഠമചതുക്കകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഏകൂനസത്തതിദ്വിസതചതുക്കകഥാവണ്ണനാ

൬൦-൬൪. അക്ഖായിതനിമിത്താ അക്ഖായിത-സദ്ദേന വുത്താ ഉത്തരപദലോപേനാതി ആഹ **"സോണസിങ്ഗാലാദീഹി അക്ഖായിതനിമിത്ത"**ന്തി. അക്ഖായിതം നിമിത്തം യസ്സാ സാ **അക്ഖായിതനിമിത്താ**. "ജാഗരന്തി"ന്തിആദി വിസേസനരഹിതത്താ **"സുദ്ധികചതുക്കാനീ"**തി വുത്തം.

സമാനാചരിയകാ ഥേരാതി ഏകാചരിയസ്സ പാഠകന്തേവാസികാ. **മഹാഭയേതി** ബ്രാഹ്മണതിസ്സഭയേ. ഗങ്ഗായ അപരഭാഗോ **അപരഗങ്ഗം**. **വത രേതി** ഗരഹത്ഥേ നിപാതോ. അവിസ്സജ്ജന്തേന കിം കത്തബ്ബന്തി ആഹ **"നിച്ചകാലം സോതബ്ബ"**ന്തിആദി. **ഏവം വിനയഗരുകാനന്തി** ഇമിനാ ഉപരി തേഹി വുച്ചമാനവിനിച്ഛയസ്സ ഗരുകരണീയതായ കാരണം വുത്തം. **സബ്ബം പരിയാദിയിത്വാതി** സബ്ബം പാരാജികക്ഖേത്തം അനവസേസതോ ഗഹേത്വാ. **സോതം ഛിന്ദിത്വാതി** പാരാജികക്ഖേത്തേ വീതിക്കമസോതം ഛിന്ദിത്വാ. അപഞ്ഞത്തഭാവതോ യുത്തിഅഭാവതോ ച **"പാരാജികച്ഛായാ പനേത്ഥ ന ദിസ്സതീ"**തി വുത്തം. കേചി പന "ഉപഡ്ഢക്ഖായിതഭാവസ്സ ദുബ്ബിനിച്ഛയത്താ തത്ഥ പാരാജികം ന

പഞ്ഞപേസീ"തി വദന്തി, തം അകാരണം, ന ച ദുബ്ബിനിച്ഛയതാ അപഞ്ഞത്തികാരണം യേഭുയ്യക്ഖായിതാദീസുപി ദുബ്ബിനിച്ഛയഭാവസ്സ സമാനത്താ. ഉപഡ്ഢക്ഖായിതതോ ഹി കിഞ്ചിദേവ അധികം ഊനം വാ യദി ഖായിതം സിയാ, തമ്പി യേഭുയ്യേന ഖായിതം അക്ഖായിതന്തി സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതീതി ഉപഡ്ഢക്ഖായിതമിവ യേഭുയ്യക്ഖായിതാദീനിപി ദുബ്ബിനിച്ഛയാനേവ. അപിച ഉപഡ്ഢക്ഖായിതം യദി സഭാവതോ പാരാജികക്ഖേത്തം സിയാ, ന തത്ഥ ഭഗവാ ദുബ്ബിനിച്ഛയന്തി പാരാജികം ന പഞ്ഞപേതി.

ഇദാനി ഥേരേന കതവിനിച്ഛയമേവ ഉപത്ഥമ്ഭേത്വാ അപരമ്പി തത്ഥ കാരണം ദസ്സേന്തോ **"അപിചാ"**തിആദിമാഹ. നിമിത്തേ അപ്പമത്തികാപി മംസരാജി സചേ അവസിട്ഠാ ഹോതി, തം **യേഭുയ്യക്ഖായിത**മേവ ഹോതി, തതോ പരം പന സബ്ബസോ ഖായിതേ നിമിത്തേ ദുക്കടമേവാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"തതോ പരം ഥുല്ലച്ചയം നത്ഥീ"**തി. അഥ വാ **യേഭുയ്യേന ഖായിതം** നാമ വച്ചമഗ്ഗപസ്സാവമഗ്ഗമുഖാനം ചതൂസു കോട്ഠാസേസു ദ്വേ കോട്ഠാസേ അതിക്കമ്മ യാവ തതിയകോട്ഠാസസ്സ പരിയോസാനാ ഖാദിതം, തതോ പരം പന തതിയകോട്ഠാസം അതിക്കമ്മ യാവ ചതുത്ഥകോട്ഠാസസ്സ പരിയോസാനാ ഖാദിതം ദുക്കടവത്ഥൂതി വേദിതബ്ബം. **മതസരീരസ്മിംയേവ വേദിതബ്ബ**ന്തി "മതം യേഭുയ്യേന അക്ഖായിത"ന്തിആദിവചനതോ. **"യദിപി നിമിത്തം സബ്ബസോ ഖായിത**ന്തിആദി സബ്ബം ജീവമാനകസരീരമേവ സന്ധായ വുത്ത"ന്തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം. **കേനചി** പന "തം വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബ"ന്തി ലിഖിതം. കിമേത്ഥ വീമംസിതബ്ബം ജീവമാനകസരീരസ്സേവ അധികതത്താ മതസരീരേ ലബ്ഭമാനസ്സ വിനിച്ഛയസ്സ വിസും വക്ഖമാനത്താ ച. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) -

> "ജീവമാനകസരീരസ്സ വുത്തപ്പകാരേ മഗ്ഗേ സചേപി തചാദീനി അനവസേസേത്വാ സബ്ബസോ ഛിന്നേ നിമിത്തസണ്ഠാനമത്തം പഞ്ഞായതി, തത്ഥ അന്തമസോ അങ്ഗജാതേ ഉട്ഠികം അനട്ഠകായപ്പസാദം പീളകം വാ ചമ്മഖീലം വാ പവേസേന്തസ്സപി സേവനചിത്തേ സതി പാരാജികം, നട്ഠകായപ്പസാദം സുക്ഖപീളകം വാ മതചമ്മം വാ ലോമം വാ പവേസേന്തസ്സ ദുക്കടം. സചേ നിമിത്തസണ്ഠാനമത്തമ്പി അനവസേസേത്വാ സബ്ബസോ മഗ്ഗോ ഉപ്പാടിതോ, തത്ഥ ഉപക്കമതോ വണസങ്ഖേപവസേന ഥുല്ലച്ചയ"ന്തി -

ജീവമാനകസരീരസ്മിംയേവ യഥാവുത്തവിനിച്ഛയോ ദസ്സിതോ.

സബ്ബസോ ഖായിതന്തി നിമിത്തപ്പദേസേ ബഹിട്ഠിതം ഛവിചമ്മം സബ്ബസോ ഛിന്ദിത്വാ സോണസിങ്ഗാലാദീഹി ഖായിതസദിസം കതം. തേനേവാഹ **"ഛവിചമ്മം നത്ഥീ"**തി. നിമിത്തമംസസ്സ പന അബ്ഭന്തരേ ഛവിചമ്മസ്സ ച വിജ്ജമാനത്താ **"നിമിത്തസണ്ഠാനം പഞ്ഞായതീ"**തി വുത്തം. തേനേവാഹ **"പവേസനം ജായതീ"**തി. **നിമിത്തസണ്ഠാനം പന അനവസേസേത്വാ**തി നിമിത്താകാരേന ഠിതം ഛവിചമ്മമംസാദിം അനവസേസേത്വാ. ജീവമാനകസരീരേ ലബ്ഭമാനവിസേസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി മതസരീരേ ലബ്ഭമാനവിസേസം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"മതസരീരേ പനാ"**തിആദി.

മനുസ്സാനം ജീവമാനകസരീരേതിആദിനാ പന അക്ഖിആദയോപി വണസങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തീതി വണേന ഏകപരിച്ഛേദം കത്വാ അക്ഖിആദീസുപി ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം. തേസഞ്ച വണസങ്ഗഹോ "നവദ്വാരോ മഹാവണോ"തി (മി॰ പ॰ ൨.൬.൧) ഏവമാദിസുത്താനുസാരേന വേദിതബ്ബോ. തിരച്ഛാനഗതാനം അക്ഖികണ്ണവണേസു ദുക്കടം പന അട്ഠകഥാപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം. യഥാ ഹി മനുസ്സാമനുസ്സതിരച്ഛാനഗതേസു വച്ചമഗ്ഗപസ്സാവമഗ്ഗമുഖാനം പാരാജികവത്ഥുഭാവേ നാനാകരണം നത്ഥി, ഏവം അക്ഖിആദീനമ്പി ഥുല്ലച്ചയാദിവത്ഥുഭാവേ നിന്നാനാകരണേന ഭവിതബ്ബം. വണേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച "അമഗ്ഗേന അമഗ്ഗം പവേസേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൬൬) സാമഞ്ഞതോ വുത്തം, ന പന "മനുസ്സാന"ന്തി വിസേസനം അത്ഥി. യദി ച തിരച്ഛാനഗതാനം വണേസു ഥുല്ലച്ചയേന ന ഭവിതബ്ബം, പതങ്ഗമുഖമണ്ഡൂകസ്സ മുഖസണ്ഠാനേ വണസങ്ഖേപതോ ഥുല്ലച്ചയം ന വത്തബ്ബം, വുത്തഞ്ച, തസ്മാ അട്ഠകഥാചരിയാ ഏവേത്ഥ പമാണം. ഭഗവതോ അധിപ്പായഞ്ഞുനോ ഹി അട്ഠകഥാചരിയാ. തേനേവ വുത്തം "ബുദ്ധേന ധമ്മോ വിനയോ ച വുത്തോ, യോ തസ്സ പുത്തേഹി തഥേവ ഞാതോ"തിആദി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.). **മനുസ്സാന**ന്തി ഇത്ഥിപുരിസപണ്ഡകഉഭതോബ്യഞ്ജനകാനം സാമഞ്ഞതോ വുത്തം. **വത്ഥികോസേസൂ**തി വത്ഥിപുടേസു പുരിസാനം അങ്ഗജാതകോസേസു. മതസരീരം യാവ ഉദ്ധുമാതകാദിഭാവേന കുഥിതം ന ഹോതി, താവ അല്ലസരീരന്തി വേദിതബ്ബം. തേനാഹ - **"യദാ പന സരീരം ഉദ്ധുമാതകം ഹോതീ"**തിആദി. **പാരാജികവത്ഥുഞ്ച ഥുല്ലച്ചയവത്ഥുഞ്ച വിജഹതീ**തി ഏത്ഥ പാരാജികവത്ഥുഭാവം ഥുല്ലച്ചയവത്ഥുഭാവഞ്ച വിജഹതീതി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. മതാനം തിരച്ഛാനഗതാനന്തി സമ്ബന്ധോ.

മേഥുനരാഗേന വത്ഥികോസം പവേസേന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തന്തി ആഹ **"പത്ഥികോസം അപ്പവേസേന്തോ"**തി. **ഇത്ഥിയാ അപ്പവേസേന്തോ**തി ഇത്ഥിയാ നിമിത്തം അപ്പവേസേന്തോ. **അപ്പവേസേന്തോ**തി ച പവേസനാധിപ്പായസ്സ അഭാവം ദസ്സേതി. പവേസനാധിപ്പായേന ബഹി ഛുപന്തസ്സ പന മേഥുനസ്സ പുബ്ബപയോഗത്താ ദുക്കടേനേവ ഭവിതബ്ബം. **നിമിത്തേന നിമിത്തം ഛുപതി, ഥുല്ലച്ചയ**ന്തി ഇദം "ന ച, ഭിക്ഖവേ, രത്തചിത്തേന അങ്ഗജാതം ഛുപിതബ്ബം, യോ ഛുപേയ്യ, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (മഹാവ॰ ൨൫൨) ഇമസ്സ സുത്തസ്സ വസേന വുത്തം. തത്ഥ ച കേസഞ്ചി അഞ്ഞഥാപി അത്ഥവികപ്പസ്സ വിധിം ദസ്സേന്തോ **"മഹാഅട്ഠകഥായം പനാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി "കത്വാ മഹാഅട്ഠകഥം സരീര"ന്തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ) വുത്തം, തഥാപി സേസഅട്ഠകഥാസു "മേഥുനരാഗേന മുഖേനാ"തി വചനസ്സ അഭാവം ദസ്സേതും "മഹാഅട്ഠകഥായം പനാ"തി വുത്തം. "അങ്ഗജാതേനാ"തി അവുത്തത്താ **"അവിസേസേനാ"**തി വുത്തം.

ഇദാനി മഹാഅട്ഠകഥം പാളിയാ സംസന്ദിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"യം താവ മഹാഅട്ഠകഥായ"**ന്തിആദിമാഹ. **ഇതരഥാ ഹി ദുക്കടം സിയാ**തി പകതിമുഖേന ഛുപന്തസ്സ വിസാണാദിഗ്ഗഹണേ വിയ ദുക്കടം സിയാ. ഏവം മഹാഅട്ഠകഥം പാളിയാ സംസന്ദിത്വാ ഇദാനി തത്ഥ കേസഞ്ചി അഞ്ഞഥാ അത്ഥവികപ്പം ദസ്സേന്തോ **"കേചി പനാ"**തിആദിമാഹ. **സങ്ഘാദിസേസോ**തി കായസംസഗ്ഗസിക്ഖാപദേന സങ്ഘാദിസേസോ. **വുത്തനയേനേവാ**തി മേഥുനരാഗേനേവ. "നിമിത്തമുഖേനാ"തി വുത്തത്താ തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയാ പസ്സാവമഗ്ഗം മേഥുനരാഗേന പകതിമുഖേന ഛുപന്തസ്സ ദുക്കടന്തി വേദിതബ്ബം. **കായസംസഗ്ഗരാഗേന ദുക്കട**ന്തി നിമിത്തമുഖേന വാ പകതിമുഖേന വാ കായസംസഗ്ഗരാഗേന ഛുപന്തസ്സ ദുക്കടമേവ.

ഏകൂനസത്തതിദ്വിസതചതുക്കകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സന്ഥതചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ

൭൧-൨. പടിപന്നകസ്സാതി ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ. **ഉപാദിന്നകന്തി** കായിന്ദ്രിയം സന്ധായ വുത്തം. **ഉപാദിന്നകേന ഫുസതീതി** ഉപാദിന്നകേന ഫുസീയതി ഘട്ടീയതീതി ഏവം കമ്മനി യ-കാരലോപേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. അഥ വാ ഏവം കരോന്തോ കിഞ്ചി ഉപാദിന്നകം ഉപാദിന്നകേന ന ഫുസതി ന ഘട്ടേതീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ലേസം ഓഡ്ഡേസ്സന്തീതി** ലേസം സമുട്ഠാപേസ്സന്തി, പരികപ്പേസ്സന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **സന്ഥതാദിഭേദേഹി ഭിന്ദിത്വാതി** സന്ഥതാദിവിസേസനേഹി വിസേസേത്വാ, സന്ഥതാദീഹി ചതൂഹി യോജേത്വാതി വുത്തം ഹോതി.

സന്ഥതായാതി ഏകദേസേ സമുദായവോഹാരോ ''പടോ ദഡ്ഢോ''തിആദീസു വിയ. തഥാ ഹി പടസ്സ ഏകദേസേപി ദഡ്ഢേ ''പടോ ദഡ്ഢോ''തി വോഹരന്തി , ഏവം ഇത്ഥിയാ വച്ചമഗ്ഗാദീസു കിസ്മിഞ്ചി മഗ്ഗേ സന്ഥതേ ഇത്ഥീ ''സന്ഥതാ''തി വുച്ചതി. തേനാഹ **''സന്ഥതാ നാമാ''**തിആദി. വത്ഥാദീനി അന്തോ അപ്പവേസേത്വാ ബഹി ഠപേത്വാ ബന്ധനം സന്ധായ **''പലിവേഠേത്വാ''**തി വുത്തം. ഏകദേസേ സമുദായവോഹാരവസേനേവ ഭിക്ഖുപി ''സന്ഥതോ''തി വുച്ചതീതി ആഹ **''സന്ഥതോ നാമാ''**തിആദി. **യത്തകേ പവിട്ഠേതി** തിലഫലമത്തേ പവിട്ഠേ. അക്ഖിആദിമ്ഹി സന്ഥതേപി യഥാവത്ഥുകമേവാതി ആഹ **''ഥുല്ലച്ചയക്ഖേത്തേ ഥുല്ലച്ചയം, ദുക്കടക്ഖേത്തേ ദുക്കടമേവ ഹോതീ''**തി.

ഖാണും ഘട്ടേന്തസ്സ ദുക്കടന്തി ഇത്ഥിനിമിത്തസ്സ അന്തോ ഖാണും പവേസേത്വാ സമതലം അതിരിത്തം വാ ഖാണും ഘട്ടേന്തസ്സ ദുക്കടം പവേസാഭാവതോ. സചേ പന ഈസകം അന്തോ പവിസിത്വാ ഠിതം ഖാണുകമേവ അങ്ഗജാതേന ഛുപതി, പാരാജികമേവ. **തസ്സ തലന്തി** വേളുനളാദികസ്സ അന്തോതലം. വിനീതവത്ഥൂസു ''തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു സീവഥികം ഗന്ത്വാ ഛിന്നസീസം പസ്സിത്വാ വട്ടകതേ മുഖേ അച്ഛുപന്തം അങ്ഗജാതം പവേസേസി. തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസി...പേ॰... അനാപത്തി ഭിക്ഖു പാരാജികസ്സ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ''തി വുത്തത്താ തസ്സ സുത്തസ്സ അനുലോമതോ **''ആകാസഗതമേവ കത്വാ പവേസേത്വാ നീഹരതി, ദുക്കട''**ന്തി (പാരാ॰ ൭൩) വുത്തം. **ബഹിദ്ധാ ഖാണുകേതി** അന്തോപവേസിതവേണുപബ്ബാദികസ്സ ബഹി നിക്ഖന്തഖാണുകേ. മേഥുനരാഗേന ഇന്ദ്രിയബദ്ധഅനിന്ദ്രിയബദ്ധസന്താനേസു യത്ഥ കത്ഥചി ഉപക്കമന്തസ്സ ന സക്കാ അനാപത്തിയാ ഭവിതുന്തി **''ദുക്കടമേവാ''**തി വുത്തം. തേനേവ വിനീതവത്ഥുമ്ഹി അട്ഠികേസു ഉപക്കമന്തസ്സ ദുക്കടം വുത്തം.

സന്ഥതചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

രാജപച്ചത്ഥികാദിചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ

൭൩. സാമഞ്ഞജോതനായ പകരണതോ വിസേസവിനിച്ഛയോതി ആഹ **''ധുത്താതി മേഥുനുപസംഹിതഖിഡ്ഡാപസുതാ''**തിആദി. ഇദാനി സാമഞ്ഞതോപി അത്ഥസമ്ഭവം ദസ്സേന്തോ **''ഇത്ഥിധുത്തസുരാധുത്താദയോ വാ''**തി ആഹ. **ഹദയന്തി** ഹദയമംസം.

സബ്ബാകാരേന ചതുക്കഭേദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആപത്താനാപത്തിവാരവണ്ണനാ

൭൭. പടിഞ്ഞാകരണം നത്ഥീതി പുച്ഛിതബ്ബാഭാവതോ. ന ഹി ദൂസകോ ''കേന ചിത്തേന വീതിക്കമം അകാസി, ജാനിത്വാ അകാസി, ഉദാഹു അജാനിത്വാ''തി ഏവം പുച്ഛായ അരഹതി. **തത്ഥേവാതി** വേസാലിയം മഹാവനേ ഏവ. **സബ്ബങ്ഗഗതന്തി** ഠപേത്വാ കേസലോമദന്തനഖാനം മംസവിനിമുത്തട്ഠാനഞ്ചേവ ഥദ്ധസുക്ഖചമ്മഞ്ച ഉദകമിവ തേലബിന്ദു അവസേസസബ്ബസരീരം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം. **സരീരകമ്പാദീനീതി ആദി**-സദ്ദേന അക്ഖീനം പീതവണ്ണാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **പിത്തകോസകേ ഠിതന്തി** ഹദയപപ്ഫാസാനം അന്തരേ യകനമംസം നിസ്സായ പതിട്ഠിതേ മഹാകോസാതകീകോസസദിസേ പിത്തകോസേ ഠിതം. **കുപിതേതി** പിത്തകോസതോ ചലിത്വാ ബഹി നിക്ഖന്തേ.

വിസ്സട്ഠചിത്തോതി വിസ്സട്ഠപകതിചിത്തോ. **യക്ഖുമ്മത്തകോതി** യക്ഖാ കിര യസ്സ ചിത്തം ഖിപിതുകാമാ ഹോന്തി, തസ്സ സേതമുഖം നീലോദരം സുരത്തഹത്ഥപാദം മഹാസീസം പജ്ജലിതനേത്തം ഭേരവം വാ അത്തഭാവം നിമ്മിനിത്വാ ദസ്സേന്തി, ഭേരവം വാ സദ്ദം സാവേന്തി, കഥേന്തസ്സേവ വാ മുഖേന ഹത്ഥം പക്ഖിപിത്വാ ഹദയമംസം മദ്ദന്തി, തേന സോ സത്തോ ഉമ്മത്തകോ ഹോതി ഖിത്തചിത്തോ. തേനേവാഹ **''ഭേരവാനി വാ ആരമ്മണാനി ദസ്സേത്വാ''**തിആദി. തത്ഥ **ഭേരവാനീതി** ദസ്സനമത്തേനേവ സത്താനം ഭയം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസം ഉപ്പാദേതും സമത്ഥാനി. **നിച്ചമേവ ഉമ്മത്തകോ ഹോതീ**തി യസ്സ പിത്തകോസതോ പിത്തം ചലിത്വാ ബഹി നിക്ഖന്തം ഹോതി, തം സന്ധായ വുത്തം. യസ്സ പന പിത്തം ചലിത്വാ പിത്തകോസേയേവ ഠിതം ഹോതി ബഹി അനിക്ഖന്തം, സോ അന്തരന്തരാ സഞ്ഞം പടിലഭതി, ന നിച്ചമേവ ഉമ്മത്തകോ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **ഞത്വാതി** സഞ്ഞാപടിലാഭേന ജാനിത്വാ. **അധിമത്തായാതി** അധികപ്പമാണായ.

ആപത്താനാപത്തിവാരവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ

പകിണ്ണകന്തി വോമിസ്സകനയം. **സമുട്ഠാനന്തി** ഉപ്പത്തികാരണം. **കിരിയാതിആദി** നിദസ്സനമത്തം, അകിരിയാദീനമ്പി സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. **വേദനായാതി** സഹയോഗേ കരണവചനം, വേദനായ സഹ കുസലഞ്ചാതി വുത്തം ഹോതി. **സബ്ബസങ്ഗാഹകവസേനാതി** സബ്ബേസം സിക്ഖാപദാനം സങ്ഗാഹകവസേന. **ഛ സിക്ഖാപദസമുട്ഠാനാനീതി** കായോ വാചാ കായവാചാ കായചിത്തം വാചാചിത്തം കായവാചാചിത്തന്തി ഏവം വുത്താനി ഛ ആപത്തിസമുട്ഠാനാനി. ആപത്തിയേവ ഹി സിക്ഖാപദസീസേന വുത്താ. സമുട്ഠാനാദയോ ഹി ആപത്തിയാ ഹോന്തി, ന സിക്ഖാപദസ്സ, ഇമേസു പന ഛസു സമുട്ഠാനേസു പുരിമാനി തീണി അചിത്തകാനി, പച്ഛിമാനി സചിത്തകാനി. തേസു ഏകേന വാ ദ്വീഹി വാ തീഹി വാ ചതൂഹി വാ ഛഹി വാ സമുട്ഠാനേഹി ആപത്തിയോ സമുട്ഠഹന്തി, പഞ്ചസമുട്ഠാനാ ആപത്തി നാമ നത്ഥി. തത്ഥ **ഏകസമുട്ഠാനാ** ചതുത്ഥേന ച പഞ്ചമേന ച ഛട്ഠേന ച സമുട്ഠാനേന സമുട്ഠാതി, ന അഞ്ഞേന. **ദ്വിസമുട്ഠാനാ** പഠമചതുത്ഥേഹി ച ദുതിയപഞ്ചമേഹി ച തതിയഛട്ഠേഹി ച ചതുത്ഥഛട്ഠേഹി ച പഞ്ചമഛട്ഠേഹി ച സമുട്ഠാനേഹി സമുട്ഠാതി, ന അഞ്ഞേഹി. **തിസമുട്ഠാനാ** പഠമേഹി ച തീഹി, പച്ഛിമേഹി ച തീഹി സമുട്ഠാനേഹി സമുട്ഠാതി, ന അഞ്ഞേഹി. **ചതുസമുട്ഠാനാ** പഠമതതിയചതുത്ഥഛട്ഠേഹി ച ദുതിയതതിയപഞ്ചമഛട്ഠേഹി ച സമുട്ഠാനേഹി സമുട്ഠാതി, ന അഞ്ഞേഹി. **ഛസമുട്ഠാനാ** ഛഹിപി സമുട്ഠാതി.

സിക്ഖാപദം നാമ അത്ഥി ഛസമുട്ഠാനന്തി ഏത്ഥാപി സിക്ഖാപദസീസേന ആപത്തി വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. തേനേവ വക്ഖതി "സബ്ബഞ്ചേതം ആപത്തിയം യുജ്ജതി, സിക്ഖാപദസീസേന പന സബ്ബഅട്ഠകഥാസു ദേസനാ ആരുള്ഹാ"തി. കായാദീഹി ഛഹി സമുട്ഠാനം ഉപ്പത്തി, ഛ വാ സമുട്ഠാനാനി ഏതസ്സാതി **ഛസമുട്ഠാനം. അത്ഥി ചതുസമുട്ഠാനന്തി** കായോ കായവാചാ കായചിത്തം കായവാചാചിത്തന്തി ഇമാനി ചത്താരി, വാചാ കായവാചാ വാചാചിത്തം കായവാചാചിത്തന്തി ഇമാനി വാ ചത്താരി സമുട്ഠാനാനി ഏതസ്സാതി ചതുസമുട്ഠാനം. **അത്ഥി തിസമുട്ഠാനന്തി** കായോ വാചാ കായവാചാതി ഇമാനി തീണി, കായചിത്തം വാചാചിത്തം കായവാചാചിത്തന്തി ഇമാനി വാ തീണി സമുട്ഠാനാനി ഏതസ്സാതി തിസമുട്ഠാനം. ദ്വിസമുട്ഠാനം ഏകസമുട്ഠാനഞ്ച സമുട്ഠാനസീസവസേന ദസ്സേന്തോ **"അത്ഥി കഥിനസമുട്ഠാന"**ന്തിആദിമാഹ. തേരസ ഹി സമുട്ഠാനസീസാനി പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനം അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം സഞ്ചരിത്തസമുട്ഠാനം സമനുഭാസനസമുട്ഠാനം കഥിനസമുട്ഠാനം ഏളകലോമസമുട്ഠാനം പദസോധമ്മസമുട്ഠാനം അദ്ധാനസമുട്ഠാനം ഥേയ്യസത്ഥസമുട്ഠാനം ധമ്മദേസനാസമുട്ഠാനം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനം ചോരിവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനം അനനുഞ്ഞാതസമുട്ഠാനന്തി.

തത്ഥ "അത്ഥി ഛസമുട്ഠാന"ന്തി ഇമിനാ സഞ്ചരിത്തസമുട്ഠാനം വുത്തം. "അത്ഥി ചതുസമുട്ഠാന"ന്തി ഇമിനാ പന അദ്ധാനസമുട്ഠാനം അനനുഞ്ഞാതസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗഹിതം. യഞ്ഹി പഠമതതിയചതുത്ഥഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം അദ്ധാനസമുട്ഠാനം. യം പന ദുതിയതതിയപഞ്ചമഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം അനനുഞ്ഞാതസമുട്ഠാനം. "അത്ഥി തിസമുട്ഠാന"ന്തി ഇമിനാ അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗഹിതം. യഞ്ഹി സചിത്തകേഹി തീഹി സമുട്ഠാനേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം അദിന്നാദാനസമുട്ഠാനം. യം പന അചിത്തകേഹി തീഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഭൂതാരോചനസമുട്ഠാനം. "അത്ഥി കഥിനസമുട്ഠാന"ന്തിആദിനാ പന അവസേസസമുട്ഠാനസീസേന ദ്വിസമുട്ഠാനം ഏകസമുട്ഠാനഞ്ച സങ്ഗണ്ഹാതി. തഥാ ഹി യം തതിയഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം കഥിനസമുട്ഠാനന്തി വുച്ചതി. യം പഠമചതുത്ഥേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഏളകലോമസമുട്ഠാനം. യം ഛട്ഠേനേവ സമുട്ഠാതി, ഇദം ധുരനിക്ഖേപസമുട്ഠാനം, സമനുഭാസനസമുട്ഠാനന്തിപി തസ്സേവ നാമം. ആദി-സദ്ദസങ്ഗഹിതേസു പന പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനപദസോധമ്മഥേയ്യസത്ഥധമ്മദേസനാചോരിവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനേസു യം കായചിത്തതോ സമുട്ഠാതി, ഇദം പഠമപാരാജികസമുട്ഠാനം. യം ദുതിയപഞ്ചമേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം പദസോധമ്മസമുട്ഠാനം. യം ചതുത്ഥഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ഥേയ്യസത്ഥസമുട്ഠാനം. യം പഞ്ചമേനേവ സമുട്ഠാതി, ഇദം ധമ്മദേസനാസമുട്ഠാനം. യം പഞ്ചമഛട്ഠേഹി സമുട്ഠാതി, ഇദം ചോരിവുട്ഠാപനസമുട്ഠാനന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏവം സമുട്ഠാനസീസേന സബ്ബസിക്ഖാപദാനി തേരസധാ ദസ്സേത്വാ ഇദാനി കിരിയാവസേന പഞ്ചധാ ദസ്സേന്തോ **"തത്രാപി കിഞ്ചി കിരിയതോ സമുട്ഠാതീ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കിഞ്ചീ**തി സിക്ഖാപദസീസേന ആപത്തിം വദതി. തസ്മാ യാ കായേന വാ വാചായ വാ പഥവീഖണനാദീസു വിയ വീതിക്കമം കരോന്തസ്സ ഹോതി, അയം **കിരിയതോ സമുട്ഠാതി** നാമ. യാ കായവാചായ കത്തബ്ബം അകരോന്തസ്സ ഹോതി പഠമകഥിനാപത്തി വിയ, അയം **അകിരിയതോ സമുട്ഠാതി** നാമ. യാ കരോന്തസ്സ ച അകരോന്തസ്സ ച ഹോതി അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ ഹത്ഥതോ ചീവരപടിഗ്ഗഹണാപത്തി വിയ, അയം **കിരിയാകിരിയതോ സമുട്ഠാതി** നാമ. യാ സിയാ കരോന്തസ്സ ച സിയാ അകരോന്തസ്സ ച ഹോതി രൂപിയപടിഗ്ഗഹണാപത്തി വിയ, അയം **സിയാ കിരിയതോ സിയാ അകിരിയതോ സമുട്ഠാതി** നാമ. യാ സിയാ കരോന്തസ്സ ച സിയാ കരോന്തസ്സ ച അകരോന്തസ്സ ച ഹോതി കുടികാരാപത്തി വിയ, അയം **സിയാ കിരിയതോ സിയാ കിരിയാകിരിയതോ സമുട്ഠാതി** നാമ.

ഇദാനി സബ്ബസിക്ഖാപദാനി സഞ്ഞാവസേന ദ്വിധാ കത്വാ ദസ്സേന്തോ **"തത്രാപി അത്ഥി സഞ്ഞാവിമോക്ഖ"**ന്തിആദിമാഹ. സഞ്ഞായ അഭാവേന വിമോക്ഖോ അസ്സാതി **സഞ്ഞാവിമോക്ഖ**ന്തി മജ്ഝേപദലോപസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. യതോ ഹി വീതിക്കമസഞ്ഞാഅഭാവേന മുച്ചതി, ഇദം സഞ്ഞാവിമോക്ഖന്തി വുച്ചതി. **ചിത്തങ്ഗം ലഭതിയേവാ**തി കായചിത്താദിസചിത്തകസമുട്ഠാനേഹേവ സമുട്ഠഹനതോ . "ലഭതിയേവാ"തി അവധാരണേന നോ ന ലഭതീതി ദസ്സേതി. തസ്മാ യം ചിത്തങ്ഗം ലഭതി, ന ലഭതി ച, തം **"ഇതര"**ന്തി വുത്തം ഇതര-സദ്ദസ്സ വുത്തപടിയോഗവിസയത്താ.

പുന സബ്ബസിക്ഖാപദാനി ചിത്തവസേന ദ്വിധാ ദസ്സേന്തോ **"പുന അത്ഥി സചിത്തക"**ന്തിആദിമാഹ. **യം സഹേവ ചിത്തേന ആപജ്ജതീ**തി യം സചിത്തകേനേവ സമുട്ഠാനേന ആപജ്ജതി, നോ അചിത്തകേന. **വിനാപീ**തി **അപി**-സദ്ദേന സഹാപി ചിത്തേന ആപജ്ജതീതി ദസ്സേതി. യഞ്ഹി കദാചി അചിത്തകേന, കദാചി സചിത്തകേന സമുട്ഠാനേന സമുട്ഠാതി, തം അചിത്തകന്തി വുച്ചതി. ഏത്ഥ ച സഞ്ഞാദുകം അനാപത്തിമുഖേന, സചിത്തകദുകം ആപത്തിമുഖേന വുത്തന്തി ഇദമേതേസം നാനാകരണന്തി വേദിതബ്ബം.

ലോകവജ്ജദുകസ്സ ഹേട്ഠാ വുത്തലക്ഖണത്താ തം അവിഭജിത്വാ ഇദാനി സബ്ബസിക്ഖാപദാനി കമ്മവസേന ദുവിധാനി, കുസലാദിവസേന വേദനാവസേന ച തിവിധാനി ഹോന്തീതി ദസ്സേന്തോ **"കമ്മകുസലവേദനാവസേനാ"**തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ പന കിഞ്ചാപി അട്ഠകഥാസു ആഗതനയേന കായകമ്മം വചീകമ്മന്തി കമ്മവസേന ദുകം വുത്തം, തികമേവ പന ദസ്സേതും വട്ടതി. സബ്ബമേവ ഹി സിക്ഖാപദം കായദ്വാരേ ആപജ്ജിതബ്ബതോ വചീദ്വാരേ ആപജ്ജിതബ്ബതോ കായവചീദ്വാരേ ആപജ്ജിതബ്ബതോ ച തിവിധം ഹോതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ പഠമപാരാജികവണ്ണനാ) വുത്തം "സബ്ബാവ കായകമ്മവചീകമ്മതദുഭയവസേന തിവിധാ ഹോന്തി. തത്ഥ കായദ്വാരേ ആപജ്ജിതബ്ബാ കായകമ്മന്തി വുച്ചതി, വചീദ്വാരേ ആപജ്ജിതബ്ബാ വചീകമ്മന്തി വുച്ചതി, ഉഭയത്ഥ ആപജ്ജിതബ്ബാ കായകമ്മവചീകമ്മ"ന്തി. തതോയേവ ച അദിന്നാദാനസിക്ഖാപദാദീസു കായകമ്മവചീകമ്മന്തി തദുഭയവസേന ദസ്സിതം.

അത്ഥി പന സിക്ഖാപദം കുസലന്തിആദിനാ ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ കുസലചിത്തസമങ്ഗീ വാ ആപജ്ജതി അകുസലചിത്തസമങ്ഗീ വാ അബ്യാകതചിത്തസമങ്ഗീ വാതി ദസ്സേതി, ന പന കുസലാപി ആപത്തി അത്ഥീതി. ന ഹി കുസലാ ആപത്തി നാമ അത്ഥി "ആപത്താധികരണം സിയാ അകുസലം സിയാ അബ്യാകതം, നത്ഥി ആപത്താധികരണം കുസല"ന്തി (പരി॰ സം॰) വചനതോ. **ദസ കാമാവചരകിരിയചിത്താനീ**തി ഹസിതുപ്പാദവോട്ഠബ്ബനേഹി സദ്ധിം അട്ഠ മഹാകിരിയചിത്താനി. ദ്വിന്നം അഭിഞ്ഞാചിത്താനം ആപത്തിസമുട്ഠാപകത്തം പഞ്ഞത്തിം അജാനന്തസ്സ ഇദ്ധിവികുബ്ബനാദീസു ദട്ഠബ്ബം. **യം കുസലചിത്തേന ആപജ്ജതീ**തി യം സിക്ഖാപദസീസേന ഗഹിതം ആപത്തിം കുസലചിത്തസമങ്ഗീ ആപജ്ജതി. ഇമിനാ പന വചനേന തം കുസലന്തി ആപത്തിയാ വുച്ചമാനോ കുസലഭാവോ പരിയായതോവ, ന പരമത്ഥതോതി ദസ്സേതി. കുസലചിത്തേന ഹി ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ സവിഞ്ഞത്തികം അവിഞ്ഞത്തികം വാ സിക്ഖാപദവീതിക്കമാകാരപ്പവത്തം രൂപക്ഖന്ധസങ്ഖാതം അബ്യാകതാപത്തിം ആപജ്ജതി. **ഇതരേഹി ഇതര**ന്തി ഇതരേഹി അകുസലാബ്യാകതചിത്തേഹി യം ആപജ്ജതി, തം ഇതരം, അകുസലം

അബ്യാകതഞ്ചാതി അത്ഥോ. ഇദഞ്ച ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ അകുസലചിത്തസമങ്ഗീ വാ ആപജ്ജതി കുസലാബ്യാകതചിത്തസമങ്ഗീ വാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഏവം സന്തേപി സബ്ബസിക്ഖാപദേസു കിഞ്ചി അകുസലചിത്തമേവ കിഞ്ചി കുസലാബ്യാകതവസേന ദ്വിചിത്തം, കിഞ്ചി സബ്ബേസം വസേന തിചിത്തന്തി അയമേവ പഭേദോ ലബ്ഭതി, ന അഞ്ഞോതി വേദിതബ്ബം.

തിവേദനം ദ്വിവേദനം ഏകവേദനന്തി ഇദഞ്ച യഥാവുത്തവേദനാവസേനേവ ലബ്ഭതി, നാഞ്ഞഥാതി ദട്ഠബ്ബം. നിപജ്ജിത്വാ നിരോധം സമാപന്നസ്സ സഹസേയ്യവസേന തദാകാരപ്പവത്തരൂപക്ഖന്ധസ്സേവ ആപത്തിഭാവതോ "അത്ഥി അവേദന"ന്തിപി വത്തബ്ബമേതം, കദാചി കരഹചി യദിച്ഛകം സമ്ഭവതീതി അഗ്ഗഹേത്വാ യേഭുയ്യവസേന ലബ്ഭമാനംയേവ ഗഹേത്വാ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ഇദാനി യഥാവുത്തസമുട്ഠാനാദീനി ഇമസ്മിം സംവണ്ണിയമാനസിക്ഖാപദേ വിഭജിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"ഇമം പകിണ്ണകം വിദിത്വാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിദിത്വാ**തി ഇമസ്സ "വേദിതബ്ബ"ന്തി ഇമിനാ അപരകാലകിരിയാവചനേന സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. **കിരിയസമുട്ഠാന**ന്തി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തം പരൂപക്കമേ സതി സാദിയന്തസ്സ അകിരിയസമുട്ഠാനഭാവതോ. "മനോദ്വാരേ ആപത്തി നാമ നത്ഥീതി ഇദമ്പി ബാഹുല്ലവസേനേവ വുത്ത"ന്തി വദന്തി. **ചിത്തം പനേത്ഥ അങ്ഗമത്തം ഹോതീ**തി പഠമപാരാജികം കായചിത്തതോ സമുട്ഠാതീതി ചിത്തമേത്ഥ ആപത്തിയാ അങ്ഗമേവ ഹോതി. **ന തസ്സ വസേന കമ്മഭാവോ ലബ്ഭതീ**തി വിഞ്ഞത്തിജനകവസേന കായദ്വാരേ പവത്തത്താ തസ്സ ചിത്തസ്സ വസേന ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ മനോകമ്മഭാവോ ന ലബ്ഭതീതി അത്ഥോ. സിക്ഖാപദസ്സ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന പഞ്ഞത്തിഭാവതോ **"സബ്ബഞ്ചേതം ആപത്തിയം യുജ്ജതീ"**തി വുത്തം. ന ഹി യഥാവുത്തസമുട്ഠാനാദി പഞ്ഞത്തിയം യുജ്ജതി.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

ഇദം കിന്തി കഥേതുകമ്യതായ പുച്ഛതി. വിനീതാനി വിനിച്ഛിതാനി വത്ഥൂനി **വിനീതവത്ഥൂനി**. താനി ഹി "ആപത്തിം ത്വം ഭിക്ഖു ആപന്നോ പാരാജികം. അനാപത്തി ഭിക്ഖു പാരാജികസ്സ, ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സ. അനാപത്തി ഭിക്ഖു അസാദിയന്തസ്സാ"തിആദിനാ ഭഗവതായേവ വിനിച്ഛിതാനി . തേനാഹ **"ഭഗവതാ സയം വിനിച്ഛിതാന"**ന്തി. **ഉദ്ദാനഗാഥാ**തി ഉദ്ദേസഗാഥാ, സങ്ഗഹഗാഥാതി വുത്തം ഹോതി. **വത്ഥുഗാഥാ**തി "തേന ഖോ പന സമയേന അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖൂ"തിആദികാ നിദാനവത്ഥുദീപികാ വിനീതവത്ഥുപാളിയേവ തേസം തേസം വത്ഥൂനം ഗന്ഥനതോ "വത്ഥുഗാഥാ"തി വുത്താ, ന ഛന്ദോവിചിതിലക്ഖണേന. ഗാഥാനം വത്ഥു **വത്ഥുഗാഥാ**തി ഏവം വാ ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ഏത്ഥാ**തി വിനീതവത്ഥൂസു. **ദുതിയാദീന**ന്തി ദുതിയപാരാജികാദീനം. ദുതിയാദീനി വിനിച്ഛിനിതബ്ബാനീതി യോജേതബ്ബം. **സിപ്പികാന**ന്തി ചിത്തകാരാദിസിപ്പികാനം. യം പസ്സിത്വാ പസ്സിത്വാ ചിത്തകാരാദയോ ചിത്തകമ്മാദീനി ഉഗ്ഗണ്ഹന്താ കരോന്തി, തം **"പടിച്ഛന്നകരൂപ"**ന്തി വുച്ചതി.

൩൭. **പുരിമാനി ദ്വേ വത്ഥൂനീ**തി മക്കടിവത്ഥും വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുഞ്ച. താനി പന കിഞ്ചാപി അനുപഞ്ഞത്തിയം ആഗതാനേവ, തഥാപി ഭഗവതാ സയം വിനിച്ഛിതവത്ഥുഭാവതോ അദിന്നാദാനാദീസു അനുപഞ്ഞത്തിയം ആഗതാനി രജകാദിവത്ഥൂനി വിയ പുന വിനീതവത്ഥൂസു പക്ഖിത്താനി. യദി ഏവം "തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസീ"തി ഇദം വിരുജ്ഝേയ്യ, അനുപഞ്ഞത്തിയഞ്ഹി അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ തം ഭിക്ഖും ചോദേസുന്തി? സച്ചമേതം, തേഹി പന ഭിക്ഖൂഹി അനുപഞ്ഞത്തിയം വുത്തനയേന ചോദേത്വാ "നനു, ആവുസോ, തഥേവ തം ഹോതീ"തി വുത്തേ തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസീതി ഗഹേതബ്ബം. "ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസീ"തി ഇദഞ്ച തേഹി ഭിക്ഖൂഹി അനുപഞ്ഞത്തിയം വുത്തനയേന ഭഗവതോ ആരോചിതേ "സച്ചം കിര ത്വം ഭിക്ഖു മക്കടിയാ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവീ"തി ഭഗവതാ പുട്ഠോ സമാനോ "സച്ചം ഭഗവാ"തി ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസീതി ഗഹേതബ്ബം.

വജ്ജിപുത്തകവത്ഥുമ്ഹി പന സിക്ഖം അപ്പച്ചക്ഖായ ദുബ്ബല്യം അനാവികത്വാ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിത്വാ വിബ്ഭമിത്വാ യേ ആനന്ദത്ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ പുന പബ്ബജ്ജം ഉപസമ്പദഞ്ച യാചിംസു, തേ സന്ധായ "അട്ഠാനമേതം, ആനന്ദ, അനവകാസോ, യം തഥാഗതോ വജ്ജീനം വാ വജ്ജിപുത്തകാനം വാ കാരണാ സാവകാനം പാരാജികം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം സമൂഹനേയ്യാ"തിആദി അനുപഞ്ഞത്തിയം വുത്തം. യേ പന അവിബ്ഭമിത്വാ സലിങ്ഗേ ഠിതായേവ ഉപ്പന്നകുക്കുച്ചാ ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ആരോചേസും, തേ സന്ധായ "ആപത്തിം തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, ആപന്നാ പാരാജിക"ന്തി ഇധ വുത്തം. കേചി പന ഇമം അധിപ്പായം അജാനന്താവ "അഞ്ഞമേവ മക്കടിവത്ഥു വജ്ജിപുത്തകവത്ഥു ച വിനീതവത്ഥൂസു ആഗത"ന്തി വദന്തി.

കുസേ ഗന്ഥേത്വാതി കുസതിണാനി ഗന്ഥേത്വാ. **കേസേഹീ**തി മനുസ്സകേസേഹി. **തം രാഗ**ന്തി കായസംസഗ്ഗരാഗം. **ഞത്വാ**തി സയമേവ ജാനിത്വാ. യദി കായസംസഗ്ഗരാഗേന കതം, കായസംസഗ്ഗരാഗസിക്ഖാപദസ്സ വിനീതവത്ഥൂസു അവത്വാ ഇധ കസ്മാ വുത്തന്തി? വുച്ചതേ - കിഞ്ചാപി തം കായസംസഗ്ഗരാഗേന കതം, തസ്സ പന ഭിക്ഖുനോ പാരാജികക്ഖേത്തേ കതുപക്കമത്താ "പാരാജികം നു ഖോ അഹം ആപന്നോ"തി പാരാജികവിസയം കുക്കുച്ചം അഹോസീതി ഇധ വുത്തം. തേനേവാഹ - "അനാപത്തി ഭിക്ഖു പാരാജികസ്സ, ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സാ"തി.

൩൮. **അതിദസ്സനീയാ**തി ദിവസമ്പി പസ്സന്താനം അതിത്തികരണതോ അതിവിയ ദസ്സനയോഗ്ഗാ. **വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി ഏത്ഥ പോക്ഖരതാ വുച്ചതി സുന്ദരഭാവോ, വണ്ണസ്സ പോക്ഖരതാ വണ്ണപോക്ഖരതാ, തായ വണ്ണപോക്ഖരതായ, വണ്ണസമ്പത്തിയാതി അത്ഥോ. പോരാണാ പന പോക്ഖരന്തി സരീരം വദന്തി, വണ്ണം വണ്ണമേവ. തേസം മതേന വണ്ണഞ്ച പോക്ഖരഞ്ച വണ്ണപോക്ഖരാനി, തേസം ഭാവോ വണ്ണപോക്ഖരതാ, തസ്മാ **വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി പരിസുദ്ധേന വണ്ണേന ചേവ സരീരസണ്ഠാനസമ്പത്തിയാ ചാതി അത്ഥോ. അഥ വാ വണ്ണസമ്പന്നം പോക്ഖരം വണ്ണപോക്ഖരന്തി ഉത്തരപദലോപോ പുബ്ബപദസ്സ ദട്ഠബ്ബോ, തസ്സ ഭാവോ വണ്ണപോക്ഖരതാ, തായ **വണ്ണപോക്ഖരതായ,** വണ്ണസമ്പന്നസരീരതായാതി അത്ഥോ. **പധംസേസീ**തി അഭിഭവീതി അത്ഥോ. കഥം പന അസാദിയന്തീ നിസീദീതി ആഹ - **"അസദ്ധമ്മാധിപ്പായേന...പേ... ഖാണുകാ വിയാ"**തി.

ന ലിമ്പതീതി ന അല്ലീയതി. **കാമേസൂ**തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ പദുമിനിപണ്ണേ ഉദകബിന്ദു ന സണ്ഠാതി, യഥാ ച സൂചിമുഖേ സാസപോ ന സന്തിട്ഠതി, ഏവമേവ യോ അബ്ഭന്തരേ ദുവിധേനപി കാമേന ന ലിമ്പതി, തസ്മിം കാമോ ന സണ്ഠാതി, തമഹം ബ്രാഹ്മണം വദാമീതി.

ന്തൻ. പുരിസസണ്ഠാനം അന്തരഹിതം, ഇത്ഥിസണ്ഠാനം ഉപ്പന്നന്തി ഫലസ്സ വിനാസുപ്പാദദസ്സനേന കാരണസ്സപി വിനാസുപ്പാദാ വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം. പുരിസിന്ദ്രിയേ ഹി നട്ഠേ പുരിസസണ്ഠാനം അന്തരധായതി, ഇത്ഥിന്ദ്രിയേ സമുപ്പന്നേ ഇത്ഥിസണ്ഠാനം പാതുഭവതി. തഥാ ഹി "യസ്സ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ പുരിസിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതീതി? നോ. യസ്സ വാ പന പുരിസിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതീതി? നോ"തി **യമകപകരണേ** (യമ॰ ൩. ഇന്ദ്രിയയമക.൧൮൮) വുത്തത്താ ഇന്ദ്രിയദ്വയസ്സ ഏകസ്മിം സന്താനേ സഹപവത്തിയാ അസമ്ഭവതോ യസ്മിം ഖണേ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പാതുഭവതി, തതോ പുബ്ബേ സത്തരസമചിത്തതോ പട്ഠായ പുരിസിന്ദ്രിയം നുപ്പജ്ജതി. തതോ പുബ്ബേ ഉപ്പന്നേസു ച പുരിസിന്ദ്രിയേസു സഹജരൂപേഹി സദ്ധിം കമേന നിരുദ്ധേസു തസ്മിം സന്താനേ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം ഉപ്പജ്ജതി. തതോ പുരിസസണ്ഠാനാകാരേന പവത്തേസു കമ്മജരൂപേസു സേസരൂപേസു ച കഞ്ചി കാലം പവത്തിത്വാ നിരുദ്ധേസു ഇത്ഥിസണ്ഠാനാകാരേന ച ചതുജരൂപസന്തതിയാ പവത്തായ പുരിസസണ്ഠാനം അന്തരഹിതം, ഇത്ഥിസണ്ഠാനം പാതുഭൂതന്തി വുച്ചതി. ഇത്ഥിയാ പുരിസലിങ്ഗപാതുഭാവേപി അയമേവ നയോ വേദിതബ്ബോ.

പുരിസലിങ്ഗം ഉത്തമം, ഇത്ഥിലിങ്ഗം ഹീനന്തി ഇമിനാ ച പുരിസിന്ദ്രിയസ്സ ഉത്തമഭാവോ, ഇത്ഥിന്ദ്രിയസ്സ ച ഹീനഭാവോ വുത്തോതി ദട്ഠബ്ബം. ന ഹി ഇന്ദ്രിയസ്സ ഹീനുക്കട്ഠഭാവം വിനാ തന്നിസ്സയസ്സ ലിങ്ഗസ്സ ഹീനുക്കട്ഠതാ സമ്ഭവതി. **പുരിസലിങ്ഗം ബലവഅകുസലേന അന്തരധായതീ**തിആദിനാപി ഇന്ദ്രിയസ്സേവ വിനാസുപ്പാദാ വുത്താതി ദട്ഠബ്ബം. ഇന്ദ്രിയേ ഹി വിനട്ഠേ ഉപ്പന്നേ ച തന്നിസ്സയസ്സ ലിങ്ഗസ്സപി അന്തരധാനം പതിട്ഠാനഞ്ച സമ്ഭവതി. കഥം പനേത്ഥ പുരിസലിങ്ഗം ബലവഅകുസലേന അന്തരധായതി, ഇത്ഥിലിങ്ഗം ദുബ്ബലകുസലേന പതിട്ഠാതീതി? വുച്ചതേ - പടിസന്ധിയം താവ പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദകം അനുപഹതസാമത്ഥിയം ബലവകുസലകമ്മം യാവതായുകം പുരിസിന്ദ്രിയമേവ ഉപ്പാദേതി, അന്തരാ പന കേനചി ലദ്ധപച്ചയേന പാരദാരികത്താദിനാ ബലവഅകുസലകമ്മേന ഉപഹതസാമത്ഥിയം തദേവ പടിസന്ധിദായകം കുസലകമ്മം ദുബ്ബലീഭൂതം പുരിസിന്ദ്രിയം അനുപ്പാദേത്വാ അത്തനോ സാമത്ഥിയാനുരൂപം ഇത്ഥിന്ദ്രിയം പവത്തേ ഉപ്പാദേതി. യദാ പന പടിസന്ധിദാനകാലേയേവ കേനചി ലദ്ധപച്ചയേന പാരദാരികത്താദിനാ ബലവഅകുസലകമ്മേന പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദനസാമത്ഥിയം ഉപഹതം ഹോതി, തദാ ദുബ്ബലീഭൂതം കുസലകമ്മം പുരിസിന്ദ്രിയം അനുപ്പാദേത്വാ പടിസന്ധിയംയേവ ഇത്ഥിന്ദ്രിയം ഉപ്പാദേതി. തസ്മാ "പുരിസലിങ്ഗം ബലവഅകുസലേന അന്തരധായതി, ഇത്ഥിലിങ്ഗം ദുബ്ബലകുസലേന പതിട്ഠാതീ"തി വുച്ചതി.

ദുബ്ബലഅകുസലേന അന്തരധായതീതി പാരദാരികത്താദിബലവഅകുസലകമ്മസ്സ പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദനവിബന്ധകസ്സ ദുബ്ബലഭാവേ സതി അന്തരധായന്തം ഇത്ഥിലിങ്ഗം ദുബ്ബലഅകുസലേന അന്തരധായതീതി വുത്തം. തഥാ ഹി പാരദാരികത്താദിനാ ബലവഅകുസലകമ്മേന ബാഹിതത്താ പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദനേ അസമത്ഥം പടിസന്ധിയം ഇത്ഥിയാ ഇത്ഥിന്ദ്രിയുപ്പാദകം ദുബ്ബലകുസലകമ്മം യദാ പവത്തിയം ബ്രഹ്മചരിയവാസമിച്ഛാചാരപടിവിരതിവസേന പുരിസത്തപത്ഥനാവസേന വാ കതുപചിതബലവകുസലകമ്മേന ആഹിതസാമത്ഥിയം പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദനേ സമത്ഥം ഇത്ഥിന്ദ്രിയം അനുപ്പാദേത്വാ അത്തനോ സാമത്ഥിയാനുരൂപം പുരിസിന്ദ്രിയം ഉപ്പാദേതി, തദാ പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദനവിബന്ധകസ്സ ബലവഅകുസലകമ്മസ്സ ദുബ്ബലഭാവേ സതി തം ഇത്ഥിന്ദ്രിയം അന്തരഹിതന്തി "ഇത്ഥിലിങ്ഗം അന്തരധായന്തം ദുബ്ബലഅകുസലേന അന്തരധായതീ"തി വുച്ചതി. യഥാവുത്തനയേനേവ ബലവതാ കുസലകമ്മേന പുരിസിന്ദ്രിയസ്സ ഉപ്പാദിതത്താ "പുരിസലിങ്ഗം ബലവകുസലേന പതിട്ഠാതീ"തി വുച്ചതി. പുബ്ബേ ഇത്ഥിഭൂതസ്സ പടിസന്ധിയം പുരിസിന്ദ്രിയുപ്പാദേപി അയം നയോ വേദിതബ്ബോ. **ഉഭയമ്പി അകുസലേന അന്തരധായതി, കുസലേന പടിലബ്ഭതീതി** ഇദം സുഗതിഭവം സന്ധായ വുത്തം, ദുഗ്ഗതിയം പന ഉഭിന്നം ഉപ്പത്തി വിനാസോ ച അകുസലകമ്മേനേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

ഉഭിന്നമ്പി സഹസേയ്യാപത്തി ഹോതീതി "യോ പന ഭിക്ഖു മാതുഗാമേന സഹസേയ്യം കപ്പേയ്യ, പാചിത്തിയം. യാ പന ഭിക്ഖുനീ പുരിസേന സഹസേയ്യം കപ്പേയ്യ, പാചിത്തിയ"ന്തി വുത്തത്താ ഉഭിന്നമ്പി സഹസേയ്യവസേന പാചിത്തിയാപത്തി ഹോതി. **ദുക്ഖീതി** ചേതോദുക്ഖസമങ്ഗിതായ ദുക്ഖീ. **ദുമ്മനോതി** ദോസേന ദുട്ഠമനോ, വിരൂപമനോ വാ ദോമനസ്സാഭിഭൂതതായ. **"സമസ്സാസേതബ്ബോ"**തി വത്വാ സമസ്സാസേതബ്ബവിധിം ദസ്സേന്തോ **"ഹോതു മാ ചിന്തയിത്ഥാ"**തിആദിമാഹ. **അനാവടോതി** അവാരിതോ. **ധമ്മോതി** പരിയത്തിപടിപത്തിപടിവേധസങ്ഖാതോ തിവിധോപി സദ്ധമ്മോ. സഗ്ഗോ ച മഗ്ഗോ ച സഗ്ഗമഗ്ഗോ, സഗ്ഗസ്സ വാ മഗ്ഗോ സഗ്ഗമഗ്ഗോ, സഗ്ഗൂപപത്തിസാധികാ പടിപത്തി. ഭിക്ഖുനിയാ സദ്ധിം സംവിധായ അദ്ധാനഗമനേ ആപത്തി പരിഹരിതബ്ബാതി ദസ്സേന്തോ **"സംവിദഹനം പരിമോചേത്വാ"**തി ആഹ. **"മയം അസുകം നാമ ഠാനം ഗച്ഛാമാ"**തി വത്വാ "ഏഹി സദ്ധിം ഗമിസ്സാമാ"തിആദിനാ അസംവിദഹിതത്താ അനാപത്തി.

ബഹിഗാമേതി അത്തനോ വസനഗാമതോ ബഹി. **ഗാമന്തരനദീപാരരത്തിവിപ്പവാസഗണഓഹീയനാപത്തീഹി അനാപത്തീതി** "ദുതിയികാ ഭിക്ഖുനീ പക്കന്താ വാ ഹോതീ"തിആദിനാ (പാചി॰ ൬൯൩) വുത്തഅനാപത്തിലക്ഖണേഹി സംസന്ദനതോ വുത്തം. **ആരാധികാതി** ചിത്താരാധനേ സമത്ഥാ. **താ കോപേത്വാതി** താ പരിച്ചജിത്വാ. **ലജ്ജിനിയോ...പേ॰... ലബ്ഭതീതി** "സങ്ഗഹേ അസതി ഉക്കണ്ഠിത്വാ വിബ്ഭമേയ്യാപീ"തി സങ്ഗഹവസേനേവ വുത്തം. **അലജ്ജിനിയോ...പേ॰... ലബ്ഭതീതി** അലജ്ജിഭാവതോ അസന്തപക്ഖം ഭജന്തീതി വുത്തം. **അഞ്ഞാതികാ...പേ॰... വട്ടതീതി** ഇദം പന ഇമിസ്സാ ആവേണികം കത്വാ അട്ഠകഥായം അനുഞ്ഞാതന്തി വദന്തി. **ഭിക്ഖുഭാവേപീതി** ഭിക്ഖുകാലേപി. **പരിസാവചരോതി** ഉപജ്ഝായോ ച ആചരിയോ ച ഹുത്വാ പരിസുപട്ഠാകോ. **അഞ്ഞസ്സ സന്തികേ നിസ്സയോ ഗഹേതബ്ബോതി** തസ്സ സന്തികേ ഉപസമ്പന്നേഹി സദ്ധിവിഹാരികേഹി അഞ്ഞസ്സ ആചരിയസ്സ സന്തികേ നിസ്സയോ ഗഹേതബ്ബോ. **തം നിസ്സായ വസന്തേഹിപീതി** അന്തേവാസികേ സന്ധായ വദതി. **ഉപജ്ഝാ ഗഹേതബ്ബാതി** ഉപസമ്പദത്ഥം ഉപജ്ഝാ ഗഹേതബ്ബാ, അഞ്ഞസ്സ സന്തികേ ഉപസമ്പജ്ജിതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി.

വിനയകമ്മന്തി വികപ്പനം സന്ധായ വുത്തം. **പുന കാതബ്ബന്തി** പുന വികപ്പേതബ്ബം. **പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ സത്താഹം വട്ടതീതി** "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനീനം സന്നിധി ഭിക്ഖൂഹി, ഭിക്ഖൂനം സന്നിധി ഭിക്ഖുനീഹി പടിഗ്ഗാഹാപേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതു"ന്തി (ചൂളവ॰ ൪൨൧) വചനതോ പുന പടിഗ്ഗഹിതം തദഹു സാമിസമ്പി വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **സത്തമേ ദിവസേതി** ഇദം തഞ്ച നിസ്സഗ്ഗിയം അനാപജ്ജിത്വാവ പുനപി സത്താഹം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. യസ്മാ പന ഭിക്ഖുനിയാ നിസ്സഗ്ഗിയം ഭിക്ഖുസ്സ വട്ടതി, ഭിക്ഖുസ്സ നിസ്സഗ്ഗിയം ഭിക്ഖുനിയാ വട്ടതി, തസ്മാ അട്ഠമേപി ദിവസേ ലിങ്ഗപരിവത്തേ സതി അനിസ്സജ്ജിത്വാവ അന്തോസത്താഹേ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി വദന്തി. **തം പകതത്തോ രക്ഖതീതി** അപരിവത്തലിങ്ഗോ തം പടിഗ്ഗഹണവിജഹനതോ രക്ഖതി, അവിഭത്തതായ പടിഗ്ഗഹണം ന വിജഹതീതി അധിപ്പായോ. **സാമം ഗഹേത്വാന നിക്ഖിപേയ്യാതി** പടിഗ്ഗഹേത്വാ സയം നിക്ഖിപേയ്യ. **പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ആപത്തീതി** ലിങ്ഗപരിവത്തേ സതി പടിഗ്ഗഹണവിജഹനതോ പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ആപത്തി.

“ഹീനായാവത്തനേനാതി പാരാജികം ആപന്നസ്സ ഗിഹിഭാവൂപഗമനേനാ”തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം, തം സുവുത്തം. ന ഹി പാരാജികം അനാപന്നസ്സ സിക്ഖം അപ്പച്ചക്ഖായ “വിബ്ഭമിസ്സാമീ”തി ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തേന ഭിക്ഖുഭാവോ വിനസ്സതി. പാരാജികം ആപന്നോ ച ഭിക്ഖുലിങ്ഗേ ഠിതോ യാവ ന പടിജാനാതി, താവ അത്ഥേവ തസ്സ ഭിക്ഖുഭാവോ, ന സോ അനുപസമ്പന്നസങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. തഥാ ഹി സോ സംവാസം സാദിയന്തോപി ഥേയ്യസംവാസകോ ന ഹോതി, സഹസേയ്യാദിആപത്തിം ന ജനേതി, ഓമസവാദേ പാചിത്തിയഞ്ച ജനേതി. തേനേവ “അസുദ്ധോ ഹോതി പുഗ്ഗലോ അഞ്ഞതരം പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപന്നോ, തഞ്ചേ സുദ്ധദിട്ഠി സമാനോ ഓകാസം കാരാപേത്വാ അക്കോസാധിപ്പായോ വദേതി, ആപത്തി ഓമസവാദസ്സാ”തി (പാരാ॰ ൩൮൯) ഓമസവാദേ പാചിത്തിയം വുത്തം. അസതി ഹി ഭിക്ഖുഭാവേ ദുക്കടം ഭവേയ്യ, സതി ച ഭിക്ഖുഭാവേ പടിഗ്ഗഹിതസ്സ പടിഗ്ഗഹണവിജഹനം നാമ അയുത്തം, തസ്മാ സബ്ബസോ ഭിക്ഖുഭാവസ്സ അഭാവതോ പാരാജികം ആപജ്ജിത്വാ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണേന ഗിഹിഭാവൂപഗമനം ഇധ “ഹീനായാവത്തന”ന്തി അധിപ്പേതം, ന പന പകതത്തസ്സ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തം. തേനേവ കത്ഥചി സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനേന സമാനഗതികത്താ ഹീനായാവത്തനം വിസും ന ഗണ്ഹന്തി. സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനേന പടിഗ്ഗഹണവിജഹനേ വുത്തേ പാരാജികം ആപന്നസ്സ ഗിഹിഭാവൂപഗമനേന സബ്ബസോ ഭിക്ഖുഭാവസ്സ അഭാവതോ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി. തഥാ ഹി **ബുദ്ധദത്താചരിയേന** അത്തനോ വിനയവിനിച്ഛയേ -

> “അച്ഛേദഗാഹനിരപേക്ഖനിസഗ്ഗതോ ച,
> സിക്ഖാപ്പഹാനമരണേഹി ച ലിങ്ഗഭേദാ;
> ദാനേന തസ്സ ച പരസ്സ അഭിക്ഖുകസ്സ,
> സബ്ബം പടിഗ്ഗഹണമേതി വിനാസമേവ”ന്തി. -

ഏത്തകമേവ വുത്തം. തഥാ **ധമ്മസിരിത്ഥേരേനപി** -

> “സിക്ഖാമരണലിങ്ഗേഹി, അനപേക്ഖവിസഗ്ഗതോ;
> അച്ഛേദാനുപസമ്പന്ന-ദാനാ ഗാഹോപസമ്മതീ”തി. -

വുത്തം . യദി ച പകതത്തസ്സ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തേനപി പടിഗ്ഗഹണം വിജഹേയ്യ, തേപി ആചരിയാ വിസും തമ്പി വദേയ്യും, ന വുത്തഞ്ച, തതോ വിഞ്ഞായതി “പകതത്തസ്സ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തം ഇധ ഹീനായാവത്തനന്തി നാധിപ്പേത”ന്തി. ഭിക്ഖുനിയാ പന സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനസ്സ അഭാവതോ ഗിഹിലിങ്ഗഗ്ഗഹണമത്തേനപി പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതി.

അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേനാതി അഞ്ഞസ്സ അദത്വാവ അനത്ഥികതായ “നത്ഥി ഇമിനാ കമ്മം, ന ഇദാനി നം പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ”തി വത്ഥൂസു വാ “പുന പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ”തി പടിഗ്ഗഹണേ വാ അനപേക്ഖവിസ്സജ്ജനേന. **അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗാഹേനാ**തി ചോരാദീഹി അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗഹണേന.

ഏത്ഥാതി ഭിക്ഖുവിഹാരേ. **ഉപരോപകാ**തി തേന രോപിതാ രുക്ഖഗച്ഛാ. **തേരസസു സമ്മുതീസൂ**തി ഭത്തുദ്ദേസകസേനാസനപഞ്ഞാപകഭണ്ഡാഗാരികചീവരപടിഗ്ഗാഹകചീവരഭാജകയാഗുഭാജകഫലഭാജകഖജ്ജഭാജകഅപ്പമത്തകവ തേരസസു സമ്മുതീസു. കാമം പുരിമികായ പച്ഛിമികായ ച സേനാസനഗ്ഗാഹോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതിയേവ, പുരിമികായ പന സേനാസനഗ്ഗാഹേ പടിപ്പസ്സദ്ധേ പച്ഛിമികായ അഞ്ഞത്ഥ ഉപഗന്തും സക്കാതി പുരിമികായ സേനാസനഗ്ഗാഹപടിപ്പസ്സദ്ധിം വിസും ദസ്സേത്വാ പച്ഛിമികായ സേനാസനഗ്ഗാഹേ പടിപ്പസ്സദ്ധേ ന സക്കാ അഞ്ഞത്ഥ ഉപഗന്തുന്തി തത്ഥ ഭിക്ഖൂഹി കത്തബ്ബസങ്ഗഹം ദസ്സേന്തോ **“സചേ പച്ഛിമികായ സേനാസനേ ഗഹിതേ”**തിആദിമാഹ.

പക്ഖമാനത്തമേവ ദാതബ്ബന്തി ഭിക്ഖുനീനം പടിച്ഛന്നായപി ആപത്തിയാ മാനത്തചാരസ്സേവ അനുഞ്ഞാതത്താ. **പുന പക്ഖമാനത്തമേവ ദാതബ്ബ**ന്തി ഭിക്ഖുകാലേ ചിണ്ണമാനത്താഭാവതോ. **ഭിക്ഖുനീഹി അബ്ഭാനകമ്മം കാതബ്ബ**ന്തി ഭിക്ഖുകാലേ ചിണ്ണമാനത്തതായ ഭിക്ഖുനീകാലേപി ചിണ്ണമാനത്താ ഇച്ചേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതീതി കത്വാ വുത്തം. **സചേ അകുസലവിപാകേ...പേ॰... ഛാരത്തം മാനത്തമേവ ദാതബ്ബ**ന്തി മാനത്തം ചരന്തസ്സ ലിങ്ഗപരിവത്താധികാരത്താ വുത്തം. സചേ പന ഭിക്ഖുകാലേ പടിച്ഛന്നായ സാധാരണാപത്തിയാ പരിവസന്തസ്സ അസമാദിണ്ണപരിവാസസ്സ വാ ലിങ്ഗം പരിവത്തതി, തസ്സ ഭിക്ഖുനീകാലേ പക്ഖമാനത്തം ചരന്തസ്സ അകുസലവിപാകേ പരിക്ഖീണേ പുന ലിങ്ഗേ പരിവത്തിതേ പരിവാസം ദത്വാ പരിവുത്ഥപരിവാസസ്സ ഛാരത്തം മാനത്തം ദാതബ്ബന്തി വദന്തി.

സഞ്ചരിത്താപത്തീതി സാധാരണാപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **പരിവാസദാനം നത്ഥീ**തി ഭിക്ഖുകാലേ അപ്പടിച്ഛന്നഭാവതോ. ഭിക്ഖുനീകാലേ പന ആരോചിതാപി സാധാരണാപത്തി സചേ ഭിക്ഖുകാലേ അനാരോചിതാ, പടിച്ഛന്നാവ ഹോതീതി വദന്തി. **ഭിക്ഖൂഹി മാനത്തേ അദിന്നേ**തി അചിണ്ണമാനത്തായ ലിങ്ഗപരിവത്തേ സതി. ഭിക്ഖുനീഭാവേ ഠിതായപി താ സുപ്പടിപ്പസ്സദ്ധാ ഏവാതി സമ്ബന്ധോ. **യാ ആപത്തിയോ പുബ്ബേ പടിപ്പസ്സദ്ധാ**തി യാ അസാധാരണാപത്തിയോ പുബ്ബേ ഭിക്ഖുഭാവേ പടിപ്പസ്സദ്ധാ. “പാരാജികം ആപന്നസ്സ ലിങ്ഗപരിവത്തേ സതി സന്താനസ്സ ഏകത്താ ന പുന സോ ഉപസമ്പദം ലഭതി, തഥാ വിബ്ഭന്താപി ഭിക്ഖുനീ ലിങ്ഗപരിവത്തേ സതി പുന ഉപസമ്പദം ന ലഭതീ”തി വദന്തി.

൭൭. “അനുപാദിന്നകേസൂതി അധികാരത്താ ഉപാദിന്നകേപി ഏസേവ നയോതി വുത്ത”ന്തി **ചൂളഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം, തം ദുവുത്തം. ന ഹി ഉപാദിന്നകേസു നിമിത്തേ ഉപക്കമന്തസ്സ ദുക്കടം ദിസ്സതി. തഥാ ഹി ഉപാദിന്നകേസു നിമിത്തേ അപ്പവേസേത്വാ ബഹി ഉപക്കമന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം “ന ച, ഭിക്ഖവേ, രത്തചിത്തേന അങ്ഗജാതം ഛുപിതബ്ബം, യോ ഛുപേയ്യ, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ”തി (മഹാവ॰ ൨൫൨) വുത്തത്താ. ഏത്ഥ ച യം വത്തബ്ബം, തം സബ്ബം അട്ഠകഥായം പുബ്ബേ വിചാരിതമേവ. **ദുക്കടമേവാ**തി മോചനരാഗസ്സ അഭാവതോ. **തഥേവാ**തി മുച്ചതു വാ മാ വാതി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി.

അവിസയോതി അസാദിയനം നാമ ഏവരൂപേ ഠാനേ ദുക്കരന്തി കത്വാ വുത്തം. **മാതുഗാമസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ**തി “അഹം വായമിസ്സാമി, ത്വം മാ വായമീ”തിആദിനാ വുത്തവചനം ഗഹേത്വാ. ഉഭയവായാമേനേവ ആപത്തീതി സഞ്ഞായ “ത്വം മാ വായമീ”തി വുത്തം.

൭൮. **വട്ടകതേ**തി ഇമസ്സ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **“വിവടേ”**തി ആഹ. “പാരാജികഭയേന ആകാസഗതമേവ കത്വാ പവേസനാദീനി കരോന്തസ്സ സഹസാ താലുകം വാ പസ്സം വാ അങ്ഗജാതം ഫുസതി ചേ, ദുക്കടമേവ മേഥുനരാഗസ്സ അഭാവതോ”തി വദന്തി, ഉപപരിക്ഖിത്വാ ഗഹേതബ്ബോ. **സുഫുസിതാ**തി സുട്ഠു പിഹിതാ. **അന്തോമുഖേ ഓകാസോ**

നത്ഥീതി ദന്താനം സുപിഹിതഭാവതോ അന്തോമുഖേ പവേസേതും ഓകാസോ നത്ഥി. **ഉപ്പാടിതേ പന ഓട്ഠമംസേ ദന്തേസുയേവ ഉപക്കമന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയന്തി** പതങ്ഗമുഖമണ്ഡൂകസ്സ മുഖസണ്ഠാനേ വിയ വണസങ്ഖേപവസേന ഥുല്ലച്ചയം. "മേഥുനരാഗേന ഇത്ഥിയാ അപ്പവേസേന്തോ നിമിത്തേന നിമിത്തം ഛുപതി, ഥുല്ലച്ചയ"ന്തി ഇമിനാ വാ ലക്ഖണേന സമാനത്താ ഇധ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം. **ബഹി നിക്ഖന്തദന്തജിവ്ഹാസുപി** ഏസേവ നയോ.

അമുച്ചന്തേ ഥുല്ലച്ചയന്തി "ചേതേതി ഉപക്കമതി ന മുച്ചതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൨൬൨) വചനതോ. **നിജ്ഝാമതണ്ഹികാദീതി ആദി**-സദ്ദേന ഖുപ്പിപാസികാദിപേതീനം സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. **അല്ലീയിതുമ്പി ന സക്കാതി** നിജ്ഝാമതണ്ഹികാനം ലോമകൂപേഹി സമുട്ഠിതഅഗ്ഗിജാലാഹി നിച്ചം പജ്ജലിതസരീരതായ ഖുപ്പിപാസികാദീനം അതിവിയ പടികൂലവിരൂപബീഭച്ഛഅട്ഠിചമ്മാവസിട്ഠനിച്ഛാതുരസരീരതായ ആമസിതുമ്പി ന സക്കാ. **ദേവതാ വിയ സമ്പത്തിം അനുഭോന്തീതി** ഏത്ഥ **യാസന്തി** സാമിവചനം **യാതി** പച്ചത്തവചനേന വിപരിണാമേത്വാ യോജേതബ്ബം "യാ ദേവതാ വിയ സമ്പത്തിം അനുഭോന്തീ"തി. **ദസ്സനാദീസു ദസ്സനം** നാമ ഭിക്ഖുനാ താസം ദസ്സനം, **ഗഹണമ്പി** ഭിക്ഖുനാവ താസം അങ്ഗപച്ചങ്ഗഗഹണം. **ആമസനാദീനി** പന താസം കിച്ചാനി. തത്ഥ **ആമസനം** നാമ അത്തനോ സരീരേന ഭിക്ഖുനോ സരീരസ്സ ഉപരി ആമസനമത്തം, **ഫുസനം** തതോ ദള്ഹതരം കത്വാ സമ്ഫുസനം, **ഘട്ടനം** തതോപി ദള്ഹതരം കത്വാ സരീരേന സരീരസ്സ ഘട്ടനം. **വിസഞ്ഞം കത്വാതി** യഥാ സോ കതമ്പി ഉപക്കമനം ന ജാനാതി, ഏവം കത്വാ. യദിപി ആമസനാദി തസ്സാ കിച്ചം, തഥാപി തേനേവ അനാപത്തിം അവത്വാ "തം പുഗ്ഗലം വിസഞ്ഞം കത്വാ"തി വചനതോ അകതവിസഞ്ഞോ ജാനിത്വാ സാദിയതി ചേ, പാരാജികമേവ. ഭിക്ഖുനോ പന ദസ്സനഗഹണേസു സതി അസാദിയനം നാമ ന ഹോതീതി ദസ്സനഗഹണേസു പഞ്ഞായമാനേസു അനാപത്തി ന വുത്താ. യദി പന പഠമം ദസ്സനഗഹണേസു സതി പച്ഛാ തം പുഗ്ഗലം വിസഞ്ഞം കത്വാ ആമസനാദീനി കരോന്തീ അത്തനോ മനോരഥം പൂരേത്വാ ഗച്ഛതി, നത്ഥി പാരാജികം.

ഉപഹതകായപ്പസാദോതി അനട്ഠേപി കായപ്പസാദേ കായവിഞ്ഞാണുപ്പാദനേ അസമത്ഥതാപാദനവസേന വാതപിത്താദീഹി ഉപഹതകായപ്പസാദോ. **സേവനചിത്തവസേന ആപത്തീതി** യഥാ സന്ഥതനിമിത്തവസേന ഉപാദിന്നഫസ്സം അവിന്ദന്തസ്സപി സേവനചിത്തവസേന ആപത്തി, ഏവമിധാപി പിത്തവാതാദിനാ ഉപഹതകായപ്പസാദത്താ അവേദിയന്തസ്സപി സേവനചിത്തവസേന ആപത്തി.

നനു ച ഛുപിതമത്തവത്ഥുസ്മിം "മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിസ്സാമീതി ഛുപിതമത്തേ വിപ്പടിസാരീ അഹോസീ"തി വുത്തത്താ മേഥുനസ്സ പുബ്ബപയോഗേ ദുക്കടേന ഭവിതബ്ബം, അഥ കസ്മാ "ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സാ"തി വുത്തന്തി ഇമം അന്തോലീനചോദനം മനസികത്വാ തം പരിഹരിതും **"യോ മേഥുന"ന്തിആദി** ആരദ്ധം. തത്ഥ **സീസന്തി** മഗ്ഗേന മഗ്ഗപടിപാദനം. തഞ്ഹി പയോഗാനം മത്ഥകസദിസത്താ "സീസ"ന്തി വുത്തം തതോ പരം പയോഗാഭാവതോ. **ദുക്കടേ തിട്ഠന്തീതി** ദുക്കടം ജനേന്തി. ദുക്കടഞ്ഹി ജനേന്താ ഹത്ഥഗ്ഗാഹാദയോ പയോഗാ "ദുക്കടേ തിട്ഠന്തീ"തി വുത്താ അഞ്ഞിസ്സാ ആപത്തിയാ ജനകവസേന അപ്പവത്തനതോ.

൭൮. ജാതിപുപ്ഫഗുമ്ബാനന്തി ജാതിസുമനഗുമ്ബാനം. **ഉസ്സന്നതായാതി** ബാഹുല്ലതായ. **ഉപചാരേതി** ആസന്നപ്പദേസേ. **തേന വാതുപത്ഥമ്ഭേനാതി** "അങ്ഗമങ്ഗാനി വാതുപത്ഥദ്ധാനി ഹോന്തീ"തി ഏവം വുത്തവാതുപത്ഥമ്ഭേന. ഇമിനാ നിദ്ദോക്കമനസ്സ കാരണം വുത്തം. **ഏകരസന്തി** ആവജ്ജനാദിവീഥിചിത്തേഹി അബ്ബോകിണ്ണം.

൭൯. സങ്ഗാമസീസയോധോ ഭിക്ഖൂതി യസ്മാ കിലേസാരീഹി അനഭിഭൂതോ ഹുത്വാ തേ പരാജേസി, തസ്മാ സങ്ഗാമമുഖേ യോധസദിസോ ഭിക്ഖു.

൭൭. ഉപ്പന്നേ വത്ഥുസ്മിന്തി മേഥുനവത്ഥുസ്മിം ഉപ്പന്നേ. **പരിവത്തകദ്വാരമേവാതി** സംവരണവിവരണവസേന ഇതോ ചിതോ ച പരിവത്തനയോഗ്ഗദ്വാരമേവ. **രുക്ഖസൂചികണ്ടകദ്വാരന്തി** രുക്ഖസൂചിദ്വാരം കണ്ടകദ്വാരഞ്ച. "രുക്ഖസൂചിദ്വാരം കണ്ടകദ്വാര"മിച്ചേവ വാ പാഠോ. യം ഉഭോസു പസ്സേസു രുക്ഖത്ഥമ്ഭേ നിഖണിത്വാ തത്ഥ വിജ്ഝിത്വാ മജ്ഝേ ദ്വേ തിസ്സോ രുക്ഖസൂചിയോ പവേസേത്വാ കരോന്തി, തം **രുക്ഖസൂചിദ്വാരം**. യം പവേസനനിക്ഖമനകാലേ അപനേത്വാ ഥകനയോഗ്ഗം, ഏകായ ബഹൂഹി വാ കണ്ടകസാഖാഹി കതം, തം **കണ്ടകദ്വാരം**. **ചക്കലകയുത്തദ്വാരന്തി** ഹേട്ഠാ ഏതം ചക്കം യോജേത്വാ കതം മഹാദ്വാരം, യം ന സക്കാ ഏകേന സംവരിതും വിവരിതുഞ്ച. **ഗോപ്ഫേത്വാതി** രജ്ജൂഹി ഗന്ഥേത്വാ. **ഏകം ദുസ്സസാണിദ്വാരമേവാതി** ഏത്ഥ കിലഞ്ജസാണിദ്വാരമ്പി സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി.

യത്ഥ ദ്വാരം സംവരിത്വാ നിപജ്ജിതും ന സക്കാ ഹോതി, തത്ഥ കത്തബ്ബവിധിം ദസ്സേതും **"സചേ ബഹൂനം വളഞ്ജനട്ഠാനം ഹോതീ"തിആദി** വുത്തം. ബഹൂനം അവളഞ്ജനട്ഠാനേപി ഏകം ആപുച്ഛിത്വാ നിപജ്ജിതും വട്ടതിയേവ. **അഥ ഭിക്ഖൂ…പേ॰… നിസിന്നാ ഹോന്തീതി** ഇദം തത്ഥ ഭിക്ഖൂനം സന്നിഹിതഭാവസന്ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. "നിസിന്നോ വാ പന ഹോതു നിപന്നോ വാ, യേന കേനചി ഇരിയാപഥേന സമന്നാഗതോ സചേ തത്ഥ സന്നിഹിതോ ഹോതി, ആഭോഗം കാതും വട്ടതീ"തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന "നിസിന്നാ ഹോന്തീതി വചനതോ സചേ നിപന്നാ ഹോന്തി, ആഭോഗം കാതും ന വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം ന സുന്ദരം. യദി ഹി "നിസിന്നാ ഹോന്തീ"തി വചനതോ നിപന്നേ ആഭോഗം കാതും ന വട്ടതി, ഠിതേപി ചങ്കമന്തേപി ആഭോഗം കാതും ന വട്ടതി. ന ഹി നിസിന്നവചനം നിപന്നംയേവ നിവത്തേതി, തസ്മാ "നിസിന്നാ ഹോന്തീ"തി ഇദം തത്ഥ തേസം അത്ഥിതാമത്തസന്ദസ്സനത്ഥം, ന സേസഇരിയാപഥസമങ്ഗിതാനിവത്തനത്ഥം. ഏവം സന്തേപി നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോ അസന്തപക്ഖേ ഠിതത്താ ആഭോഗാരഹോ ന ഹോതീതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. അസന്തപക്ഖേ ഠിതത്തായേവ ഹി രഹോ നിസജ്ജായ നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോ അനാപത്തിം ന കരോതീതി വുത്തം. ദ്വാരസംവരണം നാമ ഭിക്ഖുനീആദീനം പവേസനനിവാരണത്ഥന്തി ആഹ - **"ഭിക്ഖുനിം വാ മാതുഗാമം വാ ആപുച്ഛിതും ന വട്ടതീ"തി**. "ഇത്ഥിഉഭതോബ്യഞ്ജനകം ഇത്ഥിപണ്ഡകഞ്ച ആപുച്ഛിതും ന വട്ടതീ"തി വദന്തി. മാതുഗാമസ്സ അന്തോഗബ്ഭേ ഠിതഭാവം ജാനിത്വാപി ദ്വാരേ യഥാവുത്തവിധിം കത്വാ നിപജ്ജന്തസ്സ അനാപത്തി. **നിസ്സേണിം ആരോപേത്വാതി** ഉപരിതലം ആരോപേത്വാ വിസങ്ഖരിത്വാ ഭൂമിയം പാതേത്വാ ഛിന്ദിത്വാ വാ നിപജ്ജിതുമ്പി വട്ടതി. **ദ്വേപി ദ്വാരാനി ജഗ്ഗിതബ്ബാനീതി** ഏത്ഥ സചേ ഏകസ്മിം ദ്വാരേ കവാടം വാ നത്ഥി, ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന സംവരിതും വാ ന സക്കാ, ഇതരം ദ്വാരം അസംവരിത്വാപി നിപജ്ജിതും വട്ടതി.

ഭിക്ഖാചാരാ പടിക്കമ്മാതി ഭിക്ഖാചാരതോ നിവത്തിത്വാ. **ദ്വാരപാലസ്സാതി** ദ്വാരകോട്ഠകേ മഹാദ്വാരേ നിസ്സേണിമൂലേ വാ ഠത്വാ ദ്വാരരക്ഖണകസ്സ. **പച്ഛിമാനം ഭാരോതി** ഏകാനുബന്ധവസേന ആഗച്ഛന്തേ സന്ധായ വുത്തം. അസംവുതദ്വാരേ അന്തോഗബ്ഭേ വാതി യോജേതബ്ബം. **ബഹി വാതി** ഗബ്ഭതോ ബഹി. **നിപജ്ജനകാലേപി…പേ॰…**

വട്ടതിയേവാതി എത്ഥ "ദ്വാരജഗ്ഗനകസ്സ തദധീനത്താ തദാ തസ്സ തത്ഥ സന്നിഹിതാസന്നിഹിതഭാവം അനുപധാരേത്വാപി ആഭോഗം കാതും വട്ടതിയേവാ"തി വദന്തി.

യേന കേനചി പരിക്ഖിത്തേതി പാകാരേന വാ വതിയാ വാ യേന കേനചി പരിക്ഖിത്തേ. "പരിക്ഖേപസ്സ ഉച്ചതോ പമാണം സഹസേയ്യപ്പഹോനകേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബ"ന്തി വദന്തി. യദി പന ഏകസ്മിം പദേസേ പരിക്ഖേപോ വുത്തപ്പമാണതോ നീചതരോ ഹോതി, വട്ടതി. **മഹാപരിവേണം ഹോതീ**തി മഹന്തം അങ്ഗണം ഹോതി. **മഹാബോധിയങ്ഗണലോഹപാസാദയങ്ഗണസദിസ**ന്തി ബഹുസഞ്ചാരദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന മഹാപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം. **അരുണേ ഉഗ്ഗതേ ഉട്ഠഹതി, അനാപത്തീ**തി സുദ്ധചിത്തേന നിപന്നസ്സ നിദ്ദായന്തസ്സേവ അരുണേ ഉഗ്ഗതേയേവ നിദ്ദാവസേനേവ അനാപത്തി. **പബുജ്ഝിത്വാ പുന സുപതി, ആപത്തീ**തി അരുണേ ഉഗ്ഗതേ പബുജ്ഝിത്വാ അരുണുഗ്ഗമനം അജാനിത്വാപി അനുട്ഠഹിത്വാവ സയിതസന്താനേന സയന്തസ്സ ആപത്തി, പുരാരുണേ പബുജ്ഝിത്വാപി അജാനിത്വാ സയിതസന്താനേന സയന്തസ്സപി അരുണേ ഉഗ്ഗതേ ആപത്തിയേവ. **യഥാപരിച്ഛേദമേവ വുട്ഠാതീ**തി അരുണേ ഉഗ്ഗതേയേവ ഉട്ഠഹതി. **തസ്സ ആപത്തീ**തി അസുദ്ധചിത്തേനേവ നിപന്നത്താ നിദ്ദായന്തസ്സപി അരുണേ ഉഗ്ഗതേ ദിവാപടിസല്ലാനമൂലികാ ആപത്തി. **"ഏവം നിപജ്ജന്തോ അനാദരിയദുക്കടാപി ന മുച്ചതീ"**തി വുത്തത്താ അസുദ്ധചിത്തേന നിപജ്ജന്തോ അരുണുഗ്ഗമനതോ പുരേതരം ഉട്ഠഹന്തോപി അനുട്ഠഹന്തോപി നിപജ്ജനകാലേയേവ അനാദരിയദുക്കടം ആപജ്ജതി, ദിവാപടിസല്ലാനമൂലികം പന ദുക്കടം അരുണേ ഉഗ്ഗതേയേവ ആപജ്ജതി.

യം പനേത്ഥ **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം "രത്തിം ദ്വാരം സംവരിത്വാ നിപന്നോ സചേ അരുണുഗ്ഗമനവേലായം ദ്വാരേ വിവടേപി നിപജ്ജതി, തസ്സ ആപത്തി അവേത്തേ സംവരിത്വാ നിപന്നത്താ. അരുണുഗ്ഗമനവേലായം വിവടേപി ദ്വാരേ "നിപജ്ജിസ്സാമീ"തി രത്തിം ദ്വാരം സംവരിത്വാപി നിപന്നസ്സ അവേത്തേ പിഹിതത്താ നിപജ്ജനകാലേ അനാദരിയദുക്കടം, അരുണേ ഉഗ്ഗതേ നിപജ്ജനമൂലദുക്കടഞ്ച ഹോതി. രത്തിം പിഹിതേപി അപിഹിതേപി ദ്വാരേ നിപന്നസ്സ അരുണുഗ്ഗമനക്ഖണേയേവ അപിഹിതദ്വാരേ പിഹിതേ പിഹിതദ്വാരേ ച പുന വിവരിത്വാ പിഹിതേ വേത്തേ പിഹിതത്താ അനാപത്തീ"തി, തം അട്ഠകഥായ ന സമേതി. രത്തിം ദ്വാരം അസംവരിത്വാ നിപന്നസ്സേവ ഹി അരുണുഗ്ഗമനേ ആപത്തി അട്ഠകഥായം ദസ്സിതാ, തസ്മാ വേത്തേ വാ പിഹിതം ഹോതു അവേത്തേ വാ, സംവരണമേവേത്ഥ പമാണന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി.

നിദ്ദാവസേന നിപജ്ജതീതി നിദ്ദാഭിഭൂതതായ ഏകപസ്സേന നിപജ്ജതി, ഏവം പന നിപന്നോ നിപന്നോ നാമ ന ഹോതീതി **അനാപത്തി** വുത്താ. **അപസ്സായ സുപന്തസ്സാ**തി കടിയാ പിട്ഠിവേമജ്ഝസ്സ ച അന്തരേ അപ്പമത്തകമ്പി പദേസം ഭൂമിം അഫുസാപേത്വാ ഥമ്ഭാദിം അപസ്സായ സുപന്തസ്സ. **സഹസാവ വുട്ഠാതീ**തി പക്ഖലിത്വാ പതിതോ വിയ സഹസാ വുട്ഠാതി. **തത്ഥേവ സയതി ന വുട്ഠാതീ**തി നിദ്ദാഭിഭൂതതായ സുപന്തോ ന വുട്ഠാതി, ന മുച്ഛാപരേതോ. തേനേവ "അവിസയത്താ ആപത്തി ന ദിസ്സതീ"തി ന വുത്തം.

ഏകഭങ്ഗേനാതി ഏകസ്സ പസ്സസ്സ ഭഞ്ജനേന, ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന പാദേ ഭൂമിതോ അമോചേത്വാവ ഏകം പസ്സം ഭഞ്ജിത്വാ നാമേത്വാ നിപന്നോതി വുത്തം ഹോതി. മഹാഅട്ഠകഥായം പന മഹാപദുമത്ഥേരേന വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. മുച്ഛിത്വാ പതിതത്താ ഥേരേന **"അവിസയത്താ ആപത്തി ന ദിസ്സതീ"**തി വുത്തം. ആചരിയാ പന യഥാ യക്ഖഗഹിതകോ ബന്ധിത്വാ നിപജ്ജാപിതോ ച പരവസോ ഹോതി, ഏവം അപരവസത്താ മുച്ഛിത്വാ പതിതോ കഞ്ചി കാലം ജാനിത്വാപി നിപജ്ജതീതി അനാപത്തിം ന വദന്തി. **യോ ച യക്ഖഗഹിതകോ, യോ ച ബന്ധിത്വാ നിപജ്ജാപിതോ**തി ഇമസ്സ മഹാഅട്ഠകഥാവാദസ്സ പച്ഛിമത്താ സോയേവ പമാണതോ ഗഹേതബ്ബോ. തഥാ ച വക്ഖതി "സബ്ബത്ഥ യോ യോ അട്ഠകഥാവാദോ വാ ഥേരവാദോ വാ പച്ഛാ വുച്ചതി, സോവ പമാണതോ ദട്ഠബ്ബോ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൯൨). യക്ഖഗഹിതഗ്ഗഹണേനേവ ചേത്ഥ വിസഞ്ഞീഭൂതോപി സങ്ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബം. ഏകഭങ്ഗേന നിപന്നോ പന അത്ഥതോ അനിപന്നത്താ മുച്ചതിയേവാതി മഹാഅട്ഠകഥാവാദേന സോ അപ്പടിക്ഖിത്തോവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. ദിവാ സംവരിത്വാ നിപന്നസ്സ കേനചി വിവടേപി ദ്വാരേ അനാപത്തി നിപജ്ജനകാലേ സംവരിത്വാ നിപന്നത്താ. സചേ ദിവാ സംവരിത്വാ ദ്വാരസമീപേ നിപന്നോ പച്ഛാ സയമേവ ദ്വാരം വിവരതി, ഏവമ്പി വട്ടതി. അചിത്തകാ ചായം ആപത്തി കിരിയാ ച അകിരിയാ ച.

൭൮. **"അപദേ പദം കരോന്തോ വിയാ"**തി വത്വാ പുന തമേവത്ഥം ആവികരോന്തോ **"ആകാസേ പദം ദസ്സേന്തോ വിയാ"**തി ആഹ. **ഏതദഗ്ഗ**ന്തി ഏസോ അഗ്ഗോ. **യദിദ**ന്തി യോ അയം. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തത്രിദന്തിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

പഠമപാരാജികവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയപാരാജികം

അദുതിയേന ജിനേന യം ദുതിയം പാരാജികം പകാസിതം, തസ്സ ഇദാനി യസ്മാ സംവണ്ണനാക്കമോ പത്തോ, തസ്മാ യം സുവിഞ്ഞേയ്യം, യഞ്ച പുബ്ബേ പകാസിതം, തം സബ്ബം വജ്ജയിത്വാ അസ്സ ദുതിയസ്സ അയം സംവണ്ണനാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ.

ധനിയവത്ഥുവണ്ണനാ

൮൪. **രാജഗഹേ**തി എത്ഥ ദുഗ്ഗജനപദട്ഠാനവിസേസസമ്പദാദിയോഗതോ പധാനഭാവേന രാജൂഹി ഗഹിതം പരിഗ്ഗഹിതന്തി **രാജഗഹ**ന്തി ആഹ **"മന്ധാതു...പേ॰... വുച്ചതീ"**തി. തത്ഥ മഹാഗോവിന്ദേന മഹാസത്തേന പരിഗ്ഗഹിതം രേണുനാ പരിഗ്ഗഹിതമേവ ഹോതീതി മഹാഗോവിന്ദഗ്ഗഹണം. മഹാഗോവിന്ദപഅഗ്ഗഹിതതാകിത്തനഞ്ഹി തദാ രേണുനാ മഗധരാജേന പരിഗ്ഗഹിതഭാവൂപലക്ഖണം. തസ്സ ഹി സോ പുരോഹിതോ. **"മഹാഗോവിന്ദോതി** മഹാനുഭാവോ പുരാതനോ ഏകോ മഗധരാജാ"തി കേചി. **പരിഗ്ഗഹിതത്താ**തി രാജധാനീഭാവേന പരിഗ്ഗഹിതത്താ. ഗയ്ഹതീതി ഗഹോ, രാജൂനം ഗഹോതി **രാജഗഹം,** നഗരസദ്ദാപേക്ഖായ നപുംസകനിദ്ദേസോ. **അഞ്ഞേപേത്ഥ പകാരേ**തി "നഗരമാപനേന രഞ്ഞാ കാരിതസബ്ബഗേഹത്താ രാജഗഹം, ഗിജ്ഝകൂടാദീഹി പരിക്ഖിത്തത്താ പബ്ബതരാജേഹി

പരിക്ഖിത്തഗേഹസദിസന്തിപി രാജഗഹം, സമ്പന്നഭവനതായ രാജമാനം ഗേഹന്തിപി രാജഗഹം, സുവിഹിതാരക്ഖതായ അനത്ഥാവഹഭാവേന ഉപഗതാനം പടിരാജൂനം ഗഹം ഗേഹഭൂതന്തിപി രാജഗഹം, രാജൂഹി ദിസ്വാ സമ്മാ പതിട്ഠാപിതത്താ തേസം ഗഹം ഗേഹഭൂതന്തിപി രാജഗഹം. ആരാമരാമണേയ്യകാദീഹി രാജതേ, നിവാസസുഖതാദിനാ സത്തേഹി മമത്തവസേന ഗയ്ഹതി പരിഗ്ഗയ്ഹതീതി വാ രാജഗഹ"ന്തി ഏവ്ദിസേ പകാരേ. സോ പദേസോ ഠാനവിസേസഭാവേന ഉളാരസത്തപരിഭോഗോതി ആഹ **"തം പനേത"**ന്തിആദി. തത്ഥ **ബുദ്ധകാലേ ചക്കവത്തികാലേ ചാതി** ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തം. **തേസന്തി** യക്ഖാനം. **വസനവനന്തി** ആപാനഭൂമിഭൂതം ഉപവനം. ഗിജ്ഝാ ഏത്ഥ സന്തീതി ഗിജ്ഝം, കൂടം. തം ഏതസ്സാതി ***ഗിജ്ഝകൂടോ***. ഗിജ്ഝോ വിയാതി വാ ഗിജ്ഝം, കൂടം. തം ഏതസ്സാതി ***ഗിജ്ഝകൂടോ,*** പബ്ബതോ. ഗിജ്ഝസദിസകൂടോതി ഗിജ്ഝകൂടോതി വാ മജ്ഝേപദലോപീസമാസോ യഥാ "സാകപത്ഥവോ"തി, തസ്മിം ഗിജ്ഝകൂടേ. തേനാഹ ***"ഗിജ്ഝാ"***തിആദി.

തതോ പരം സങ്ഘോതി തിണ്ണം ജനാനം ഉപരി സങ്ഘോ ചതുവഗ്ഗകരണീയാദികമ്മപ്പത്തത്താ. **തസ്മിം പബ്ബതേ സന്നിപതിത്വാ സമാപത്തിയാ വീതിനാമേന്തീ**തി യഥാഫാസുകട്ഠാനേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കതഭത്തകിച്ചാ ആഗന്ത്വാ ചേതിയഗബ്ഭേ യമകമഹാദ്വാരം വിവരന്താ വിയ തം പബ്ബതം ദ്വിധാ കത്വാ അന്തോ പവിസിത്വാ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാനി മാപേത്വാ തത്ഥ സമാപത്തിയാ വീതിനാമേന്തി.

കദാ പനേതേ തത്ഥ വസിംസു? അതീതേ കിര അനുപ്പന്നേ തഥാഗതേ ബാരാണസിം ഉപനിസ്സായ ഏകസ്മിം ഗാമകേ ഏകാ കുലധീതാ ഖേത്തം രക്ഖതി, തസ്സാ ഖേത്തകുടിയാ വീഹയോ ഭജ്ജന്തിയാ തത്ഥ മഹാകരഞ്ജപുപ്ഫപ്പമാണാ മഹന്തമഹന്താ മനോഹരാ പഞ്ചസതമത്താ ലാജാ ജായിംസു. സാ തേ ഗഹേത്വാ മഹന്തി പദുമിനിപത്തേ ഠപേസി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഏകോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തസ്സാ അനുഗ്ഗഹത്ഥം അവിദൂരേ ഖേത്തപാളിയാ ഗച്ഛതി. സാ തം ദിസ്വാ പസന്നമാനസാ സുപുപ്ഫിതം മഹന്തം ഏകം പദുമം ഗഹേത്വാ തത്ഥ ലാജേ പക്ഖിപിത്വാ പച്ചേകബുദ്ധം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ചഹി ലാജസതേഹി സദ്ധിം തം പദുമപുപ്ഫം ദത്വാ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ "ഇമസ്സ, ഭന്തേ, പുഞ്ഞസ്സ ആനുഭാവേന ആനുഭാവസമ്പന്നേ പഞ്ചസതപുത്തേ ലഭേയ്യ"ന്തി പഞ്ച പുത്തസതാനി പത്ഥേസി. തസ്മിംയേവ ഖണേ പഞ്ചസതാ മിഗലുദ്ദകാ സമ്ഭതസമ്ഭാരാ പരിപക്കപച്ചേകബോധിഞാണാ തസ്സേവ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ മധുരമംസം ദത്വാ "ഏതിസ്സാ പുത്താ ഭവേയ്യാമാ"തി പത്ഥയിംസു. അതീതാസു അനേകാസു ജാതീസു തസ്സാ പുത്തഭാവേന ആഗതത്താ തഥാ തേസം അഹോസി. സാ യാവതായുകം ഠത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി, തതോ ചുതാ ജാതസ്സരേ പദുമഗബ്ഭേ നിബ്ബത്തി. തമേകോ താപസോ ദിസ്വാ പടിജഗ്ഗി. തസ്സാ പദസാ വിചരന്തിയാ പദുദ്ധാരേ പദുദ്ധാരേ ഭൂമിതോ പദുമാനി ഉട്ഠഹന്തി. ഏകോ വനചരകോ ദിസ്വാ ബാരാണസിരഞ്ഞോ ആരോചേസി. രാജാ തം ആനേത്വാ അഗ്ഗമഹേസിം അകാസി, തസ്സാ ഗബ്ഭോ സണ്ഠാതി. മഹാപദുമകുമാരോ മാതുകുച്ഛിയം വസി, സേസാ ബഹി നിക്ഖന്തം ഗബ്ഭമലം നിസ്സായ സംസേദജഭാവേന നിബ്ബത്താ. "ഓപപാതികഭാവേനാ"തി കേചി. തേ വയപ്പത്താ ഉയ്യാനേ പദുമസ്സരേ കീളന്താ ഏകേകസ്മിം പദുമേ നിസീദിത്വാ ഖയവയം പട്ഠപേത്വാ പച്ചേകബോധിഞാണം നിബ്ബത്തയിംസു. അയം തേസം ബ്യാകരണഗാഥാ അഹോസി -

> "സരോരുഹം പദുമപലാസമത്രജം, സുപുപ്ഫിതം ഭമരഗണാനുചിണ്ണം;
> അനിച്ചതായം വയതം വിദിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി. -

തസ്മിം കാലേ തേ തത്ഥ വസിംസു. തദാ ചസ്സ പബ്ബതസ്സ **"ഇസിഗിലീ"**തി സമഞ്ഞാ ഉദപാദി. **ഇമേ ഇസയോതി** ഇമേ പച്ചേകബുദ്ധഇസീ. സമാ ഞായതി ഏതായാതി **സമഞ്ഞാ,** നാമന്തി അത്ഥോ.

തിണച്ഛദനാ കുടിയോ മജ്ഝേപദലോപീസമാസം കത്വാ, ഏകദേസേ വാ സമുദായവോഹാരവസേന "തിണകുടിയോ"തി വുത്താ. "വസ്സം ഉപഗച്ഛിംസൂ"തി വചനതോ വസ്സൂപഗമനാരഹാ സദ്വാരബന്ധാ ഏവ വേദിതബ്ബാതി ആഹ **"തിണച്ഛദനാ സദ്വാരബന്ധാ കുടിയോ"**തി. **വസ്സം ഉപഗച്ഛന്തേനാ**തി വസ്സാവാസം ഉപഗച്ഛന്തേന. **നാലകപടിപദന്തി** "മോനേയ്യം തേ ഉപഞ്ഞിസ്സ"ന്തിആദിനാ (സു॰ നി॰ ൭൧൬) സത്ഥാരാ നാലകത്ഥേരസ്സ ദേസിതം പുഥുജ്ജനകാലതോ പഭുതി കിലേസചിത്തം അനുപ്പാദേത്വാ പടിപജ്ജിതബ്ബം മോനേയ്യപടിപദം. തം പന പടിപദം സുത്വാ നാലകത്ഥേരോ തീസു ഠാനേസു അപ്പിച്ഛോ അഹോസി ദസ്സനേ സവനേ പുച്ഛായാതി. സോ ഹി ദേസനാപരിയോസാനേ പസന്നചിത്തോ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ വനം പവിട്ഠോ. പുന "അഹോ വതാഹം ഭഗവന്തം പസ്സേയ്യ"ന്തി ലോലഭാവം ന ജനേസി, അയമസ്സ **ദസ്സനേ** അപ്പിച്ഛതാ. തഥാ "അഹോ വതാഹം പുന ധമ്മദേസനം സുണേയ്യ"ന്തി ലോലഭാവം ന ജനേസി, അയമസ്സ **സവനേ** അപ്പിച്ഛതാ. തഥാ "അഹോ വതാഹം പുന മോനേയ്യപടിപദം പുച്ഛേയ്യ"ന്തി ലോലഭാവം ന ജനേസി, അയമസ്സ **പുച്ഛായ** അപ്പിച്ഛതാ.

സോ ഏവം അപ്പിച്ഛോ സമാനോ പബ്ബതപാദം പവിസിത്വാ ഏകവനസണ്ഡേ ദ്വേ ദിവസാനി ന വസി, ഏകരുക്ഖമൂലേ ദ്വേ ദിവസാനി ന നിസീദി, ഏകസ്മിം ഗാമേ ദ്വേ ദിവസാനി പിണ്ഡായ ന പാവിസി. ഇതി വനതോ വനം, രുക്ഖതോ രുക്ഖം, ഗാമതോ ഗാമം ആഹിണ്ഡന്തോ അനുരൂപപടിപദം പടിപജ്ജിത്വാ അഗ്ഗഫലേ പതിട്ഠാസി. ഏകസ്സ ഭഗവതോ കാലേ ഏകോയേവ നം പൂരേതി. ഇമഞ്ഹി മോനേയ്യപടിപദം ഉക്കട്ഠം കത്വാ പൂരേന്തോ ഭിക്ഖു സത്തേവ മാസാനി ജീവതി, മജ്ഝിമം കത്വാ പൂരേന്തോ സത്ത വസ്സാനി, മുദുകം കത്വാ പൂരേന്തോ സോളസ വസ്സാനി. അയം പന ഥേരോ ഉക്കട്ഠം കത്വാ പൂരേസി, തസ്മാ സത്ത മാസേ ഠത്വാ അത്തനോ ആയുസങ്ഖാരസ്സ പരിക്ഖയം ഞത്വാ നഹായിത്വാ നിവാസേത്വാ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ ദിഗുണം സങ്ഘാടിം പാരുപിത്വാ ദസബലാഭിമുഖോ പഞ്ചപതിട്ഠിതേന തം വന്ദിത്വാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗഹേത്വാ ഹിങ്ഗുലകപബ്ബതം നിസ്സായ ഠിതകോവ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായി. തസ്സ പരിനിബ്ബുതഭാവം ഞത്വാ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം തത്ഥ ഗന്ത്വാ സരീരകിച്ചം കത്വാ ധാതുയോ ഗാഹാപേത്വാ ചേതിയം പതിട്ഠാപേത്വാ അഗമാസി. ഏവരൂപം പടിപദം പടിപന്നേനപി വസ്സം ഉപഗച്ഛന്തേന ഛന്നേ സദ്വാരബന്ധേയേവ ഠാനേ ഉപഗന്തബ്ബം. അപ്പിച്ഛതം നിസ്സായപി സിക്ഖാപദസ്സ അനതിക്കമനീയത്തം ദസ്സേതും **"നാലകപടിപദം പടിപന്നേനപീ"**തി വുത്തം.

പഞ്ചന്നം ഛദനാനന്തി തിണപണ്ണഇട്ഠകസിലാസുധാസങ്ഖാതാനം പഞ്ചന്നം ഛദനാനം. **"ന, ഭിക്ഖവേ, അസേനാസനികേന വസ്സം ഉപഗന്തബ്ബ**ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൪) വചീഭേദം കത്വാ വസ്സൂപഗമനം സന്ധായേവ പടിക്ഖേപോ, ന ആലയകരണവസേന ഉപഗമനം സന്ധായാ"തി വദന്തി. പാളിയം പന അവിസേസത്താ അട്ഠകഥായഞ്ച "നാലകപടിപദം പടിപന്നേനപീ"തിആദിനാ അവിസേസേനേവ ദള്ഹം കത്വാ വുത്തത്താ അസേനാസനികസ്സ നാവാദിം വിനാ അഞ്ഞത്ഥ ആലയോ ന വട്ടതീതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. നാവാസത്ഥവജേസുയേവ ഹി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, നാവായം വസ്സം ഉപഗന്തു"ന്തിആദിനാ (മഹാവ॰ ൨൦൩) സതി അസതി വാ സേനാസനേ വസ്സൂപഗമനസ്സ വിസും അനുഞ്ഞാതത്താ "ന, ഭിക്ഖവേ, അസേനാസനികേന വസ്സം ഉപഗന്തബ്ബ"ന്തി അയം പടിക്ഖേപോ തത്ഥ ന ലബ്ഭതീതി അസതി സേനാസനേ

ആലയവസേനപി നാവാദീസു ഉപഗമനം വുത്തം. **അനുധമ്മതാതി** വത്തം. **രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനാദീനീതി ആദി**-സദ്ദേന വച്ചകുടിപസ്സാവട്ഠാനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി.

കതികവത്താനി ച ഖന്ധകവത്താനി ച അധിട്ഠായാതി പരിയത്തിധമ്മോ നാമ തിവിധമ്പി സദ്ധമ്മം പതിട്ഠാപേതി, തസ്മാ സക്കച്ചം ഉദ്ദിസഥ ഉദ്ദിസാപേഥ, സജ്ഝായം കരോഥ, പധാനഘരേ വസന്താനം സങ്ഘട്ടനം അകത്വാ അന്തോവിഹാരേ നിസീദിത്വാ ഉദ്ദിസഥ ഉദ്ദിസാപേഥ, സജ്ഝായം കരോഥ, ധമ്മസ്സവനം സമിദ്ധം കരോഥ, പബ്ബാജേന്താ സോധേത്വാ പബ്ബാജേഥ, സോധേത്വാ ഉപസമ്പാദേഥ, സോധേത്വാ നിസ്സയം ദേഥ. ഏകോപി ഹി കുലപുത്തോ പബ്ബജ്ജഞ്ച ഉപസമ്പദഞ്ച ലഭിത്വാ സകലം സാസനം പതിട്ഠാപേതി. അത്തനോ ഥാമേന യത്തകാനി സക്കോഥ, തത്തകാനി ധുതങ്ഗാനി സമാദിയഥ, അന്തോവസ്സം നാമേതം സകലദിവസം രത്തിയാ ച പഠമപച്ഛിമയാമേസു അപ്പമത്തേഹി ഭവിതബ്ബം, വീരിയം ആരഭിതബ്ബം . പോരാണകമഹത്ഥേരാപി സബ്ബപലിബോധേ ഛിന്ദിത്വാ അന്തോവസ്സേ ഏകചരിയവത്തം പൂരയിംസു. ഭസ്സേ മത്തം ജാനിത്വാ ദസവത്ഥുകകഥം ദസഅസുഭദസാനുസ്സതിഅട്ഠതിംസാരമ്മണകഥം കാതും വട്ടതി. ആഗന്തുകാനം വത്തം കാതും, സത്താഹകരണീയേന ഗതാനം അപലോകേത്വാ ദാതും വട്ടതി. വിഗ്ഗാഹികപിസുണഫരുസവചനാനി മാ വദഥ, ദിവസേ ദിവസേ സീലാനി ആവജ്ജേന്താ ചതുരാരക്ഖം അഹാപേന്താ മനസികാരബഹുലാ വിഹരഥ, ചേതിയം വാ ബോധിം വാ വന്ദന്തേന ഗന്ധമാലം വാ പൂജേന്തേന പത്തം വാ ഥവികായ പക്ഖിപന്തേന ന കഥേതബ്ബം, അന്തോഗാമേ മനുസ്സേഹി സദ്ധിം പച്ചയസംയുത്തകഥാ വാ വിസഭാഗകഥാ വാ ന കഥേതബ്ബാ, രക്ഖിതിന്ദ്രിയേഹി ഭവിതബ്ബം, ഖന്ധകവത്തഞ്ച സേഖിയവത്തഞ്ച പൂരേതബ്ബന്തി ഏവമാദിനാ കതികവത്താനി ഖന്ധകവത്താനി ച അധിട്ഠഹിത്വാ.

“അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, വസ്സംവുട്ഠാനം തീഹി ഠാനേഹി പവാരേതു”ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൯) വുട്ഠവസ്സാനം പവാരണായ അനുഞ്ഞാതത്താ ഇമസ്സ സുത്തസ്സ വസേന പവാരണാദിവസസ്സ അരുണുഗ്ഗമനതോ പട്ഠായ അപ്പവാരിതാപി “വുട്ഠവസ്സാ”തി വുച്ചന്തി. കിഞ്ചാപി “ഇമം തേമാസം വസ്സം ഉപേമീ”തി (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൧൮൪) വചനതോ പവാരണാദിവസസ്സ തേമാസന്തോഗധത്താ തം ദിവസം യാവ ന പവാരേന്തി , താവ വസ്സം വസന്താ നാമ ഹോന്തി, തഥാപി ഏകദേസേന അവുട്ഠമ്പി തം ദിവസം വുട്ഠഭാഗാപേക്ഖായ വുട്ഠമേവ ഹോതീതി കത്വാ ഏവം വുത്തം കതാകതഭാഗാപേക്ഖായ സമുദായേ പവത്തകതാകതവോഹാരോ വിയ. വിപ്പകതഞ്ഹി യം കിഞ്ചി “കതാകത”ന്തി വുച്ചതി. “അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, വസ്സംവുട്ഠാനം കഥിനം അത്ഥരിതു”ന്തി (മഹാവ॰ ൩൦൬) ഇമസ്സ പന സുത്തസ്സ വസേന നിപ്പരിയായതോ മഹാപവാരണായ പവാരിതാ പാടിപദദിവസതോ പട്ഠായ “വുട്ഠവസ്സാ”തി വുച്ചന്തീതി ദസ്സേതും **“മഹാപവാരണായ പവാരിതാ”**തിആദി വുത്തം. പാടിപദദിവസതോ പട്ഠായ ഹി വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമേ മാസേ കഥിനത്ഥാരോ അനുഞ്ഞാതോ **പരിവാരേ** “കഥിനസ്സ അത്ഥാരമാസോ ജാനിതബ്ബോതി വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമോ മാസോ ജാനിതബ്ബോ”തി (പരി॰ ൪൧൨) വുത്തത്താ. “മഹാപവാരണായ പവാരിതാ”തി ഇദഞ്ച പുരിമികായ വസ്സൂപഗതാനം സഭാവദസ്സനമത്തം, കേനചി അന്തരായേന അപ്പവാരിതാപി “വുട്ഠവസ്സാ”ഇച്ചേവ വുച്ചന്തി.

“ആപുച്ഛിതബ്ബാ”തി വത്വാ ഇദാനി ആപുച്ഛനവിധിം ദസ്സേന്തോ **“സചേ ഇമം കുടി”**ന്തിആദിമാഹ. **പടിജഗ്ഗനകം വാ ന ലഭതീതി** വിഹാരപച്ചന്തേ കതേ പടിജഗ്ഗനകം ന ലഭതി. തേ പന ഭിക്ഖൂ ജനപദചാരികം പക്കമിംസൂതി സമ്ബന്ധോ. അദ്ധാനഗമനേ ചാരികാവോഹാരോ സാസനേ നിരുള്ഹോ. കിഞ്ചാപി അയം ചാരികാ നാമ മഹാജനസങ്ഗഹത്ഥം ബുദ്ധാനംയേവ ലബ്ഭതി, ബുദ്ധേ ഉപാദായ പന രുള്ഹീസദ്ദവസേന സാവകാനമ്പി വുച്ചതി കിലഞ്ജാദീഹി കതബീജനീനമ്പി താലവണ്ടവോഹാരോ വിയ. **സങ്ഗോപേത്വാതി** ഏകസ്മിം പദേസേ രാസിം കത്വാ. ഇദാനി തമേവ സങ്ഗോപനവിധിം ദസ്സേന്തോ **“യഥാ ച ഠപിത”**ന്തിആദിമാഹ. ന ഓവസ്സീയതീതി **അനോവസ്സകം,** കമ്മനി അക-സദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ. യഥാ ച ഠപിതം ന ഓവസ്സീയതി ന തേമീയതീതി അത്ഥോ.

അനവയോതി ഏത്ഥ **വയോതി** ഹാനി “ആയവയോ”തിആദീസു വിയ. നത്ഥി ഏതസ്സ അത്തനോ സിപ്പേ വയോ ഊനതാതി **അവയോതി** ആഹ **“അനൂനോ പരിപുണ്ണസിപ്പോ”**തി. ആചരിയസ്സ കമ്മം **ആചരിയകന്തി** ആഹ **“ആചരിയകമ്മേ”**തി. **പിട്ഠസങ്ഘാടോ** ദ്വാരബാഹാ, കട്ഠകമ്മം ഥമ്ഭാദി. **തേലതമ്ബമത്തികായാതി** തേലമിസ്സതമ്ബമത്തികായ.

൮൫. കുടികായ കരണഭാവന്തി കുടിയാ കതഭാവം. സദ്ദസത്ഥവിദൂഹി കിം-സദ്ദയോഗേ അനാഗതവചനസ്സ ഇച്ഛിതത്താ വുത്തം **“തസ്സ ലക്ഖണം സദ്ദസത്ഥതോ പരിയേസിതബ്ബ”**ന്തി. **മേത്താപുബ്ബഭാഗന്തി** മേത്താഝാനസ്സ പുബ്ബഭാഗഭൂതം സബ്ബസത്തേസു ഹിതഫരണമത്തം. കസ്മാ പനേതം വുത്തം, നനു അനുദ്ദയാ-സദ്ദോ കരുണായ പവത്തതീതി? സച്ചമേതം, അയം പന അനുദ്ദയാസദ്ദോ അനുരക്ഖണമത്ഥം അന്തോനീതം കത്വാ പവത്തമാനോ മേത്തായ കരുണായ ച പവത്തതീതി ഇധ മേത്തായ പവത്തമാനോ വുത്തോ, തസ്മാ സുവുത്തമേതം “ഏതേന മേത്താപുബ്ബഭാഗം ദസ്സേതീ”തി. **കരുണാപുബ്ബഭാഗന്തി** കരുണാഝാനസ്സ പുബ്ബഭാഗഭൂതം സത്തേസു അനുകമ്പമത്തം. **ചിക്ഖല്ലം** മത്തികാ, തസ്സ **മദ്ദനം** ഉദകം ആസിഞ്ചിത്വാ ഹത്ഥാദീഹി പരിമദ്ദനം. **മേത്താകരുണാനന്തി** അപ്പനാപ്പത്തമേത്താകരുണാനം. കിഞ്ചാപി ഥേരേന സഞ്ചിച്ച ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാ പാണാ മരണാധിപ്പായേന ന ബ്യാബാധിതാ, തഥാപി കരുണായ അഭാവേന “ഏവം കതേ ഇമേ പാണാ വിനസ്സിസ്സന്തീ”തി അനുപപരിക്ഖിത്വാ കതത്താ ഥേരം വിഗരഹി. ജനാനം സമൂഹോ **ജനതാതി** ആഹ **“പച്ഛിമോ ജനസമൂഹോ”**തി. **പാതബ്യഭാവന്തി** വിനാസേതബ്ബതം. **പാണാതിപാതം കരോന്താനന്തി** ഥേരേന അകതേപി പാണാതിപാതേ പരേഹി സല്ലക്ഖണാകാരം ദസ്സേതി. **ഇമസ്സ ദിട്ഠാനുഗതിന്തി** ഇമസ്സ ദിട്ഠിയാ അനുഗമനം. **ഘംസിതബ്ബേതി** ഘട്ടയിതബ്ബേ, വിനാസിതബ്ബേതി അത്ഥോ. **ഏവം മഞ്ഞീതി** യഥാ ഥേരേന കതം, ഏവം മാ മഞ്ഞി. “മാ പച്ഛിമാ ജനതാ പാണേസു പാതബ്യതം ആപജ്ജീ”തി വചനതോ യോ ഭിക്ഖു ഇട്ഠകപചനപത്തപചനകുടികരണവിഹാരകാരാപനവിഹാരസമ്മജ്ജനപടഗ്ഗിദാനകൂപപോക്ഖരണീഖണാപനാദീസു യത്ഥ “ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാനം പാണാനം വിഹിംസാ ഭവിസ്സതീ”തി ജാനാതി, തേന താദിസേ പദേസേ കപ്പിയവചനം വത്വാപി ന തം കമ്മം കാരേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി.

തത്ഥ തത്ഥ വുത്തമേവ ആപത്തിന്തി പഥവീഖണനഭൂതഗാമപാതബ്യതാദീസു വുത്തപാചിത്തിയാദിആപത്തിം. **ആദികമ്മികത്താ അനാപത്തീതി** കുടികരണപച്ചയാ അനാപത്തി. **സിക്ഖാപദം അതിക്കമിത്വാതി** “ന ച, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബമത്തികാമയാ കുടികാ കാതബ്ബാ, യോ കരേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ”തി വുത്തസിക്ഖാപദം അതിക്കമിത്വാ. യദി അഞ്ഞേന കതം ലഭിത്വാ വസന്തസ്സ അനാപത്തി സിയാ, ന ഭഗവാ തം കുടികം ഭിന്ദാപേയ്യാതി ആഹ - **“കതം ലഭിത്വാ തത്ഥ വസന്താനമ്പി ദുക്കടമേവാ”**തി. **യഥാ വാ തഥാ വാ മിസ്സാ ഹോതൂതി** ഹേട്ഠാ മത്തികാ ഉപരി ദബ്ബസമ്ഭാരാതിആദിനാ യേന കേനചി ആകാരേന മിസ്സാ ഹോതു. **ഗിഞ്ജകാവസഥസങ്ഖേപേനാതി** ഏത്ഥ ഗിഞ്ജകാ വുച്ചന്തി ഇട്ഠകാ, ഗിഞ്ജകാഹി ഏവ കതോ ആവസഥോ ഗിഞ്ജകാവസഥോ. ഇട്ഠകാമയസ്സ ആവസഥസ്സേതം അധിവചനം. തം കിര

ആവസഥം യഥാ സുധാപരികമ്മേന പയോജനം നത്ഥി, ഏവം ഇട്ഠകാഹി ഏവ ചിനിത്വാ ഛാദേത്വാ കരോന്തി, തുലാദണ്ഡകവാടഫലകാനി പന ദാരുമയാനേവ. **വികിരന്താ**തി ചുണ്ണവിചുണ്ണം കരോന്താ.

കിസ്സാതി കേന കാരണേന. **വയകമ്മമ്പി അത്ഥീ**തി ദ്വാരകവാടാദിഅഭിസങ്ഖരണാദീസു കതവയകമ്മമ്പി അത്ഥി. ഭിക്ഖൂനം അകപ്പിയത്താ ഏവ തിത്ഥിയവതാനുരൂപത്താ **തിത്ഥിയധജോ**. മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തകാരണേസു അത്തനോ അധിപ്പേതകാരണദ്വയം പതിട്ഠാപേത്വാ അപരാനിപി തത്ഥ വുത്തകാരണാനി ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"അട്ഠകഥായം പന അഞ്ഞാനിപി കാരണാനി വുത്താനീ"**തിആദി. തത്ഥ **സത്താനുദ്ദയായാ**തി താദിസായ കുടികായ കരണപച്ചയാ വിനസ്സമാനസത്തേസു അനുദ്ദയായ. യസ്മാ സമ്ഭമത്തികാമയാ കുടി സുകരാ ഭിന്ദിതും, തസ്മാ തത്ഥ ഠപിതം പത്തചീവരാദി അഗുത്തം ഹോതി, ചോരാദീഹി അവഹരിതും സക്കാ. തേന വുത്തം **"പത്തചീവരഗുത്തത്ഥായാ"**തി. **സേനാസനബാഹുല്ലപടിസേധനത്ഥായാ**തി സേനാസനാനം ബഹുഭാവനിസേധനത്ഥായ, താദിസസ്സ വാ സേനാസനസ്സ അഭിസങ്ഖരണേ ഭിക്ഖൂനം ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീനി സേസകമ്മാനി പരിച്ചജിത്വാ നിച്ചബ്യാവടതാനിസേധനത്ഥം. **അനുപവജ്ജോ**തി ദോസം ആരോപേത്വാ ന വത്തബ്ബോ.

പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയവണ്ണനാ

പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയേസു **തഞ്ച ഖോ...പേ॰... ന വണ്ണമട്ഠത്ഥായാ**തി ഇദം ഛത്തദണ്ഡഗ്ഗാഹകസലാകപഞ്ജരവിനന്ധനം സന്ധായാതി വദന്തി. **സമ്ബന്ധിത്വാ**തി ഛത്തദണ്ഡേ സമ്ബന്ധിത്വാ. **ആരഗ്ഗേനാ**തി നിഖാദനമുഖേന. **ഘടകമ്പി വാളരൂപമ്പി ഭിന്ദിത്വാ ധാരേതബ്ബ**ന്തി സചേ താദിസം അകപ്പിയഛത്തം ലഭതി, ഘടകമ്പി വാളരൂപമ്പി ഭിന്ദിത്വാ തച്ഛേത്വാ ധാരേതബ്ബം. **സുത്തകേന വാ ദണ്ഡോ വേഠേതബ്ബോ**തി യഥാ ഛത്തദണ്ഡേ ലേഖാ ന പഞ്ഞായതി, തഥാ വേഠേതബ്ബോ. **ദണ്ഡബുന്ദേ**തി ദണ്ഡമൂലേ, ഛത്തദണ്ഡസ്സ ഹേട്ഠിമതലേതി അത്ഥോ. **ഛത്തമണ്ഡലിക**ന്തി ഛത്തസ്സ അന്തോ ഖുദ്ദകമണ്ഡലം. **ഉക്കിരിത്വാ**തി ഉട്ഠപേത്വാ. **സാ വട്ടതീ**തി യദിപി രജ്ജുകേഹി ന ബന്ധന്തി, ബന്ധിതും പന യുത്തട്ഠാനത്താ വട്ടതി.

നാനാസുത്തകേഹീതി നാനാവണ്ണേഹി സുത്തേഹി. ഇദഞ്ച തഥാ കരോന്താനം കരണപ്പകാരദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ഏകവണ്ണസുത്തകേനപി വുത്തപ്പകാരേന സിബ്ബിതും ന വട്ടതിയേവ. **പട്ടമുഖേ**തി പട്ടകോടിയം. ദ്വിന്നം പട്ടാനം സങ്ഘട്ടിതട്ഠാനം സന്ധായേതം വുത്തം. **പരിയന്തേ**തി ചീവരപരിയന്തേ. ചീവരഅനുവാതം സന്ധായേതം വുത്തം. **വേണി**ന്തി വരകസീസാകാരേന സിബ്ബനം. **സങ്ഖലിക**ന്തി ബിളാലബന്ധനാകാരേന സിബ്ബനം. "വേണിം സങ്ഖലിക"ന്തി ചേത്ഥ ഉപയോഗവചനം "കരോന്തീ"തി കരണകിരിയാപേക്ഖം. **അഗ്ഘിയഗയമുഗ്ഗരാദീനീ**തി ഏത്ഥ **അഗ്ഘിയം** നാമ ചേതിയസണ്ഠാനേന സിബ്ബനം, മൂലേ തനുകം അഗ്ഗേ മഹന്തം കത്വാ ഗദാകാരേന സിബ്ബനം **ഗയാ,** മൂലേ ച അഗ്ഗേ ച ഏകസദിസം കത്വാ മുഗ്ഗരാകാരേന സിബ്ബനം **മുഗ്ഗരോ**. **കക്കടക്ഖീനി ഉക്കിരന്തീ**തി ഗണ്ഠികപട്ടപാസകപട്ടാനം അന്തേ പാളിബദ്ധം കത്വാ കക്കടകാനം അക്ഖിസണ്ഠാനം ഉട്ഠപേന്തി, കരോന്തീതി അത്ഥോ. **"കോണസുത്തപിളകാ**തി ഗണ്ഠികപാസകപട്ടാനം കോണേഹി നീഹടസുത്താനം കോടിയോ"തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കഥം പന താ പിളകാ ദുവിഞ്ഞേയ്യരൂപാ കാതബ്ബാതി? കോണേഹി നീഹടസുത്താനം അന്തേസു ഏകവാരം ഗണ്ഠികകരണേന വാ പുന നിവത്തേത്വാ സിബ്ബനേന വാ ദുവിഞ്ഞേയ്യസഭാവം കത്വാ സുത്തകോടിയോ രസ്സം കത്വാ ഛിന്ദിതബ്ബാ. **ധമ്മസിരിത്ഥേരേന** പന -

> "കോണസുത്താ ച പിളകാ, ദുവിഞ്ഞേയ്യാവ കപ്പരേ"തി -

വുത്തം. തഥാ **ആചരിയബുദ്ധദത്തത്ഥേരേനപി** -

> "സുത്താ ച പിളകാ തത്ഥ, ദുവിഞ്ഞേയ്യാവ ദീപിതാ"തി -

വുത്തം . തസ്മാ തേസം മതേന കോണസുത്താ ച പിളകാ ച കോണസുത്തപിളകാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

മണിനാതി മസാരഗല്ലാദിപാസാണേന. **ന ഘട്ടേതബ്ബ**ന്തി ന ഘംസിതബ്ബം, അംസബദ്ധകകായബന്ധനാനി പന സങ്ഖാദീഹി ഘംസിതും വട്ടതി. **പാസകം കത്വാ ബന്ധിതബ്ബ**ന്തി രജനകാലേ ബന്ധിതബ്ബം, സേസകാലേ മോചേത്വാ ഠപേതബ്ബം. **ഗണ്ഠികേ**തി ദന്തമയാദിഗണ്ഠികേ. **പിളകാ**തി ബിന്ദും ബിന്ദും കത്വാ ഉട്ഠാപേതബ്ബപിളകാ.

"തേലവണ്ണോതി സമണസാരുപ്പവണ്ണം സന്ധായ വുത്തം, മണിവണ്ണം പന പത്തം അഞ്ഞേന കതം ലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. **പത്തമണ്ഡലേ**തി തിപുസീസാദിമയേ പത്തമണ്ഡലേ. "ന, ഭിക്ഖവേ, ചിത്രാനി പത്തമണ്ഡലാനി ധാരേതബ്ബാനി രൂപകാകിണ്ണാനി ഭിത്തികമ്മകതാനീ"തി (ചൂളവ॰ ൨൫൩) വുത്തത്താ **"ഭിത്തികമ്മം ന വട്ടതീ"**തി വുത്തം. "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, മകരദന്തകം ഛിന്ദിതു"ന്തി വചനതോ **"മകരദന്തകം പന വട്ടതീ"**തി വുത്തം.

മകരമുഖന്തി മകരമുഖസണ്ഠാനം. **ദേഡ്ഡുഭസീസ**ന്തി ഉദകസപ്പസീസസണ്ഠാനം. **അച്ഛീനീ**തി കുഞ്ജരച്ഛിസണ്ഠാനാനി. **രജ്ജുകകായബന്ധനം ഏകമേവ വട്ടതീ**തി രജ്ജുകം ബന്ധന്തേന ഏകഗുണമേവ കത്വാ ബന്ധിതും വട്ടതി, മജ്ഝേ ഭിന്ദിത്വാ ദിഗുണം കത്വാ ബന്ധിതും ന വട്ടതി, ദിഗുണം പന അകത്വാ ഏകരജ്ജുകമേവ സതവാരമ്പി പുനപ്പുനം ആവിജ്ഝിത്വാ ബന്ധിതും വട്ടതി. **ഏകമ്പി ന വട്ടതീ**തി ഏകഗുണമ്പി കത്വാ ബന്ധിതും ന വട്ടതി. **ബഹുരജ്ജുകേ...പേ॰.. വട്ടതീ**തി ഇദം കായബന്ധനം സന്ധായ വുത്തം, ന ദസാ സന്ധായ. ഈദിസഞ്ഹി കായബന്ധനം ബന്ധിതും വട്ടതി. തേനേവ **ആചരിയബുദ്ധദത്തത്ഥേരേന** വുത്തം -

> "ഏകരജ്ജുമയം വുത്തം, മുനിനാ കായബന്ധനം;
> പഞ്ചപാമങ്ഗസണ്ഠാനം, ഏകമ്പി ച ന വട്ടതി.
>
> "രജ്ജുകേ ഏകതോ കത്വാ, ബഹൂ ഏകായ രജ്ജുയാ;
> നിരന്തരഞ്ഹി വേഠേത്വാ, കതം വട്ടതി ബന്ധിതു"ന്തി.

മുരജം പന കായബന്ധനം ന വട്ടതി "ന, ഭിക്ഖവേ, ഉച്ചാവചാനി കായബന്ധനാനി ധാരേതബ്ബാനി കലാബുകം ദേഡ്ഡുഭകം മുരജം മദ്ദവീണം, യോ ധാരേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി (ചൂളവ॰ ൨൭൮) വുത്തത്താ. കിം പന ബഹുരജ്ജുകേ ഏകതോ കത്വാ ഏകേന നിരന്തരം വേഠേത്വാ കതം മുരജസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീതി? ആമ ന ഗച്ഛതി. മുരജഞ്ഹി നാമ നാനാവണ്ണേഹി സുത്തേഹി മുരജവട്ടിസണ്ഠാനം വേഠേത്വാ കതം. കേചി പന "മുരജന്തി ബഹുരജ്ജുകേ ഏകതോ സങ്കഡ്ഢിത്വാ ഏകായ രജ്ജുയാ പലിവേഠേത്വാ കതരജ്ജൂ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം.

യദി ചേതം മുരജം സിയാ, "ബഹുരജ്ജുകേ ഏകതോ കത്വാ ഏകേന നിരന്തരം വേഠേത്വാ കതം ബഹുരജ്ജുക"ന്തി ന വത്തബ്ബം, "തം വട്ടതീ"തി ഇദം വിരുജ്ഝേയ്യ. മുരജം പന പാമങ്ഗസണ്ഠാനഞ്ച ദസാസു വട്ടതി "കായബന്ധനസ്സ ദസാ ജീരന്തി. അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, മുരജം മദ്ദവീണ"ന്തി (ചൂളവ॰ ൨൭൮) വുത്തത്താ. തേനേവ വക്ഖതി "അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, മുരജം മദ്ദവീണന്തി ഇദം ദസാസുയേവ അനുഞ്ഞാത"ന്തി.

കായബന്ധനവിധേതി "കായബന്ധനസ്സ പവനന്തോ ജീരതി. അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, വിധ"ന്തി വുത്തത്താ കായബന്ധനസ്സ പാസന്തേ ദസാമൂലേ തസ്സ ഥിരഭാവത്ഥം കത്തബ്ബേ ദന്തവിസാണാദിമയേ വിധേ. **"അട്ഠ മങ്ഗലാനി** നാമ സങ്ഖോ ചക്കം പുണ്ണകുമ്ഭോ ഗയാ സിരീവച്ഛോ അങ്കുസോ ധജം സോവത്ഥിക"ന്തി വദന്തി. **പരിച്ഛേദലേഖാമത്തന്തി** ഉഭോസു കോടീസു കാതബ്ബപരിച്ഛേദരാജിമത്തം. "ഉജുകമേവാ"തി വുത്തത്താ ചതുരസ്സാദിവങ്കഗതികം ന വട്ടതി. "ഛത്തദണ്ഡധമ്മകരണഅഞ്ജനനാളികാ നാനാവണ്ണലേഖാപഅകമ്മകതാ ന വട്ടന്തീ"തി വദന്തി.

ആരകണ്ടകേതി പോത്ഥകാദിഅഭിസങ്ഖരണത്ഥം കതേ ദീഘമുഖസത്ഥകേ. **വട്ടമണികന്തി** വട്ടം കത്വാ അഗ്ഗകോടിയം ഉട്ഠാപേതബ്ബപുബ്ബുളം. **അഞ്ഞം വാ വണ്ണമട്ഠന്തി** ഇമിനാ പിളകാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **മണികന്തി** ഏകാവട്ടമണി. **പിളകന്തി** സാസപമത്തികാ മുത്തരാജിസദിസാ ബഹുവട്ടലേഖാ. "ഇമസ്മിം അധികാരേ അവുത്തത്താ ലേഖനിയം യം കിഞ്ചി വണ്ണമട്ഠം വട്ടതീ"തി വദന്തി. **വലിതകന്തി** മജ്ഝേ വലിം ഉട്ഠാപേത്വാ. **മണ്ഡലം ഹോതീതി** ഉത്തരാരണിയാ പവേസനത്ഥം ആഹടമണ്ഡലം ഹോതി.

കിഞ്ചാപി ഏത്ഥ ദന്തകട്ഠച്ഛേദനവാസിയേവ വുത്താ, മഹാവാസിയമ്പി പന ന വട്ടതിയേവ. ഉജുകമേവ ബന്ധിതുന്തി സമ്ബന്ധോ. "ഉഭോസു വാ പസ്സേസു ഏകപസ്സേ വാ"തി വചനസേസോ. കത്തരയട്ഠികോടിയം കതഅയോവലയാനിപി വട്ടന്തി, യേസം അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഘട്ടനേന സദ്ദോ നിച്ഛരതി.

ആമണ്ഡസാരകേതി ആമലകേഹി കതഭാജനേ. **ഭൂമത്ഥരണേതി** ചിത്തകടസാരകചിത്തത്ഥരണാദികേ പരികമ്മകതായ ഭൂമിയാ അത്ഥരിതബ്ബഅത്ഥരണേ. **പാനീയഘടേതി** ഇമിനാ കുണ്ഡികസരകേപി സങ്ഗണ്ഹാതി. **ബീജനേതി** ചതുരസ്സബീജനേ. **സബ്ബം...പേ॰... വട്ടതീതി** യഥാവുത്തേസു മഞ്ചപീഠാദീസു ഇത്ഥിരൂപം വിനാ സബ്ബം മാലാകമ്മലതാകമ്മാദി വണ്ണമട്ഠം ഭിക്ഖുനോ വട്ടതി. **സേനാസനേ കിഞ്ചി പടിസേധേതബ്ബം നത്ഥി അഞ്ഞത്ര വിരുദ്ധസേനാസനാതി** ഏത്ഥായമധിപ്പായോ - സേനാസനപരിക്ഖാരേസു പടിസേധേതബ്ബം നാമ കിഞ്ചി നത്ഥി, വിരുദ്ധസേനാസനം പന സയമേവ പടിക്ഖിപിതബ്ബന്തി. **അഞ്ഞേസന്തി** സീമസാമിനോ വുത്താ. **രാജവല്ലഭാ** പരനികായികാപി ഏകനികായികാപി ഉപോസഥപവാരണാനം അന്തരായകരാ അലജ്ജിനോ രാജകുലൂപഗാ വുച്ചന്തി. **തേസം ലജ്ജിപരിസാതി** തേസം സീമസാമികാനം പക്ഖാ ഹുത്വാ അനുബലം ദാതും സമത്ഥാ ലജ്ജിപരിസാ. **സുകതമേവാതി** അഞ്ഞേസം സന്തകേപി അത്തനോ സീമായ അന്തോവുത്തവിധിനാ കതം സുകതമേവ.

പാളിമുത്തകവിനിച്ഛയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮൪. **ദേവേന ഗഹിതദാരൂനീതി** രഞ്ഞാ പരിഗ്ഗഹിതദാരൂനി, രഞ്ഞോ സന്തകാനീതി വുത്തം ഹോതി. **ഖണ്ഡാഖണ്ഡം കരോന്തോതി** ഖുദ്ദകം മഹന്തഞ്ച ഖണ്ഡം കരോന്തോ.

൮൭. കുലഭോഗഇസ്സരിയാദീഹി മഹതീ മത്താ പമാണം ഏതസ്സാതി **മഹാമത്തോ**. തേനാഹ - **"മഹതിയാ ഇസ്സരിയമത്തായ സമന്നാഗതോ"**തി.

൮൮. **അവജ്ഝായന്തീതി** ഹേട്ഠാ കത്വാ ഓലോകേന്തി, ചിന്തേന്തി വാ. തേനാഹ **"അവജാനന്താ"**തിആദി. **ലാമകതോ വാ ചിന്തേന്തീതി** നിഹീനതോ ചിന്തേന്തി. **കഥേന്തീതി** "കിം നാമേതം കിം നാമേത"ന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞം കഥേന്തി.

കഥം പനേത്ഥ "ദാരൂനീ"തി ബഹുവചനം "അദിന്ന"ന്തി ഏകവചനേന സദ്ധിം സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛതീതി ആഹ - **"അദിന്നം ആദിയിസ്സതീതി അയം ഉജ്ഝായനത്ഥോ"**തിആദി. ഉജ്ഝായനസ്സ അദിന്നാദാനവിസയത്താ അദിന്നാദാനം ഉജ്ഝായനത്ഥോതി വുത്തം. സതിപി പനേത്ഥ ഗോപകേന ദിന്നദാരൂനം ഗഹണേ ഉജുകം അവത്വാ ലേസേന ഗഹിതത്താ ഥേരോ "അദിന്നം ആദിയീ"തി വേദിതബ്ബോ. **വചനഭേദേതി** ഏകവചനബഹുവചനാനം ഭേദേ.

സബ്ബാവന്തം പരിസന്തി ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീആദിസബ്ബാവയവവന്തം പരിസം. സബ്ബാ ചതുപരിസസങ്ഖആതാ പജാ ഏത്ഥ അത്ഥീതി **സബ്ബാവന്താ,** പരിസാ. സേനാ ഏതസ്സ അത്ഥീതി സേനികോ, സേനികോ ഏവ **സേനിയോ**. **ബിമ്ബിസാരോതി തസ്സ നാമന്തി** ഏത്ഥ **ബിമ്ബീതി** സുവണ്ണം, തസ്മാ സാരസുവണ്ണസദിസവണ്ണതായ ബിമ്ബിസാരോതി വുച്ചതീതി വേദിതബ്ബോ. **ചതുത്ഥോ ഭാഗോ പാദോതി വേദിതബ്ബോതി** ഇമിനാവ സബ്ബജനപദേസു കഹാപണസ്സ വീസതിമോ ഭാഗോ മാസകോതി ഇദഞ്ച വുത്തമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. പോരാണസത്ഥാനുരൂപം ലക്ഖണസമ്പന്നാ ഉപ്പാദിതാ **നീലകഹാപണാതി** വേദിതബ്ബാ. രുദ്രദാമേന ഉപ്പാദിതോ **രുദ്രദാമകോ**. സോ കിര നീലകഹാപണസ്സ തിഭാഗം അഗ്ഘതി. യസ്മിം പദേസേ നീലകഹാപണാ ന സന്തി, തത്ഥാപി നീലകഹാപണാനം വളഞ്ജനട്ഠാനേ ച അവളഞ്ജനട്ഠാനേ ച സമാനഅഗ്ഘവസേന പവത്തമാനം ഭണ്ഡം ഗഹേത്വാ നീലകഹാപണവസേനേവ പരിച്ഛേദോ കാതബ്ബോതി വദന്തി.

ധനിയവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തസ്സത്ഥോ...പേ॰... വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോതി ഇമിനാ "ഭഗവതാ ഭിക്ഖൂനം ഇദം സിക്ഖാപദം ഏവം പഞ്ഞത്തം ഹോതി ച, ഇദഞ്ച അഞ്ഞം വത്ഥു ഉദപാദീ"തി ഏവം **പഠമപാരാജികവണ്ണനായം** (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൯) വുത്തനയേന തസ്സത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. "ഇദാനി യം തം അഞ്ഞം വത്ഥു ഉപ്പന്നം, തം ദസ്സേതും 'തേന ഖോ പന സമയേനാ'തിആദിമാഹാ"തി ഏവം അനുപഞ്ഞത്തിസമ്ബന്ധോ ച തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോതി ദസ്സേതി.

൯൦-൯൧. രജകാ അത്ഥരന്തി ഏത്ഥാതി **രജകത്ഥരണം,** രജകത്ഥരണന്തി രജകതിത്ഥം വുച്ചതീതി ആഹ **"രജകതിത്ഥം ഗന്ത്വാ"**തി. വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേന്തോ ആഹ **"തഞ്ഹീ"**തിആദി.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൯൨. "അഭിനവനിവിട്ഠോ ഏകകുടികാദിഗാമോ യാവ മനുസ്സാ പവിസിത്വാ വാസം ന കപ്പേന്തി, താവ ഗാമസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീ"തി വദന്തി, തസ്മാ തത്ഥ ഗാമപ്പവേസനാപുച്ഛാദികിച്ചമ്പി നത്ഥി. **യക്ഖപരിഗ്ഗഹഭൂതോതി**

സഉപദ്ദവവസേന വുത്തം, യക്ഖനഗരാദിം വാ സങ്ഗണ്ഹാതി. യക്ഖനഗരമ്പി ആപണാദീസു ദിസ്സമാനേസു ഗാമസങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി, അദിസ്സമാനേസു ന ഗച്ഛതി, തസ്മാ യക്ഖനഗരമ്പി പവിസന്തേന ആപണാദീസു ദിസ്സമാനേസു സബ്ബം ഗാമപ്പവേസനവത്തം കാതബ്ബം, അദിസ്സമാനേസു ന കാതബ്ബന്തി വദന്തി. **പുനപി ആഗന്തുകാമാ**തി ഇമിനാ തേസം തത്ഥ സാപേക്ഖഭാവം ദസ്സേതി. യതോ പന നിരപേക്ഖാവ ഹുത്വാ പക്കമന്തി, സോ ഗാമസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതി, തസ്മാ തത്ഥ ഗാമപ്പവേസനാപുച്ഛാദികിച്ചമ്പി നത്ഥി.

നനു ച "ഗാമാ വാ അരഞ്ഞാ വാ"തി ഏത്തകമേവ മാതികായം വുത്തം, തസ്മാ ഗാമലക്ഖണം ദസ്സേത്വാ അരഞ്ഞമേവ ദസ്സേതബ്ബം സിയാ, ഗാമൂപചാരോ നാമാതിആദി പന കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ - **"ഗാമൂപചാരോതിആദി അരഞ്ഞപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം വുത്ത"**ന്തി. ഗാമൂപചാരേ ഹി ദസ്സിതേ ഠപേത്വാ ഗാമഞ്ച ഗാമൂപചാരഞ്ച അവസേസം അരഞ്ഞം നാമാതി അരഞ്ഞപരിച്ഛേദോ സക്കാ ദസ്സേതും, ഇദഞ്ച ഗാമഗാമൂപചാരേ അസങ്കരതോ ദസ്സേതും വുത്തം. മാതികായം പന ഗാമഗ്ഗഹണേനേവ ഗാമൂപചാരോപി സങ്ഗഹിതോതി ദട്ഠബ്ബം. ഗാമൂപചാരോ ഹി ലോകേ ഗാമസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി. ഏവഞ്ച കത്വാ മാതികായ അനവസേസഅവഹരണട്ഠാനപരിഗ്ഗഹോ സിദ്ധോ ഹോതി. **ഇന്ദഖീലേ**തി ഉമ്മാരേ. **അരഞ്ഞസങ്ഖേപം ഗച്ഛതീ**തി "നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാ സബ്ബമേതം അരഞ്ഞ"ന്തി (വിഭം ൫൨൯) അഭിധമ്മേ വുത്തത്താ. **വേമജ്ഝമേവ ഇന്ദഖീലോതി വുച്ചതീ**തി ഇന്ദഖീലട്ഠാനിയത്താ അസതിപി ഇന്ദഖീലേ വേമജ്ഝമേവ തഥാ വുച്ചതി. യത്ഥ പന ദ്വാരബാഹാപി നത്ഥി, തത്ഥ ഉഭോസു പസ്സേസു വതിയാ വാ പാകാരസ്സ വാ കോടിവേമജ്ഝമേവ ഇന്ദഖീലട്ഠാനിയത്താ "ഇന്ദഖീലോ"തി ഗഹേതബ്ബം. **ഉഡ്ഡാപേന്തോ**തി പലാപേന്തോ. **ലുഠിത്വാ**തി പരിവത്തേത്വാ.

മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സാതി ഥാമമജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ. ഇമിനാ പന വചനേന സുപ്പമുസലപാതോപി ബലദസ്സനവസേനേവ കതോതി ദട്ഠബ്ബം. **കുരുന്ദട്ഠകഥായം മഹാപച്ചരിയഞ്ച** ഘരൂപചാരോ ഗാമോതി അധിപ്പായേന "ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ ഗാമൂപചാരോ"തി വുത്തം. **ദ്വാരേ**തി നിബ്ബകോസസ്സ ഉദകപതനട്ഠാനതോ അബ്ഭന്തരം സന്ധായ വുത്തം. **അന്തോഗേഹേ**തി ച പമുഖസ്സ അബ്ഭന്തരമേവ സന്ധായ വുത്തം. **കതപരിക്ഖേപോ**തി ഇമിനാവ ഘരസ്സ സമന്തതോ തത്തകോ പരിച്ഛേദോ ഘരൂപചാരോ നാമാതി വുത്തം ഹോതി. യസ്സ പന ഘരസ്സ സമന്തതോ ഗോരൂപാനം പവേസനനിവാരണത്ഥം പാകാരവതിആദീഹി പരിക്ഖേപോ കതോ ഹോതി, തത്ഥ സോവ പരിക്ഖേപോ ഘരൂപചാരോ, സുപ്പപാതാദിപരിച്ഛേദോ പന അപരിക്ഖിത്തഘരം സന്ധായ വുത്തോതി ദട്ഠബ്ബം . **ഇദമേത്ഥ പമാണ**ന്തി വികാലഗാമപ്പവേസനാദീസു ഗാമഗാമൂപചാരാനം അസങ്കരതോ വിനിച്ഛയസ്സ വേദിതബ്ബത്താ. **കുരുന്ദീ**ആദീസു വുത്തനയേന ഹി ഘരൂപചാരസ്സ ഗാമോതി ആപന്നത്താ ഘരഘരൂപചാരഗാമഗാമൂപചാരാനം സങ്കരോ സിയാ. **ഏവം സബ്ബത്ഥാ**തി ഇമിനാ ഇതോ പുബ്ബേപി പച്ഛിമസ്സേവ വാദസ്സ പമാണഭാവം ദസ്സേതി . കേചി പന "ഇതോ പട്ഠായ വക്ഖമാനവാദം സന്ധായ വുത്ത"ന്തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം.

സേസമ്പീതി ഗാമൂപചാരലക്ഖണം സന്ധായ വദതി. **തത്രാ**തി തസ്മിം ഗാമൂപചാരഗ്ഗഹണേ. **തസ്സ ഗാമപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥ**ന്തി തസ്സ അപരിച്ഛേദസ്സ ഗാമസ്സ ഗാമപരിച്ഛേദം ദസ്സേതുന്തി അത്ഥോ. യദി ഏവം "ഗാമോ നാമാ"തി പദം ഉദ്ധരിത്വാ "അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ"തി കസ്മാ ന വുത്തന്തി? "ഗാമോ നാമാതി ഇധ അവുത്തമ്പി അധികാരവസേന ലബ്ഭതിയേവാ"തി വദന്തി. അപരേ പന ഭണന്തി "ഗാമൂപചാരോ നാമാതി ഇമിനാവ ഗാമസ്സ ച ഗാമൂപചാരസ്സ ച സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. കഥം? 'ഗാമസ്സ ഉപചാരോ ഗാമൂപചാരോ'തി ഏവം വിഗ്ഗഹേ കരിയമാനേ 'പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഇന്ദഖീലേ ഠിതസ്സ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ'തി ഇമിനാ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഗാമൂപചാരലക്ഖണം ദസ്സിതം ഹോതി, 'ഗാമസങ്ഖാതോ ഉപചാരോ ഗാമൂപചാരോ'തി ഏവം പന ഗയ്ഹമാനേ 'അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ'തി ഇമിനാ അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഗാമപരിച്ഛേദോ ദസ്സിതോതി സക്കാ വിഞ്ഞാതു"ന്തി. "ഘരൂപചാരേ ഠിതസ്സ മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ"തി ഇമിനാ പരിക്ഖിത്തസ്സപി ഗാമസ്സ സചേ ലേഡ്ഡുപാതതോ ദൂരേ പരിക്ഖേപോ ഹോതി, ലേഡ്ഡുപാതോയേവ ഗാമപരിച്ഛേദോതി ഗഹേതബ്ബന്തി വദന്തി. **പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവാ**തി പരിക്ഖിത്തഗാമേ വുത്തനയേനേവ.

സങ്കരീയതീതി മിസ്സീയതി. **ഏത്ഥാ**തി ഘരഘരൂപചാരഗാമഗാമൂപചാരേസു. "വികാലേ ഗാമപ്പവേസനേ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സ, അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സാ"തി (പാചി॰ ൫൧൩) വുത്തത്താ ഗാമഗാമൂപചാരാനം അസങ്കരതാ ഇച്ഛിതബ്ബാതി ആഹ - **"അസങ്കരതോ ചേത്ഥ വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ വികാലേ ഗാമപ്പവേസനാദീസൂ"**തി. ഏത്ഥ ച "പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം, അപരിക്ഖിത്തസ്സ പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനം അതിക്കമന്തസ്സ വികാലഗാമപ്പവേസനാപത്തി ഹോതീ"തി കേചി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം പദഭാജനിയം പന "പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സ, അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സാ"തി (പാചി॰ ൫൧൩) വുത്തത്താ. അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഘരൂപചാരതോ പട്ഠായ ദുതിയലേഡ്ഡുപാതസങ്ഖാതസ്സ ഗാമൂപചാരസ്സ ഓക്കമനേ ആപത്തി വേദിതബ്ബാ. തേനേവ **വികാലഗാമപ്പവേസനസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൫൧൨) "അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരോ അദിന്നാദാനേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ"തി വുത്തം. **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ) വുത്തം "യ്വായം അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഉപചാരോ ദസ്സിതോ, തസ്സ വസേന വികാലഗാമപ്പവേസനാദീസു ആപത്തി പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബാ"തി. യദി ഏവം "വികാലേ ഗാമം പവിസേയ്യാ"തി ഇമിനാ വിരുജ്ഝതീതി? ന വിരുജ്ഝതി ഗാമൂപചാരസ്സപി ഗാമഗ്ഗഹണേന ഗഹിതത്താ. തസ്മാ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ പരിക്ഖേപം അതിക്കമന്തസ്സ, അപരിക്ഖിത്തസ്സ ഉപചാരം ഓക്കമന്തസ്സ വികാലഗാമപ്പവേസനാപത്തി ഹോതീതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം. **വികാലേ ഗാമപ്പവേസനാദീസൂ**തി **ആദി**-സദ്ദേന ഘരഘരൂപചാരാദീസു ഠിതാനം ഉപ്പന്നലാഭഭാജനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി.

നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാതി ഇന്ദഖീലതോ ബഹി നിക്ഖമിത്വാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച വിനയപരിയായേന താവ "ഠപേത്വാ ഗാമഞ്ച ഗാമൂപചാരഞ്ച അവസേസം അരഞ്ഞ"ന്തി (പാരാ॰ ൯൨) ആഗതം, സുത്തന്തപരിയായേന ആരഞ്ഞികം ഭിക്ഖും സന്ധായ "ആരഞ്ഞകം നാമ സേനാസനം പഞ്ചധനുസതികം പച്ഛിമ"ന്തി (പാരാ॰ ൬൫൪) ആഗതം. വിനയസുത്തന്താ ഉഭോപി പരിയായദേസനാ നാമ, അഭിധമ്മോ പന നിപ്പരിയായദേസനാ. നിപ്പരിയായതോ ച ഗാമവിനിമുത്തം ഠാനം അരഞ്ഞമേവ ഹോതീതി അഭിധമ്മപരിയായേന അരഞ്ഞം ദസ്സേതും "നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാ"തി (വിഭം॰ ൫൨൯) വുത്തം. **"ആചരിയധനു** നാമ പകതിഹത്ഥേന നവവിദത്ഥിപ്പമാണം, ജിയായ പന ആരോപിതായ ചതുഹത്ഥപ്പമാണ"ന്തി വദന്തി. **ലേസോകാസനിസേധനത്ഥ**ന്തി "മയാ നേവ ഗാമേ, ന അരഞ്ഞേ ഹടം, ഘരേ വാ ഘരൂപചാരേസു വാ ഗാമൂപചാരേസു വാ അഞ്ഞതരസ്മി"ന്തി വത്തും മാ ലഭതൂതി വുത്തം ഹോതി.

കപ്പിയന്തി അനുരൂപവസേന വുത്തം. അകപ്പിയമ്പി പന അപ്പടിഗ്ഗഹിതഞ്ചേ, അദിന്നസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതി. പരിച്ചാഗാദിമ്ഹി അകതേ "ഇദം മയ്ഹം സന്തക"ന്തി അവിദിതമ്പി പരപരിഗ്ഗഹിതമേവ മാതാപിതൂനം അച്ചയേന മന്ദാനം ഉത്താനസേയ്യകാനം ദാരകാനം സന്തകമിവ.

യസ്സ വസേന പുരിസോ ഥേനോതി വുച്ചതി, തം **ഥേയ്യന്തി** ആഹ **"അവഹരണചിത്തസ്സേതം അധിവചന"**ന്തി. **സങ്ഖാ-**സദ്ദോ ഞാണകോട്ഠാസപഞ്ഞത്തിഗണനാദീസു ദിസ്സതി. "സങ്ഖായേകം പടിസേവതീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൧൬൮) ഹി ഞാണേ ദിസ്സതി. "പപഞ്ചസഞ്ഞാസങ്ഖാ സമുദാചരന്തീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൦൪) കോട്ഠാസേ. "തേസം തേസം ധമ്മാനം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ"തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൧൩൧൩) പഞ്ഞത്തിയം. "ന സുകരം സങ്ഖാതു"ന്തിആദീസു (ധ॰ പ॰ ൧൯൬; അപ॰ ഥേര॰ ൧.൧.൨) ഗണനായം. തത്ഥ കോട്ഠാസവചനം സങ്ഖാ-സദ്ദം സന്ധായാഹ **"സങ്ഖാസങ്ഖാതന്തി അത്ഥതോ ഏക"**ന്തി. തേനാഹ **"കോട്ഠാസസ്സേതം അധിവചന"**ന്തി. **പപഞ്ചസങ്ഖാതി** തണ്ഹാമാനദിട്ഠിസങ്ഖാതാ പപഞ്ചകോട്ഠാസാ. **"ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോതി** യഞ്ച പുബ്ബഭാഗേ അവഹരിസ്സാമീതി പവത്തം ചിത്തം, യഞ്ച ഗമനാദിസാധകം പരാമസനാദിസാധകം വാ മജ്ഝേ പവത്തം, യഞ്ച ഠാനാചാവനപ്പയോഗസാധകം, തേസു അയമേവേകോ പച്ഛിമോ ചിത്തകോട്ഠാസോ ഇധാധിപ്പേതോ"തി കേചി വദന്തി. **ചൂളഗണ്ഠിപദേ** പന "ഊനമാസകമാസകഊനപഞ്ചമാസകപഞ്ചമാസകാവഹരണചിത്തേസു ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോ"തി വുത്തം. "അനേകപ്പഭേദത്താ ചിത്തസ്സ ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോതി വുത്ത"ന്തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം. ഇദമേവേത്ഥ സുന്ദരതരം "ഥേയ്യചിത്തസങ്ഖാതോ ഏകോ ചിത്തകോട്ഠാസോ"തി വുത്തത്താ. **ഥേയ്യസങ്ഖാതേനാതി** ഥേയ്യചിത്തകോട്ഠാസേന കരണഭൂതേന, ന വിസ്സാസതാവകാലികാദിഗാഹവസപ്പവത്തചിത്തകോട്ഠാസേനാതി വുത്തം ഹോതി.

അഭിയോഗവസേനാതി അഡ്ഡകരണവസേന. **അഭിയുഞ്ജതീതി** ചോദേതി, അഡ്ഡം കരോതീതി അത്ഥോ. **പരികപ്പിതട്ഠാനന്തി** ഓകാസപരികപ്പനവസേന പരികപ്പിതപ്പദേസം. **സുങ്കഘാതന്തി** ഏത്ഥ രാജൂനം ദേയ്യഭാഗസ്സ ഏതം അധിവചനം സുങ്കോതി, സോ ഏത്ഥ ഹഞ്ഞതി അദത്വാ ഗച്ഛന്തേഹീതി സുങ്കഘാതോ. "ഏത്ഥ പവിട്ഠേഹി സുങ്കോ ദാതബ്ബോ"തി രുക്ഖപബ്ബതാദിസഞ്ഞാണേന നിയമിതപ്പദേസസ്സേതം അധിവചനം.

പഞ്ചവീസതിഅവഹാരകഥാവണ്ണനാ

ആകുലാതി സങ്കുലാ. **ലുളിതാതി** വിലോളിതാ. **കഥചീതി** ഏകിസ്സായ അട്ഠകഥായം. **ഏകം പഞ്ചകം ദസ്സിതന്തി** "പരപരിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതി, പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞീ ച, ഗരുകോ ച ഹോതി പരിക്ഖാരോ പഞ്ചമാസകോ വാ അതിരേകപഞ്ചമാസകോ വാ, ഥേയ്യചിത്തഞ്ച പച്ചുപട്ഠിതം ഹോതി, ആമസതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. ഫന്ദാപേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സ. ഠാനാ ചാവേതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി (പാരാ॰ ൧൧൧) ഏവം വുത്തപഞ്ചഅവഹാരങ്ഗാനി ഏകം പഞ്ചകന്തി ദസ്സിതം. **ദ്വേ പഞ്ചകാനി ദസ്സിതാനീതി** "ഛഹാകാരേഹി അദിന്നം ആദിയന്തസ്സ ആപത്തി പാരാജികസ്സ. ന ച സകസഞ്ഞീ, ന ച വിസ്സാസഗ്ഗാഹീ, ന ച താവകാലികം, ഗരുകോ ച ഹോതി പരിക്ഖാരോ പഞ്ചമാസകോ വാ അതിരേകപഞ്ചമാസകോ വാ, ഥേയ്യചിത്തഞ്ച പച്ചുപട്ഠിതം ഹോതി, ആമസതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. ഫന്ദാപേതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സ. ഠാനാ ചാവേതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി ഏവം വുത്തേസു ഛസു പദേസു ഏകം അപനേത്വാ അവസേസാനി പഞ്ച പദാനി ഏകം പഞ്ചകന്തി ദസ്സേത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തപഞ്ചകഞ്ച ഗഹേത്വാ ദ്വേ പഞ്ചകാനി ദസ്സിതാനി. **ഏത്ഥ പനാതി** "പഞ്ചഹാകാരേഹി അദിന്നം ആദിയന്തസ്സാ"തിആദീസു. **സബ്ബേഹിപി പദേഹീതി** "പരപരിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതീ"തിആദീഹി പദേഹി. **ലബ്ഭമാനാനിയേവ പഞ്ചകാനീതി** പഞ്ചവീസതിയാ അവഹാരേസു ലബ്ഭമാനപഞ്ചകാനി.

പഞ്ചന്നം അവഹാരാനം സമൂഹോ പഞ്ചകം, സകോ ഹത്ഥോ സഹത്ഥോ, തേന നിബ്ബത്തോ, തസ്സ വാ സമ്ബന്ധീതി സാഹത്ഥികോ, അവഹാരോ. സാഹത്ഥികാദി പഞ്ചകം **സാഹത്ഥികപഞ്ചകന്തി** ആദിപദവസേന നാമലാഭോ ദട്ഠബ്ബോ കുസലാദിത്തികസ്സ കുസലത്തികവോഹാരോ വിയ. ഇമിനാവ നയേന പുബ്ബപയോഗാദി പഞ്ചകം **പുബ്ബപയോഗപഞ്ചകം,** ഥേയ്യാവഹാരാദി പഞ്ചകം **ഥേയ്യാവഹാരപഞ്ചകന്തി** നാമലാഭോ ദട്ഠബ്ബോതി. **തതിയപഞ്ചമേസു പഞ്ചകേസൂതി** സാഹത്ഥികപഞ്ചകഥേയ്യാവഹാരപഞ്ചകേസു. **ലബ്ഭമാനപദവസേനാതി** സാഹത്ഥികപഞ്ചകേ ലബ്ഭമാനസ്സ നിസ്സഗ്ഗിയാവഹാരപദസ്സ വസേന ഥേയ്യാവഹാരപഞ്ചകേ ലബ്ഭമാനസ്സ പരികപ്പാവഹാരപദസ്സ ച വസേന യോജേതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

ആണത്തിയാ നിബ്ബത്തോ അവഹാരോ **ആണത്തികോ**. നിസ്സജ്ജനം നിസ്സഗ്ഗോ, സുങ്കഘാതട്ഠാനേ പരികപ്പിതോകാസേ വാ ഠത്വാ ഭണ്ഡസ്സ ബഹി പാതനം. നിസ്സഗ്ഗോവ **നിസ്സഗ്ഗിയോ**. കിരിയാസിദ്ധിതോ പുരേതരമേവ പാരാജികാപത്തിസങ്ഖാതം അത്ഥം സാധേതീതി **അത്ഥസാധകോ**. "അസുകസ്സ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോസി, തദാ അവഹരാ"തി ഏവരൂപോ ഹി ആണാപനപയോഗോ പരസ്സ തേലകുമ്ഭിയാ പാദഗ്ഘനകം തേലം അവസ്സം പിവനകാനം ഉപാഹനാദീനം നിക്ഖേപപയോഗോ ച ആണത്തസ്സ ഭണ്ഡഗ്ഗഹണതോ ഉപാഹനാദീനം തേലപാതനതോ ച പുരേതരമേവ പാരാജികാപത്തിസങ്ഖാതം അത്ഥം സാധേതി. സാഹത്ഥികപയോഗോപി ഹി ഏവരൂപോ അത്ഥസാധകോതി വുച്ചതി. വുത്തഞ്ഹേതം **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ) -

> "അത്ഥസാധകോ നാമ 'അസുകസ്സ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോസി, തദാ തം അവഹരാ'തി ആണാപേതി. തത്ഥ സചേ പരോ അനന്തരായികോ ഹുത്വാ തം അവഹരതി, ആണാപകസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികം. പരസ്സ വാ പന തേലകുമ്ഭിയാ പാദഗ്ഘനകം തേലം അവസ്സം പിവനകാനി ഉപാഹനാദീനി പക്ഖിപതി, ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേയേവ പാരാജിക"ന്തി.

ധുരസ്സ നിക്ഖിപനം **ധുരനിക്ഖേപോ**. ആരാമാഭിയുഞ്ജനാദീസു അത്തനോ ച പരസ്സ ച ദാനഗ്ഗഹണേസു നിരുസ്സാഹഭാവാപജ്ജനം. **സഹത്ഥാ അവഹരതീതി** സഹത്ഥേന ഗണ്ഹാതി. **"അസുകസ്സ ഭണ്ഡം അവഹരാ"തി അഞ്ഞം ആണാപേതീതി** ഏത്ഥാപി ആണാപകസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ ആപത്തി ദട്ഠബ്ബാ. യദി ഏവം ഇമസ്സ, അത്ഥസാധകസ്സ ച കോ വിസേസോതി? തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഗഹണേ നിയുഞ്ജനം ആണത്തികപയോഗോ, കാലന്തരേന ഗഹണത്ഥം നിയോഗോ അത്ഥസാധകോതി അയമേതേസം വിസേസോ. തേനേവാഹ - **"അസുകസ്സ ഭണ്ഡം യദാ സക്കോസി, തദാ അവഹരാതി ആണാപേതീ"**തി. ഏത്ഥ ച ആണാപനപയോഗോവ അത്ഥസാധകോതി ദസ്സിതോ, സാഹത്ഥികവസേനപി അത്ഥസാധകപയോഗോ പന ഉപരി ആവി ഭവിസ്സതി. **ധുരനിക്ഖേപോ പന ഉപനിക്ഖിത്തഭണ്ഡവസേന വേദിതബ്ബോതി** ഇദം നിദസ്സനമത്തം. ആരാമാഭിയുഞ്ജനാദീസുപി താവകാലികഭണ്ഡദേയ്യാനം അദാനേപി ഏസേവ നയോ.

“ആണത്തിവസേന പുബ്ബപയോഗോ വേദിതബ്ബോ”തി വുത്തത്താ അനന്തരായേന ഗണ്ഹന്തസ്സ ‘അസുകസ്സ ഭണ്ഡം അവഹരാ’തി ആണാപനം ഭണ്ഡഗ്ഗഹണതോ പുബ്ബത്താ **പുബ്ബപയോഗോ,** പയോഗേന സഹ വത്തമാനോ അവഹാരോ **സഹപയോഗോ,** “അസുകം നാമ ഭണ്ഡം ഹരിസ്സാമാ”തി സംവിദഹിത്വാ സമ്മന്തയിത്വാ അവഹരണം **സംവിദാവഹാരോ. സങ്കേതകമ്മം** നാമ പുബ്ബണ്ഹാദികാലപരിച്ഛേദവസേന സഞ്ജാനനകമ്മം, **നിമിത്തകമ്മം** നാമ സഞ്ഞുപ്പാദനത്ഥം അക്ഖിനിഖണനാദിനിമിത്തകരണം. **ഠാനാചാവനവസേന സഹപയോഗോ**തി ഇദം പന നിദസ്സനമത്തം ദട്ഠബ്ബം, ഖിലസങ്കമനാദീസുപി അസതി ച ഠാനാചാവനേ സഹപയോഗോ ദട്ഠബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ) “ഠാനാചാവനവസേന ഖിലാദീനി സങ്കാമേത്വാ ഖേത്താദിഗ്ഗഹണവസേന ച സഹപയോഗോ വേദിതബ്ബോ”തി.

ഥേനോ വുച്ചതി ചോരോ, തസ്സ ഭാവോ ഥേയ്യം, തേന അവഹരണം **ഥേയ്യാവഹാരോ**. യോ ഹി സന്ധിച്ഛേദാദീനി കത്വാ അദിസ്സമാനോ അവഹരതി, തുലാകൂടമാനകൂടകൂടകഹാപണാദീഹി വാ വഞ്ചേത്വാ ഗണ്ഹാതി, തസ്സേവം ഗണ്ഹതോ അവഹാരോ ഥേയ്യാവഹാരോ. പസയ്ഹ അഭിഭവിത്വാ അവഹരണം **പസയ്ഹാവഹാരോ**. യോ ഹി പസയ്ഹ ബലക്കാരേന പരേസം സന്തകം ഗണ്ഹാതി ഗാമഘാതകാദയോ വിയ, അത്തനോ പത്തബലിതോ വാ വുത്തനയേന അധികം ഗണ്ഹാതി രാജഭടാദയോ വിയ, തസ്സേവം ഗണ്ഹതോ അവഹാരോ പസയ്ഹാവഹാരോ. ഭണ്ഡവസേന ച ഓകാസവസേന ച പരികപ്പേത്വാ അവഹരണം **പരികപ്പാവഹാരോ**. തിണപണ്ണാദീഹി അങ്ഗുലിമുദ്ദികാദിം പടിച്ഛാദേത്വാ പച്ഛാ തസ്സ പടിച്ഛന്നസ്സ അവഹരണം **പടിച്ഛന്നാവഹാരോ**. കുസം സങ്കാമേത്വാ അവഹരണം **കുസാവഹാരോ**.

തുലയിത്വാതി ഉപപരിക്ഖിത്വാ. **സാമീചീ**തി വത്തം, ആപത്തി പന നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. **മഹാജനസമ്മദ്ദോ**തി മഹാജനസങ്ഖോഭോ. **ഭട്ഠേ ജനകായേ**തി അപഗതേ ജനകായേ. **“ഇദഞ്ച കാസാവം അത്തനോ സന്തകം കത്വാ ഏതസ്സേവ ഭിക്ഖുനോ ദേഹീ”**തി കിംകാരണാ ഏവമാഹ? ചീവരസാമികേന യസ്മാ ധുരനിക്ഖേപോ കതോ, തസ്മാ തസ്സ അദിന്നം ഗഹേതും ന വട്ടതി. അവഹാരകോപി വിപ്പടിസാരസ്സ ഉപ്പന്നകാലതോ പട്ഠായ ചീവരസാമികം പരിയേസന്തോ വിചരതി “ദസ്സാമീ”തി, ചീവരസാമികേന ച “മമേത”ന്തി വുത്തേ ഏതേനപി അവഹാരകേന ആലയോ പരിച്ചത്തോ, തസ്മാ ഏവമാഹ. യദി ഏവം ചീവരസാമികോയേവ “അത്തനോ സന്തകം ഗണ്ഹാഹീ”തി കസ്മാ ന വുത്തോതി? ഉഭിന്നമ്പി കുക്കുച്ചവിനോദനത്ഥം. കഥം? അവഹാരകസ്സ “മയാ സഹത്ഥേന ന ദിന്നം, ഭണ്ഡദേയ്യമേത”ന്തി കുക്കുച്ചം ഉപ്പജ്ജേയ്യ, ഇതരസ്സ “മയാ പഠമം ധുരനിക്ഖേപം കത്വാ പച്ഛാ അദിന്നം ഗഹിത”ന്തി കുക്കുച്ചം ഉപ്പജ്ജേയ്യാതി.

സമഗ്ഘന്തി അപ്പഗ്ഘം. **ദാരുഅത്ഥം ഫരതീ**തി ദാരൂഹി കത്തബ്ബകിച്ചം സാധേതി. **മയി സന്തേ**തിആദി സബ്ബം രഞ്ഞാ പസാദേന വുത്തം, “ഥേരേന പന അനനുച്ഛവികം കത”ന്തി ന മഞ്ഞിതബ്ബം.

ഏകദിവസം ദന്തകട്ഠച്ഛേദനാദിനാ യാ അയം അഗ്ഘഹാനി വുത്താ, സാ സബ്ബാ ഭണ്ഡസാമിനാ

കിണിത്വാ ഗഹിതമേവ സന്ധായ വുത്താ, സബ്ബം പനേതം അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം. പാസാണഞ്ച സക്ഖരഞ്ച **പാസാണസക്ഖരം. ധാരേയ്യത്ഥം വിചക്ഖണോ**തി ഇമസ്സേവ വിവരണം **“ആപത്തിം വാ അനാപത്തിം വാ”**തിആദി.

പഞ്ചവീസതിഅവഹാരകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അക്ഖദസ്സാതി ഏത്ഥ **അക്ഖ**-സദ്ദേന കിര വിനിച്ഛയസാലാ വുച്ചതി. തത്ഥ നിസീദിത്വാ വജ്ജാവജ്ജം പസ്സന്തീതി **അക്ഖദസ്സാ** വുച്ചന്തി ധമ്മവിനിച്ഛനകാ. **ഹനേയ്യു**ന്തി ഏത്ഥ ഹനനം നാമ ഹത്ഥപാദാദീഹി പോഥനഞ്ചേവ സീസാദിച്ഛേദനഞ്ച ഹോതീതി ആഹ - **“ഹനേയ്യുന്തി പോഥേയ്യുഞ്ചേവ ഛിന്ദേയ്യുഞ്ചാ”**തി. തേനേവ പദഭാജനിയഞ്ച “ഹത്ഥേന വാ പാദേന വാ കസായ വാ വേത്തേന വാ അഡ്ഢദണ്ഡകേന വാ ഛേജ്ജായ വാ ഹനേയ്യു”ന്തി വുത്തം. തത്ഥ **അഡ്ഢദണ്ഡകേനാ**തി ദ്വിഹത്ഥപ്പമാണേന രസ്സമുഗ്ഗരേന വേളുപേസികായ വാ. **ഛേജ്ജായാ**തി ഹത്ഥപാദസീസാദീനം ഛേദനേന. **നീഹരേയ്യു**ന്തി ഗാമനിഗമാദിതോ നീഹരേയ്യും. **ചോരോസി…പേ॰… ഥേനോസീ**തി ഏത്ഥ “പരിഭാസേയ്യു”ന്തി പദം അജ്ഝാഹരിത്വാ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോതി ആഹ **“ചോരോസീതി ഏവമാദീനി ച വത്വാ പരിഭാസേയ്യു”**ന്തി.

൯൩. യം തം ഭണ്ഡം ദസ്സിതന്തി സമ്ബന്ധോ. **യത്ഥ യത്ഥ ഠിത**ന്തി ഭൂമിആദീസു യത്ഥ യത്ഥ ഠിതം. **യഥാ യഥാ ആദാനം ഗച്ഛതീ**തി ഭൂമിആദീസു ഠിതം ഭണ്ഡം സബ്ബസോ അഗ്ഗഹണേപി യേന യേന ആകാരേന ഗഹണം ഉപഗച്ഛതി.

ഭൂമട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൪. ഫന്ദാപേതി, സബ്ബത്ഥ ദുക്കടമേവാതി ഏത്ഥ “ഉട്ഠഹിസ്സാമീ”തി ഫന്ദാപേത്വാ പുന അനുട്ഠഹിത്വാ തത്ഥേവ സയന്തസ്സപി അങ്ഗപച്ചങ്ഗം അഫന്ദാപേത്വാ ഏകപയോഗേന ഉട്ഠഹന്തസ്സപി ദുക്കടമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **അഞ്ഞസ്മിം വാ ഗമനസ്സ അനുപകാരേ**തി യഥാ ദ്വാരപിദഹനേ കുമ്ഭിട്ഠാനഗമനസ്സ അനുപകാരത്താ അനാപത്തി, ഏവം അഞ്ഞസ്മിം വാ ഗമനസ്സ അനുപകാരേ കായവചീകമ്മേ അനാപത്തി. **വാചായ വാചായാ**തി ഏകേകത്ഥദീപികായ വാചായ വാചായ. **ഉപലദ്ധോ**തി ഞാതോ. **പുഞ്ഞാനി ച കരിസ്സാമാ**തി ഏത്ഥ “മുസാവാദം കത്വാ പുഞ്ഞാനി കരിസ്സാമാതി വദന്തസ്സ ദുക്കടമേവാ”തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം, തം ഇമസ്മിംയേവ പദേസേ അട്ഠകഥാവചനേന വിരുജ്ഝതി. തഥാ ഹി “യം യം വചനം മുസാ, തത്ഥ തത്ഥ പാചിത്തിയ”ന്തി ച “ന ഹി അദിന്നാദാനസ്സ പുബ്ബപയോഗേ പാചിത്തിയട്ഠാനേ ദുക്കടം നാമ അത്ഥീ”തി ച വക്ഖതി. ഏവം പന വുത്തേ ന വിരുജ്ഝതി “മുസാവാദം കത്വാ പുഞ്ഞാനി ച കരിസ്സാമാതി വദന്തസ്സ പാചിത്തിയേന സദ്ധിം ദുക്കട”ന്തി. തഥാ ഹി “അകപ്പിയപഥവിം ഖണന്താനം ദുക്കടേഹി സദ്ധിം പാചിത്തിയാനീതി മഹാപച്ചരിയം വുത്ത”ന്തി ച “യഥാ ച ഇധ, ഏവം സബ്ബത്ഥ പാചിത്തിയട്ഠാനേ ദുക്കടാ ന മുച്ചതീ”തി ച വക്ഖതി. സചേ പന കുസലചിത്തോ “പുഞ്ഞാനി കരിസ്സാമാ”തി വദതി, അനാപത്തി “ബുദ്ധപൂജം വാ ധമ്മപൂജം വാ സങ്ഘഭത്തം വാ കരിസ്സാമാതി കുസലം ഉപ്പാദേതി, കുസലചിത്തേന ഗമനേ അനാപത്തീ”തി ച “യഥാ ച ഇധ, ഏവം സബ്ബത്ഥ അഥേയ്യചിത്തസ്സ അനാപത്തീ”തി ച വക്ഖമാനത്താ.

പമാദലിഖിതന്തി വേദിതബ്ബന്തി അപരഭാഗേ പോത്ഥകാരുള്ഹകാലേ പമജ്ജിത്വാ ലിഖിതന്തി വേദിതബ്ബം. പാളിയം സേസഅട്ഠകഥാസു ച “കുദാലം വാ പിടകം വാ”തി ഇദമേവ ദ്വയം വത്വാ വാസിഫരസൂനം അവുത്തത്താ തേസമ്പി സങ്ഖേപട്ഠകഥാദീസു ആഗതഭാവം ദസ്സേതും **“സങ്ഖേപട്ഠകഥായം പന മഹാപച്ചരിയഞ്ചാ”**തിആദി വുത്തം.

ഥേയ്യചിത്തേന കതത്താ "ദുക്കടേഹി സദ്ധിം പാചിത്തിയാനീ"തി വുത്തം. **തതോ പരം സബ്ബകിരിയാസൂ**തി ബീജഗ്ഗഹണതോ പരം കത്തബ്ബകിരിയാസു. **സബ്ബം പുരിമനയേനേവാ**തി യാവ പിടകപരിയോസാനാ ഹത്ഥവാരപദവാരേസു ദുക്കടം.

ഥേരേഹി ദസ്സിതന്തി പുബ്ബപയോഗസഹപയോഗദുക്കടേസു അസമ്മോഹത്ഥം സമോധാനേത്വാ ധമ്മസങ്ഗാഹകത്ഥേരേഹി ദസ്സിതം. "സബ്ബേസമ്പി ദുക്കടാനം ഇമേസുയേവ അട്ഠസു സങ്ഗഹേതബ്ബഭാവതോ ഇതരേഹി സത്തഹി ദുക്കടേഹി വിനിമുത്തം വിനയദുക്കടേയേവ സങ്ഗഹേതബ്ബ"ന്തി വദന്തി. **ദസവിധം രതന**ന്തി "മുത്താ മണി വേളുരിയോ സങ്ഖോ സിലാ പവാളം രജതം ജാതരൂപം ലോഹിതങ്ഗോ മസാരഗല്ല"ന്തി ഏവമാഗതം ദസവിധം രതനം.

"മണി മുത്താ വേളുരിയോ ച സങ്ഖോ,
സിലാ പവാളം രജതഞ്ച ഹേമം;
സലോഹിതങ്ഗഞ്ച മസാരഗല്ലം,
ദസേതി ധീരോ രതനാനി ജഞ്ഞാ"തി. -

ഹി വുത്തം.

സത്തവിധം ധഞ്ഞന്തി സാലി വീഹി യവോ കങ്ഗു കുദ്രൂസോ വരകോ ഗോധുമോതി ഇദം സത്തവിധം ധഞ്ഞം. **ആവുധഭണ്ഡാദി**ന്തി **ആദി**-സദ്ദേന തൂരിയഭണ്ഡഇത്ഥിരൂപാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. അനാമസിതബ്ബേ വത്ഥുമ്ഹി ദുക്കടം **അനാമാസദുക്കടം**. **ദുരുപചിണ്ണദുക്കട**ന്തി "ന കത്തബ്ബ"ന്തി വാരിതസ്സ കതത്താ ദുട്ഠു ആചിണ്ണം ചരിതന്തി ദുരുപചിണ്ണം, തസ്മിം ദുക്കടം ദുരുപചിണ്ണദുക്കടം. വിനയേ പഞ്ഞത്തം ദുക്കടം **വിനയദുക്കടം**. "സങ്ഘഭേദായ പരക്കമതീ"തി സുത്വാ തംനിവാരണത്ഥായ ഞാതേ അത്ഥേ അവദന്തസ്സ **ഞാതദുക്കടം**. ഏകാദസ സമനുഭാസനാ നാമ ഭിക്ഖുപാതിമോക്ഖേ ചത്താരോ യാവതതിയകാ സങ്ഘാദിസേസാ, അരിട്ഠസിക്ഖാപദന്തി പഞ്ച, ഭിക്ഖുനീപാതിമോക്ഖേ ഏകം യാവതതിയകം പാരാജികം, ചത്താരോ സങ്ഘാദിസേസാ, ചണ്ഡകാളീസിക്ഖാപദന്തി ഛ. വസ്സാവാസാദിം പടിസ്സുണിത്വാ ന സമ്പാദേന്തസ്സ പടിസ്സവനിമിത്തം ദുക്കടം **പടിസ്സവദുക്കടം**.

പുബ്ബസഹപയോഗേ ച, അനാമാസദുരുപചിണ്ണേ;
വിനയേ ചേവ ഞാതേ ച, ഞത്തിയാ ച പടിസ്സവേ;
അട്ഠേതേ ദുക്കടാ വുത്താ, വിനയേ വിനയഞ്ഞുനാ.

സഹപയോഗതോ പട്ഠായ ചേത്ഥ പുരിമാ പുരിമാ ആപത്തിയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി ആഹ **"അഥ ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ"**തിആദി. തത്ഥ "ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ"തി വുത്തത്താ ധുരനിക്ഖേപം കത്വാ ഖണന്തസ്സ പുരിമാപത്തിയോ ന പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി ദട്ഠബ്ബം. **വിയൂഹനദുക്കടം പടിപ്പസ്സമ്ഭതി, ഉദ്ധരണദുക്കടേ പതിട്ഠാതീ**തി ഇദം പാളിയം ആഗതാനുക്കമേന ദസ്സേതും വുത്തം. യദി പന പംസും ഉദ്ധരിത്വാ സഉസ്സാഹോവ പുന ഖണതി, ഉദ്ധരണദുക്കടം പടിപ്പസ്സമ്ഭതി, ഖണനദുക്കടേ പതിട്ഠാതി.

കതം കരണം കിരിയാതി അത്ഥതോ ഏകന്തി ആഹ **"വിരൂപാ സാ കിരിയാ"**തി. ഇദാനി വുത്തമേവത്ഥം **പരിവാരപാളിയാ** നിദസ്സേന്തോ **"വുത്തമ്പി ചേത"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അപരദ്ധം വിരദ്ധം ഖലിത**ന്തി സബ്ബമേതം **യഞ്ച ദുക്കട**ന്തി ഏത്ഥ വുത്തസ്സ ദുക്കടസ്സ പരിയായവചനം. യഞ്ഹി ദുട്ഠു കതം, വിരൂപം വാ കതം , തം ദുക്കടം. തം പനേതം യഥാ സത്ഥാരാ വുത്തം, ഏവം അകതത്താ **അപരദ്ധം,** കുസലം വിരജ്ഝിത്വാ പവത്തത്താ **വിരദ്ധം,** അരിയവംസപ്പടിപദം അനാരുള്ഹത്താ **ഖലിതം**. **യം മനുസ്സോ കരേ**തി ഇദം പനേത്ഥ ഓപമ്മനിദസ്സനം. തസ്സത്ഥോ - യഥാ യം ലോകേ മനുസ്സോ ആവി വാ യദി വാ രഹോ പാപം കരോതി, തം ദുക്കടന്തി പവേദേന്തി, ഏവമിദമ്പി ബുദ്ധപടികുട്ഠേന ലാമകഭാവേന പാപം, തസ്മാ ദുക്കടന്തി വേദിതബ്ബന്തി.

യഥാ ദുക്ഖാ, കുച്ഛിതാ വാ ഗതി ദുഗതീതി വത്തബ്ബേ "ദുഗ്ഗതീ"തി വുത്തം, യഥാ ച കടുകം ഫലമേതസ്സാതി കടുകഫലന്തി വത്തബ്ബേ "കടുകപ്ഫല"ന്തി വുത്തം, ഏവമിധാപി ഥൂലത്താ അച്ചയത്താ ച ഥൂലച്ചയന്തി വത്തബ്ബേ "ഥുല്ലച്ചയ"ന്തി വുത്തന്തി ദസ്സേതും **"സമ്പരായേ ച ദുഗ്ഗതീ"**തിആദിമാഹ. സംയോഗേ പന കതേ സംയോഗപരസ്സ രസ്സത്തം സിദ്ധമേവാതി മനസി കത്വാ **"സംയോഗഭാവോ വേദിതബ്ബോ"**തി ഏത്തകമേവ വുത്തം. **ഏകസ്സ മൂലേ**തി ഏകസ്സ സന്തികേ. **അച്ചയോ തേന സമോ നത്ഥീ**തി ദേസനാഗാമീസു അച്ചയേസു തേന സമോ ഥൂലോ അച്ചയോ നത്ഥി. **തേനേതം ഇതി വുച്ചതീ**തി ഥൂലത്താ അച്ചയസ്സ ഏതം ഥുല്ലച്ചയന്തി വുച്ചതീതി അത്ഥോ.

"സബ്ബത്ഥാപി ആമസനേ ദുക്കടം ഫന്ദാപനേ ഥുല്ലച്ചയഞ്ച വിസും വിസും ഥേയ്യചിത്തേന ആമസനഫന്ദാപനപയോഗം കരോന്തസ്സേവ ഹോതി, ഏകപയോഗേന ഗണ്ഹന്തസ്സ പന ഉദ്ധാരേ പാരാജികമേവ, ന ദുക്കടഥുല്ലച്ചയാനീ"തി വദന്തി. **സഹപയോഗം പന അകത്വാ**തി ഏത്ഥ "പുബ്ബപയോഗേ ആപന്നാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ അഭാവതോ സഹപയോഗം കത്വാപി ലജ്ജിധമ്മം ഓക്കന്തേന പുബ്ബപയോഗേ ആപന്നാപത്തിയോ ദേസേതബ്ബാ"തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. അട്ഠകഥാവചനം പന കതേ സഹപയോഗേ പുബ്ബപയോഗേ ആപന്നാപത്തീനമ്പി പടിപ്പസ്സദ്ധിം ദീപേതി, അഞ്ഞഥാ "സഹപയോഗം പന അകത്വാ"തി ഇദം വിസേസനമേവ നിരത്ഥകം സിയാ. യഞ്ച ഹേട്ഠാ വുത്തം "സചേ പനസ്സ തത്ഥജാതകേ തിണരുക്ഖലതാദിമ്ഹി ഛിന്നേപി ലജ്ജിധമ്മോ ഓക്കമതി, സംവരോ ഉപ്പജ്ജതി, ഛേദനപച്ചയാ ദുക്കടം ദേസേത്വാ മുച്ചതീ"തി, തമ്പി സഹപയോഗേ കതേ പുബ്ബപയോഗേ ആപന്നാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധിമേവ ദീപേതി സഹപയോഗേ ഛേദനപച്ചയാ ആപന്നദുക്കടസ്സേവ ദേസനായ വുത്തത്താ. **സഹപയോഗതോ പട്ഠായേവാ**തി ച ഇദം സഹപയോഗം പത്തസ്സ തതോ പുബ്ബേ ആപന്നാനം പുബ്ബപയോഗാപത്തീനമ്പി പടിപ്പസ്സദ്ധിം ദീപേതി. തേന ഹി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി "യാവ സഹപയോഗം ന പാപുണാതി, താവ പുബ്ബേ ആപന്നാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധി ന ഹോതി, സഹപയോഗം പത്തകാലതോ പന പട്ഠായ താസമ്പി പടിപ്പസ്സദ്ധി ഹോതീ"തി, തസ്മാ സുട്ഠു ഉപപരിക്ഖിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം.

ബഹുകാപി ആപത്തിയോ ഹോന്തു, ഏകമേവ ദേസേത്വാ മുച്ചതീതി ഏത്ഥായമധിപ്പായോ - സചേ ഖണനവിയൂഹനുദ്ധരണേസു ദസ ദസ കത്വാ ആപത്തിയോ ആപന്നാ, താസു ഉദ്ധരണേ ദസ ആപത്തിയോ ദേസേത്വാ മുച്ചതി വിസഭാഗകിരിയം പത്വാ പുരിമാപുരിമാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധത്താതി. ജാതിവസേന പന സമാനകിരിയായ ആപന്നാപത്തിയോ ഏകത്തേന ഗഹേത്വാ "ഏകമേവ ദേസേത്വാ"തി വുത്തം, തസ്മാ ഇമിനാപി കുരുന്ദട്ഠകഥാവചനേന പഠമം മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തപുരിമാപത്തിപടിപ്പസ്സദ്ധിമേവ സമത്ഥയതി, ന പന ഉഭിന്നം അട്ഠകഥാനം അത്ഥതോ

നാനാകരണം അത്ഥി. അപരമ്പേത്ഥ പകാരം വണ്ണയന്തി "സമാനകിരിയാസുപി പുരിമപുരിമഖണനപച്ചയാ ആപന്നാപത്തിയോ പച്ഛിമപച്ഛിമഖണനം പത്വാ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന 'പംസുഖണനാദീസു ച ലജ്ജിധമ്മേ ഉപ്പന്നേ ബഹുകാപി ആപത്തിയോ ഹോന്തു, ഏകമേവ ദേസേത്വാ മുച്ചതീതി **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** വുത്ത"'ന്തി. "ഏവഞ്ച സതി 'ബഹുകാപി ആപത്തിയോ ഹോന്തൂ'തി ന വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ, വുത്തഞ്ച, തസ്മാ വിസഭാഗകിരിയമേവ പത്വാ പുരിമാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധിം ഇച്ഛന്തേനേവ ബഹുകാസുപി ആപത്തീസു ഏകമേവ ദേസേത്വാ മുച്ചതീതി ഇമസ്മിം ഠാനേ വിസുംയേവേകോ ദേസനാക്കമോ ദസ്സിതോ"തിപി വദന്തി. അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ - യഥാ ഇധ പുരിമാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധി അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന ഗഹിതാ, ഏവം ബഹുകാസുപി ആപത്തീസു ഏകമേവ ദേസേത്വാ മുച്ചതീതി ഇദമ്പി ഇധ അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണതോയേവ വേദിതബ്ബം. യഥാ ച പാളിയം പാചിത്തിയട്ഠാനേപി ദുക്കടമേവ ഹോതീതി ഇധ ആവേണികം കത്വാ ആപത്തിവിസേസോ ദസ്സിതോ, ഏവം പുരിമാപത്തീനം പടിപ്പസ്സദ്ധിവിസേസോ ച ദേസനാവിസേസോ ച അട്ഠകഥാചരിയേഹി ദസ്സിതോതി.

ഹേട്ഠതോ ഓസീദേന്തോതി "സാമികേസു ആഗന്ത്വാ അപസ്സിത്വാ ഗതേസു ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഥേയ്യചിത്തേന ഹേട്ഠാഭൂമിയം ഓസീദേന്തോ. **ബുന്ദേനാ**തി കുമ്ഭിയാ ഹേട്ഠിമതലേന. ഏവം ഏകട്ഠാനേ ഠിതായ കുമ്ഭിയാ ഠാനാചാവനം ഛഹി ആകാരേഹി വേദിതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. **വലയം നീഹരതി, പാരാജിക**ന്തി ആകാസഗതം അകത്വാ ഘംസിത്വാ നീഹരന്തസ്സ ഛിന്നകോടിതോ നീഹടമത്തേ പാരാജികം. **ഇതോ ചിതോ ച സാരേതീ**തി ഘംസന്തോയേവ ആകാസഗതം അകത്വാ സാരേതി.

ഛിന്നമത്തേ പാരാജികന്തി അവസ്സം ചേ പതതി, ഛിന്നമത്തേ പാരാജികം. **പരിച്ഛേദോ**തി "പഞ്ചമാസകം വാ അതിരേകപഞ്ചമാസകം വാ"തി വുത്തഗണനപരിച്ഛേദോ. **അപബ്യൂഹന്തോ**തി "ഹേട്ഠാ ഠിതം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഹത്ഥേന ദ്വിധാ കരോന്തോ. **ഉപഡ്ഢകുമ്ഭിയ**ന്തി ഉപഡ്ഢപുണ്ണായ കുമ്ഭിയാ. നനു ച അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന സങ്ഖേപട്ഠകഥാദീസു വുത്തമ്പി കസ്മാ ന ഗഹേതബ്ബന്തി ആഹ - **"വിനയവിനിച്ഛയേ ഹി ആഗതേ ഗരുകേ ഠാതബ്ബ"**ന്തി. **വിനയധമ്മതാ**തി വിനയഗരുകാനം ധമ്മതാ. വിനയഗരുകാ ഹി വിനയവിനിച്ഛയേ ആഗതേ ഗരുകേ തിട്ഠന്തി. വിനയഗരുകതാബ്യാപനത്ഥഞ്ഹി വിനയഗരുകോയേവേത്ഥ വിനയ-സദ്ദേന വുത്തോ, വിനയസ്സ വാ ഏസാ ധമ്മതാ തേസം ഗരുഗാരവട്ഠാനസ്സ വിനയവിസയത്താ.

ഇദാനി സങ്ഖേപട്ഠകഥാദീസു വുത്തം പാളിയാപി ന സമേതീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അപി ചാ"**തിആദി. **ഭാജന**ന്തി പത്താദിഭാജനം. പത്താദിം അപൂരേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ അനുദ്ധടേപി മുഖവട്ടിപരിച്ഛേദോ ഹോതി, പൂരേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ പന ഉദ്ധരണകാലേ ഹോതീതി ആഹ **"മുഖവട്ടിപരിച്ഛേദേന വാ ഉദ്ധാരേന വാ"**തി. യദാ പന തേലകുമ്ഭീആദീസു തേലാദീനം അബഹുഭാവതോ ഭാജനം നിമുജ്ജാപേത്വാ ഗണ്ഹിതും ന സക്കാ ഹോതി, തദാ മുഖവട്ടിപരിച്ഛേദേനേവ ഹോതി. **ചിക്കന**ന്തി ഥദ്ധം. **ആകഡ്ഢനവികഡ്ഢനയോഗ്ഗ**ന്തി ഏത്ഥ അഭിമുഖം കഡ്ഢനം **ആകഡ്ഢനം,** പരതോ കഡ്ഢനം **വികഡ്ഢനം. പടിനീഹരിതു**ന്തി അത്തനോ ഭാജനതോ പടിനീഹരിതും. **ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ പാരാജിക**ന്തി ഥേയ്യചിത്തേന പരസന്തകഗ്ഗഹണപയോഗസ്സ കതത്താ. **മഹാഅട്ഠകഥായമേവ** "സചേപി മരിയാദം ദുബ്ബലം കത്വാ സുക്ഖതളാകസ്സ ഉദകനിബ്ബഹനട്ഠാനം ഉദകനിദ്ധമനതുമ്ബം വാ പിദഹതി, അഞ്ഞതോ ച ഗമനമഗ്ഗേ വാ പാളിം ബന്ധതി, സുക്ഖമാതികം വാ ഉജും കരോതി, പച്ഛാ ദേവേ വുട്ഠേ ഉദകം ആഗന്ത്വാ മരിയാദം ഭിന്ദതി, സബ്ബത്ഥ ഭണ്ഡദേയ്യ"ന്തി വുത്തത്താ **"തം പന തത്ഥേവ സുക്ഖതളാകേ സുക്ഖമാതികായ ഉജുകരണവിനിച്ഛയേന വിരുജ്ഝതീ"**തി വുത്തം.

അവഹാരലക്ഖണന്തി പഞ്ചവീസതിയാ അവഹാരേസു ഏകമ്പി അവഹാരലക്ഖണം, ഠാനാചാവനപയോഗോ ഏവ വാ. **ഉദ്ധാരേ**തി കുമ്ഭിയാ ഫുട്ഠട്ഠാനതോ കേസഗ്ഗമത്തേപി ഉദ്ധടേ. **യുത്ത**ന്തി ഠാനാചാവനപയോഗസബ്ഭാവതോ യുത്തം. **സങ്ഗോപനത്ഥായാ**തി ഇമിനാ സുദ്ധചിത്തതം ദസ്സേതി. **പലിബുജ്ഝിസ്സതീ**തി നിവാരേസ്സതി. **വുത്തനയേനേവ പാരാജിക**ന്തി ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേയേവ പാരാജികം. **സുദ്ധചിത്തോവ ഉദ്ധരതീ**തി കുമ്ഭിയം തേലസ്സ ആകിരണതോ പുരേതരമേവ സുദ്ധചിത്തോ നിക്ഖിപിത്വാ പച്ഛാ സുദ്ധചിത്തോവ ഉദ്ധരതി. **നേവ അവഹാരോ**തി ഥേയ്യചിത്തേന അവഹരണപയോഗസ്സ അകതത്താ. അത്തനോ ഭാജനത്താ പന **"ന ഗീവാ"**തി വുത്തം, അനാപത്തിമത്തമേവ വുത്തം, ന പന ഏവം വിചാരിതന്തി അധിപ്പായോ. അഥ വാ **അനാപത്തിമത്തമേവ വുത്ത**ന്തി ഇമിനാപി തത്ഥ "ഗീവാ"തി വചനാഭാവതോ "ന ഗീവാ"തി പുബ്ബേ വുത്തമഹാഅട്ഠകഥാവാദമേവ പതിട്ഠാപേതി, പച്ഛാ ദസ്സിതേന കുരുന്ദിവാദേനപി മഹാഅട്ഠകഥാവാദോവ സമത്ഥിതോ. **അത്തനോ ഭണ്ഡ**ന്തി തേലാകിരണതോ പുരേതരമേവ അത്തനോ കുമ്ഭിയം സുദ്ധചിത്തേന ഠപിതം പീതതേലം അത്തനോ പരിക്ഖാരം. **സമ്മോഹട്ഠാന**ന്തി ആപത്തിവിനിച്ഛയവസേന സമ്മോഹട്ഠാനം.

ബഹിഗതം നാമ ഹോതീതി തതോ പട്ഠായ തേലസ്സ അട്ഠാനഭാവതോ അധോമുഖഭാവതോ ച ബഹിഗതം നാമ ഹോതി. അന്തോ പട്ഠായ ഛിദ്ദേ കരിയമാനേ തേലസ്സ നിക്ഖമിത്വാ ഗതഗതട്ഠാനം ഭാജനസങ്ഖ്യമേവ ഗച്ഛതീതി ആഹ - **"ബാഹിരന്തതോ പാദഗ്ഘനകേ ഗളിതേ പാരാജിക"**ന്തി. **യഥാ തഥാ വാ കതസ്സാ**തി ബാഹിരന്തതോ അബ്ഭന്തരതോ വാ പട്ഠായ കതസ്സ. **മജ്ഝേ ഠപേത്വാ കതഛിദ്ദേ**തി മജ്ഝേ ഥോകം കപാലം ഠപേത്വാ പച്ഛാ തം ഛിന്ദന്തേന കതഛിദ്ദേ. "മരിയാദച്ഛേദനേ അന്തോ ഠത്വാ ബഹിമുഖോ ഛിന്ദന്തോ ബഹി അന്തേന കാരേതബ്ബോ, ബഹി ഠത്വാ അന്തോമുഖോ ഛിന്ദന്തോ അന്തോ അന്തേന കാരേതബ്ബോ, അന്തോ ച ബഹി ച ഛിന്ദിത്വാ മജ്ഝേ ഠപേത്വാ തം ഛിന്ദന്തോ മജ്ഝേന കാരേതബ്ബോ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൪) വുത്തത്താ **"തളാകസ്സ ച മരിയാദഭേദേന സമേതീ"**തി വുത്തം. **ഇദമേത്ഥ യുത്ത**ന്തി അന്തോ ച ബഹി ച പട്ഠായ കതഛിദ്ദേ മജ്ഝേന കാരേതബ്ബോ. **അന്തോ പട്ഠായ കതേ പന ബാഹിരന്തേന, ബഹി പട്ഠായ കതേ അബ്ഭന്തരേന കാരേതബ്ബോ**തി അയം തിപ്പകാരോപി ഏത്ഥ വേമട്ഠഛിദ്ദേ യുത്തോ. ഉദകേ കതപയോഗസ്സ അഭാവതോ **"ഠാനാചാവനപയോഗസ്സ അഭാവാ"**തി വുത്തം.

അട്ഠകഥായം താവ വുത്തന്തി മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തം. പത്ഥിന്നസ്സ ഖാദനം ഇതരസ്സ പാനഞ്ച സപ്പിആദീനം പരിഭോഗോതി ആഹ - **"അഖാദിതബ്ബം വാ അപാതബ്ബം വാ കരോതീ"**തി. കഥം പന തഥാ കരോതീതി ആഹ **"ഉച്ചാരം വാ പസ്സാവം വാ"**തിആദി. കസ്മാ പനേത്ഥ ദുക്കടം വുത്തന്തി ആഹ **"ഠാനാചാവനസ്സ നത്ഥിതായ ദുക്കട"**ന്തി. **പുരിമദ്വയ**ന്തി ഭേദനം ഛഡ്ഡനഞ്ച. കസ്മാ ന സമേതീതി ആഹ **"തഞ്ഹീ"**തിആദി. **കുമ്ഭിജജ്ജരകരണേനാ**തി പുണ്ണകുമ്ഭിയാ ജജ്ജരകരണേന. **മാതികാഉജുകരണേനാ**തി ഉദകപുണ്ണായ മാതികായ ഉജുകരണേന. **ഏകലക്ഖണ**ന്തി ഭേദനം കുമ്ഭിജജ്ജരകരണേന ഛഡ്ഡനം മാതികായ ഉജുകരണേന സദ്ധിം ഏകസഭാവം ഠാനാചാവനപയോഗസബ്ഭാവതോ. **പച്ഛിമം പന ദ്വയ**ന്തി ഝാപനം അപരിഭോഗകരണഞ്ച.

ഏത്ഥ ഏവം വിനിച്ഛയം വദന്തീതി ഏത്ഥ മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തേ ഏകേ ആചരിയാ ഏവം വിനിച്ഛയം വദന്തി. **പച്ഛിമദ്വയം സന്ധായ വുത്ത**ന്തി ഏത്ഥ പുരിമദ്വയേ വിനിച്ഛയോ ഹേട്ഠാ വുത്താനുസാരേന സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി തത്ഥ കിഞ്ചി അവത്വാ പച്ഛിമദ്വയം സന്ധായ ഠാനാചാവനസ്സ നത്ഥിതായ ദുക്കടന്തി ഇദം വുത്തന്തി അധിപ്പായോ. **ഥേയ്യചിത്തേനാ**തി അത്തനോ വാ പരസ്സ വാ കാതുകാമതാവസേന ഉപ്പന്നഥേയ്യചിത്തേന. **വിനാസേതുകാമതായാ**തി ഹത്ഥപാദാദിം ഛിന്ദന്തോ വിയ കേവലം വിനാസേതുകാമതായ. പുരിമദ്വയേ കിം ഹോതി, കിം അധിപ്പായേന ന കിഞ്ചി വുത്തന്തി ആഹ - **"പുരിമദ്വയേ പന...പേ॰... പാരാജിക"**ന്തി. തത്ഥ **വുത്തനയേന ഭിന്ദന്തസ്സ വാ ഛഡ്ഡേന്തസ്സ വാ**തി മുഗ്ഗരേന പോഥേത്വാ ഭിന്ദന്തസ്സ ഉദകം വാ വാലികം വാ ആകിരിത്വാ ഉത്തരാപേന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **അയുത്തന്തി ചേ**തി പാളിയം പുരിമപദദ്വയേപി ദുക്കടസ്സേവ വുത്തത്താ "പുരിമദ്വയേ...പേ॰... പാരാജികന്തി ഇദം അയുത്ത"ന്തി യദി തുമ്ഹാകം സിയാതി അത്ഥോ. **നാ**തി അയുത്തഭാവപ്പസങ്ഗം നിസേധേത്വാ തത്ഥ കാരണമാഹ **"അഞ്ഞഥാ ഗഹേതബ്ബത്ഥതോ"**തി. കഥം പനേത്ഥ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ആഹ **"പാളിയം ഹീ"**തിആദി. നാസേതുകാമതാപക്ഖേ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ അത്ഥസ്സ അവിരുജ്ഝനതോ **"ഥേയ്യചിത്തപക്ഖേ"**തി വുത്തം. "ഏവം വിനിച്ഛയം വദന്തീ"തി ഇതോ പട്ഠായ വുത്തസ്സ സബ്ബസ്സപി ഏകസ്സേവ വചനത്താ **"ഏവമേകേ വദന്തീ"**തി നിഗമനവസേന വുത്തം.

ഇദാനി യഥാവുത്തവസേന പാളിയാ അത്ഥേ ഗയ്ഹമാനേ മഹാഅട്ഠകഥായം ചതുന്നമ്പി സാമഞ്ഞതോ വുത്തസ്സ പച്ഛിമദ്വയം സന്ധായ വുത്തന്തി വചനേ വിസേസാഭാവതോ പാളിയം വുത്തേസു ചതൂസു പദേസു "ഛഡ്ഡേതി വാ അപരിഭോഗം വാ കരോതീ"തി ഇമേസം പദാനം വിസേസാഭാവപ്പസങ്ഗതോ ച സയം അഞ്ഞഥാ പാളിം അട്ഠകഥഞ്ച സംസന്ദിത്വാ അത്ഥം ദസ്സേതുകാമോ **"അയം പനേത്ഥ സാരോ"**തിആദിമാഹ. വിനീതവത്ഥുമ്ഹി "സങ്ഘസ്സ പുഞ്ജകിതം തിണം ഥേയ്യചിത്തോ ഝാപേസീ"സി (പാരാ॰ ൧൩൭) വുത്തത്താ **വിനീതവത്ഥുമ്ഹി തിണജ്ഝാപകോ വിയാ**തി ഇമിനാവ **ഠാനാ അചാവേതുകാമോവാ**തി ഏത്ഥാപി ഥേയ്യചിത്തേന ഠാനാ അചാവേതുകാമോതി ഇദം വുത്തമേവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബം. **അഛഡ്ഡേതുകാമോയേവാ**തി ഏത്ഥാപി ഥേയ്യചിത്തേനാതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. ഇദഞ്ഹി ഥേയ്യചിത്തപക്ഖം സന്ധായ വുത്തം നാസേതുകാമതാപക്ഖസ്സ വക്ഖമാനത്താ. തേനേവാഹ **"നാസേതുകാമതാപക്ഖേ പനാ"**തിആദി. **ഇതരഥാപി യുജ്ജതീ**തി ഥേയ്യചിത്താഭാവാ ഠാനാ ചാവേതുകാമസ്സപി ദുക്കടം യുജ്ജതീതി വുത്തം ഹോതി.

ഭൂമട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആകാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൩. ആകാസട്ഠകഥായം **മുഖതുണ്ഡകേനാ**തി മുഖഗ്ഗേന. **കലാപഗ്ഗേനാ**തി പിഞ്ഛകലാപസ്സ അഗ്ഗേന. **പസാരേതീ**തി ഗഹണത്ഥം പസാരേതി. **അഗ്ഗഹേത്വാ വാ**തി ലേഡ്ഡുആദീഹി പഹരിത്വാ നയനവസേന അഗ്ഗഹേത്വാ വാ. ആകാസട്ഠവിനിച്ഛയേ വുച്ചമാനേപി തപ്പസങ്ഗേന ആകാസട്ഠസ്സ വേഹാസട്ഠാദിഭാവമുപഗതേപി അസമ്മോഹത്ഥം **"യസ്മിം അങ്ഗേ നിലീയതീ"**തിആദി വുത്തം. **അന്തോവത്ഥുമ്ഹീ**തി പരിക്ഖിത്തവത്ഥുസ്സ അന്തോ. **അന്തോഗാമേ**തി പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ അന്തോ. അപരിക്ഖിത്തേ പന വത്ഥുമ്ഹി, ഗാമേ വാ ഠിതട്ഠാനമേവ ഠാനം. **അടവിമുഖം കരോതീ**തി അരഞ്ഞാഭിമുഖം കരോതി. **രക്ഖതീ**തി തേന പയോഗേന തസ്സ ഇച്ഛിതട്ഠാനം അഗതത്താ രക്ഖതി. ഭൂമിയാ ഗച്ഛന്തം സന്ധായ **"ദുതിയപദവാരേ വാ"**തി വുത്തം. **ഗാമതോ നിക്ഖന്തസ്സാ**തി പരിക്ഖിത്തഗാമതോ നിക്ഖന്തസ്സ. **കപിഞ്ജരോ** നാമ ഏകാ പക്ഖിജാതി.

ആകാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വേഹാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൪. വേഹാസട്ഠകഥായം പന ചീവരവംസേ ഠപിതസ്സ ചീവരസ്സ ആകഡ്ഢനേ യഥാവുത്തപ്പദേസാതിക്കമോ ഏകദ്വങ്ഗുലമത്താകഡ്ഢനേന സിയാതി അധിപ്പായേന വുത്തം **"ഏകദ്വങ്ഗുലമത്താകഡ്ഢനേനേവ പാരാജിക"**ന്തി. ഇദഞ്ച താദിസം നാതിമഹന്തം ചീവരവംസദണ്ഡകം സന്ധായ വുത്തം, മഹന്തേ പന തതോ അധികമത്താകഡ്ഢനേനേവ സിയാ. **രജ്ജുകേന ബന്ധിത്വാ**തി ഏകായ രജ്ജുകോടിയാ ചീവരം ബന്ധിത്വാ അപരായ കോടിയാ ചീവരവംസം ബന്ധിത്വാ ഠപിതചീവരം. മുത്തമത്തേ അട്ഠത്വാ പതനകസഭാവത്താ **"മുത്തേ പാരാജിക"**ന്തി വുത്തം.

ഏകമേകസ്സ ഫുട്ഠോകാസമത്തേ അതിക്കന്തേ പാരാജികന്തി ഭിത്തിം അഫുസാപേത്വാ ഠപിതത്താ വുത്തം. **ഭിത്തിം നിസ്സായ ഠപിത**ന്തി പടിപാടിയാ ഠപിതേസു നാഗദന്താദീസുയേവ ആരോപേത്വാ ഭിത്തിം ഫുസാപേത്വാ ഠപിതം. **പണ്ണന്തരം ആരോപേത്വാ ഠപിതാ**തി അഞ്ഞേഹി ഠപിതം സന്ധായ വുത്തം.

വേഹാസട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉദകട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൫. ഉദകട്ഠകഥായം സന്ദമാനഉദകേ നിക്ഖിത്തം ന തിട്ഠതീതി ആഹ **"അസന്ദനകേ ഉദകേ"**തി. **അനാപത്തീ**തി ഹത്ഥവാരപദവാരേസു ദുക്കടാപത്തിയാ അഭാവം സന്ധായ വുത്തം. **കഡ്ഢതീ**തി ഹേട്ഠതോ ഓസാരേതി. **ഉപ്പലാദീസൂ**തി **ആദി**-സദ്ദേന പദുമപുണ്ഡരീകാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. രത്തം **പദുമം,** സേതം **പുണ്ഡരീകം**. സേതം വാ **പദുമം,** രത്തം **പുണ്ഡരീകം**. അഥ വാ രത്തം വാ ഹോതു സേതം വാ സതപത്തം **പദുമം,** ഊനസതപത്തം **പുണ്ഡരീകം. വത്ഥു പൂരതീ**തി പാരാജികവത്ഥു പഹോതി. **തസ്മിം ഛിന്നമത്തേ പാരാജിക**ന്തി ഉദകതോ അച്ചുഗ്ഗതസ്സ ഉദകവിനിമുത്തട്ഠാനതോ ഛേദനം സന്ധായ വുത്തം. **യം വത്ഥും പൂരേതീ**തി യം പുപ്ഫം പാരാജികവത്ഥും പൂരേതി. ദസഹി പുപ്ഫേഹി കതകലാപോ **ഹത്ഥകോ,** മഹന്തം കലാപം കത്വാ ബദ്ധം **ഭാരബദ്ധം. രജ്ജുകേസു തിണാനി സന്ഥരിത്വാ**തി ഏത്ഥ "ദ്വേ രജ്ജുകാനി ഉദകപിട്ഠേ ഠപേത്വാ തേസം ഉപരി തിരിയതോ തിണാനി സന്ഥരിത്വാ തേസം ഉപരി ബന്ധിത്വാ വാ അബന്ധിത്വാ വാ തിരിയതോയേവ പുപ്ഫാനി ഠപേത്വാ ഹേട്ഠതോ ഗതാനി ദ്വേ രജ്ജുകാനി ഉക്ഖിപിത്വാ പുപ്ഫമത്ഥകേ ഠപേന്തീ"തി വദന്തി.

കേസഗ്ഗമത്തമ്പി യഥാഠിതട്ഠാനതോ ചാവേതീതി പാരിമന്തേന ഫുട്ഠോകാസം, ഓരിമന്തേന കേസഗ്ഗമത്തം ചാവേതി. **സകലമുദക**ന്തി ദണ്ഡേന ഫുട്ഠോകാസഗതം സകലമുദകം. **ന ഉദകം ഠാന**ന്തി അത്തനാ കതട്ഠാനസ്സ അട്ഠാനത്താ. **ഇദം ഉഭയ**ന്തി ഏത്ഥ "ബന്ധനം അമോചേത്വാ...പേ॰... പാരാജിക"ന്തി ഇദമേവേകം, "പഠമം ബന്ധനം...പേ॰... ഠാനപരിച്ഛേദോ"തി ഇദം ദുതിയം. **പദുമിനിയ**ന്തി പദുമഗച്ഛേ. **ഉപ്പാടിതായാ**തി പരേഹി അത്തനോ അത്ഥായ ഉപ്പാടിതായ.

ബഹി ഠപിതേതി ഉദകതോ ബഹി ഠപിതേ. ഹത്ഥകവസേന ഖുദ്ദകം കത്വാ

ബദ്ധം **കലാപബദ്ധം**. **മുളാലന്തി** കന്ദം. **പത്തം വാ പുപ്ഫം വാതി** ഇദം കദ്ദമസ്സ അന്തോ പവിസിത്വാ ഠിതം സന്ധായ വുത്തം. **സകലമുദകന്തി** വാപിആദീസു പരിയാപന്നം സകലമുദകം. **നിദ്ധമനതുമ്ബന്തി** വാപിയാ ഉദകസ്സ നിക്ഖമനമഗ്ഗം. **ഉദകവാഹകന്തി** മഹാമാതികം. **ന അവഹാരോതി** ഇദം പുബ്ബസദിസം ന ഹോതീതി ആഹ - **"കസ്മാ... പേ॰... ഏവരൂപാ ഹി തത്ഥ കതികാ"**തി. **അവഹാരോ നത്ഥീതി** സബ്ബസാധാരണേ അപരിഗ്ഗഹട്ഠാനേ ഗഹിതത്താ. **മാതികം ആരോപേത്വാതി** ഖുദ്ദകമാതികം ആരോപേത്വാ. **മരിത്വാ...പേ॰... തിട്ഠന്തീതി** ഏത്ഥ "മതമച്ഛാനംയേവ തേസം സന്തകത്താ അമതേ ഗണ്ഹന്തസ്സ നത്ഥി അവഹാരോ"തി വദന്തി.

ഉദകട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നാവട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൯൯. നാവട്ഠകഥായം പന **യാ ബന്ധനാ മുത്തമത്തേ ഠാനാ ന ചവതീതി** ഇമിനാ ചണ്ഡസോതേ ബദ്ധനാവം പടിക്ഖിപതി. **താവ ദുക്കടന്തി** "ബന്ധനം മോചേതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി ഏവം മോചേന്തസ്സ പഞ്ഞത്തം ദുക്കടം സന്ധായ വുത്തം. **ഥുല്ലച്ചയമ്പി പാരാജികമ്പി ഹോതീതി** ഏത്ഥ പഠമം ഠാനാ അചാവേത്വാ മുത്തേ ഥുല്ലച്ചയം, പഠമം ഠാനാ ചാവേത്വാ മുത്തേ പാരാജികന്തി വേദിതബ്ബം.

"പാസേ ബദ്ധസൂകരോ വിയാ"തിആദിനാ വുത്തം സന്ധായാഹ **"തത്ഥ യുത്തി പുബ്ബേ വുത്താ ഏവാ"**തി. **വിപ്പനട്ഠാ നാവാതി** വിസമവാതാദീഹി വിനാസം പത്വാ ഉദകേ നിമുജ്ജിത്വാ ഹേട്ഠാ ഭൂമിതലം അപ്പത്വാ മജ്ഝേ ഠിതം സന്ധായ വദതി. തേനേവ **"അധോ വാ ഓപിലാപേന്തസ്സ...പേ॰... നാവാതലേന ഫുട്ഠോകാസം മുഖവട്ടിം അതിക്കന്തമത്തേ പാരാജിക"**ന്തി വുത്തം. **ഓപിലാപേന്തസ്സാതി** ഓസീദാപേന്തസ്സ. **അതിക്കന്തമത്തേതി** ഫുട്ഠോകാസം അതിക്കന്തമത്തേ. **ഏസേവ നയോതി** മുത്തമത്തേ പാരാജികന്തി ദസ്സേതി.

നാവാകഡ്ഢനയോഗ്ഗമഹായോത്തതായ യോത്തകോടിതോ പട്ഠായ സകലമ്പി **"ഠാന"**ന്തി വുത്തം.

അസതിപി വാതേ യഥാ വാതം ഗണ്ഹാതി, തഥാ ഠപിതത്താ **"വാതം ഗണ്ഹാപേതീ"**തി വുത്തം. **ബലവാ ച വാതോ ആഗമ്മാതി** ഇമിനാ അസതി വാതേ അയം പയോഗോ കതോതി ദസ്സേതി. തേനേവ **"പുഗ്ഗലസ്സ നത്ഥി അവഹാരോ"**തി വുത്തം. സതി പന വാതേ കതോ പയോഗോ ഠാനാചാവനപയോഗോയേവാതി മാതികാഉജുകരണേ വിയ അത്ഥേവ അവഹാരോതി ദട്ഠബ്ബം. **ഠാനാചാവനപയോഗോ ന ഹോതീതി** സുക്ഖമാതികാഉജുകരണേ വിയ അസതി വാതേ കതപയോഗത്താ. **ഭണ്ഡദേയ്യം പന ഹോതീതി** നാവാസാമികസ്സ ഭണ്ഡദേയ്യം ഹോതി.

നാവട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

യാനട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൦. യാനട്ഠകഥായം **ദുകയുത്തസ്സാതി** ദ്വീഹി ഗോണേഹി യുത്തസ്സ. **അയുത്തകന്തി** ഗോണേഹി അയുത്തം. **കപ്പകതാതി** യഥാ ദ്വീഹി ഭാഗേഹി ഹേട്ഠാ പതിട്ഠാതി, ഏവം കതാ. **തീണി വാ ചത്താരി വാ ഠാനാനീതി** അകപ്പകതായ ഉപത്ഥമ്ഭനിയാ വസേന തീണി ഠാനാനി, കപ്പകതായ വസേന ചത്താരി ഠാനാനീതി. തഥാ പഥവിയം ഠപിതസ്സ തീണി ഠാനാനീതി സമ്ബന്ധോ. **തന്തി** ഫലകസ്സ വാ ദാരുകസ്സ വാ ഉപരി ഠപിതം പഥവിയം ഠപിതഞ്ച. **ദ്വീഹി അക്ഖസീസേഹീതി** ദ്വീഹി അക്ഖകോടീഹി. **ദാരൂനം ഉപരി ഠപിതസ്സാതി** ദ്വിന്നം ദാരൂനം ഉപരി ദ്വീഹി അക്ഖകോടീഹി ഓലമ്ബേത്വാ സകടസാലായം ഠപിതസ്സ. **ഹേട്ഠിമതലസ്സാതി** സകടബാഹായ ഭൂമിം ഫുസിത്വാ ഠിതസ്സ ഹേട്ഠിമഭാഗസ്സ. **സേസം നാവായം വുത്തസദിസന്തി** ഇമിനാ "യദി പന തം ഏവം ഗച്ഛന്തം പകതിഗമനം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ അഞ്ഞം ദിസാഭാഗം നേതി, പാരാജികം. സയമേവ യം കഞ്ചി ഗാമം സമ്പത്തം ഠാനാ അചാവേന്തോവ വിക്കിണിത്വാ ഗച്ഛതി, നേവത്ഥി അവഹാരോ, ഭണ്ഡദേയ്യം പന ഹോതീ"തി ഇമം നയം അതിദിസ്സതി.

യാനട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൧. ഭാരട്ഠകഥായം **പുരിമഗലേ ഗലവാടകോതി** പുരിമഗലേ ഉപരിമഗലവാടകോ. **ഉരപരിച്ഛേദമജ്ഝേതി** ഉരപരിയന്തസ്സ മജ്ഝേ. **അനാണത്തത്താതി** "അസുകട്ഠാനം നേഹീ"തി അനാണത്തത്താ. **യോ ചായം സീസഭാരേ വുത്തോതി** യോ ചായം വിനിച്ഛയോ സീസഭാരേ വുത്തോ. സീസാദീഹി വാ ഗഹിതോ ഹോതൂതി സമ്ബന്ധോ. **താദിസന്തി** തപ്പടിച്ഛാദനസമത്ഥം.

ഭാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആരാമട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൨. ആരാമട്ഠകഥായം **ബന്ധനന്തി** പുപ്ഫാനം വണ്ടേ പതിട്ഠിതട്ഠാനം. **അഭിയുഞ്ജതീതി** ചോദേതി അട്ടം കരോതി. **അദിന്നാദാനസ്സ പയോഗത്താതി** സഹപയോഗമാഹ വത്ഥുമ്ഹിയേവ കതപയോഗത്താ. സഹപയോഗവസേന ഹേതം ദുക്കടം. **വിനിച്ഛയപ്പസുതന്തി** വിനിച്ഛയേ നിയുത്തം. **കക്ഖളോതി** ദാരുണോ. **ധുരം നിക്ഖിപതീതി** ഉസ്സാഹം ഠപേതി, അത്തനോ സന്തകകരണേ നിരുസ്സാഹോ ഹോതീതി അത്ഥോ. കൂടട്ടകാരകോപി സചേ ധുരം ന നിക്ഖിപതി, നത്ഥി അവഹാരോതി ആഹ **"സചേ സയമ്പി കതധുരനിക്ഖേപോ ഹോതീ"**തി. **സയമ്പീതി** അഭിയുഞ്ജകോപി. **കതധുരനിക്ഖേപോതി** "ന ദാനി നം ഇമസ്സ ദസ്സാമീ"തി ഏവം തസ്സ ദാനേ കതധുരനിക്ഖേപോ. **കിങ്കാരപ്പടിസ്സാവിഭാവേതി** "കിം കരോമി കിം കരോമീ"തി ഏവം കിങ്കാരമേവ പടിസ്സുണന്തോ വിചരതീതി കിങ്കാരപടിസ്സാവീ, തസ്സ ഭാവോ കിങ്കാരപടിസ്സാവിഭാവോ, തസ്മിം, അത്തനോ വസവത്തിഭാവേതി വുത്തം ഹോതി.

ഉക്കോചം ദത്വാതി ലഞ്ജം ദത്വാ. **കൂടവിനിച്ഛയികാനന്തി** കൂടവിനിച്ഛയേ നിയുത്താനം വിനയധരാനം. "ഗണ്ഹാ"തി അവത്വാ "അസാമികസ്സ സാമികോ അയ"ന്തിആദിനാ പരിയായേന വുത്തേപി തസ്സ സന്തകഭാവം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ പവത്തവചനത്താ കൂടവിനിച്ഛയം കരോന്താനം കൂടസക്ഖീനഞ്ച പാരാജികമേവ. അസതിപി ചേത്ഥ ഠാനാചാവനേ

ഉഭിന്നം ധുരനിക്ഖേപോയേവ ഠാനാചാവനട്ഠാനേ തിട്ഠതി. ഇമസ്മിം ധുരനിക്ഖേപേ പാരാജികേ സാമികസ്സ വിമതുപ്പാദനപയോഗേ കതേ ഥുല്ലച്ചയം, തസ്സേവ ധുരനിക്ഖേപപയോഗേ നിപ്ഫാദിതേ പാരാജികം. **സയം പരാജയം പാപുണാതീ**തി കൂടട്ടകാരകോ പരാജയം പാപുണാതി.

ആരാമട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വിഹാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൩. വിഹാരട്ഠകഥായം വിഹാരോപി പരിവേണമ്പി ആവാസോപി വിഹാരോത്വേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതീതി ആഹ **"വിഹാരം വാ"**തിആദി. തത്ഥ **വിഹാര**ന്തി മഹാവിഹാരം. **പരിവേണ**ന്തി മഹാവിഹാരസ്സ അബ്ഭന്തരേ വിസും വിസും പാകാരപരിച്ഛിന്നട്ഠാനം. **ആവാസ**ന്തി ഏകം ആവസഥം. അഭിയോഗേ കതേപി അവഹാരസ്സ അസിജ്ഝനതോ വുത്തം **"അഭിയോഗോ ന രുഹതീ"**തി. ഗണസന്തകേ പന പരിച്ഛിന്നസാമികത്താ സക്കാ ധുരം നിക്ഖിപാപേതുന്തി ആഹ **"ദീഘഭാണകാദിഭേദസ്സ പന ഗണസ്സാ"**തി. ഇധാപി സചേ ഏകോപി ധുരം ന നിക്ഖിപതി, രക്ഖതിയേവ. സബ്ബേസം ധുരനിക്ഖേപേനേവ ഹി പാരാജികം.

വിഹാരട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഖേത്തട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൪. ഖേത്തട്ഠകഥായം **സത്ത ധഞ്ഞാനീ**തി സാലിവീഹിയവകങ്ഗുകുദ്രൂസവരകഗോധുമാനം വസേന സത്ത ധഞ്ഞാനി . **നിരുമ്ഭിത്വാ വാ**തിആദീസു "ഗണ്ഹന്തസ്സാ"തി പച്ചേകം യോജേതബ്ബം. തത്ഥ നിരുമ്ഭിത്വാ ഗഹണം നാമ വീഹിസീസം അച്ഛിന്ദിത്വാ യഥാഠിതമേവ ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢിത്വാ ബീജമത്തസ്സേവ ഗഹണം. **ഏകമേക**ന്തി ഏകമേകം വീഹിസീസം. **ഉപ്പാടേത്വാ വാ**തി മുഗ്ഗമാസാദീനി ഉദ്ധരിത്വാ വാ. **യസ്മിം ബീജേ വാ**തിആദി നിരുമ്ഭിത്വാ ഗഹണാദീസു യഥാക്കമം യോജേതബ്ബം. സാലിസീസാദീനി നിരുമ്ഭിത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ യസ്മിം ബീജേ വത്ഥു പൂരതി, ഏകമേകം ഹത്ഥേനേവ ഛിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ യസ്മിം സീസേ വത്ഥു പൂരതി, അസിതേന ലായിത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ യസ്സം മുട്ഠിയം വത്ഥു പൂരതി, ബഹൂനി ഏകതോ ഉപ്പാടേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ യസ്മിം മുഗ്ഗമാസാദിഫലേ വത്ഥു പൂരതീതി ഏവമേത്ഥ യഥാക്കമോ വേദിതബ്ബോ. **"തസ്മിം ബന്ധനാ മോചിതമത്തേ"**തി വചനതോ തസ്മിം ബീജാദിമ്ഹി ബന്ധനാ മോചിതേ സതി തതോ അനപനീതേപി പാരാജികമേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **അച്ഛിജ്ജമാനോ**തി അച്ഛിന്നോ ഹുത്വാ ഠിതോ. **ജടിതാനീ**തി ഛിന്ദിതാനി അച്ഛിന്നേഹി സദ്ധിം ജടിതാനി ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **സഭുസ**ന്തി പലാലസഹിതം. **അഭുസ**ന്തി പലാലരഹിതം.

ഖീലേനാതി ഖാണുകേന. ഏത്ഥ ച ഖീലസങ്കമനാദീസു ഉഭയം സമ്ഭവതി സഹപയോഗോ ധുരനിക്ഖേപോ ച. യദാ ഹി പരസ്സ ഖേത്താദീസു ഏകദേസം ഖീലസങ്കമനാദിവസേന അത്തനോ സന്തകം കരോതി, തദാ സതിപി പഠമതരം സാമികാനം ധുരനിക്ഖേപേ ഖീലസങ്കമനാദിസഹപയോഗം വിനാ ന ഹോതീതി സഹപയോഗേനേവ പാരാജികം. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ) വുത്തം "ഠാനാചാവനവസേന ഖീലാദീനി സങ്കാമേത്വാ ഖേത്താദിഗ്ഗഹണവസേന ച സഹപയോഗോ വേദിതബ്ബോ"തി. യദാ പന അസതി ധുരനിക്ഖേപേ ഖീലസങ്കമനാദിമത്തം കതം, തദാ വിനാ ധുരനിക്ഖേപേന ന ഹോതീതി ധുരനിക്ഖേപേനേവ പാരാജികം. തേനേവേത്ഥ **"തഞ്ച ഖോ സാമികാനം ധുരനിക്ഖേപേനാ"**തി വുത്തം. **ഏവം സബ്ബത്ഥാ**തി യഥാവുത്തമത്ഥം രജ്ജുസങ്കമനാദീസുപി അതിദിസതി.

യട്ഠിന്തി മാനദണ്ഡം. **ഏകസ്മിം അനാഗതേ ഥുല്ലച്ചയം, തസ്മിം ആഗതേ പാരാജിക**ന്തി ഏത്ഥ സചേ ദാരൂനി നിഖണിത്വാ തത്തകേനേവ ഗണ്ഹിതുകാമോ ഹോതി, അവസാനേ ദാരുമ്ഹി പാരാജികം. സചേ തത്ഥ സാഖായോപി കത്വാ ഗഹേതുകാമോ ഹോതി, അവസാനസാഖായ പാരാജികന്തി വേദിതബ്ബം. **തത്തകേന അസക്കോന്തോ**തി ദാരൂനി നിഖണിത്വാ വതിം കാതും അസക്കോന്തോ. **ഖേത്തമരിയാദ**ന്തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **"കേദാരപാളി"**ന്തി വുത്തം. **വിത്ഥതം കരോതീ**തി പുബ്ബേ വിജ്ജമാനമേവ മരിയാദം വിത്ഥിണ്ണം കരോതി. **അകതം വാ പന പതിട്ഠപേതീ**തി പുബ്ബേ അകതം വാ മരിയാദം ഠപേതി.

ഖേത്തട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വത്ഥുട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൫. വത്ഥുട്ഠകഥായം **തിണ്ണം പാകാരാന**ന്തി ഇട്ഠകസിലാദാരൂനം വസേന തിണ്ണം പാകാരാനം. **ഏതേനേവ നയേനാ**തി ഇമിനാ "കേവലം ഭൂമിം സോധേത്വാ...പേ॰... അപരിക്ഖിപിത്വാ വാ"തി വുത്തമത്ഥം നിദസ്സേതി.

ഗാമട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൬. ഗാമട്ഠകഥായം ഗാമോ നാമാതി പാളിയം ന വുത്തം സബ്ബസോ ഗാമലക്ഖണസ്സ പുബ്ബേ വുത്തത്താ.

അരഞ്ഞട്ഠകഥാവണ്ണനാ

൧൦൭. അരഞ്ഞട്ഠകഥായം **അരഞ്ഞം നാമാ**തി ഇദം പന ന കേവലം പുബ്ബേ വുത്തഅരഞ്ഞലക്ഖണപ്പത്തിമത്തേന അരഞ്ഞം ഇധാധിപ്പേതം, കിന്തു യം അത്തനോ അരഞ്ഞലക്ഖണേന അരഞ്ഞം പരപരിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതി, തം അരഞ്ഞം ഇധാധിപ്പേതന്തി ദസ്സേതും വുത്തം. **തേനാ**തി പുന അരഞ്ഞവചനേന. **ന പരിഗ്ഗഹിതഭാവോ അരഞ്ഞസ്സ ലക്ഖണ**ന്തി യദി ഹി പരിഗ്ഗഹിതഭാവോ അരഞ്ഞലക്ഖണം സിയാ, "അരഞ്ഞം നാമ യം മനുസ്സാനം പരിഗ്ഗഹിത"ന്തി ഏത്തകമേവ വദേയ്യാതി അധിപ്പായോ. **യ**ന്തി ഇമിനാ പുബ്ബേ വുത്തലക്ഖണമേവ അരഞ്ഞം പരാമട്ഠന്തി ആഹ **"യം പന അത്തനോ അരഞ്ഞലക്ഖണേന അരഞ്ഞ"**ന്തി.

വിനിവിജ്ഝിത്വാതി ഉജുകമേവ വിനിവിജ്ഝിത്വാ. **പണ്ണം വാ**തി താലപണ്ണാദി പണ്ണം വാ. **അദ്ധഗതോപീ**തി ചിരകാലം തത്ഥേവ ഠിതോപി. **ന ഗഹേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ പന യോ പരേഹി അരഞ്ഞസാമികാനം ഹത്ഥതോ കിണിത്വാ തച്ഛേത്വാ തത്ഥേവ ഠപിതോ, സോ അരഞ്ഞസാമികേന അനുഞ്ഞാതോപി ന ഗഹേതബ്ബോ. **സാമികേഹി ഛഡ്ഡിതോ**തി

ഗഹേതും വട്ടതീതി പംസുകൂലസഞ്ഞായ ഗഹണം വുത്തം. **ലക്ഖണച്ഛിന്നസ്സാപീ**തി അരഞ്ഞസാമികാനം ഹത്ഥതോ കിണിത്വാ ഗണ്ഹന്തേഹി കതസഞ്ഞാണസ്സ. **ഛല്ലിയാ പരിയോനദ്ധം ഹോതീ**തി ഇമിനാ സാമികാനം നിരപേക്ഖതം ദീപേതി. തേന വുത്തം **"ഗഹേതും വട്ടതീ"**തി. യദി സാമികാനം സാപേക്ഖതാ അത്ഥി, ന വട്ടതി. **താനി കതാനി അജ്ഝാവുത്ഥാനി ച ഹോന്തീ**തി താനി ഗേഹാദീനി കതാനി പരിനിട്ഠിതാനി മനുസ്സേഹി ച അജ്ഝാവുത്ഥാനി ഹോന്തി. **ദാരൂനിപീ**തി ഗേഹാദീനം കതത്താ തതോ അവസിട്ഠദാരൂനിപി. **ഏതേസന്തി** ഏതേസം യഥാവുത്തദാരൂനം.

തേസം ആരക്ഖട്ഠാനന്തി തേസം അരഞ്ഞപാലാനം ഠിതട്ഠാനം. **ദേഹീതി വുത്തേ ദാതബ്ബമേവാ**തി ഏത്ഥ "ദേഹീ"തി വുത്തേ "ദസ്സാമീ"തി ആഭോഗസബ്ഭാവതോ "ദേഹീ"തി അവുത്തേ അദത്വാപി ഗന്തും വട്ടതിയേവ. **ഗന്തും ദേഥാ**തി ഗമനം ദേഥ. **അദിസ്വാ ഗച്ഛതി, ഭണ്ഡദേയ്യ**ന്തി പരിസുദ്ധചിത്തേന ഗച്ഛതി, ഭണ്ഡദേയ്യം. യത്ഥ കത്ഥചി നീതാനമ്പി ദാരൂനം അരഞ്ഞസാമികാനംയേവ സന്തകത്താ സുദ്ധചിത്തേന നിക്ഖന്തോപി പുന ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഗച്ഛതി, പാരാജികമേവാതി വദന്തി.

അരഞ്ഞട്ഠകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉദകകഥാവണ്ണനാ

൧൦൮. ഉദകകഥായം മഹാകുച്ഛികാ ഉദകചാടി **ഉദകമണികോ**. "സമേഖലാ ചാടി ഉദകമണികോ"തിപി വദന്തി. **തത്ഥാ**തി തേസു ഭാജനേസു. **നിബ്ബഹനഉദക**ന്തി "മഹോദകം ആഗന്ത്വാ തളാകമരിയാദം മാ ഛിന്ദീ"തി തളാകരക്ഖണത്ഥം തസ്സ ഏകപസ്സേന വിസ്സജ്ജിതഉദകം. **നിദ്ധമനതുമ്ബ**ന്തി സസ്സാദീനം അത്ഥായ ഉദകനിക്ഖമനമഗ്ഗം. **മരിയാദം ദുബ്ബലം കത്വാ**തി ഇദം അവസ്സം ഛിന്നസഭാവദസ്സനത്ഥം ഭണ്ഡദേയ്യവിസയദസ്സനത്ഥഞ്ച വുത്തം. മരിയാദം ദുബ്ബലം അകത്വാപി യഥാവുത്തപ്പയോഗേ കതേ മരിയാദം ഛിന്ദിത്വാ നിക്ഖന്തഉദകഗ്ഘാനുരൂപേന അവഹാരേന കാരേതബ്ബമേവ.

അനിഗ്ഗതേതി അനിക്ഖമിത്വാ തളാകസ്മിംയേവ ഉദകേ ഠിതേ. **അസമ്ബന്തേവാ**തി തളാകതോ നിക്ഖമിത്വാ മഹാമാതികായ ഏവ ഠിതേ. **അനിക്ഖന്തേ**തി തളാകതോ അനിക്ഖന്തേ ഉദകേ. **സുബദ്ധാ**തി ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **"നിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ ഭണ്ഡദേയ്യ"**ന്തി, തളാകതോ നിക്ഖമിത്വാ പരേസം ഖുദ്ദകമാതികാമുഖം അപാപുണിത്വാ മഹാമാതികായംയേവ ഠിതേ ബദ്ധാ ചേ, ഭണ്ഡദേയ്യന്തി അത്ഥോ. "അനിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ സുബദ്ധാ, നിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ ഭണ്ഡദേയ്യ"ന്തി ഹി ഇദം ദ്വയം ഹേട്ഠാ വുത്തവികപ്പദ്വയസ്സ യഥാക്കമേന വുത്തം. **നത്ഥി അവഹാരോ**തി ഏത്ഥ "അവഹാരോ നത്ഥി, ഭണ്ഡദേയ്യം പന ഹോതീ"തി കേചി വദന്തി, തളാകഗതഉദകസ്സ സബ്ബസാധാരണത്താ തം അയുത്തം വിയ ദിസ്സതി, "അനിക്ഖന്തേ ബദ്ധാ സുബദ്ധാ"തി ഇമിനാ ച അട്ഠകഥാവചനേന ന സമേതി. **വത്ഥും...പേ॰... ന സമേതീ**തി ഏത്ഥ തളാകഗതഉദകസ്സ സബ്ബസാധാരണത്താ അപരിഗ്ഗഹിതം ഇധ വത്ഥുന്തി അധിപ്പായോ.

ഉദകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദന്തപോനകഥാവണ്ണനാ

൧൦൯. ദന്തകട്ഠകഥായം **തതോ പട്ഠായ അവഹാരോ നത്ഥീ**തി "യഥാസുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പരിഭുഞ്ജതൂ"തി യഥാസുഖം പരിഭോഗത്ഥായ ഠപിതത്താ വസ്സഗ്ഗേന അഭാജേതബ്ബത്താ അരക്ഖിതബ്ബത്താ സബ്ബസാധാരണത്താ ച അഞ്ഞം സങ്ഘികം വിയ ന ഹോതീതി ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹന്തസ്സപി നത്ഥി അവഹാരോ . **വത്ത**ന്തി ദന്തകട്ഠഗ്ഗഹണേ വത്തം. ഇദാനി തദേവ വത്തം ദസ്സേന്തോ **"യോ ഹീ"**തിആദിമാഹ. **"പുന സാമണേരാ ആഹരിസ്സന്തീ"**തി കേചി ഥേരാ വദേയ്യുന്തി യോജേതബ്ബം.

ദന്തപോനകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വനപ്പതികഥാവണ്ണനാ

൧൧൦. വനപ്പതികഥായം **"ഉജുകമേവ തിട്ഠതീ**തി രുക്ഖഭാരേന കിഞ്ചിദേവ ഭസ്സിത്വാ ഠിതത്താ ഹോതിയേവ ഠാനാചാവനന്തി അധിപ്പായേന വുത്ത"ന്തി വദന്തി. **വാതമുഖം സോധേതീ**തി യഥാ വാതോ ആഗന്ത്വാ രുക്ഖം പാതേതി, ഏവം വാതസ്സ ആഗമനമഗ്ഗം രുന്ധിത്വാ ഠിതാനി സാഖാഗുമ്ബാദീനി ഛിന്ദിത്വാ അപനേന്തോ സോധേതി. **"മണ്ഡൂകകണ്ടകം വാ വിസന്തി** മണ്ഡൂകാനം നങ്ഗുട്ഠേ അഗ്ഗകോടിയം ഠിതകണ്ടക"ന്തി വദന്തി, "ഏകം വിസമച്ഛകണ്ടക"ന്തിപി വദന്തി.

വനപ്പതികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഹരണകകഥാവണ്ണനാ

൧൧൧. ഹരണകകഥായം **ഹരണക**ന്തി ഹരിയമാനം. അഭിമുഖം കത്വാ കഡ്ഢനം **ആകഡ്ഢനം,** സേസദിസാകഡ്ഢനം **വികഡ്ഢനം. പാദം അഗ്ഘതി, പാരാജികമേവാ**തി ഏത്ഥ അന്തം ന ഗണ്ഹാമീതി അസല്ലക്ഖിതത്താ അന്തസ്സ ച ഗണ്ഹിസ്സാമീതി സല്ലക്ഖിതസ്സേവ പടസ്സ ഏകദേസത്താ പാരാജികം വുത്തം. **സഹഭണ്ഡഹാരക**ന്തി ഭണ്ഡഹാരകേന സദ്ധിം. **സന്തജ്ജേത്വാ**തി ധനുആദീഹി സന്തജ്ജേത്വാ.

സോതി ഭണ്ഡഹാരകോ. **അനജ്ഝാവുത്ഥക**ന്തി അപരിഗ്ഗഹിതകം, അസാമികന്തി അത്ഥോ.

ആഹരാപേന്തേ ദാതബ്ബന്തി ഏത്ഥ "ഛഡ്ഡേത്വാ ധുരം നിക്ഖിപിത്വാ ഗതാനമ്പി നിരാലയാനം പുന ആഹരാപനസ്സ വുത്തത്താ ഭിക്ഖൂനമ്പി അത്തനോ സന്തകേ പരിക്ഖാരേ അച്ഛിന്ദിത്വാ പരേഹി ഗഹിതേ തത്ഥ ധുരനിക്ഖേപം കത്വാപി പുന തം ബലക്കാരേനപി ആഹരാപേതും വട്ടതീ"തി ദേസവാസിനോ ആചരിയാ വദന്തി, സീഹളദീപവാസിനോ പന തം കേചി ആചരിയാ ന ഇച്ഛന്തി. തേനേവ **മഹാഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം "അമ്ഹാകം പന തം ന രുച്ചതീ"തി. **അഞ്ഞേസൂ**തി മഹാപച്ചരിആദീസു. **വിചാരണാ ഏവ നത്ഥീ**തി തത്ഥാപി പടിക്ഖേപാഭാവതോ അയമേവത്ഥോതി വുത്തം ഹോതി.

ഹരണകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഉപനിധികഥാവണ്ണനാ

ഏവ. ഉപനിധികഥായം "സങ്ഗോപനത്ഥായ അത്തനോ ഹത്ഥേ നിക്ഖിത്തസ്സ ഭണ്ഡസ്സ ഗുത്തട്ഠാനേ പടിസാമനപയോഗം വിനാ അഞ്ഞസ്മിം പയോഗേ അകതേപി രജ്ജസങ്ഖോഭാദികാലേ 'ന ദാനി തസ്സ ദസ്സാമി, ന മയ്ഹം ദാനി ദസ്സതീ'തി ഉഭോഹിപി സകസകട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ ധുരനിക്ഖേപേ കതേ പാരാജികമേവ പടിസാമനപയോഗസ്സ കതത്താ"തി വദന്തി. **അത്തനോ ഹത്ഥേ നിക്ഖിത്തത്താ**തി ഏത്ഥ അത്തനോ ഹത്ഥേ സങ്ഗോപനത്ഥായ നിക്ഖിത്തകാലതോ പട്ഠായ തപ്പടിബദ്ധത്താ ആരക്ഖായ ഭണ്ഡസാമികട്ഠാനേ ഠിതത്താ ഠാനസ്സ ച തദായത്തതായ ഠാനാചാവനസ്സ അലബ്ഭനതോ നത്ഥി അവഹാരോതി അധിപ്പായോ.

ധമ്മം വാചാപേത്വാതി ധമ്മം കഥാപേത്വാ. **ഏസേവ നയോ**തി ഉദ്ധാരേയേവ പാരാജികം. കസ്മാ? അഞ്ഞേഹി അസാധാരണസ്സ അഭിഞ്ഞാണസ്സ വുത്തത്താ. **"അഞ്ഞം താദിസമേവ ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതീ**തി ഇദം സഞ്ഞാണം കഥേന്തേനേവ 'അസുകസ്മിം ഠാനേ'തി ഓകാസസ്സ ച നിയമിതത്താ തസ്മിം ഠാനേ ഠിതം പത്തം അപനേത്വാ തസ്മിം ഓകാസേ അഞ്ഞം താദിസമേവ പച്ഛാ ഠപിതം പത്തം സന്ധായ കഥിത"ന്തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. ചോരേന സല്ലക്ഖിതപത്തസ്സ ഗഹണാഭാവേപി "ഇദം ഥേനേത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി തസ്മിം ഓകാസേ ഠിതേ താദിസേ വത്ഥുമത്തേ തസ്സ ഥേയ്യചിത്തസബ്ഭാവതോ അഞ്ഞം താദിസമേവ ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതീതി ചോരസ്സ അവഹാരോ ദസ്സിതോ. **പദവാരേനാ**തി ഥേരേന നീഹരിത്വാ ദിന്നം പത്തം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛതോ ചോരസ്സ പദവാരേന. **തം അതാദിസമേവ ഗണ്ഹന്തേ യുജ്ജതീ**തി "മമായം പത്തോ ന ഹോതീ"തി വാ "മയാ കഥിതോ അയം പത്തോ ന ഹോതീ"തി വാ ജാനിത്വാ ഥേയ്യചിത്തേന ഗണ്ഹന്തസ്സ "ഇദം ഥേനേത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി വത്ഥുമത്തേ ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ ച അവഹാരസബ്ഭാവതോ വുത്തം.

ഗാമദ്വാരന്തി സമണസാരുപ്പം വോഹാരമത്തമേതം, അന്തോഗാമം ഇച്ചേവ വുത്തം ഹോതി. **വുത്തനയേനേവ ഥേരസ്സ പാരാജിക**ന്തി ഥേയ്യചിത്തേനേവ പരസന്തകസ്സ ഗഹിതത്താ ഉദ്ധാരേയേവ ഥേരസ്സ പാരാജികം. **ചോരസ്സ ദുക്കട**ന്തി അസുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതത്താ ഗഹിതകാലേ ചോരസ്സ ദുക്കടം. **വുത്തനയേനേവ ഉഭിന്നമ്പി ദുക്കട**ന്തി ചോരസ്സ സാമികേന ദിന്നത്താ പാരാജികം നത്ഥി, അസുദ്ധചിത്തേന ഗഹിതത്താ ദുക്കടം, ഥേരസ്സ പന അത്തനോ സന്തകേപി അസുദ്ധചിത്തതായ ദുക്കടന്തി.

ആണത്തിയാ ഗഹിതത്താതി ഏത്ഥ "പത്തചീവരം ഗണ്ഹ, അസുകം നാമ ഗാമം ഗന്ത്വാ പിണ്ഡായ ചരിസ്സാമാ"തി ഏവം ഥേരേന കതആണത്തിയാ വിഹാരസ്സ പരഭാഗേ ഉപചാരതോ പട്ഠായ യാവ തസ്സ ഗാമസ്സ പരതോ ഉപചാരോ, താവ സബ്ബം ഖേത്തമേവ ജാതന്തി അധിപ്പായോ. **മഗ്ഗതോ ഓക്കമ്മാ**തി ഏത്ഥ ഉഭിന്നം സകടചക്കമഗ്ഗാനം അന്തരാളമ്പി മഗ്ഗോയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **അട്ഠത്വാ അനിസീദിത്വാ**തി ഏത്ഥ വിഹാരം പവിസിത്വാ സീസാദീസു ഭാരം ഭൂമിയം അനിക്ഖിപിത്വാവ തിട്ഠന്തോ നിസീദന്തോ വാ വിസ്സമിത്വാ ഥേയ്യചിത്തേ വൂപസന്തേ പുന ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഗച്ഛതി ചേ, പാദുദ്ധാരേന കാരേതബ്ബോ. സചേ ഭൂമിയം നിക്ഖിപിത്വാ പുന തം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛതി, ഉദ്ധാരേന കാരേതബ്ബോ. കസ്മാ? ആണാപകസ്സ ആണത്തിയാ യം കത്തബ്ബം, തസ്സ താവ പരിനിട്ഠിതത്താ. കേചി പന "പുരിമസ്മിം ഥേയ്യചിത്തേ അവൂപസന്തേപി വുത്തനയേനേവ വിസ്സമിത്വാ ഗച്ഛതോ പാദുദ്ധാരേന ഉദ്ധാരേന വാ കാരേതബ്ബോ"തി വദന്തി, "അസുകം നാമ ഗാമന്തി അനിയമേത്വാ 'അന്തോഗാമം പവിസിസ്സാമാ'തി അവിസേസേന വുത്തേ വിഹാരസാമന്താ സബ്ബോപി ഗോചരഗാമോ ഖേത്തമേവാ"തിപി വദന്തി. **സേസ**ന്തി മഗ്ഗുക്കമനവിഹാരാഭിമുഖഗമനാദി സബ്ബം. **പുരിമസദിസമേവാ**തി അനാണത്തിയാ ഗഹിതേപി സാമികസ്സ കഥേത്വാ ഗഹിതത്താ ഹേട്ഠാ വുത്തവിഹാരൂപചാരാദി സബ്ബം ഖേത്തമേവാതി കത്വാ വുത്തം.

ഏസേവ നയോതി "അന്തരാമഗ്ഗേ ഥേയ്യചിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ"തിആദിനാ വുത്തനയം അതിദിസതി. **നിമിത്തേ വാ കതേ**തി "ചീവരം മേ കിലിട്ഠം, കോ നു ഖോ രജിത്വാ ദസ്സതീ"തിആദിനാ നിമിത്തേ കതേ. **വുത്തനയേനേവാ**തി അനാണത്തസ്സ ഥേരേന സദ്ധിം പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ഗമനവാരേ വുത്തനയേനേവ. **ഏകപസ്സേ വാ**തി വിഹാരസ്സ മഹന്തതായ അത്താനം അദസ്സേത്വാ ഏകസ്മിം പസ്സേ വസന്തോ വാ. **ഥേയ്യചിത്തേന പരിഭുഞ്ജന്തോ ജീരാപേതീ**തി ഥേയ്യചിത്തേ ഉപ്പന്നേ ഠാനാചാവനം അകത്വാ നിവത്ഥപാരുതനീഹാരേനേവ പരിഭുഞ്ജന്തോ ജീരാപേതി, ഠാനാ ചാവേന്തസ്സ പന ഥേയ്യചിത്തേ സതി പാരാജികമേവ സീസേ ഭാരം ഖന്ധേ കരണാദീസു വിയ. **യഥാ തഥാ വാ നസ്സതീ**തി അഗ്ഗിആദിനാ വാ ഉപചികാദീഹി ഖാദിതം വാ നസ്സതി.

അഞ്ഞോ വാ കോചീതി ഇമിനാ പന യേന ഠപിതം, സോപി സങ്ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബം. **തവ ഥൂലസാടകോ ലദ്ധോ**തിആദിനാ മുസാവാദേ ദുക്കടം അദിന്നാദാനപയോഗത്താ. **ഇതരം ഗണ്ഹതോ ഉദ്ധാരേ പാരാജിക**ന്തി ഏത്ഥ "പവിസിത്വാ തവ സാടകം ഗണ്ഹാഹീ"തി ഇമിനാവ ഉപനിധിഭാവതോ മുത്തത്താ സാമികസ്സ ഇതരം ഗണ്ഹതോപി അത്തനോ സാടകേ ആലയസ്സ സബ്ഭാവതോ ച ഉദ്ധാരേ പാരാജികം വുത്തം. **ന ജാനന്തീ**തി തേന വുത്തം വചനം അസുണന്താ ന ജാനന്തി. **ഏസേവ നയോ**തി ഏത്ഥ സചേ ജാനിത്വാപി ചിത്തേന ന സമ്പടിച്ഛന്തി, ഏസേവ നയോതി ദട്ഠബ്ബം. **പടിക്ഖിപന്തീ**തി ഏത്ഥ ചിത്തേന പടിക്ഖേപോപി സങ്ഗഹിതോവാതി വേദിതബ്ബം. **യാചിതാ വാ അയാചിതാ വാ**തി ഏത്ഥ യാചിതാ യദി ചിത്തേനപി സമ്പടിച്ഛന്തി, നട്ഠേ ഗീവാ. അയാചിതാ പന യദിപി ചിത്തേന സമ്പടിച്ഛന്തി, നത്ഥി ഗീവാ.

ഗഹേത്വാ ഠപേതീതി ഏത്ഥ ചാലേത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ ഠപിതേപി നട്ഠേ ഗീവാ. **ഉപചാരേ വിജ്ജമാനേ**തി ഭണ്ഡാഗാരസ്സ സമീപേ ഉച്ചാരപസ്സാവട്ഠാനേ വിജ്ജമാനേ. **മയി ച മതേ സങ്ഘസ്സ ച സേനാസനേ വിനട്ഠേ**തി ഏത്ഥ "കേവലം സങ്ഘസ്സ സേനാസനം മാ നസ്സീതി ഇമിനാവ അധിപ്പായേന വിവരിതുമ്പി വട്ടതിയേവാ"തി വദന്തി. **സഹായേഹി ഭവിതബ്ബ**ന്തി തേഹിപി കിഞ്ചി കിഞ്ചി ദാതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി. **അയം സാമീചീ**തി ഭണ്ഡാഗാരേ വസന്താനം ഇദം വത്തം.

ലോലമഹാഥേരോതി മന്ദോ മോമൂഹോ ഹസിതകീളിതപ്പസുതോ വാ മഹാഥേരോ. അത്തനോ അത്തനോ വസനഗബ്ഭേസു സഭാഗഭിക്ഖൂനം പരിക്ഖാരം ഠപേന്തീതി യോജേതബ്ബം. **ഇതരേഹീ**തി തസ്മിംയേവ ഗബ്ഭേ വസന്തേഹി ഇതരഭിക്ഖൂഹി. വിഹാരവാരേ നിയുത്തോ **വിഹാരവാരികോ,** വാരം കത്വാ വിഹാരരക്ഖണകോ. **നിവാപ**ന്തി ഭത്തവേതനം. **പടിപഥം ഗതേസൂ**തി ചോരാനം ആഗമനം ഞത്വാ "പഠമതരംയേവ ഗന്ത്വാ സദ്ദം കരിസ്സാമാ"തി ചോരാനം അഭിമുഖം ഗതേസു. **നിസ്സിതകേ ജഗ്ഗേന്തീ**തി അത്തനോ അത്തനോ നിസ്സിതകേ സിക്ഖാചരിയായ പോസേന്താപി നിസ്സിതകേ വിഹാരം ജഗ്ഗാപേന്തി. "അസഹായസ്സ അദുതിയസ്സാ"തി പാഠോ യുത്തോ, പച്ഛിമം പുരിമസ്സേവ വേവചനം. **അസഹായസ്സ വാ അത്തദുതിയസ്സ വാ**തി ഇമസ്മിം പന പാഠേ ഏകേന ആനീതം ദ്വിന്നം

നപ്പഹോതീതി അത്ഥദുതിയസ്സപി വാരോ നിവാരിതോതി വദന്തി, തം “യസ്സ സഭാഗോ ഭിക്ഖു ഭത്തം ആനേത്വാ ദാതാ നത്ഥീ”തി ഇമിനാ ന സമേതീതി വീമംസിതബ്ബം. **ഉപജീവന്തേന ഠാതബ്ബ**ന്തി അബ്ഭോകാസികേന രുക്ഖമൂലികേനപി പാകവട്ടം ഉപനിസ്സായ ജീവന്തേന പത്തചീവരരക്ഖണത്ഥായ വിഹാരവാരേ സമ്പത്തേ ഠാതബ്ബം. **പരിപുച്ഛ**ന്തി പുച്ഛിതപഞ്ഹവിസ്സജ്ജനം അട്ഠകഥം വാ. **ദിഗുണ**ന്തി വസ്സഗ്ഗേന പാപിതം വിനാവ ദ്വേ കോട്ഠാസേതി വദന്തി. **പക്ഖവാരേനാ**തി അഡ്ഢമാസവാരേന.

ഉപനിധികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സുങ്കഘാതകഥാവണ്ണനാ

൧൧൩. സുങ്കഘാതകഥായം **തതോ ഹനന്തീ**തി തതോ നീഹരന്താ ഹനന്തി. **ത**ന്തി സുങ്കട്ഠാനം. **യതോ**തി യതോ നീഹരിയമാനഭണ്ഡതോ. **രാജക**ന്തി രാജായത്തം. തമ്പി രാജാരഹമേവാതി ആഹ **“അയമേവത്ഥോ”**തി. **ഇതോ**തി ഇതോ ഭണ്ഡതോ. **ദുതിയം പാദം അതിക്കാമേതീ**തി എത്ഥ “പഠമം പാദം പരിച്ഛേദതോ ബഹി ഠപേത്വാ ദുതിയേ പാദേ ഉദ്ധടമത്തേ പാരാജിക”ന്തി വദന്തി ഉദ്ധരിത്വാ ബഹി അട്ഠപിതോപി ബഹി ഠിതോയേവ നാമ ഹോതീതി കത്വാ. യത്ഥ യത്ഥ പദവാരേന ആപത്തി കാരേതബ്ബാ, തത്ഥ തത്ഥ സബ്ബത്ഥാപി ഏസേവ നയോതി വദന്തി. സുങ്കഘാതതോ ബഹി **ബഹിസുങ്കഘാതം**. **അവസ്സം പതനക**ന്തി അവസ്സം സുങ്കഘാതതോ ബഹി പതനകം. **പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവാ**തി അവസ്സം പതനകേ ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേതി വുത്തം ഹോതി. **വട്ടന്തം പുന അന്തോ പവിസതീ**തി മഹാഅട്ഠകഥാവചനസ്സ കുരുന്ദിസങ്ഖേപട്ഠകഥാഹി അധിപ്പായോ പകാസിതോ. **അന്തോ ഠത്വാ ബഹി ഗച്ഛന്തം രക്ഖതീ**തി ഭിക്ഖുനോ പയോഗേന ഗമനവേഗസ്സ അന്തോയേവ വൂപസന്തത്താ. **പരിവത്തേത്വാ അബ്ഭന്തരിമം ബഹി ഠപേതീ**തി അബ്ഭന്തരേ ഠിതം പുടകം പരിവത്തേത്വാ ബഹി ഠപേതി. എത്ഥ ച “അബ്ഭന്തരിമേ പുടകേ ഭൂമിതോ മോചിതമത്തേ പാരാജിക”ന്തി വദന്തി.

“ഗച്ഛന്തേ യാനേ വാ…പേ… ഠപേതീതി സുങ്കഘാതം അപവിസിത്വാ ബഹിയേവ ഠപേതീ”തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം സുങ്കട്ഠാനസ്സ ബഹി ഠപിതന്തി വക്ഖമാനത്താ. ആചരിയാ പന “സുങ്കട്ഠാനസ്സ ബഹി ഠിത”ന്തി പാഠം വികപ്പേത്വാ “പഠമം അന്തോസുങ്കഘാതം പവിട്ഠേസുയേവ യാനാദീസു ഠപിതം പച്ഛാ യാനേന സദ്ധിം നീഹടം സുങ്കഘാതസ്സ ബഹി ഠിതം, ന ച തേന നീത”ന്തി അത്ഥം വദന്തി. അയം പന തേസം അധിപ്പായോ - സുങ്കട്ഠാനസ്സ അന്തോ പവിട്ഠയാനാദീസു ഠപിതേപി ഭിക്ഖുസ്സ പയോഗം വിനാ അഞ്ഞേന നീഹടത്താ നേവത്ഥി പാരാജികം, **“അത്ര പവിട്ഠസ്സ സുങ്കം ഗണ്ഹന്തൂ”**തി വുത്തത്താ അഞ്ഞേന നീഹടസ്സ ബഹി ഠിതേ ഭണ്ഡദേയ്യമ്പി ന ഹോതീതി. അയമേവ ച നയോ “വട്ടിത്വാ ഗമിസ്സതീതി വാ അഞ്ഞോ നം വട്ടേസ്സതീതി വാ അന്തോ ഠപിതം പച്ഛാ സയം വാ വട്ടമാനം അഞ്ഞേന വാ വട്ടിതം ബഹി ഗച്ഛതി, രക്ഖതിയേവാ”തി ഇമിനാ വചനേന സമേതീതി യുത്തതരോ വിയ ദിസ്സതി. സുങ്കട്ഠാനസ്സ അന്തോ പവിസിത്വാ പുന പച്ഛാഗച്ഛതോപി തേന പസ്സേന പരിച്ഛേദം അതിക്കമന്തസ്സ യദി തതോപി ഗച്ഛന്താനം ഹത്ഥതോ സുങ്കം ഗണ്ഹന്തി, സീമാതിക്കമേ പാരാജികമേവ.

ഹത്ഥിസുത്താദീസൂതി ഹത്ഥിസിക്ഖാദീസു. **ഇമസ്മിം ഠാനേ**തി യഥാവുത്തയാനാദീഹി വുത്തപ്പകാരേന നീഹരണേ. **അനാപത്തീ**തി തത്ഥ “സഹത്ഥാ”തി വചനതോ അഞ്ഞേന നീഹരാപേന്തസ്സ അനാപത്തി. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം അദിന്നാദാനസിക്ഖാപദേ. **തത്രാ**തി തസ്മിം ഏളകലോമസിക്ഖാപദേ. **ഹോന്തീ**തി എത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ ഹേതുഅത്ഥോ, യസ്മാ ഏളകലോമാനി നിസ്സഗ്ഗിയാനി ഹോന്തി, തസ്മാ പാചിത്തിയന്തി അത്ഥോ. **ഇധ അനാപത്തീ**തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ അവഹാരാഭാവാ അനാപത്തി. **ഉപചാര**ന്തി സുങ്കഘാതപരിച്ഛേദതോ ബഹി സമന്താ ദ്വിന്നം ലേഡ്ഡുപാതാനം അബ്ഭന്തരം വതിആസന്നപ്പദേസസങ്ഖാതം ഉപചാരം. താദിസം ഉപചാരം ഓക്കമിത്വാ പരിഹരണേ സാദീനവത്താ ദുക്കടം വുത്തം. **എത്ഥാ**തി സുങ്കഘാതേ. **“ദ്വീഹി ലേഡ്ഡുപാതേഹീ**തി അയം നിയമോ ആചരിയപരമ്പരാഭതോ”തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം.

സുങ്കഘാതകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാണകഥാവണ്ണനാ

൧൧൪. പാണകഥായം തിരച്ഛാനഗതസ്സ ഏകന്തേന പാദഗ്ഘനകതാ ന സമ്ഭവതീതി ആഹ - **“ഏകംസേന അവഹാരകപ്പഹോനകപാണം ദസ്സേന്തോ”**തി. **ഭുജിസ്സം ഹരന്തസ്സ അവഹാരോ നത്ഥീ**തി പരപരിഗ്ഗഹിതാഭാവതോ. **ഭുജിസ്സോ**തി അദാസോ. **ആഠപിതോ**തി മാതാപിതൂഹി ഇണം ഗണ്ഹന്തേഹി “യാവ ഇണദാനാ അയം തുമ്ഹാകം സന്തികേ ഹോതൂ”തി ഇണദായകാനം നിയ്യാതിതോ. യസ്മാ മാതാപിതരോ ദാസാനം വിയ പുത്താനം ന സാമിനോ. യേസഞ്ച സന്തികേ ആഠപിതോ, തേപി തസ്സ ഹത്ഥകമ്മേ സാമിനോ, ന തസ്സാതി ആഹ **“അവഹാരോ നത്ഥീ”**തി. **ധനം പന ഗതട്ഠാനേ വഡ്ഢതീ**തി എത്ഥ “ആഠപേത്വാ ഗഹിതധനം വഡ്ഢിയാ സഹ അവഹാരകസ്സ ഗീവാ”തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

അന്തോജാത…പേ… അവഹാരോ ഹോതീതി എത്ഥ പദേസചാരിത്തവസേന അത്തനാവ അത്താനം നിയ്യാതേത്വാ ദാസബ്യം ഉപഗതം അവഹരന്തസ്സപി പാരാജികമേവാതി വേദിതബ്ബം. **ഗേഹദാസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി ദാസസ്സ ജാതോ**തി ഏവമ്പി സമ്ഭവതീതി സമ്ഭവന്തം ഗഹേത്വാ വുത്തം. ഗേഹദാസിയാ കുച്ഛിസ്മിം പന അഞ്ഞസ്സ ജാതോപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിതോ. **കരമരാനീതോ** നാമ ബന്ധഗാഹഗഹിതോ. തേനാഹ **“പരദേസതോ പഹരിത്വാ”**തിആദി. തത്ഥ **പരദേസതോ പഹരിത്വാ**തി പരദേസം വിലുമ്പകേഹി രാജരാജമഹാമത്താദീഹി മഹാചോരേഹി പരദേസതോ പഹരിത്വാ. **അനാപത്തി പാരാജികസ്സാ**തി യദി തസ്സ വചനേന തതോ അധികം വേഗം ന വഡ്ഢേതി, അനാപത്തി. **പരിയായേനാ**തി പരിയായവചനേന. മനുസ്സവിഗ്ഗഹേ “മരണവണ്ണം വാ സംവണ്ണേയ്യാ”തി വുത്തത്താ പരിയായകഥായപി ന മുച്ചതി, ഇധ പന “അദിന്നം ഥേയ്യസങ്ഖാതം ആദിയേയ്യാ”തി ആദാനസ്സേവ വുത്തത്താ പരിയായകഥായ മുച്ചതി.

പാണകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അപദകഥാവണ്ണനാ

അപദകഥായം **നാമേനാ**തി സപ്പനാമേന വാ സാമികേന കതനാമേന വാ. **കരണ്ഡപുട**ന്തി പേളായ പിധാനം. **ആഹച്ചാ**തി പഹരിത്വാ.

ചതുപ്പദകഥാവണ്ണനാ

൧൧൮. ചതുപ്പദകഥായം **ഭിങ്കച്ഛാപന്തി** ഭിങ്കഭിങ്കാതി സദ്ദായനതോ ഏവംലദ്ധനാമം ഹത്ഥിപോതകം. **അന്തോവത്ഥുമ്ഹീ**തി പരിക്ഖിത്തേ അന്തോവത്ഥുമ്ഹി. **രാജങ്ഗണേ**തി പരിക്ഖിത്തേ നഗരേ വത്ഥുദ്വാരതോ ബഹിരാജങ്ഗണേ. **ഹത്ഥിസാലാ ഠാനന്തി** നിബ്ബകോസതോ ഉദകപാതബ്ഭന്തരം ഠാനം. **ബഹിനഗരേ ഠിതസ്സാ**തി പരിക്ഖിത്തനഗരം സന്ധായ വുത്തം, അപരിക്ഖിത്തനഗരേ പന അന്തോനഗരേ ഠിതസ്സപി ഠിതട്ഠാനമേവ ഠാനം. **ഖണ്ഡദ്വാര**ന്തി അത്തനാ ഖണ്ഡിതദ്വാരം. **സാഖാഭങ്ഗ**ന്തി ഭഞ്ജിതസാഖം. **നിപന്നസ്സ ദ്വേ**തി ബന്ധനേന സദ്ധിം ദ്വേ. **ഘാതേതീ**തി ഏത്ഥ "ഥേയ്യചിത്തേന വിനാസേന്തസ്സ സഹപയോഗത്താ ദുക്കടമേവ, ന പാചിത്തിയ"ന്തി ആചരിയാ വദന്തി.

ചതുപ്പദകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഓണിരക്ഖകഥാവണ്ണനാ

ഓണിരക്ഖകഥായം **ഓണി**ന്തി ഓണീതം, ആനീതന്തി അത്ഥോ. "ഓണിരക്ഖസ്സ സന്തികേ ഠപിതം ഭണ്ഡം ഉപനിധി വിയ സങ്ഗോപനത്ഥായ അനിക്ഖിപിത്വാ മുഹുത്തം ഓലോകനത്ഥായ ഠപിതത്താ തസ്സ ഠാനാചാവനമത്തേന പാരാജികം ജനേതീ"തി വദന്തി.

സംവിദാവഹാരകഥാവണ്ണനാ

സംവിദാവഹാരകഥായം "സമ്ബഹുലാ സംവിദഹിത്വാ ഏകോ ഭണ്ഡം അവഹരതി, ആപത്തി സബ്ബേസം പാരാജികസ്സാ"തി പാളിയം അവിസേസേന വുത്തത്താ ആണാപകാനം ആണത്തിക്ഖണേ ആപത്തി, അവഹാരകസ്സ ഉദ്ധാരേതി യഥാസമ്ഭവം യോജേത്വാ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ ആണത്തികഥായം "സോ തം ഭണ്ഡം അവഹരതി, ആപത്തി സബ്ബേസം പാരാജികസ്സാ"തിആദീസു വിയ. ഏത്ഥാപി ഹി ആണാപകസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ ആപത്തി വുത്താ. തഥാ ച വക്ഖതി "അഥ തം ഭണ്ഡം അവസ്സം ഹാരിയം ഹോതി, യം പരതോ സബ്ബേസം ആപത്തി പാരാജികസ്സാതി വുത്തം, തതോ ഇമസ്സ തങ്ഖണേയേവ പാരാജികം ഹോതീതി അയം യുത്തി സബ്ബത്ഥ വേദിതബ്ബാ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൨൧). സംവിദാവഹാരേ ച "ആണത്തി നത്ഥീ"തി ന വത്തബ്ബാ "അന്തേവാസികേസു ഏകമേകസ്സ ഏകേകോ മാസകോ സാഹത്ഥികോ ഹോതി, പഞ്ച ആണത്തികാ"തി വചനതോ. ആണത്തിയാ ച സതി ആണാപകസ്സ ആണത്തിക്ഖണേയേവ ആപത്തി ഇച്ഛിതബ്ബാ, ന ഉദ്ധാരേ.

യദി ഏവം **"തേസു ഏകോ ഭണ്ഡം അവഹരതി, തസ്സുദ്ധാരേ സബ്ബേസം പാരാജിക"**ന്തി കസ്മാ വുത്തന്തി? നായം ദോസോ. ഏത്ഥ ഹി സബ്ബേസംയേവ ആപത്തിദസ്സനത്ഥം അവഹാരകസ്സപി ആപത്തിസമ്ഭവട്ഠാനം ദസ്സേന്തോ "തസ്സുദ്ധാരേ സബ്ബേസം പാരാജിക"ന്തി ആഹ, ന പന ആണാപകാനമ്പി ഉദ്ധാരേയേവ ആപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **"സമ്ബഹുലാ ഏകം ആണാപേന്തി 'ഗച്ഛേതം ആഹരാ'തി, തസ്സുദ്ധാരേ സബ്ബേസം പാരാജിക"**ന്തിആദീസുപി ഏവമേവ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. അഥ വാ സംവിദാവഹാരേ ആണാപകാനമ്പി ഉദ്ധാരേയേവ ആപത്തി, ന ആണത്തിക്ഖണേതി ആവേണികമിദം ലക്ഖണന്തി അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം, ഇതോ വാ അഞ്ഞേന പകാരേന യഥാ അട്ഠകഥായം പുബ്ബേനാപരം ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

സംവിധായാതി സംവിദഹിത്വാ. **തേന നേസം ദുക്കടാപത്തിയോ**തി ആണത്തിവസേന പാരാജികാപത്തിയാ അസമ്ഭവേ സതി വുത്തം. യദി ഹി തേ ആണത്താ അവസ്സം തം ഹരന്തി, പാരാജികാപത്തിയേവ നേസം ദട്ഠബ്ബാ, ന ദുക്കടാപത്തി. **സാഹത്ഥികം വാ ആണത്തികസ്സ ആണത്തികം വാ സാഹത്ഥികസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതീ**തി ഭിന്നകാലവിസയത്താ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതി. തഥാ ഹി സഹത്ഥാ അവഹരന്തസ്സ ഠാനാചാവനേ ആപത്തി, ആണത്തിയാ പന ആണത്തിക്ഖണേയേവാതി ഭിന്നകാലവിസയാ സാഹത്ഥികാണത്തികേഹി ആപജ്ജിതബ്ബാപത്തിയോ.

സംവിദാവഹാരകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സങ്കേതകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൧൧൯. സങ്കേതകമ്മകഥായം **ഓചരകേ വുത്തനയേനേവാ**തി "അവസ്സം ഹാരിയേ ഭണ്ഡേ"തിആദിനാ വുത്തനയേന. പാളിയം **തം സങ്കേതം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ**തി ഏത്ഥ **തം സങ്കേത**ന്തി സാമിഅത്ഥേ ഉപയോഗവചനന്തി ദട്ഠബ്ബം, തസ്സ സങ്കേതസ്സാതി അത്ഥോ. അഥ വാ തം സങ്കേതം അസമ്പത്വാ പുരേ വാ തം സങ്കേതം അതിക്കമ്മ പച്ഛാ വാതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. തേനേവാഹ - **"അജ്ജാതി നിയാമിതം തം സങ്കേതം അതിക്കമ്മാ"**തിആദി. **തം നിമിത്തം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ**തി ഏത്ഥാപി ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സങ്കേതകമ്മകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിമിത്തകമ്മകഥാവണ്ണനാ

൧൨൦. നിമിത്തകമ്മകഥായം അക്ഖിനിഖണാദിനിമിത്തകമ്മം പന ലഹുകം ഇത്തരകാലം, തസ്മാ തങ്ഖണേയേവ തം ഭണ്ഡം അവഹരിതും ന സക്കാ. തഥാ ഹി കിഞ്ചി ഭണ്ഡം ദൂരേ ഹോതി കിഞ്ചി ഭാരിയം, തം ഗഹേതും യാവ ഗച്ഛതി, യാവ ഉക്ഖിപിതും വായമതി, താവ നിമിത്തകമ്മസ്സ പച്ഛാ ഹോതി. ഏവം സന്തേപി നിമിത്തകമ്മതോ പട്ഠായ ഗണ്ഹിതും ആരദ്ധത്താ തേനേവ നിമിത്തേന അവഹരതീതി വുച്ചതി. യദി ഏവം "പുരേഭത്തപയോഗോവ ഏസോ"തി വാദോ പമാണഭാവം ആപജ്ജതീതി? നാപജ്ജതി. ന ഹി സങ്കേതകമ്മം വിയ നിമിത്തകമ്മം ദട്ഠബ്ബം. തത്ഥ ഹി കാലപരിച്ഛേദോ അത്ഥി, ഇധ നത്ഥി. കാലവസേന ഹി സങ്കേതകമ്മം വുത്തം, കിരിയാവസേന നിമിത്തകമ്മന്തി അയമേതേസം വിസേസോ. "തം നിമിത്തം പുരേ വാ പച്ഛാ വാ തം ഭണ്ഡം അവഹരതി, മൂലട്ഠസ്സ അനാപത്തീ"തി ഇദം പന തേന നിമിത്തകമ്മേ കതേ ഗണ്ഹിതും അനാരഭിത്വാ സയമേവ ഗണ്ഹന്തസ്സ വസേന വുത്തം.

നിമിത്തകമ്മകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആണത്തികഥാവണ്ണനാ

൧൨൧. ആണത്തികഥായം **അസമ്മോഹത്ഥ**ന്തി യസ്മാ സങ്കേതകമ്മനിമിത്തകമ്മാനി കരോന്തോ ഏകോ പുരേഭത്താദീസു വാ അക്ഖിനിഖണനാദീനി വാ ദിസ്വാ ''ഗണ്ഹാ''തി വദതി, ഏകോ ഗഹേതബ്ബഭണ്ഡനിസ്സിതം കത്വാ ''പുരേഭത്തം ഏവംവണ്ണസണ്ഠാനം ഭണ്ഡം ഗണ്ഹാ''തി വദതി, ഏകോ ''ത്വം ഇത്ഥന്നാമസ്സ പാവദ, സോ അഞ്ഞസ്സ പാവദതൂ''തിആദിനാ പുഗ്ഗലപടിപാടിയാ ച ആണാപേതി, തസ്മാ കാലവസേന കിരിയാവസേന ഭണ്ഡവസേന പുഗ്ഗലവസേന ച ആണത്തേ വിസങ്കേതാവിസങ്കേതവസേന ഏതേസു സങ്കേതകമ്മനിമിത്തകമ്മേസു അസമ്മോഹത്ഥം. **നിമിത്തസഞ്ഞം കത്വാ**തി ''ഈദിസം നാമ ഭണ്ഡ''ന്തി വണ്ണസണ്ഠാനാദിവസേന ഗഹണസ്സ നിമിത്തഭൂതം സഞ്ഞാണം കത്വാ.

യഥാധിപ്പായം ഗച്ഛതീതി ദുതിയോ തതിയസ്സ, തതിയോ ചതുത്ഥസ്സാതി ഏവം പടിപാടിയാ ചേ വദന്തീതി വുത്തം ഹോതി. സചേ പന ദുതിയോ ചതുത്ഥസ്സ ആരോചേതി, ന യഥാധിപ്പായം ആണത്തി ഗതാതി നേവത്ഥി ഥുല്ലച്ചയം, പഠമം വുത്തദുക്കടമേവ ഹോതി. **തദേവ ഹോതീ**തി ഭണ്ഡഗ്ഗഹണം വിനാ കേവലം സാസനപ്പടിഗ്ഗഹണമത്തസ്സേവ സിദ്ധത്താ തദേവ ഥുല്ലച്ചയം ഹോതി , ന ദുക്കടം നാപി പാരാജികന്തി അത്ഥോ. **സബ്ബത്ഥാ**തി ഈദിസേസു സബ്ബട്ഠാനേസു.

തേസമ്പി ദുക്കടന്തി ആരോചനപച്ചയാ ദുക്കടം. **പടിഗ്ഗഹിതമത്തേ**തി ഏത്ഥ അവസ്സം ചേ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, തതോ പുബ്ബേവ ആചരിയസ്സ ഥുല്ലച്ചയം, ന പന പടിഗ്ഗഹിതേതി ദട്ഠബ്ബം. കസ്മാ പനസ്സ ഥുല്ലച്ചയന്തി ആഹ - **''മഹാജനോ ഹി തേന പാപേ നിയോജിതോ''**തി.

മൂലട്ഠസ്സേവ ദുക്കടന്തി അയം താവ അട്ഠകഥാനയോ, ആചരിയാ പന ''വിസങ്കേതത്താ ഏവ മൂലട്ഠസ്സാതി പാളിയം അവുത്തത്താ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സേവ തം ദുക്കടം വുത്തം, ഇമിനാവ ഹേട്ഠാ ആഗതവാരേസുപി പടിഗ്ഗണ്ഹന്താനം പടിഗ്ഗഹണേ ദുക്കടം വേദിതബ്ബം, തം പന തത്ഥ ഓകാസാഭാവതോ അവത്വാ ഇധ വുത്ത''ന്തി വദന്തി.

ഏവം പുന ആണത്തിയാപി ദുക്കടമേവ ഹോതീതി പഠമം അത്ഥസാധകത്താഭാവതോ വുത്തം. **ആണത്തിക്ഖണേയേവ പാരാജികോ**തി മഗ്ഗാനന്തരഫലം വിയ അത്ഥസാധികാണത്തിചേതനാക്ഖണേയേവ പാരാജികോ. **ബധിരതായാ**തി ഉച്ചം ഭണന്തോ ബധിരതായ വാ ന സാവേതീതി വുത്തം ഹോതി. ''ആണത്തോ അഹം തയാ''തി ഇമസ്മിം വാരേ പുന പടിക്ഖിപിതബ്ബാഭാവേന അത്ഥസാധകത്താഭാവതോ മൂലട്ഠസ്സ നത്ഥി പാരാജികം. ''പണ്ണേ വാ സിലായ വാ യത്ഥ കത്ഥചി 'ചോരിയം കാതബ്ബ'ന്തി ലിഖിത്വാ ഠപിതേ പാരാജികമേവാ''തി **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. തം പന യസ്മാ അദിന്നാദാനതോ പരിയായകഥായ മുച്ചതി, തസ്മാ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. യദി പന ''അസുകസ്മിം നാമ ഠാനേ അസുകം നാമ ഭണ്ഡം ഠിതം, തം അവഹരാ''തി പണ്ണേ ലിഖിത്വാ കസ്സചി പേസേതി, സോ ചേ തം ഭണ്ഡം അവഹരതി, ആണത്തിയാ അവഹടം നാമ ഹോതീതി യുത്തം ആണാപകസ്സ പാരാജികം.

ആണത്തികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആപത്തിഭേദവണ്ണനാ

൧൨൨. **തത്ഥ തത്ഥാ**തി ഭൂമട്ഠഥലട്ഠാദീസു. അങ്ഗഞ്ച ദസ്സേന്തോതി യോജേതബ്ബം. **വത്ഥുഭേദേനാ**തി അവഹരിതബ്ബസ്സ വത്ഥുസ്സ ഗരുകലഹുകഭേദേന. **ആപത്തിഭേദ**ന്തി പാരാജികഥുല്ലച്ചയദുക്കടാനം വസേന ആപത്തിഭേദം. മനുസ്സഭൂതേന പരേന പരിഗ്ഗഹിതം **പരപരിഗ്ഗഹിതം**.

൧൨൮. **ന ച സകസഞ്ഞീ**തി ഇമിനാ പന പരപരിഗ്ഗഹിതം വത്ഥു കഥിതം. **ന ച വിസ്സാസഗ്ഗാഹീ, ന ച താവകാലിക**ന്തി ഇമിനാ പന പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞാ കഥിതാ. **ന വിസ്സാസഗ്ഗാഹിതാ**തി വിസ്സാസഗ്ഗാഹേന അഗ്ഗഹിതഭാവോ. **ന താവകാലികതാ**തി പച്ഛാ ദാതബ്ബതം കത്വാ അഗ്ഗഹിതഭാവോ. **അനജ്ഝാവുത്ഥക**ന്തി ''മമേദ''ന്തി പരിഗ്ഗഹവസേന അനജ്ഝാവുത്ഥകം അരഞ്ഞേ ദാരുതിണപണ്ണാദി. **ഛഡ്ഡിത**ന്തി കട്ഠഹാരാദീഹി അതിഭാരാദിതായ അനത്ഥികഭാവേന അരഞ്ഞാദീസു ഛഡ്ഡിതം. **ഛിന്നമൂലക**ന്തി നട്ഠം പരിയേസിത്വാ ആലയസങ്ഖാതസ്സ മൂലസ്സ ഛിന്നത്താ ഛിന്നമൂലം. **അസാമിക**ന്തി അനജ്ഝാവുത്ഥകാദീഹി തീഹി ആകാരേഹി ദസ്സിതം അസാമികവത്ഥു. **ഉഭയമ്പീ**തി യഥാവുത്തലക്ഖണം അസാമികം അത്തനോ സന്തകഞ്ച.

ആപത്തിഭേദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അനാപത്തിഭേദവണ്ണനാ

൧൩൧. യായ സേയ്യായ സയിതോ കാലം കരോതി, സാ **അനുട്ഠാനസേയ്യാ** നാമ. **''ചിത്തേന പന അധിവാസേതീ''**തി വുത്തമത്ഥം വിഭാവേതും **''ന കിഞ്ചി വദതീ''**തി വുത്തം. **പാകതികം കാതു**ന്തി യത്തകം ഗഹിതം പരിഭുത്തം വാ, തത്തകം ദാതബ്ബന്തി വുത്തം ഹോതി.

പടിദസ്സാമീതി യം ഗഹിതം, തദേവ വാ അഞ്ഞം വാ താദിസം പുന ദസ്സാമീതി അത്ഥോ. സങ്ഘസന്തകേ സങ്ഘം അനുജാനാപേതുമസക്കുണേയ്യത്താ കസ്സചി വത്ഥുനോ അനനുജാനിതബ്ബതോ ച **''സങ്ഘസന്തകം പന പടിദാതുമേവ വട്ടതീ''**തി വുത്തം.

തസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ നിബ്ബത്താപീതി തസ്മിംയേവ മതസരീരേ ഉപ്പന്നാപി. വിനീതവത്ഥൂസു സാടകതണ്ഹായ തസ്മിംയേവ മതസരീരേ നിബ്ബത്തപേതോ വിയാതി ദട്ഠബ്ബം. **രുക്ഖാദീസു ലഗ്ഗിതസാടകേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീ**തി മനുസ്സേഹി അപരിഗ്ഗഹിതം സന്ധായ വുത്തം. സചേ പന തം ആരക്ഖകേഹി പരിഗ്ഗഹിതം ഹോതി, ഗഹേതും ന വട്ടതീതി.

അനാപത്തിഭേദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ

ദാരുഖണ്ഡാദീസു ''ഭാരിയമിദം, ത്വം ഏകപസ്സം ഉക്ഖിപാഹി, അഹം ഏകപസ്സം ഉക്ഖിപാമീ''തി ഉഭയേസം പയോഗേന ഏകസ്സ വത്ഥുനോ ഠാനാചാവനം സന്ധായ **''സാഹത്ഥികാണത്തിക''**ന്തി വുത്തം. ഇദഞ്ച കായവാചാനം

ഈദിസേ ഠാനേ അങ്ഗഭാവമത്തദസ്സനത്ഥം വുത്തം. യായ പന ചേതനായ സമുട്ഠാപിതോ പയോഗോ സാഹത്ഥികോ ആണത്തികോ വാ പധാനഭാവേന ഠാനാചാവനം സാധേതി, തസ്സാ വസേന ആപത്തി കാരേതബ്ബാ. അഞ്ഞഥാ സാഹത്ഥികം വാ ആണത്തികസ്സ അങ്ഗം ന ഹോതി, ആണത്തികം വാ സാഹത്ഥികസ്സാതി ഇദം വിരുജ്ഝതി.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൩൧. വിനീതവത്ഥൂസു **സന്ധാവതീ**തി സുട്ഠു ധാവതി. **വിധാവതീ**തി വിവിധാ നാനപ്പകാരേന ധാവതി. **കായവചീദ്വാരഭേദം വിനാപീ**തി കായചോപനം വചീഭേദഞ്ച വിനാ. **പടിസങ്ഖാനബലേനാ**തി തഥാവിധചിത്തുപ്പാദേ ആദീനവപച്ചവേക്ഖണബലേന.

൧൩൨. **പുച്ഛാസഭാഗേനാ**തി പുച്ഛാനുരൂപേന. നിരുത്തി ഏവ പഥോ നിരുത്തിപഥോ, തസ്മിം നിരുത്തിപഥേ. തേനാഹ **"വോഹാരവചനമത്തേ"**തി.

൧൩൩. **യഥാകമ്മം ഗതോ**തി ഇമിനാ തസ്സ മതഭാവം ദസ്സേതി. **അബ്ഭുണ്ഹേ**തി ഇമിനാപി വുത്തമേവ പരിയായന്തരേന വിഭാവേതും **"അല്ലസരീരേ"**തി വുത്തം. **വിസഭാഗസരീരേ**തി ഇത്ഥിസരീരേ. വിസഭാഗസരീരത്താ അച്ചാസന്നേന ന ഭവിതബ്ബന്തി ആഹ **"സീസേ വാ"**തിആദി. **വട്ടതീ**തി വിസഭാഗസരീരേപി അത്തനാവ വുത്തവിധിം കാതും സാടകഞ്ച ഗഹേതും വട്ടതി. കേചി പന "കിഞ്ചാപി ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന അനാപത്തി, ഇത്ഥിരൂപം പന ആമസന്തസ്സ ദുക്കട"ന്തി വദന്തി.

൧൩൪. **കുസം സങ്കാമേത്വാ**തി കുസം പരിവത്തേത്വാ. **കൂടമാനകൂടകഹാപണാദീഹീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന തുലാകൂടകംസകൂടവഞ്ചനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. തത്ഥ കൂടമാനം ഹദയഭേദസിഖാഭേദരജ്ജുഭേദവസേന തിവിധം ഹോതി. തത്ഥ **ഹദയ**ന്തി നാളിആദിമാനഭാജനാനം അബ്ഭന്തരം, തസ്സ ഭേദോ ഛിദ്ദകരണം **ഹദയഭേദോ,** സോ സപ്പിതേലാദിമിനനകാലേ ലബ്ഭതി. താനി ഹി ഗണ്ഹന്തോ ഹേട്ഠാഛിദ്ദേന മാനേന "സണികം ആസിഞ്ചാ"തി വത്വാ അന്തോഭാജനേ ബഹും പഗ്ഘരാപേത്വാ ഗണ്ഹാതി, ദദന്തോ ഛിദ്ദം പിധായ സീഘം പൂരേത്വാ ദേതി. **സിഖാഭേദോ** തിലതണ്ഡുലാദിമിനനകാലേ ലബ്ഭതി. താനി ഹി ഗണ്ഹന്തോ സണികം സിഖം ഉസ്സാപേത്വാ ഗണ്ഹാതി, ദേന്തോ വേഗേന പൂരേത്വാ സിഖം ഛിന്ദന്തോ ദേതി. **രജ്ജുഭേദോ** ഖേത്തവത്ഥുമിനനകാലേ ലബ്ഭതി. ഖേത്താദിം മിനന്താ ഹി അമഹന്തമ്പി മഹന്തം കത്വാ മിനന്തി, മഹന്തമ്പി അമഹന്തം. **കൂടകഹാപണോ** പാകടോയേവ.

തുലാകൂടം പന രൂപകൂടം അങ്ഗകൂടം ഗഹണകൂടം പടിച്ഛന്നകൂടന്തി ചതുബ്ബിധം ഹോതി. തത്ഥ **രൂപകൂടം** നാമ ദ്വേ തുലാ സരൂപാ കത്വാ ഗണ്ഹന്തോ മഹതിയാ ഗണ്ഹാതി, ദദന്തോ ഖുദ്ദികായ ദേതി. **അങ്ഗകൂടം** നാമ ഗണ്ഹന്തോ പച്ഛാഭാഗേ ഹത്ഥേന തുലം അക്കമതി, ദദന്തോ പുബ്ബഭാഗേ അക്കമതി. **ഗഹണകൂടം** നാമ ഗണ്ഹന്തോ മൂലേ രജ്ജും ഗണ്ഹാതി, ദദന്തോ അഗ്ഗേ. **പടിച്ഛന്നകൂടം** നാമ തുലം സുസിരം കത്വാ അന്തോ അയചുണ്ണം പക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഹന്തോ തം പച്ഛാഭാഗേ കരോതി, ദദന്തോ അഗ്ഗഭാഗേ.

കംസോ വുച്ചതി സുവണ്ണപാതി, തായ വഞ്ചനം **കംസകൂടം**. കഥം? ഏകം സുവണ്ണപാതിം കത്വാ അഞ്ഞാ ദ്വേ തിസ്സോ ലോഹപാതിയോ സുവണ്ണവണ്ണാ കരോന്തി, തതോ ജനപദം ഗന്ത്വാ കിഞ്ചിദേവ അഡ്ഢം കുലം പവിസിത്വാ "സുവണ്ണഭാജനാനി കിണഥാ"തി വത്വാ അഗ്ഘേ പുച്ഛിതേ സമഗ്ഘതരം ദാതുകാമാ ഹോന്തി. തതോ തേഹി "കഥം ഇമേസം സുവണ്ണഭാവോ ജാനിതബ്ബോ"തി വുത്തേ "വീമംസിത്വാ ഗണ്ഹഥാ"തി സുവണ്ണപാതിം പാസാണേ ഘംസിത്വാ സബ്ബപാതിയോ ദത്വാ ഗച്ഛന്തി.

വഞ്ചനം നാമ തേഹി തേഹി ഉപായേഹി പരേസം വഞ്ചനം. തത്രിദമേകം വത്ഥു - ഏകോ കിര ലുദ്ദകോ മിഗഞ്ച മിഗപോതകഞ്ച ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛതി. തമേകോ ധുത്തോ "കിം, ഭോ, മിഗോ അഗ്ഘതി, കിം മിഗപോതകോ"തി ആഹ. "മിഗോ ദ്വേ കഹാപണേ, മിഗപോതകോ ഏക"ന്തി ച വുത്തേ ഏകം കഹാപണം ദത്വാ മിഗപോതകം ഗഹേത്വാ ഥോകം ഗന്ത്വാ നിവത്തോ "ന മേ, ഭോ, മിഗപോതകേന അത്ഥോ, മിഗം മേ ദേഹീ"തി ആഹ. തേന ഹി ദ്വേ കഹാപണേ ദേഹീതി. സോ ആഹ - "നനു, ഭോ, മയാ പഠമം ഏകോ കഹാപണോ ദിന്നോ"തി? "ആമ ദിന്നോ"തി. "ഇമം മിഗപോതകം ഗണ്ഹ, ഏവം സോ ച കഹാപണോ, അയഞ്ച കഹാപണഗ്ഘനകോ മിഗപോതകോതി ദ്വേ കഹാപണാ ഭവിസ്സന്തീ"തി. സോ "കാരണം വദതീ"തി സല്ലക്ഖേത്വാ മിഗപോതകം ഗഹേത്വാ മിഗം അദാസീതി.

ബലസാതി ബലേന. **പസയ്ഹ**-ഗ്ഗഹണേന ഹിമവിപരാമോസഗുമ്ബവിപരാമോസാപി സങ്ഗഹിതാ. തത്ഥ യം ഹിമപാതസമയേ ഹിമേന പടിച്ഛന്നാ ഹുത്വാ മഗ്ഗപ്പടിപന്നം ജനം മൂസന്തി, അയം **ഹിമവിപരാമോസോ**. യം ഗുമ്ബാദീഹി പടിച്ഛന്നാ ജനം മൂസന്തി, അയം **ഗുമ്ബവിപരാമോസോ**.

ഉദ്ധാരേയേവ പാരാജികന്തി "സചേ സാടകോ ഭവിസ്സതി, ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി പരികപ്പസ്സ പവത്തത്താ സാടകസ്സ ച തത്ഥ സബ്ഭാവതോ. **പദവാരേന കാരേതബ്ബോ**തി ഭൂമിയം അനിക്ഖിപിത്വാവ വീമംസിതത്താ വുത്തം. **പരിയുട്ഠിതോ**തി അനുബദ്ധോ. **ദിസ്വാ ഹടത്താ പരികപ്പാവഹാരോ ന ദിസ്സതീ**തി ഇമിനാ പരികപ്പാവഹാരസ്സ അസമ്ഭവം ദസ്സേന്തോ മഹാപച്ചരിആദീസു വുത്തസ്സ അയുത്തഭാവം വിഭാവേതി. **മഹാഅട്ഠകഥായ**ന്തിആദിനാ പന പരികപ്പാവഹാരസമ്ഭവം പാളിയാ സംസന്ദനഭാവഞ്ച വിഭാവേന്തോ മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തമേവ സുവുത്തന്തി ദീപേതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായ**മ്പി മഹാഅട്ഠകഥാനയോവ ദസ്സിതോ.

കേചീതി മഹാഅട്ഠകഥായമേവ ഏകച്ചേ ആചരിയാ. **മഹാപച്ചരിയം പനാ**തി **പന**-സദ്ദോ കേചിവാദതോ മഹാപച്ചരിവാദസ്സ വിസേസസന്ദസ്സനത്ഥോ. തേന കേചിവാദോ മഹാപച്ചരിവാദേനപി ന സമേതീതി ദസ്സേതി. മഹാഅട്ഠകഥാനയോ ഏവ ച മഹാപച്ചരിവാദേനപി സംസന്ദനതോ യുത്തതരോതി വിഭാവേതി.

അലങ്കാരഭണ്ഡന്തി അങ്ഗുലിമുദ്ദികാദി അലങ്കാരഭണ്ഡം. **കുസം പാതേത്വാ**തി വിലീവമയം വാ താലപണ്ണമയം വാ കതസഞ്ഞാണം യം കിഞ്ചി കുസം പാതേത്വാ. **സമഗ്ഘതര**ന്തി അപ്പഗ്ഘതരം. പരകോട്ഠാസതോ കുസേ ഉദ്ധടേപി ന താവ കുസസ്സ പരിവത്തനം ജാതന്തി വുത്തം **"ഉദ്ധാരേ രക്ഖതീ"**തി. **സിവേയ്യക**ന്തി സിവിരട്ഠേ ജാതം.

൧൩൯. ജന്താഘരവത്ഥുസ്മിം യസ്മാ ആനന്ദത്ഥേരോ തത്ഥ അനാപത്തിഭാവം ജാനാതി, തസ്മാ "തസ്സ കുക്കുച്ചം അഹോസീ"തി ന വുത്തം. യസ്മാ ച സയം ഭഗവതോ നാരോചേസി, തസ്മാ "ആരോചേസീ"തി ഏകവചനം ന വുത്തം.

൧൪൦. **വിഘാസന്തി** ഖാദിതാവസേസം ഉച്ഛിട്ഠം വാ. **കപ്പിയം കാരാപേത്വാതി** പചാപേത്വാ. **അത്തഗുത്തത്ഥായാതി** തംനിമിത്തഉപദ്ദവതോ അത്താനം രക്ഖണത്ഥായ. ജിഘച്ഛാഭിഭൂതാ ഹി സീഹാദയോ അത്തനാ ഖാദിയമാനം ഗണ്ഹന്താനം അനത്ഥമ്പി കരേയ്യും. **പരാനുദ്ദയതായാതി** സീഹാദീസു പരസത്തേസു അനുകമ്പായ. ജിഘച്ഛാവിനോദനത്ഥഞ്ഹി തേഹി ഖാദിയമാനം തേ പലാപേത്വാ ഗണ്ഹതോ തേസു അനുകമ്പാ നാമ ന ഭവിസ്സതി.

൧൪൧. **തേകടുലയാഗുവത്ഥുമ്ഹി വിയാതി** മുസാവാദസാമഞ്ഞതോ വുത്തം. **ആണത്തേഹീതി** സമ്മതേന ആണത്തേഹി. **ആണത്തേനാതി** സാമികേഹി ആണത്തേന. **അപരസ്സ ഭാഗം ദേഹീതി** അസന്തം പുഗ്ഗലം ദസ്സേത്വാ ഗഹിതത്താ **"ഭണ്ഡദേയ്യ"**ന്തി വുത്തം. **അഞ്ഞേനാതി** യഥാവുത്തേഹി സമ്മതാദീഹി ചതൂഹി അഞ്ഞേന. **"അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീ"**തി വുത്തേപി സങ്ഘസന്തകത്താ അമൂലകമേവ ഗഹിതന്തി **"ഉദ്ധാരേയേവ ഭണ്ഡഗ്ഘേന കാരേതബ്ബോ"**തി വുത്തം. **ഇതരേഹി ദീയമാനന്തി** സമ്മതേന, തേന ആണത്തേന വാ ദീയമാനം. **ഏവം ഗണ്ഹതോതി** "അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹതോ. **സുദിന്നന്തി** ഹേട്ഠാ സാമികേന, തേന ആണത്തേന വാ ദീയമാനം ഗിഹിസന്തകം "അപരസ്സ ഭാഗം ദേഹീ"തി വത്വാ ഗണ്ഹതോ അപരസ്സ അഭാവതോ സാമിസന്തകമേവ ഹോതീതി ഭണ്ഡദേയ്യം ജാതം. ഇധ പന തേഹി ഏവം ദീയമാനം "അപരമ്പി ഭാഗം ദേഹീതി വത്വാ വാ കൂടവസ്സാനി ഗണേത്വാ വാ ഗണ്ഹതോ ദേഹീ"തി വുത്തത്താ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിമത്തം ഠപേത്വാ നേവ പാരാജികം ന ഭണ്ഡദേയ്യന്തി സുദിന്നമേവ ഹോതി.

൧൪൨-൩. പരിക്ഖാരവത്ഥൂസു വുത്തപരിക്ഖാരസ്സ ഹേട്ഠാ വുത്തഭണ്ഡസ്സ ച കോ വിസേസോ? യം പരിഭോഗയോഗ്ഗം ആഭരണാദിരൂപം അകത്വാ യഥാസഭാവതോ ഠപിതം, തം **ഭണ്ഡം**. യം പന തഥാ കത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും അനുച്ഛവികാകാരേന ഠപിതം ആഭരണാദികം, തം **പരിക്ഖാരന്തി** വേദിതബ്ബം.

൧൪൪-൧൪൬. **സങ്കാമേത്വാതി** ഠിതട്ഠാനതോ അപനേത്വാ. **ഥവികന്തി** ഉപാഹനത്ഥവികാദി യംകിഞ്ചി ഥവികം. **ആഹരാപേന്തേസു ഭണ്ഡദേയ്യന്തി** "ഗഹിതേ അത്തമനോ ഹോതീ"തി (മഹാവ॰ ൩൬൭) വചനതോ അനത്തമനസ്സ സന്തകം ഗഹിതമ്പി പുന ദാതബ്ബമേവാതി വുത്തം. "സമ്മുഖീഭൂതേഹി ഭാജേതബ്ബ"ന്തി (മഹാവ॰ ൩൭൯) വചനതോ ഭാജനീയഭണ്ഡം ഉപചാരസീമട്ഠാനംയേവ പാപുണാതീതി ആഹ **"ഉപചാരസീമായം ഠിതസ്സേവ ഗഹേതും വട്ടതീ"**തി.

൧൪൭-൯. **"ഭണ്ഡദേയ്യന്തി** ഉഭിന്നം സാലയഭാവേ സതി ചോരസ്സ വാ സാമികസ്സ വാ സമ്പത്തസ്സ കസ്സചി ദാതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. **ഏസേവ നയോതി** പംസുകൂലസഞ്ഞായ ഗഹിതേ ഭണ്ഡദേയ്യം, ഥേയ്യചിത്തേന പാരാജികന്തി അത്ഥോ. **ഗാമേസൂതി** ഗാമികേസു മനുസ്സേസു. ഗാമ-ഗ്ഗഹണേന ഹേത്ഥ ഗാമട്ഠാ വുത്താ. **വുട്ഠഹന്തേസൂതി** ഗാമം ഛഡ്ഡേത്വാ പലായന്തേസു. **പുന ആവസന്തേ ജനപദേതി** ജാനപദികേസു പുന ആഗന്ത്വാ വസന്തേസു.

അവിസേസേന വുത്തന്തി "സഉസ്സാഹാ വാ നിരുസ്സാഹാ വാ"തി വിസേസം അപരാമസിത്വാ സാമഞ്ഞതോ വുത്തം. ന ഹി കതിപയാനം അനുസ്സാഹേ സതി സങ്ഘികം അസങ്ഘികം ഹോതീതി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. **സഉസ്സാഹമത്തമേവ പമാണന്തി** സാമികാനം പരിച്ഛിന്നഭാവതോ വുത്തം. **തതോതി** ഗണസന്തകതോ പുഗ്ഗലസന്തകതോ വാ. **സേനാസനത്ഥായ നിയമിതന്തി** ഇദം നിദസ്സനമത്തം, ചതൂസു പച്ചയേസു യസ്സ കസ്സചി അത്ഥായ നിയമിതേപി വുത്തനയമേവ. **ഇസ്സരവതായാതി** പരം ആപുച്ഛിത്വാ വാ അനാപുച്ഛിത്വാ വാ ദാതബ്ബകിച്ചം നത്ഥി, അയമേവേത്ഥ പമാണന്തി ഏവം അത്തനോ ഇസ്സരഭാവേന. **അഗ്ഘേന കാരേതബ്ബോതി** അഗ്ഘാനുരൂപം ദുക്കടേന ഥുല്ലച്ചയേന വാ കാരേതബ്ബോ. **ഇസ്സരവതായ പരിഭുഞ്ജതോ ഗീവാതി** ന കേവലം ഏത്ഥേവ ഗീവാ, ഹേട്ഠാ കുലസങ്ഗഹത്ഥായ ഇസ്സരവതായ വാ ദിന്നേപി ഗീവായേവ. **സുഖാദിതമേവാതി** അന്തോവിഹാരേ നിസീദിത്വാ ഘണ്ടിപ്പഹരണാദിവുത്തവിധാനസ്സ കതത്താ സുഖാദിതം. സങ്ഘികഞ്ഹി വേഭങ്ഗിയഭണ്ഡം അന്തോവിഹാരേ വാ ബഹിസീമായ വാ ഹോതു, ബഹിസീമായം ഠിതേഹി അപലോകേത്വാ ഭാജേതും ന വട്ടതി, ഉഭയത്ഥ ഠിതമ്പി പന അന്തോസീമായം ഠിതേഹി അപലോകേത്വാ ഭാജേതും വട്ടതിയേവ. തേനേവ **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം "വിഹാരേയേവ നിസീദിത്വാ ഏവം കതത്താ സുഖാദിതന്തി ആഹാ"തി. അയഞ്ച അത്ഥോ **വസ്സൂപനായികക്ഖന്ധകട്ഠകഥായം** ആവി ഭവിസ്സതി.

൧൫൦. വുത്തവാദകവത്ഥൂസു പാളിയം **യുഗസാടകന്തി** സാടകയുഗം. **തുലന്തി** പലസതം. **ദോണന്തി** സോളസനാളിമത്തം. **പരിച്ഛേദം പന കത്വാതി** യത്തകം ഇച്ഛിതം, തത്തകം അഗ്ഘവസേന വാ ചീവരാദിപച്ചയവസേന വാ പരിച്ഛേദം കത്വാ. **ഉപാരമ്ഭാതി** "ഭദന്താ അപരിച്ഛേദം കത്വാ വദന്തീ"തി ഏവം ദോസാരോപനതോ.

൧൫൩. **ഛാതജ്ഝത്തന്തി** ജിഘച്ഛാദുക്ഖേന പീളിതഅത്തസന്താനം. **ധനുകന്തി** ഖുദ്ദകധനുകം. **ബദ്ധോ ഹോതീതി** തിരിയം ബദ്ധോ ഹോതി. **സുനഖദട്ഠന്തി** സാമികേഹി വിസ്സജ്ജിതസുനഖേന ഗഹിതം. **യട്ഠിയാ സഹ പാതേതീതി** സൂകരസ്സ ആഗമനതോ പുരേതരമേവ തത്ഥ അബജ്ഝനത്ഥായ പാതേതി. **മദ്ദന്തോ ഗച്ഛതി, ഭണ്ഡദേയ്യന്തി** ഏകസൂകരഗ്ഘനകം ഭണ്ഡം ദാതബ്ബം. ന ഹി തേന മഗ്ഗേന ഗച്ഛന്താ സബ്ബേവ സൂകരാ തേന പാസേന ബജ്ഝന്തി, ഏകോയേവ പഠമതരം ഗച്ഛന്തോ ബജ്ഝതി, തസ്മാ ഏകസൂകരഗ്ഘനകം ഭണ്ഡം ദാതബ്ബം. **പച്ഛാ ഗച്ഛതീതി** തേന കതപയോഗേന അഗന്ത്വാ പച്ഛാ സയമേവ ഗച്ഛതി. ഹേട്ഠാ വുത്തേസുപി ഈദിസേസു ഠാനേസു ഏസേവ നയോ. **ഉദ്ധരിത്വാ ഛഡ്ഡേതീതി** പുരേതരമേവ ഉദ്ധരിത്വാ ഛഡ്ഡേതി. **വിഹാരഭൂമിയന്തി** വിഹാരസാമന്താ അരഞ്ഞപ്പദേസേ. **രക്ഖം യാചിത്വാതി** രാജരാജമഹാമത്താദീനം സന്തികം ഗന്ത്വാ അനുദ്ദിസ്സ രക്ഖം യാചിത്വാ.

കുമീനമുഖന്തി കുമീനസ്സ അന്തോ മച്ഛാനം പവിസനമുഖം. **ഗുമ്ബേ ഖിപതി, ഭണ്ഡദേയ്യമേവാതി** കുമീനസ്സ അന്തോ പവിസിതബ്ബാനം മച്ഛാനം അഗ്ഘേന ഭണ്ഡദേയ്യം.

൧൫൬. വീസതിംസാദിവസേന പരിച്ഛിന്നാ ഭിക്ഖൂ ഏത്ഥാതി **പരിച്ഛിന്നഭിക്ഖുകം. ഥേരാനന്തി** ആഗന്തുകത്ഥേരാനം . **തേസമ്പീതി** ആവാസികഭിക്ഖൂനമ്പി. **പരിഭോഗത്ഥായാതി** സങ്ഘികപരിഭോഗവസേന പരിഭുഞ്ജനത്ഥായ. ഗഹണേതി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ. **യത്ഥാതി** യസ്മിം ആവാസേ. **അഞ്ഞേസം അത്ഥിഭാവന്തി** അഞ്ഞേസം ആഗന്തുകഭിക്ഖൂനം അത്ഥിഭാവം. **തത്ഥാതി** താദിസേ ആവാസേ. **ഭാജേത്വാ ഖാദന്തീതി** ആഗന്തുകാനമ്പി സമ്പത്താനം ഭാജേത്വാ ഖാദന്തീതി അധിപ്പായോ. **ചതൂസു പച്ചയേസു സമ്മാ ഉപനേന്തീതി** അമ്ബഫലാദീനി വിക്കിണിത്വാ ചീവരാദീസു ചതൂസു പച്ചയേസു

സമ്മാ ഉപനേന്തി. **ചീവരത്ഥായ നിയമേത്വാ ദിന്നാ**തി "ഇമേസം രുക്ഖാനം ഫലാനി വിക്കിണിത്വാ ചീവരേസുയേവ ഉപനേതബ്ബാനി, ന ഭാജേത്വാ ഖാദിതബ്ബാനീ"തി ഏവം നിയമേത്വാ ദിന്നാ. **തേസുപി ആഗന്തുകാ അനിസ്സരാ**തി പച്ചയപരിഭോഗത്ഥായ നിയമേത്വാ ദിന്നത്താ ഭാജേത്വാ ഖാദിതും അനിസ്സരാ.

ന തേസു...പേ॰... ഠാതബ്ബന്തി ഏത്ഥ ആഗന്തുകേഹി ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന ഭാജേത്വാ ഖാദിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **തേസം കതികായ ഠാതബ്ബ**ന്തി "ഭാജേത്വാ ന ഖാദിതബ്ബ"ന്തി വാ "ഏത്തകേസു രുക്ഖേസു ഫലാനി ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി വാ "ഏത്തകാനി ഫലാനി ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി വാ "ഏത്തകാനം ദിവസാനം അബ്ഭന്തരേ ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി വാ "ന കിഞ്ചി ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി വാ ഏവം കതായ ആവാസികാനം കതികായ ആഗന്തുകേഹി ഠാതബ്ബം. മഹാഅട്ഠകഥായം "അനിസ്സരാ"തി വചനേന ദീപിതോയേവ അത്ഥോ മഹാപച്ചരിയം **"ചതുന്നം പച്ചയാന"**ന്തിആദിനാ വിത്ഥാരേത്വാ ദസ്സിതോ. **പരിഭോഗവസേനേവാ**തി ഏത്ഥ **ഏവ**-സദ്ദോ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ. പരിഭോഗവസേന തമേവ ഭാജേത്വാതി യോജേതബ്ബം. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം വിഹാരേ രട്ഠേ വാ. **സേനാസനപച്ചയ**ന്തി സേനാസനഞ്ച തദത്ഥായ നിയമേത്വാ ഠപിതഞ്ച.

ലാമകകോടിയാതി ലാമകം ആദിം കത്വാ, ലാമകസേനാസനതോ പട്ഠായാതി വുത്തം ഹോതി. സേനാസനേപി തിണാദീനി ലാമകകോടിയാവ വിസ്സജ്ജേതബ്ബാനി, സേനാസനപരിക്ഖാരാപി ലാമകകോടിയാവ വിസ്സജ്ജേതബ്ബാ. **മൂലവത്ഥുച്ഛേദം പന കത്വാ ന ഉപനേതബ്ബ**ന്തി ഇമിനാ കിം വുത്തം ഹോതീതി? **തീസുപി ഗണ്ഠിപദേസു** താവ ഇദം വുത്തം "സബ്ബാനി സേനാസനാനി ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബാനീതി വുത്തം ഹോതീ"തി. ലാമകകോടിയാ വിസ്സജ്ജേന്തേഹിപി സേനാസനഭൂമിയോ ന വിസ്സജ്ജേതബ്ബാതി അയമത്ഥോ വുത്തോ ഹോതീതി നോ ഖന്തി, വീമംസിത്വാ യം രുച്ചതി, തം ഗഹേതബ്ബം.

ധമ്മസന്തകേന ബുദ്ധപൂജം കാതും, ബുദ്ധസന്തകേന വാ ധമ്മപൂജം കാതും വട്ടതി, ന വട്ടതീതി? "തഥാഗതസ്സ ഖോ ഏതം വാസേട്ഠ അധിവചനം ധമ്മകായോ ഇതിപീതി ച യോ ഖോ, വക്കലി, ധമ്മം പസ്സതി, സോ മം പസ്സതീ"തി (സം॰ നി॰ ൩.൮൭) ച വചനതോ വട്ടതീതി വദന്തി. കേചി പന "ഏവം സന്തേ 'യോ, ഭിക്ഖവേ, മം ഉപട്ഠഹേയ്യ, സോ ഗിലാനം ഉപട്ഠഹേയ്യാ'തി വചനതോ ബുദ്ധസന്തകേന ഗിലാനസ്സപി ഭേസജ്ജം കാതും യുത്തന്തി ആപജ്ജേയ്യ, തസ്മാ ന വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം അകാരണം. ന ഹി "യോ, ഭിക്ഖവേ, മം ഉപട്ഠഹേയ്യ, സോ ഗിലാനം ഉപട്ഠഹേയ്യാ"തി ഇമിനാ അത്തനോ ച ഗിലാനസ്സ ച ഏകസദിസതാ തദുപട്ഠാനസ്സ വാ സമഫലതാ വുത്താ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ "യോ മം ഓവാദാനുസാസനീകരണേന ഉപട്ഠഹേയ്യ, സോ ഗിലാനം ഉപട്ഠഹേയ്യ, മമ ഓവാദകരണേന ഗിലാനോ ഉപട്ഠാതബ്ബോ"തി. ഭഗവതോ ച ഗിലാനസ്സ ച ഉപട്ഠാനം ഏകസദിസന്തി ഏവം പനേത്ഥ അത്ഥോ ന ഗഹേതബ്ബോ. തസ്മാ "യോ വോ, ആനന്ദ, മയാ ധമ്മോ ച വിനയോ ച ദേസിതോ പഞ്ഞത്തോ, സോ വോ മമച്ചയേന സത്ഥാ"തി വചനതോ "അഹഞ്ച പനിദാനി ഏകോ ഓവദാമി അനുസാസാമി, മയി പരിനിബ്ബുതേ ഇമാനി ചതുരാസീതി ബുദ്ധസഹസ്സാനി തുമ്ഹേ ഓവദിസ്സന്തി അനുസാസിസ്സന്തീ"തി വുത്തത്താ ച ബഹുസ്സുതം ഭിക്ഖും പസംസന്തേന ച "യോ ബഹുസ്സുതോ, ന സോ തുമ്ഹാകം സാവകോ നാമ, ബുദ്ധോ നാമ ഏസ ചുന്ദാ"തി വുത്തത്താ ധമ്മഗരുകത്താ ച തഥാഗതസ്സ പുബ്ബനയോ ഏവ പസത്ഥതരോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി.

പണ്ണം ആരോപേത്വാതി "ഏത്തകേഹേവ രുക്ഖേഹി ഏത്തകമേവ ഗഹേതബ്ബ"ന്തി പണ്ണം ആരോപേത്വാ, ലിഖിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **നിമിത്തസഞ്ഞം കത്വാ**തി സങ്കേതം കത്വാ. **ദാരകാ**തി തേസം പുത്തനത്താദയോ ദാരകാ. അഞ്ഞേപി യേ കേചി ഗോപകാ ഹോന്തി, തേ സബ്ബേപി വുത്താ. സബ്ബത്ഥാപി ഗിഹീനം ഗോപകദാനേ യത്തകം ഗോപകാ ദേന്തി, തത്തകം ഗഹേതബ്ബം. സങ്ഘികേ പന യഥാപരിച്ഛേദമേവ ഗഹേതബ്ബന്തി ദീപിതത്താ **"അത്ഥതോ ഏക"**ന്തി വുത്തം.

തതോതി യഥാവുത്തഉപോസഥാഗാരാദികരണത്ഥായ ഠപിതദാരുസമ്ഭാരതോ. **ആപുച്ഛിത്വാ**തി കാരകസങ്ഘം ആപുച്ഛിത്വാ. **തം സബ്ബമ്പി ആഹരിത്വാ**തി അനാപുച്ഛിത്വാപി താവകാലികം ആഹരിത്വാ. **ആഹരാപേന്തോ**തി ഏത്ഥ അനാഹരാപേന്തേപി ദാതബ്ബമേവ. **അയമേവ ഭിക്ഖു ഇസ്സരോ**തി ഏകസ്സ ഭിക്ഖുനോ പാപുണനട്ഠാനം, തതോയേവ സേനാസനതോ തസ്സ ദാതബ്ബം, ന ച സോ തതോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോതി വുത്തം ഹോതി.

"ഉദകപൂജന്തി ചേതിയട്ഠാനേസു സിഞ്ചന"ന്തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **വത്തസീസേനാ**തി കേവലം സദ്ധായ, ന വേതനാദിഅത്ഥായ. **സവത്ഥുക**ന്തി സഹ ഭൂമിയാ. **തിണമത്തം പന ദാതബ്ബ**ന്തി കസ്മാ വുത്തം, കിം തം ഗരുഭണ്ഡം ന ഹോതീതി? ന ഹോതി. അരക്ഖിതഅഗോപിതട്ഠാനേ ഹി വിനസ്സകഭാവേന ഠിതം ഗരുഭണ്ഡം ന ഹോതി, തസ്മാ താദിസം സന്ധായ "തിണമത്തം പന ദാതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. **ജഗ്ഗിത്വാ**തി സംവച്ഛരേ സംവച്ഛരേ ജഗ്ഗിത്വാ.

കുട്ടന്തി ഗേഹഭിത്തിം. **പാകാര**ന്തി പരിക്ഖേപപാകാരം. **തതോ**തി ഛഡ്ഡിതവിഹാരതോ. **തതോ ആഹരിത്വാ സേനാസനം കതം ഹോതീ**തി സാമന്തഗാമവാസീഹി ഭിക്ഖൂഹി ഛഡ്ഡിതവിഹാരതോ ദാരുസമ്ഭാരാദിം ആഹരിത്വാ സേനാസനം കതം ഹോതി.

൩൭. **ചതുഭാഗഉദകസമ്ഭിന്നേ**തി ചതുത്ഥഭാഗേന ഉദകേന സമ്ഭിന്നേ. **ഓദനഭാജനീയവത്ഥുസ്മി**ന്തി "ദേഹി അപരസ്സ ഭാഗ"ന്തി ആഗതവത്ഥുസ്മിം.

൩൯. അയ്യാ അത്തനാ കാതും യുത്തമ്പി ന കരോന്തി, അതിവിയ ഥദ്ധാതി പസാദം ഭിന്ദിത്വാ ചിത്തേന കുപ്പന്തി, തസ്മാ **"പസാദാനുരക്ഖണത്ഥായാ"**തി വുത്തം. **ഇദ്ധിം പടിസംഹരീ**തി ഇദ്ധിം വിസ്സജ്ജേസി. **സകട്ഠാനേയേവ അട്ഠാസീ**തി ഇദ്ധിയാ വിസ്സജ്ജിതത്താ ഏവ "പാസാദോ പുന ആഗച്ഛതൂ"തി അനധിട്ഠിതേപി സയമേവ ആഗന്ത്വാ സകട്ഠാനേയേവ അട്ഠാസി. "യാവ ദാരകാ പാസാദം ആരോഹന്തി, താവ പാസാദോ തേസം സന്തികേ ഹോതൂ"തി പുബ്ബേ അധിട്ഠിതത്താ ഏവ ച കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ അധിട്ഠിതേന തതോ പരം ഇദ്ധി വിസ്സജ്ജിതാ നാമ ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം "ഥേരോ ഇദ്ധിം പടിസംഹരീ"തി. യസ്മാ തേ ദാരകാ ഏവം ഗഹേത്വാ ഗതാനം സന്തകാ ന ഹോന്തി, യസ്മാ ച ഈദിസേന പയോഗേന ഥേരേന തേ ആനീതാ നാമ ന ഹോന്തി, തസ്മാ ഥേരോ ഏവമകാസീതി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവാഹ **"വോഹാരവസേനാ"**തിആദി. അത്തനോ പകതിവണ്ണം അവിജഹിത്വാ ബഹിദ്ധാ ഹത്ഥിആദിദസ്സനം "ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൮; മ॰ നി॰ ൧.൧൪൭; സം॰ നി॰ ൫.൮൩൪) ആഗതഞ്ച അധിട്ഠാനവസേന നിപ്ഫന്നത്താ **അധിട്ഠാനിദ്ധി** നാമ. "സോ പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ കുമാരകവണ്ണം വാ ദസ്സേതി നാഗവണ്ണം വാ...പേ॰... വിവിധമ്പി സേനാബ്യൂഹം ദസ്സേതീ"തി (പടി॰ മ॰ ൩.൧൩) ഏവം ആഗതാ ഇദ്ധി പകതിവണ്ണവിജഹനവികാരവസേന പവത്തത്താ **വികുബ്ബനിദ്ധി** നാമ. അത്താനം അദസ്സേത്വാ ബഹിദ്ധാ ഹത്ഥിആദിദസ്സനമ്പി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. പകതിവണ്ണവിജഹനഞ്ഹി നാമ അത്തനോ പകതിരൂപസ്സ

അഞ്ഞേസം അദസ്സനം, ന സബ്ബേന സബ്ബം തസ്സ നിരോധനം. ഏവഞ്ച കത്വാ "അത്താനം അദസ്സേത്വാ ബഹിദ്ധാ ഹത്ഥിആദിദസ്സനമ്പി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിത"ന്തി ഇദം "പകതിവണ്ണം വിജഹിത്വാ"തി വുത്തമൂലപദേന ന വിരുജ്ഝതി.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

ദുതിയപാരാജികവണ്ണനാ സമത്താ.

അനുസാസനീകഥാവണ്ണനാ

പരാജിതകിലേസേനാതി സന്താനേ പുന അനുപ്പത്തിധമ്മതാപാദനേന ചതൂഹി മഗ്ഗഞാണേഹി സഹ വാസനായ സമുച്ഛിന്നസബ്ബകിലേസേന. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. തേന സിക്ഖാപദേന സമം അഞ്ഞം അനേകനയവോകിണ്ണം ഗമ്ഭീരത്ഥവിനിച്ഛയം കിഞ്ചി സിക്ഖാപദം ന വിജ്ജതീതി യോജേതബ്ബം. അത്ഥോ ച വിനിച്ഛയോ ച അത്ഥവിനിച്ഛയാ, ഗമ്ഭീരാ അത്ഥവിനിച്ഛയാ അസ്സാതി **ഗമ്ഭീരത്ഥവിനിച്ഛയം. വത്ഥുമ്ഹി ഓതിണ്ണേ**തി ചോദനാവത്ഥുമ്ഹി സങ്ഘമജ്ഝം ഓതിണ്ണേ, ഏകേന ഏകസ്മിം ചോദിതേ, സയമേവ വാ ആഗന്ത്വാ അത്തനോ കതവീതിക്കമേ ആരോചിതേതി വുത്തം ഹോതി. **ഏത്ഥാ**തി ഓതിണ്ണേ വത്ഥുമ്ഹി.

വിനിച്ഛയം കരോന്തേന സഹസാ "പാരാജിക"ന്തി അവത്വാ യം കത്തബ്ബം, തം ദസ്സേതും **"പാളി"**ന്തിആദിമാഹ. **വിനിച്ഛയോ**തി പാരാജികാപത്തിവിനിച്ഛയോ. **അവത്വാവാ**തി "ത്വം പാരാജികം ആപന്നോ"തി അവത്വാവ. **കപ്പിയേപി ച വത്ഥുസ്മി**ന്തി അവത്വാപി ഗണ്ഹിതും കപ്പിയേ മാതുപിതുസന്തകേപി വത്ഥുസ്മിം. **ലഹുവത്തിനോ**തി ഥേയ്യചിത്തുപ്പാദേന ലഹുപരിവത്തിനോ. **ആസീവിസ**ന്തി സീഘമേവ സകലസരീരേ ഫരണസമത്ഥവിസം.

അനുസാസനീകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പാരാജികകണ്ഡട്ഠകഥായ പഠമഭാഗവണ്ണനാ സമത്താ.

൩. തതിയപാരാജികം

തീഹീതി കായവചീമനോദ്വാരേഹി. **വിഭാവിത**ന്തി പകാസിതം, ദേസിതം പഞ്ഞത്തന്തി വുത്തം ഹോതി.

പഠമപഞ്ഞത്തിനിദാനവണ്ണനാ

൧൬൨. **തിക്ഖത്തും പാകാരപരിക്ഖേപവഡ്ഢനേനാ**തി തിക്ഖത്തും പാകാരപരിക്ഖേപേന നഗരഭൂമിയാ വഡ്ഢനേന. **വിസാലീഭൂതത്താ**തി ഗാവുതന്തരം ഗാവുതന്തരം പുഥുഭൂതത്താ. ബാരാണസിരഞ്ഞോ കിര (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൯൩; ഖു॰ പാ॰ അട്ഠ॰ ൬. രതനസുത്തവണ്ണനാ) അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി ഗബ്ഭോ സണ്ഠാസി, സാ ഞത്വാ രഞ്ഞോ നിവേദേസി, രാജാ ഗബ്ഭപരിഹാരം അദാസി. സാ സമ്മാ പരിഹരിയമാനാ ഗബ്ഭപരിപാകകാലേ വിജായനഘരം പാവിസി. പുഞ്ഞവന്തീനം പച്ചൂസസമയേ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം ഹോതി, സാ ച താസം അഞ്ഞതരാ, തേന പച്ചൂസസമയേ അലത്തകപടലബന്ധുജീവകപുപ്ഫസദിസം മംസപേസിം വിജായി. തതോ "അഞ്ഞാ ദേവിയോ സുവണ്ണബിമ്ബസദിസേ പുത്തേ വിജായന്തി, അഗ്ഗമഹേസീ മംസപേസിന്തി രഞ്ഞോ പുരതോ മമ അവണ്ണോ ഉപ്പജ്ജേയ്യാ"തി ചിന്തേത്വാ തേന അവണ്ണഭയേന തം മംസപേസിം ഏകസ്മിം ഭാജനേ പക്ഖിപിത്വാ പടികുജ്ജിത്വാ രാജമുദ്ദികായ ലഞ്ഛേത്വാ ഗങ്ഗായ സോതേ പക്ഖിപാപേസി. മനുസ്സേഹി ഛഡ്ഡിതമത്തേ ദേവതാ ആരക്ഖം സംവിദഹിംസു. സുവണ്ണപട്ടികഞ്ചേത്ഥ ജാതിഹിങ്ഗുലകേന "ബാരാണസിരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ പജാ"തി ലിഖിത്വാ ബന്ധിംസു. തതോ തം ഭാജനം ഊമിഭയാദീഹി അനുപദ്ദുതം ഗങ്ഗാസോതേന പായാസി.

തേന ച സമയേന അഞ്ഞതരോ താപസോ ഗോപാലകകുലം നിസ്സായ ഗങ്ഗാതീരേ വിഹരതി. സോ പാതോവ ഗങ്ഗം ഓതിണ്ണോ തം ഭാജനം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ പംസുകൂലസഞ്ഞായ അഗ്ഗഹേസി. അഥേത്ഥ തം അക്ഖരപട്ടികം രാജമുദ്ദികാലഞ്ഛനഞ്ച ദിസ്വാ മുഞ്ചിത്വാ തം മംസപേസിം അദ്ദസ. ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസി "സിയാ ഗബ്ഭോ, തഥാ ഹിസ്സ ദുഗ്ഗന്ധപൂതിഭാവോ നത്ഥീ"തി. ഉദകപ്പവാഹേനാഗതസ്സപി ഹി ഉസ്മാ ന വിഗച്ഛതി, ഉസ്മാ ച നാമ ഈദിസായ സവിഞ്ഞാണകതായ ഭവേയ്യാതി "സിയാ ഗബ്ഭോ"തി ചിന്തേസി. പുഞ്ഞവന്തതായ പന ദുഗ്ഗന്ധം നാഹോസി സഉസുമഗതായ പൂതിഭാവോ ച. ഏവം പന ചിന്തേത്വാ അസ്സമം നേത്വാ നം സുദ്ധേ ഓകാസേ ഠപേസി. അഥ അഡ്ഢമാസച്ചയേന ദ്വേ മംസപേസിയോ അഹേസും. താപസോ ദിസ്വാ സാധുകതരം ഠപേസി. തതോ പുന അഡ്ഢമാസച്ചയേന ഏകമേകിസ്സാ പേസിയാ ഹത്ഥപാദസീസാനമത്ഥായ പഞ്ച പഞ്ച പിളകാ ഉട്ഠഹിംസു. അഥ തതോ അഡ്ഢമാസച്ചയേന ഏകാ മംസപേസി സുവണ്ണബിമ്ബസദിസോ ദാരകോ, ഏകാ ദാരികാ അഹോസി. തേസു താപസസ്സ പുത്തസിനേഹോ ഉപ്പജ്ജി, ദാരകാനം പുഞ്ഞുപനിസ്സയതോ അങ്ഗുട്ഠകതോ ചസ്സ ഖീരം നിബ്ബത്തി. തതോ പഭുതി ച ഖീരഭത്തം അലഭിത്ഥ. താപസോ ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ ഖീരം ദാരകാനം മുഖേ ആസിഞ്ചതി. തേസം പന യം യം ഉദരം പവിസതി, തം സബ്ബം മണിഭാജനഗതം വിയ ദിസ്സതി. ചരിമഭവേ ബോധിസത്തേ കുച്ഛിഗതേ ബോധിസത്തമാതു വിയ ഉദരച്ഛവിയാ അച്ഛവിപ്പസന്നതായ ഏവം തേ നിച്ഛവീ അഹേസും. അപരേ ആഹു "സിബ്ബിത്വാ ഠപിതാ വിയ നേസം അഞ്ഞമഞ്ഞം ലീനാ ഛവി അഹോസീ"തി. ഏവം തേ നിച്ഛവിതായ വാ ലീനച്ഛവിതായ വാ **"ലിച്ഛവീ"**തി പഞ്ഞായിംസു.

താപസോ ദാരകേ പോസേന്തോ ഉസ്സൂരേ ഗാമം ഭിക്ഖായ പവിസതി, അതിദിവാ പടിക്കമതി. തസ്സ തം ബ്യാപാരം ഞത്വാ ഗോപാലകാ ആഹംസു - "ഭന്തേ, പബ്ബജിതാനം ദാരകപോസനം പലിബോധോ, അമ്ഹാകം ദാരകേ ദേഥ, മയം പോസേസ്സാമ, തുമ്ഹേ അത്തനോ കമ്മം കരോഥാ"തി. താപസോ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണി. ഗോപാലകാ ദുതിയദിവസേ മഗ്ഗം സമം കത്വാ പുപ്ഫേഹി ഓകിരിത്വാ ധജപടാകാ ഉസ്സാപേത്വാ തൂരിയേഹി വജ്ജമാനേഹി അസ്സമം ആഗതാ. താപസോ "മഹാപുഞ്ഞാ ദാരകാ, അപ്പമാദേനേവ വഡ്ഢേഥ, വഡ്ഢേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ആവാഹം കരോഥ, പഞ്ചഗോരസേന രാജാനം തോസേത്വാ ഭൂമിഭാഗം ഗഹേത്വാ നഗരം മാപേഥ, തത്ഥ കുമാരം അഭിസിഞ്ചഥാ"തി വത്വാ ദാരകേ അദാസി. തേ "സാധൂ"തി പടിസ്സുണിത്വാ ദാരകേ നേത്വാ പോസേസും. ദാരകാ വുഡ്ഢിമന്വായ കീളന്താ വിവാദട്ഠാനേസു അഞ്ഞേ ഗോപാലകദാരകേ ഹത്ഥേനപി പാദേനപി പഹരന്തി, തേ രോദന്തി. "കിസ്സ രോദഥാ"തി ച മാതാപിതൂഹി വുത്താ "ഇമേ നിമ്മാതാപിതികാ താപസപോസിതാ അമ്ഹേ അതീവ പഹരന്തീ"തി വദന്തി. തതോ

നേസം പോസകമാതാപിതരോപി "ഇമേ ദാരകാ അഞ്ഞേ ദാരകേ വിഹേസേന്തി ദുക്ഖാപേന്തി, ന ഇമേ സങ്ഗഹേതബ്ബാ, വജ്ജേതബ്ബാ ഇമേ"തി ആഹംസു. തതോ പഭുതി കിര സോ പദേസോ **"വജ്ജീ"**തി വുച്ചതി യോജനസതപരിമാണേന.

അഥ തം പദേസം ഗോപാലകാ രാജാനം തോസേത്വാ അഗ്ഗഹേസും. തത്ഥ ച നഗരം മാപേത്വാ സോളസവസ്സുദ്ദേസികം കുമാരം അഭിസിഞ്ചിത്വാ രാജാനം അകംസു. രജ്ജസമ്പത്തിദായകസ്സ കമ്മസ്സ കതത്താ അസമ്ഭിന്നേ ഏവ രാജകുലേ ഉപ്പന്നത്താ ച രാജകുമാരസ്സ പുഞ്ഞാനുഭാവസഞ്ചോദിതാ ദേവതാധിഗ്ഗഹിതാ അകംസൂതി കേചി. ദാരകസ്സ ദാരികായ സദ്ധിം വാരേയ്യം കത്വാ കതികം അകംസു "ബാഹിരതോ ദാരികാ ന ആനേതബ്ബാ, ഇതോ ദാരികാ ന കസ്സചി ദാതബ്ബാ"തി. തേസം പഠമസംവാസേന ദ്വേ ദാരകാ ജാതാ ധീതാ ച പുത്തോ ച. ഏവം സോളസക്ഖത്തും ദ്വേ ദ്വേ ജാതാ. തതോ തേസം ദാരകാനം യഥാക്കമം വഡ്ഢന്താനം ആരാമുയ്യാനനിവാസട്ഠാനപരിവാരസമ്പത്തിം ഗഹേതും അപ്പഹോന്തം നഗരം തിക്ഖത്തും ഗാവുതന്തരേന ഗാവുതന്തരേന പരിക്ഖിപിംസു. തസ്സ പുനപ്പുനം വിസാലീകതത്താ **"വേസാലീ"**ത്വേവ നാമം ജാതം. തേന വുത്തം - "തിക്ഖത്തും പാകാരപരിക്ഖേപവഡ്ഢനേന വിസാലീഭൂതത്താ വേസാലീതി വുച്ചതീ"തി.

ഇദമ്പി ച നഗരന്തി ന കേവലം രാജഗഹസാവത്ഥിയോ യേവാതി ദസ്സേതി. **തത്ഥ മഹാവനം നാമാതിആദി** മജ്ഝിമഭാണകസംയുത്തഭാണകാനം സമാനട്ഠകഥാ. **മജ്ഝിമട്ഠകഥായഞ്ഹി (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൮൭) സംയുത്തട്ഠകഥായഞ്ച** (സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൫.൯൮൫-൯൮൬) ഇമിനാവ നയേന വുത്തം. **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൩൫൯) പന **"മഹാവനേതി** ബഹിനഗരേ ഹിമവന്തേന സദ്ധിം ഏകാബദ്ധം ഹുത്വാ ഠിതം സയംജാതം വനം അത്ഥി, യം മഹന്തഭാവേനേവ മഹാവനന്തി വുച്ചതി, തസ്മിം മഹാവനേ. **കൂടാഗാരസാലായന്തി** തസ്മിം വനസണ്ഡേ സങ്ഘാരാമം പതിട്ഠാപേസും. തത്ഥ കണ്ണികം യോജേത്വാ ഥമ്ഭാനം ഉപരി കൂടാഗാരസാലാസങ്ഖേപേന ദേവവിമാനസദിസം പാസാദം അകംസു, തം ഉപാദായ സകലോപി സങ്ഘാരാമോ കൂടാഗാരസാലാതി പഞ്ഞായിത്ഥാ"തി വുത്തം. വനമജ്ഝേ കതത്താ **"വനം നിസ്സായാ"**തി വുത്തം. **ആരാമേതി** സങ്ഘാരാമേ. **ഹംസവട്ടകച്ഛദനേനാതി** ഹംസവട്ടകപടിച്ഛന്നേന, ഹംസമണ്ഡലാകാരേനാതി അത്ഥോ.

അനേകപരിയായേനാതി ഏത്ഥ **പരിയായ**-സദ്ദോ കാരണവചനോതി ആഹ **"അനേകേഹി കാരണേഹീ"**തി, അയം കായോ അവിഞ്ഞാണകോപി സവിഞ്ഞാണകോപി ഏവമ്പി അസുഭോ ഏവമ്പി അസുഭോതി നാനാവിധേഹി കാരണേഹീതി അത്ഥോ. **അസുഭാകാരസന്ദസ്സനപ്പവത്തന്തി** കേസാദിവസേന തത്ഥാപി വണ്ണാദിതോ അസുഭാകാരസ്സ സബ്ബസോ ദസ്സനവസേന പവത്തം. **കായവിച്ഛന്ദനിയകഥന്തി** അത്തനോ പരസ്സ ച കരജകായേ വിച്ഛന്ദനുപ്പാദനകഥം. **മുത്തം വാതിആദിനാ** ബ്യതിരേകമുഖേന കായസ്സ അമനുഞ്ഞതം ദസ്സേതി. തത്ഥ ആദിതോ തീഹി പദേഹി അദസ്സനീയതായ അസാരകതായ മജ്ഝേ ചതൂഹി ദുഗ്ഗന്ധതായ, അന്തേ ഏകേന ലേസമത്തേനപി മനുഞ്ഞതാഭാവമസ്സ ദസ്സേതി. **അഥ ഖോതിആദിനാ** അന്വയതോ സരൂപേനേവ അമനുഞ്ഞതായ ദസ്സനം. **ഛന്ദോതി** ദുബ്ബലരാഗോ. **രാഗോതി** ബലവരാഗോ. "കേസാ ലോമാദീ"തി സങ്ഖേപതോ വുത്തമത്ഥം വിഭാഗേന ദസ്സേതും **"യേപി ഹീ"**തിആദി വുത്തം. **അസുഭാതി** ആഗന്തുകേന സുഭാകാരേന വിരഹിതത്താ അസുഭാ. **അസുചിനോതി** അത്തനോ സഭാവേനേവ അസുചിനോ. **പടികൂലാതി** നാഗരികസ്സ അസുചികട്ഠാനം വിയ ജിഗുച്ഛനീയത്താ പടികൂലാ.

കേസാ നാമേതേ വണ്ണതോപി പടികൂലാ, സണ്ഠാനതോപി ഗന്ധതോപി ആസയതോപി ഓകാസതോപി പടികൂലാതി ദസ്സേന്തോ **"സോ ച നേസം...പേ॰... പഞ്ചഹി കാരണേഹി വേദിതബ്ബോ"**തി ആഹ. മനുഞ്ഞേപി (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൮൨; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൩൫൬) ഹി യാഗുപത്തേ വാ ഭത്തപത്തേ വാ കേസവണ്ണം കിഞ്ചി ദിസ്വാ "കേസമിസ്സകമിദം, ഹരഥ ന"ന്തി ജിഗുച്ഛന്തി, ഏവം കേസാ **വണ്ണതോ** പടികൂലാ. രത്തിം പരിഭുഞ്ജന്താപി കേസസണ്ഠാനം അക്കവാകം വാ മകചിവാകം വാ ഛുപിത്വാ തഥേവ ജിഗുച്ഛന്തി, ഏവം **സണ്ഠാനതോപി** പടികൂലാ. തേലമക്ഖനപുപ്ഫധൂപാദിസങ്ഖാരവിരഹിതാനഞ്ച കേസാനം ഗന്ധോ പരമജേഗുച്ഛോ ഹോതി, തതോ ജേഗുച്ഛതരോ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിത്താനം. കേസാ ഹി വണ്ണസണ്ഠാനതോ അപ്പടികൂലാപി സിയും, ഗന്ധേന പന പടികൂലായേവ. യഥാ ഹി ദഹരസ്സ കുമാരകസ്സ വച്ചം വണ്ണതോ ഹലിദ്ദിവണ്ണം, സണ്ഠാനതോപി ഹലിദ്ദിപിണ്ഡസണ്ഠാനം, സങ്കാരട്ഠാനേ ഛഡ്ഡിതഞ്ച ഉദ്ധുമാതകകാളസുനഖസരീരം വണ്ണതോ താലപക്കവണ്ണം, സണ്ഠാനതോ വട്ടേത്വാ വിസ്സട്ഠമുദിങ്ഗസണ്ഠാനം, ദാഠാപിസ്സ സുമനമകുളസദിസാതി ഉഭയമ്പി വണ്ണസണ്ഠാനതോ സിയാ അപ്പടികൂലം, ഗന്ധേന പന പടികൂലമേവ, ഏവം കേസാപി സിയും വണ്ണസണ്ഠാനതോ അപ്പടികൂലാ, **ഗന്ധേന** പന പടികൂലായേവാതി.

യഥാ പന അസുചിട്ഠാനേ ഗാമനിസ്സന്ദേന ജാതാനി സൂപേയ്യപണ്ണാനി നാഗരികമനുസ്സാനം ജേഗുച്ഛാനി ഹോന്തി അപരിഭോഗാനി, ഏവം കേസാപി പുബ്ബലോഹിതമുത്തകരീസപിത്തസേമ്ഹാദിനിസ്സന്ദേന ജാതത്താ ജേഗുച്ഛാതി ഇദം തേസം **ആസയതോ** പാടികുല്യം. ഇമേ ച കേസാ നാമ ഗൂഥരാസിമ്ഹി ഉട്ഠിതകണ്ണകം വിയ ഏകതിംസകോട്ഠാസരാസിമ്ഹി ജാതാ, തേ സുസാനസങ്കാരട്ഠാനാദീസു ജാതസാകം വിയ പരിഖാദീസു ജാതകമലകുവലയാദിപുപ്ഫം വിയ ച അസുചിട്ഠാനേ ജാതത്താ പരമജേഗുച്ഛാതി ഇദം തേസം **ഓകാസതോ** പാടികുല്യം. യഥാ ച കേസാനം, ഏവം സബ്ബകോട്ഠാസാനഞ്ച വണ്ണസണ്ഠാനഗന്ധാസയോകാസവസേന പഞ്ചധാ പടികൂലതാ വേദിതബ്ബാതി ആഹ **"ഏവം ലോമാദീന"**ന്തി. **പഞ്ചപഞ്ചപ്പഭേദേനാതി** ഏത്ഥ ബാഹിരത്ഥസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ പഞ്ച പഞ്ച പഭേദാ ഏതസ്സാതി പഞ്ചപഞ്ചപ്പഭേദോതി.

സംവണ്ണേന്തോതി വിത്ഥാരേന്തോ. **അസുഭായാതി** അസുഭമാതികായ. **ഫാതികമ്മന്തി** ബഹുലീകാരോ. **പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതന്തി** ഏത്ഥ കാമച്ഛന്ദോ ബ്യാപാദോ ഥിനമിദ്ധം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം വിചികിച്ഛാതി ഇമേസം പഞ്ചന്നം നീവരണാനം പഹാനവസേന പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനതാ വേദിതബ്ബാ. ന ഹി ഏതേസു അപ്പഹീനേസു ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി, തേനസ്സേതാനി പഹാനങ്ഗാനീതി വുച്ചന്തി. കിഞ്ചാപി ഹി ഝാനക്ഖണേ അഞ്ഞേപി അകുസലാ ധമ്മാ പഹീയന്തി, തഥാപി ഏതാനേവ വിസേസേന ഝാനന്തരായകരാനി. കാമച്ഛന്ദേന ഹി നാനാവിസയപലോഭിതം ചിത്തം ന ഏകത്താരമ്മണേ സമാധിയതി, കാമച്ഛന്ദാഭിഭൂതം വാ ചിത്തം ന കാമധാതുപ്പഹാനായ പടിപദം പടിപജ്ജതി, ബ്യാപാദേന ച ആരമ്മണേ പടിഹഞ്ഞമാനം ന നിരന്തരം പവത്തതി, ഥിനമിദ്ധാഭിഭൂതം അകമ്മഞ്ഞം ഹോതി, ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചപരേതം അവൂപസന്തമേവ ഹുത്വാ പരിബ്ഭമതി, വിചികിച്ഛായ ഉപഹതം ഝാനാധിഗമസാധികം പടിപദം നാരോഹതി. ഇതി വിസേസേന ഝാനന്തരായകരത്താ ഏതാനേവ പഹാനങ്ഗാനീതി വുത്താനി.

യസ്മാ പന വിതക്കോ ആരമ്മണേ ചിത്തം അഭിനിരോപേതി, വിചാരോ അനുപ്പബന്ധതി, തേഹി അവിക്ഖേപായ സമ്പാദിതപയോഗസ്സ ചേതസോ പയോഗസമ്പത്തിസമ്ഭവാ പീതി പീനനം, സുഖഞ്ച ഉപബ്രൂഹനം കരോതി, അഥ നം

സസമ്പയുത്തധമ്മം ഏതേഹി അഭിനിരോപനാനുബന്ധനപീനനഉപബ്രൂഹനേഹി അനുഗ്ഗഹിതാ ഏകഗ്ഗതാ ഏകത്താരമ്മണേ സമം സമ്മാ ആധിയതി, തസ്മാ വിതക്കോ വിചാരോ പീതി സുഖം ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപ്പത്തിവസേന പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതതാ വേദിതബ്ബാ. ഉപ്പന്നേസു ഹി ഏതേസു പഞ്ചസു ഝാനം ഉപ്പന്നം നാമ ഹോതി, തേനസ്സ ഏതാനി പഞ്ച സമന്നാഗതങ്ഗാനീതി വുച്ചന്തി. തസ്മാ ന ഏതേഹി സമന്നാഗതം അഞ്ഞദേവ ഝാനം നാമ അത്ഥീതി ഗഹേതബ്ബം. യഥാ പന അങ്ഗമത്തവസേനേവ ചതുരങ്ഗിനീ സേനാ, പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയം അട്ഠങ്ഗികോ ച മഗ്ഗോതി വുച്ചതി, ഏവമിദമ്പി അങ്ഗമത്തവസേനേവ "പഞ്ചങ്ഗിക"ന്തി വാ "പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗത"ന്തി വാ വുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം.

ഏതാനി ച പഞ്ചങ്ഗാനി കിഞ്ചാപി ഉപചാരക്ഖണേപി അത്ഥി, അഥ ഖോ ഉപചാരേ പകതിചിത്തതോ ബലവതരാനി, ഇധ പന ഉപചാരതോപി ബലവതരാനി രൂപാവചരക്ഖണപ്പത്താനി. ഏത്ഥ ഹി വിതക്കോ സുവിസദേന ആകാരേന ആരമ്മണേ ചിത്തം അഭിനിരോപയമാനോ ഉപ്പജ്ജതി, വിചാരോ അതിവിയ ആരമ്മണം അനുമജ്ജമാനോ, പീതിസുഖം സബ്ബാവന്തമ്പി കായം ഫരമാനം. തേനേവ വുത്തം "നാസ്സ കിഞ്ചി സബ്ബാവതോ കായസ്സ വിവേകജേന പീതിസുഖേന അപ്ഫുടം ഹോതീ"തി. ചിത്തേകഗ്ഗതാപി ഹേട്ഠിമമ്ഹി സമുഗ്ഗപടലേ ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം വിയ ആരമ്മണേ സുഫുസിതാ ഹുത്വാ ഉപ്പജ്ജതി. അയമേതേസം ഇതരേഹി വിസേസോ, തസ്മാ "പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗത"ന്തി അപ്പനാഝാനമേവ വിസേസേത്വാ വുത്തം.

തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നന്തി ഏത്ഥ പന ഝാനസ്സ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേന തിവിധകല്യാണതാ, തേസംയേവ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനം ലക്ഖണവസേന ദസലക്ഖണസമ്പന്നതാ വേദിതബ്ബാ. വിത്ഥാരനയം പനേത്ഥ സയമേവ പകാസയിസ്സതി. കിലേസചോരേഹി അനഭിഭവനീയത്താ ഝാനം **"ചിത്തമഞ്ജൂസ"**ന്തി വുത്തം. **നിസ്സായാ**തി പാദകം കത്വാ.

ദസലക്ഖണവിഭാവനേനേവ തിവിധകല്യാണതാപി വിഭാവിതാ ഹോതീതി ദസലക്ഖണം താവ ദസ്സേന്തോ **"തത്രിമാനീ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പാരിപന്ഥികതോ ചിത്തവിസുദ്ധീ**തിആദീനം പദാനം അത്ഥോ "തത്രായം പാളീ"തിആദിനാ വുത്തപാളിവണ്ണനായമേവ ആവി ഭവിസ്സതി. **തത്രാ**തി തസ്മിം ദസലക്ഖണവിഭാവനേ. **പടിപദാവിസുദ്ധീ**തി പടിപജ്ജതി ഝാനം ഏതായാതി പടിപദാ, ഗോത്രഭുപരിയോസാനോ പുബ്ബഭാഗിയോ ഭാവനാനയോ. പരിപന്ഥതോ വിസുജ്ഝനം വിസുദ്ധി, പടിപദായ വിസുദ്ധി പടിപദാവിസുദ്ധി. സാ പനായം യസ്മാ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ലബ്ഭതി, തസ്മാ വുത്തം **"പടിപദാവിസുദ്ധി ആദീ"**തി. **ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ**തി വിസോധേതബ്ബതാദീനം അഭാവതോ ഝാനപരിയാപന്നായ തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചനിപ്ഫത്തിയാ അനുബ്രൂഹനാ. സാ പനായം യസ്മാ വിസേസതോ ഝാനസ്സ ഠിതിക്ഖണേ ലബ്ഭതി, തേന വുത്തം **"ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ മജ്ഝേ"**തി. **സമ്പഹംസനാ**തി തത്ഥ ധമ്മാനം അനതിവത്തനാദിസാധകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന പരിയോദപനാ. സാ പന യസ്മാ ഝാനസ്സ ഓസാനക്ഖണേ പാകടാ ഹോതി, തസ്മാ വുത്തം **"സമ്പഹംസനാ പരിയോസാന"**ന്തി. **ഇമാനി തീണി ലക്ഖണാനീ**തി പരിപന്ഥതോ ചിത്തസ്സ വിസുജ്ഝനാകാരോ, മജ്ഝിമസ്സ സമഥനിമിത്തസ്സ പടിപജ്ജനാകാരോ, തത്ഥ പക്ഖന്ദനാകാരോതി ഇമാനി തീണി ഝാനസ്സ ആദിതോ ഉപ്പാദക്ഖണേ അപ്പനാപ്പത്തിലക്ഖണാനി. തേഹി ആകാരേഹി വിനാ അപ്പനാപ്പത്തിയാ അഭാവതോ അസതി ച അപ്പനായം തദഭാവതോ **ആദികല്യാണഞ്ചേവ** വിസുദ്ധിപടിപദത്താ യഥാവുത്തേഹി ലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതത്താ ച **തിലക്ഖണസമ്പന്നഞ്ച**. ഇമിനാ നയേന മജ്ഝപരിയോസാനലക്ഖണാനഞ്ച യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

കേചി പന "പടിപദാവിസുദ്ധി നാമ സസമ്ഭാരികോ ഉപചാരോ, ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ നാമ അപ്പനാ, സമ്പഹംസനാ നാമ പച്ചവേക്ഖണാ"തി വണ്ണയന്തി, തം ന യുത്തം. തഥാ ഹി സതി അജ്ഝാനധമ്മേഹി ഝാനസ്സ ഗുണസംകിത്തനം നാമ കതം ഹോതി. ന ഹി ഭൂമന്തരം ഭൂമന്തരപരിയാപന്നം ഹോതി, പാളിയാ ചേതം വിരുജ്ഝതി. "ഏകത്തഗതം ചിത്തം പടിപദാവിസുദ്ധിപക്ഖന്ദഞ്ചേവ ഹോതി ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹിതഞ്ച ഞാണേന ച സമ്പഹംസിത"ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൮) ഹി പാളിയം വുത്തം. ഏത്ഥ ഹി **ഏകത്തഗതം ചിത്ത**ന്തി ഇന്ദ്രിയാനം ഏകരസഭാവേന ഏകഗ്ഗതായ ച സിഖാപ്പത്തിയാ തദനുഗുണം ഏകത്തഗതം സസമ്പയുത്തം അപ്പനാപ്പത്തം ചിത്തം വുത്തം, തസ്സേവ ച പടിപദാവിസുദ്ധിപക്ഖന്ദതാദി അനന്തരം വുച്ചതേ. തസ്മാ പാളിയം ഏകസ്മിംയേവ അപ്പനാചിത്തക്ഖണേ പടിപദാവിസുദ്ധിആദീനം വുത്തത്താ അന്തോഅപ്പനായമേവ പരികമ്മാഗമനവസേന പടിപദാവിസുദ്ധി, തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചവസേന ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ, ധമ്മാനം അനതിവത്തനാദിഭാവസാധനേന പരിയോദാപകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന സമ്പഹംസനാ ച വേദിതബ്ബാ.

കഥം? യസ്മിം (പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧.൧൫൮; വിസുദ്ധി॰ ൧.൭൭) വാരേ അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി , തസ്മിം **യോ** നീവരണസങ്ഖാതോ കിലേസഗണോ **തസ്സ** ഝാനസ്സ **പരിപന്ഥോ, തതോ ചിത്തം വിസുജ്ഝതി,** വിസുദ്ധത്താ ആവരണവിരഹിതം ഹുത്വാ **മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി**. മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം നാമ സമപ്പവത്തോ അപ്പനാസമാധിയേവ, ലീനുദ്ധച്ചസങ്ഖാതാനം ഉഭിന്നം അന്താനം അനുപഗമനേന **മജ്ഝിമോ,** സവിസേസം പച്ചനീകധമ്മാനം വൂപസമനതോ **സമഥോ,** യോഗിനോ സുഖവിസേസാനം കാരണഭാവതോ **നിമിത്ത**ന്തി കത്വാ. തസ്സ പന അപ്പനാചിത്തസ്സ അനന്തരപച്ചയഭൂതം ഗോത്രഭുചിത്തം സതിപി പരിത്തമഹഗ്ഗതഭാവഭേദേ പച്ചയപച്ചയുപ്പന്നഭാവഭേദേ ച ഏകിസ്സായേവ സന്തതിയാ പരിണാമൂപഗമനതോ ഏകസന്തതിപരിണാമനയേന തഥത്തം അപ്പനാസമാധിവസേന സമാഹിതഭാവം ഉപഗച്ഛമാനം **മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി** നാമ. ഏവം പടിപന്നത്താ തഥത്തുപഗമനേന **തത്ഥ പക്ഖന്ദതി** നാമ. യസ്മിഞ്ഹി ഖണേ തഥത്തം മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി, തസ്മിംയേവ ഖണേ തഥത്തുപഗമനേന അപ്പനാസമാധിനാ സമാഹിതഭാവൂപഗമനേന **തത്ഥ പക്ഖന്ദതി** നാമ. ഏവം താവ പുരിമസ്മിം ഗോത്രഭുചിത്തേ വിജ്ജമാനാ പരിപന്ഥവിസുദ്ധിമജ്ഝിമസമഥപ്പടിപത്തിപക്ഖന്ദനാകാരാ ആഗമനവസേന നിപ്ഫജ്ജമാനാ **പഠമസ്സ ഝാനസ്സ** ഉപ്പാദക്ഖണേയേവ **പടിപദാവിസുദ്ധീ**തി വേദിതബ്ബാ. തേയേവ ഹി ആകാരാ പച്ചയവിസേസതോ ഝാനക്ഖണേ നിപ്ഫജ്ജമാനാ **പടിപദാവിസുദ്ധീ**തി വുത്താ.

ഏവം വിസുദ്ധസ്സ പന തസ്സ ചിത്തസ്സ പുന സോധേതബ്ബാഭാവതോ വിസോധനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ **വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി** നാമ. സമഥഭാവൂപഗമനേന സമഥപ്പടിപന്നസ്സ പുന സമാധാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ **സമഥപ്പടിപന്നം അജ്ഝുപേക്ഖതി** നാമ. സമഥപ്പടിപന്നഭാവതോ ഏവ ചസ്സ കിലേസസംസഗ്ഗം പഹായ ഏകത്തേന ഉപട്ഠിതസ്സ പുന ഏകത്തുപട്ഠാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ **ഏകത്തുപട്ഠാനം അജ്ഝുപേക്ഖതി** നാമ. ഏവം തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചവസേന ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ വേദിതബ്ബാ.

യേ പനേതേ ഏവം ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹിതേ തസ്മിം ഝാനചിത്തേ ജാതാ സമാധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതാ യുഗനദ്ധധമ്മാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അനതിവത്തമാനാ ഹുത്വാ പവത്താ, യാനി ച സദ്ധാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി നാനാകിലേസേഹി വിമുത്തത്താ

വിമുത്തിരസേന ഏകരസാനി ഹുത്വാ പവത്താനി, യഞ്ചേസ തദുപഗം തേസം അനതിവത്തനഏകരസസഭാവാനം അനുച്ഛവികം വീരിയം വാഹയതി, യാ ചസ്സ തസ്മിം ഖണേ പവത്താ ആസേവനാ, സബ്ബേപി തേ ആകാരാ യസ്മാ ഞാണേന സംകിലേസവോദാനേസു തം തം ആദീനവഞ്ച ആനിസംസഞ്ച ദിസ്വാ തഥാ തഥാ സമ്പഹംസിതത്താ വിസോധിതത്താ പരിയോദാപിതത്താ നിപ്ഫന്നാ, തസ്മാ ധമ്മാനം അനതിവത്തനാദിഭാവസാധനേന പരിയോദാപകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന സമ്പഹംസനാ വേദിതബ്ബാതി വുത്തം.

അഥ കസ്മാ സമ്പഹംസനാവ "പരിയോസാന"ന്തി വുത്താ, ന ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാതി? യസ്മാ തസ്മിം ഭാവനാചിത്തേ ഉപേക്ഖാവസേന ഞാണം പാകടം ഹോതി, തസ്മാ ഞാണകിച്ചഭൂതാ സമ്പഹംസനാ "പരിയോസാന"ന്തി വുത്താ. തഥാ ഹി അപ്പനാകാലേ ഭാവനായ സമപ്പവത്തിയാ പടിപക്ഖസ്സ ച സുപ്പഹാനതോ പഗ്ഗഹാദീസു ബ്യാപാരസ്സ അകാതബ്ബതോ അജ്ഝുപേക്ഖനാവ ഹോതി. യം സന്ധായ വുത്തം "സമയേ ചിത്തസ്സ അജ്ഝുപേക്ഖനാ വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതീ"തി ച ആദി. സാ പനായം അജ്ഝുപേക്ഖനാ ഞാണസ്സ കിച്ചസിദ്ധിയാ ഹോതി വിസേസതോ ഞാണസാധനത്താ അപ്പനാബ്യാപാരസ്സ, തസ്മാ ഞാണകിച്ചഭൂതാ സമ്പഹംസനാ "പരിയോസാന"ന്തി വുത്താ. ഏവം തിവിധായ പടിപദാവിസുദ്ധിയാ ലദ്ധവിസേസായ തിവിധായ ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനായ സാതിസയം പഞ്ചിന്ദ്രിയസ്സ അധിമത്തഭാവേന ചതുബ്ബിധാപി സമ്പഹംസനാ സിജ്ഝതീതി ആഗമനുപേക്ഖാഞാണകിച്ചവസേന ദസപി ആകാരാ ഝാനേ ഏവ വേദിതബ്ബാ.

ഏവം തിവിധത്തഗതം ചിത്തന്തിആദീനി തസ്സേവ ചിത്തസ്സ ഥോമനവചനാനി. തത്ഥ **ഏവം തിവിധത്തഗത**ന്തി ഏവം യഥാവുത്തേന വിധിനാ പടിപദാവിസുദ്ധിപക്ഖന്ദനഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനഞാണസമ്പഹംസനാവസേന തിവിധഭാവം ഗതം. **വിതക്കസമ്പന്ന**ന്തി കിലേസക്ഖോഭവിരഹിതത്താ വിതക്കേന സുന്ദരഭാവമുപഗതം. **ചിത്തസ്സ അധിട്ഠാനസമ്പന്ന**ന്തി തസ്മിംയേവ ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ നിരന്തരപ്പവത്തിസങ്ഖാതേന അധിട്ഠാനേന സമ്പന്നം അനൂനം. യഥാ അധിട്ഠാനവസിയം അധിട്ഠാനന്തി ഝാനപ്പവത്തി, തഥാ ഇധാപി ചിത്തസ്സ അധിട്ഠാനന്തി ചിത്തേകഗ്ഗതാപി യുജ്ജതി. തേന ഹി ഏകസ്മിംയേവ ആരമ്മണേ ചിത്തം അധിട്ഠാതി, ന ഏത്ഥ വിക്ഖിപതീതി. **സമാധിസമ്പന്ന**ന്തി വിസും വുത്തത്താ പന വുത്തനയേനേവ ഗഹേതബ്ബോ. അഥ വാ സമാധിസ്സേവ ഝാനങ്ഗസങ്ഗഹിതത്താ "ചിത്തസ്സ അധിട്ഠാനസമ്പന്ന"ന്തി ഝാനങ്ഗപഞ്ചകവസേന വുത്തം. **സമാധിസമ്പന്ന**ന്തി ഇന്ദ്രിയസങ്ഗഹിതത്താ ഇന്ദ്രിയപഞ്ചകവസേന.

അസുഭസഞ്ഞാപരിചിതേനാതി സകലം കായം അസുഭന്തി പവത്തായ സഞ്ഞായ സഹഗതത്താ ഝാനം അസുഭസഞ്ഞാ, തേന പരിചിതേന പരിഭാവിതേന. **ചേതസാ**തി ചിത്തേന. **ബഹുല**ന്തി അഭിണ്ഹം. **വിഹരതോ**തി വിഹരന്തസ്സ, അസുഭസമാപത്തിബഹുലസ്സാതി അത്ഥോ. **മേഥുനധമ്മസമാപത്തിയാ**തി മേഥുനധമ്മേന സമങ്ഗിഭാവതോ. **പടിലീയതീ**തി ഏകപസ്സേന നിലീയതി നിലീനം വിയ ഹോതി. **പടികുടതീ**തി സങ്കുചതി. **പടിവത്തതീ**തി നിവത്തതി. **ന സമ്പസാരീയതീ**തി ന വിസരതി, അഭിരതിവസേന ന പക്ഖന്ദതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ **പടിലീയതീ**തി സങ്കുചതി തത്ഥ പടികൂലതായ സണ്ഠിതത്താ. **പടികുടതീ**തി അപസക്കതി ന ഉപസക്കതി. **പടിവത്തതീ**തി നിവത്തതി, തതോ ഏവ **ന സമ്പസാരീയതീ**തി. **ന്ഹാരുദദ്ദുല**ന്തി ന്ഹാരുഖണ്ഡം ന്ഹാരുവിലേഖനം വാ.

അദ്ധമാസന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം. **പടിസല്ലീയിതു**ന്തി യഥാവുത്തകാലം പടി പടി ദിവസേ ദിവസേ സമാപത്തിയം ധമ്മചിന്തായ ചിത്തം നിലീയിതും. **പയുത്തവാച**ന്തി പച്ചയപടിസംയുത്തവാചം, ബുദ്ധാ ഇമേസു ദിവസേസു പിണ്ഡായ ന ചരന്തി, വിഹാരേയേവ നിസീദന്തി, തേസം ദിന്നം മഹപ്ഫലം ഹോതീതി ആദിവചനം.

കല്യാണൂപനിസ്സയവസേനാതി പബ്ബജ്ജായ ഉപനിസ്സയവസേന. **പരേ കിരാ**തി **കിര**-സദ്ദോ അരുചിസൂചനത്ഥോ. തേനാഹ **"ഇദം പന ഇച്ഛാമത്ത"**ന്തി, പവത്തിഅജാനനം ആരോചയിതാഭാവോ ഞാതേ നിവാരണഞ്ചാതി ഇദം തേസം ഇച്ഛാമത്തം , ന പന കാരണന്തി അത്ഥോ. അപരേ പന വദന്തി "ഏതസ്മിം കിര അഡ്ഢമാസേ ന കോചി ബുദ്ധവേനേയ്യോ അഹോസി, അഥ സത്ഥാ ഇമം അഡ്ഢമാസം ഫലസമാപത്തിസുഖേന വീതിനാമേസ്സാമി, ഇതി മയ്ഹഞ്ചേവ സുഖവിഹാരോ ഭവിസ്സതി, അനാഗതേ ച പച്ഛിമാ ജനതാ 'സത്ഥാപി ഗണം പഹായ ഏകകോ വിഹാസി, കിമങ്ഗം പന മയ'ന്തി ദിട്ഠാനുഗതിം ആപജ്ജിസ്സതി, തദസ്സ ഭവിസ്സതി ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാതി ഇമിനാ കാരണേന ഏവമാഹാ"തി. **നേവ കോചി ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമതീ**തി ഠപേത്വാ പിണ്ഡപാതനീഹാരകം അഞ്ഞോ കോചി നേവ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമതി, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പന സത്ഥു വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ ഏകം ഭിക്ഖും അദാസി. സോ പാതോവ ഗന്ധകുടിപരിവേണസമ്മജ്ജനമുഖോദകദന്തകട്ഠദാനാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി തസ്മിം തസ്മിം ഖണേ കത്വാ അപഗച്ഛതി.

അനേകകാരണസമ്മിസ്സോതി ഏത്ഥ കായസ്സ അസുചിദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛപടികൂലതാവ അനേകകാരണം. **മണ്ഡനകപകതികോ**തി അലങ്കാരകസഭാവോ. കോചി തരുണോപി യുവാ ന ഹോതി, കോചി യുവാപി മണ്ഡനകജാതികോ ന ഹോതി യഥാ ഉപസന്തസഭാവോ ആലസിയബ്യസനാദീഹി വാ അഭിഭൂതോ, ഇധ പന ദഹരോ ചേവ യുവാ ച മണ്ഡനകജാതികോ ച അധിപ്പേതോ. **പഠമയോബ്ബനം** നാമ പന്നരസവസ്സതോ യാവ ദ്വത്തിംസ സംവച്ഛരാനി, സോളസവസ്സതോ വാ യാവ തേത്തിംസ വസ്സാനി. **കുണപ**ന്തി മതകളേവരം, അഹിസ്സ കുണപം **അഹികുണപം**. ഏവം ഇതരാനിപി. അതിപടികൂലജിഗുച്ഛനീയസഭാവതോ ചേത്ഥ ഇമാനേവ തീണി വുത്താനീതി വേദിതബ്ബാനി. അഞ്ഞേസഞ്ഹി സസസൂകരാദീനം കുണപം മനുസ്സാ കടുകഭണ്ഡാദീഹി അഭിസങ്ഖരിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തിപി, ഇമേസം പന കുണപം അഭിനവമ്പി ജിഗുച്ഛന്തിയേവ, കോ പന വാദോ കാലാതിക്കമേന പൂതിഭൂതേ. അതിപടികൂലജിഗുച്ഛനീയതാ ച നേസം അതിവിയ ദുഗ്ഗന്ധതായ, സാ ച അഹീനം തിഖിണകോപതായ കുക്കുരമനുസ്സാനം ഓദനകുമ്മാസൂപചയതായ ച സരീരസ്സ ഹോതീതി വദന്തി.

സമണകുത്തകോതി സമണകിച്ചകോ, കാസാവനിവാസനാദിവസേന സമണകിച്ചകാരീതി വുത്തം ഹോതി . തേനാഹ **"സമണവേസധാരകോ"**തി. **സബ്ബമകംസൂ**തി പുഥുജ്ജനാ സാവജ്ജേപി തത്ഥ അനവജ്ജസഞ്ഞിനോ ഹുത്വാ കരണകാരാപനസമനുഞ്ഞതാദിഭേദം സബ്ബമകംസു. **ലോഹിതക**ന്തി ഏത്ഥ "ലോഹിതഗത"ന്തിപി പഠന്തി. വഗ്ഗൂതി മതാ **വഗ്ഗുമതാ. പുഞ്ഞസമ്മതാ**തി പുജ്ജഭവഫലനിബ്ബത്തനേന സത്താനം പുനനേന വിസോധനേന പുഞ്ഞന്തി സമ്മതാ. **പവാഹേസ്സാമീ**തി ഗമയിസ്സാമി, വിസോധേസ്സാമീതി അത്ഥോ.

ഫന്ദന. മാരധേയ്യം വുച്ചതി തേഭൂമകാ ധമ്മാ. വചനത്ഥതോ പന മാരസ്സ ധേയ്യം **മാരധേയ്യം. ധേയ്യ**ന്തി ഠാനം വത്ഥു നിവാസോ ഗോചരോ. മാരോ വാ ഏത്ഥ ധിയതി തിട്ഠതി പവത്തതീതി **മാരധേയ്യം, മാരോ**തി ചേത്ഥ കിലേസമാരോ അധിപ്പേതോ, കിലേസമാരവസേനേവ ച ദേവപുത്തമാരസ്സ കാമഭവേ ആധിപച്ചന്തി. **മാരവിസയം നാതിക്കമിസ്സതീ**തി

ചിന്തേത്വാതി ഏവമയം സംവേഗം പടിലഭിത്വാ മാരവിസയം അതിക്കമേയ്യാപി, മയാ പന ഏവം വുത്തേ ഉപ്പന്നം സംവേഗം പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ മാരവിസയം നാതിക്കമിസ്സതീതി ഏവം ചിന്തേത്വാ. **ദ്വിവചന**ന്തി ദ്വിക്ഖത്തും വചനം, ആമേഡിതവചനന്തി വുത്തം ഹോതി. **നിയോജേന്തീ**തി ഏത്ഥ അയം അന്ധബാലാ ദേവതാ ഏവം ഉപ്പന്നസംവേഗമൂലകം സമണധമ്മം കത്വാ "അയം മാരവിസയം അതിക്കമേയ്യാപീ"തി ചിന്തേത്വാ അത്തനോ അഞ്ഞാണതായ "മതാ സംസാരതോ മുച്ചന്തീ"തി ഏവംലദ്ധികാപി സമാനാ അത്തനോ ലദ്ധിവസേന മതാ ഭിക്ഖൂ സംസാരതോ മുച്ചന്തീതി ഇമമത്ഥം അനുപപരിക്ഖിത്വാ തം തത്ഥ നിയോജേസീതി വേദിതബ്ബം.

കിഞ്ചാപി അസുഭകഥം കഥേന്തേന ഭഗവതാ യഥാ തേസം ഭിക്ഖൂനം മരണഭയം ന ഭവിസ്സതി, തഥാ ദേസിതത്താ ഭിക്ഖൂനഞ്ച തം ധമ്മകഥം സുത്വാ അസുഭഭാവനാനുയോഗേന കായേ വിഗതഛന്ദരാഗതായ മരണസ്സ അഭിപത്ഥിതഭാവതോ ഭയം നത്ഥി, തം പന അസിഹത്ഥം തഥാ വിചരന്തം ദിസ്വാ തദഞ്ഞേസം ഭിക്ഖൂനം ഉപ്പജ്ജനകഭയം സന്ധായ "ഹോതിയേവ ഭയ"ന്തിആദി വുത്തന്തി വദന്തി. "അത്തനാപി അത്താനം ജീവിതാ വോരോപേന്തി, അഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി ജീവിതാ വോരോപേന്തീ"തി വുത്തത്താ **"സബ്ബാനിപി താനി പഞ്ച ഭിക്ഖുസതാനി ജീവിതാ വോരോപേസീ"**തി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം. അപ്പകഞ്ഹി ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി "പഞ്ചസതാനീ"തി വുത്തം. തസ്മാ യേ ച അത്തനാവ അത്താനം അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച ജീവിതാ വോരോപേസും, തേ ഠപേത്വാ അവസേസേ പുഥുജ്ജനഭിക്ഖൂ സബ്ബേ ച അരിയേ അയം ജീവിതാ വോരോപേസീതി വേദിതബ്ബം.

൧൬൪. **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ**തി ഏത്ഥ **പടിസല്ലാന**ന്തി തേഹി തേഹി സത്തസങ്ഖാരേഹി പടിനിവത്തിത്വാ അപസക്കിത്വാ സല്ലാനം നിലീയനം വിവേചനം, കായചിത്തേഹി തതോ വിവിത്തതാ ഏകീഭാവോതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ **"ഏകീഭാവതോ"**തി , പവിവേകതോതി അത്ഥോ. **ഏകീഭാവോ**തി ഹി കായചിത്തവിവേകോ വുത്തോ. **വുട്ഠിതോ**തി തതോ ദുവിധവിവേകതോ ഭവങ്ഗുപ്പത്തിയാ രൂപാരമ്മണാദിസങ്ഖാരസമായോഗേന ഗഹട്ഠപബ്ബജിതാദിസത്തസമാഗമേന ച അപേതോ. **ഉദ്ദേസം പരിപുച്ഛം ഗണ്ഹന്തീ**തി അത്തനോ അത്തനോ ആചരിയാനം സന്തികേ ഗണ്ഹന്തി. കാമം ദസാനുസ്സതിഗ്ഗഹണേനേവ ആനാപാനസ്സതിപി ഗഹിതാ, സാ പന തത്ഥ സന്നിപതിതഭിക്ഖൂസു ബഹൂനം സപ്പായാ സാത്ഥികാ ച, തസ്മാ പുന ഗഹിതാ. തഥാ ഹി ഭഗവാ തമേവ കമ്മട്ഠാനം തേസം ഭിക്ഖൂനം കഥേസി. ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാ അസുഭകമ്മട്ഠാനസദിസാ, ചത്താരോ പന ആരുപ്പാ ആദികമ്മികാനം അനനുരൂപാതി തേസം ഇധ അഗ്ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം.

വേസാലിം ഉപനിസ്സായാതി വേസാലീനഗരം ഗോചരഗാമം കത്വാ. **ഉപട്ഠാനസാലായ**ന്തി ധമ്മസഭായം. **മുഹുത്തേനേവാ**തി സത്ഥരി സദ്ധമ്മേ ച ഗാരവേന ഉപഗതഭിക്ഖൂനം വചനസമനന്തരമേവ ഉട്ഠഹിംസൂതി കത്വാ വുത്തം. ബുദ്ധകാലേ കിര ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ സന്ദേസം സിരസാ സമ്പടിച്ഛിതും ഓഹിതസോതാ വിഹരന്തി. **യസ്സാ**തി യസ്സ കത്തബ്ബസ്സ. **കാല**ന്തി ദേസനാകാലം സന്ധായ വദതി.

പഠമപഞ്ഞത്തിനിദാനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ആനാപാനസ്സതിസമാധികഥാവണ്ണനാ

൧൬൫. **അരഹത്തപ്പത്തിയാ**തി അരഹത്തപ്പത്തിഅത്ഥായ. **അഞ്ഞം പരിയായ**ന്തി അരഹത്താധിഗമത്ഥായ അഞ്ഞമ്പി കാരണം. **ആചിക്ഖന്തോ**തി പസംസാപുബ്ബകം ദേസേന്തോ, പസംസാ ച തത്ഥ അഭിരുചിജനനേന ഉസ്സാഹനത്ഥാ. തഞ്ഹി സുത്വാ ഭിക്ഖൂ "ഭഗവാ ഇമം സമാധിം അനേകേഹി ആകാരേഹി പസംസതി, സന്തോ കിരായം സമാധി പണീതോ ച അസേചനകോ ച സുഖോ ച വിഹാരോ, പാപധമ്മേ ച ഠാനസോ അന്തരധാപേതീ"തി സഞ്ജാതാഭിരുചിനോ ഉസ്സാഹജാതാ സക്കച്ചം അനുയുഞ്ജിതബ്ബം പടിപജ്ജിതബ്ബം മഞ്ഞന്തി.

അത്ഥയോജനക്കമന്തി അത്ഥഞ്ച യോജനക്കമഞ്ച. ഭഗവാ അത്തനോ പച്ചക്ഖഭൂതം സമാധിം ദേസനാനുഭാവേന തേസമ്പി ഭിക്ഖൂനം ആസന്നം പച്ചക്ഖഞ്ച കരോന്തോ സമ്പിണ്ഡനവസേന **"അയമ്പി ഖോ"**തിആദിമാഹ. **അസ്സാസപസ്സാസപരിഗ്ഗാഹികാ**തി ദീഘരസ്സാദിവിസേസേഹി സദ്ധിം അസ്സാസപസ്സാസേ പരിച്ഛിജ്ജ ഗാഹികാ, തേ ആരബ്ഭ പവത്താതി അത്ഥോ.

ഇദാനി യഥാവുത്തമത്ഥം പാളിയാ വിഭാവേന്തോ ആഹ **"വുത്തഞ്ഹേത"**ന്തിആദി. തത്ഥ **നോ പസ്സാസോ നോ അസ്സാസോ**തി സോ സോയേവ അത്ഥോ പടിസേധേന വിസേസേത്വാ വുത്തോ. **അസ്സാസവസേനാ**തി അസ്സാസം ആരമ്മണം കത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **പസ്സാസവസേനാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **ഉപട്ഠാനം സതീ**തി അസമ്മുസ്സനതായ തമേവ അസ്സാസം പസ്സാസഞ്ച ഉപഗന്ത്വാ ഠാനം സതി നാമാതി അത്ഥോ. ഏത്താവതാ ആനാപാനേസു സതി **ആനാപാനസ്സതീ**തി അയമത്ഥോ വുത്തോ ഹോതി. ഇദാനി സതിവസേനേവ പുഗ്ഗലം നിദ്ദിസിതുകാമേന **"യോ അസ്സസതി, തസ്സുപട്ഠാതി, യോ പസ്സസതി, തസ്സുപട്ഠാതീ"**തി വുത്തം. യോ അസ്സസതി, തസ്സ സതി അസ്സാസം ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതി. യോ പസ്സസതി, തസ്സ സതി പസ്സാസം ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതീതി അത്ഥോ.

യുത്തോതി സമ്പയുത്തോ. **ആനാപാനസ്സതിയ**ന്തി ആനാപാനസ്സതിയം പച്ചയഭൂതായന്തി അത്ഥോ. പുരിമസ്മിഞ്ഹി അത്ഥേ സമാധിസ്സ സതിയാ സഹജാതാദിപച്ചയഭാവോ വുത്തോ സമ്പയുത്തവചനതോ, ദുതിയസ്മിം പന ഉപനിസ്സയഭാവോപി. ഉപചാരജ്ഝാനസഹഗതാ ഹി സതി അപ്പനാസമാധിസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതീതി ഉഭയഥാപി സഹജാതാദീനം സത്തന്നമ്പി പച്ചയാനം വസേന പച്ചയഭാവം ദസ്സേതി. "പുന ചപരം, ഉദായി, അക്ഖാതാ മയാ സാവകാനം പടിപദാ, യഥാപടിപന്നാ മേ സാവകാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ഭാവേന്തീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൨൪൭) ഉപ്പാദനവഡ്ഢനട്ഠേന ഭാവനാതി വുച്ചതീതി തദുഭയവസേന അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"ഭാവിതോതി ഉപ്പാദിതോ വഡ്ഢിതോ ചാ"**തി ആഹ. തത്ഥ ഭാവം വിജ്ജമാനതം ഇതോ ഗതോതി **ഭാവിതോ,** ഉപ്പാദിതോ പടിലദ്ധമത്തോതി അത്ഥോ. ഉപ്പന്നോ പന ലദ്ധാസേവനോ ഭാവിതോ, പഗുണഭാവം ആപാദിതോ വഡ്ഢിതോതി അത്ഥോ. **ബഹുലീകതോ**തി ബഹുലം പവത്തിതോ. തേന ആവജ്ജനാദിവസീഭാവപ്പത്തിമാഹ. യോ ഹി വസീഭാവം ആപാദിതോ, സോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സമാപജ്ജിതബ്ബതോ പുനപ്പുനം പവത്തിസ്സതി. തേന വുത്തം **"പുനപ്പുനം കതോ"**തി. യഥാ "ഇധേവ, ഭിക്ഖവേ, സമണോ (മ॰ നി॰ ൧.൧൩൯; അ॰ നി॰ ൪.൨൪൧) വിവിച്ചേവ കാമേഹീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൨൬; സം॰ നി॰ ൨.൧൫൨) ച ഏവമാദീസു പഠമപദേ വുത്തോ ഏവ-സദ്ദോ ദുതിയാദീസുപി വുത്തോയേവ ഹോതി, ഏവമിധാപീതി ആഹ **"ഉഭയത്ഥ ഏവ-സദ്ദേന നിയമോ വേദിതബ്ബോ"**തി.

ഉഭയപദനിയമേന ലദ്ധഗുണം ദസ്സേതും **"അയം ഹീ"**തിആദി വുത്തം. **അസുഭകമ്മട്ഠാന**ന്തി അസുഭാരമ്മണം ഝാനമാഹ. തഞ്ഹി അസുഭേസു യോഗകമ്മഭാവതോ യോഗിനോ സുഖവിസേസാനം കാരണഭാവതോ ച "അസുഭകമ്മട്ഠാന"ന്തി വുച്ചതി. **കേവല**ന്തി ഇമിനാ ആരമ്മണം നിവത്തേതി. **പടിവേധവസേനാ**തി ഝാനപടിവേധവസേന. ഝാനഞ്ഹി ഭാവനാവിസേസേന ഇജ്ഝന്തം അത്തനോ വിസയം പടിവിജ്ഝന്തമേവ പവത്തതി യഥാസഭാവതോ പടിവിജ്ഝീയതി ചാതി പടിവേധോതി വുച്ചതി. **ഓളാരികാരമ്മണത്താ**തി ബീഭച്ഛാരമ്മണത്താ. **പടികൂലാരമ്മണത്താ**തി ജിഗുച്ഛിതബ്ബാരമ്മണത്താ. **പരിയായേനാ**തി കാരണേന ലേസന്തരേന വാ. **ആരമ്മണസന്തതായപീ**തി അനുക്കമേന വിചേതബ്ബതം പത്താരമ്മണസ്സ പരമസുഖുമതം സന്ധായാഹ. സന്തേ ഹി സന്നിസിന്നേ ആരമ്മണേ പവത്തമാനോ ധമ്മോ സയമ്പി സന്നിസിന്നോവ ഹോതി. തേനാഹ - **"സന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ"**തി, നിബ്ബുതസബ്ബപരിളാഹോതി അത്ഥോ. ആരമ്മണസന്തതായ തദാരമ്മണാനം ധമ്മാനം സന്തതാ ലോകുത്തരധമ്മാരമ്മണാഹി പച്ചവേക്ഖണാഹി ദീപേതബ്ബാ.

നാസ്സ സന്തപണീതഭാവാവഹം കിഞ്ചി സേചനന്തി **അസേചനകോ,** അസേചനകത്താ **അനാസിത്തകോ,** അനാസിത്തകത്താ ഏവ **അബ്ബോകിണ്ണോ** അസമ്മിസ്സോ പരികമ്മാദിനാ, തതോയേവ **പാടിയേക്കോ,** വിസുംയേവേകോ **ആവേണികോ** അസാധാരണോ. സബ്ബമേതം സരസതോ ഏവ സന്തഭാവം ദസ്സേതും വുത്തം, പരികമ്മം വാ സന്തഭാവനിമിത്തം. **പരികമ്മ**ന്തി ച കസിണകരണാദിനിമിത്തുപ്പാദപരിയോസാനം, താദിസം ഇധ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. തദാ ഹി കമ്മട്ഠാനം നിരസ്സാദത്താ അസന്തം അപ്പണീതം സിയാ. ഉപചാരേന വാ നത്ഥി ഏത്ഥ സന്തതാതി യോജനാ. യഥാ ഉപചാരക്ഖണേ നീവരണവിഗമേന അങ്ഗപാതുഭാവേന ച പരേസം സന്തതാ ഹോതി, ന ഏവമിമസ്സ. അയം പന ആദിമനസി...പേ॰... പണീതോ ചാതി യോജനാ. **കേചീ**തി ഉത്തരവിഹാരവാസികേ സന്ധായാഹ. **അനാസിത്തകോ**തി ഉപസേചനേന അനാസിത്തകോ. തേനാഹ **"ഓജവന്തോ"**തി, ഓജവന്തസദിസോതി അത്ഥോ. **മധുരോ**തി ഇട്ഠോ. ചേതസികസുഖപ്പടിലാഭസംവത്തനം തികചതുക്കജ്ഝാനവസേന ഉപേക്ഖായ വാ സന്തഭാവേന സുഖഗതികത്താ സബ്ബേസമ്പി വസേന വേദിതബ്ബം. ഝാനസമുട്ഠാനപണീതരൂപഫുടസരീരതാവസേന പന കായികസുഖപ്പടിലാഭസംവത്തനം ദട്ഠബ്ബം, തഞ്ച ഖോ ഝാനതോ വുട്ഠിതകാലേ. ഇമസ്മിം പക്ഖേ **അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേ**തി ഇദം ഹേതുമ്ഹി ഭുമ്മവചനം ദട്ഠബ്ബം.

അവിക്ഖമ്ഭിതേതി ഝാനേന സകസന്താനതോ അനീഹടേ അപ്പഹീനേ. **അകോസല്ലസമ്ഭൂതേ**തി അകോസല്ലം വുച്ചതി അവിജ്ജാ, തതോ സമ്ഭൂതേ. അവിജ്ജാപുബ്ബങ്ഗമാ ഹി സബ്ബേ പാപധമ്മാ. **ഖണേനേവാ**തി അത്തനോ പവത്തിക്ഖണേനേവ. **അന്തരധാപേതീ**തി ഏത്ഥ അന്തരധാപനം വിനാസനം. തം പന ഝാനകത്തുകസ്സ ഇധാധിപ്പേതത്താ പരിയുട്ഠാനപ്പഹാനം ഹോതീതി ആഹ **"വിക്ഖമ്ഭേതീ"**തി. **വൂപസമേതീ**തി വിസേസേന ഉപസമേതി. വിസേസേന ഉപസമനം പന സമ്മദേവ ഉപസമനം ഹോതീതി ആഹ **"സുട്ഠു ഉപസമേതീ"**തി.

നനു ച അഞ്ഞോപി സമാധി അത്തനോ പവത്തിക്ഖണേനേവ പടിപക്ഖധമ്മേ അന്തരധാപേതി വൂപസമേതി, അഥ കസ്മാ അയമേവ സമാധി ഏവം വിസേസേത്വാ വുത്തോതി? പുബ്ബഭാഗതോ പട്ഠായ നാനാവിതക്കവൂപസമനസബ്ഭാവതോ. വുത്തഞ്ഹേതം "ആനാപാനസ്സതി ഭാവേതബ്ബാ വിതക്കുപച്ഛേദായാ"തി (അ॰ നി॰ ൯.൧; ഉദാ॰ ൩൧). അപിച തിക്ഖപഞ്ഞസ്സ ഞാണുത്തരസ്സേതം കമ്മട്ഠാനം, ഞാണുത്തരസ്സ ച കിലേസപ്പഹാനം ഇതരേഹി സാതിസയം യഥാ സദ്ധാധിമുത്തേഹി ദിട്ഠിപ്പത്തസ്സ, തസ്മാ ഇമം വിസേസം സന്ധായ "ഠാനസോ അന്തരധാപേതി വൂപസമേതീ"തി വുത്തം. അഥ വാ നിമിത്തപാതുഭാവേ സതി ഖണേനേവ അങ്ഗപാതുഭാവസബ്ഭാവതോ അയമേവ സമാധി "ഠാനസോ അന്തരധാപേതി വൂപസമേതീ"തി വുത്തോ യഥാ തം മഹതോ അകാലമേഘസ്സ ഉട്ഠിതസ്സ ധാരാനിപാതേ ഖണേനേവ പഥവിയം രജോജല്ലസ്സ വൂപസമോ. തേനേവാഹ "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, മഹാ അകാലമേഘോ ഉട്ഠിതോ"തിആദി. സാസനികസ്സ ഝാനഭാവനാ യേഭുയ്യേന നിബ്ബേധഭാഗിയാവ ഹോതീതി ആഹ **"നിബ്ബേധഭാഗിയത്താ"**തി. ബുദ്ധാനം പന ഏകംസേന നിബ്ബേധഭാഗിയാവ ഹോതി. ഇമമേവ ഹി കമ്മട്ഠാനം ഭാവേത്വാ സബ്ബേപി സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ സമ്മാസമ്ബോധിം അധിഗച്ഛന്തി, അരിയമഗ്ഗസ്സ പാദകഭൂതോ അയം സമാധി അനുക്കമേന വഡ്ഢിത്വാ അരിയമഗ്ഗഭാവം ഉപഗതോ വിയ ഹോതീതി ആഹ **"അനുപുബ്ബേന അരിയമഗ്ഗവുഡ്ഢിപ്പത്തോ"**തി. അയം പനത്ഥോ വിരാഗനിരോധപടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനാനം വസേന സമ്മദേവ യുജ്ജതി.

കഥന്തി ഇദം പുച്ഛനാകാരവിഭാവനപദം, പുച്ഛാ ചേത്ഥ കഥേതുകമ്യതാവസേന അഞ്ഞേസം അസമ്ഭവതോ, സാ ച ഉപരി ദേസനം ആരുള്ഹാനം സബ്ബേസം പകാരവിസേസാനം ആമസനവസേനാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"കഥന്തി...പേ॰... വിത്ഥാരേതുകമ്യതാപുച്ഛാ"**തി ആഹ. **കഥം ബഹുലീകതോ**തി ഏത്ഥാപി ആനാപാനസ്സതിസമാധീതി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. തത്ഥ **കഥ**ന്തി ആനാപാനസ്സതിസമാധിബഹുലീകാരം നാനപ്പകാരതോ വിത്ഥാരേതുകമ്യതാപുച്ഛാ. **ബഹുലീകതോ ആനാപാനസ്സതിസമാധീ**തി തഥാ പുട്ഠധമ്മനിദസ്സനന്തി ഇമമത്ഥം **"ഏസേവ നയോ"**തി ഇമിനായേവ അതിദിസ്സതി. ഹേട്ഠാ പപഞ്ചവസേന വുത്തമത്ഥം സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സേന്തോ **"അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ"**തി ആഹ, പിണ്ഡത്ഥോതി വുത്തം ഹോതി.

തമത്ഥന്തി തം "കഥം ഭാവിതോ"തിആദിനാ പുച്ഛാവസേന സങ്ഖേപതോ വുത്തമത്ഥം. "ഇധ തഥാഗതോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജതീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൨൯൧; അ॰ നി॰ ൩.൬൧) ഇധ-സദ്ദോ ലോകം ഉപാദായ വുത്തോ. "ഇധേവ തിട്ഠമാനസ്സാ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൬൯) ഓകാസം. "ഇധാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഭുത്താവീ അസ്സം പവാരിതോ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൦) പദപൂരണമത്തം. "ഇധ ഭിക്ഖു ധമ്മം പരിയാപുണാതീ"തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൫.൭൩) പന സാസനം. "ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ"തി ഇധാപി സാസനമേവാതി ദസ്സേന്തോ "ഭിക്ഖവേ, ഇമസ്മിം സാസനേ ഭിക്ഖൂ"തി വത്വാ തമേവത്ഥം പാകടം കത്വാ ദസ്സേതും **"അയം ഹീ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സബ്ബപ്പകാരആനാപാനസ്സതിസമാധിനിബ്ബത്തകസ്സാ**തി സബ്ബപ്പകാരഗ്ഗഹണം സോളസ പകാരേ സന്ധായ. തേ ഹി ഇമസ്മിംയേവ സാസനേ. ബാഹിരകാ ഹി ജാനന്താ ആദിതോ ചതുപ്പകാരമേവ ജാനന്തി. തേനാഹ **"അഞ്ഞസാസനസ്സ തഥാഭാവപ്പടിസേധനോ"**തി, യഥാവുത്തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ നിസ്സയഭാവപ്പടിസേധനോതി അത്ഥോ. ഏതേന "ഇധ, ഭിക്ഖവേ"തി ഇദം അന്തോഗധഏവ-സദ്ദന്തി ദസ്സേതി. സന്തി ഹി ഏകപദാനിപി അവധാരണാനി യഥാ വായുഭക്ഖോതി. തേനേവാഹ **"ഇധേവ, ഭിക്ഖവേ, സമണോ"**തിആദി. പരിപുണ്ണസമണകരണധമ്മോ ഹി യോ, സോ സബ്ബപ്പകാരആനാപാനസ്സതിസമാധിനിബ്ബത്തകോ. **പരപ്പവാദാ**തി പരേസം അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം നാനപ്പകാരവാദാ തിത്ഥായതനാനി.

അരഞ്ഞാദികസ്സേവ ഭാവനാനുരൂപസേനാസനതം ദസ്സേതും **"ഇമസ്സ ഹീ"**തിആദി വുത്തം. ദുദ്ദമോ ദമഥം അനുപഗതോ ഗോണോ **കൂടഗോണോ**. യഥാ ഥനേഹി സബ്ബസോ ഖീരം ന പഗ്ഘരതി, ഏവം ദോഹപടിബന്ധിനീ **കൂടധേനു**. **അസ്സാ**തി

ഗോപസ്സ. രൂപസദ്ദാദികേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജനകഅസ്സാദോ **രൂപാരമ്മണാദിരസോ. പുബ്ബേ ആചിണ്ണാരമ്മണ**ന്തി പബ്ബജിതതോ പുബ്ബേ, അനാദിമതി വാ സംസാരേ പരിചിതാരമ്മണം. ഉപചാരവസേന ഉപനിസീദതി, അപ്പനാവസേന ഉപനിപജ്ജതീതി യോജേതബ്ബം.

ഇധാതി ഇമസ്മിം സാസനേ. **നിബന്ധേയ്യാ**തി ബന്ധേയ്യ. **സതിയാ**തി സമ്മദേവ കമ്മട്ഠാനസല്ലക്ഖണവസപ്പവത്തായ സതിയാ. **ആരമ്മണേ**തി കമ്മട്ഠാനാരമ്മണേ. **ദള്ഹ**ന്തി ഥിരം, യഥാ സതോകാരിസ്സ ഉപചാരപ്പനാഭേദോ സമാധി ഇജ്ഝതി, തഥാ ഥാമഗതം കത്വാതി അത്ഥോ.

മുദ്ധഭൂതന്തി സന്തതാദിവിസേസഗുണവന്തതായ ബുദ്ധാദീഹി അരിയേഹി സമാസേവിതഭാവതോ ച മുദ്ധസദിസം, ഉത്തമന്തി അത്ഥോ. **വിസേസാധിഗമദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരപദട്ഠാന**ന്തി സബ്ബേസം ബുദ്ധാനം ഏകച്ചാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം ബുദ്ധസാവകാനഞ്ച വിസേസാധിഗമസ്സ ചേവ അഞ്ഞകമ്മട്ഠാനേന അധിഗതവിസേസാനം ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരസ്സ ച പദട്ഠാനഭൂതം. **വത്ഥുവിജ്ജാചരിയോ വിയ ഭഗവാ** യോഗീനം അനുരൂപനിവാസട്ഠാനുപദിസ്സനതോ. **ഭിക്ഖു ദീപിസദിസോ** അരഞ്ഞേ ഏകകോ വിഹരിത്വാ പടിപക്ഖനിമ്മഥനേന ഇച്ഛിതത്ഥസാധനതോ. **ഫലമുത്തമ**ന്തി സാമഞ്ഞഫലമാഹ. **പരക്കമജവയോഗ്ഗഭൂമി**ന്തി ഭാവനുസ്സാഹജവസ്സ യോഗ്ഗകരണഭൂമിഭൂതം.

ഏവം വുത്തലക്ഖണേസൂതി അഭിധമ്മപരിയായേന സുത്തന്തപരിയായേന വുത്തലക്ഖണേസു. **രുക്ഖസമീപ**ന്തി "യാവതാ മജ്ഝന്ഹികേ കാലേ സമന്താ ഛായാ ഫരതി, നിവാതേ പണ്ണാനി പതന്തി, ഏത്താവതാ രുക്ഖമൂലന്തി വുച്ചതീ"തി ഏവം വുത്തം രുക്ഖസ്സ സമീപട്ഠാനം. **അവസേസസത്തവിധസേനാസന**ന്തി പബ്ബതം കന്ദരം ഗിരിഗുഹം സുസാനം വനപത്ഥം അബ്ഭോകാസം പലാലപുഞ്ജന്തി ഏവം വുത്തം. **ഉതുത്തയാനുകൂലം ധാതുചരിയാനുകൂല**ന്തി ഗിമ്ഹാദിഉതുത്തയസ്സ സേമ്ഹാദിധാതുത്തയസ്സ മോഹാദിചരിതത്തയസ്സ ച അനുകൂലം. തഥാ ഹി ഗിമ്ഹകാലേ അരഞ്ഞം അനുകൂലം സോമ്മസീതലഭാവതോ, ഹേമന്തേ രുക്ഖമൂലം ഹിമപാതനിവാരണതോ, വസ്സകാലേ സുഞ്ഞാഗാരം വസ്സനിവാരണഗേഹസമ്ഭവതോ. സേമ്ഹധാതുകസ്സ സേമ്ഹപകതികസ്സ അരഞ്ഞം അനുകൂലം ദൂരം ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖാചരണേന സേമ്ഹസ്സ വൂപസമനതോ, പിത്തധാതുകസ്സ രുക്ഖമൂലം അനുകൂലം സീതവാതസമ്ഫസ്സസമ്ഭവതോ , വാതധാതുകസ്സ സുഞ്ഞാഗാരം അനുകൂലം വാതനിവാരണതോ. മോഹചരിതസ്സ അരഞ്ഞം അനുകൂലം. മഹാഅരഞ്ഞേ ഹി ചിത്തം ന സങ്കുചതി വിവടങ്ഗണഭാവതോ, ദോസചരിതസ്സ രുക്ഖമൂലം അനുകൂലം പസാദനീയഭാവതോ, രാഗചരിതസ്സ സുഞ്ഞാഗാരം അനുകൂലം വിസഭാഗാരമ്മണാനം പവേസനിവാരണതോ. **അലീനാനുദ്ധച്ചപക്ഖിക**ന്തി അസങ്കോചാവിക്ഖേപപക്ഖികം. സയനഞ്ഹി കോസജ്ജപക്ഖികം, ഠാനചങ്കമനാനി ഉദ്ധച്ചപക്ഖികാനി, ന ഏവം നിസജ്ജാ. തതോ ഏവ തസ്സാ സന്തതാ. **നിസജ്ജായ ദള്ഹഭാവം** പല്ലങ്കാഭുജനേന, **അസ്സാസപസ്സാസാനം പവത്തനസുഖതം** ഉപരിമകായസ്സ ഉജുകട്ഠപനേന, **ആരമ്മണപരിഗ്ഗഹൂപായം** പരിമുഖം സതിയാ ഠപനേന ദസ്സേന്തോ.

ഊരുബദ്ധാസനന്തി ഊരൂനമധോബന്ധനവസേന നിസജ്ജാ. ഹേട്ഠിമകായസ്സ അനുജുകം ഠപനം നിസജ്ജാവചനേനേവ ബോധിതന്തി. **ഉജും കായ**ന്തി ഏത്ഥ **കായ**-സദ്ദോ ഉപരിമകായവിസയോതി ആഹ - **"ഉപരിമം സരീരം ഉജുകം ഠപേത്വാ"**തി. തം പന ഉജുകട്ഠപനം സരൂപതോ പയോജനതോ ച ദസ്സേതും **"അട്ഠാരസാ"**തിആദി വുത്തം. **ന പണമന്തീ**തി ന ഓണമന്തി. **ന പരിപതതീ**തി ന വിഗച്ഛതി വീഥിം ന വിലങ്ഘേതി, തതോ ഏവ പുബ്ബേനാപരം വിസേസുപ്പത്തിയാ വുഡ്ഢിം ഫാതിം ഉപഗച്ഛതി. ഇധ **പരി**-സദ്ദോ അഭി-സദ്ദേന സമാനത്ഥോതി ആഹ **"കമ്മട്ഠാനാഭിമുഖ"**ന്തി, ബഹിദ്ധാ പുഥുത്താരമ്മണതോ നിവാരേത്വാ കമ്മട്ഠാനംയേവ പുരക്ഖത്വാതി അത്ഥോ. **പരീതി പരിഗ്ഗഹട്ഠോ** "പരിണായികാ"തിആദീസു (ധ॰ സ॰ ൧൬, ൨൦) വിയ. **നിയ്യാനട്ഠോ** പടിപക്ഖതോ നിഗ്ഗമനട്ഠോ, തസ്മാ **പരിഗ്ഗഹിതനിയ്യാന**ന്തി സബ്ബഥാ ഗഹിതാസമ്മോസം പരിച്ചത്തസമ്മോസം സതിം കത്വാ, പരമം സതിനേപക്കം ഉപട്ഠപേത്വാതി അത്ഥോ. **സതോവാ**തി സതിയാ സമന്നാഗതോ ഏവ സരന്തോ ഏവ അസ്സസതി, നാസ്സ കാചി സതിവിരഹിതാ അസ്സാസപ്പവത്തി ഹോതീതി അത്ഥോ. **സതോ പസ്സസതീ**തി ഏത്ഥാപി സതോവ പസ്സസതീതി ഏവ-സദ്ദോ ആനേത്വാ വത്തബ്ബോ. **സതോകാരീ**തി സതോ ഏവ ഹുത്വാ സതിയാ ഏവ വാ കാതബ്ബസ്സ കത്താ, കരണസീലോ വാ.

ബാത്തിംസായ ആകാരേഹീതി ചതൂസു ചതുക്കേസു ആഗതാനി ദീഘരസ്സാദീനി സോളസ പദാനി അസ്സാസപസ്സാസവസേന ദ്വിധാ വിഭജിത്വാ വുത്തേഹി ദീഘമസ്സാസം ആദിം കത്വാ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിപസ്സാസപരിയന്തേഹി ബാത്തിംസാകാരേഹി. യദി "സതോവ അസ്സസതി, സതോ പസ്സസതീ"തി ഏതസ്സ വിഭങ്ഗേ വുത്തം, അഥ കസ്മാ "അസ്സസതി പസ്സസതി"ച്ചേവ അവത്വാ "സതോകാരീ"തി വുത്തം? ഏകരസം ദേസനം കാതുകാമതായ. പഠമചതുക്കേ പദദ്വയമേവ ഹി വത്തമാനകാലവസേന ആഗതം, ഇതരാനി അനാഗതകാലവസേന, തസ്മാ ഏകരസം ദേസനം കാതുകാമതായ സബ്ബത്ഥ "സതോകാരീ"ച്ചേവ വുത്തം. **ദീഘംഅസ്സാസവസേനാ**തി ദീഘഅസ്സാസവസേന, വിഭത്തിഅലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോ. ദീഘന്തി വാ ഭഗവതാ വുത്തഅസ്സാസവസേന. **ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപ**ന്തി വിക്ഖേപസ്സ പടിപക്ഖഭാവതോ അവിക്ഖേപോതി ലദ്ധനാമം ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗഭാവം പജാനതോ സതി ഉപട്ഠിതാ ആരമ്മണം ഉപഗന്ത്വാ ഠിതാ ഹോതി. **തായ സതിയാ തേന ഞാണേനാ**തി യഥാവുത്തായ സതിയാ യഥാവുത്തേന ച ഞാണേന. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ദീഘം അസ്സാസം ആരമ്മണഭൂതം അവിക്ഖിത്തചിത്തസ്സ അസമ്മോഹതോ വാ സമ്പജാനന്തസ്സ തത്ഥ സതി ഉപട്ഠിതാവ ഹോതി, തം സമ്പജാനന്തസ്സ ആരമ്മണകരണവസേന അസമ്മോഹവസേന വാ സമ്പജഞ്ഞം, തദധീനസതിസമ്പജഞ്ഞേന തംസമങ്ഗീ യോഗാവചരോ സതോകാരീ നാമ ഹോതീതി. **പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ അസ്സാസവസേനാ**തി പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ ഹുത്വാ അസ്സസനസ്സ വസേന. "പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിഅസ്സാസവസേനാ"തി വാ പാഠോ, തസ്സ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിനോ അസ്സാസാ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സിഅസ്സാസാ, തേസം വസേനാതി അത്ഥോ.

അന്തോ ഉട്ഠിതസസനം അസ്സാസോ, ബഹി ഉട്ഠിതസസനം പസ്സാസോതി ആഹ - **"അസ്സാസോതി ബഹിനിക്ഖമനവാതോ"**തിആദി. **സുത്തന്തട്ഠകഥായം** പന ബഹി ഉട്ഠഹിത്വാപി അന്തോ സസനതോ അസ്സാസോ, അന്തോ ഉട്ഠഹിത്വാപി ബഹി സസനതോ പസ്സാസോതി കത്വാ ഉപ്പടിപാടിയാ വുത്തം. അഥ വാ മാതുകുച്ഛിയം ബഹി നിക്ഖമിതും അലദ്ധോകാസോ നാസികാവാതോ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തമത്തേ പഠമം ബഹി നിക്ഖമതീതി **വിനയട്ഠകഥായം** ഉപ്പത്തിക്കമേന "ആദിമ്ഹി സാസോ അസ്സാസോ"തി ബഹിനിക്ഖമനവാതോ വുത്തോ. തേനേവാഹ **"സബ്ബേസമ്പി ഗബ്ഭസേയ്യകാന"**ന്തിആദി. **സുത്തന്തട്ഠകഥായം** പന പവത്തിയം ഭാവനാരമ്ഭസമയേ പഠമം നാസികാവാതസ്സ അന്തോ ആകഡ്ഢിത്വാ പച്ഛാ ബഹി വിസ്സജ്ജനതോ പവത്തിക്കമേന "ആദിമ്ഹി സാസോ അസ്സാസോ"തി അന്തോപവിസനവാതോ വുത്തോ. സുത്തന്തനയോയേവ ചേത്ഥ "അസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ അജ്ഝത്തം വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ച, പസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന

കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ചാ”തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൭൦) ഇമായ പാളിയാ സമേതി. “ഭാവനാരമ്ഭേ പവത്തിക്കമസ്സേവ ഇച്ഛിതത്താ സുന്ദരതരോ”തി വദന്തി. **താലും ആഹച്ച നിബ്ബായതീ**തി താലും ആഹച്ച നിരുജ്ഝതി. തേന കിര സമ്പതിജാതോ ബാലദാരകോ ഖിപിതം കരോതി. **ഏവം താവാതി**ആദി യഥാവുത്തസ്സ അത്ഥസ്സ നിഗമനം. കേചി “ഏവം താവാതി അനേന പവത്തിക്കമേന അസ്സാസോ ബഹിനിക്ഖമനവാതോതി ഗഹേതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ”തി വദന്തി.

അദ്ധാനവസേനാതി കാലദ്ധാനവസേന. അയഞ്ഹി അദ്ധാന-സദ്ദോ കാലസ്സ ദേസസ്സ ച വാചകോതി. തത്ഥ ദേസദ്ധാനം ഉദാഹരണഭാവേന ദസ്സേത്വാ കാലദ്ധാനസ്സ വസേന അസ്സാസപസ്സാസാനം ദീഘരസ്സതം വിഭാവേതും **“യഥാ ഹീ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഓകാസദ്ധാന**ന്തി ഓകാസഭൂതം അദ്ധാനം. **ഫരിത്വാ**തി ബ്യാപേത്വാ. **ചുണ്ണവിചുണ്ണാപി** അനേകകലാപഭാവേന, **ദീഘമദ്ധാന**ന്തി ദീഘം പദേസം. **തസ്മാ**തി സണികം പവത്തിയാ ദീഘസന്താനതായ ദീഘാതി വുച്ചന്തി. ഏത്ഥ ച ഹത്ഥിആദിസരീരേ സുനഖാദിസരീരേ ച അസ്സാസപസ്സാസാനം ദേസദ്ധാനവിസിട്ഠേന കാലദ്ധാനവസേനേവ ദീഘരസ്സതാ വുത്താതി വേദിതബ്ബാ “സണികം പൂരേത്വാ സണികമേവ നിക്ഖമന്തി, സീഘം പൂരേത്വാ സീഘമേവ നിക്ഖമന്തീ”തി വചനതോ. **മനുസ്സേസൂ**തി സമാനപ്പമാണേസുപി മനുസ്സസരീരേസു. **ദീഘം അസ്സസന്തീ**തി ദീഘം അസ്സാസപ്പബന്ധം പവത്തേന്തീതി അത്ഥോ. **പസ്സസന്തീ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. സുനഖസസാദയോ വിയ രസ്സം അസ്സസന്തി പസ്സസന്തി ചാതി യോജനാ. ഇദം പന ദീഘം രസ്സഞ്ച അസ്സസനം പസ്സസനഞ്ച തേസം സത്താനം സരീരസ്സ സഭാവോതി ദട്ഠബ്ബം. **തേസ**ന്തി തേസം സത്താനം. **തേ**തി അസ്സാസപസ്സാസാ. **ഇത്തരമദ്ധാന**ന്തി അപ്പകം കാലം. **നവഹാകാരേഹീ**തി ഭാവനമനുയുഞ്ജന്തസ്സ പുബ്ബേനാപരം അലദ്ധവിസേസസ്സ കേവലം അദ്ധാനവസേന ആദിതോ വുത്താ തയോ ആകാരാ, തേ ച ഖോ ഏകച്ചോ അസ്സാസം സുട്ഠു സല്ലക്ഖേതി, ഏകച്ചോ പസ്സാസം, ഏകച്ചോ തദുഭയന്തി ഇമേസം തിണ്ണം പുഗ്ഗലാനം വസേന. കേചി പന “അസ്സസതിപി പസ്സസതിപീതി ഏകജ്ഝം വചനം ഭാവനായ നിരന്തരം പവത്തിദസ്സനത്ഥ”ന്തി വദന്തി. ഛന്ദവസേന പുബ്ബേ വിയ തയോ, തഥാ പാമോജ്ജവസേനാതി ഇമേഹി നവഹി ആകാരേഹി.

കാമഞ്ചേത്ഥ ഏകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ തയോ ഏവ ആകാരാ ലബ്ഭന്തി, തന്തിവസേന പന സബ്ബേസം പാളിആരുള്ഹത്താ തേസം വസേന പരികമ്മസ്സ കാതബ്ബത്താ ച **“തത്രായം ഭിക്ഖു നവഹാകാരേഹീ”**തി വുത്തം. **ഏവം പജാനതോ**തി ഏവം യഥാവുത്തേഹി ആകാരേഹി അസ്സാസപസ്സാസേ പജാനതോ, തത്ഥ മനസികാരം പവത്തേന്തസ്സ. **ഏകേനാകാരേനാ**തി ദീഘംഅസ്സാസാദീസു ചതൂസു ആകാരേസു ഏകേന ആകാരേന, നവസു തീസു വാ ഏകേന. തഥാ ഹി വക്ഖതി -

> “ദീഘോ രസ്സോ ച അസ്സാസോ,
> പസ്സാസോപി ച താദിസോ;
> ചത്താരോ വണ്ണാ വത്തന്തി,
> നാസികഗ്ഗേവ ഭിക്ഖുനോ”തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫);

അയം ഭാവനാ അസ്സാസപസ്സാസകായാനുപസ്സനാതി കത്വാ വുത്തം **“കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനഭാവനാ സമ്പജ്ജതീ”**തി.

ഇദാനി പാളിവസേനേവ തേ നവ ആകാരേ ഭാവനാവിധിഞ്ച ദസ്സേതും **“യഥാഹാ”**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **“കഥം പജാനാതീ”**തി പജാനനവിധിം കഥേതുകമ്യതായ പുച്ഛതി. **ദീഘം അസ്സാസ**ന്തി വുത്തലക്ഖണം ദീഘം അസ്സാസം. **അദ്ധാനസങ്ഖാതേ**തി അദ്ധാനന്തി സങ്ഖം ഗതേ ദീഘേ കാലേ, ദീഘം ഖണന്തി അത്ഥോ. കോട്ഠാസപരിയായോ വാ സങ്ഖാത-സദ്ദോ “ഥേയ്യസങ്ഖാത”ന്തിആദീസു വിയ, തസ്മാ **അദ്ധാനസങ്ഖാതേ**തി അദ്ധാനകോട്ഠാസേ ദേസഭാഗേതി അത്ഥോ. **ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതീ**തി ഭാവനായ പുബ്ബേനാപരം വിസേസം ആവഹന്തിയാ ലദ്ധസ്സാദത്താ തത്ഥ സാതിസയോ കത്തുകാമതാലക്ഖണോ കുസലച്ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതി. **ഛന്ദവസേനാ**തി തഥാപവത്തഛന്ദസ്സ വസേന വിസേസഭാവനമനുയുഞ്ജന്തസ്സ കമ്മട്ഠാനം വുഡ്ഢിം ഫാതിം ഗമേന്തസ്സ. **തതോ സുഖുമതര**ന്തി യഥാവുത്തഛന്ദപ്പവത്തിയാ പുരിമകതോ സുഖുമതരം. ഭാവനാബലേന ഹി പടിപ്പസ്സദ്ധദരഥപരിളാഹതായ കായസ്സ അസ്സാസപസ്സാസാ സുഖുമതരാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി. **പാമോജ്ജം ഉപ്പജ്ജതീ**തി അസ്സാസപസ്സാസാനം സുഖുമതരഭാവേന ആരമ്മണസ്സ സന്തതരതായ കമ്മട്ഠാനസ്സ ച വീഥിപ്പടിപന്നതായ ഭാവനാചിത്തസഹഗതോ പമോദോ ഖുദ്ദികാദിഭേദാ തരുണപീതി ഉപ്പജ്ജതി. **ചിത്തം വിവത്തതീ**തി അനുക്കമേന അസ്സാസപസ്സാസാനം അതിവിയ സുഖുമതരഭാവപ്പത്തിയാ അനുപട്ഠഹനേ വിചേതബ്ബാകാരപ്പത്തേഹി തേഹി ചിത്തം വിനിവത്തതീതി കേചി. ഭാവനാബലേന പന സുഖുമതരഭാവപ്പത്തേസു അസ്സാസപസ്സാസേസു തത്ഥ പടിഭാഗനിമിത്തേ ഉപ്പന്നേ പകതിഅസ്സാസപസ്സാസതോ ചിത്തം നിവത്തതി. **ഉപേക്ഖാ സണ്ഠാതീ**തി തസ്മിം പടിഭാഗനിമിത്തേ ഉപചാരപ്പനാഭേദേ സമാധിമ്ഹി ഉപ്പന്നേ പുന ഝാനനിബ്ബത്തനത്ഥം ബ്യാപാരാഭാവതോ അജ്ഝുപേക്ഖനം ഹോതി, സാ പനായം ഉപേക്ഖാ തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാതി വേദിതബ്ബാ.

ഇമേഹി നവഹി ആകാരേഹീതി ഇമേഹി യഥാവുത്തേഹി നവഹി പകാരേഹി പവത്താ. **ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസാ കായോ**തി ദീഘാകാരാ അസ്സാസപസ്സാസാ ചുണ്ണവിചുണ്ണാപി സമൂഹട്ഠേന കായോ. അസ്സാസപസ്സാസേ നിസ്സായ ഉപ്പന്നനിമിത്തമ്പി ഏത്ഥ അസ്സാസപസ്സാസസാമഞ്ഞവസേന വുത്തം. **ഉപട്ഠാനം സതീ**തി തം ആരമ്മണം ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതീതി സതി ഉപട്ഠാനം നാമ. **അനുപസ്സനാ ഞാണ**ന്തി സമഥവസേന നിമിത്തസ്സ അനുപസ്സനാ വിപസ്സനാവസേന അസ്സാസപസ്സാസേ തന്നിസ്സയഞ്ച കായം “രൂപ”ന്തി, ചിത്തം തംസമ്പയുത്തധമ്മേ ച “അരൂപ”ന്തി വവത്ഥപേത്വാ നാമരൂപസ്സ അനുപസ്സനാ ച ഞാണം തത്ഥ യഥാഭൂതാവബോധതോ. **കായോ ഉപട്ഠാന**ന്തി സോ കായോ ആരമ്മണകരണവസേന ഉപഗന്ത്വാ സതി ഏത്ഥ തിട്ഠതീതി ഉപട്ഠാനം നാമ. ഏത്ഥ ച “കായോ ഉപട്ഠാന”ന്തി ഇമിനാ ഇതരകായസ്സപി സങ്ഗഹോതി തഥാ വുത്തം സമ്മസനചാരസ്സപി ഇധ ഇച്ഛിതത്താ. **നോ സതീ**തി സോ കായോ സതി നാമ ന ഹോതി. സതി ഉപട്ഠാനഞ്ചേവ സതി ച സരണട്ഠേന ഉപട്ഠാനട്ഠേന ച. **തായ സതിയാ**തി യഥാവുത്തായ സതിയാ. **തേന ഞാണേനാ**തി യഥാവുത്തേനേവ ഞാണേന. **തം കായ**ന്തി തം അസ്സാസപസ്സാസകായഞ്ചേവ തന്നിസ്സയരൂപകായഞ്ച. **അനുപസ്സതീ**തി ഝാനസമ്പയുത്തഞാണേന ചേവ വിപസ്സനാഞാണേന ച അനു അനു പസ്സതി. **തേന വുച്ചതി കായേ കായാനുപസ്സനാ സതിപട്ഠാനഭാവനാ**തി തേന അനുപസ്സനേന യഥാവുത്തേ കായേ അയം കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനഭാവനാതി വുച്ചതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യാ അയം യഥാവുത്തേ അസ്സാസപസ്സാസകായേ തസ്സ നിസ്സയഭൂതേ കരജകായേ ച കായസ്സേവ അനുപസ്സനാ അനുദകഭൂതായ മരീചിയാ ഉദകാനുപസ്സനാ വിയ ന അനിച്ചാദിസഭാവേ കായേ നിച്ചാദിഭാവാനുപസ്സനാ, അഥ ഖോ യഥാരഹം അനിച്ചദുക്ഖാനത്താ സുഭഭാവസ്സേവ അനുപസ്സനാ. അഥ വാ കായേ “അഹന്തി വാ, മമന്തി വാ, ഇത്ഥീതി വാ, പുരിസോ”തി വാ ഗഹേതബ്ബസ്സ കസ്സചി അഭാവതോ താദിസം അനനുപസ്സിത്വാ കായമത്തസ്സേവ അനുപസ്സനാ

കായാനുപസ്സനാ, തായ കായാനുപസ്സനായ സമ്പയുത്താ സതിയേവ ഉപട്ഠാനം സതിപട്ഠാനം, തസ്സ ഭാവനാ വഡ്ഢനാ കായാനുപസ്സനാ സതിപട്ഠാനഭാവനാതി.

ഏസേവ നയോതി "നവഹി ആകാരേഹീ"തിആദിനാ വുത്തവിധിം രസ്സ-പദേ അതിദിസ്സതി. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം യഥാദസ്സിതേ "കഥം ദീഘം അസ്സസന്തോ"തിആദിനാ ആഗതേ പാളിനയേ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം രസ്സപദവസേന ആഗതേ പാളിനയേ. **അയ**ന്തി യോഗാവചരോ. **അദ്ധാനവസേനാ**തി ദീഘകാലവസേന. **ഇത്തരവസേനാ**തി പരിത്തകാലവസേന. **ഇമേഹി ആകാരേഹീ**തി ഇമേഹി നവഹി ആകാരേഹി.

താദിസോതി ദീഘോ രസ്സോ ച. **ചത്താരോ വണ്ണാ**തി ചത്താരോ ആകാരാ തേ ച ദീഘാദയോ ഏവ. **നാസികഗ്ഗേവ ഭിക്ഖുനോ**തി ഗാഥാസുഖത്ഥം രസ്സം കത്വാ വുത്തം. **നാസികഗ്ഗേ വാ**തി വാ-സദ്ദോ അനിയമത്ഥോ, തേന ഉത്തരോട്ഠം സങ്ഗണ്ഹാതി.

സബ്ബകായപ്പടിസംവേദീതി സബ്ബസ്സ കായസ്സ പടി പടി പച്ചേകം സമ്മദേവ വേദനസീലോ ജാനനസീലോ, തസ്സ വാ പടി പടി സമ്മദേവ വേദോ ഏതസ്സ അത്ഥി, തം വാ പടി പടി സമ്മദേവ വേദമാനോതി അത്ഥോ. തത്ഥ തത്ഥ സബ്ബ-ഗ്ഗഹണേന അസ്സാസാദികായസ്സ അനവസേസപരിയാദാനേ സിദ്ധേപി അനേകകലാപസമുദായഭാവതോ തസ്സ സബ്ബേസമ്പി ഭാഗാനം സംവേദനദസ്സനത്ഥം പടി-സദ്ദഗ്ഗഹണം, തത്ഥ സക്കച്ചകാരിഭാവദസ്സനത്ഥം സം-സദ്ദഗ്ഗഹണന്തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"സകലസ്സാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യഥാ സമാനേസുപി അസ്സാസപസ്സാസേസു യോഗിനോ പടിപത്തിവിധാനേ പച്ചേകം സക്കച്ചംയേവ പടിപജ്ജിതബ്ബന്തി ദസ്സേതും വിസും ദേസനാ കതാ, ഏവം തമേവത്ഥം ദീപേതും സതിപി അത്ഥസ്സ സമാനതായ "സകലസ്സാ"തിആദിനാ പദദ്വയസ്സ വിസും വിസും അത്ഥവണ്ണനാ കതാതി വേദിതബ്ബാ. **പാകടം കരോന്തോ**തി വിഭൂതം കരോന്തോ, സബ്ബസോ വിഭാവേന്തോതി അത്ഥോ. പാകടീകരണം വിഭാവനം തത്ഥ അസമ്മുയ്ഹനഞാണേനേവ നേസം പവത്തനേന ഹോതീതി ദസ്സേന്തോ **"ഏവം വിദിതം കരോന്തോ"**തിആദിമാഹ . തത്ഥ **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേനേവ അസ്സാസപസ്സാസേ പവത്തേതി, ന വിപ്പയുത്തചിത്തേന, തസ്മാ ഏവംഭൂതോ സബ്ബകായപ്പടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീതി വുച്ചതി ബുദ്ധാദീഹീതി യോജനാ. **ചുണ്ണവിചുണ്ണവിസടേ**തി അനേകകലാപതായ ചുണ്ണവിചുണ്ണഭാവേന വിസടേ. **ആദി പാകടോ ഹോതീ** സതിയാ ഞാണസ്സ ച വസേന കതപുബ്ബാഭിസങ്ഖാരസ്സ പവത്തത്താ. **താദിസേന ഭവിതബ്ബ**ന്തി ചതുത്ഥപുഗ്ഗലസദിസേന ഭവിതബ്ബം, പഗേവ സതിം ഞാണഞ്ച പച്ചുപട്ഠപേത്വാ തീസുപി ഠാനേസു ഞാണസമ്പയുത്തമേവ ചിത്തം പവത്തേതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ.

ഏവന്തി വുത്തപ്പകാരേന സബ്ബകായപ്പടിസംവേദനവസേനേവ. **ഘടതീ**തി ഉസ്സഹതി. **വായമതീ**തി വായാമം കരോതി, മനസികാരം പവത്തേതീതി അത്ഥോ. **തഥാഭൂതസ്സാ**തി ആനാപാനസ്സതിം ഭാവേന്തസ്സ. **സംവരോ**തി സതി വീരിയമ്പി വാ. **തായ സതിയാ**തി യാ സാ ആനാപാനേ ആരബ്ഭ പവത്താ സതി, തായ. **തേന മനസികാരേനാ**തി യോ സോ തത്ഥ സതിപുബ്ബങ്ഗമോ ഭാവനാമനസികാരോ, തേന സദ്ധിന്തി അധിപ്പായോ. **ആസേവതീ**തി "തിസ്സോ സിക്ഖായോ"തി വുത്തേ അധികുസലധമ്മേ ആസേവതി. തദാസേവനഞ്ഹേത്ഥ സിക്ഖനന്തി അധിപ്പേതം. **പുരിമനയേ**തി പുരിമസ്മിം ഭാവനാനയേ, പഠമവത്ഥുദ്വയേതി അധിപ്പായോ. തത്ഥാപി കാമം ഞാണുപ്പാദനം ലബ്ഭതേവ അസ്സാസപസ്സാസാനം യാഥാവതോ ദീഘരസ്സഭാവാവബോധസബ്ഭാവതോ, തഥാപി തം ന ദുക്കരം യഥാപവത്താനം തേസം ഗഹണമത്തഭാവതോതി തത്ഥ വത്തമാനകാലപ്പയോഗോ കതോ. ഇദം പന ദുക്കരം പുരിസസ്സ ഖുരധാരായം ഗമനസദിസം, തസ്മാ സാതിസയേനേത്ഥ പുബ്ബാഭിസങ്ഖാരേന ഭവിതബ്ബന്തി ദീപേതും അനാഗതകാലപ്പയോഗോ കതോതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും **"തത്ഥ യസ്മാ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഞാണുപ്പാദനാദീസൂ**തി **ആദി**-സദ്ദേന കായസങ്ഖാരപസ്സമ്ഭനപീതിപടിസംവേദനാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. കേചി പനേത്ഥ "സംവരസമാദാനാനം സങ്ഗഹോ"തി വദന്തി.

കായസങ്ഖാരന്തി അസ്സാസപസ്സാസം. സോ ഹി ചിത്തസമുട്ഠാനോപി സമാനോ കരജകായപടിബദ്ധവുത്തിതായ തേന സങ്ഖരീയതീതി കായസങ്ഖാരോതി വുച്ചതി. യോ പന "കായസങ്ഖാരോ വചീസങ്ഖാരോ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൨൬) ഏവമാഗതോ കായസങ്ഖാരോ ചേതനാലക്ഖണോ സതിപി ദ്വാരന്തരുപ്പത്തിയം യേഭുയ്യവുത്തിയാ തബ്ബഹുലവുത്തിയാ ച കായദ്വാരേന ലക്ഖിതോ, സോ ഇധ നാധിപ്പേതോ. **പസ്സമ്ഭേന്തോ**തിആദീസു പച്ഛിമം പച്ഛിമം പദം പുരിമസ്സ പുരിമസ്സ അത്ഥവചനം. തസ്മാ പസ്സമ്ഭനം നാമ വൂപസമനം, തഞ്ച തഥാപയോഗേ അസതി ഉപ്പജ്ജനാരഹസ്സ ഓളാരികസ്സ കായസങ്ഖാരസ്സ പയോഗസമ്പത്തിയാ അനുപ്പാദനന്തി ദട്ഠബ്ബം . **തത്രാ**തി "ഓളാരികം കായസങ്ഖാരം പസ്സമ്ഭേന്തോ"തി ഏത്ഥ. **അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ**തി കമ്മട്ഠാനസ്സ അനാരദ്ധകാലേ, തതോ ഏവ കായചിത്താനമ്പി അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ. "നിസീദതി പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ഉജും കായം പണിധായാ"തി ഹി ഇമിനാ കായപരിഗ്ഗഹോ , "പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ"തി ഇമിനാ ചിത്തപരിഗ്ഗഹോ വുത്തോ. തേനേവാഹ - **"കായോപി ചിത്തമ്പി പരിഗ്ഗഹിതാ ഹോന്തി"**തി. **കായോ**തി കരജകായോ. **സദരഥാ**തി സപരിളാഹാ. സാ ച നേസം സദരഥതാ ഗരുഭാവേന വിയ ഓളാരികതായ അവിനാഭാവിനീതി ആഹ **"ഓളാരികാ"**തി. **ബലവതരാ**തി സബലാ ഥൂലാ. **സന്താ ഹോന്തീ**തി ചിത്തം താവ ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപാഭാവേന ഏകഗ്ഗം ഹുത്വാ കമ്മട്ഠാനം പരിഗ്ഗഹേത്വാ പവത്തമാനം സന്തം ഹോതി വൂപസന്തം, തതോ ഏവ തംസമുട്ഠാനാ രൂപധമ്മാ ലഹുമുദുകമ്മഞ്ഞഭാവപ്പത്താ, തദനുഗുണതായ സേസം തിസന്തതിരൂപന്തി ഏവം ചിത്തേ കായേ ച വൂപസന്തേ പവത്തമാനേ തന്നിസ്സിതാ അസ്സാസപസ്സാസാ സന്തസഭാവാ അനുക്കമേന സുഖുമസുഖുമതരസുഖുമതമാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി. തേന വുത്തം **"യദാ പനസ്സ കായോപീ"**തിആദി. **പസ്സമ്ഭേമീ**തി പഠമാവജ്ജനാ. ആഭുജനം **ആഭോഗോ,** സമ്മാ അനു അനു ആഹരണം **സമന്നാഹാരോ,** തസ്മിംയേവ അത്ഥേ അപരാപരം പവത്തആവജ്ജനാ തസ്സേവ അത്ഥസ്സ മനസികരണം ചിത്തേ ഠപനം **മനസികാരോ,** വീമംസാ **പച്ചവേക്ഖണാ**.

സാരദ്ധേതി സദരഥേ സപരിളാഹേ. **അധിമത്ത**ന്തി ബലവം ഓളാരികം, ലിങ്ഗവിപല്ലാസേന വുത്തം. കായസങ്ഖാരോ ഹി അധിപ്പേതോ. "അധിമത്തം ഹുത്വാ പവത്തതീ"തി കിരിയാവിസേസനം വാ ഏതം. **സുഖുമ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **കായമ്ഹീ**തി ഏത്ഥ ചിത്തേ ചാതി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം.

പഠമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ കരിയമാനം ദുതിയജ്ഝാനസ്സ നാനാവജ്ജനം പരികമ്മം പഠമജ്ഝാനം വിയ ദൂരസമുസ്സാരിതപടിപക്ഖന്തി കത്വാ തംസമുട്ഠാനോ കായസങ്ഖാരോ പഠമജ്ഝാനേ ച ദുതിയജ്ഝാനൂപചാരേ ച ഓളാരികോതി സദിസോ വുത്തോ. ഏസ നയോ സേസുപചാരദ്വയേപി. അഥ വാ ദുതിയജ്ഝാനാദീനം അധിഗമായ പടിപജ്ജതോ ദുക്ഖാപടിപദാദിവസേന കിലമതോ യോഗിനോ കായകിലമഥചിത്തുപഘാതാദിവസേന വിതക്കാദിസങ്ഖോഭേന സപരിപ്ഫന്ദതായ ച ചിത്തപ്പവത്തിയാ ദുതിയജ്ഝാനാദിഉപചാരേസു കായസങ്ഖാരസ്സ ഓളാരികതാ വേദിതബ്ബാ. **അതിസുഖുമോ**തി അഞ്ഞത്ഥ ലബ്ഭമാനോ കായസങ്ഖാരോ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ

അതിക്കന്തസുഖുമോ. സുഖുമഭാവോപിസ്സ തത്ഥ നത്ഥി കുതോ ഓളാരികതാ അപ്പവത്തനതോ. തേനാഹ **"അപ്പവത്തിമേവ പാപുണാതീ"**തി.

ലാഭിസ്സ സതോ അനുപുബ്ബസമാപത്തിസമാപജ്ജനവേലം ഏകാസനേനേവ വാ സബ്ബേസം ഝാനാനം പടിലാഭം സന്ധായ മജ്ഝിമഭാണകാ ഹേട്ഠിമഹേട്ഠിമജ്ഝാനതോ ഉപരൂപരിജ്ഝാനൂപചാരേപി സുഖുമതരം ഇച്ഛന്തി. തത്ഥ ഹി സോപചാരാനം ഝാനാനം ഉപരൂപരി വിസേസവന്തതാ സന്തതാ ച സമ്ഭവേയ്യ, ഏകാവജ്ജനൂപചാരം വാ സന്ധായ ഏവം വുത്തം. ഏവഞ്ഹി ഹേട്ഠാ വുത്തവാദേന ഇമസ്സ വാദസ്സ അവിരോധോ സിദ്ധോ ഭിന്നവിസയത്താ. **സബ്ബേസംയേവാ**തി ഉഭയേസമ്പി. യസ്മാ തേ സബ്ബേപി വുച്ചമാനേന വിധിനാ പസ്സദ്ധിമിച്ഛന്തിയേവ . **അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ പവത്തകായസങ്ഖാരോ പരിഗ്ഗഹിതകാലേ പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി ഇദം സദിസസന്താനതായ വുത്തം. ന ഹി തേ ഏവ ഓളാരികാ അസ്സാസാദയോ സുഖുമാ ഹോന്തി. പസ്സമ്ഭനാകാരോ പന തേസം ഹേട്ഠാ വുത്തോയേവ.

മഹാഭൂതപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോതി ചതുധാതുമുഖേന വിപസ്സനാഭിനിവേസം സന്ധായ വുത്തം. **സകലരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ** ഭാവനായ ഉപരൂപരി പണീതഭാവതോ. തേനേവാഹ **"രൂപാരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ"**തി. **ലക്ഖണാരമ്മണികവിപസ്സനായാ**തി കലാപസമ്മസനമാഹ. നിബ്ബിദാനുപസ്സനാതോ പട്ഠായ **ബലവവിപസ്സനാ,** തതോ ഓരം **ദുബ്ബലവിപസ്സനാ. പുബ്ബേ വുത്തനയേനാ**തി "അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ"തിആദിനാ സമഥനയേ വുത്തനയേന. "അപരിഗ്ഗഹേ പവത്തോ കായസങ്ഖാരോ മഹാഭൂതപരിഗ്ഗഹേ പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"തിആദിനാ വിപസ്സനാനയേപി പടിപ്പസ്സദ്ധി യോജേതബ്ബാതി വുത്തം ഹോതി.

അസ്സാതി ഇമസ്സ "പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര"ന്തി പദസ്സ. **ചോദനാസോധനാഹീ**തി അനുയോഗപരിഹാരേഹി. **ഏവന്തി** ഇദാനി വുച്ചമാനാകാരേന. **കഥന്തി** യം ഇദം "പസ്സമ്ഭയം...പേ... സിക്ഖതീ"തി വുത്തം, തം കഥം കേന പകാരേന കായസങ്ഖാരസ്സ പസ്സമ്ഭനം യോഗിനോ ച സിക്ഖനം ഹോതീതി കഥേതുകാമതായ പുച്ഛിത്വാ കായസങ്ഖാരേ സരൂപതോ ഓളാരികസുഖുമതോ വൂപസമതോ അനുയോഗപരിഹാരതോ ച ദസ്സേതും **"കതമേ കായസങ്ഖാരാ"**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **കായികാ**തി രൂപകായേ ഭവാ. **കായപ്പടിബദ്ധാ**തി കായസന്നിസ്സിതാ. കായേ സതി ഹോന്തി, അസതി ന ഹോന്തി, തതോ ഏവ തേ അകായസമുട്ഠാനാപി കായേന സങ്ഖരീയന്തീതി **കായസങ്ഖാരാ. പസ്സമ്ഭേന്തോ**തി ഓളാരികോളാരികം പസ്സമ്ഭേന്തോ.

സേസപദദ്വയം തസ്സേവ വേവചനം. ഓളാരികഞ്ഹി കായസങ്ഖാരം അവൂപസന്തസഭാവം സന്നിസീദാപേന്തോ **"പസ്സമ്ഭേന്തോ"**തി വുച്ചതി, അനുപ്പാദനിരോധം പാപേന്തോ **"നിരോധേന്തോ"**തി, സുട്ഠു സന്തസഭാവം നയന്തോ **"വൂപസമേന്തോ"**തി.

യഥാരൂപേഹീതി യാദിസേഹി. **കായസങ്ഖാരേഹീ**തി ഓളാരികേഹി കായസങ്ഖാരേഹി. **ആനമനാ**തി അഭിമുഖേന കായസ്സ നമനാ. **വിനമനാ**തി വിസും വിസും പസ്സതോ നമനാ. **സന്നമനാ**തി സബ്ബതോ, സുട്ഠു വാ നമനാ. **പണമനാ**തി പച്ഛതോ നമനാ. **ഇഞ്ജനാദീനി** ആനമനാദീനം വേവചനാനി, അധിമത്താനി വാ അഭിമുഖചലനാദീനി ആനമനാദയോ, മന്ദാനി ഇഞ്ജനാദയോ. **പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര**ന്തി തഥാരൂപം ആനമനാദീനം കാരണഭൂതം ഓളാരികം കായസങ്ഖാരം പടിപ്പസ്സമ്ഭേന്തോ. തസ്മിഞ്ഹി പസ്സമ്ഭിതേ ആനമനാദയോപി പസ്സമ്ഭിതാ ഏവ ഹോന്തി.

സന്തം സുഖുമന്തി യഥാരൂപേഹി കായസങ്ഖാരേഹി കായസ്സ അപരിപ്ഫന്ദനഹേതൂഹി ആനമനാദയോ ന ഹോന്തി, തഥാരൂപം ദരഥാഭാവതോ സന്തം, അനോളാരികതായ സുഖുമം. **പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര**ന്തി സാമഞ്ഞതോ ഏകം കത്വാ വദതി. അഥ വാ പുബ്ബേ ഓളാരികോളാരികം കായസങ്ഖാരം പടിപ്പസ്സമ്ഭേന്തോ അനുക്കമേന കായസ്സ അപരിപ്ഫന്ദനഹേതുഭൂതേ സുഖുമസുഖുമതരേ ഉപ്പാദേത്വാ തേപി പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ പരമസുഖുമതായ കോടിപ്പത്തം യം കായസങ്ഖാരം പടിപ്പസ്സമ്ഭേതി, തം സന്ധായ വുത്തം **"സന്തം സുഖുമം പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര"**ന്തി.

ഇതീതിആദി ചോദകവചനം. തത്ഥ **ഇതീ**തി പകാരത്ഥേ നിപാതോ, **കിരാ**തി അരുചിസൂചനേ, ഏവഞ്ചേതി അത്ഥോ. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ "വുത്തപ്പകാരേന യദി അതിസുഖുമമ്പി കായസങ്ഖാരം പസ്സമ്ഭേതീ"തി. **ഏവം സന്തേ**തി ഏവം സതി തയാ വുത്താകാരേ ലബ്ഭമാനേ. **വാതൂപലദ്ധിയാ**തി വാതസ്സ ഉപലദ്ധിയാ. **ച**-സദ്ദോ സമുച്ചയത്ഥോ, അസ്സാസാദിവാതാരമ്മണസ്സ ചിത്തസ്സ പഭാവനാ ഉപ്പാദനാ പവത്തനാ ന ഹോതി, തേ ച തേന പസ്സമ്ഭേതബ്ബാതി അധിപ്പായോ. **അസ്സാസപസ്സാസാനഞ്ച പഭാവനാ**തി ഓളാരികേ അസ്സാസപസ്സാസേ ഭാവനായ പടിപ്പസ്സമ്ഭേത്വാ സുഖുമാനം തേസം പഭാവനാ ച ന ഹോതി ഉഭയേസം തേസം തേന പടിപ്പസ്സമ്ഭേതബ്ബതോ. **ആനാപാനസ്സതിയാ**തി ആനാപാനാരമ്മണായ സതിയാ ച പവത്തനം ന ഹോതി ആനാപാനാനം അഭാവതോ. തതോ ഏവ തംസമ്പയുത്തസ്സ ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ ച പഭാവനാ ഉപ്പാദനാപി ന ഹോതി. ന ഹി കദാചി ആരമ്മണേന വിനാ സാരമ്മണാ ധമ്മാ സമ്ഭവന്തി. **ന ച നം ത**ന്തി ഏത്ഥ **ന**ന്തി നിപാതമത്തം. തം വുത്തവിധാനം സമാപത്തിം പണ്ഡിതാ പഞ്ഞവന്തോ ന ചേവ സമാപജ്ജന്തിപി തതോ ന വുട്ഠഹന്തിപീതി യോജനാ. ഏവം ചോദകോ സബ്ബേന സബ്ബം അഭാവൂപനയനം പസ്സമ്ഭനന്തി അധിപ്പായേന ചോദേതി.

പുന **ഇതി കിരാ**തിആദി യഥാവുത്തായ ചോദനായ വിസ്സജ്ജനാ. തത്ഥ **കിരാ**തി യദീതി ഏതസ്സ അത്ഥേ നിപാതോ. ഇതി കിര സിക്ഖതി, മയാ വുത്താകാരേന യദി സിക്ഖതീതി അത്ഥോ. **ഏവം സന്തേ**തി ഏവം പസ്സമ്ഭനേ സതി. **പഭാവനാ ഹോതീ**തി യദിപി ഓളാരികാ കായസങ്ഖാരാ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി, സുഖുമാ പന അത്ഥേവാതി അനുക്കമേന പരമസുഖുമഭാവപ്പത്തസ്സ വസേന നിമിത്തുപ്പത്തിയാ ആനാപാനസ്സതിയാ ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ ച പഭാവനാ ഇജ്ഝതേവാതി അധിപ്പായോ.

യഥാ കഥം വിയാതി യഥാവുത്തവിധാനം തം കഥം വിയ ദട്ഠബ്ബം, അത്ഥി കിഞ്ചി തദത്ഥസമ്പടിപാദനേ ഓപമ്മന്തി അധിപ്പായോ. ഇദാനി ഓപമ്മം ദസ്സേതും **"സേയ്യഥാപീ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **സേയ്യഥാപീ**തി ഓപമ്മത്ഥേ നിപാതോ. **കംസേ**തി കംസഭാജനേ. **നിമിത്ത**ന്തി നിമിത്തസ്സ, തേസം സദ്ദാനം പവത്താകാരസ്സാതി അത്ഥോ. സാമിഅത്ഥേ ഹി ഇദം ഉപയോഗവചനം. **സുഗ്ഗഹിതത്താ**തി സുട്ഠു ഗഹിതത്താ. **സുമനസികതത്താ**തി സുട്ഠു ചിത്തേ ഠപിതത്താ. **സൂപധാരിതത്താ**തി സമ്മദേവ ഉപധാരിതത്താ സല്ലക്ഖിതത്താ. **സുഖുമകാ സദ്ദാ**തി അനുരവേ ആഹ, യേ അപ്പകാ. അപ്പത്ഥോ ഹി അയം ക-സദ്ദോ. **സുഖുമസദ്ദനിമിത്താരമ്മണതാപീ**തി സുഖുമോ സദ്ദോവ നിമിത്തം സുഖുമസദ്ദനിമിത്തം, തദാരമ്മണതായപീതി വുത്തം ഹോതി. കാമം തദാ സുഖുമാപി സദ്ദാ നിരുദ്ധാ, സദ്ദനിമിത്തസ്സ പന സുഗ്ഗഹിതത്താ സുഖുമതരസദ്ദനിമിത്താരമ്മണഭാവേനപി ചിത്തം പവത്തതി. ആദിതോ പട്ഠായ ഹി തസ്സ തസ്സ നിരുദ്ധസ്സ സദ്ദസ്സ നിമിത്തം അവിക്ഖിത്തേന ചിത്തേന ഉപധാരേന്തസ്സ അനുക്കമേന പരിയോസാനേ അതിസുഖുമസദ്ദനിമിത്തമ്പി

ആരമ്മണം കത്വാ ചിത്തം പവത്തതേവ. **ചിത്തം ന വിക്ഖേപം ഗച്ഛതി** തസ്മിം യഥാഉപട്ഠിതേ നിമിത്തേ സമാധാനസബ്ഭാവതോ.

ഏവം സന്തേതിആദി വുത്തസ്സേവത്ഥസ്സ നിഗമനവസേന വുത്തം. തത്ഥ യസ്സ സുത്തപദസ്സ സദ്ധിം ചോദനാസോധനാഹി അത്ഥോ വുത്തോ, തം ഉദ്ധരിത്വാ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനാനി വിഭാഗതോ ദസ്സേതും **"പസ്സമ്ഭയ"**ന്തിആദി വുത്തം . തത്ഥ **പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര**ന്തി വുത്തഅസ്സാസപസ്സാസാ കായോതി യോജനാ വേദിതബ്ബാ. അഥ വാ **പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാര**ന്തി എത്ഥ അസ്സാസപസ്സാസാ കായോതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **മഹാസതിപട്ഠാനസുത്തേ** (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൨ ആദയോ; മ॰ നി॰ ൧.൧൦൬ ആദയോ) കായാനുപസ്സനം കഥേന്തേന പഠമചതുക്കസ്സേവ വുത്തത്താ, **ആനാപാനസ്സതിസുത്തേ**പി "യസ്മിം സമയേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ദീഘം വാ അസ്സസന്തോ ദീഘം അസ്സസാമീതി പജാനാതി...പേ॰... പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. കായേ കായാനുപസ്സീ, ഭിക്ഖവേ, തസ്മിം സമയേ ഭിക്ഖു വിഹരതീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൪൯) വുത്തത്താ ച "കായാനുപസ്സനാവസേന വുത്തസ്സ പഠമചതുക്കസ്സാ"തി വുത്തം.

ആദികമ്മികസ്സ കമ്മട്ഠാനവസേനാതി സമഥകമ്മട്ഠാനം സന്ധായ വുത്തം, വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനം പന ഇതരചതുക്കേസുപി ലബ്ഭതേവ. **ഏത്ഥാ**തി പഠമചതുക്കേ. **സഹ പടിസമ്ഭിദാഹീ**തി നിദസ്സനമത്തമേതം, പുഞ്ഞവന്താനം പന ഉപനിസ്സയസമ്പന്നാനം അഭിഞ്ഞാപി സിജ്ഝതിയേവ. **ചതുബ്ബിധ**ന്തി പാതിമോക്ഖസംവരാദിവസേന ചതുബ്ബിധം. **അനാപജ്ജന**ന്തി സത്തന്നം ആപത്തിക്ഖന്ധാനം അഞ്ഞതരസ്സ അനാപജ്ജനം. **ആപന്നവുട്ഠാന**ന്തി ആപന്നസപ്പടികമ്മാപത്തിതോ യഥാധമ്മം പടികമ്മകരണേന വുട്ഠാനം, ദേസനാഗാമിനിതോ ദേസനായ, വുട്ഠാനഗാമിനിതോ പരിവാസാദിവിനയകമ്മകരണേന വുട്ഠാനന്തി വുത്തം ഹോതി . ദേസനായപി ഹി ആപന്നാപത്തിതോ വുട്ഠാനം ഹോതീതി സാപി വുട്ഠാനേനേവ സങ്ഗഹിതാ. **കിലേസേഹി ച അപ്പടിപീളന**ന്തി കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പലാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം മായാ സാഠേയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോതി ഏവമാദീഹി പാപധമ്മേഹി അപ്പടിപീളനം, തേസം അനുപ്പാദനന്തി വുത്തം ഹോതി.

യമിദം ആഭിസമാചാരികസീലം വുച്ചതീതി സമ്ബന്ധോ. **ദ്വേഅസീതി ഖന്ധകവത്താനി ചുദ്ദസവിധം മഹാവത്ത**ന്തി എത്ഥ **മഹാവത്തം** നാമ വത്തക്ഖന്ധകേ വുത്താനി ആഗന്തുകവത്തം ആവാസികഗമികഅനുമോദനഭത്തഗ്ഗപിണ്ഡചാരികആരഞ്ഞികസേനാസനജന്താഘരവച്ചകുടിഉപജ്ഝായസദ്ധിവിഹാരികആചരിയഅന്തേവാസികവത്തന്തി ചുദ്ദസ വത്താനി. തതോ അഞ്ഞാനി പന കദാചി തജ്ജനീയകമ്മകതാദികാലേയേവ ചരിതബ്ബാനി ദ്വാസീതി ഖന്ധകവത്താനി, ന സബ്ബാസു അവത്ഥാസു ചരിതബ്ബാനി, തസ്മാ മഹാവത്തേസു അഗണിതാനി. തത്ഥ "പാരിവാസികാനം ഭിക്ഖൂനം വത്തം പഞ്ഞപേസ്സാമീ"തി ആരഭിത്വാ "ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബം...പേ॰... ന ഛമായം ചങ്കമന്തേ ചങ്കമേ ചങ്കമിതബ്ബ"ന്തി (ചൂളവ॰ ൭൬) വുത്തവത്താനി ഛസട്ഠി, തതോ പരം "ന, ഭിക്ഖവേ, പാരിവാസികേന ഭിക്ഖുനാ പാരിവാസികവുഡ്ഢതരേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം മൂലായപടികസ്സനാരഹേന, മാനത്താരഹേന, മാനത്തചാരികേന, അബ്ഭാനാരഹേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം ഏകച്ഛന്നേ ആവാസേ വത്ഥബ്ബ"ന്തിആദിനാ (ചൂളവ॰ ൮൨) വുത്താനി പകതത്തേ ചരിതബ്ബേഹി അനഞ്ഞത്താ വിസും താനി അഗണേത്വാ പാരിവാസികവുഡ്ഢതരാദീസു പുഗ്ഗലന്തരേസു ചരിതബ്ബത്താ തേസം വസേന സമ്പിണ്ഡേത്വാ ഏകേകം കത്വാ ഗണിതാനി പഞ്ചാതി ഏകസത്തതി വത്താനി, ഉക്ഖേപനീയകമ്മകതവത്തേസു വത്തപഞ്ഞാപനവസേന വുത്തം "ന പകതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ അഭിവാദനം... പേ॰... നഹാനേ പിട്ഠിപരികമ്മം സാദിതബ്ബ"ന്തി (ചൂളവ॰ ൫൧) ഇദം അഭിവാദനാദീനം അസാദിയനം ഏകം, "ന പകതത്തോ ഭിക്ഖു സീലവിപത്തിയാ അനുദ്ധംസേതബ്ബോ"തിആദീനി (ചൂളവ॰ ൫൧) ച ദസാതി ഏവമേതാനി ദ്വാസീതി. ഏതേസ്വേവ പന കാനിചി തജ്ജനീയകമ്മാദിവത്താനി കാനിചി പാരിവാസികാദിവത്താനീതി അഗ്ഗഹിതഗ്ഗഹണേന ദ്വാസീതി ഏവ. അഞ്ഞത്ഥ പന അട്ഠകഥാപദേസേ അപ്പകം ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി അസീതി ഖന്ധകവത്താനീതി വുച്ചതി. **ആഭിസമാചാരികസീല**ന്തി എത്ഥ **അഭിസമാചാരോ**തി ഉത്തമസമാചാരോ, അഭിസമാചാരോവ ആഭിസമാചാരികം, അഭിസമാചാരം വാ ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്തം ആഭിസമാചാരികം, തദേവ സീലന്തി ആഭിസമാചാരികസീലം. ഖന്ധകവത്തപരിയാപന്നസ്സ സീലസ്സേതം അധിവചനം. **അഹം സീലം രക്ഖാമി, കിം ആഭിസമാചാരികേനാ**തിആദീസു **സീല**ന്തി ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നമേവ ഗഹേതബ്ബം ഖന്ധകവത്തപരിയാപന്നസ്സ ആഭിസമാചാരികഗ്ഗഹണേന ഗഹിതത്താ. **പരിപൂരേ**തി പരിപുണ്ണേ, പരിപൂരിതേതി വാ അത്ഥോ.

തതോതി യഥാവുത്തസീലവിസോധനതോ പരം. **ആവാസോ**തി ആവാസപലിബോധോ. **കുല**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. തത്ഥ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൧) **ആവാസോ**തി ഏകോപി ഓവരകോ വുച്ചതി ഏകമ്പി പരിവേണം സകലോപി സങ്ഘാരാമോ. സ്വായം ന സബ്ബസ്സേവ പലിബോധോ ഹോതി, യോ പനേത്ഥ നവകമ്മാദിഉസ്സുക്കം വാ ആപജ്ജതി, ബഹുഭണ്ഡസന്നിചയോ വാ ഹോതി, യേന കേനചി വാ കാരണേന അപേക്ഖവാ പടിബദ്ധചിത്തോ, തസ്സേവ പലിബോധോ ഹോതി, ന ഇതരസ്സ.

കുലന്തി ഞാതികുലം വാ ഉപട്ഠാകകുലം വാ. ഏകച്ചസ്സ ഹി ഉപട്ഠാകകുലമ്പി "സുഖിതേ സുഖിതോ"തിആദിനാ നയേന സംസട്ഠസ്സ വിഹരതോ പലിബോധോ ഹോതി, സോ കുലമാനുസകേഹി വിനാ ധമ്മസ്സവനായ സാമന്തവിഹാരമ്പി ന ഗച്ഛതി. ഏകച്ചസ്സ മാതാപിതരോപി പലിബോധാ ന ഹോന്തി കോരണ്ഡകവിഹാരവാസിത്ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യദഹരഭിക്ഖുനോ വിയ.

ലാഭോതി ചത്താരോ പച്ചയാ. തേ കഥം പലിബോധാ ഹോന്തി? പുഞ്ഞവന്തസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ ഗതഗതട്ഠാനേ മനുസ്സാ മഹാപരിവാരേ പച്ചയേ ദേന്തി, സോ തേസം അനുമോദേന്തോ ധമ്മം ദേസേന്തോ സമണധമ്മം കാതും ഓകാസം ന ലഭതി, അരുണുഗ്ഗമനതോ യാവ പഠമയാമോ, താവ മനുസ്സസംസഗ്ഗോ ന ഉപച്ഛിജ്ജതി, പുന ബലവപച്ചൂസേയേവ ബാഹുല്ലികപിണ്ഡപാതികാ ആഗന്ത്വാ "ഭന്തേ, അസുകോ ഉപട്ഠാകോ ഉപാസകോ ഉപാസികാ അമച്ചോ അമച്ചധീതാ തുമ്ഹാകം ദസ്സനകാമാ"തി വദന്തി, സോ "ഗണ്ഹാവുസോ പത്തചീവര"ന്തി ഗമനസജ്ജോവ ഹോതി നിച്ചബ്യാവടോ, തസ്സേവ തേ പച്ചയാ പലിബോധാ ഹോന്തി. തേന ഗണം പഹായ യത്ഥ നം ന ജാനന്തി, തത്ഥ ഏകകേന ചരിതബ്ബം. ഏവം സോ പലിബോധോ ഉപച്ഛിജ്ജതി.

ഗണോതി സുത്തന്തികഗണോ വാ ആഭിധമ്മികഗണോ വാ. യോ തസ്സ ഉദ്ദേസം വാ പരിപുച്ഛം വാ ദേന്തോ സമണധമ്മസ്സ ഓകാസം ന ലഭതി, തസ്സ ഗണോ പലിബോധോ ഹോതി. തേന സോ ഏവം ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ - സചേ തേസം ഭിക്ഖൂനം ബഹു കതം ഹോതി, അപ്പം അവസിട്ഠം, തം നിട്ഠപേത്വാ അരഞ്ഞം പവിസിതബ്ബം. സചേ അപ്പം കതം, ബഹു അവസിട്ഠം, യോജനതോ പരം അഗന്ത്വാ അന്തോയോജനപരിച്ഛേദേ അഞ്ഞം ഗണവാചകം ഉപസങ്കമിത്വാ

“ഇമേ ആയസ്മാ ഉദ്ദേസാദീഹി സങ്ഗണ്ഹതൂ”തി വത്തബ്ബം. ഏവമ്പി അലഭമാനേന “മയ്ഹം, ആവുസോ, ഏകം കിച്ചം അത്ഥി, തുമ്ഹേ യഥാഫാസുകട്ഠാനാനി ഗച്ഛഥാ”തി ഗണം പഹായ അത്തനോ കമ്മം കാതബ്ബം.

കമ്മേനാതി കമ്മപലിബോധേന. “കമ്മഞ്ച പഞ്ചമ”ന്തിപി പാഠോ. തത്ഥ **കമ്മ**ന്തി നവകമ്മം. തം കരോന്തേന വഡ്ഢകീആദീഹി ലദ്ധാലദ്ധം ജാനിതബ്ബം, കതാകതേ ഉസ്സുക്കം ആപജ്ജിതബ്ബന്തി സബ്ബഥാപി പലിബോധോ ഹോതി. സോപി ഏവം ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ - സചേ അപ്പം അവസിട്ഠം ഹോതി, നിട്ഠപേതബ്ബം. സചേ ബഹു, സങ്ഘികം ചേ, നവകമ്മം സങ്ഘസ്സ വാ ഭാരഹാരകഭിക്ഖൂനം വാ നിയ്യാതേതബ്ബം. അത്തനോ സന്തകം ചേ, അത്തനോ ഭാരഹാരകാനം നിയ്യാതേതബ്ബം. താദിസം അലഭന്തേന സങ്ഘസ്സ പരിച്ചജിത്വാ ഗന്തബ്ബം.

അദ്ധാനന്തി മഗ്ഗഗമനം. യസ്സ ഹി കത്ഥചി പബ്ബജ്ജാപേക്ഖോ വാ ഹോതി, പച്ചയജാതം വാ കിഞ്ചി ലദ്ധബ്ബം ഹോതി. സചേ തം അലഭന്തോ ന സക്കോതി അധിവാസേതും, അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തസ്സപി ഗമികചിത്തം നാമ ദുപ്പടിവിനോദയം ഹോതി, തസ്മാ ഗന്ത്വാ തം കിച്ചം തീരേത്വാവ സമണധമ്മേ ഉസ്സുക്കം കാതബ്ബം.

ഞാതീതി വിഹാരേ ആചരിയുപജ്ഝായസദ്ധിവിഹാരികഅന്തേവാസികസമാനുപജ്ഝായകസമാനാചരിയകാ, ഘരേ മാതാ പിതാ ഭാതാതി ഏവമാദികാ. തേ ഗിലാനാ ഇമസ്സ പലിബോധാ ഹോന്തി. തസ്മാ സോ പലിബോധോ തേ ഉപട്ഠഹിത്വാ തേസം പാകതികകരണേന ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ. തത്ഥ ഉപജ്ഝായോ താവ ഗിലാനോ സചേ ലഹും ന വുട്ഠാതി, യാവജീവം പടിജഗ്ഗിതബ്ബോ, തഥാ പബ്ബജ്ജാചരിയോ ഉപസമ്പദാചരിയോ സദ്ധിവിഹാരികോ ഉപസമ്പാദിതപബ്ബാജിതഅന്തേവാസികസമാനുപജ്ഝായകാ ച. നിസ്സയാചരിയഉദ്ദേസാചരിയനിസ്സയന്തേവാസികഉദ്ദേസന്തേവാസികസമാനാചരിയകാ പന യാവ നിസ്സയഉദ്ദേസാ അനുപച്ഛിന്നാ, താവ പടിജഗ്ഗിതബ്ബാ. പഹോന്തേന തതോ ഉദ്ധമ്പി പടിജഗ്ഗിതബ്ബാ ഏവ. മാതാപിതൂസു ഉപജ്ഝായേ വിയ പടിജഗ്ഗിതബ്ബം. സചേപി ഹി തേ രജ്ജേ ഠിതാ ഹോന്തി, പുത്തതോ ച ഉപട്ഠാനം പച്ചാസീസന്തി, കാതബ്ബമേവ. അഥ തേസം ഭേസജ്ജം നത്ഥി, അത്തനോ സന്തകം ദാതബ്ബം. അസതി, ഭിക്ഖാചരിയായ പരിയേസിത്വാപി ദാതബ്ബമേവ. ഭാതുഭഗിനീനം പന തേസം സന്തകമേവ യോജേത്വാ ദാതബ്ബം. സചേ നത്ഥി, അത്തനോ സന്തകം താവകാലികം ദത്വാ പച്ഛാ ലഭന്തേന ഗണ്ഹിതബ്ബം, അലഭന്തേന ന ചോദേതബ്ബാ. അഞ്ഞാതകസ്സ ഭഗിനിയാ സാമികസ്സ ഭേസജ്ജം നേവ കാതും, ന ദാതും വട്ടതി, “തുയ്ഹം സാമികസ്സ ദേഹീ”തി വത്വാ പന ഭഗിനിയാ ദാതബ്ബം. ഭാതു ജായായപി ഏസേവ നയോ, തേസം പന പുത്താ ഇമസ്സ ഞാതകായേവാതി തേസം കാതും വട്ടതി.

ആബാധോതി യോ കോചി രോഗോ. സോ ബാധയമാനോ പലിബോധോ ഹോതി, തസ്മാ ഭേസജ്ജകരണേന ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ. സചേ പന കതിപാഹം ഭേസജ്ജം കരോന്തസ്സപി ന വൂപസമ്മതി, “നാഹം തുയ്ഹം ദാസോ, ന ഭതകോ, തംയേവമ്ഹി പോസേന്തോ അനമതഗ്ഗേ സംസാരവട്ടേ ദുക്ഖപ്പത്തോ”തി അത്തഭാവം ഗരഹിത്വാ സമണധമ്മോ കാതബ്ബോ.

ഗന്ഥോതി പരിയത്തിപരിഹരണം. തം സജ്ഝായാദീഹി നിച്ചബ്യാവടസ്സേവ പലിബോധോ ഹോതി, ന ഇതരസ്സ.

ഇദ്ധിയാതി ഇദ്ധിപലിബോധേന. “ഇദ്ധീതി തേ ദസാ”തിപി പാഠോ. തത്ഥ **ഇദ്ധീ**തി പോഥുജ്ജനികാ ഇദ്ധി. സാ ഹി ഉത്താനസേയ്യകദാരകോ വിയ തരുണസസ്സം വിയ ച ദുപ്പരിഹാരാ ഹോതി, അപ്പമത്തകേന ച ഭിജ്ജതി. സാ പന വിപസ്സനായ പലിബോധോ ഹോതി, ന സമാധിസ്സ സമാധിം പത്വാ പത്തബ്ബതോ, തസ്മാ വിപസ്സനാത്ഥികേന ഇദ്ധിപലിബോധോ ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ, ഇതരേന അവസേസാതി. കമ്മട്ഠാനഭാവനം പരിബുന്ധേതി ഉപരോധേതി പവത്തിതും ന ദേതീതി **പലിബോധോ,** ര-കാരസ്സ ല-കാരം കത്വാ വുത്തോ, പരിപന്ഥോതി അത്ഥോ. **ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ**തി സമാപനേന സങ്ഗഹണേന ഉപരുന്ധിതബ്ബോ, അപലിബോധോ കാതബ്ബോതി അത്ഥോ.

കമ്മട്ഠാനേ നിയുത്തോ **കമ്മട്ഠാനികോ,** ഭാവനമനുയുഞ്ജന്തോ. തേന കമ്മട്ഠാനികേന. **പരിച്ഛിന്ദിത്വാ**തി “ഇമസ്മിം വിഹാരേ സബ്ബേപി ഭിക്ഖൂ”തി ഏവം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. **സഹവാസീന**ന്തി സഹവാസീനം ഭിക്ഖൂനം. **മുദുചിത്തതം ജനേതീ**തി അത്തനി മുദുചിത്തതം ഉപ്പാദേതി. അയഞ്ച സഹവാസീനം ചിത്തമദ്ദവജനനാദിഅത്ഥോ “മനുസ്സാനം പിയോ ഹോതീ”തിആദിനയപ്പവത്തേന **മേത്താനിസംസസുത്തേന** (അം॰ നി॰ വ്യ.ഫ) ദീപേതബ്ബോ.

അനോലീനവുത്തികോ ഹോതീതി സമ്മാപടിപത്തിയം ഓലീനവുത്തികോ ഹീനവീരിയോ ന ഹോതി, ആരദ്ധവീരിയോ ഹോതീതി അത്ഥോ. ദിബ്ബേസുപി ആരമ്മണേസു, പഗേവ ഇതരേസൂതി അധിപ്പായോ. **സബ്ബത്ഥാ**തി സബ്ബസ്മിം സമണകരണീയേ, സബ്ബസ്മിം വാ കമ്മട്ഠാനാനുയോഗേ. **അത്ഥയിതബ്ബ**ന്തി പുബ്ബാസേവനവസേന അത്ഥയിതബ്ബം. യോഗസ്സ ഭാവനായ അനുയുഞ്ജനം യോഗാനുയോഗോ, തദേവ കരണീയട്ഠേന കമ്മം, തസ്സ **യോഗാനുയോഗകമ്മസ്സ**. **പദട്ഠാനത്താ**തി നിപ്ഫത്തിഹേതുത്താ.

ഓദാതകസിണേ ആലോകകസിണം, കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസകസിണേ പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണഞ്ച അന്തോഗധം കത്വാ പാളിയം പഥവീകസിണാദീനം രൂപജ്ഝാനാരമ്മണാനം അട്ഠന്നംയേവ കസിണാനം സരൂപതോ വുത്തത്താ ആകാസകസിണം ആലോകകസിണഞ്ച വജ്ജേത്വാ **“അട്ഠതിംസാരമ്മണേസൂ”**തി പാളിയം ആഗതനയേനേവ വുത്തം. അട്ഠകഥാനയേന പന ആകാസകസിണേ ആലോകകസിണേ ച വിസും ഗഹിതേ ചത്താലീസംയേവ കമ്മട്ഠാനാനി. തത്രിമാനി ചത്താലീസ കമ്മട്ഠാനാനി - ദസ കസിണാ, ദസ അസുഭാ , ദസ അനുസ്സതിയോ, ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ, ചത്താരോ ആരുപ്പാ, ഏകാ സഞ്ഞാ, ഏകം വവത്ഥാനന്തി. തത്ഥ പഥവീകസിണം ആപോകസിണം തേജോകസിണം വായോകസിണം നീലകസിണം പീതകസിണം ലോഹിതകസിണം ഓദാതകസിണം ആലോകകസിണം പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണന്തി ഇമേ **ദസ കസിണാ**. ഉദ്ധുമാതകം വിനീലകം വിപുബ്ബകം വിച്ഛിദ്ദകം വിക്ഖായിതകം വിക്ഖിത്തകം ഹതവിക്ഖിത്തകം ലോഹിതകം പുളവകം അട്ഠികന്തി ഇമേ **ദസ അസുഭാ**. ബുദ്ധാനുസ്സതി ധമ്മ സങ്ഘ സീല ചാഗ ദേവതാനുസ്സതി മരണസ്സതി കായഗതാസതി ആനാപാനസ്സതി ഉപസമാനുസ്സതീതി ഇമാ **ദസ അനുസ്സതിയോ**. മേത്താ കരുണാ മുദിതാ ഉപേക്ഖാതി ഇമേ **ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ**. ആകാസാനഞ്ചായതനം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി ഇമേ **ചത്താരോ ആരുപ്പാ**. ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാ **ഏകാ സഞ്ഞാ**. ചതുധാതുവവത്ഥാനം **ഏകം വവത്ഥാന**ന്തി.

യം യസ്സ ചരിതാനുകൂലന്തി ഏത്ഥ രാഗചരിതസ്സ താവ ദസ അസുഭാ കായഗതാസതീതി ഏകാദസ കമ്മട്ഠാനാനി അനുകൂലാനി, ദോസചരിതസ്സ ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ ചത്താരി വണ്ണകസിണാനീതി അട്ഠ, മോഹചരിതസ്സ ച വിതക്കചരിതസ്സ ച ഏകം ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനമേവ, സദ്ധാചരിതസ്സ പുരിമാ ഛ അനുസ്സതിയോ, ബുദ്ധിചരിതസ്സ

മരണസ്സതി ഉപസമാനുസ്സതി ചതുധാതുവവത്ഥാനം ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാതി ചത്താരി, സേസകസിണാനി ചത്താരോ ച ആരുപ്പാ സബ്ബചരിതാനം അനുകൂലാനി. കസിണേസു ച യം കിഞ്ചി പരിത്തം വിതക്കചരിതസ്സ, അപ്പമാണം മോഹചരിതസ്സ അനുകൂലന്തി വേദിതബ്ബം. **യഥാവുത്തേനേവ നയേനാ**തി "യോഗാനുയോഗകമ്മസ്സ പദട്ഠാനത്താ"തി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി.

യം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേതുകാമോ ഹോതി, തസ്സേവ വസേന ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനപദട്ഠാനം വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ ആസവക്ഖയപ്പത്തസ്സ ഖീണാസവസ്സ സന്തികേ ഗഹേതബ്ബന്തി ആഹ - **"ഇമിനാവ കമ്മട്ഠാനേന... പേ॰... ഉഗ്ഗഹേതബ്ബ"**ന്തി. **അരഹന്താദയോ ഹീ**തിആദി ഏകച്ചഖീണാസവതോ ബഹുസ്സുതോവ കമ്മട്ഠാനദാനേ സേയ്യോതി ദസ്സനത്ഥം ആരദ്ധം. **മഹാഹത്ഥിപഥം നീഹരന്തോ വിയാ**തി കമ്മട്ഠാനപഥവിം മഹാഹത്ഥിപഥം കത്വാ ദസ്സേന്തോ വിയ. **സപ്പായാസപ്പായം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ**തി യസ്സ കമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖതി, തസ്സ ഉപകാരാനുപകാരം യുത്തിമഗ്ഗനേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ.

ഇദാനി കമ്മട്ഠാനദായകസ്സ സന്തികം ഗച്ഛന്തേന ധോതമക്ഖിതേഹി പാദേഹി ഉപാഹനാ ആരുഹിത്വാ ഛത്തം ഗഹേത്വാ തേലനാളിമധുഫാണിതാദീനി ഗാഹാപേത്വാ അന്തേവാസികപരിവുതേന ന ഗന്തബ്ബം, ഗമികവത്തം പന പൂരേത്വാ അത്തനോ പത്തചീവരം സയമേവ ഗഹേത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ യം യം വിഹാരം പവിസതി, സബ്ബത്ഥ പവിട്ഠകാലേ ആഗന്തുകവത്തം, നിക്ഖമനകാലേ ഗമികവത്തന്തി യഥാരഹം തം തം വത്തം പൂരേന്തേന സല്ലഹുകപരിക്ഖാരേന പരമസല്ലേഖവുത്തിനാ ഹുത്വാ ഗന്തബ്ബന്തി ഇമമത്ഥം സങ്ഖിപിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"സല്ലഹുകവുത്തിനാ വിനയാചാരസമ്പന്നേനാ"**തി ആഹ. ഏവം പന ഗന്ത്വാ തം വിഹാരം പവിസന്തേന അന്തരായേവ ദന്തകട്ഠം കപ്പിയം കാരാപേത്വാ ഗഹേത്വാ പവിസിതബ്ബം, ന ച മുഹുത്തം വിസ്സമിത്വാ പാദധോവനമക്ഖനാദീനി കത്വാ ആചരിയസ്സ സന്തികം ഗമിസ്സാമീതി അഞ്ഞം പരിവേണം പവിസിതബ്ബം. കസ്മാ? സചേ ഹിസ്സ തത്ര ആചരിയസ്സ വിസഭാഗാ ഭിക്ഖൂ ഭവേയ്യും, തം തേ ആഗമനകാരണം പുച്ഛിത്വാ ആചരിയസ്സ അവണ്ണം പകാസേത്വാ "നട്ഠോസി, സചേ തസ്സ സന്തികം ആഗതോ"തി വിപ്പടിസാരം ഉപ്പാദേയ്യും, യേന തതോവ പടിനിവത്തേയ്യ, തസ്മാ ആചരിയസ്സ വസനട്ഠാനം പുച്ഛിത്വാ ഉജുകം തത്ഥേവ ഗന്തബ്ബം.

വുത്തപ്പകാരമാചരിയന്തി -

> "പിയോ ഗരു ഭാവനീയോ, വത്താ ച വചനക്ഖമോ;
> ഗമ്ഭീരഞ്ച കഥം കത്താ, നോ ചട്ഠാനേ നിയോജകോ"തി. (അ॰ നി॰ ൭.൩൭; നേത്തി॰ ൧൧൩) -

ഏവമാദിനാ വുത്തപ്പകാരം സദ്ധാദിഗുണസമന്നാഗതം ഏകന്തഹിതേസിം വുഡ്ഢിപക്ഖേ ഠിതം കല്യാണമിത്തം ആചരിയം. **വത്തപടിപത്തിയാ ആരാധിതചിത്തസ്സാ**തി ഏത്ഥ സചേ ആചരിയോ ദഹരതരോ ഹോതി, പത്തചീവരപടിഗ്ഗഹണാദീനി ന സാദിതബ്ബാനി. സചേ വുഡ്ഢതരോ, ഗന്ത്വാ ആചരിയം വന്ദിത്വാ ഠാതബ്ബം. "നിക്ഖിപാവുസോ, പത്തചീവര"ന്തി വുത്തേന നിക്ഖിപിതബ്ബം. "പാനീയം പിവാ"തി വുത്തേന സചേ ഇച്ഛതി, പാതബ്ബം. "പാദേ ധോവാ"തി വുത്തേന ന താവ ധോവിതബ്ബാ. സചേ ഹി ആചരിയേന ആഭതമുദകം ഭവേയ്യ, ന സാരുപ്പം സിയാ. "ധോവാവുസോ, ന മയാ ആഭതം, അഞ്ഞേഹി ആഭത"ന്തി വുത്തേന പന യത്ഥ ആചരിയോ ന പസ്സതി, ഏവരൂപേ പടിച്ഛന്നേ വാ ഓകാസേ അബ്ഭോകാസവിഹാരസ്സാപി വാ ഏകമന്തേ നിസീദിത്വാ പാദാ ധോവിതബ്ബാ. സചേ ആചരിയോ തേലനാളിം ആഹരതി, ഉട്ഠഹിത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി സക്കച്ചം ഗഹേതബ്ബാ. സചേ ഹി ന ഗണ്ഹേയ്യ, "അയം ഭിക്ഖു ഇതോ ഏവ പട്ഠായ സമ്ഭോഗം കോപേതീ"തി ആചരിയസ്സ അഞ്ഞഥത്തം ഭവേയ്യ. ഗഹേത്വാ പന ന ആദിതോവ പാദാ മക്ഖേതബ്ബാ. സചേ ഹി തം ആചരിയസ്സ ഗത്തബ്ഭഞ്ജനതേലം ഭവേയ്യ, ന സാരുപ്പം സിയാ, തസ്മാ പഠമം സീസം മക്ഖേത്വാ ഖന്ധാദീനി മക്ഖേതബ്ബാനി. "സബ്ബപാരിഹാരിയതേലമിദം, ആവുസോ, പാദേപി മക്ഖേഹീ"തി വുത്തേന പന പാദേ മക്ഖേത്വാ "ഇമം തേലനാളിം ഠപേമി, ഭന്തേ"തി വത്വാ ആചരിയേ ഗണ്ഹന്തേ ദാതബ്ബാ.

ഗതദിവസതോ പട്ഠായ "കമ്മട്ഠാനം മേ, ഭന്തേ, കഥേഥ"ഇച്ചേവം ന വത്തബ്ബം. ദുതിയദിവസതോ പന പട്ഠായ സചേ ആചരിയസ്സ പകതിഉപട്ഠാകോ അത്ഥി, തം യാചിത്വാ വത്തം കാതബ്ബം. സചേ യാചിതോപി ന ദേതി, ഓകാസേ ലദ്ധേയേവ കാതബ്ബം. കരോന്തേന ച ഖുദ്ദകമജ്ഝിമമഹന്താനി തീണി ദന്തകട്ഠാനി ഉപനാമേതബ്ബാനി. സീതം ഉണ്ഹന്തി ദുവിധം മുഖധോവനുദകഞ്ച ന്ഹാനോദകഞ്ച പടിയാദേതബ്ബം. തതോ യം ആചരിയോ തീണി ദിവസാനി പരിഭുഞ്ജതി, താദിസമേവ നിച്ചം ഉപട്ഠാപേതബ്ബം, നിയമം അകത്വാ യം വാ തം വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ യഥാലദ്ധം ഉപനാമേതബ്ബം. കിം ബഹുനാ വുത്തേന, യം തം ഭഗവതാ "അന്തേവാസികേന, ഭിക്ഖവേ, ആചരിയമ്ഹി സമ്മാ വത്തിതബ്ബം. തത്രായം സമ്മാവത്തനാ - കാലസ്സേവ വുട്ഠായ ഉപാഹനാ ഓമുഞ്ചിത്വാ ഏകംസം ഉത്തരാസങ്ഗം കരിത്വാ ദന്തകട്ഠം ദാതബ്ബം, മുഖോദകം ദാതബ്ബം, ആസനം പഞ്ഞപേതബ്ബം. സചേ യാഗു ഹോതി, ഭാജനം ധോവിത്വാ യാഗു ഉപനാമേതബ്ബാ"തിആദികം (മഹാവ॰ ൭൮) ഖന്ധകേ വത്തം പഞ്ഞത്തം, തം സബ്ബമ്പി കാതബ്ബം. ഇതി ഇമിനാ യഥാവുത്തേന നയേന പടിപജ്ജന്തോ വത്തപടിപത്തിയാ ചിത്തം ആരാധേതീതി ദട്ഠബ്ബം.

പഞ്ചസന്ധികന്തി പഞ്ചപബ്ബം, പഞ്ചഭാഗന്തി അത്ഥോ. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹന**ന്തി കമ്മട്ഠാനഗന്ഥസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹനം, തദത്ഥപരിപുച്ഛാ **കമ്മട്ഠാനസ്സ പരിപുച്ഛനാ**. അഥ വാ ഗന്ഥതോ അത്ഥതോ ച കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹനം **ഉഗ്ഗഹോ,** തത്ഥ സംസയപരിപുച്ഛനാ **പരിപുച്ഛാ**. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉപട്ഠാന**ന്തി നിമിത്തുപട്ഠാനം, ഏവം ഭാവനമനുയുഞ്ജന്തസ്സ "ഏവമിദം നിമിത്തം ഉപട്ഠാതീ"തി ഉപധാരണം, തഥാ **കമ്മട്ഠാനപ്പനാ** "ഏവം ഝാനമപ്പേതീ"തി. **കമ്മട്ഠാനസ്സ ലക്ഖണ**ന്തി ഗണനാനുബന്ധനാഫുസനാനം വസേന ഭാവനം ഉസ്സുക്കാപേത്വാ ഠപനായ സമ്പത്തി, തതോ പരമ്പി വാ സല്ലക്ഖണാദിവസേന മത്ഥകപ്പത്തീതി കമ്മട്ഠാനസഭാവസ്സ സല്ലക്ഖണം. തേനാഹ - **"കമ്മട്ഠാനസഭാവുപധാരണന്തി വുത്തം ഹോതീ"**തി.

അത്തനാപി ന കിലമതി ഓധിസോ കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹനതോ, തതോ ഏവ **ആചരിയമ്പി ന വിഹേഠേതി** ധമ്മാധികരണമ്പി ഭാവനായ മത്ഥകം പാപനതോ. **തസ്മാ**തി തംനിമിത്തം അത്തനോഅകിലമനആചരിയാവിഹേഠനഹേതു. **ഥോക**ന്തി ഥോകം ഥോകം. **തത്ഥാ**തി യത്ഥ ആചരിയോ വസതി, തത്ഥ. **സപ്പായം ഹോതീ**തി ആവാസസപ്പായാദിലാഭേന മനസികാരഫാസുതാ ഭാവനാനുകൂലതാ ഹോതി. **യോജനപരമ**ന്തി ഇമിനാ ഗാവുതഅഡ്ഢയോജനാനിപി സങ്ഗണ്ഹാതി. യസ്മാ പന മന്ദപഞ്ഞോ ഗാവുതേ അഡ്ഢയോജനേ യോജനമത്തേ വാ വസന്തോ കമ്മട്ഠാനസ്സ കിസ്മിഞ്ചിദേവ ഠാനേ സന്ദേഹേ വാ സതിസമ്മോസേ വാ ജാതേ കാലസ്സേവ വിഹാരേ വത്തം കത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേയേവ ആചരിയസ്സ വസനട്ഠാനം

ഗന്ത്വാ തം ദിവസം ആചരിയസ്സ സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം സോധേത്വാ ദുതിയദിവസേ ആചരിയം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമിത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ അകിലമന്തോയേവ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ആഗന്തും സക്ഖിസ്സതി, തസ്മാ വുത്തം **"മന്ദപഞ്ഞോ യോജനപരമം ഗന്ത്വാ"**തി. സചേ തിക്ഖപഞ്ഞോ യോജനപരമേ ഫാസുകട്ഠാനം ന ലഭതി, തേന കമ്മട്ഠാനേ സബ്ബം ഗണ്ഠിട്ഠാനം ഛിന്ദിത്വാ വിസുദ്ധം ആവജ്ജനപടിബദ്ധം കമ്മട്ഠാനം കത്വാ യോജനപരമതോ ദൂരമ്പി ഗന്തും വട്ടതീതി ആഹ **"തിക്ഖപഞ്ഞോ ദൂരമ്പി ഗന്ത്വാ"**തി.

അട്ഠാരസസേനാസനദോസവിവജ്ജിതന്തി മഹത്തം, നവത്തം, ജിണ്ണത്തം, പന്ഥനിസ്സിതത്തം, സോണ്ഡീ, പണ്ണം, പുപ്ഫം, ഫലം, പത്ഥനീയതാ, നഗരസന്നിസ്സിതതാ, ദാരുസന്നിസ്സിതതാ, ഖേത്തസന്നിസ്സിതതാ, വിസഭാഗാനം പുഗ്ഗലാനം അത്ഥിതാ, പട്ടനസന്നിസ്സിതതാ, പച്ചന്തസന്നിസ്സിതതാ, രജ്ജസീമസന്നിസ്സിതതാ, അസപ്പായതാ, കല്യാണമിത്താനം അലാഭോതി ഇമേഹി അട്ഠാരസഹി സേനാസനദോസേഹി വിവജ്ജിതം. ഇമേസഞ്ഹി അട്ഠാരസന്നം ദോസാനം അഞ്ഞതരേന സമന്നാഗതം സേനാസനം ഭാവനായ അനനുരൂപം.

കസ്മാ? **മഹാവിഹാരേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൫൨) താവ ബഹൂ നാനാഛന്ദാ സന്നിപതന്തി, തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിവിരുദ്ധതായ വത്തം ന കരോന്തി, ബോധിയങ്ഗണാദീനി അസമ്മട്ഠാനേവ ഹോന്തി, അനുപട്ഠാപിതം പാനീയം പരിഭോജനീയം. തത്രായം "ഗോചരഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിസ്സാമീ"തി പത്തചീവരമാദായ നിക്ഖന്തോപി സചേ പസ്സതി വത്തം അകതം, പാനീയഘടം വാ രിത്തം, അഥാനേന വത്തം കാതബ്ബം ഹോതി, പാനീയം ഉപട്ഠാപേതബ്ബം , അകരോന്തോ വത്തഭേദേ ദുക്കടം ആപജ്ജതി. കരോന്തസ്സ കാലോ അതിക്കമതി, അതിദിവാ പവിട്ഠോ നിട്ഠിതായ ഭിക്ഖായ കിഞ്ചി ന ലഭതി. പടിസല്ലാനഗതോപി സാമണേരദഹരഭിക്ഖൂനം ഉച്ചാസദ്ദേന സങ്ഘകമ്മേഹി ച വിക്ഖിപതി. യത്ഥ പന സബ്ബം വത്തം കതമേവ ഹോതി, അവസേസാപി ച ഘട്ടനാ നത്ഥി, ഏവരൂപേ മഹാവിഹാരേപി വിഹാതബ്ബം.

നവവിഹാരേ ബഹു നവകമ്മം ഹോതി, അകരോന്തം ഉജ്ഝായന്തി. യത്ഥ പന ഭിക്ഖൂ ഏവം വദന്തി "ആയസ്മാ യഥാസുഖം സമണധമ്മം കരോതു, മയം നവകമ്മം കരിസ്സാമാ"തി, ഏവരൂപേ വിഹാതബ്ബം.

ജിണ്ണവിഹാരേ പന ബഹു പടിജഗ്ഗിതബ്ബം ഹോതി, അന്തമസോ അത്തനോ സേനാസനമത്തമ്പി അപ്പടിജഗ്ഗന്തം ഉജ്ഝായന്തി, പടിജഗ്ഗന്തസ്സ കമ്മട്ഠാനം പരിഹായതി.

പന്ഥനിസ്സിതേ മഹാപഥവിഹാരേ രത്തിന്ദിവം ആഗന്തുകാ സന്നിപതന്തി. വികാലേ ആഗതാനം അത്തനോ സേനാസനം ദത്വാ രുക്ഖമൂലേ വാ പാസാണപിട്ഠേ വാ വസിതബ്ബം ഹോതി, പുനദിവസേപി ഏവമേവാതി കമ്മട്ഠാനസ്സ ഓകാസോ ന ഹോതി. യത്ഥ പന ഏവരൂപോ ആഗന്തുകസമ്ബാധോ ന ഹോതി, തത്ഥ വിഹാതബ്ബം.

സോണ്ഡീ നാമ പാസാണപോക്ഖരണീ ഹോതി. തത്ഥ പാനീയത്ഥം മഹാജനോ സമോസരതി, നഗരവാസീനം രാജകുലൂപകത്ഥേരാനം അന്തേവാസികാ രജനകമ്മത്ഥായ ആഗച്ഛന്തി, തേസം ഭാജനദാരുദോണികാദീനി പുച്ഛന്താനം "അസുകേ ച അസുകേ ച ഠാനേ"തി ദസ്സേതബ്ബാനി ഹോന്തി. ഏവം സബ്ബകാലമ്പി നിച്ചബ്യാവടോ ഹോതി.

യത്ഥ നാനാവിധം **സാകപണ്ണം** ഹോതി, തത്ഥസ്സ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ദിവാവിഹാരം നിസിന്നസ്സപി സന്തികേ സാകഹാരികാ ഗായമാനാ പണ്ണം ഉച്ചിനന്തിയോ വിസഭാഗസദ്ദസങ്ഘട്ടനേന കമ്മട്ഠാനന്തരായം കരോന്തി.

യത്ഥ പന നാനാവിധാ **മാലാഗച്ഛാ** സുപുപ്ഫിതാ ഹോന്തി, തത്രാപി താദിസോയേവ ഉപദ്ദവോ.

യത്ഥ നാനാവിധം **അമ്ബജമ്ബുപനസാദിഫലം** ഹോതി, തത്ഥ ഫലത്ഥികാ ആഗന്ത്വാ യാചന്തി, അദേന്തസ്സ കുജ്ഝന്തി, ബലക്കാരേന വാ ഗണ്ഹന്തി, സായന്ഹസമയേ വിഹാരമജ്ഝേ ചങ്കമന്തേന തേ ദിസ്വാ "കിം ഉപാസകാ ഏവം കരോഥാ"തി വുത്താ യഥാരുചി അക്കോസന്തി, അവാസായപിസ്സ പരക്കമന്തി.

പത്ഥനീയേ പന ലോകസമ്മതേ ദക്ഖിണഗിരിഹത്ഥികുച്ഛിചേതിയഗിരിചിത്തലപബ്ബതസദിസേ വിഹാരേ വിഹരന്തം "അയം അരഹാ"തി സമ്ഭാവേത്വാ വന്ദിതുകാമാ മനുസ്സാ സമന്താ ഓസരന്തി, തേനസ്സ ന ഫാസു ഹോതി. യസ്സ പന തം സപ്പായം ഹോതി, തേന ദിവാ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്ത്വാ രത്തിം വസിതബ്ബം.

നഗരസന്നിസ്സിതേ വിസഭാഗാരമ്മണാനി ആപാഥമാഗച്ഛന്തി, കുമ്ഭദാസിയോപി ഘടേഹി നിഘംസന്തിയോ ഗച്ഛന്തി, ഓക്കമിത്വാ മഗ്ഗം ന ദേന്തി, ഇസ്സരമനുസ്സാപി വിഹാരമജ്ഝേ സാണിം പരിക്ഖിപിത്വാ നിസീദന്തി.

ദാരുസന്നിസ്സയേ പന യത്ഥ കട്ഠാനി ച ദബ്ബുപകരണരുക്ഖാ ച സന്തി, തത്ഥ കട്ഠഹാരികാ പുബ്ബേ വുത്തസാകപുപ്ഫഹാരികാ വിയ അഫാസുകം കരോന്തി. വിഹാരേ രുക്ഖാ സന്തി, തേ "ഛിന്ദിത്വാ ഘരാനി കരിസ്സാമാ"തി മനുസ്സാ ആഗന്ത്വാ ഛിന്ദന്തി. സചേ സായന്ഹസമയേ പധാനഘരാ നിക്ഖമിത്വാ വിഹാരമജ്ഝേ ചങ്കമന്തോ തേ ദിസ്വാ "കിം ഉപാസകാ ഏവം കരോഥാ"തി വദതി, യഥാരുചി അക്കോസന്തി, അവാസായപിസ്സ പരക്കമന്തി.

യോ പന **ഖേത്തസന്നിസ്സിതോ** ഹോതി സമന്താ ഖേത്തേഹി പരിവാരിതോ, തത്ഥ മനുസ്സാ വിഹാരമജ്ഝേയേവ ഖലം കത്വാ ധഞ്ഞം മദ്ദന്തി, പമുഖേസു സയന്തി, അഞ്ഞമ്പി ബഹും അഫാസും കരോന്തി. യത്രപി മഹാസങ്ഘഭോഗോ ഹോതി, ആരാമികകുലാനം ഗാവോ രുന്ധന്തി, ഉദകവാരം പടിസേധേന്തി, മനുസ്സാ വീഹിസീസം ഗഹേത്വാ "പസ്സഥ തുമ്ഹാകം ആരാമികകുലാനം കമ്മ"ന്തി സങ്ഘസ്സ ദസ്സേന്തി. തേന തേന കാരണേന രാജരാജമഹാമത്താനം ഘരദ്വാരം ഗന്തബ്ബം ഹോതി, അയമ്പി ഖേത്തസന്നിസ്സിതേനേവ സങ്ഗഹിതോ.

യത്ഥ **അഞ്ഞമഞ്ഞവിസഭാഗാ വേരീ** ഭിക്ഖൂ വിഹരന്തി, യേ കലഹം കരോന്താ "മാ, ഭന്തേ, ഏവം കരോഥാ"തി വാരിയമാനാ "ഏതസ്സ പംസുകൂലികസ്സ ആഗതകാലതോ പട്ഠായ നട്ഠാമ്ഹാ"തി വത്താരോ ഭവന്തി.

യോപി **ഉദകപട്ടനം വാ ഥലപട്ടനം വാ** സന്നിസ്സിതോ ഹോതി, തത്ഥ അഭിണ്ഹം നാവാഹി ച സത്ഥേഹി ച ആഗതമനുസ്സാ "ഓകാസം ദേഥ, പാനീയം ദേഥ, ലോണം ദേഥാ"തി ഘട്ടയന്താ അഫാസും കരോന്തി.

പച്ചന്തസന്നിസ്സിതേ പന മനുസ്സാ ബുദ്ധാദീസു അപ്പസന്നാ ഹോന്തി.

രജ്ജസീമസന്നിസ്സിതേ രാജഭയം ഹോതി. തഞ്ഹി പദേസം ഏകോ രാജാ "ന മയ്ഹം വസേ വത്തതീ"തി പഹരതി, ഇതരോപി "ന മയ്ഹം വസേ വത്തതീ"തി. തത്രായം ഭിക്ഖു കദാചി ഇമസ്സ രഞ്ഞോ വിജിതേ വിചരതി, കദാചി ഏതസ്സ, അഥ നം "ചരപുരിസോ അയ"ന്തി മഞ്ഞമാനാ അനയബ്യസനം പാപേന്തി.

അസപ്പായതാതി വിസഭാഗരൂപാദിആരമ്മണസമോസരണേന വാ അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹിതതായ വാ അസപ്പായതാ. തത്രിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര ഥേരോ അരഞ്ഞേ വസതി. അഥസ്സ ഏകാ യക്ഖിനീ പണ്ണസാലദ്വാരേ ഠത്വാ ഗായി. സോ നിക്ഖമിത്വാ ദ്വാരേ അട്ഠാസി, സാ ഗന്ത്വാ ചങ്കമനസീസേ ഗായി. ഥേരോ ചങ്കമനസീസം അഗമാസി, സാ സതപോരിസേ പപാതേ ഠത്വാ ഗായി. ഥേരോ പടിനിവത്തി, അഥ നം സാ വേഗേന ഗന്ത്വാ ഗഹേത്വാ "മയാ, ഭന്തേ, ന ഏകോ, ന ദ്വേ തുമ്ഹാദിസാ ഖാദിതാ"തി ആഹ.

യത്ഥ ന സക്കാ ഹോതി ആചരിയം വാ ആചരിയസമം വാ ഉപജ്ഝായം വാ ഉപജ്ഝായസമം വാ കല്യാണമിത്തം ലദ്ധും, തത്ഥ സോ **കല്യാണമിത്താനം അലാഭോ** മഹാദോസോയേവ. തസ്മാ ഇമേസം അട്ഠാരസന്നം ദോസാനം അഞ്ഞതരേന സമന്നാഗതം സേനാസനം ഭാവനായ അനനുരൂപന്തി വേദിതബ്ബം. വുത്തമ്പി ചേതം **അട്ഠകഥാസു** -

"മഹാവാസം നവാവാസം, ജരാവാസഞ്ച പന്ഥനിം;
സോണ്ഡിം പണ്ണഞ്ച പുപ്ഫഞ്ച, ഫലം പത്ഥിതമേവ ച.

"നഗരം ദാരുനാ ഖേത്തം, വിസഭാഗേന പട്ടനം;
പച്ചന്തസീമാസപ്പായം, യത്ഥ മിത്തോ ന ലബ്ഭതി.

"അട്ഠാരസേതാനി ഠാനാനി, ഇതി വിഞ്ഞായ പണ്ഡിതോ;
ആരകാ പരിവജ്ജേയ്യ, മഗ്ഗം സപ്പടിഭയം യഥാ"തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൫൨);

പഞ്ചസേനാസനങ്ഗസമന്നാഗതന്തി ഗാമതോ നാതിദൂരനാച്ചാസന്നതാദീഹി പഞ്ചഹി സേനാസനങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

"കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം നാതിദൂരം ഹോതി നാച്ചാസന്നം ഗമനാഗമനസമ്പന്നം, ദിവാ അപ്പാകിണ്ണം രത്തിം അപ്പസദ്ദം അപ്പനിഗ്ഘോസം, അപ്പഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സം, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ വിഹരന്തസ്സ അപ്പകസിരേന ഉപ്പജ്ജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാ, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ വിഹരന്തി ബഹുസ്സുതാ ആഗതാഗമാ ധമ്മധരാ വിനയധരാ മാതികാധരാ, തേ കാലേന കാലം ഉപസങ്കമിത്വാ പരിപുച്ഛതി പരിപഞ്ഹതി 'ഇദം, ഭന്തേ, കഥം, ഇമസ്സ കോ അത്ഥോ'തി. തസ്സ തേ ആയസ്മന്തോ അവിവടഞ്ചേവ വിവരന്തി, അനുത്താനീകതഞ്ച ഉത്താനിം കരോന്തി, അനേകവിഹിതേസു ച കങ്ഖാഠാനിയേസു ധമ്മേസു കങ്ഖം പടിവിനോദേന്തി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം ഹോതീ"തി (അ॰ നി॰ ൧൦.൧൧).

ഏത്ഥ ച നാതിദൂരം നാച്ചാസന്നം ഗമനാഗമനസമ്പന്നന്തി ഏകം അങ്ഗം, ദിവാ അപ്പാകിണ്ണം രത്തിം അപ്പസദ്ദം അപ്പനിഗ്ഘോസന്തി ഏകം, അപ്പഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സന്തി ഏകം, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ വിഹരന്തസ്സ...പേ॰... പരിക്ഖാരാതി ഏകം, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ ഥേരാ...പേ॰... കങ്ഖം പടിവിനോദേന്തീതി ഏകം. ഏവം പഞ്ചങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി.

ഉപച്ഛിന്നഖുദ്ദകപലിബോധേനാതി ഏത്ഥ പന ഖുദ്ദകപലിബോധേ ഉപച്ഛിന്ദന്തേന ദീഘാനി കേസനഖലോമാനി ഛിന്ദിതബ്ബാനി, ജിണ്ണചീവരേസു അഗ്ഗളഅനുവാതപരിഭണ്ഡദാനാദിനാ ദള്ഹീകമ്മം വാ തന്തുച്ഛേദാദീസു തുന്നകമ്മം വാ കാതബ്ബം, കിലിട്ഠാനി വാ രജിതബ്ബാനി. സചേ പത്തേ മലം ഹോതി, പത്തോ പചിതബ്ബോ, മഞ്ചപീഠാദീനി സോധേതബ്ബാനി. **ഭത്തസമ്മദം പടിവിനോദേത്വാ**തി ഭോജനനിമിത്തം പരിസ്സമം വിനോദേത്വാ. ആഹാരേ ഹി ആസയം പവിട്ഠമത്തേ തസ്സ ആഗന്തുകതായ യേഭുയ്യേന സിയാ സരീരസ്സ കോചി പരിസ്സമോ, തം വൂപസമേത്വാ. തസ്മിഞ്ഹി അവൂപസന്തേ സരീരഖേദേന ചിത്തം ഏകഗ്ഗതം ന ലഭേയ്യാതി. ഉഗ്ഗഹേതബ്ബതോ ഉഗ്ഗഹോ, സബ്ബോപി കമ്മട്ഠാനവിധി, ന പുബ്ബേ വുത്തഉഗ്ഗഹമത്തം. ആചരിയതോ ഉഗ്ഗഹോ **ആചരിയുഗ്ഗഹോ,** തതോ. **ഏകപദമ്പീ**തി ഏകകോട്ഠാസമ്പി.

അനുബന്ധനാതി അസ്സാസപസ്സാസാനം അനുഗമനവസേന സതിയാ നിരന്തരം അനുപവത്തനാ. **ഫുസനാ**തി അസ്സാസപസ്സാസേ ഗണേന്തസ്സ ഗണനം പടിസംഹരിത്വാ തേ സതിയാ അനുബന്ധന്തസ്സ യഥാ അപ്പനാ ഹോതി, തഥാ ചിത്തം ഠപേന്തസ്സ ച നാസികഗ്ഗാദിട്ഠാനസ്സ നേസം ഫുസനാ. യസ്മാ പന ഗണനാദിവസേന വിയ ഫുസനാദിവസേന വിസും മനസികാരോ നത്ഥി, ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ ഗണനാ കാതബ്ബാതി ദസ്സേതും ഇധ ഫുസനാഗഹണന്തി ദീപേന്തോ **"ഫുസനാതി ഫുട്ഠട്ഠാന"**ന്തി ആഹ. **ഠപനാ**തി സമാധാനം. തഞ്ഹി സമ്മദേവ ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ ആധാനം ഠപനം ഹോതി. തഥാ ഹി സമാധി "ചിത്തസ്സ ഠിതി സണ്ഠിതീ"തി നിദ്ദിട്ഠോ. സമാധിപ്പധാനാ പന അപ്പനാതി ആഹ **"ഠപനാതി അപ്പനാ"**തി. അനിച്ചതാദീനം സംലക്ഖണതോ **സല്ലക്ഖണാ വിപസ്സനാ**. പവത്തതോ നിമിത്തതോ ച വിനിവട്ടനതോ **വിനിവട്ടനാ മഗ്ഗോ**. സകലസംകിലേസപടിപ്പസ്സദ്ധിഭാവതോ സബ്ബസോ സുദ്ധീതി **പാരിസുദ്ധി ഫലം. തേസ**ന്തി വിവട്ടനാപാരിസുദ്ധീനം. **പടിപസ്സനാ**തി പതി പതി ദസ്സനം പേക്ഖനം. തേനാഹ **"പച്ചവേക്ഖണാ"**തി.

ഖണ്ഡന്തി ഏകം തീണി പഞ്ചാതി ഏവം ഗണനായ ഖണ്ഡനം. **ഓകാസേ**തി ഗണനാവിധിം സന്ധായാഹ, ഗണനാനിസ്സിതോവ ന കമ്മട്ഠാനനിസ്സിതോ. **സിഖാപ്പത്തം നു ഖോ**തി ഇദം ചിരതരം ഗണനായ മനസികരോന്തസ്സ വസേന വുത്തം. സോ ഹി തഥാ ലദ്ധം അവിക്ഖേപമത്തം നിസ്സായ ഏവം മഞ്ഞേയ്യ. **അസ്സാസപസ്സാസേസു യോ ഉപട്ഠാതി, തം ഗഹേത്വാ**തി ഇദം അസ്സാസപസ്സാസേസു യസ്സ ഏകോവ പഠമം ഉപട്ഠാതി, തം സന്ധായ വുത്തം. യസ്സ പന ഉഭോപി ഉപട്ഠഹന്തി, തേന ഉഭയമ്പി ഗഹേത്വാ ഗണേതബ്ബം . **യോ ഉപട്ഠാതീ**തി ഇമിനാ ച ദ്വീസു നാസാപുടവാതേസു യോ പാകടതരോ ഉപട്ഠാതി, സോ ഗഹേതബ്ബോതി അയമ്പി അത്ഥോ ദീപിതോതി ദട്ഠബ്ബം. **പവത്തമാനം പവത്തമാന**ന്തി ആമേഡിതവചനേന നിരന്തരം അസ്സാസപസ്സാസാനം ഉപലക്ഖണം ദസ്സേതി. **ഏവ**ന്തി വുത്തപ്പകാരേന ഉപലക്ഖേത്വാവാതി അത്ഥോ. പഠമം ഏകേകസ്മിം ഉപട്ഠിതേപി ഉപലക്ഖേത്വാവ ഗണേന്തസ്സ കമേന ഉഭോപി പാകടാ ഹോന്തീതി ആഹ - **"അസ്സാസപസ്സാസാ പാകടാ ഹോന്തീ"**തി. തേന "ഉപലക്ഖേത്വാവ ഗണേതബ്ബ"ന്തി ഇമസ്സ

“തസ്സേവം ഗണയതോ...പേ°... പാകടാ ഹോന്തീ”തി ഇദം കാരണവചനം ദട്ഠബ്ബം. തത്ഥ **പാകടാ ഹോന്തീ**തി ഗണനാവസേന ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപാഭാവതോ വിഭൂതാ ഹോന്തി.

പലിഘായ പരിവത്തനകം യത്ഥ നിക്ഖിപന്തി, സോ **പലിഘത്ഥമ്ഭോ. തിയാമരത്തി**ന്തി അച്ചന്തസംയോഗേ ഉപയോഗവചനം. **പുരിമനയേനാ**തി സീഘഗണനായ, ഗോപാലകഗണനായാതി അത്ഥോ. **ഏകോ ദ്വേ തീണി ചത്താരി പഞ്ചാ**തി ഗണനാവിധിദസ്സനം. തസ്മാ **അട്ഠാ**തിആദീസുപി ഏകതോ പട്ഠായേവ പച്ചേകം അട്ഠാദീനി പാപേതബ്ബാനി. **“സീഘം സീഘം ഗണേതബ്ബമേവാ”**തി വത്വാ തത്ഥ കാരണം നിദസ്സനഞ്ച ദസ്സേതി **“ഗണനാപടിബദ്ധേ ഹീ”**തിആദിനാ. തത്ഥ അരീയതി തേന നാവാതി അരിത്തം, പാജനദണ്ഡോ. അരിത്തേന ഉപത്ഥമ്ഭനം **അരിത്തുപത്ഥമ്ഭനം,** തസ്സ **വസേന**.

നിപ്പരിയായതോ നിരന്തരപ്പവത്തി നാമ ഠപനായമേവാതി ആഹ **“നിരന്തരപ്പവത്തം വിയാ”**തി. അന്തോ പവിസന്തം മനസികരോന്തോ അന്തോ ചിത്തം പവേസേതി നാമ. ബഹി ചിത്തനീഹരണേപി ഏസേവ നയോ. **വാതബ്ഭാഹത**ന്തി അബ്ഭന്തരഗതവാതം ബഹുലം മനസികരോന്തസ്സ വാതേന തം ഠാനം അബ്ഭാഹതം വിയ മേദേന പൂരിതം വിയ ച ഹോതി, തഥാ ഉപട്ഠാതി. **നീഹരതോ**തി ഫുട്ഠോകാസം മുഞ്ചിത്വാ നീഹരതോ. തഥാ പന നീഹരതോ വാതസ്സ ഗതിസമന്വേസനമുഖേന നാനാരമ്മണേസു ചിത്തം വിധാവതീതി ആഹ **“പുഥുത്താരമ്മണേ ചിത്തം വിക്ഖിപതീ”**തി.

ഏതന്തി ഏതം അസ്സാസപസ്സാസജാതം. **അനുഗമന**ന്തി പവത്തപവത്താനം അസ്സാസപസ്സാസാനം ആരമ്മണകരണവസേന സതിയാ അനു അനു പവത്തനം അനുഗച്ഛനം. തേനേവാഹ - **“തഞ്ച ഖോ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനുഗമനവസേനാ”**തി. **നാഭി ആദി** തത്ഥ പഠമം ഉപ്പജ്ജനതോ. പഠമുപ്പത്തിവസേന ഹി ഇധ ആദിചിന്താ, ന ഉപ്പത്തിമത്തവസേന. തഥാ ഹി തേ നാഭിതോ പട്ഠായ യാവ നാസികഗ്ഗാ സബ്ബത്ഥ ഉപ്പജ്ജന്തേവ. യത്ഥ യത്ഥ ച ഉപ്പജ്ജന്തി, തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജന്തി ധമ്മാനം ഗമനാഭാവതോ. യഥാപച്ചയം പന ദേസന്തരപ്പത്തിയം ഗതിസമഞ്ഞാ. **ഹദയം മജ്ഝ**ന്തി ഹദയസമീപം തസ്സ ഉപരിഭാഗോ മജ്ഝം. **നാസികഗ്ഗം പരിയോസാന**ന്തി നാസികട്ഠാനം തസ്സ പരിയോസാനം അസ്സാസപസ്സാസാനം സമഞ്ഞായ തദവധിഭാവതോ. തഥാ ഹേതേ ചിത്തസമുട്ഠാനാ വുത്താ, ന ച ബഹിദ്ധാ ചിത്തസമുട്ഠാനാനം സമ്ഭവോ അത്ഥി. തേനാഹ **“അബ്ഭന്തരപവിസനവാതസ്സ നാസികഗ്ഗം ആദീ”**തി. പവിസനനിക്ഖമനപരിയായോ പന തംസദിസവസേനേവ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. **വിക്ഖേപഗത**ന്തി വിക്ഖേപം ഉപഗതം, വിക്ഖിത്തം അസമാഹിതന്തി അത്ഥോ. **സാരദ്ധായാ**തി സദരഥഭാവായ. **ഇഞ്ജനായാ**തി കമ്മട്ഠാനമനസികാരസ്സ ചലനായ. **വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേനാ**തി ഹേതുമ്ഹി കരണവചനം, ഇത്ഥമ്ഭൂതലക്ഖണേ വാ. **സാരദ്ധാ**തി സദരഥാ. **ഇഞ്ജിതാ**തി ഇഞ്ജനകാ ചലനകാ, തഥാ **ഫന്ദിതാ**.

ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേനാതിആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനുഗമനവസേന ന മനസി കാതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. “അനുബന്ധനായ മനസികരോന്തേന ഫുസനാവസേന ഠപനാവസേന ച മനസി കാതബ്ബ”ന്തി യേന അധിപ്പായേന വുത്തം, തം വിവരിതും **“ഗണനാനുബന്ധനാവസേന വിയാ”**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിസും മനസികാരോ നത്ഥീ**തി ഗണനായ അനുബന്ധനായ ച വിനാ യഥാക്കമം കേവലം ഫുസനാവസേന ഠപനാവസേന ച കമ്മട്ഠാനമനസികാരോ നത്ഥി. നനു ഫുസനായ വിനാ ഠപനായ വിയ ഫുസനായ വിനാ ഗണനായപി മനസികാരോ നത്ഥിയേവാതി? യദിപി നത്ഥി, ഗണനാ പന യഥാ കമ്മട്ഠാനമനസികാരസ്സ മൂലഭാവതോ പധാനഭാവേന ഗഹേതബ്ബാ, ഏവം അനുബന്ധനാ ഠപനായ തായ വിനാ ഠപനായ അസമ്ഭവതോ. തസ്മാ സതിപി ഫുസനായ നാനന്തരികഭാവേ ഗണനാനുബന്ധനാ ഏവ മൂലഭാവതോ പധാനഭാവേന ഗഹേത്വാ ഇതരാസം തദഭാവം ദസ്സേന്തോ ആഹ - **“ഗണനാനുബന്ധനാവസേന വിയ ഹി ഫുസനാഠപനാവസേന വിസും മനസികാരോ നത്ഥീ”**തി. യദി ഏവം താ കസ്മാ ഉദ്ദേസേ വിസും ഗഹിതാതി ആഹ **“ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവാ”**തിആദി. തത്ഥ **ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ ഗണേന്തോ**തി ഇമിനാ ഗണനായ ഫുസനാ അങ്ഗന്തി ദസ്സേതി. തേനാഹ - **“ഗണനായ ച ഫുസനായ ച മനസി കരോതീ”**തി. **തത്ഥേവാ**തി ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ. **തേ**തി അസ്സാസപസ്സാസേ. **സതിയാ അനുബന്ധന്തോ**തി ഗണനാവിധിം അനുഗന്ത്വാ സതിയാ നിബന്ധന്തോ, ഫുട്ഠോകാസേയേവ തേ നിരന്തരം ഉപധാരേന്തോതി അത്ഥോ. **അപ്പനാവസേന ചിത്തം ഠപേന്തോ**തി യഥാ അപ്പനാ ഹോതി, ഏവം യഥാഉപട്ഠിതേ നിമിത്തേ ചിത്തം ഠപേന്തോ സമാദഹന്തോ. **അനുബന്ധനായ ചാ**തിആദീസു അനുബന്ധനായ ച ഫുസനായ ച ഠപനായ ച മനസി കരോതീതി വുച്ചതീതി യോജനാ. **സ്വായമത്ഥോ**തി യ്വായം “ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ ഗണേന്തോ തത്ഥേവ ഗണനം പടിസംഹരിത്വാ തേ സതിയാ അനുബന്ധന്തോ”തി വുത്തോ, സോ അയമത്ഥോ. യാ അച്ചന്തായ ന മിനോതി ന വിനിച്ഛിനതി, സാ മാനസ്സ സമീപേതി ഉപമാ യഥാ ഗോണോ വിയ ഗവയോതി.

പങ്ഗുളോതി പീഠസപ്പീ. **ദോലാ**തി പേങ്ഖോലോ. **കീളത**ന്തി കീളന്താനം. **മാതാപുത്താന**ന്തി അത്തനോ ഭരിയായ പുത്തസ്സ ച. **ഉഭോ കോടിയോ**തി ആഗച്ഛന്തസ്സ പുരിമകോടിം, ഗച്ഛന്തസ്സ പച്ഛിമകോടിന്തി ദ്വേപി കോടിയോ. **മജ്ഝഞ്ചാ**തി ദോലാഫലകസ്സേവ മജ്ഝം. ഉപനിബന്ധനത്ഥമ്ഭോ വിയാതി **ഉപനിബന്ധനത്ഥമ്ഭോ,** നാസികഗ്ഗം മുഖനിമിത്തം വാ, തസ്സ മൂലേ സമീപേ ഠത്വാ. കഥം ഠത്വാ ? സതിയാ വസേന. സതിഞ്ഹി തത്ഥ സൂപട്ഠിതം കരോന്തോ യോഗാവചരോ തത്ഥ ഠിതോ നാമ ഹോതി അവയവധമ്മേന സമുദായസ്സ അപദിസിതബ്ബതോ . **നിമിത്തേ**തി നാസികഗ്ഗാദിനിമിത്തേ. **സതിയാ നിസിന്നോ**തി സതിവസേന നിസീദന്തോ. “സതിഞ്ഹി തത്ഥാ”തിആദിനാ ഠാനേ വിയ വത്തബ്ബം. **തത്ഥാ**തി ഫുട്ഠട്ഠാനേ. **തേ**തി നഗരസ്സ അന്തോ ബഹി ച ഗതാ മനുസ്സാ തേസം സങ്ഗഹാ ച ഹത്ഥഗതാ. **ആദിതോ പഭുതീ**തി ഉപമേയ്യത്ഥദസ്സനതോ പട്ഠായ.

ഗാഥായം **നിമിത്ത**ന്തി ഉപനിബന്ധനനിമിത്തം. **അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സാ**തി ഏകസ്സ ചിത്തസ്സ ന ആരമ്മണം, ആരമ്മണം ന ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **അജാനതോ ച തയോ ധമ്മേ**തി നിമിത്തം അസ്സാസോ പസ്സാസോതി ഇമേ നിമിത്താദയോ തയോ ധമ്മേ ആരമ്മണകരണവസേന അവിന്ദന്തസ്സ. **ച**-സദ്ദോ ബ്യതിരേകേ. **ഭാവനാ**തി ആനാപാനസ്സതിസമാധിഭാവനാ. **നുപലബ്ഭതീ**തി ന ഉപലബ്ഭതി ന സിജ്ഝതീതി അയം ചോദനാഗാഥായ അത്ഥോ. ദുതിയാ പന പരിഹാരഗാഥാ സുവിഞ്ഞേയ്യാവ.

കഥന്തി താസം ചോദനാപരിഹാരഗാഥാനം അത്ഥം വിവരിതും കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാ. **ഇമേ തയോ ധമ്മാ**തിആദീസു പദയോജനായ സദ്ധിം അയമത്ഥനിദ്ദേസോ - ഇമേ നിമിത്താദയോ തയോ ധമ്മാ ഏകചിത്തസ്സ കഥം ആരമ്മണം ന ഹോന്തി, അസതിപി ആരമ്മണഭാവേ ന ചിമേ ന ച ഇമേ തയോ ധമ്മാ അവിദിതാ ഹോന്തി, കഥഞ്ച ന ഹോന്തി അവിദിതാ, തേസഞ്ഹി അവിദിതത്തേ ചിത്തഞ്ച കഥം വിക്ഖേപം ന ഗച്ഛതി, പധാനഞ്ച ഭാവനായ നിപ്ഫാദകം വീരിയഞ്ച കഥം പഞ്ഞായതി, നീവരണാനം വിക്ഖമ്ഭകം സമ്മദേവ സമാധാനാവഹം ഭാവനാനുയോഗസങ്ഖാതം പയോഗഞ്ച യോഗീ കഥം സാധേതി, ഉപരൂപരി ലോകിയലോകുത്തരഞ്ച വിസേസം കഥമധിഗച്ഛതീതി.

ഇദാനി തമത്ഥം കകചോപമായ സാധേതും **"സേയ്യഥാപീ"**തിആദി വുത്തം. ഭൂമിഭാഗസ്സ വിസമതായ ചഞ്ചലേ രുക്ഖേ ഛേദനകിരിയാ ന സുകരാ സിയാ, തഥാ ച സതി കകചദന്തഗതി ദുവിഞ്ഞേയ്യാതി ആഹ - **"സമേ ഭൂമിഭാഗേ"**തി. **കകചേനാ**തി ഖുദ്ദകേന ഖരപത്തേന. തേനാഹ **"പുരിസോ"**തി. **ഫുട്ഠകകചദന്താന**ന്തി ഫുട്ഠഫുട്ഠകകചദന്താനം വസേന. തേന കകചദന്തേഹി ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ പുരിസസ്സ സതിയാ ഉപട്ഠാനം ദസ്സേതി. തേനാഹ - **"ന ആഗതേ വാ ഗതേ വാ കകചദന്തേ മനസി കരോതീ"**തി.

കകചസ്സ ആകഡ്ഢനകാലേ പുരിസാഭിമുഖം പവത്താ ആഗതാ, പേല്ലനകാലേ തതോ വിഗതാ ഗതാതി വുത്താ, ന ച ആഗതാ വാ ഗതാ വാ കകചദന്താ അവിദിതാ ഹോന്തി സബ്ബത്ഥ സതിയാ ഉപട്ഠിതത്താ ഛിന്ദിതബ്ബട്ഠാനം അഫുസിത്വാ ഗച്ഛന്താനം ആഗച്ഛന്താനഞ്ച കകചദന്താനം അഭാവതോ. **പധാന**ന്തി രുക്ഖസ്സ ഛേദനവീരിയം. **പയോഗ**ന്തി തസ്സേവ ഛേദനകിരിയം. ഉപമായം "വിസേസമധിഗച്ഛതീ"തി പദം പാളിയം നത്ഥി, യോജേത്വാ പന ദസ്സേതബ്ബം. തേനേവ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൨൭) ഉപമായമ്പി "വിസേസമധിഗച്ഛതീ"തി പദം യോജേത്വാവ വുത്തം. തംസംവണ്ണനായഞ്ച "വിസേസന്തി അനേകഭാവാപാദനം, തേന ച സാധേതബ്ബം പയോജനവിസേസ"ന്തി അത്ഥോ വുത്തോ.

യഥാ രുക്ഖോതിആദി ഉപമാസംസന്ദനം. ഉപനിബന്ധതി ആരമ്മണേ ചിത്തം ഏതായാതി സതി ഉപനിബന്ധനാ നാമ, തസ്സാ അസ്സാസപസ്സാസാനം സല്ലക്ഖണസ്സ നിമിത്തന്തി **ഉപനിബന്ധനാനിമിത്തം,** നാസികഗ്ഗം മുഖനിമിത്തം വാ. **ഏവമേവ**ന്തി യഥാ സോ പുരിസോ കകചേന രുക്ഖം ഛിന്ദന്തോ ആഗതഗതേ കകചദന്തേ അമനസികരോന്തോപി ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ സതിയാ ഉപട്ഠപനേന ആഗതഗതേ കകചദന്തേ ജാനാതി, സുത്തപദഞ്ച അവിരജ്ഝന്തോ അത്ഥകിച്ചം സാധേതി, ഏവമേവം. **നാസികഗ്ഗേ മുഖനിമിത്തേ**തി ദീഘനാസികോ നാസികഗ്ഗേ, ഇതരോ മുഖം അസനം നിമീയതി ഛാദീയതി ഏതേനാതി മുഖനിമിത്തന്തി ലദ്ധനാമേ ഉത്തരോട്ഠേ.

ഇദം പധാനന്തി യേന വീരിയാരമ്ഭേന ആരദ്ധവീരിയസ്സ യോഗിനോ കായോപി ചിത്തമ്പി കമ്മനിയം ഭാവനാകമ്മക്ഖമം ഭാവനാകമ്മയോഗ്ഗം ഹോതി, ഇദം വീരിയം പധാനന്തി ഫലേന ഹേതും ദസ്സേതി. **ഉപക്കിലേസാ പഹീയന്തീ**തി ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസഭൂതാനി നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭനവസേന പഹീയന്തി. **വിതക്കാ വൂപസമ്മന്തീ**തി തതോ ഏവ കാമവിതക്കാദയോ മിച്ഛാവിതക്കാ ഉപസമം ഗച്ഛന്തി, നീവരണപ്പഹാനേന വാ പഠമജ്ഝാനാധിഗമം ദസ്സേത്വാ വിതക്കവൂപസമാപദേസേന ദുതിയജ്ഝാനാദീനമധിഗമമാഹ. **അയം പയോഗോ**തി അയം ഝാനാധിഗമസ്സ ഹേതുഭൂതോ കമ്മട്ഠാനാനുയോഗോ പയോഗോ. **സംയോജനാ പഹീയന്തീ**തി ദസപി സംയോജനാനി മഗ്ഗപ്പടിപാടിയാ സമുച്ഛേദവസേന പഹീയന്തി. **അനുസയാ ബ്യന്തീ ഹോന്തീ**തി തഥാ സത്തപി അനുസയാ അനുപ്പത്തിധമ്മതാപാദനേന ഭങ്ഗമത്തസ്സപി അനവസേസതോ വിഗതന്താ ഹോന്തി. ഏത്ഥ ച സംയോജനപ്പഹാനം നാമ അനുസയനിരോധേനേവ ഹോതി, പഹീനേസു ച സംയോജനേസു അനുസയാനം ലേസോപി ന ഭവിസ്സതീതി ച ദസ്സനത്ഥം "സംയോജനാ പഹീയന്തി, അനുസയാ ബ്യന്തീ ഹോന്തീ"തി വുത്തം. **അയം വിസേസോ**തി ഇമം സമാധിം നിസ്സായ അനുക്കമേന ലബ്ഭമാനോ അയം സംയോജനപ്പഹാനാദികോ ഇമസ്സ സമാധിസ്സ വിസേസോതി അത്ഥോ.

യസ്സാതി യേന. **അനുപുബ്ബ**ന്തി അനുക്കമേന. **പരിചിതാ**തി പരിചിണ്ണാ. അയഞ്ഹേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - ആനാപാനസ്സതി യഥാ ബുദ്ധേന ഭഗവതാ ദേസിതാ, തഥാ യേന ദീഘരസ്സപജാനനാദിവിധിനാ അനുപുബ്ബം പരിചിതാ സുട്ഠു ഭാവിതാ, തതോ ഏവ പരിപുണ്ണാ സോളസന്നം വത്ഥൂനം പാരിപൂരിയാ സബ്ബസോ പുണ്ണാ, സോ ഭിക്ഖു ഇമം അത്തനോ ഖന്ധാദിലോകം പഞ്ഞോഭാസേന പഭാസേതി. യഥാ കിം? അബ്ഭാ മുത്തോവ ചന്ദിമാ അബ്ഭാദിഉപക്കിലേസവിമുത്തോ ചന്ദിമാ താരകരാജാ വിയാതി. "അബ്ഭാ മുത്തോവ ചന്ദിമാ"തി ഹി പദസ്സ നിദ്ദേസേ മഹികാദീനമ്പി വുത്തത്താ ഏത്ഥ ആദി-സദ്ദലോപോ കതോതി വേദിതബ്ബോ.

ഇധാതി കകചൂപമായ. **അസ്സാ**തി യോഗിനോ. **ഇധാ**തി വാ ഇമസ്മിം ഠാനേ. **അസ്സാ**തി ഉപമാഭൂതസ്സ കകചസ്സ. ആഗതഗതവസേന യഥാ തസ്സ പുരിസസ്സ അമനസികാരോ, ഏവം അസ്സാസപസ്സാസാനം ആഗതഗതവസേന അമനസികാരമത്തമേവ ആനയനപ്പയോജനം. **ന ചിരേനേവാ**തി ഇദം കതാധികാരം സന്ധായ വുത്തം. **നിമിത്ത**ന്തി പടിഭാഗനിമിത്തം. **അവസേസജ്ഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാ**തി വിതക്കാദിഅവസേസജ്ഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാതി വദന്തി, വിചാരാദീതി പന വത്തബ്ബം നിപ്പരിയായേന വിതക്കസ്സ അപ്പനാഭാവതോ. സോ ഹി പാളിയം "അപ്പനാ ബ്യപ്പനാ"തി നിദ്ദിട്ഠോ, തംസമ്പയോഗതോ വാ യസ്മാ ഝാനം അപ്പനാതി അട്ഠകഥാവോഹാരോ, ഝാനങ്ഗേസു ച സമാധി പധാനം, തസ്മാ തം അപ്പനാതി ദസ്സേന്തോ **"അവസേസജ്ഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാ അപ്പനാസങ്ഖാതാ ഠപനാ ച സമ്പജ്ജതീ"**തി ആഹ. **കസ്സചി പന ഗണനാവസേനേവ മനസികാരകാലതോ പഭുതീ**തി ഏത്ഥ **"അനുക്കമതോ...പേ॰... പത്തം വിയ ഹോതീ"**തി ഏത്തകോവ ഗന്ഥോ പരിഹീനോ, പുരാണപോത്ഥകേസു പന കത്ഥചി സോ ഗന്ഥോ ലിഖിതോയേവ തിട്ഠതി.

സാരദ്ധകായസ്സ കസ്സചി പുഗ്ഗലസ്സ. **ഓനമതി** വത്ഥികാദിപലമ്ബനേന. **വികൂജതീ**തി സദ്ദം കരോതി. **വലിം ഗണ്ഹാതീ**തി. തത്ഥ തത്ഥ വലിനം ഹോതി. കസ്മാ? യസ്മാ സാരദ്ധകായോ ഗരുകോ ഹോതീതി. കായദരഥവൂപസമേന സദ്ധിം സിജ്ഝമാനോ ഓളാരികഅസ്സാസപസ്സാസനിരോധോ ബ്യതിരേകമുഖേന തസ്സ സാധനം വിയ വുത്തോ. **ഓളാരികഅസ്സാസപസ്സാസനിരോധവസേനാ**തി അന്വയവസേന തദത്ഥസ്സ സാധനം. **കായദരഥേ വൂപസന്തേ**തി ചിത്തജരൂപാനം ലഹുമുദുകമ്മഞ്ഞഭാവേന യോ സേസതിസന്തതിരൂപാനമ്പി ലഹുആദിഭാവോ, സോ ഇധ കായസ്സ ലഹുഭാവോതി അധിപ്പേതോ. സ്വായം യസ്മാ ചിത്തസ്സ ലഹുആദിഭാവേന വിനാ നത്ഥി, തസ്മാ വുത്തം **"കായോപി ചിത്തമ്പി ലഹുകം ഹോതീ"**തി.

ഓളാരികേ അസ്സാസപസ്സാസേ നിരുദ്ധേതിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തനയമ്ഹി വിചേതബ്ബാകാരപ്പത്തസ്സ കായസങ്ഖാരസ്സ വിചയനവിധിം ദസ്സേതും ആനീതം.

ഉപരൂപരി വിഭൂതാനീതി ഭാവനാബലേന ഉദ്ധം ഉദ്ധം പാകടാനി ഹോന്തി. **ദേസതോ**തി പകതിയാ ഫുസനദേസതോ, പുബ്ബേ അത്തനോ ഫുസനവസേന ഉപധാരിതട്ഠാനതോ.

"കത്ഥ നത്ഥീ"തി ഠാനവസേന **"കസ്സ നത്ഥീ"**തി പുഗ്ഗലവസേന ച വീമംസിയമാനമത്ഥം ഏകജ്ഝം കത്വാ വിഭാവേതും **"അന്തോമാതുകുച്ഛിയ"**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "യഥാ ഉദകേ നിമുഗ്ഗസ്സ നിരുദ്ധോകാസതായ അസ്സാസപസ്സാസാ ന പവത്തന്തി, ഏവം അന്തോമാതുകുച്ഛിയം. യഥാ മതാനം സമുട്ഠാപകചിത്താഭാവതോ, ഏവം അസഞ്ഞീഭൂതാനം മുച്ഛാപരേതാനം അസഞ്ഞീസു വാ ജാതാനം, തഥാ നിരോധസമാപന്നാന"ന്തി **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന** വുത്തം. **മഹാഗണ്ഠിപദേ** പന "മുച്ഛാപരേതാനം ചിത്തപ്പവത്തിയാ ദുബ്ബലഭാവതോ"തി കാരണം വുത്തം. ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപന്നാനം ധമ്മതാവസേനേവ നേസം അനുപ്പജ്ജനം, തഥാ രൂപാരൂപഭവസമങ്ഗീനം. കേചി പന

“അനുപുബ്ബതോ സുഖുമഭാവപ്പത്തിയാ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപന്നസ്സ, രൂപഭവേ രൂപാനം ഭവങ്ഗസ്സ ച സുഖുമഭാവതോ രൂപഭവസമങ്ഗീനം നത്ഥീ”തി കാരണം വദന്തി. അത്ഥിയേവ തേ അസ്സാസപസ്സാസാ പാരിസേസതോതി അധിപ്പായോ യഥാവുത്തസത്തട്ഠാനവിനിമുത്തസ്സ അസ്സാസപസ്സാസാനം അനുപ്പജ്ജനട്ഠാനസ്സ അഭാവതോ. **പകതിഫുട്ഠവസേനാ**തി പകതിയാ ഫുസനട്ഠാനവസേന. **നിമിത്തം ഠപേതബ്ബ**ന്തി സതിയാ തത്ഥ സുഖപ്പവത്തനത്ഥം ഥിരതരം സഞ്ഞാണം പവത്തേതബ്ബം. ഥിരസഞ്ഞാപദട്ഠാനാ ഹി സതി. **ഇമമേവാ**തി ഇമം ഏവ അനുപട്ഠഹന്തസ്സ കായസങ്ഖാരസ്സ കണ്ടകുട്ഠാപനഞായേന ഉപട്ഠാപനവിധിമേവ. **അത്ഥവസ**ന്തി ഹേതും. അത്ഥോ ഹി ഫലം. സോ യസ്സ വസേന പവത്തതി, സോ അത്ഥവസോതി. **മുട്ഠസ്സതിസ്സാ**തി വിനട്ഠസ്സതിസ്സ. **അസമ്പജാനസ്സാ**തി സമ്പജഞ്ഞവിരഹിതസ്സ, ഭാവേന്തസ്സ അനുക്കമേന അനുപട്ഠഹന്തേ അസ്സാസപസ്സാസേ വീമംസിത്വാ “ഇമേ തേ”തി ഉപധാരേതും സമ്മദേവ ജാനിതുഞ്ച സമത്ഥാഹി സതിപഞ്ഞാഹി വിരഹിതസ്സാതി അധിപ്പായോ. **ഇതോ അഞ്ഞം** കമ്മട്ഠാനം. **ഗരുക**ന്തി ഭാരിയം. സാ ചസ്സ ഗരുകതാ ഭാവനായ സുദുക്കരഭാവേനാതി ആഹ **“ഗരുകഭാവനാ”**ന്തി.

ഉപരൂപരി സന്തസുഖുമഭാവാപത്തിതോ “ബലവതീ സുവിസദാ സൂരാ ച സതി പഞ്ഞാ ച ഇച്ഛിതബ്ബാ”തി വത്വാ സുഖുമസ്സ നാമ അത്ഥസ്സ സാധനേനപി സുഖുമേനേവ ഭവിതബ്ബന്തി ദസ്സേതും **“യഥാ ഹീ”**തിആദി വുത്തം. ഇദാനി അനുപട്ഠഹന്താനം അസ്സാസപസ്സാസാനം പരിയേസനുപായം ദസ്സേന്തോ **“താഹി ച പനാ”**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനുപദ**ന്തി പദാനുപദം. **ചരിത്വാ**തി ഗോചരം ഗഹേത്വാ. **തസ്മിംയേവ ഠാനേ**തി ഉപനിബന്ധനനിമിത്തസഞ്ഞിതേ ഠാനേ. **യോജേത്വാ**തി മനസികാരേന യോജേത്വാ. **“സതിരസ്മിയാ ബന്ധിത്വാ”**തി വാ വുത്തമേവത്ഥമാഹ **“തസ്മിംയേവ ഠാനേ യോജേത്വാ”**തി. ന ഹി ഉപമേയ്യേ ബന്ധനയോജനട്ഠാനാനി വിസും ലബ്ഭന്തി. **നിമിത്ത**ന്തി ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പടിഭാഗനിമിത്തം വാ. ഉഭയമ്പി ഹി ഇധ ഏകജ്ഝം വുത്തം. തഥാ ഹി തൂലപിചുആദി ഉപമത്തയം ഉഗ്ഗഹേ യുജ്ജതി, സേസം ഉഭയത്ഥ. **ഏകച്ചേ**തി ഏകേ ആചരിയാ.

താരകരൂപം വിയാതി താരകായ പഭാരൂപം വിയ. **മണിഗുളികാ**ദിഉപമാ പടിഭാഗേ വട്ടന്തി. കഥം പനേതം ഏകംയേവ കമ്മട്ഠാനം അനേകാകാരതോ ഉപട്ഠാതീതി ആഹ **“തഞ്ച പനേത”**ന്തിആദി. **സുത്തന്ത**ന്തി ഏകം സുത്തം. പഗുണപ്പവത്തിഭാവേന അവിച്ഛേദം മഹാവിസയതഞ്ച സന്ധായാഹ **“മഹതീ പബ്ബതേയ്യാ നദീ വിയാ”**തി. തത്ഥ ബ്യഞ്ജനസമ്പത്തിയാ സമന്തഭദ്ദകം സുത്തം സബ്ബഭാഗമനോഹരാ സബ്ബപാലിഫുല്ലാ വനഘടാ വിയാതി ആഹ **“ഏകാ വനരാജി വിയാ”**തി. തേനാഹ ഭഗവാ “വനപ്പഗുമ്ബേ യഥ ഫുസ്സിതഗ്ഗേ”തി (ഖു॰ പാ॰ ന്ദ.ഫ്വ; സു॰ നി॰ ന്ദ്വന്ദ) നാനാനുസന്ധിയം നാനാപേയ്യാലം വിവിധനയനിപുണം ബഹുവിധകമ്മട്ഠാനമുഖം സുത്തന്തം അത്ഥികേഹി സക്കച്ചം സമുപപജ്ജിതബ്ബന്തി ആഹ - **“സീതച്ഛായോ…പേ॰… രുക്ഖോ വിയാ”**തി. **സഞ്ഞാനാനതായാ**തി നിമിത്തുപട്ഠാനതോ പുബ്ബേ പവത്തസഞ്ഞാനം നാനാവിധഭാവതോ. **സഞ്ഞജ**ന്തി ഭാവനാസഞ്ഞാജനിതം ഭാവനാസഞ്ഞായ സഞ്ജാനനമത്തം. ന ഹി അസഭാവസ്സ കുതോചി സമുട്ഠാനം അത്ഥി. തേനാഹ - **“നാനതോ ഉപട്ഠാതീ”**തി, ഉപട്ഠാനാകാരമത്തന്തി വുത്തം ഹോതി.

ഇമേ തയോ ധമ്മാതി അസ്സാസോ പസ്സാസോ നിമിത്തന്തി ഇമേ തയോ ധമ്മാ. **നത്ഥീ**തി കമ്മട്ഠാനവസേന മനസികാതബ്ബഭാവേന നത്ഥി ന ഉപലബ്ഭതി. **ന ഉപചാര**ന്തി ഉപചാരമ്പി ന പാപുണാതി, പഗേവ അപ്പനന്തി അധിപ്പായോ. **യസ്സ പനാ**തി വിജ്ജമാനപക്ഖോ വുത്തനയാനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബോ.

ഇദാനി വുത്തസ്സേവ അത്ഥസ്സ സമത്ഥനത്ഥം കകചൂപമായം ആഗതാ **“നിമിത്ത”**ന്തിആദികാ ഗാഥാ പച്ചാനീതാ. **നിമിത്തേ**തി യഥാവുത്തേ പടിഭാഗനിമിത്തേ. **ഏവം ഹോതീ**തി ഭാവനമനുയുത്തസ്സ ഏവം ഹോതി, തസ്മാ “പുനപ്പുനം ഏവം മനസി കരോഹീ”തി വത്തബ്ബോ. **വോസാനം ആപജ്ജേയ്യാ**തി “നിമിത്തം നാമ ദുക്കരം ഉപ്പാദേതും, തയിദം ലദ്ധം, ഹന്ദാഹം ദാനി യദാ വാ തദാ വാ വിസേസം നിബ്ബത്തേസ്സാമീ”തി സങ്കോചം ആപജ്ജേയ്യ. **വിസീദേയ്യാ**തി “ഏത്തകം കാലം ഭാവനമനുയുത്തസ്സ നിമിത്തമ്പി ന ഉപ്പന്നം, അഭബ്ബോ മഞ്ഞേ വിസേസസ്സാ”തി വിസാദം ആപജ്ജേയ്യ. “ഇമായ പടിപദായ ജരാമരണതോ മുച്ചിസ്സാമീതി പടിപന്നസ്സ നിമിത്ത”ന്തി വുത്തേ കഥം സങ്കോചാപത്തി, ഭിയ്യോസോ മത്തായ ഉസ്സാഹമേവ കരേയ്യാതി **“നിമിത്തമിദം…പേ॰… വത്തബ്ബോ”**തി **മജ്ഝിമഭാണകാ** ആഹു. **ഏവ**ന്തി വുത്തപ്പകാരേന പടിഭാഗനിമിത്തേയേവ ഭാവനാചിത്തസ്സ ഠപനേന. **ഇതോ പഭുതീ**തി ഇതോ പടിഭാഗനിമിത്തുപ്പത്തിതോ പട്ഠായ. പുബ്ബേ യം വുത്തം “അനുബന്ധനായ ഫുസനായ ഠപനായ ച മനസി കരോതീ”തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ഥ.ആനാപാനസ്സതിസമാധികഥാ), തത്ഥ അനുബന്ധനം ഫുസനഞ്ച വിസ്സജ്ജേത്വാ ഠപനാവസേനേവ ഭാവേതബ്ബന്തി ആഹ **“ഠപനാവസേന ഭാവനാ ഹോതീ”**തി.

പോരാണേഹി വുത്തോവായമത്ഥോതി ദസ്സേന്തോ **“നിമിത്തേ”**തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **നിമിത്തേ**തി പടിഭാഗനിമിത്തേ. **ഠപയം ചിത്ത**ന്തി ഭാവനാചിത്തം ഠപേന്തോ, ഠപനാവസേന മനസികരോന്തോതി അത്ഥോ. **നാനാകാര**ന്തി “ചത്താരോ വണ്ണാ”തി ഏവം വുത്തം നാനാകാരം. ആകാരസാമഞ്ഞവസേന ഹേതം ഏകവചനം. **വിഭാവയ**ന്തി വിഭാവേന്തോ അന്തരധാപേന്തോ. നിമിത്തുപ്പത്തിതോ പട്ഠായ ഹി തേ ആകാരാ അമനസികാരതോ അന്തരഹിതാ വിയ ഹോന്തി. **അസ്സാസപസ്സാസേ**തി അസ്സാസപസ്സാസേ യോ നാനാകാരോ, തം **വിഭാവയം,** അസ്സാസപസ്സാസസമ്ഭൂതേ വാ നിമിത്തേ. **സകം ചിത്തം നിബന്ധതീ**തി തായ ഏവ ഠപനായ അത്തനോ ചിത്തം ഉപനിബന്ധതി, അപ്പേതീതി അത്ഥോ. കേചി പന “വിഭാവയന്തി വിഭാവേന്തോ, വിദിതം പാകടം കരോന്തോ”തി അത്ഥം വദന്തി, തം പുബ്ബഭാഗവസേന യുജ്ജേയ്യ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - ധിതിസമ്പന്നത്താ ധീരോ യോഗീ അസ്സാസപസ്സാസേ നാനാകാരം വിഭാവേന്തോ നാനാകാരതോ തേ പജാനന്തോ വിദിതേ പാകടേ കരോന്തോ നാനാകാരം വാ ഓളാരികോളാരികേ പസ്സമ്ഭേന്തോ വൂപസമേന്തോ തത്ഥ യം ലദ്ധം നിമിത്തം, തസ്മിം ചിത്തം ഠപേന്തോ അനുക്കമേന സകം ചിത്തം നിബന്ധതി അപ്പേതീതി.

യദാ സദ്ധാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി സുവിസദാനി തിക്ഖാനി പവത്തന്തി, തദാ അസ്സദ്ധിയാദീനം ദൂരീഭാവേന സാതിസയം ഥാമപ്പത്തേഹി സത്തഹി ബലേഹി ലദ്ധുപത്ഥമ്ഭാനി വിതക്കാദീനി കാമാവചരാനേവ ഝാനങ്ഗാനി ബഹൂനി ഹുത്വാ പാതുഭവന്തി. തതോ ഏവ തേസം ഉജുവിപച്ചനീകഭൂതാ കാമച്ഛന്ദാദയോ സദ്ധിം തദേകട്ഠേഹി പാപധമ്മേഹി വിദൂരീ ഭവന്തി പടിഭാഗനിമിത്തുപ്പത്തിയാ സദ്ധിം, തം ആരബ്ഭ ഉപചാരജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി. തേന വുത്തം **“നിമിത്തുപട്ഠാനതോ പഭുതി നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭിതാനേവ ഹോന്തീ”**തിആദി. തത്ഥ **സന്നിസിന്നാവാ**തി സമ്മദേവ നിസീദിംസു ഏവ, ഉപസന്തായേവാതി അത്ഥോ. **വിക്ഖമ്ഭിതാനേവ സന്നിസിന്നാവാ**തി അവധാരണേന പന തദത്ഥം ഉസ്സാഹോ കാതബ്ബോതി ദസ്സേതി. **ദ്വീഹാകാരേഹീ**തി ഝാനധമ്മാനം പടിപക്ഖദൂരീഭാവോ ഥിരഭാവപ്പത്തി ചാതി ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി. ഇദാനി താനി കാരണാനി അവത്ഥാമുഖേന ദസ്സേതും **“ഉപചാരഭൂമിയം വാ”**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഉപചാരഭൂമിയ**ന്തി ഉപചാരാവത്ഥായം. യദിപി ഹി തദാ ഝാനങ്ഗാനി പടുതരാനി മഹഗ്ഗതഭാവപ്പത്താനി നുപ്പജ്ജന്തി, തേസം പന പടിപക്ഖധമ്മാനം വിക്ഖമ്ഭനേന ചിത്തം സമാധിയതി. തേനാഹ

“നീവരണപ്പഹാനേനാ”തി. **പടിലാഭഭൂമിയ**ന്തി ഝാനസ്സ അധിഗമാവത്ഥായം. തദാ ഹി അപ്പനാപ്പത്താനം ഝാനധമ്മാനം ഉപ്പത്തിയാ ചിത്തം സമാധിയതി. തേനാഹ **“അങ്ഗപാതുഭാവേനാ”**തി.

ഉപചാരേ അങ്ഗാനി ന ഥാമജാതാനി ഹോന്തി അങ്ഗാനം അഥാമജാതത്താ. യഥാ നാമ ദഹരോ കുമാരകോ ഉക്ഖിപിത്വാ ഠപിയമാനോ പുനപ്പുനം ഭൂമിയം പതതി, ഏവമേവ ഉപചാരേ ഉപ്പന്നേ ചിത്തം കാലേന നിമിത്തം ആരമ്മണം കരോതി, കാലേന ഭവങ്ഗം ഓതരതി. തേന വുത്തം **“ഉപചാരസമാധി കുസലവീഥിയം ജവിത്വാ ഭവങ്ഗം ഓതരതീ”**തി. അപ്പനായം പന അങ്ഗാനി ഥാമജാതാനി ഹോന്തി തേസം ഥാമജാതത്താ. യഥാ നാമ ബലവാ പുരിസോ ആസനാ വുട്ഠായ ദിവസമ്പി തിട്ഠേയ്യ, ഏവമേവ അപ്പനാസമാധിമ്ഹി ഉപ്പന്നേ ചിത്തം സകിം ഭവങ്ഗവാരം ഛിന്ദിത്വാ കേവലമ്പി രത്തിം കേവലമ്പി ദിവസം തിട്ഠതി, കുസലജവനപടിപാടിവസേനേവ പവത്തതി. തേനാഹ - **“അപ്പനാസമാധി…പേ॰… ന ഭവങ്ഗം ഓതരതീ”**തി. **വണ്ണതോ**തി പിചുപിണ്ഡതാരകരൂപാദീസു വിയ ഉപട്ഠിതവണ്ണതോ. **ലക്ഖണതോ**തി ഖരഭാവാദിസഭാവതോ അനിച്ചാദിസഭാവതോ വാ. രക്ഖിതബ്ബം തം നിമിത്തന്തി സമ്ബന്ധോ.

ലദ്ധപരിഹാനീതി ലദ്ധഉപചാരജ്ഝാനപരിഹാനി. നിമിത്തേ അവിനസ്സന്തേ തദാരമ്മണം ഝാനം അപരിഹീനമേവ ഹോതി, നിമിത്തേ പന ആരക്ഖാഭാവേന വിനട്ഠേ ലദ്ധം ലദ്ധം ഝാനമ്പി വിനസ്സതി തദായത്തവുത്തിതോ. തേനാഹ **“ആരക്ഖമ്ഹീ”**തിആദി.

ഇദാനി **തത്രായം രക്ഖണൂപായോ**തിആദിനാ -

“ആവാസോ ഗോചരോ ഭസ്സം, പുഗ്ഗലോ ഭോജനം ഉതു;
ഇരിയാപഥോതി സത്തേതേ, അസപ്പായേ വിവജ്ജയേ.

“സപ്പായേ സത്ത സേവേഥ, ഏവഞ്ഹി പടിപജ്ജതോ;
ന ചിരേനേവ കാലേന, ഹോതി കസ്സചി അപ്പനാ”തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൬൯) -

ഏവം വുത്തം രക്ഖണവിധിം സങ്ഖേപതോ വിഭാവേതി. തത്രായം വിത്ഥാരോ - യസ്മിം **ആവാസേ** വസന്തസ്സ അനുപ്പന്നം വാ നിമിത്തം നുപ്പജ്ജതി, ഉപ്പന്നം വാ വിനസ്സതി, അനുപട്ഠിതാ ച സതി ന ഉപട്ഠാതി, അസമാഹിതഞ്ച ചിത്തം ന സമാധിയതി, അയം അസപ്പായോ. യത്ഥ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി ചേവ ഥാവരഞ്ച ഹോതി, സതി ഉപട്ഠാതി, ചിത്തം സമാധിയതി, അയം സപ്പായോ. തസ്മാ യസ്മിം വിഹാരേ ബഹൂ ആവാസാ ഹോന്തി, തത്ഥ ഏകമേകസ്മിം തീണി തീണി ദിവസാനി വസിത്വാ യത്ഥസ്സ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, തത്ഥ വസിതബ്ബം.

ഗോചരഗാമോ പന യോ സേനാസനതോ ഉത്തരേന വാ ദക്ഖിണേന വാ നാതിദൂരേ ദിയഡ്ഢകോസബ്ഭന്തരേ ഹോതി സുലഭസമ്പന്നഭിക്ഖോ, സോ സപ്പായോ, വിപരീതോ അസപ്പായോ.

ഭസ്സന്തി ദ്വത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാപരിയാപന്നം അസപ്പായം. തഞ്ഹിസ്സ നിമിത്തന്തരധാനായ സംവത്തതി. ദസകഥാവത്ഥുനിസ്സിതം സപ്പായം, തമ്പിമത്തായ ഭാസിതബ്ബം.

പുഗ്ഗലോപി അതിരച്ഛാനകഥികോ സീലാദിഗുണസമ്പന്നോ, യം നിസ്സായ അസമാഹിതം വാ ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ചിത്തം ഥിരതരം ഹോതി, ഏവരൂപോ സപ്പായോ. കായദള്ഹീബഹുലോ പന തിരച്ഛാനകഥികോ അസപ്പായോ. സോ ഹി തം കദ്ദമോദകമിവ അച്ഛം ഉദകം മലീനമേവ കരോതി, താദിസഞ്ച ആഗമ്മ കോടപബ്ബതവാസീദഹരസ്സേവ സമാപത്തി വിനസ്സതി, പഗേവ നിമിത്തം.

ഭോജനം പന കസ്സചി മധുരം, കസ്സചി അമ്ബിലം സപ്പായം ഹോതി. **ഉതുപി** കസ്സചി സീതോ, കസ്സചി ഉണ്ഹോ സപ്പായോ ഹോതി. തസ്മാ യം ഭോജനം വാ ഉതും വാ സേവന്തസ്സ ഫാസു ഹോതി, അസമാഹിതം വാ ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ഥിരതരം ഹോതി. തം ഭോജനം, സോ ച ഉതു സപ്പായോ. ഇതരം ഭോജനം, ഇതരോ ച ഉതു അസപ്പായോ.

ഇരിയാപഥേസുപി കസ്സചി ചങ്കമോ സപ്പായോ ഹോതി, കസ്സചി സയനട്ഠാനനിസജ്ജാനം അഞ്ഞതരോ. തസ്മാ തം ആവാസം വിയ തീണി ദിവസാനി ഉപപരിക്ഖിത്വാ യസ്മിം ഇരിയാപഥേ അസമാഹിതം ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ഥിരതരം ഹോതി, സോ സപ്പായോ, ഇതരോ അസപ്പായോതി വേദിതബ്ബോ. ഇതി ഇമം സത്തവിധം അസപ്പായം വജ്ജേത്വാ സപ്പായം സേവിതബ്ബം. ഏവം പടിപന്നസ്സ ഹി നിമിത്താസേവനബഹുലസ്സ ന ചിരേനേവ കാലേന ഹോതി കസ്സചി അപ്പനാ.

യസ്സ പന ഏവമ്പി പടിപജ്ജതോ ന ഹോതി, തേന ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും **“വത്ഥുവിസദകിരിയാ”**തിആദിമാഹ. തത്ഥ (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൬; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧൮; സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൬.൨൩൨; അ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൪൧൮) **വിത്ഥുവിസദകിരിയാ** നാമ അജ്ഝത്തികബാഹിരാനം വത്ഥൂനം വിസദഭാവകരണം. യദാ ഹിസ്സ കേസനഖലോമാനി ദീഘാനി ഹോന്തി, സരീരം വാ സേദമലഗ്ഗഹിതം, തദാ അജ്ഝത്തികം വത്ഥു അവിസദം ഹോതി അപരിസുദ്ധം. യദാ പനസ്സ ചീവരം ജിണ്ണം കിലിട്ഠം ദുഗ്ഗന്ധം ഹോതി, സേനാസനം വാ ഉക്ലാപം, തദാ ബാഹിരം വത്ഥു അവിസദം ഹോതി അപരിസുദ്ധം. അജ്ഝത്തികബാഹിരേ ഹി വത്ഥുമ്ഹി അവിസദേ ഉപ്പന്നേസു ചിത്തചേതസികേസു ഞാണമ്പി അപരിസുദ്ധം ഹോതി അപരിസുദ്ധാനി ദീപകപല്ലികവട്ടിതേലാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നദീപസിഖായ ഓഭാസോ വിയ. അപരിസുദ്ധേന ച ഞാണേന സങ്ഖാരേ സമ്മസതോ സങ്ഖാരാപി അവിഭൂതാ ഹോന്തി, കമ്മട്ഠാനമനുയുഞ്ജതോ കമ്മട്ഠാനമ്പി വുദ്ധിം വിരുള്ഹിം വേപുല്ലം ന ഗച്ഛതി. വിസദേ പന അജ്ഝത്തികബാഹിരേ വത്ഥുമ്ഹി ഉപ്പന്നേസു ചിത്തചേതസികേസു ഞാണമ്പി വിസദം ഹോതി പരിസുദ്ധാനി ദീപകപല്ലികവട്ടിതേലാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നദീപസിഖായ ഓഭാസോ വിയ. പരിസുദ്ധേന ച ഞാണേന സങ്ഖാരേ സമ്മസതോ സങ്ഖാരാപി വിഭൂതാഹോന്തി, കമ്മട്ഠാനമനുയുഞ്ജതോ കമ്മട്ഠാനമ്പി വുദ്ധിം വിരുള്ഹിം വേപുല്ലം ഗച്ഛതി.

ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനതാ നാമ സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം സമഭാവകരണം. സചേ ഹിസ്സ സദ്ധിന്ദ്രിയം ബലവം ഹോതി, ഇതരാനി മന്ദാനി, തതോ വീരിയിന്ദ്രിയം പഗ്ഗഹകിച്ചം, സതിന്ദ്രിയം ഉപട്ഠാനകിച്ചം, സമാധിന്ദ്രിയം അവിക്ഖേപകിച്ചം, പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ദസ്സനകിച്ചം കാതും ന സക്കോതി. തസ്മാ തം ധമ്മസഭാവപച്ചവേക്ഖണേന വാ യഥാ വാ മനസികരോതോ ബലവം ജാതം, തഥാ അമനസികാരേന ഹാപേതബ്ബം. **വക്കലിത്ഥേരവത്ഥു** ചേത്ഥ നിദസ്സനം.

സചേ പന വീരിയിന്ദ്രിയം ബലവം ഹോതി, അഥ നേവ സദ്ധിന്ദ്രിയം അധിമോക്ഖകിച്ചം കാതും സക്കോതി, ന ഇതരാനി ഇതരകിച്ചഭേദം. തസ്മാ തം പസ്സദ്ധാദിഭാവനായ ഹാപേതബ്ബം. തത്രാപി **സോണത്ഥേരവത്ഥു** ദസ്സേതബ്ബം. ഏവം സേസേസുപി ഏകസ്സ ബലവഭാവേ സതി ഇതരേസം അത്തനോ കിച്ചേസു അസമത്ഥതാ വേദിതബ്ബാ.

വിസേസതോ പനേത്ഥ സദ്ധാപഞ്ഞാനം സമാധിവീരിയാനഞ്ച സമതം പസംസന്തി. ബലവസദ്ധോ ഹി മന്ദപഞ്ഞോ മുധപ്പസന്നോ ഹോതി, അവത്ഥുസ്മിം പസീദതി. ബലവപഞ്ഞോ മന്ദസദ്ധോ കേരാടികപക്ഖം ഭജതി, ഭേസജ്ജസമുട്ഠിതോ വിയ രോഗോ അതേകിച്ഛോ ഹോതി. ഉഭിന്നം സമതായ വത്ഥുസ്മിംയേവ പസീദതി. ബലവസമാധിം പന മന്ദവീരിയം സമാധിസ്സ കോസജ്ജപക്ഖത്താ കോസജ്ജം അഭിഭവതി, ബലവവീരിയം മന്ദസമാധിംവീരിയസ്സ ഉദ്ധച്ചപക്ഖത്താ ഉദ്ധച്ചം അഭിഭവതി. സമാധി പന വീരിയേന സംയോജിതോ കോസജ്ജേ പതിതും ന ലഭതി, വീരിയം സമാധിനാ സംയോജിതം ഉദ്ധച്ചേ പതിതും ന ലഭതി. തസ്മാ തദുഭയം സമം കാതബ്ബം. ഉഭയസമതായ ഹി അപ്പനാ ഹോതി. അപിച സമാധികമ്മികസ്സ ബലവതീപി സദ്ധാ വട്ടതി. ഏവഞ്ഹി സദ്ദഹന്തോ ഓകപ്പേന്തോ അപ്പനം പാപുണിസ്സതി, സമാധിപഞ്ഞാസു പന സമാധികമ്മികസ്സ ഏകഗ്ഗതാ ബലവതീ വട്ടതി. ഏവഞ്ഹി സോ അപ്പനം പാപുണാതി, വിപസ്സനാകമ്മികസ്സ പഞ്ഞാ ബലവതീ വട്ടതി . ഏവഞ്ഹി സോ ലക്ഖണപ്പടിവേധം പാപുണാതി, ഉഭിന്നം പന സമതായപി അപ്പനാ ഹോതിയേവ. സതി പന സബ്ബത്ഥ ബലവതീ വട്ടതി. സതി ഹി ചിത്തം ഉദ്ധച്ചപക്ഖികാനം സദ്ധാവീരിയപഞ്ഞാനം വസേന ഉദ്ധച്ചപാതതോ കോസജ്ജപക്ഖേന ച സമാധിനാ കോസജ്ജപാതതോ രക്ഖതി. തസ്മാ സാ ലോണധൂപനം വിയ സബ്ബബ്യഞ്ജനേസു, സബ്ബകമ്മികഅമച്ചോ വിയ ച സബ്ബരാജകിച്ചേസു സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബാ.

നിമിത്തകുസലതാ നാമ പഥവീകസിണാദികസ്സ ചിത്തേകഗ്ഗതാനിമിത്തസ്സ അകതസ്സ കരണകോസല്ലം, കതസ്സ ഭാവനാകോസല്ലം, ഭാവനായ ലദ്ധസ്സ രക്ഖണകോസല്ലഞ്ച, തം ഇധ അധിപ്പേതം.

കഥം **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹാതി**? യദാസ്സ അച്ചാരദ്ധവീരിയതാദീഹി ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, തദാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൪) -

> “സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ സുക്ഖാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ, സുക്ഖാനി ച ഗോമയാനി പക്ഖിപേയ്യ, സുക്ഖാനി ച കട്ഠാനി പക്ഖിപേയ്യ, മുഖവാതഞ്ച ദദേയ്യ, ന ച പംസുകേന ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ പുരിസോ തം മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുന്തി. നോ ഹേതം, ഭന്തേ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യസ്മിം സമയേ ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, അകാലോ തസ്മിം സമയേ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. അകാലോ വീരിയ…പേ॰… അകാലോ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ഉദ്ധതം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി ദുവൂപസമയം ഹോതി.
>
> “യസ്മിം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സമയേ ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, കാലോ തസ്മിം സമയേ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. കാലോ സമാധി…പേ॰… കാലോ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ഉദ്ധതം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി സുവൂപസമയം ഹോതി. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ അല്ലാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ, അല്ലാനി ച ഗോമയാനി പക്ഖിപേയ്യ, അല്ലാനി ച കട്ഠാനി പക്ഖിപേയ്യ, ഉദകവാതഞ്ച ദദേയ്യ, പംസുകേന ച ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ പുരിസോ തം മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുന്തി. ഏവം, ഭന്തേ”തി.

ഏത്ഥ ച യഥാസകം ആഹാരവസേന പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീനം ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> “അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, കായപ്പസ്സദ്ധി ചിത്തപ്പസ്സദ്ധി, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ , ഉപ്പന്നസ്സ വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതി. തഥാ അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, സമഥനിമിത്തം അബ്യഗ്ഗനിമിത്തം, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ വാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതി…പേ॰… തഥാ അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനീയാ ധമ്മാ, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ വാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ”തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തത്ഥ യഥാസ്സ പസ്സദ്ധിആദയോ ഉപ്പന്നപുബ്ബാ, തം ആകാരം സല്ലക്ഖേത്വാ തേസം ഉപ്പാദനവസേന പവത്തമനസികാരോവ തീസു പദേസുപി **യോനിസോമനസികാരോ** നാമ. **സമഥനിമിത്തന്തി** ച സമഥസ്സേവേതം അധിവചനം, അവിക്ഖേപട്ഠേന ച തസ്സേവ **അബ്യഗ്ഗനിമിത്തന്തി**.

അപിച സത്ത ധമ്മാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - പണീതഭോജനസേവനതാ, ഉതുസുഖസേവനതാ, ഇരിയാപഥസുഖസേവനതാ, മജ്ഝത്തപ്പയോഗതാ, സാരദ്ധകായപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, പസ്സദ്ധകായപുഗ്ഗലസേവനതാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസ ധമ്മാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - വത്ഥുവിസദതാ, നിമിത്തകുസലതാ, ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനതാ, സമയേ ചിത്തസ്സ നിഗ്ഗഹണതാ, സമയേ ചിത്തസ്സ പഗ്ഗഹണതാ, നിരസ്സാദസ്സ ചിത്തസ്സ സദ്ധാസംവേഗവസേന സമ്പഹംസനതാ, സമ്മാപവത്തസ്സ അജ്ഝുപേക്ഖനതാ, അസമാഹിതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സമാഹിതപുഗ്ഗലസേവനതാ, ഝാനവിമോക്ഖപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി.

പഞ്ച ധമ്മാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - സത്തമജ്ഝത്തതാ, സങ്ഖാരമജ്ഝത്തതാ, സത്തസങ്ഖാരകേലായനപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സത്തസങ്ഖാരമജ്ഝത്തപുഗ്ഗലസേവനതാ, തദധിമുത്തതാതി. ഇതി ഇമേഹി

ആകാരേഹി ഏതേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേന്തോ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി നാമ. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹാതി.

കഥഞ്ച **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി?** യദാസ്സ അതിസിഥിലവീരിയതാദീഹി ചിത്തം ലീനം ഹോതി, തദാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൪) -

> "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ അല്ലാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ...പേ॰... പംസുകേന ച ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ പുരിസോ തം പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുന്തി. നോ ഹേതം, ഭന്തേ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യസ്മിം സമയേ ലീനം ചിത്തം ഹോതി. അകാലോ തസ്മിം സമയേ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. അകാലോ സമാധി...പേ॰... അകാലോ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ലീനം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി ദുസമുട്ഠാപയം ഹോതി.
>
> "യസ്മിഞ്ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സമയേ ലീനം ചിത്തം ഹോതി, കാലോ തസ്മിം സമയേ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, കാലോ വീരിയ...പേ॰... കാലോ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ലീനം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി സുസമുട്ഠാപയം ഹോതി. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ സുക്ഖാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ...പേ॰... ന ച പംസുകേന ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ പുരിസോ തം പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുന്തി. ഏവം, ഭന്തേ"തി.

ഏത്ഥാപി യഥാസകം ആഹാരവസേന ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീനം ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨) -

> "അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, കുസലാകുസലാ ധമ്മാ സാവജ്ജാനവജ്ജാ ധമ്മാ ഹീനപ്പണീതാ ധമ്മാ കണ്ഹസുക്കസപ്പടിഭാഗാ ധമ്മാ, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതി. തഥാ അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ആരമ്ഭധാതു നിക്കമധാതു പരക്കമധാതു, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ വാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതി. തഥാ അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനീയാ ധമ്മാ, തത്ഥ യോനിസോമനസികാരബഹുലീകാരോ അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ, ഉപ്പന്നസ്സ വാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ"തി.

തത്ഥ സഭാവസാമഞ്ഞലക്ഖണപ്പടിവേധവസേന പവത്തമനസികാരോ കുസലാദീസു **യോനിസോമനസികാരോ** നാമ. ആരമ്ഭധാതുആദീനം ഉപ്പാദവസേന പവത്തമനസികാരോ ആരമ്ഭധാതുആദീസു **യോനിസോമനസികാരോ** നാമ. തത്ഥ **ആരമ്ഭധാതൂ**തി പഠമവീരിയം വുച്ചതി. **നിക്കമധാതൂ**തി കോസജ്ജതോ നിക്ഖന്തത്താ തതോ ബലവതരം. **പരക്കമധാതൂ**തി പരം പരം ഠാനം അക്കമനതോ തതോപി ബലവതരം. **പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനീയാ ധമ്മാ**തി പന പീതിയാ ഏവേതം നാമം, തസ്സാപി ഉപ്പാദകമനസികാരോ **യോനിസോമനസികാരോ** നാമ.

അപിച സത്ത ധമ്മാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - പരിപുച്ഛകതാ, വത്ഥുവിസദകിരിയാ, ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനാ, ദുപ്പഞ്ഞപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനാ, പഞ്ഞവന്തപുഗ്ഗലസേവനാ, ഗമ്ഭീരഞാണചരിയപച്ചവേക്ഖണാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസ ധമ്മാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - അപായാദിഭയപച്ചവേക്ഖണതാ, വീരിയായത്തലോകിയലോകുത്തരവിസേസാധിഗമാനിസംസദസ്സിതാ, "ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധമഹാസാവകേഹി ഗതമഗ്ഗോ മയാ ഗന്തബ്ബോ, സോ ച ന സക്കാ കുസീതേന ഗന്തു"ന്തി ഏവം ഗമനവീഥിപച്ചവേക്ഖണതാ, ദായകാനം മഹപ്ഫലതാകരണേന പിണ്ഡാപചായനതാ, "വീരിയാരമ്ഭസ്സ വണ്ണവാദീ മേ സത്ഥാ, സോ ച അനതിക്കമനീയസാസനോ, അമ്ഹാകഞ്ച ബഹൂപകാരോ, പടിപത്തിയാ ച പൂജിയമാനോ പൂജിതോ ഹോതി, ന ഇതരഥാ"തി ഏവം സത്ഥു മഹത്തപച്ചവേക്ഖണതാ, "സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം മേ മഹാദായജ്ജം ഗഹേതബ്ബം, തഞ്ച ന സക്കാ കുസീതേന ഗഹേതു"ന്തി ഏവം ദായജ്ജമഹത്തപച്ചവേക്ഖണതാ, ആലോകസഞ്ഞാമനസികാരഇരിയാപഥപരിവത്തനഅബ്ഭോകാസസേവനാദീഹി ഥിനമിദ്ധവിനോദനതാ, കുസീതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, ആരദ്ധവീരിയപുഗ്ഗലസേവനതാ, സമ്മപ്പധാനപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസ ധമ്മാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി - ബുദ്ധാനുസ്സതി, ധമ്മസങ്ഘസീലചാഗദേവതാനുസ്സതി, ഉപസമാനുസ്സതി, ലൂഖപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സിനിദ്ധപുഗ്ഗലസേവനതാ, പസാദനീയസുത്തന്തപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി. ഇതി ഇമേഹി ആകാരേഹി ഏതേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേന്തോ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി നാമ. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി.

കഥം **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി?** യദാസ്സ പഞ്ഞാപയോഗമന്ദതായ വാ ഉപസമസുഖാനധിഗമേന വാ നിരസ്സാദം ചിത്തം ഹോതി, തദാ നം അട്ഠസംവേഗവത്ഥുപച്ചവേക്ഖണേന സംവേജേതി. **അട്ഠ സംവേഗവത്ഥൂനി** നാമ ജാതിജരാബ്യാധിമരണാനി ചത്താരി, അപായദുക്ഖം പഞ്ചമം, അതീതേ വട്ടമൂലകം ദുക്ഖം, അനാഗതേ വട്ടമൂലകം ദുക്ഖം, പച്ചുപ്പന്നേ ആഹാരപരിയേട്ഠിമൂലകം ദുക്ഖന്തി. ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണാനുസ്സരണേന ചസ്സ പസാദം ജനേതി. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി.

കഥം **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി?** യദാസ്സ ഏവം പടിപജ്ജതോ അലീനം അനുദ്ധതം അനിരസ്സാദം ആരമ്മണേ സമപ്പവത്തം സമഥവീഥിപ്പടിപന്നം ചിത്തം ഹോതി, തദാ

തസ്സ പഗ്ഗഹനിഗ്ഗഹസമ്പഹംസനേസു അബ്യാപാരം ആപജ്ജതി സാരഥി വിയ ച സമപ്പവത്തേസു അസ്സേസു. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി.

അസമാഹിതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനാ നാമ നേക്ഖമ്മപടിപദം അനാരുള്ഹപുബ്ബാനം അനേകകിച്ചപ്പസുതാനം വിക്ഖിത്തഹദയാനം പുഗ്ഗലാനം ആരകാ പരിച്ചാഗോ. **സമാഹിതപുഗ്ഗലസേവനാ** നാമ നേക്ഖമ്മപടിപദം പടിപന്നാനം സമാധിലാഭീനം പുഗ്ഗലാനം കാലേന കാലം ഉപസങ്കമനം. **തദധിമുത്തതാ** നാമ സമാധിമുത്തതാ, സമാധിഗരുസമാധിനിന്നസമാധിപോണസമാധിപബ്ഭാരതാതി അത്ഥോ. ഏവമേതം ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേതബ്ബം. തേനാഹ - **"ഇമാനി ദസ അപ്പനാകോസല്ലാനി അവിജഹന്തേനാ"**തി. തത്ഥ യേന വിധിനാ അപ്പനായ കുസലോ ഹോതി, സോ ദസവിധോപി വിധി അപ്പനാകോസല്ലം തന്നിബ്ബത്തം വാ ഞാണം, ഏവമേതം ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേന്തസ്സ പടിലദ്ധനിമിത്തസ്മിം അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി. വുത്തഞ്ഹേതം -

"ഏവഞ്ഹി സമ്പാദയതോ, അപ്പനാകോസല്ലം ഇമം;
പടിലദ്ധേ നിമിത്തസ്മിം, അപ്പനാ സമ്പവത്തതീ"തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൬൭);

യോഗോ കരണീയോതി അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേന്തസ്സപി യദി അപ്പനാ ന ഹോതി, തേന കമ്മട്ഠാനാനുയോഗം അവിജഹിത്വാ രേണുആദീസു മധുകരാദീനം പവത്തി ആകാരം സല്ലക്ഖേത്വാ ലീനുദ്ധതഭാവേഹി മാനസം മോചേത്വാ വീരിയസമതം യോജേന്തേന പുനപ്പുനം യോഗോ കാതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

"ഏവഞ്ഹി പടിപന്നസ്സ, സചേ സാ നപ്പവത്തതി;
തഥാപി ന ജഹേ യോഗം, വായമേഥേവ പണ്ഡിതോ.

"ഹിത്വാ ഹി സമ്മവായാമം, വിസേസം നാമ മാണവോ;
അധിഗച്ഛേ പരിത്തമ്പി, ഠാനമേതം ന വിജ്ജതി.

"ചിത്തപ്പവത്തിആകാരം, തസ്മാ സല്ലക്ഖയം ബുധോ;
സമതം വീരിയസ്സേവ, യോജയേഥ പുനപ്പുനം.

"ഈസകമ്പി ലയം യന്തം, പഗ്ഗണ്ഹേഥേവ മാനസം;
അച്ചാരദ്ധം നിസേധേത്വാ, സമമേവ പവത്തയേ.

"രേണുമ്ഹി ഉപ്പലദലേ, സുത്തേ നാവായ നാളിയാ;
യഥാ മധുകരാദീനം, പവത്തി സമ്മവണ്ണിതാ.

"ലീനഉദ്ധതഭാവേഹി, മോചയിത്വാന സബ്ബസോ;
ഏവം നിമിത്താഭിമുഖം, മാനസം പടിപാദയേ"തി. (വിസുദ്ധി॰ ൧.൬൭);

യഥാ ഹി അഛേകോ മധുകരോ "അസുകസ്മിം രുക്ഖേ പുപ്ഫം പുപ്ഫിത"ന്തി ഞത്വാ തിക്ഖേന വേഗേന പക്ഖന്ദോ തം അതിക്കമിത്വാ പടിനിവത്തേന്തോ ഖീണേ രേണുമ്ഹി സമ്പാപുണാതി, അപരോ അഛേകോ മന്ദേന ജവേന പക്ഖന്ദോ ഖീണേയേവ സമ്പാപുണാതി, ഛേകോ പന സമേന ജവേന പക്ഖന്ദോ സുഖേന പുപ്ഫരാസിം സമ്പത്വാ യാവദിച്ഛകം രേണും ആദായ മധും സമ്പാദേത്വാ മധും അനുഭവതി, യഥാ ച സല്ലകത്തഅന്തേവാസികേസു ഉദകഥാലഗതേ ഉപ്പലപത്തേ സത്ഥകമ്മം സിക്ഖന്തേസു ഏകോ അഛേകോ വേഗേന സത്ഥം പാതേന്തോ ഉപ്പലപത്തം ദ്വിധാ വാ ഛിന്ദതി, ഉദകേ വാ പവേസേതി, അപരോ അഛേകോ ഛിജ്ജനപവേസനഭയാ സത്ഥകേന ഫുസിതുമ്പി ന വിസഹതി, ഛേകോ പന സമേന പയോഗേന തത്ഥ സത്ഥപദം ദസ്സേത്വാ പരിയോദാതസിപ്പോ ഹുത്വാ തഥാരൂപേസു ഠാനേസു കമ്മം കത്വാ ലാഭം ലഭതി, യഥാ ച "യോ ചതുബ്യാമപ്പമാണം മക്കടകസുത്തം ആഹരതി, സോ ചത്താരി സഹസ്സാനി ലഭതീ"തി രഞ്ഞാ വുത്തേ ഏകോ അഛേകപുരിസോ വേഗേന മക്കടകസുത്തം ആകഡ്ഢന്തോ തഹിം തഹിം ഛിന്ദതിയേവ, അപരോ അഛേകോ ഛേദനഭയാ ഹത്ഥേന ഫുസിതുമ്പി ന വിസഹതി, ഛേകോ പന കോടിതോ പട്ഠായ സമേന പയോഗേന ദണ്ഡകേ വേഠേത്വാ ആഹരിത്വാ ലാഭം ലഭതി, യഥാ ച അഛേകോ നിയാമകോ ബലവവാതേ ലങ്കാരം പൂരേന്തോ നാവം വിദേസം പക്ഖന്ദാപേതി, അപരോ അഛേകോ മന്ദവാതേ ലങ്കാരം ഓരോപേന്തോ നാവം തത്ഥേവ ഠപേതി, ഛേകോ പന മന്ദവാതേ പൂരേത്വാ ബലവവാതേ അഡ്ഢലങ്കാരം കത്വാ സോത്ഥിനാ ഇച്ഛിതട്ഠാനം പാപുണാതി, യഥാ ച "യോ തേലേന അഛഡ്ഡേന്തോ നാളിം പൂരേതി, സോ ലാഭം ലഭതീ"തി ആചരിയേന അന്തേവാസികാനം വുത്തേ ഏകോ അഛേകോ ലാഭലുദ്ധോ വേഗേന പൂരേന്തോ തേലം ഛഡ്ഡേതി, അപരോ അഛേകോ തേലഛഡ്ഡനഭയാ ആസിഞ്ചിതുമ്പി ന വിസഹതി, ഛേകോ പന സമേന പയോഗേന പൂരേത്വാ ലാഭം ലഭതി, ഏവമേവ ഏകോ ഭിക്ഖു ഉപ്പന്നേ നിമിത്തേ "സീഘമേവ അപ്പനം പാപുണിസ്സാമീ"തി ഗാള്ഹം വീരിയം കരോതി, തസ്സ ചിത്തം അച്ചാരദ്ധവീരിയത്താ ഉദ്ധച്ചേ പതതി, സോ ന സക്കോതി അപ്പനം പാപുണിതും. ഏകോ അച്ചാരദ്ധവീരിയതായ ദോസം ദിസ്വാ "കിം ദാനി മേ അപ്പനായാ"തി വീരിയം ഹാപേതി, തസ്സ ചിത്തം അതിലീനവീരിയത്താ കോസജ്ജേ പതതി, സോപി ന സക്കോതി അപ്പനം പാപുണിതും. യോ പന ഈസകമ്പി ലീനം ലീനഭാവതോ, ഉദ്ധതം ഉദ്ധച്ചതോ മോചേത്വാ സമേന പയോഗേന നിമിത്താഭിമുഖം പവത്തേതി, സോ അപ്പനം പാപുണാതി, താദിസേന ഭവിതബ്ബം.

ഇദാനി ഏവം പടിപന്നസ്സ അപ്പനാപവത്തിം ദസ്സേന്തോ **"തസ്സേവം അനുയുത്തസ്സാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പഠമം പരികമ്മ**ന്തിആദി അഗ്ഗഹിതഗ്ഗഹണേന വുത്തം, ഗഹിതഗ്ഗഹണേന പന അവിസേസേന സബ്ബേസം സബ്ബാ സമഞ്ഞാ. സബ്ബാനിപി ഹി അപ്പനായ പരികമ്മത്താ പടിസങ്ഖാരകത്താ **"പരികമ്മാനീ"**തിപി, യഥാ ഗാമാദീനം ആസന്നപ്പദേസോ "ഗാമൂപചാരോ ഘരൂപചാരോ"തി വുച്ചതി, ഏവം അപ്പനായ ആസന്നത്താ സമീപചാരിത്താ വാ **"ഉപചാരാനീ"**തിപി, ഇതോ പുബ്ബേ പരികമ്മാനം ഉപരി അപ്പനായ ച അനുലോമനതോ **"അനുലോമാനീ"**തിപി വുച്ചന്തി. യഞ്ചേത്ഥ സബ്ബന്തിമം, തം പരിത്തഗോത്താഭിഭവനതോ മഹഗ്ഗതഗോത്തഭാവനതോ ച **"ഗോത്രഭൂ"**തിപി വുച്ചതി. ഗം തായതീതി ഹി ഗോത്തം, പരിത്തന്തി പവത്തമാനം അഭിധാനം ബുദ്ധിഞ്ച ഏകംസികവിസയതായ രക്ഖതീതി **പരിത്തഗോത്തം**. യഥാ ഹി ബുദ്ധി ആരമ്മണഭൂതേന അത്ഥേന വിനാ ന വത്തതി, ഏവം അഭിധാനം അഭിധേയ്യഭൂതേന, തസ്മാ സോ താനി തായതി രക്ഖതീതി വുച്ചതി. തം പന മഹഗ്ഗതാനുത്തരവിധുരം കാമതണ്ഹായ ഗോചരഭൂതം കാമാവചരധമ്മാനം ആവേണികരൂപം ദട്ഠബ്ബം. മഹഗ്ഗതഗോത്തേപി ഇമിനാ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഇതി ഏവരൂപസ്സ പരിത്തഗോത്തസ്സ അഭിഭവനതോ മഹഗ്ഗതഗോത്തസ്സ ച ഭാവനതോ ഉപ്പാദനതോ അന്തിമം "ഗോത്രഭൂ"തിപി വുച്ചതി.

ചതുത്ഥമേവ ഹി പഞ്ചമം വാതി ഖിപ്പാഭിഞ്ഞദന്ധാഭിഞ്ഞാനം വസേന വുത്തം. ഖിപ്പാഭിഞ്ഞസ്സ ഹി ചതുത്ഥം അപ്പേതി, ദന്ധാഭിഞ്ഞസ്സ പഞ്ചമം. കസ്മാ പന ചതുത്ഥം പഞ്ചമം വാ അപ്പേതി, ന ഛട്ഠം വാ സത്തമം വാതി ആഹ **"ആസന്നഭവങ്ഗപാതത്താ"**തി. യഥാ ഹി പുരിസോ ഛിന്നപപാതാഭിമുഖോ ധാവന്തോ ഠാതുകാമോപി പരിയന്തേ പാദം കത്വാ ഠാതും ന സക്കോതി, പപാതേ ഏവ പതതി, ഏവം ഛട്ഠം വാ സത്തമം വാ അപ്പേതും ന സക്കോതി ഭവങ്ഗസ്സ ആസന്നത്താ. തസ്മാ ചതുത്ഥപഞ്ചമേസുയേവ അപ്പനാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാ.

"പുരിമാ പുരിമാ കുസലാ ധമ്മാ പച്ഛിമാനം പച്ഛിമാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ആസേവനപച്ചയേന പച്ചയോ"തി (പട്ഠാ· ൧.൧.൧൨) വുത്തത്താ **"ആസേവനപച്ചയേന കുസലാ ധമ്മാ ബലവന്തോ ഹോന്തീ"**തി ആഹ. യഥാ അലദ്ധാസേവനം പഠമം ജവനം ദുബ്ബലത്താ ഗോത്രഭും ന ഉപ്പാദേതി, ലദ്ധാസേവനം പന ബലവഭാവതോ ദുതിയം വാ തതിയം വാ ഗോത്രഭും ഉപ്പാദേതി, ഏവം ലദ്ധാസേവനതായ ബലവഭാവതോ ഛട്ഠമ്പി സത്തമമ്പി അപ്പേതീതി ഥേരസ്സ അധിപ്പായോ. തേനാഹ - **"തസ്മാ ഛട്ഠം സത്തമം വാ അപ്പേതീ"**തി. തന്തി ഥേരസ്സ വചനം. **പടിക്ഖിത്തന്തി** സുത്തസുത്താനുലോമആചരിയവാദേഹി അനുപത്ഥമ്ഭിതത്താ "അത്തനോമതിമത്തം ഥേരസ്സേത"ന്തി വത്വാ പടിക്ഖിത്തം. "പുരിമാ പുരിമാ കുസലാ ധമ്മാ"തി പന സുത്തപദമകാരണം ആസേവനപച്ചയലാഭസ്സ ബലവഭാവേ അനേകന്തികത്താ. തഥാ ഹി അലദ്ധാസേവനാപി പഠമചേതനാ ദിട്ഠധമ്മവേദനീയാ ഹോതി, ലദ്ധാസേവനാ ദുതിയചേതനാ യാവ ഛട്ഠചേതനാ അപരാപരിയവേദനീയാ. യദി ഛട്ഠം സത്തമഞ്ച പരിക്ഖീണജവത്താ ദുബ്ബലം, ന ആസേവനപച്ചയേന ബലവം, കഥം സത്തമജവനചേതനാ ഉപപജ്ജവേദനീയാ ആനന്തരിയാ ച ഹോതീതി? നായം വിസേസോ ആസേവനപച്ചയലാഭേന ബലവപ്പത്തിയാ കിഞ്ചരഹി കിരിയാവത്ഥാവിസേസതോ. കിരിയാവത്ഥാ ഹി ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേന തിവിധാ. തത്ഥ പരിയോസാനാവത്ഥായ സന്നിട്ഠാപകചേതനാഭാവേന ഉപപജ്ജവേദനീയാദിതാ ഹോതി, ന ബലവഭാവേനാതി ദട്ഠബ്ബം. "പടിസന്ധിയാ അനന്തരപച്ചയഭാവിനോ വിപാകസന്താനസ്സ അനന്തരപച്ചയഭാവേന തഥാ അഭിസങ്ഖതത്താ"തി ച വദന്തി, തസ്മാ ഛട്ഠസത്തമാനം പപാതാഭിമുഖതായ പരിക്ഖീണജവതാ ന സക്കാ നിവാരേതും. **പുബ്ബഭാഗചിത്താനീ**തി തീണി ചത്താരി വാ ചിത്താനി.

ഏത്ഥാതി ഏതിസ്സം കായാനുപസ്സനായം. **പാരിസുദ്ധിം പത്തുകാമോ**തി അധിഗന്തുകാമോ സമാപജ്ജിതുകാമോ ച. തത്ഥ സല്ലക്ഖണാവിവട്ടനാവസേന അധിഗന്തുകാമോ, സല്ലക്ഖണവസേന സമാപജ്ജിതുകാമോതി യോജേതബ്ബം. **ആവജ്ജനസമാപജ്ജന...പേ... വസിപ്പത്തന്തി** ഏത്ഥ ഏവം താവ പഞ്ച വസിയോ വേദിതബ്ബാ - പഠമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ പഠമം വിതക്കം ആവജ്ജയതോ ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ഉപ്പന്നാവജ്ജനാനന്തരം വിതക്കാരമ്മണാനേവ ചത്താരി പഞ്ച ജവനാനി ജവന്തി, തതോ ദ്വേ ഭവങ്ഗാനി, തതോ പന വിചാരാരമ്മണം ആവജ്ജനം വുത്തനയേനേവ ജവനാനീതി ഏവം പഞ്ചസു ഝാനങ്ഗേസു യദാ നിരന്തരം ചിത്തം പേസേതും സക്കോതി, അഥസ്സ **ആവജ്ജനവസീ** സിദ്ധാ ഹോതി. അയം പന ഭവങ്ഗദ്വയന്തരിതാ മത്ഥകപ്പത്താ വസീ ഭഗവതോ യമകപാടിഹാരിയേ ലബ്ഭതി, അഞ്ഞേസം വാ ധമ്മസേനാപതിആദീനം ഏവരൂപേ ഉട്ഠായ സമുട്ഠായ ലഹുതരം ആവജ്ജനവസീനിബ്ബത്തനകാലേ. സാ ച ഖോ ഇത്തരാ പരിത്തകാലാ, ന സത്ഥു യമകപാടിഹാരിയേ വിയ ചിരതരപ്പബന്ധവതീ. തഥാ ഹി തം സാവകേഹി അസാധാരണം വുത്തം. ഇതോ പരം സീഘതരാ ആവജ്ജനവസീ നാമ നത്ഥി.

ആയസ്മതോ പന മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ നന്ദോപനന്ദനാഗരാജദമനേ വിയ സീഘം സമാപജ്ജനസമത്ഥതാ **സമാപജ്ജനവസീ** നാമ. ഏത്ഥ ച സമാപജ്ജിതുകാമതാനന്തരം ദ്വീസു ഭവങ്ഗേസു ഉപ്പന്നേസു ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ഉപ്പന്നാവജ്ജനാനന്തരം സമാപജ്ജനം സീഘം സമാപജ്ജനസമത്ഥതാ. അയഞ്ച മത്ഥകപ്പത്താ സമാപജ്ജനവസീ സത്ഥു ധമ്മദേസനായം ലബ്ഭതി, തം സന്ധായ വുത്തം "സോ ഖോ അഹം, അഗ്ഗിവേസ്സന, തസ്സായേവ കഥായ പരിയോസാനേ തസ്മിംയേവ പുരിമസ്മിം സമാധിനിമിത്തേ അജ്ഝത്തമേവ ചിത്തം സണ്ഠപേമി സന്നിസാദേമി ഏകോദിം കരോമി സമാദഹാമി, യേന സുദം നിച്ചകപ്പം വിഹരാമീ"തി (മ· നി· ൧.൩൮൭). ഇതോ സീഘതരാ ഹി സമാപജ്ജനവസീ നാമ നത്ഥി.

അച്ഛരാമത്തം വാ ദസച്ഛരാമത്തം വാ ഖണം ഝാനം ഠപേതും സമത്ഥതാ **അധിട്ഠാനവസീ** നാമ. തഥേവ അച്ഛരാമത്തം വാ ദസച്ഛരാമത്തം വാ ലഹുകം ഖണം ഝാനസമങ്ഗീ ഹുത്വാ ഝാനതോ വുട്ഠാതും സമത്ഥതാ **വുട്ഠാനവസീ** നാമ. ഭവങ്ഗചിത്തപ്പവത്തിയേവ ഹേത്ഥ ഝാനതോ വുട്ഠാനം നാമ. ഏത്ഥ ച യഥാ "ഏത്തകമേവ ഖണം ഝാനം ഠപേസ്സാമീ"തി പുബ്ബപരികമ്മവസേന അധിട്ഠാനസമത്ഥതാ അധിട്ഠാനവസീ, ഏവം "ഏത്തകമേവ ഖണം ഝാനസമങ്ഗീ ഹുത്വാ ഝാനതോ വുട്ഠഹിസ്സാമീ"തി പുബ്ബപരികമ്മവസേന വുട്ഠാനസമത്ഥതാ വുട്ഠാനവസീതി വേദിതബ്ബാ, യാ സമാപത്തിവുട്ഠാനകുസലതാതി വുച്ചതി. **പച്ചവേക്ഖണവസീ** പന ആവജ്ജനവസിയാ ഏവ വുത്താ. പച്ചവേക്ഖണജവനാനേവ ഹി തത്ഥ ആവജ്ജനാനന്തരാനി. യദഗ്ഗേന ഹി ആവജ്ജനവസീസിദ്ധി, തദഗ്ഗേന പച്ചവേക്ഖണവസീസിദ്ധി വേദിതബ്ബാ.

അരൂപപുബ്ബങ്ഗമം വാ...പേ... വിപസ്സനം പട്ഠപേതീതി സങ്ഖേപതോ വുത്തമത്ഥം വിത്ഥാരതോ ദസ്സേതും **"കഥ"**ന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ഝാനങ്ഗാനി പരിഗ്ഗഹേത്വാ**തി വിതക്കാദീനി ഝാനങ്ഗാനി തംസമ്പയുത്തേ ച ധമ്മേ സലക്ഖണരസാദിവസേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ. "ഝാനങ്ഗാനീ"തി ഹി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, ഝാനങ്ഗാനി പന പസ്സന്തോ തംസമ്പയുത്തേ ച ധമ്മേ പസ്സതി. **തേസം നിസ്സയം ഹദയവത്ഥുന്തി** യഥാ നാമ പുരിസോ അന്തോഗേഹേ സപ്പം ദിസ്വാ അനുബന്ധമാനോ തസ്സ ആസയം പസ്സതി, ഏവമേവ ഖോ അയമ്പി യോഗാവചരോ തേ അരൂപധമ്മേ ഉപപരിക്ഖന്തോ "ഇമേ ധമ്മാ കിം നിസ്സായ പവത്തന്തീ"തി പരിയേസമാനോ തേസം നിസ്സയം ഹദയവത്ഥും പസ്സതി. **ഝാനങ്ഗാനി അരൂപന്തി** ഏത്ഥ തംസമ്പയുത്തധമ്മാനമ്പി ഗഹണം വേദിതബ്ബം.

അരൂപപുബ്ബങ്ഗമം രൂപപരിഗ്ഗഹം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി രൂപപുബ്ബങ്ഗമം അരൂപപരിഗ്ഗഹം ദസ്സേന്തോ **"അഥ വാ"**തിആദിമാഹ. **കേസാദീസു കോട്ഠാസേസു...പേ... തംനിസ്സിതരൂപാനി ച പരിഗ്ഗഹേത്വാ**തി ഏത്ഥ പന കേസേ താവ ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തഥേവ ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി, പരിപാചനലക്ഖണം തേജോധാതൂതി, വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി ഏവം സബ്ബകോട്ഠാസേസു ഏകേകസ്മിം കോട്ഠാസേ ചത്താരി ചത്താരി മഹാഭൂതാനി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാനി. അഥാനേന യാഥാവതോ സരസലക്ഖണതോ ആവിഭൂതാസു ധാതൂസു കമ്മസമുട്ഠാനമ്ഹി താവ കേസേ വുത്തലക്ഖണാ താ ചതസ്സോ ച ധാതുയോ തംനിസ്സിതോ ച വണ്ണോ ഗന്ധോ രസോ ഓജാ ജീവിതം കായപസാദോതി ഏവം കായദസകവസേന ദസ രൂപാനി, തത്ഥേവ ഭാവസ്സ അത്ഥിതായ ഭാവദസകവസേന ദസ രൂപാനി, ആഹാരസമുട്ഠാനം ഓജട്ഠമകം, ഉതുസമുട്ഠാനം ചിത്തസമുട്ഠാനന്തി അപരാനിപി ചതുവീസതീതി ഏവം ചതുസമുട്ഠാനേസു ചതുവീസതികോട്ഠാസേസു ചതുചത്താലീസ രൂപാനി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാനി. സേദോ അസ്സു ഖേളോ സിങ്ഘാണികാതി ഇമേ പന ചതൂസു ഉതുചിത്തസമുട്ഠാനേസു ദ്വിന്നം ഓജട്ഠമകാനം വസേന സോളസ സോളസ രൂപാനി. ഉദരിയം കരീസം പുബ്ബം മുത്തന്തി ഇമേസു ചതൂസു ഉതുസമുട്ഠാനേസു

ഉതുസമുട്ഠാനസ്സേവ ഓജട്ഠമകസ്സ വസേന അട്ഠ അട്ഠ രൂപാനി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാനി. ഏസ താവ ദ്വത്തിംസാകാരേ നയോ.

യേ പന ഇമസ്മിം ദ്വത്തിംസാകാരേ ആവിഭൂതേ അപരേ ചത്താരോ തേജോകോട്ഠാസാ, ഛ വായോകോട്ഠാസാതി ദസ ആകാരാ ആവി ഭവന്തി, തത്ഥ അസിതാദിപരിപാചകേ താവ കമ്മജതേജോകോട്ഠാസമ്ഹി ഓജട്ഠമകഞ്ചേവ ജീവിതഞ്ചാതി നവ രൂപാനി, തഥാ ചിത്തജേ അസ്സാസപസ്സാസകോട്ഠാസേ ഓജട്ഠമകഞ്ചേവ സദ്ദോ ചാതി നവ, സേസേസു ചതുസമുട്ഠാനേസു അട്ഠസു ജീവിതനവകഞ്ചേവ തീണി ച ഓജട്ഠമകാനീതി തേത്തിംസ തേത്തിംസ രൂപാനി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാനി. ഏവം വിത്ഥാരതോ ദ്വാചത്താലീസാകാരവസേന ഇമേസു ഭൂതുപാദായരൂപേസു പാകടേസു ജാതേസു വത്ഥുദ്വാരവസേന പഞ്ച ചക്ഖുദസകാദയോ ഹദയവത്ഥുദസകഞ്ചാതി അപരാനിപി സട്ഠി രൂപാനി പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാനി. സചേ പനസ്സ തേന തേന മുഖേന രൂപം പരിഗ്ഗഹേത്വാ അരൂപം പരിഗ്ഗണ്ഹതോ സുഖുമത്താ അരൂപം ന ഉപട്ഠാതി, തേന ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ രൂപമേവ പുനപ്പുനം സമ്മസിതബ്ബം മനസി കാതബ്ബം പരിഗ്ഗഹേതബ്ബം വവത്ഥപേതബ്ബം. യഥാ യഥാ ഹിസ്സ രൂപം സുവിക്ഖാലിതം ഹോതി നിജ്ജടം സുപരിസുദ്ധം, തഥാ തഥാ തദാരമ്മണാ അരൂപധമ്മാ സയമേവ പാകടാ ഹോന്തി.

യഥാ ഹി ചക്ഖുമതോ പുരിസസ്സ അപരിസുദ്ധേ ആദാസേ മുഖനിമിത്തം ഓലോകേന്തസ്സ നിമിത്തം ന പഞ്ഞായതീതി ന ആദാസം ഛഡ്ഡേതി, അഥ ഖോ നം പുനപ്പുനം പരിമജ്ജതി, തസ്സ പരിസുദ്ധേ ആദാസേ നിമിത്തം സയമേവ പാകടം ഹോതി, ഏവമേവ തേന ഭിക്ഖുനാ ധുരനിക്ഖേപം അകത്വാ രൂപമേവ പുനപ്പുനം സമ്മസിതബ്ബം മനസി കാതബ്ബം പരിഗ്ഗഹേതബ്ബം വവത്ഥപേതബ്ബം. യഥാ യഥാ ഹിസ്സ രൂപം സുവിക്ഖാലിതം ഹോതി നിജ്ജടം സുപരിസുദ്ധം, തഥാ തഥാ തദാരമ്മണാ അരൂപധമ്മാ സയമേവ പാകടാ ഹോന്തി. ഏവം സുവിസുദ്ധരൂപപരിഗ്ഗഹസ്സ പനസ്സ അരൂപധമ്മാ തീഹാകാരേഹി ഉപട്ഠഹന്തി ഫസ്സവസേന വാ വേദനാവസേന വാ വിഞ്ഞാണവസേന വാ.

കഥം ? ഏകസ്സ താവ "കേസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ…പേ०… അസ്സാസപസ്സാസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ"തിആദിനാ നയേന ധാതുയോ പരിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ പഠമാഭിനിപാതോ ഫസ്സോ, തംസമ്പയുത്താ വേദനാ വേദനാക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, സദ്ധിം ഫസ്സേന ചേതനാ സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ, ചിത്തം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോതി ഉപട്ഠാതി. ഏവം അരൂപധമ്മാ ഫസ്സവസേന ഉപട്ഠഹന്തി. ഏകസ്സ "കേസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ…പേ०… അസ്സാസപസ്സാസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ"തി തദാരമ്മണരസാനുഭവനകവേദനാ വേദനാക്ഖന്ധോ, തംസമ്പയുത്താ സഞ്ഞാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, തംസമ്പയുത്തോ ഫസ്സോ ച ചേതനാ ച സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ, തംസമ്പയുത്തം ചിത്തം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോതി ഉപട്ഠാതി. ഏവം വേദനാവസേന അരൂപധമ്മാ ഉപട്ഠഹന്തി. അപരസ്സ "കേസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ…പേ०… അസ്സാസപസ്സാസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ"തി ആരമ്മണപടിവിജാനനം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, തംസമ്പയുത്താ വേദനാ വേദനാക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, ഫസ്സോ ച ചേതനാ ച സങ്ഖാരക്ഖന്ധോതി ഉപട്ഠാതി. ഏവം വിഞ്ഞാണവസേന അരൂപധമ്മാ ഉപട്ഠഹന്തി. ഏതേനേവുപായേന "കമ്മസമുട്ഠാനേ കേസേ പഥവീധാതു കക്ഖളലക്ഖണാ"തിആദിനാ നയേന ദ്വാചത്താലീസായ ധാതുകോട്ഠാസേസു ചതുന്നം ചതുന്നം ധാതൂനം വസേന സേസേസുപി വത്ഥു ചക്ഖാദീസു ദസകേസു മനോധാതുമനോവിഞ്ഞാണധാതൂനം നിസ്സയലക്ഖണം ഹദയവത്ഥു രൂപാഭിഘാതാരഹഭൂതപ്പസാദലക്ഖണം ചക്ഖൂതിആദിനാ വത്ഥുദ്വാരവസേന പരിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ പഠമാഭിനിപാതോ ഫസ്സോ, തംസമ്പയുത്താ വേദനാ വേദനാക്ഖന്ധോതിആദിനാ ഫസ്സാദിവസേന തീഹി ആകാരേഹി അരൂപധമ്മാ ഉപട്ഠഹന്തി. തേന വുത്തം **"യഥാപരിഗ്ഗഹിതരൂപാരമ്മണം യഥാപരിഗ്ഗഹിതരൂപവത്ഥുദ്വാരാരമ്മണം വാ സസമ്പയുത്തധമ്മം വിഞ്ഞാണഞ്ച പസ്സതീ"**തി.

ഇദാനി അഞ്ഞഥാപി രൂപപുബ്ബങ്ഗമം അരൂപപരിഗ്ഗഹം ദസ്സേന്തോ **"അഥ വാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യഥാ ഹീ**തിആദി കായസ്സ ചിത്തസ്സ ച അസ്സാസപസ്സാസാനം സമുദയഭാവദസ്സനം. **കമ്മാരഗഗ്ഗരീ**തി കമ്മാരാനം ഉക്കായ അഗ്ഗിധമനഭസ്താ. **ധമമാനായാ**തി ധൂമായന്തിയാ, വാതം ഗാഹാപേന്തിയാതി അത്ഥോ. **തജ്ജ**ന്തി തദനുരൂപം. **ഏവമേവ**ന്തി ഏത്ഥ കമ്മാരഗഗ്ഗരീ വിയ കരജകായോ, വായാമോ വിയ ചിത്തം ദട്ഠബ്ബം. കിഞ്ചാപി അസ്സാസപസ്സാസാ ചിത്തസമുട്ഠാനാ, കരജകായം പന വിനാ തേസം അപ്പവത്തനതോ **"കായഞ്ച ചിത്തഞ്ച പടിച്ച അസ്സാസപസ്സാസാ"**തി വുത്തം.

തസ്സാതി നാമരൂപസ്സ. **പച്ചയം പരിയേസതീ**തി "അവിജ്ജാസമുദയാ രൂപസമുദയോ"തിആദിനാ അവിജ്ജാദികം പച്ചയം പരിയേസതി വീമംസതി പരിഗ്ഗണ്ഹാതി. **കങ്ഖം വിതരതീ**തി "അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാന"ന്തിആദിനയപ്പവത്തം സോളസവത്ഥുകം വിചികിച്ഛം അതിക്കമതി പജഹതി. "യം കിഞ്ചി രൂപം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്ന"ന്തിആദിനയപ്പവത്തം **കലാപസമ്മസനം. പുബ്ബഭാഗേ**തി പടിപദാഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിപരിയാപന്നായ ഉദയബ്ബയാനുപസ്സനായ പുബ്ബഭാഗേ ഉപ്പന്നേ. **ഓഭാസാദയോ**തി ഓഭാസോ ഞാണം പീതി പസ്സദ്ധി സുഖം അധിമോക്ഖോ പഗ്ഗഹോ ഉപേക്ഖാ ഉപട്ഠാനം നികന്തീതി ഇമേ ഓഭാസാദയോ ദസ.

തത്ഥ (വിസുദ്ധി० ൨.൭൩൨; പടി० മ० അട്ഠ० ൨.൨.൬) **ഓഭാസോ**തി വിപസ്സനോഭാസോ, സോ ച വിപസ്സനാചിത്തസമുട്ഠിതം സന്തതിപതിതം ഉതുസമുട്ഠാനഞ്ച പഭസ്സരരൂപം. തത്ഥ വിപസ്സനാചിത്തസമുട്ഠിതം യോഗിനോ സരീരട്ഠമേവ പഭസ്സരം ഹുത്വാ തിട്ഠതി ചിത്തജരൂപാനം സരീരം മുഞ്ചിത്വാ ബഹി അപ്പവത്തനതോ, ഇതരം സരീരം മുഞ്ചിത്വാ ഞാണാനുഭാവാനുരൂപം സമന്തതോ പത്ഥരതി, തം തസ്സേവ പഞ്ഞായതി. തേന ഫുട്ഠോകാസേ രൂപഗതമ്പി പസ്സതി, പസ്സന്തോ ച ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന പസ്സതി, ഉദാഹു മനോവിഞ്ഞാണേനാതി വീമംസിതബ്ബന്തി വദന്തി. ദിബ്ബചക്ഖുലാഭിനോ വിയ തം മനോവിഞ്ഞാണവിഞ്ഞേയ്യമേവാതി വത്തും യുത്തം വിയ ദിസ്സതി. സോ ഖോ പനായം ഓഭാസോ കസ്സചി ഭിക്ഖുനോ പല്ലങ്കട്ഠാനമത്തമേവ ഓഭാസേന്തോ ഉപ്പജ്ജതി, കസ്സചി അന്തോഗബ്ഭം, കസ്സചി ബഹിഗബ്ഭമ്പി, കസ്സചി സകലവിഹാരം, ഗാവുതം, അഡ്ഢയോജനം, യോജനം, ദ്വിയോജനം, തിയോജനം, കസ്സചി പഥവീതലതോ യാവ അകനിട്ഠബ്രഹ്മലോകാ ഏകാലോകം കുരുമാനോ. ഭഗവതോ പന ദസസഹസ്സിലോകധാതും ഓഭാസേന്തോ ഉദപാദി. തസ്മിം പന ഉപ്പന്നേ യോഗാവചരോ "ന വത മേ ഇതോ പുബ്ബേ ഏവരൂപോ ഓഭാസോ ഉപ്പന്നപുബ്ബോ, അദ്ധാ മഗ്ഗപ്പത്തോസ്മി ഫലപ്പത്തോസ്മീ"തി അമഗ്ഗമേവ "മഗ്ഗോ"തി, അഫലമേവ ച "ഫല"ന്തി ഗണ്ഹാതി. തസ്സ അമഗ്ഗം "മഗ്ഗോ"തി അഫലം വാ "ഫല"ന്തി ഗണ്ഹതോ വിപസ്സനാവീഥി ഉക്കന്താ നാമ ഹോതി. സോ അത്തനോ മൂലകമ്മട്ഠാനം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഓഭാസമേവ അസ്സാദേന്തോ നിസീദതി.

ഞാണന്തി വിപസ്സനാഞാണം. തസ്സ കിര രൂപാരൂപധമ്മേ തുലയന്തസ്സ തീരയന്തസ്സ വിസ്സട്ഠഇന്ദവജിരമിവ അവിഹതവേഗം തിഖിണം സൂരം അതിവിസദം ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി.

പീതീതി വിപസ്സനാപീതി. തസ്സ കിര തസ്മിം സമയേ ഖുദ്ദികാ പീതി ഖണികാ പീതി ഓക്കന്തികാ പീതി ഉബ്ബേഗാ പീതി ഫരണാ പീതീതി അയം പഞ്ചവിധാ പീതി സകലസരീരം പൂരയമാനാ ഉപ്പജ്ജതി.

പസ്സദ്ധീതി വിപസ്സനാപസ്സദ്ധി. തസ്സ കിര തസ്മിം സമയേ രത്തിട്ഠാനേ വാ ദിവാട്ഠാനേ വാ നിസിന്നസ്സ കായചിത്താനം നേവ ദരഥോ, ന ഗാരവം, ന കക്ഖളതാ, ന അകമ്മഞ്ഞതാ, ന ഗേലഞ്ഞം, ന വങ്കതാ ഹോതി, അഥ ഖോ പനസ്സ കായചിത്താനി പസ്സദ്ധാനി ലഹൂനി മുദൂനി കമ്മഞ്ഞാനി സുവിസദാനി ഉജുകാനിയേവ ഹോന്തി. സോ ഇമേഹി പസ്സദ്ധാദീഹി അനുഗ്ഗഹിതകായചിത്തോ തസ്മിം സമയേ അമാനുസിം നാമ രതിം അനുഭവതി. യം സന്ധായ വുത്തം -

> "സുഞ്ഞാഗാരം പവിട്ഠസ്സ, സന്തചിത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
> അമാനുസീ രതീ ഹോതി, സമ്മാ ധമ്മം വിപസ്സതോ.
>
> "യതോ യതോ സമ്മസതി, ഖന്ധാനം ഉദയബ്ബയം;
> ലഭതീ പീതിപാമോജ്ജം, അമതം തം വിജാനത"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൩൭൩-൩൭൪);

ഏവമസ്സ ഇമം അമാനുസിം രതിം സാധയമാനാ ലഹുതാദിസമ്പയുത്താ പസ്സദ്ധി ഉപ്പജ്ജതി.

സുഖന്തി വിപസ്സനാസുഖം. തസ്സ കിര തസ്മിം സമയേ സകലസരീരം അഭിസന്ദയമാനം അതിപണീതം സുഖമുപ്പജ്ജതി.

അധിമോക്ഖോതി സദ്ധാ. വിപസ്സനാസമ്പയുത്തായേവ ഹിസ്സ ചിത്തചേതസികാനം അതിസയപ്പസാദഭൂതാ ബലവതീ സദ്ധാ ഉപ്പജ്ജതി.

പഗ്ഗഹോതി വീരിയം. വിപസ്സനാസമ്പയുത്തമേവ ഹിസ്സ അസിഥിലമനച്ചാരദ്ധം സുപഗ്ഗഹിതം വീരിയം ഉപ്പജ്ജതി.

ഉപട്ഠാനന്തി സതി. വിപസ്സനാസമ്പയുത്തായേവ ഹിസ്സ സൂപട്ഠിതാ സുപ്പതിട്ഠിതാ നിഖാതാ അചലാ പബ്ബതരാജസദിസാ സതി ഉപ്പജ്ജതി. സോ യം യം ഠാനം ആവജ്ജതി സമന്നാഹരതി മനസി കരോതി പച്ചവേക്ഖതി, തം തം ഠാനമസ്സ ഓക്കന്തിത്വാ പക്ഖന്ദിത്വാ ദിബ്ബചക്ഖുനോ പരലോകോ വിയ സതിയാ ഉപട്ഠാതി.

ഉപേക്ഖാതി വിപസ്സനുപേക്ഖാ ചേവ ആവജ്ജനുപേക്ഖാ ച. തസ്മിഞ്ഹിസ്സ സമയേ സബ്ബസങ്ഖാരേസു മജ്ഝത്തഭൂതാ വിപസ്സനുപേക്ഖാ ബലവതീ ഉപ്പജ്ജതി, മനോദ്വാരേ ആവജ്ജനുപേക്ഖാപി. സാ ഹിസ്സ തം തം ഠാനം ആവജ്ജേന്തസ്സ വിസ്സട്ഠഇന്ദവജിരമിവ പത്തപുടേ പക്ഖന്ദതത്തനാരാചോ വിയ ച സൂരാ തിഖിണാ ഹുത്വാ വഹതി.

നികന്തീതി വിപസ്സനാനികന്തി. ഏവം ഓഭാസാദിപടിമണ്ഡിതായ ഹിസ്സ വിപസ്സനായ ആലയം കുരുമാനാ സുഖുമാ സന്താകാരാ നികന്തി ഉപ്പജ്ജതി, യാ "കിലേസോ"തി പരിഗ്ഗഹേതുമ്പി ന സക്കാ ഹോതി.

യഥാ ച ഓഭാസേ, ഏവം ഏതേസുപി അഞ്ഞതരസ്മിം ഉപ്പന്നേ യോഗാവചരോ "ന വത മേ ഇതോ പുബ്ബേ ഏവരൂപം ഞാണം ഉപ്പന്നപുബ്ബം, ഏവരൂപാ പീതി, പസ്സദ്ധി, സുഖം, അധിമോക്ഖോ, പഗ്ഗഹോ, ഉപട്ഠാനം, ഉപേക്ഖാ, നികന്തി ഉപ്പന്നപുബ്ബാ, അദ്ധാ മഗ്ഗപ്പത്തോസ്മി ഫലപ്പത്തോസ്മീ"തി അമഗ്ഗമേവ "മഗ്ഗോ"തി അഫലമേവ ച "ഫല"ന്തി ഗണ്ഹാതി, തസ്സ അമഗ്ഗം "മഗ്ഗോ"തി അഫലം "ഫല"ന്തി ഗണ്ഹതോ വിപസ്സനാവീഥി ഉക്കന്താ നാമ ഹോതി. സോ അത്തനോ മൂലകമ്മട്ഠാനം വിസ്സജ്ജേത്വാ നികന്തിമേവ അസ്സാദേന്തോ നിസീദതി.

ഏത്ഥ ച ഓഭാസാദയോ ഉപക്കിലേസവത്ഥുതായ "ഉപക്കിലേസാ"തി വുത്താ, ന അകുസലത്താ, നികന്തി പന ഉപക്കിലേസോ ചേവ ഉപക്കിലേസവത്ഥു ച . വത്ഥുവസേനേവ ചേതേ ദസ, ഗാഹവസേന പന സമതിംസ ഹോന്തി. കഥം? "മമ ഓഭാസോ ഉപ്പന്നോ"തി ഗണ്ഹതോ ഹി ദിട്ഠിഗ്ഗാഹോ ഹോതി, "മനാപോ വത ഓഭാസോ ഉപ്പന്നോ"തി ഗണ്ഹതോ മാനഗ്ഗാഹോ, ഓഭാസം അസ്സാദയതോ തണ്ഹാഗാഹോ. ഇതി ഓഭാസേ ദിട്ഠിമാനതണ്ഹാവസേന തയോ ഗാഹാ. തഥാ സേസേസുപീതി ഏവം ഗാഹവസേന സമതിംസ ഉപക്കിലേസാ ഹോന്തി. തേസം വസേന അകുസലോ അബ്യത്തോ യോഗാവചരോ ഓഭാസാദീസു കമ്പതി വിക്ഖിപതി, ഓഭാസാദീസു ഏകേകം "ഏതം മമ, ഏസോഹമസ്മി, ഏസോ മേ അത്താ"തി സമനുപസ്സതി. തേനാഹു പോരാണാ -

> "ഓഭാസേ ചേവ ഞാണേ ച, പീതിയാ ച വികമ്പതി;
> പസ്സദ്ധിയാ സുഖേ ചേവ, യേഹി ചിത്തം പവേധതി.
>
> "അധിമോക്ഖേ ച പഗ്ഗാഹേ, ഉപട്ഠാനേ ച കമ്പതി;
> ഉപേക്ഖാവജ്ജനായ ചേവ, ഉപേക്ഖായ ച നികന്തിയാ"തി. (പടി॰ മ॰ വ.൭)

കുസലോ പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ ബുദ്ധിസമ്പന്നോ യോഗാവചരോ ഓഭാസാദീസു ഉപ്പന്നേസു "അയം ഖോ മേ ഓഭാസോ ഉപ്പന്നോ, സോ ഖോ പനായം അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ ഖയധമ്മോ വയധമ്മോ വിരാഗധമ്മോ നിരോധധമ്മോ"തി ഇതി വാ തം പഞ്ഞായ പരിച്ഛിന്ദതി ഉപപരിക്ഖതി. അഥ വാ പനസ്സ ഏവം ഹോതി - സചേ ഓഭാസോ അത്താ ഭവേയ്യ, അത്താതി ഗഹേതും വട്ടേയ്യ, അനത്താവ പനായം "അത്താ"തി ഗഹിതോ. തസ്മാ സോ അവസവത്തനട്ഠേന അനത്താ, ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചോ, ഉപ്പാദവയപടിപീളനട്ഠേന ദുക്ഖോതി ഉപപരിക്ഖതി. യഥാ ച ഓഭാസേ, ഏവം സേസേസുപി. സോ ഏവം ഉപപരിക്ഖിത്വാ ഓഭാസം "നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ"തി സമനുപസ്സതി. ഞാണം...പേ॰... നികന്തിം "നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി, ന മേസോ അത്താ"തി സമനുപസ്സതി. ഏവം സമനുപസ്സന്തോ ഓഭാസാദീസു ന കമ്പതി ന വേധതി. തേനാഹു പോരാണാ -

> "ഇമാനി ദസ ഠാനാനി, പഞ്ഞാ യസ്സ പരിച്ചിതാ;
> ധമ്മുദ്ധച്ചകുസലോ ഹോതി, ന ച വിക്ഖേപ ഗച്ഛതീ"തി. (പടി॰ മ॰ വ.൭);

സോ ഏവം വിക്ഖേപം അഗച്ഛന്തോ തം സമതിംസവിധം ഉപക്കിലേസജടം വിജടേത്വാ "ഓഭാസാദയോ ധമ്മാ ന മഗ്ഗോ, ഉപക്കിലേസവിമുത്തം പന വീഥിപ്പടിപന്നം വിപസ്സനാഞാണം മഗ്ഗോ"തി അമഗ്ഗം മഗ്ഗഞ്ച വവത്ഥപേതി. യം സന്ധായേതം വുത്തം **"ഓഭാസാദയോ ദസ വിപസ്സനുപക്കിലേസേ പഹായ ഉപക്കിലേസവിമുത്തം പടിപദാഞാണം മഗ്ഗോതി**

വവത്ഥപേത്വാ"തി. **ഉദയം പഹായാതി** ഉദയബ്ബയാനുപസ്സനായ ഗഹിതം സങ്ഖാരാനം ഉദയം വിസ്സജ്ജേത്വാ തേസം ഭങ്ഗസ്സേവ അനുപസ്സനതോ ഭങ്ഗാനുപസ്സനാഞാണം **പത്വാ** ആദീനവാനുപസ്സനാപുബ്ബങ്ഗമായ നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ **നിബ്ബിന്ദന്തോ** മുഞ്ചിതുകമ്യതാപടിസങ്ഖാനുപസ്സനാസങ്ഖാരുപേക്ഖാനുലോമഞാണാനം ചിണ്ണപരിയന്തേ ഉപ്പന്നഗോത്രഭുഞാണാനന്തരം ഉപ്പന്നേന മഗ്ഗഞാണേന സബ്ബസങ്ഖാരേസു **വിരജ്ജന്തോ വിമുച്ചന്തോ**. മഗ്ഗക്ഖണേ ഹി അരിയോ വിരജ്ജതി വിമുച്ചതീതി ച വുച്ചതി. തേനാഹ - **"യഥാക്കമം ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗേ പാപുണിത്വാ"**തി. മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനപഹീനാവസിട്ഠകിലേസസങ്ഖാതസ്സ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബസ്സ പഭേദേന **ഏകൂനവീസതിഭേദസ്സ**. അരഹതോ ഹി അവസിട്ഠകിലേസാഭാവേന ഏകൂനവീസതി പച്ചവേക്ഖണഞാണാനി. **അസ്സാതി** ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനികസ്സ.

വിസും കമ്മട്ഠാനഭാവനാനയോ നാമ നത്ഥീതി പഠമചതുക്കവസേന അധിഗതജ്ഝാനസ്സ വേദനാചിത്തധമ്മാനുപസ്സനാവസേന ദേസിതത്താ വുത്തം. **തേസന്തി** തിണ്ണം ചതുക്കാനം. **പീതിപ്പടിസംവേദീതി** പീതിയാ പടി പടി സമ്മദേവ വേദനസീലോ, തസ്സാ വാ പടി പടി സമ്മദേവ വേദോ ഏതസ്സ അത്ഥി, തം വാ പടി പടി സമ്മദേവ വേദയമാനോ. തത്ഥ കാമം **സംവേദന**ഗ്ഗഹണേനേവ പീതിയാ സക്ഖച്ചം വിദിതഭാവോ ബോധിതോ ഹോതി, യേഹി പന പകാരേഹി തസ്സാ സംവേദനം ഇച്ഛിതം, തം ദസ്സേതും **പടി**-സദ്ദഗ്ഗഹണം "പടി പടി സംവേദീതി പടിസംവേദീ"തി. തേനാഹ **"ദ്വീഹാകാരേഹീ"**തിആദി.

തത്ഥ **കഥം ആരമ്മണതോ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീ**തി പുച്ഛാവചനം. **സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേ സമാപജ്ജതീ"**തി പീതിസഹഗതാനി ദ്വേ പഠമദുതിയജ്ഝാനാനി പടിപാടിയാ സമാപജ്ജതി. **തസ്സാതി** തേന. "പടിസംവിദിതാ"തി ഹി പദം അപേക്ഖിത്വാ കത്തുഅത്ഥേ ഏതം സാമിവചനം. **സമാപത്തിക്ഖണേതി** സമാപന്നക്ഖണേ. **ഝാനപടിലാഭേനാതി** ഝാനേന സമങ്ഗിഭാവേന. **ആരമ്മണതോതി** ആരമ്മണമുഖേന, തദാരമ്മണജ്ഝാനപരിയാപന്നാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി ആരമ്മണസ്സ പടിസംവിദിതത്താ. കിം വുത്തം ഹോതി? യഥാ നാമ സപ്പപരിയേസനം ചരന്തേന തസ്സ ആസയേ പടിസംവിദിതേ സോപി പടിസംവിദിതോ ഏവ ഹോതി മന്താഗദബലേന തസ്സ ഗഹണസ്സ സുകരത്താ, ഏവം പീതിയാ ആസയഭൂതേ ആരമ്മണേ പടിസംവിദിതേ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഏവ ഹോതി സലക്ഖണതോ സാമഞ്ഞലക്ഖണതോ ച തസ്സാ ഗഹണസ്സ സുകരത്താതി.

കഥം അസമ്മോഹതോ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീതി ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **വിപസ്സനാക്ഖണേതി** വിപസ്സനാപഞ്ഞായ തിക്ഖവിസദപ്പവത്തായ വിസയതോ ദസ്സനക്ഖണേ. **ലക്ഖണപടിവേധേനാതി** പീതിയാ സലക്ഖണസ്സ സാമഞ്ഞലക്ഖണസ്സ ച പടിവിജ്ഝനേന. യഞ്ഹി യസ്സ വിസേസതോ സാമഞ്ഞതോ ച ലക്ഖണം, തസ്മിം വിദിതേ സോ യാഥാവതോ വിദിതോ ഏവ ഹോതി. തേനാഹ - **"അസമ്മോഹതോ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീ"**തി.

ഇദാനി തമത്ഥം പാളിയാ ഏവ വിഭാവേതും **"വുത്തഞ്ഹേത"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദീഘംഅസ്സാസവസേനാതിആദീസു** യം വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. തത്ഥ പന സതോകാരിതാദസ്സനവസേന പാളി ആഗതാ, ഇധ പീതിപ്പടിസംവിദിതാവസേന. പീതിപ്പടിസംവിദിതാ ച അത്ഥതോ വിഭത്താ ഏവ. അപിച അയമേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - ദീഘംഅസ്സാസവസേനാതി ദീഘസ്സ അസ്സാസസ്സ ആരമ്മണഭൂതസ്സ വസേന പജാനതോ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോതി** ഝാനപരിയാപന്നം അവിക്ഖേപോതി ലദ്ധനാമം ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതം തംസമ്പയുത്തായ പഞ്ഞായ പജാനതോ. യഥേവ ഹി ആരമ്മണമുഖേന പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി, ഏവം തംസമ്പയുത്തധമ്മാപി ആരമ്മണമുഖേന പടിസംവിദിതാ ഏവ ഹോന്തീതി. **സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതീതി** ദീഘംഅസ്സാസവസേന ഝാനസമ്പയുത്താ സതി തസ്സ ആരമ്മണേ ഉപട്ഠിതാ ആരമ്മണമുഖേന ഝാനേപി ഉപട്ഠിതാ നാമ ഹോതി. **തായ സതിയാതി** ഏവം ഉപട്ഠിതായ തായ സതിയാ യഥാവുത്തേന **തേന ഞാണേന** സുപ്പടിവിദിതത്താ ആരമ്മണസ്സ തസ്സ വസേന തദാരമ്മണാ സാ പീതി **പടിസംവിദിതാ ഹോതി. ദീഘംപസ്സാസവസേനാതിആദീസുപി** ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഏവം പഠമചതുക്കവസേന ദസ്സിതം പീതിപ്പടിസംവേദനം ആരമ്മണതോ അസമ്മോഹതോ ച വിഭാഗസോ ദസ്സേതും **"ആവജ്ജതോ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ആവജ്ജതോതി** ഝാനം ആവജ്ജേന്തസ്സ. **സാ പീതീതി** സാ ഝാനപരിയാപന്നാ പീതി. **ജാനതോതി** സമാപന്നക്ഖണേ ആരമ്മണമുഖേന ജാനതോ. തസ്സ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **പസ്സതോതി** ദസ്സനഭൂതേന ഞാണേന ഝാനതോ വുട്ഠായ പസ്സന്തസ്സ. **പച്ചവേക്ഖതോതി** ഝാനം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ. **ചിത്തം അധിട്ഠഹതോതി** "ഏത്തകം വേലം ഝാനസമങ്ഗീ ഭവിസ്സാമീ"തി ഝാനചിത്തം അധിട്ഠഹന്തസ്സ. ഏവം പഞ്ചന്നം വസീഭാവാനം വസേന ഝാനസ്സ പജാനനമുഖേന ആരമ്മണതോ പീതിയാ പടിസംവേദനാ ദസ്സിതാ.

ഇദാനി യേഹി ധമ്മേഹി ഝാനം വിപസ്സനാ ച സിജ്ഝന്തി, തേസം ഝാനപരിയാപന്നാനം വിപസ്സനാമഗ്ഗപരിയാപന്നാനഞ്ച സദ്ധാദീനം വസേന പീതിപ്പടിസംവേദനം ദസ്സേതും **"സദ്ധായ അധിമുച്ചതോ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **അധിമുച്ചതോതി** സദ്ദഹന്തസ്സ, സമഥവിപസ്സനാവസേനാതി അധിപ്പായോ. **വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹതോതിആദീസുപി** ഏസേവ നയോ. **അഭിഞ്ഞേയ്യന്തി** അഭിവിസിട്ഠായ പഞ്ഞായ ജാനിതബ്ബം. **അഭിജാനതോതി** വിപസ്സനാപഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ജാനതോ. **പരിഞ്ഞേയ്യന്തി** ദുക്ഖസച്ചം തീരണപരിഞ്ഞായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ച പരിജാനതോ. **പഹാതബ്ബന്തി** സമുദയസച്ചം പഹാനപരിഞ്ഞായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ച **പജഹതോ. ഭാവയതോ സച്ഛികരോതോ ഭാവേതബ്ബം** മഗ്ഗസച്ചം, **സച്ഛികാതബ്ബം** നിരോധസച്ചം. കേചി പനേത്ഥ പീതിയാ ഏവ വസേന അഭിഞ്ഞേയ്യാദീനി ഉദ്ധരന്തി, തം അയുത്തം ഝാനാദിസമുദായം ഉദ്ധരിത്വാ തതോ പീതിയാ നിദ്ധാരണസ്സ അധിപ്പേതത്താ.

ഏത്ഥ ച "ദീഘംഅസ്സാസവസേനാ"തിആദിനാ പഠമചതുക്കവസേന ആരമ്മണതോ പീതിപ്പടിസംവേദനം വുത്തം, തഥാ "ആവജ്ജതോ"തിആദീഹി പഞ്ചഹി പദേഹി. "അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനതോ"തിആദീഹി പന അസമ്മോഹതോ, "സദ്ധായ അധിമുച്ചതോ"തിആദീഹി ഉഭയഥാപി സങ്ഖേപതോ സമഥവസേന ആരമ്മണതോ വിപസ്സനാവസേന അസമ്മോഹതോ പീതിപ്പടിസംവേദനം വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. കസ്മാ പനേത്ഥ വേദനാനുപസ്സനായം പീതിസീസേന വേദനാ ഗഹിതാ, ന സരൂപതോ ഏവാതി? ഭൂമിവിഭാഗാദിവസേന വേദനം ഭിന്ദിത്വാ ചതുധാ വേദനാനുപസ്സനം ദസ്സേതും. അപിച വേദനാകമ്മട്ഠാനം ദസ്സേന്തോ ഭഗവാ പീതിയാ ഓളാരികത്താ തംസമ്പയുത്തസുഖം സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം പീതിസീസേന ദസ്സേതി.

ഏതേനേവ നയേന അവസേസപദാനീതി സുഖപ്പടിസംവേദീ ചിത്തസങ്ഖാരപ്പടിസംവേദീതി പദാനി പീതിപ്പടിസംവേദീ-പദേ ആഗതനയേനേവ അത്ഥതോ വേദിതബ്ബാനി. സക്കാ ഹി "ദ്വീഹാകാരേഹി സുഖപ്പടിസംവിദിതാ ഹോതി, ചിത്തസങ്ഖാരപ്പടിസംവിദിതാ ഹോതി ആരമ്മണതോ"തിആദിനാ പീതിട്ഠാനേ സുഖാദിപദാനി പക്ഖിപിത്വാ

"സുഖസഹഗതാനി തീണി ഝാനാനി ചത്താരി വാ ഝാനാനി സമാപജ്ജതീ"തിആദിനാ അത്ഥം വിഞ്ഞാതും. തേനാഹ **"തിണ്ണം ഝാനാനം വസേനാ"**തിആദി. **വേദനാദയോതി ആദി**-സദ്ദേന സഞ്ഞാ ഗഹിതാ. തേനാഹ **"ദ്വേ ഖന്ധാ"**തി. **വിപസ്സനാഭൂമിദസ്സനത്ഥന്തി** പകിണ്ണകസങ്ഖാരസമ്മസനവസേന വിപസ്സനായ ഭൂമിദസ്സനത്ഥം **"സുഖന്തി ദ്വേ സുഖാനീ"**തിആദി വുത്തം സമഥേ കായികസുഖാഭാവതോ. **സോതി** സോ പസ്സമ്ഭനപരിയായേന വുത്തോ നിരോധോ. "ഇമസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ"തിആദിനാ വിത്ഥാരതോ കായസങ്ഖാരേ വുത്തോ, തസ്മാ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ കായസങ്ഖാരവസേന ആഗതോ, ഇധ ചിത്തസങ്ഖാരവസേനാതി അയമേവ വിസേസോ.

ഏവം ചിത്തസങ്ഖാരസ്സ പസ്സമ്ഭനം അതിദേസേന ദസ്സേത്വാ യദഞ്ഞം ഇമസ്മിം ചതുക്കേ വത്തബ്ബം, തം ദസ്സേതും **"അപിചാ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **പീതിപദേതി** "പീതിപ്പടിസംവേദീ"തിആദിനാ ദേസിതകോട്ഠാസേ. **പീതിസീസേന വേദനാ വുത്താതി** പീതിഅപദേസേന തംസമ്പയുത്താ വേദനാ വുത്താ, ന പീതീതി അധിപ്പായോ. തത്ഥ കാരണം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. **ദ്വീസു ചിത്തസങ്ഖാരപദേസൂതി** "ചിത്തസങ്ഖാരപ്പടിസംവേദീ പസ്സമ്ഭയം ചിത്തസങ്ഖാര"ന്തി ചിത്തസങ്ഖാരപടിസംയുത്തേസു ദ്വീസു പദേസു. "വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ"ന്തി വചനതോ ചിത്തേന പടിബദ്ധാതി **ചിത്തപടിബദ്ധാ**. തതോ ഏവ കാമം ചിത്തേന സങ്ഖരീയന്തീതി **ചിത്തസങ്ഖാരാ,** സഞ്ഞാവേദനാദയോ, ഇധ പന ഉപലക്ഖണമത്തം, സഞ്ഞാവേദനാവ അധിപ്പേതാതി ആഹ **"സഞ്ഞാസമ്പയുത്താ വേദനാ"**തി.

ചിത്തപ്പടിസംവേദീതി ഏത്ഥ ദ്വീഹാകാരേഹി ചിത്തപടിസംവിദിതാ ഹോതി ആരമ്മണതോ അസമ്മോഹതോ ച. കഥം ആരമ്മണതോ? ചത്താരി ഝാനാനി സമാപജ്ജതി, തസ്സ സമാപത്തിക്ഖണേ ഝാനപടിലാഭേനാതിആദിനാ വുത്തനയാനുസാരേന സബ്ബം സുവിഞ്ഞേയ്യന്തി ആഹ - **"ചതുന്നം ഝാനാനം വസേന ചിത്തപടിസംവിദിതാ വേദിതബ്ബാ"**തി. **ചിത്തം മോദേന്തോതി** ഝാനസമ്പയുത്തം ചിത്തം സമ്പയുത്തായ പീതിയാ മോദയമാനോ, തം വാ പീതിം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തം വിപസ്സനാചിത്തം തായ ഏവ ആരമ്മണഭൂതായ പീതിയാമോദയമാനോ. **പമോദേന്തോതി**ആദീനി പദാനി തസ്സേവ വേവചനാനി പീതിപരിയായഭാവതോ.

സമ്പയുത്തായ പീതിയാ ചിത്തം ആമോദേതീതി ഝാനചിത്തസമ്പയുത്തായ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗഭൂതായ ഓദഗ്യലക്ഖണായ ഝാനപീതിയാ തമേവ ഝാനചിത്തം സഹജാതാദിപച്ചയവസേന ചേവ ഝാനപച്ചയവസേന ച പരിബ്രൂഹേന്തോ ഹട്ഠപ്പഹട്ഠാകാരം പാപേന്തോ ആമോദേതി പമോദേതി ച. **ആരമ്മണം കത്വാതി** ഉളാരം ഝാനസമ്പയുത്തം പീതിം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തമാനം വിപസ്സനാ**ചിത്തം** തായ ഏവ ആരമ്മണഭൂതായ പീതിയാ യോഗാവചരോ ഹട്ഠപ്പഹട്ഠാകാരം പാപേന്തോ **"ആമോദേതി പമോദേതീ"**തി വുച്ചതി.

സമം ഠപേന്തോതി യഥാ ഈസകമ്പി ലീനപക്ഖം ഉദ്ധച്ചപക്ഖഞ്ച അനുപഗ്ഗമ്മ അനോനതം അനുന്നതം യഥാ ഇന്ദ്രിയാനം സമത്തപടിപത്തിയാ അവിസമം, സമാധിസ്സ വാ ഉക്കംസഗമനേന ആനേഞ്ജപ്പത്തിയാ സമ്മദേവ ഠിതം ഹോതി, ഏവം അപ്പനാവസേന ഠപേന്തോ. **ലക്ഖണപ്പടിവേധേനാതി** അനിച്ചാദികസ്സ ലക്ഖണസ്സ പടി പടി വിജ്ഝനേന ഖണേ ഖണേ അവബോധേന. **ഖണികചിത്തേകഗ്ഗതാതി** ഖണമത്തട്ഠിതികോ സമാധി. സോപി ഹി ആരമ്മണേ നിരന്തരം ഏകാകാരേന പവത്തമാനോ പടിപക്ഖേന അനഭിഭൂതോ അപ്പിതോ വിയ ചിത്തം നിച്ചലം ഠപേതി. തേന വുത്തം **"ഏവം ഉപ്പന്നായാ"**തിആദി.

മോചേന്തോതി വിക്ഖമ്ഭനവിമുത്തിവസേന വിവേചേന്തോ വിസും കരോന്തോ, നീവരണാനി പജഹന്തോതി അത്ഥോ. **വിപസ്സനാക്ഖണേതി** ഭങ്ഗാനുപസ്സനാക്ഖണേ. ഭങ്ഗോ ഹി നാമ അനിച്ചതായ പരമാ കോടി, തസ്മാ തായ ഭങ്ഗാനുപസ്സകോ യോഗാവചരോ ചിത്തമുഖേന സബ്ബം സങ്ഖാരഗതം അനിച്ചതോ പസ്സതി, നോ നിച്ചതോ, അനിച്ചസ്സ ദുക്ഖത്താ ദുക്ഖസ്സ ച അനത്തത്താ തദേവ ദുക്ഖതോ അനുപസ്സതി, നോ സുഖതോ, അനത്തതോ അനുപസ്സതി, നോ അത്തതോ. യസ്മാ പന യം അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ, ന തം അഭിനന്ദിതബ്ബം, യഞ്ച ന അഭിനന്ദിതബ്ബം, ന തം രഞ്ജിതബ്ബം, തസ്മാ ഭങ്ഗദസ്സനാനുസാരേന "അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താ"തി സങ്ഖാരഗതേ ദിട്ഠേ തസ്മിം നിബ്ബിന്ദതി, നോ നന്ദതി, വിരജ്ജതി, നോ രജ്ജതി, സോ ഏവം നിബ്ബിന്ദന്തോ വിരജ്ജന്തോ ലോകിയേനേവ താവ ഞാണേന രാഗം നിരോധേതി നോ സമുദേതി, നാസ്സ സമുദയം കരോതീതി അത്ഥോ. അഥ വാ സോ ഏവം വിരത്തോ യഥാ ദിട്ഠം സങ്ഖാരഗതം, തം തഥാ ദിട്ഠം അത്തനോ ഞാണേന നിരോധേതി നോ സമുദേതി, നിരോധമേവസ്സ മനസി കരോതി, നോ സമുദയന്തി അത്ഥോ, സോ ഏവം പടിപന്നോ പടിനിസ്സജ്ജതി, നോ ആദിയതീതി വുത്തം ഹോതി. അയഞ്ഹി അനിച്ചാദിഅനുപസ്സനാ സദ്ധിം ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരേഹി കിലേസാനം പരിച്ചജനതോ സങ്ഖതദോസദസ്സനേന തബ്ബിപരീതേ നിബ്ബാനേ തന്നിന്നതായ പക്ഖന്ദനതോ ച **പരിച്ചാഗപടിനിസ്സഗ്ഗോ ചേവ പക്ഖന്ദനപടിനിസ്സഗ്ഗോ** ചാതി വുച്ചതി. തസ്മാ തായ സമന്നാഗതോ യോഗാവചരോ വുത്തനയേന കിലേസേ ച പരിച്ചജതി, നിബ്ബാനേ ച പക്ഖന്ദതി. തേന വുത്തം **"സോ വിപസ്സനാക്ഖണേ അനിച്ചാനുപസ്സനായ നിച്ചസഞ്ഞാതോ ചിത്തം മോചേന്തോ വിമോചേന്തോ…പേ…
പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനായ ആദാനതോ ചിത്തം മോചേന്തോ വിമോചേന്തോ അസ്സസതി ചേവ പസ്സസതി ചാ"**തി.

തത്ഥ അനിച്ചസ്സ, അനിച്ചന്തി വാ അനുപസ്സനാ **അനിച്ചാനുപസ്സനാ**. തേഭൂമകധമ്മാനം അനിച്ചതം ഗഹേത്വാ പവത്തായ വിപസ്സനായ ഏതം നാമം. **നിച്ചസഞ്ഞാതോതി** സങ്ഖതധമ്മേ "നിച്ചാ സസ്സതാ"തി പവത്തായ മിച്ഛാസഞ്ഞായ. സഞ്ഞാസീസേന ചിത്തദിട്ഠീനമ്പി ഗഹണം ദട്ഠബ്ബം. ഏസ നയോ **സുഖസഞ്ഞാദീസുപി**. **നിബ്ബിദാനുപസ്സനായാതി** സങ്ഖാരേസു നിബ്ബിന്ദനാകാരേന പവത്തായ അനുപസ്സനായ . **നന്ദിതോതി** സപ്പീതികതണ്ഹാതോ. **വിരാഗാനുപസ്സനായാതി** തഥാ വിരജ്ജനാകാരേന പവത്തായ അനുപസ്സനായ. തേന വുത്തം **"രാഗതോ മോചേന്തോ"**തി. **നിരോധാനുപസ്സനായാതി** സങ്ഖാരാനം നിരോധസ്സ അനുപസ്സനായ. യഥാ സങ്ഖാരാ നിരുജ്ഝന്തിയേവ ആയതിം പുനബ്ഭവവസേന നുപ്പജ്ജന്തി, ഏവം വാ അനുപസ്സനാ നിരോധാനുപസ്സനാ. മുഞ്ചിതുകമ്യതാ ഹി അയം ബലപ്പത്താ. തേനാഹ **"സമുദയതോ മോചേന്തോ"**തി. പടിനിസ്സജ്ജനാകാരേന പവത്താ അനുപസ്സനാ **പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനാ**. **ആദാനതോതി** നിച്ചാദിവസേന ഗഹണതോ, പടിസന്ധിഗ്ഗഹണതോ വാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

അനിച്ചന്തി അനുപസ്സീ, അനിച്ചസ്സ വാ അനുപസ്സനസീലോ **അനിച്ചാനുപസ്സീതി** ഏത്ഥ കിം പന തം അനിച്ചം, കഥം വാ അനിച്ചം, കാ വാ അനിച്ചാനുപസ്സനാ, കസ്സ വാ അനിച്ചാനുപസ്സനാതി ചതുക്കം വിഭാവേതബ്ബന്തി തം ദസ്സേന്തോ **"അനിച്ചം വേദിതബ്ബ"**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ നിച്ചം നാമ ധുവം സസ്സതം യഥാ തം നിബ്ബാനം, ന നിച്ചന്തി **അനിച്ചം,** ഉദയബ്ബയവന്തം, അത്ഥതോ സങ്ഖതാ ധമ്മാതി ആഹ **അനിച്ചന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധാ. കസ്മാ? ഉപ്പാദവയഞ്ഞഥത്തഭാവാതി,** ഉപ്പാദവയഞ്ഞഥത്തസബ്ഭാവാതി അത്ഥോ. തത്ഥ സങ്ഖതധമ്മാനം ഹേതുപച്ചയേഹി ഉപ്പജ്ജനം അഹുത്വാ സമ്ഭവോ അത്തലാഭോ **ഉപ്പാദോ,** ഉപ്പന്നാനം തേസം ഖണനിരോധോ വിനാസോ **വയോ,** ജരായ അഞ്ഞഥാഭാവോ **അഞ്ഞഥത്തം**.

യഥാ ഹി ഉപ്പാദാവത്ഥായ ഭിന്നായ ഭങ്ഗാവത്ഥായം വത്ഥുഭേദോ നത്ഥി, ഏവം ഠിതിസങ്ഖാതായം ഭങ്ഗാഭിമുഖാവത്ഥായമ്പി വത്ഥുഭേദോ നത്ഥി. യത്ഥ ജരാവോഹാരോ, തസ്മാ ഏകസ്സാപി ധമ്മസ്സ ജരാ യുജ്ജതി, യാ ഖണികജരാതി വുച്ചതി. ഏകംസേന ച ഉപ്പാദഭങ്ഗാവത്ഥാസു വത്ഥുനോ അഭേദോ ഇച്ഛിതബ്ബോ, അഞ്ഞഥാ "അഞ്ഞോ ഉപ്പജ്ജതി, അഞ്ഞോ ഭിജ്ജതീ"തി ആപജ്ജേയ്യ. തയിദം ഖണികജരം സന്ധായാഹ "അഞ്ഞഥത്ത"ന്തി.

യസ്സ ലക്ഖണത്തയസ്സ ഭാവാ ഖന്ധേസു അനിച്ചസമഞ്ഞാ, തസ്മിം ലക്ഖണത്തയേ അനിച്ചതാ സമഞ്ഞാതി "അനിച്ചതാതി തേസംയേവ ഉപ്പാദവയഞ്ഞഥത്ത"ന്തി വത്വാ വിസേസതോ ധമ്മാനം ഖണികനിരോധേ അനിച്ചതാവോഹാരോതി ദസ്സേന്തോ **"ഹുത്വാ അഭാവോ വാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഉപ്പാദപുബ്ബകത്താ അഭാവസ്സ **ഹുത്വാ-**ഗഹണം. തേന പാകടഭാവപുബ്ബകത്തം വിനാസഭാവസ്സ ദസ്സേതി. **തേനേവാകാരേനാ**തി നിബ്ബത്തനാകാരേന. **ഖണഭങ്ഗേനാ**തി ഖണികനിരോധേന. **തസ്സാ അനിച്ചതായാ**തി ഖണികഭങ്ഗസങ്ഖാതായ അനിച്ചതായ. **തായ അനുപസ്സനായാ**തി യഥാവുത്തായ അനിച്ചാനുപസ്സനായ. **സമന്നാഗതോ**തി സമങ്ഗിഭൂതോ യോഗാവചരോ.

ഖയോതി സങ്ഖാരാനം വിനാസോ. വിരജ്ജനം തേസംയേവ വിലുജ്ജനം **വിരാഗോ,** ഖയോ ഏവ വിരാഗോ **ഖയവിരാഗോ,** ഖണികനിരോധോ. അച്ചന്തമേത്ഥ ഏതസ്മിം അധിഗതേ സങ്ഖാരാ വിരജ്ജന്തി നിരുജ്ഝന്തീതി **അച്ചന്തവിരാഗോ,** നിബ്ബാനം. തേനാഹ **"ഖയവിരാഗോതി സങ്ഖാരാനം ഖണഭങ്ഗോ. അച്ചന്തവിരാഗോതി നിബ്ബാന"**ന്തി. **തദുഭയദസ്സനവസേന പവത്താ**തി ഖയവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന വിപസ്സനായ, അച്ചന്തവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന മഗ്ഗസ്സ പവത്തി യോജേതബ്ബാ. ആരമ്മണതോ വാ വിപസ്സനായ ഖയവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന പവത്തി, തന്നിന്നഭാവതോ അച്ചന്തവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന, മഗ്ഗസ്സ പന അസമ്മോഹതോ ഖയവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന, ആരമ്മണതോ അച്ചന്തവിരാഗാനുപസ്സനാവസേന പവത്തി വേദിതബ്ബാ. **ഏസേവ നയോ**തി ഇമിനാ യസ്മാ വിരാഗാനുപസ്സീപദേ വുത്തനയാനുസാരേന "ദ്വേ നിരോധാ ഖയനിരോധോ ച അച്ചന്തനിരോധോ ചാ"തി ഏവമാദിഅത്ഥവണ്ണനം അതിദിസ്സതി, തസ്മാ വിരാഗട്ഠാനേ നിരോധപദം പക്ഖിപിത്വാ "ഖയോ സങ്ഖാരാനം വിനാസോ"തിആദിനാ ഇധ വുത്തനയേന തസ്സ അത്ഥവണ്ണനാ വേദിതബ്ബാ.

പടിനിസ്സജ്ജനം പഹാതബ്ബസ്സ തദങ്ഗവസേന വാ സമുച്ഛേദവസേന വാ പരിച്ചജനം **പരിച്ചാഗപടിനിസ്സഗ്ഗോ**. തഥാ സബ്ബുപധീനം പടിനിസ്സഗ്ഗഭൂതേ വിസങ്ഖാരേ അത്തനോ നിസ്സജ്ജനം തന്നിന്നതായ വാ തദാരമ്മണതായ വാ തത്ഥ പക്ഖന്ദനം **പക്ഖന്ദനപടിനിസ്സഗ്ഗോ**. **തദങ്ഗവസേനാ**തി ഏത്ഥ അനിച്ചാനുപസ്സനാ താവ തദങ്ഗപ്പഹാനവസേന നിച്ചസഞ്ഞം പരിച്ചജതി, പരിച്ചജന്തീ ച തസ്സാ തഥാ അപ്പവത്തിയം യേ "നിച്ച"ന്തി ഗഹണവസേന കിലേസാ തമ്മൂലകാ ച അഭിസങ്ഖാരാ തദുഭയമൂലകാ ച വിപാകക്ഖന്ധാ അനാഗതേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും, തേ സബ്ബേപി അപ്പവത്തികരണവസേന പരിച്ചജതി, തഥാ ദുക്ഖസഞ്ഞാദയോ. തേനാഹ - **"വിപസ്സനാ ഹി തദങ്ഗവസേന സദ്ധിം ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരേഹി കിലേസേ പരിച്ചജതീ"**തി. **സങ്ഖതദോസദസ്സനേനാ**തി സങ്ഖതേ തേഭൂമകസങ്ഖാരഗതേ അനിച്ചതാദിദോസദസ്സനേന. നിച്ചാദിഭാവേന **തബ്ബിപരീതേ**. **തന്നിന്നതായാ**തി തദധിമുത്തതായ. **പക്ഖന്ദതീ**തി അനുപവിസതി അനുപവിസന്തം വിയ ഹോതി. **സദ്ധിം ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരേഹി കിലേസേ പരിച്ചജതീ**തി മഗ്ഗേന കിലേസേസു പരിച്ചത്തേസു അവിപാകധമ്മതാപാദനേന അഭിസങ്ഖാരാ തമ്മൂലകാ ച ഖന്ധാ അനുപ്പത്തിരഹഭാവേന പരിച്ചത്താ നാമ ഹോന്തീതി സബ്ബേപി തേ മഗ്ഗോ പരിച്ചജതീതി വുത്തം. **ഉഭയ**ന്തി വിപസ്സനാഞാണം മഗ്ഗഞാണഞ്ച. മഗ്ഗഞാണമ്പി ഹി ഗോത്രഭുഞാണസ്സ അനു പച്ഛാ നിബ്ബാനദസ്സനതോ അനുപസ്സനാതി വുച്ചതി.

ഇദഞ്ച ചതുത്ഥചതുക്കം സുദ്ധവിപസ്സനാവസേനേവ വുത്തം, പുരിമാനി പന തീണി സമഥവിപസ്സനാവസേന. ഏവം ചതുന്നം ചതുക്കാനം വസേന സോളസവത്ഥുകായ ആനാപാനസ്സതിയാ ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. ഏവം സോളസവത്ഥുവസേന ച അയം ആനാപാനസ്സതി ഭാവിതാ മഹപ്ഫലാ ഹോതി മഹാനിസംസാതി വേദിതബ്ബാ. "ഏവം ഭാവിതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ആനാപാനസ്സതിസമാധീ"തിആദിനാ പന സന്തഭാവാദിവസേന മഹാനിസംസതാ ദസ്സിതാ. വിതക്കുപച്ഛേദസമത്ഥതായപി ചസ്സ മഹാനിസംസതാ ദട്ഠബ്ബാ. അയഞ്ഹി സന്തപണീതഅസേചനകസുഖവിഹാരത്താ സമാധിഅന്തരായകരാനം വിതക്കാനം വസേന ഇതോ ചിതോ ച ചിത്തസ്സ വിധാവനം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ആനാപാനാരമ്മണാഭിമുഖമേവ ചിത്തം കരോതി. തേനേവ വുത്തം - "ആനാപാനസ്സതി ഭാവേതബ്ബാ വിതക്കുപച്ഛേദായാ"തി (അ॰ നി॰ ൻ.൧; ഉദാ॰ ൩.൧). വിജ്ജാവിമുത്തിപാരിപൂരിയാ മൂലഭാവേനപി ചസ്സാ മഹാനിസംസതാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> "ആനാപാനസ്സതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ പരിപൂരേതി, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ പരിപൂരേന്തി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ വിജ്ജാവിമുത്തിം പരിപൂരേന്തീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൪൭).

അപിച ചരിമകാനം അസ്സാസപസ്സാസാനം വിദിതഭാവകരണതോപിസ്സാ മഹാനിസംസതാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> "ഏവം ഭാവിതായ, രാഹുല, ആനാപാനസ്സതിയാ ഏവം ബഹുലീകതായ യേപി തേ ചരിമകാ അസ്സാസപസ്സാസാ, തേപി വിദിതാവ നിരുജ്ഝന്തി, നോ അവിദിതാ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൨൧).

തത്ഥ നിരോധവസേന തയോ ചരിമകാ ഭവചരിമകാ ഝാനചരിമകാ ചുതിചരിമകാതി. ഭവേസു ഹി കാമഭവേ അസ്സാസപസ്സാസാ പവത്തന്തി, രൂപാരൂപഭവേസു ന പവത്തന്തി, തസ്മാ തേ **ഭവചരിമകാ**. ഝാനേസു പുരിമേ ഝാനത്തയേ പവത്തന്തി, ചതുത്ഥേ നപ്പവത്തന്തി, തസ്മാ തേ **ഝാനചരിമകാ**. യേ പന ചുതിചിത്തസ്സ പുരതോ സോളസമേന ചിത്തേന സദ്ധിം ഉപ്പജ്ജിത്വാ ചുതിചിത്തേന സഹ നിരുജ്ഝന്തി, ഇമേ **ചുതിചരിമകാ** നാമ. ഇമേ ഇധ ചരിമകാതി അധിപ്പേതാ.

ഇമേ കിര ഇമം കമ്മട്ഠാനമനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ പാകടാ ഹോന്തി ആനാപാനാരമ്മണസ്സ സുട്ഠു പരിഗ്ഗഹിതത്താ. ചുതിചിത്തസ്സ ഹി പുരതോ സോളസമചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഉപ്പാദം ആവജ്ജയതോ ഉപ്പാദോപി നേസം പാകടോ ഹോതി, ഠിതിം ആവജ്ജയതോ ഠിതിപി നേസം പാകടാ ഹോതി, ഭങ്ഗം ആവജ്ജയതോ ഭങ്ഗോപി നേസം പാകടോ ഹോതി. ഇതോ അഞ്ഞം കമ്മട്ഠാനം ഭാവേത്വാ അരഹത്തപ്പത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഹി ആയുഅന്തരം പരിച്ഛിന്നം വാ ഹോതി അപരിച്ഛിന്നം വാ, ഇമം പന സോളസവത്ഥുകം ആനാപാനസ്സതിം ഭാവേത്വാ അരഹത്തപ്പത്തസ്സ ആയുഅന്തരം പരിച്ഛിന്നമേവ ഹോതി. സോ "ഏത്തകം ദാനി മേ ആയുസങ്ഖാരാ പവത്തിസ്സന്തി, ന ഇതോ പര"ന്തി ഞത്വാ അത്തനോ ധമ്മതായ ഏവ സരീരപടിജഗ്ഗനനിവാസനപാരുപനാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി കത്വാ അക്ഖീനി നിമീലേതി

കോടപബ്ബതവിഹാരവാസിതിസ്സത്ഥേരോ വിയ, മഹാകരഞ്ജിയവിഹാരവാസിമഹാതിസ്സത്ഥേരോ വിയ, ദേവപുത്തരട്ഠേ പിണ്ഡപാതികത്ഥേരോ വിയ, ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരവാസിനോ ദ്വേഭാതികത്ഥേരാ വിയ ച.

തത്രിദം ഏകവത്ഥുപരിദീപനം - ദ്വേഭാതികത്ഥേരാനം കിരേകോ പുണ്ണമുപോസഥദിവസേ പാതിമോക്ഖം ഓസാരേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ചങ്കമേ ഠിതോ ജുണ്ഹപക്ഖേ പദോസവേലായം ചന്ദാലോകേന സമന്തതോ ആസിഞ്ചമാനഖീരധാരം വിയ ഗഗനതലം രജതപട്ടസദിസം വാലികാസന്ഥതഞ്ച ഭൂമിഭാഗം ദിസ്വാ "രമണീയോ വതായം കാലോ, ദേസോ ച മമ അജ്ഝാസയസദിസോ, കീവ ചിരം നു ഖോ അയം ദുക്ഖഭാരോ വഹിതബ്ബോ"തി അത്തനോ ആയുസങ്ഖാരേ ഉപധാരേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ആഹ - "തുമ്ഹേഹി കഥം പരിനിബ്ബായന്താ ഭിക്ഖൂ ദിട്ഠപുബ്ബാ"തി. തത്ര കേചി ആഹംസു - "അമ്ഹേഹി ആസനേ നിസിന്നകാവ പരിനിബ്ബായന്താ ദിട്ഠപുബ്ബാ"തി. കേചി "അമ്ഹേഹി ആകാസേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നകാ"തി. ഥേരോ ആഹ - "അഹം ദാനി വോ ചങ്കമന്തമേവ പരിനിബ്ബായമാനം ദസ്സയിസ്സാമീ"തി. തതോ ചങ്കമേ തിരിയം ലേഖം കത്വാ "അഹം ഇതോ ചങ്കമകോടിതോ പരകോടിം ഗന്ത്വാ നിവത്തമാനോ ഇമം ലേഖം പത്വാ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ"തി വത്വാ ചങ്കമം ഓരുയ്ഹ പരഭാഗം ഗന്ത്വാ നിവത്തമാനോ ഏകേന പാദേന ലേഖം അക്കന്തക്ഖണേയേവ പരിനിബ്ബായീതി.

ആനാപാനസ്സതിസമാധികഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഠമപഞ്ഞത്തികഥാവണ്ണനാ

൧൬൭. യദിപി അരിയാ നേവ അത്തനാവ അത്താനം ജീവിതാ വോരോപേസും, നാഞ്ഞമഞ്ഞമ്പി ജീവിതാ വോരോപേസും, നാപി മിഗലണ്ഡികം സമണകുത്തകം ഉപസങ്കമിത്വാ സമാദപേസും, തഥാപി യഥാവുത്തേഹി തീഹി പകാരേഹി മതാനം അന്തരേ അരിയാനമ്പി സബ്ഭാവതോ **"അരിയപുഗ്ഗലമിസ്സകത്താ"**തി വുത്തം. ന ഹി അരിയാ പാണാതിപാതം കരിംസു ന സമാദപേസും, നാപി സമനുഞ്ഞാ അഹേസും. അഥ വാ പുഥുജ്ജനകാലേ അത്തനാവ അത്താനം ഘാതേത്വാ മരണസമയേ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരിയമഗ്ഗം പടിലഭിത്വാ മതാനമ്പി അരിയാനം സബ്ഭാവതോ ഇമിനാവ നയേന അത്തനാവ അത്താനം ജീവിതാ വോരോപനസ്സ അരിയാനമ്പി സബ്ഭാവതോ അരിയപുഗ്ഗലമിസ്സകത്താ "മോഘപുരിസാ"തി ന വുത്തം. **"തേ ഭിക്ഖൂ"തി വുത്തന്തി** "കഥഞ്ഹി നാമ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ അത്തനാപി അത്താനം ജീവിതാ വോരോപേസ്സന്തീ"തി ഏത്ഥ "മോഘപുരിസാ"തി അവത്വാ "തേ ഭിക്ഖൂ"തി വുത്തം.

അനുപഞ്ഞത്തികഥാവണ്ണനാ

൧൬൮. ഇത്ഥീസു പടിബദ്ധചിത്തതാ നാമ ഛന്ദരാഗേന സാരത്തതാ സാപേക്ഖഭാവോതി ആഹ **"സാരത്താ അപേക്ഖവന്തോ"**തി. മരണസ്സ ഗുണകിത്തനം ജീവിതേ ആദീനവദസ്സനപുബ്ബങ്ഗമന്തി ആഹ **"ജീവിതേ ആദീനവം ദസ്സേത്വാ"**തി. "കിം തുയ്ഹിമിനാ പാപകേന ദുജ്ജീവിതേനാ"തി ഇദം ജീവിതേ ആദീനവദസ്സനം. "മതം തേ ജീവിതാ സേയ്യോ"തിആദി പന മരണഗുണകിത്തനന്തി ദട്ഠബ്ബം. ലോഭാദീനം അതിവിയ ഉസ്സന്നത്താ അനുപപരിക്ഖിത്വാ കതം സാഹസികകമ്മം കിബ്ബിസന്തി വുച്ചതീതി ആഹ - **"കിബ്ബിസം സാഹസികകമ്മം ലോഭാദികിലേസുസ്സദ"**ന്തി. **കസ്മാ ഇദം വുച്ചതീ**തി ഛബ്ബഗ്ഗിയാനംയേവേദം വചനം. മത-സദ്ദോ "ഗത"ന്തിആദീസു വിയ ഭാവവചനോതി ആഹ **"തവ മരണ"**ന്തി. **കതകാലോ**തി കതമരണകാലോ. അഥ വാ **കാലോ**തി മരണസ്സേതം അധിവചനം, തസ്മാ **കതകാലോ**തി കതമരണോതി അത്ഥോ. തേനേവാഹ **"കാലം കത്വാ, മരിത്വാ"**തി. ദിവി ഭവാ **ദിബ്ബാ**തി ആഹ **"ദേവലോകേ ഉപ്പന്നേഹീ"**തി. **സമപ്പിതോ**തി യുത്തോ. **സമങ്ഗീഭൂതോ**തി സമ്മദേവ ഏകീഭാവം ഗതോ.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൧൭൨. **ഉസ്സുക്കവചന**ന്തി പുബ്ബകാലകിരിയാവചനം. അയഞ്ഹി സമാനകത്തുകേസു പുബ്ബാപരകാലകിരിയാവചനേസു പുബ്ബകാലകിരിയാവചനസ്സ നിരുത്തിവോഹാരോ. **സഞ്ചിച്ചാ**തി ഇമസ്സ പദസ്സ "ജാനിത്വാ സഞ്ജാനിത്വാ ചേച്ച അഭിവിതരിത്വാ"തി ഏവം പുബ്ബകാലകിരിയാവസേന ബ്യഞ്ജനാനുരൂപം കത്വാ പദഭാജനേ വത്തബ്ബേ തഥാ അവത്വാ "ജാനന്തോ സഞ്ജാനന്തോ"തി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനം കത്വാ "ചേച്ച അഭിവിതരിത്വാ വീതിക്കമോ"തി ജീവിതാ വോരോപനസ്സ ച തദത്ഥവസേന നിദ്ദിട്ഠത്താ വുത്തം **"ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാ"**തി. "ജാനന്തോ"തി അവിസേസേന വുത്തേപി "സഞ്ചിച്ച മനുസ്സവിഗ്ഗഹം ജീവിതാ വോരോപേയ്യാ"തി വുത്തത്താ പാണവിസയമേത്ഥ ജാനനന്തി ആഹ **"പാണോതി ജാനന്തോ"**തി, സത്തോ അയന്തി ജാനന്തോതി അത്ഥോ. **പാണോ**തി ഹി വോഹാരതോ സത്തോ, പരമത്ഥതോ ജീവിതിന്ദ്രിയം വുച്ചതി. "മനുസ്സവിഗ്ഗഹോതി ജാനന്തോ"തി അവത്വാ "പാണോതി ജാനന്തോ"തി വചനം "മനുസ്സോ അയ"ന്തി അജാനിത്വാ കേവലം സത്തസഞ്ഞായ ഘാതേന്തസ്സപി പാരാജികഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തേനേവ **ഏളകചതുക്കേ** (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൭൪) ഏളകസഞ്ഞായ മനുസ്സപാണം വധന്തസ്സ പാരാജികാപത്തി ദസ്സിതാ. തസ്മാ "മനുസ്സവിഗ്ഗഹോ"തി അവത്വാ "പാണോതി ജാനന്തോ"തി അവിസേസേന വുത്തം.

സഞ്ജാനന്തോതി ഏത്ഥ സഹ-സദ്ദേന സമാനത്ഥോ **സം**-സദ്ദോതി ആഹ - **"തേനേവ പാണജാനനാകാരേന സദ്ധിം ജാനന്തോ"**തി, തേനേവ പാണജാനനാകാരേന സദ്ധിം ജീവിതാ വോരോപേമീതി ജാനന്തോതി അത്ഥോ. യദിപി ഏകസ്സേവ ചിത്തസ്സ ഉഭയാരമ്മണഭാവാസമ്ഭവതോ പാണോതി ജാനനേന സദ്ധിം ജീവിതാ വോരോപേമീതി ജാനനം ഏകക്ഖണേ ന സമ്ഭവതി, പാണോതിസഞ്ഞം പന അവിജഹിത്വാ മാരേമീതി ജാനനം സന്ധായ "തേനേവ...പേ॰... സദ്ധിം ജാനന്തോ"തി വുത്തം. തസ്മാ **സദ്ധി**ന്തി അവിജഹിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. കേചി പന "ഞാതപരിഞ്ഞായ ദിട്ഠസഭാവേസു ധമ്മേസു തീരണപരിഞ്ഞായ തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ 'രൂപം അനിച്ച'ന്തിആദിനാ സഭാവേന സദ്ധിം ഏകക്ഖണേ അനിച്ചാദിലക്ഖണജാനനം വിയ 'ഇമം പാണം മാരേമീ'തി അത്തനോ കിരിയായ സദ്ധിംയേവ ജാനാതീ"തി വദന്തി. അപരേ പന ആചരിയാ തഥാപി ഏവം ന കഥേന്തി.

വധകചേതനാവസേന ചേതേത്വാതി "ഇമം മാരേമീ"തി വധകചേതനായ ചിന്തേത്വാ. **പകപ്പേത്വാ**തി "വധാമി ന"ന്തി ഏവം ചിത്തേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. **അഭിവിതരിത്വാ**തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ. തേനേവാഹ **"നിരാസങ്കചിത്തം പേസേത്വാ"**തി. **ഉപക്കമവസേനാ**തി സാഹത്ഥികാദിഉപക്കമവസേന. **ഏവം പവത്തസ്സാ**തി ഏവം യഥാവുത്തവിധിനാ പവത്തസ്സ. കിഞ്ചാപി "സഞ്ചിച്ചാ"തി ഇമസ്സ വിപ്പകതവചനത്താ "ജീവിതാ വോരോപേയ്യാ"തി ഇമിനാവ അപരകാലകിരിയാവചനേന സമ്ബന്ധോ പരിനിട്ഠിതവീതിക്കമോ വുത്തോ, തഥാപി "സഞ്ചിച്ചാ"തി ഇമിനാ വുച്ചമാനം

അപരിയോസിതവീതിക്കമമ്പി അവസാനം പാപേത്വാ ദസ്സേതും **"വീതിക്കമോ"**തി പദഭാജനം വുത്തം. തേനേവാഹ **"അയം സഞ്ചിച്ചസദ്ദസ്സ സിഖാപ്പത്തോ അത്ഥോതി വുത്തം ഹോതീ"**തി.

ആദിതോ പട്ഠായാതി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണേന സദ്ധിം ഉപ്പന്നകലലരൂപതോ പട്ഠായ. സയന്തി ഏത്ഥാതി സേയ്യാ, മാതുകുച്ഛിസങ്ഖാതോ ഗബ്ഭോ സേയ്യാ ഏതേസന്തി **ഗബ്ഭസേയ്യകാ,** അണ്ഡജാ ജലാബുജാ ച. തേസം ഗബ്ഭസേയ്യകാനം വസേന സബ്ബസുഖുമത്തഭാവദസ്സനത്ഥം **"യം മാതുകുച്ഛിസ്മി"**ന്തിആദി വുത്തം, ന പാരാജികവത്ഥുനിയമനത്ഥം. ഓപപാതികസംസേദജാപി ഹി മനുസ്സാ പാരാജികവത്ഥുമേവ. ന ചേവിമം സബ്ബപഠമം മനുസ്സവിഗ്ഗഹം ജീവിതാ വോരോപേതും സക്കാ. പടിസന്ധിചിത്തേന ഹി സദ്ധിം തിംസ കമ്മജരൂപാനി നിബ്ബത്തന്തി, തേസു പന ഠിതേസുയേവ സോളസ ഭവങ്ഗചിത്താനി ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝന്തി. ഏതസ്മിം അന്തരേ ഗഹിതപടിസന്ധികസ്സ ദാരകസ്സ വാ മാതുയാ വാ പനസ്സ അന്തരായോ നത്ഥി. അയഞ്ഹി മരണസ്സ അനോകാസോ നാമ. ഏകസ്മിഞ്ഹി സോളസചിത്തക്ഖണേ കാലേ ദാരകസ്സ മരണം നത്ഥി തദാ ചുതിചിത്തസ്സ അസമ്ഭവതോ, മാതുയാപി തത്തകം കാലം അനതിക്കമിത്വാ തദനന്തരേയേവ ചവനധമ്മായ ഗബ്ഭഗ്ഗഹണസ്സേവ അസമ്ഭവതോ. ചിത്തഗ്ഗഹണേനേവ അവിനാഭാവതോ സേസഅരൂപധമ്മാനമ്പി ഗഹിതത്താ രൂപകായുപത്ഥമ്ഭിതസ്സേവ ച നാമകായസ്സ പഞ്ചവോകാരേ പവത്തിസബ്ഭാവതോ വുത്തം **"സകലാപി പഞ്ചവോകാരപടിസന്ധി ദസ്സിതാ ഹോതീ"**തി. തത്ഥ **സകലാപി പഞ്ചവോകാരപടിസന്ധീ**തി പരിപുണ്ണാ അനൂനാ രൂപാദിപഞ്ചക്ഖന്ധാനം പടിസന്ധീതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ന പന സകലാപി പഞ്ചവോകാരഭവേ പടിസന്ധീതി. തേനേവാഹ **"തസ്മാ തഞ്ച പഠമം ചിത്തം...പേ॰... കലലരൂപന്തി അയം സബ്ബപഠമോ മനുസ്സവിഗ്ഗഹോ"**തി. "തദഹുജാതസ്സ ഏളകസ്സ ലോമം ജാതിഉണ്ണാ"തി കേചി. "ഹിമവന്തപ്പദേസേ ജാതിമന്തഏളകലോമം ജാതിഉണ്ണാ"തി അപരേ. സുഖുമജാതിലോമാ ഏവ കിര കേചി ഏളകാ ഹിമവന്തേ വിജ്ജന്തി. "ഗബ്ഭം ഫാലേത്വാ ഗഹിതഏളകലോമം ജാതിഉണ്ണാ"തി അഞ്ഞേ.

ഏകേന അംസുനാതി ഖുദ്ദകഭാണകാനം മതേന വുത്തം. തഥാ ഹി "ഗബ്ഭസേയ്യകസത്താനം പടിസന്ധിക്ഖണേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ അപച്ഛാ അപുരേ ഏകതോ പാതുഭവന്തി. തസ്മിം ഖണേ പാതുഭൂതാ കലലസങ്ഖാതാ രൂപസന്തതി പരിത്താ ഹോതി ഖുദ്ദകമക്ഖികായ ഏകവായാമേന പാതബ്ബമത്താ"തി വത്വാ പുന "അതിബഹും ഏതം, സണ്ഹസൂചിയാ തേലേ പക്ഖിപിത്വാ ഉക്ഖിത്തായ പഗ്ഘരിത്വാ അഗ്ഗേ ഠിതബിന്ദുമത്ത"ന്തി വുത്തം. തമ്പി പടിക്ഖിപിത്വാ "ഏകകേസേ തേലതോ ഉദ്ധരിത്വാ ഗഹിതേ തസ്സ പഗ്ഘരിത്വാ അഗ്ഗേ ഠിതബിന്ദുമത്ത"ന്തി വുത്തം. തമ്പി പടിക്ഖിപിത്വാ "ഇമസ്മിം ജനപദേ മനുസ്സാനം കേസേ അട്ഠധാ ഫാലിതേ തതോ ഏകകോട്ഠാസപ്പമാണോ ഉത്തരകുരുകാനം കേസോ, തസ്സ പസന്നതിലതേലതോ ഉദ്ധടസ്സ അഗ്ഗേ ഠിതബിന്ദുമത്ത"ന്തി വുത്തം. തമ്പി പടിക്ഖിപിത്വാ "ജാതിഉണ്ണാ നാമ സുഖുമാ, തസ്സാ ഏകഅംസുനോ പസന്നതിലതേലേ പക്ഖിപിത്വാ ഉദ്ധടസ്സ പഗ്ഘരിത്വാ അഗ്ഗേ ഠിതബിന്ദുമത്ത"ന്തി (വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൨൬) **ഖുദ്ദകഭാണകേഹി** വുത്തം. **സംയുത്തഭാണകാ** പന "തീഹി ജാതിഉണ്ണംസൂഹി കതസുത്തഗ്ഗേ സണ്ഠിതതേലബിന്ദുപ്പമാണം കലലം ഹോതീ"തി (സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൨൩൫) വദന്തി. **"അച്ഛ"**ന്തി വുത്തമത്ഥം പരിയായന്തരേന വിഭാവേതി **"വിപ്പസന്ന"**ന്തി.

സപ്പിമണ്ഡോതി പസന്നസപ്പി. **യഥാ**തി ഇദം ആനേത്വാ ഏത്ഥാപി സമ്ബന്ധിതബ്ബം, സപ്പിമണ്ഡോപി വുത്തബിന്ദുപ്പമാണോവ ഇധ അധിപ്പേതോ. **ഏവംവണ്ണപ്പടിഭാഗ**ന്തി വുത്തപ്പമാണസണ്ഠാനപരിച്ഛിന്നം . അഥ വാ **ഏവംവണ്ണപ്പടിഭാഗ**ന്തി ഏവംവണ്ണം ഏവംസണ്ഠാനഞ്ച. പടിഭജനം വാ **പടിഭാഗോ,** സദിസതാഭജനം സദിസതാപത്തീതി അത്ഥോ. ഏവംവിധോ വണ്ണപ്പടിഭാഗോ രൂപതോ സണ്ഠാനതോ ച സദിസതാപത്തി ഏതസ്സാതി **ഏവംവണ്ണപ്പടിഭാഗം. കലലന്തി പവുച്ചതീ**തി ഭൂതുപാദാരൂപസങ്ഖാതോ സന്താനവസേന പവത്തമാനോ അത്തഭാവോ കലലം നാമാതി കഥിയതി. **വീസവസ്സസതായുകസ്സാ**തി നിദസ്സനമത്തം തതോ ഊനാധികായുകമനുസ്സാനമ്പി സബ്ഭാവതോ.

കലലകാലേപീതി പഠമസത്താഹബ്ഭന്തരേ യം സന്തതിവസേന പവത്തമാനം കലലസങ്ഖാതം അത്തഭാവം ജീവിതാ വോരോപേതും സക്കാ, തം സന്ധായ വദതി. **തതോ വാ ഉദ്ധ**ന്തി ദുതിയസത്താഹാദീസു അബ്ബുദാദിഭാവപ്പത്തം സന്ധായ വുത്തം. നനു ച ഉപ്പന്നാനം ധമ്മാനം സരസനിരോധേനേവ നിരുജ്ഝനതോ അന്തരാ ഉപച്ഛേദോ ന സക്കാ കാതും, "തസ്മാ...പേ॰... ജീവിതിന്ദ്രിയം ഉപച്ഛിന്ദതി ഉപരോധേതീ"തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ - **"ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ പവേണിഘടനം... പേ॰... ഉപരോധേതീതി വുച്ചതീ"**തി. കഥഞ്ചായമത്ഥോ വിഞ്ഞായതീതി ആഹ **"സ്വായമത്ഥോ"**തിആദി.

ഏത്ഥാഹ (സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.൭; ഇതിവു॰ അട്ഠ॰ ൭൪) - ഖണേ ഖണേ നിരുജ്ഝനസഭാവേസു സങ്ഖാരേസു കോ ഹന്തി, കോ വാ ഹഞ്ഞതി, യദി ചിത്തചേതസികസന്താനോ, സോ അരൂപതായ ന ഛേദനഭേദനാദിവസേന വികോപനസമത്ഥോ, നപി വികോപനീയോ. അഥ രൂപസന്താനോ, സോ അചേതനതായ കട്ഠകലിങ്ഗരൂപമോതി ന തത്ഥ ഛേദനാദിനാ പാണാതിപാതോ ലബ്ഭതി യഥാ മതസരീരേ. പയോഗോപി പാണാതിപാതസ്സ യഥാവുത്തോ പഹരണപ്പഹാരാദികോ അതീതേസു വാ സങ്ഖാരേസു ഭവേയ്യ അനാഗതേസു വാ പച്ചുപ്പന്നേസു വാ, തത്ഥ ന താവ അതീതാനാഗതേസു സമ്ഭവതി തേസം അഭാവതോ, പച്ചുപ്പന്നേസു ച സങ്ഖാരാനം ഖണികത്താ സരസേനേവ നിരുജ്ഝനസഭാവതായ വിനാസാഭിമുഖേസു നിപ്പയോജനോ പയോഗോ സിയാ, വിനാസസ്സ ച കാരണരഹിതത്താ ന പഹരണപ്പഹാരാദിപ്പയോഗഹേതുകം മരണം, നിരീഹകതായ ച സങ്ഖാരാനം കസ്സ സോ പയോഗോ, ഖണികത്താ വധാധിപ്പായസമകാലഭിജ്ജനകസ്സ കിരിയാപരിയോസാനകആലാനവട്ഠാനതോ കസ്സ വാ പാണാതിപാതകമ്മബദ്ധോതി?

വുച്ചതേ - വധകചേതനാസഹിതോ സങ്ഖാരാനം പുഞ്ജോ സത്തസങ്ഖാതോ ഹന്തി. തേന പവത്തിതവധപ്പയോഗനിമിത്തം അപഗതുസ്മാവിഞ്ഞാണജീവിതിന്ദ്രിയോ മതവോഹാരപ്പവത്തിനിബന്ധനോ യഥാവുത്തവധപ്പയോഗാകരണേ ഉപ്പജ്ജനാരഹോ രൂപാരൂപധമ്മസമൂഹോ ഹഞ്ഞതി, കേവലോ വാ ചിത്തചേതസികസന്താനോ വധപ്പയോഗാവിസയഭാവേപി തസ്സ പഞ്ചവോകാരഭവേ രൂപസന്താനാധീനവുത്തിതായ രൂപസന്താനേ പരേന പയോജിതജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകപയോഗവസേന തന്നിബ്ബത്തിവിനിബന്ധകവിസദിസരൂപുപ്പത്തിയാ വിഹതേ വിച്ഛേദോ ഹോതീതി ന പാണാതിപാതസ്സ അസമ്ഭവോ, നപി അഹേതുകോ പാണാതിപാതോ, ന ച പയോഗോ നിപ്പയോജനോ പച്ചുപ്പന്നേസു സങ്ഖാരേസു കതപ്പയോഗവസേന തദനന്തരം ഉപ്പജ്ജനാരഹസ്സ സങ്ഖാരകലാപസ്സ തഥാ അനുപ്പത്തിതോ. ഖണികാനം സങ്ഖാരാനം ഖണികമരണസ്സ ഇധ മരണഭാവേന അനധിപ്പേതത്താ സന്തതിമരണസ്സ ച യഥാവുത്തനയേന സഹേതുകഭാവതോ ന അഹേതുകം മരണം, ന ച കത്തുരഹിതോ പാണാതിപാതപ്പയോഗോ നിരീഹകേസുപി സങ്ഖാരേസു സന്നിഹിതതാമത്തേന ഉപകാരകേസു അത്തനോ അത്തനോ അനുരൂപഫലുപ്പാദനേ നിയതേസു കാരണേസു കത്തുവോഹാരസിദ്ധിതോ യഥാ "പദീപോ പകാസേതി, നിസാകരോ ചന്ദിമാ"തി. ന ച കേവലസ്സ വധാധിപ്പായസഹഭുനോ ചിത്തചേതസികകലാപസ്സ പാണാതിപാതോ ഇച്ഛിതോ സന്താനവസേന അവട്ഠിതസ്സേവ പടിജാനനതോ, സന്താനവസേന പവത്തമാനാനഞ്ച പദീപാദീനം അത്ഥകിരിയാസിദ്ധി

ദിസ്സതീതി അത്ഥേവ പാണാതിപാതേന കമ്മുനാ ബദ്ധോ. അയഞ്ച വിചാരോ അദിന്നാദാനാദീസുപി യഥാസമ്ഭവം വിഭാവേതബ്ബോ.

വോരോപേതും ന സക്കാതി ഉപക്കമേന വോരോപേതും ന സക്കാ. **സത്തട്ഠജവനവാരമത്തന്തി ഖുദ്ദകഭാണകാനം** മതേന വുത്തം. **സംയുത്തഭാണകാ** പന "രൂപസന്തതി അരൂപസന്തതീ"തി ദ്വേ സന്തതിയോ വത്വാ "ഉദകം അക്കമിത്വാ ഗതസ്സ യാവ തീരേ അക്കന്തഉദകലേഖാ ന വിപ്പസീദതി, അദ്ധാനതോ ആഗതസ്സ യാവ കായേ ഉസുമഭാവോ ന വൂപസമ്മതി, ആതപാ ആഗന്ത്വാ ഗബ്ഭം പവിട്ഠസ്സ യാവ അന്ധകാരഭാവോ ന വിഗച്ഛതി, അന്തോഗബ്ഭേ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരിത്വാ ദിവാ വാതപാനം വിവരിത്വാ ഓലോകേന്തസ്സ യാവ അക്ഖീനം ഫന്ദനഭാവോ ന വൂപസമ്മതി, അയം രൂപസന്തതി നാമ. ദ്വേ തയോ ജവനവാരാ അരൂപസന്തതി നാമാ"തി വത്വാ "തദുഭയമ്പി സന്തതിപച്ചുപ്പന്നം നാമാ"തി വദന്തി . **മജ്ഝിമഭാണകാ** പന വദന്തി "ഏകദ്വേസന്തതിവാരപരിയാപന്നം സന്തതിപച്ചുപ്പന്നം. തത്ഥ അന്ധകാരേ നിസീദിത്വാ ആലോകട്ഠാനം ഗതസ്സ ന ച താവ ആരമ്മണം പാകടം ഹോതി. യാവ പന തം പാകടം ഹോതി, ഏത്ഥന്തരേ പവത്താ രൂപസന്തതി അരൂപസന്തതി വാ ഏകദ്വേസന്തതിവാരാ നാമാതി വേദിതബ്ബാ. ആലോകട്ഠാനേ ചരിത്വാ ഓവരകം പവിട്ഠസ്സപി ന താവ സഹസാ രൂപം പാകടം ഹോതി. യാവ പന തം പാകടം ഹോതി, ഏത്ഥന്തരേ പവത്താ രൂപസന്തതി അരൂപസന്തതി വാ ഏകദ്വേസന്തതിവാരാ വേദിതബ്ബാ. ദൂരേ ഠത്വാ പന രജകാനം ഹത്ഥവികാരം ഘണ്ടിഭേരിആകോടനവികാരഞ്ച ദിസ്വാപി ന താവ സദ്ദം സുണാതി. യാവ പന തം സുണാതി, ഏതസ്മിമ്പി അന്തരേ ഏകദ്വേസന്തതിവാരാ വേദിതബ്ബാ"തി. ഏത്ഥ ച ആലോകട്ഠാനതോ ഓവരകം പവിട്ഠസ്സ പഗേവ തത്ഥ നിസിന്നസ്സ യാവ രൂപഗതം പാകടം ഹോതി, തത്ഥ ഉപഡ്ഢവേലാ അവിഭൂതപ്പായാ, ഉപഡ്ഢവേലാ വിഭൂതപ്പായാ തദുഭയം ഗഹേത്വാ "ദ്വേസന്തതിവാരാ"തി വുത്തം, തയിദം ന സബ്ബസാധാരണം, ഏകച്ചസ്സ സീഘമ്പി പാകടം ഹോതീതി "ഏകദ്വേസന്തതിവാരാ"തി ഏകഗ്ഗഹണമ്പി കതം.

സഭാഗസന്തതിവസേനാതി കുസലാകുസലസോമനസ്സുപേക്ഖാദിനാ സഭാഗസന്തതിവസേന. ഇമിനാ അരൂപസന്തതി ദസ്സിതാ. **സത്തട്ഠജവനവാരമത്തന്തി** ച കാമാവചരജവനവസേനേവ വേദിതബ്ബം, ന ഇതരജവനവസേന. ന ഹി തേ പരിമിതകാലാ, അന്തരാ പവത്തഭവങ്ഗാദയോപി തദന്തോഗധാതി ദട്ഠബ്ബാ. **യാവ വാ ഉണ്ഹതോ ആഗന്ത്വാതിആദിനാ** പന രൂപസന്തതിം ദസ്സേതി. **അന്ധകാരം ഹോതീതി** അന്ധകാരം ന വിഗച്ഛതി. സന്തതിപച്ചുപ്പന്നഞ്ചേത്ഥ അട്ഠകഥാസു ആഗതം, അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നം സുത്തേ. തഥാ ഹി **ഭദ്ദേകരത്തസുത്തേ** അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നം സന്ധായ "യോ ചാവുസോ മനോ, യേ ച ധമ്മാ, ഉഭയമേതം പച്ചുപ്പന്നം, തസ്മിം ചേ പച്ചുപ്പന്നേ ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധം ഹോതി വിഞ്ഞാണം, ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധത്താ വിഞ്ഞാണസ്സ തദഭിനന്ദതി, തദഭിനന്ദന്തോ പച്ചുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു സംഹീരതീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൨൮൪) വുത്തം. ഏത്ഥ ഹി **മനോതി** സസമ്പയുത്തം വിഞ്ഞാണമാഹ. **ധമ്മാതി** ആരമ്മണധമ്മാ. **മനോതി** വാ മനായതനം. **ധമ്മാതി** വേദനാദയോ അരൂപക്ഖന്ധാ. **ഉഭയമേതം പച്ചുപ്പന്നന്തി** അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നം ഏതം ഉഭയം ഹോതീതി അത്ഥോ. **വിഞ്ഞാണന്തി** നികന്തിവിഞ്ഞാണം. തഞ്ഹി തസ്മിം പച്ചുപ്പന്നേ ഛന്ദരാഗവസേന പടിബദ്ധം ഹോതി. **അഭിനന്ദതീതി** തണ്ഹാദിട്ഠാഭിനന്ദനാഹി അഭിനന്ദതി . തഥാഭൂതോ ച വത്ഥുപരിഞ്ഞായ അഭാവതോ തേസു പച്ചുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു **സംഹീരതി,** തണ്ഹാദിട്ഠീഹി ആകഡ്ഢീയതീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച "ദ്വാദസായതനാനി ഏകം പച്ചുപ്പന്ന"ന്തി ആഗതത്താ തത്ഥ പവത്തോ ഛന്ദരാഗോ അദ്ധാപച്ചുപ്പന്നാരമ്മണോ, ന ഖണപച്ചുപ്പന്നാരമ്മണോതി വിഞ്ഞായതി.

സത്തോതി ഖന്ധസന്താനോ. തത്ഥ ഹി സത്തപഞ്ഞത്തി. **ജീവിതിന്ദ്രിയന്തി** രൂപാരൂപജീവിതിന്ദ്രിയം. രൂപജീവിതിന്ദ്രിയേ ഹി വികോപിതേ ഇതരമ്പി തംസമ്ബന്ധതായ വിനസ്സതീതി. **തം വുത്തപ്പകാരമേവാതി** തം ജീവിതിന്ദ്രിയാതിപാതനവിധാനം ഹേട്ഠാ വുത്തപ്പകാരമേവ. സരസേനേവ പതനസഭാവസ്സ അന്തരാ ഏവ അതീവ പാതനം അതിപാതോ, സണികം പതിതും അദത്വാ സീഘപാതനന്തി അത്ഥോ. അതിക്കമ്മ വാ സത്ഥാദീഹി അഭിഭവിത്വാ പാതനം അതിപാതോ, പാണസ്സ അതിപാതോ **പാണാതിപാതോ**. യായ ചേതനായ പവത്തമാനസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ നിസ്സയഭൂതേസു മഹാഭൂതേസു ഉപക്കമകരണഹേതു തംമഹാഭൂതപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജനമഹാഭൂതാ നുപ്പജ്ജിസ്സന്തി, സാ താദിസപ്പയോഗസമുട്ഠാപികാ വധകചേതനാ പാണാതിപാതോ. തേനാഹ **"യായ ചേതനായാ"**തിആദി.

പഹരണന്തി കായവിഞ്ഞത്തിസഹിതായ വധകചേതനായ അധിപ്പേതത്ഥസാധനം. **ആണാപനന്തി** വചീവിഞ്ഞത്തിസഹിതായ വധകചേതനായ അധിപ്പേതത്ഥസാധനം. തേനേവ "സാവേതുകാമോ ന സാവേതീ"തിആദി വുത്തം. **ഉപനിക്ഖിപനന്തി** അസിആദീനം തസ്സ ഉപനിക്ഖിപനം.

അട്ഠകഥാസു വുത്തമത്ഥം സങ്ഖിപിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"സങ്ഖേപതോ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിജ്ജാപരിജപ്പനന്തി** മന്തപരിജപ്പനം. ഇദാനി അട്ഠകഥാസു വിത്ഥാരിതമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"അട്ഠകഥാസു പനാ"**തിആദി. തത്ഥ **ആഥബ്ബണികാതി** ആഥബ്ബണവേദവേദിനോ. **ആഥബ്ബണം പയോജേന്തീതി** ആഥബ്ബണവേദവിഹിതം മന്തം തത്ഥ വുത്തവിധിനാ പയോജേന്തി. ആഥബ്ബണികാ ഹി സത്താഹം അലോണകം ഭുഞ്ജിത്വാ ദബ്ബേ അത്ഥരിത്വാ പഥവിയം സയമാനാ തപം ചരിത്വാ സത്തമേ ദിവസേ സുസാനഭൂമിം സജ്ജേത്വാ സത്തമേ പദേ ഠത്വാ ഹത്ഥം വട്ടേത്വാ വട്ടേത്വാ മുഖേന വിജ്ജം പരിജപ്പന്തി, അഥ നേസം കമ്മം സമിജ്ഝതി. **പടിസേനായാതി** ഇദം ഹേട്ഠാ ഉപരി വാ പദദ്വയേന സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛതി. **ഈതിം ഉപ്പാദേന്തീതി** ഡംസിത്വാ മാരണത്ഥായ വിച്ഛികാദീനം വിസ്സജ്ജനവസേന പീളം ഉപ്പാദേന്തി . ഏതീതി **ഈതി. ഉപദ്ദവന്തി** തതോ അധികതരപീളം. **പജ്ജരകന്തി** വിസമജ്ജരം. **സൂചികന്തി** അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി സൂചീഹി വിയ വിജ്ഝിത്വാ പവത്തമാനം സൂലം. **വിസൂചികന്തി** സസൂലം ആമാതിസാരം. **പക്ഖന്ദിയന്തി** രത്താതിസാരം. **വിജ്ജം പരിവത്തേത്വാതി** ഗന്ധാരവിജ്ജാദികം അത്തനോ വിജ്ജം കതുപചാരം പരിജപ്പിത്വാ മന്തപഠനക്കമേന പഠിത്വാ. **തേഹീതി** തേഹി വത്ഥൂഹി.

പയോജനന്തി പവത്തമാനം. **ദിസ്വാതിആദി** ദിട്ഠവിസാദീനം യഥാക്കമേന വുത്തം. **ദ്വത്തിബ്യാമസതപ്പമാണനാഗുദ്ധരണേതി** ദ്വത്തിബ്യാമസതപ്പമാണേ മഹാകായേ നിമ്മിനിത്വാ ഠിതാനം നാഗാനം ഉദ്ധരണേ. **കുമ്ഭണ്ഡാനന്തി** കുമ്ഭണ്ഡദേവാനം. തേ കിര ദേവാ മഹോദരാ ഹോന്തി, രഹസ്സങ്ഗമ്പി ച നേസം കുമ്ഭോ വിയ മഹന്തം ഹോതി, തസ്മാ "കുമ്ഭണ്ഡാ"തി വുച്ചന്തി. വേസ്സവണസ്സ യക്ഖാധിപതിഭാവേപി നയനാവുധേന കുമ്ഭണ്ഡാനം മരണസ്സ ഇധ വുത്തത്താ തേസുപി തസ്സ ആണാപവത്തി വേദിതബ്ബാ.

കേചീതി മഹാസങ്ഘികാ. "അഹോ വത യം തം കുച്ഛിഗതം ഗബ്ഭം ന സോത്ഥിനാ അഭിനിക്ഖമേയ്യാ"തി പാഠോ സുന്ദരതരോ. "അഹോ വതായം ത"ന്തിപി പാഠോ. "അയം ഇത്ഥീ തം കുച്ഛിഗതം ഗബ്ഭം ന സോത്ഥിനാ അഭിനിക്ഖാമേയ്യാ"തി വത്തബ്ബം. **കുലുമ്ബസ്സാതി** ഗബ്ഭസ്സ കുലസ്സേവ വാ, കുടുമ്ബസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. **ഭാവനാമയിദ്ധിയാതി** അധിട്ഠാനിദ്ധിം സന്ധായ വദന്തി. ഘടഭേദനം വിയ ഇദ്ധിവിനാസോ, അഗ്ഗിനിബ്ബാപനം വിയ

പരൂപഘാതോതി ഉപമാസംസന്ദനം. **തം തേസം ഇച്ഛാമത്തമേവാതി** ഏത്ഥായം വിചാരണാ - തുമ്ഹേ ഇദ്ധിയാ പരൂപഘാതം വദേഥ, ഇദ്ധി നാമ ചേസാ അധിട്ഠാനിദ്ധി വികുബ്ബനിദ്ധി മനോമയിദ്ധി ഞാണവിപ്ഫാരിദ്ധി സമാധിവിപ്ഫാരിദ്ധി അരിയിദ്ധി കമ്മവിപാകജിദ്ധി പുഞ്ഞവതോഇദ്ധി വിജ്ജാമയിദ്ധി തത്ഥ തത്ഥ സമ്മാപയോഗപച്ചയാ ഇജ്ഝനട്ഠേന ഇദ്ധീതി ദസവിധാ. തത്ഥ കതരം ഇദ്ധിം വദേഥാതി? ഭാവനാമയന്തി. കിം പന ഭാവനാമയിദ്ധിയാ പരൂപഘാതകമ്മം ഹോതീതി? ആമ ഏകവാരം ഹോതി. യഥാ ഹി ആദിത്തഘരസ്സ ഉപരി ഉദകഭരിതേ ഘടേ ഖിത്തേ ഘടോപി ഭിജ്ജതി, അഗ്ഗിപി നിബ്ബായതി, ഏവമേവ ഭാവനാമയിദ്ധിയാ ഏകവാരം പരൂപഘാതകമ്മം ഹോതി, തതോ പട്ഠായ പന സാ നസ്സതീതി. അഥ നേ "ഭാവനാമയിദ്ധിയാ നേവ ഏകവാരം, ന ദ്വേ വാരേ പരൂപഘാതകമ്മം ഹോതീ"തി വത്വാ സഞ്ഞത്തിം ആഗച്ഛന്താ പുച്ഛിതബ്ബാ "ഭാവനാമയിദ്ധി കിം കുസലാ, അകുസലാ, അബ്യാകതാ, സുഖായ വേദനായ സമ്പയുത്താ, ദുക്ഖായ , അദുക്ഖമസുഖായ, സവിതക്കസവിചാരാ, അവിതക്കവിചാരമത്താ, അവിതക്കഅവിചാരാ, കാമാവചരാ, രൂപാവചരാ, അരൂപാവചരാ"തി.

ഇമം പന പഞ്ഹം യേ ജാനന്തി, തേ ഏവം വക്ഖന്തി "ഭാവനാമയിദ്ധി കുസലാ വാ ഹോതി അബ്യാകതാ വാ, അദുക്ഖമസുഖവേദനീയാ ഏവ, അവിതക്കഅവിചാരാ ഏവ, രൂപാവചരാ ഏവാ"തി. തേ വത്തബ്ബാ "പാണാതിപാതചേതനാ കുസലാകുസലാദീസു കതരം കോട്ഠാസം ഭജതീ"തി. ജാനന്താ വക്ഖന്തി "പാണാതിപാതചേതനാ അകുസലാവ, ദുക്ഖവേദനീയാവ, സവിതക്കസവിചാരാവ, കാമാവചരാ ഏവാ"തി. ഏവം സന്തേ "തുമ്ഹാകം കഥാ നേവ കുസലത്തികേന സമേതി, ന വേദനാത്തികേന, ന വിതക്കത്തികേന, ന പരിത്തത്തികേനാ"തി. കിം പന ഏവം മഹന്തം സുത്തം നിരത്ഥകന്തി? നോ നിരത്ഥകം, തുമ്ഹേ പനസ്സ അത്ഥം ന ജാനാഥ. **ഇദ്ധിമാ ചേതോവസിപ്പത്തോതി** ഏത്ഥ ഹി ന ഭാവനാമയിദ്ധി അധിപ്പേതാ, ആഥബ്ബണിദ്ധി പന അധിപ്പേതാ. സാ ഹി ഏത്ഥ ലബ്ഭമാനാ ലബ്ഭതീതി.

ഹരിതബ്ബം ഉപനിക്ഖിപിതബ്ബന്തി ഹാരം, ഹാരമേവ **ഹാരകന്തി** ആഹ **"അഥ വാ"**തിആദി. ജീവിതഹരണകം ഉപനിക്ഖിപിതബ്ബം വാ സത്ഥം **സത്ഥഹാരകന്തി** വികപ്പദ്വയേനാഹ. "ഹാരകസത്ഥ"ന്തി ച വത്തബ്ബേ **സത്ഥഹാരകന്തി** വിസേസനസ്സ പരനിപാതം കത്വാ വുത്തം. **യഥാ ലഭതി, തഥാ കരേയ്യാതി** അധിപ്പായത്ഥമാഹ. **ഉപനിക്ഖിപേയ്യാതി** "പരിയേസേയ്യാ"തി ഇമസ്സ സിഖാപ്പത്തമത്ഥം ദസ്സേതി. **ഇതരഥാതി** "പരിയേസേയ്യാ"തി ഇമസ്സ ഉപനിക്ഖിപേയ്യാതി ഏവമത്ഥം അഗ്ഗഹേത്വാ യദി പരിയേസനമത്തമേവ അധിപ്പേതം സിയാതി അത്ഥോ. **പരിയിട്ഠമത്തേനാതി** പരിയേസിതമത്തേന. "സത്ഥഹാരകം വാസ്സ പരിയേസേയ്യാ"തി ഇമിനാ വുച്ചമാനസ്സ അത്ഥസ്സ ബ്യഞ്ജനാനുരൂപതോ പരിപുണ്ണം കത്വാ അവുത്തത്താ ആഹ **"ബ്യഞ്ജനം അനാദിയിത്വാ"**തി. സസതി ഹിംസതീതി **സത്ഥം,** സസന്തി ഹിംസന്തി തേനാതി വാ **സത്ഥന്തി** ലഗുളപാസാണാദീനമ്പി സത്ഥസങ്ഗഹിതത്താ ആഹ - **"യം ഏത്ഥ ഥാവരപ്പയോഗസങ്ഗഹിതം സത്ഥം, തദേവ ദസ്സേതു"**ന്തി.

വുത്താവസേസന്തി വുത്തഅസിആദീഹി അവസിട്ഠം. **ലഗുളന്തി** മുഗ്ഗരസ്സേതം അധിവചനം. **സത്ഥസങ്ഗഹോതി** മാതികായം "സത്ഥഹാരക"ന്തി ഏത്ഥ വുത്തസത്ഥസങ്ഗഹോ. **യസ്മാ...പേ॰... തസ്മാ ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ പദഭാജനം വുത്തന്തി** ഈദിസം ഹേട്ഠാ വുത്തവിഭങ്ഗനയഭേദദസ്സനന്തി വേദിതബ്ബം. **നരകേ വാ പപതാതിആദീതി** ഏത്ഥ ആദി-സദ്ദേന "പപാതേ വാ പപതാ"തി പരതോ വുത്തം അവുത്തഞ്ച "രുക്ഖതോ വാ പപതാ"തിആദി സബ്ബം മരണൂപായം സങ്ഗണ്ഹാതി. തേനേവാഹ **"ന ഹി സക്കാ സബ്ബം സരൂപേനേവ വത്തു"**ന്തി. **പരതോ വുത്തനയത്താതി** പരതോ നിഗമനവസേന വുത്തസ്സ ദുതിയപദസ്സ പദഭാജനേ വുത്തനയത്താ. **അത്ഥതോ വുത്തമേവാതി** മരണൂപായസ്സ ബഹുവിധതാനിദസ്സനത്ഥം, തതോ ഏകദേസേ ദസ്സിതേ സബ്ബം വുത്തമേവ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **ന ഹി സക്കാ...പേ॰... വത്തുന്തി** "രുക്ഖതോ വാ പപതാ"തിആദിനാ സരൂപതോ സബ്ബം മരണൂപായം പരിയോസാനം പാപേത്വാ ന സക്കാ വത്തുന്തി അത്ഥോ.

മതം തേ ജീവിതാ സേയ്യോതി ഏത്ഥ വുത്തമരണം യസ്മാ ഇതി-സദ്ദോ നിദസ്സേതി, തസ്മാ തത്ഥ വുത്തമരണം ഇതി-സദ്ദസ്സ അത്ഥോതി തമ്പി ഗഹേത്വാ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ - **"മരണചിത്തോ മരണമനോതി അത്ഥോ"**തി. **ചിത്തസ്സ അത്ഥദീപനത്ഥം വുത്തോതി** ചിത്ത-സദ്ദസ്സ വിചിത്താദിഅനേകത്ഥവിസയത്താ നായം ചിത്ത-സദ്ദോ ഇധ അഞ്ഞസ്മിം അത്ഥേ വത്തമാനോ ദട്ഠബ്ബോ, അപി തു വിഞ്ഞാണസ്മിംയേവ വത്തമാനോ വേദിതബ്ബോതി തസ്സ അത്ഥസ്സ നിയമനത്ഥം വുത്തോ. ഇമിനാ പുനരുത്തിദോസസ്സപി ഇധ അനവകാസോതി ദസ്സേതി. **ന താവ അത്ഥോ വുത്തോതി** "ഇതി ചിത്തമനോ"തി ഉദ്ധരിത്വാപി ഇതി-സദ്ദനിദസ്സിതസ്സ മരണസ്സ അപരാമട്ഠഭാവതോ വുത്തം. താവ-സദ്ദേന പന പരതോ "ചിത്തസങ്കപ്പോ"തി ഇമസ്സ പദഭാജനേ "മരണസഞ്ഞീ"തിആദിനാ ഇതിസദ്ദത്ഥസ്സ വക്ഖമാനതം വിഭാവേതി. തഥ ഹി ഇതി-സദ്ദനിദസ്സിതം മരണസങ്ഖാതമത്ഥം ഗഹേത്വാ "മരണസഞ്ഞീ മരണചേതനോ മരണാധിപ്പായോ"തി വുത്തം. തേനേവാഹ - **"ചിത്തസങ്കപ്പോതി ഇമസ്മിം പദേ അധികാരവസേന ഇതിസദ്ദോ ആഹരിതബ്ബോ"**തി. കസ്മാ ആഹരിതബ്ബോതി ആഹ **"ഇദഞ്ഹീ"**തിആദി. കഥം പനേതം വിഞ്ഞായതീതി ആഹ **"തഥാ ഹിസ്സാ"**തിആദി. **അസ്സാതി** ഇതി-സദ്ദസ്സ. **തമേവ അത്ഥന്തി** മരണസങ്ഖാതമത്ഥം. "മരണസഞ്ഞീ"തിആദീസു ഹി മരണം ഇതി-സദ്ദസ്സ അത്ഥോ, "സഞ്ഞീ"തിആദി സങ്കപ്പസദ്ദസ്സ. ചിത്തസദ്ദസ്സ പനേത്ഥ വിചിത്തവചനതാ സങ്കപ്പസദ്ദസ്സ സഞ്ഞാചേതനാധിപ്പായവസേന തിധാ അത്ഥം ദസ്സേന്തേന വിഭാവിതാതി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവാഹ - **"ചിത്തോ നാനപ്പകാരകോ സങ്കപ്പോ"**തിആദി. അധിപ്പായസദ്ദേന കിമേത്ഥ വുത്തന്തി ആഹ - **"അധിപ്പായോതി വിതക്കോ വേദിതബ്ബോ"**തി. **ന ഇദം വിതക്കസ്സ നാമന്തി** ഇദം പന ന കേവലം വിതക്കസ്സേവ നാമന്തി ദസ്സേതും വുത്തം. പാകടത്താ ഓളാരികത്താ ച ഉച്ചാകാരതാ വേദിതബ്ബാ, അപാകടത്താ അനോളാരികത്താ ച അവചാകാരതാ.

ഥേര്. കായേകദേസേപി കായ-സദ്ദോ വത്തതീതി ആഹ **"ഹത്ഥേന വാ"**തിആദി. **പഹരണേനാതി** സത്ഥേന. സത്ഥഞ്ഹി പഹരന്തി ഏതേനാതി പഹരണന്തി വുച്ചതി. **കമ്മുനാ ബജ്ഝതീതി** പാണാതിപാതകമ്മുനാ ബജ്ഝതി, പാണാതിപാതകമ്മസ്സ സിദ്ധന്തി വുത്തം ഹോതി. **യോ കോചി മരതൂതി** ഏത്ഥ യസ്സ കസ്സചി ഏകസ്സേവ ജീവിതിന്ദ്രിയവിസയാ വധകചേതനാ പവത്തതി, ന പഹാരപച്ചയാ മരന്തസ്സേവ ജീവിതിന്ദ്രിയവിസയാ, നാപി സമൂഹസ്സാതി വേദിതബ്ബാ. **ഉഭയഥാപീതി** ഉദ്ദേസാനുദ്ദേസാനം വസേന. വധകചിത്തം പച്ചുപ്പന്നാരമ്മണമ്പി ജീവിതിന്ദ്രിയം പബന്ധവിച്ഛേദനവസേന ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തതീതി ആഹ **"പച്ഛാ വാ തേനേവ രോഗേനാ"**തിആദി. യേന ഹി പബന്ധോ വിച്ഛിജ്ജതി, താദിസം പയോഗം നിബ്ബത്തേന്തം തദാ വധകചിത്തം പവത്തന്തം പഹരിതമത്തേയേവ കമ്മുനാ ബജ്ഝതി. മനുസ്സഅരഹന്തസ്സ ച പുഥുജ്ജനകാലേയേവ സത്ഥപ്പഹാരേ വാ വിസേ വാ ദിന്നേപി യദി സോ അരഹത്തം പത്വാ തേനേവ മരതി, അരഹന്തഘാതകോ ഹോതിയേവ. യം പന പുഥുജ്ജനകാലേ ദിന്നം ദാനം അരഹത്തം പത്വാ പരിഭുഞ്ജതി, പുഥുജ്ജനസ്സേവ തം ദിന്നം ഹോതി.

നനു ച യഥാ അരഹത്തം പത്വാ പരിഭുത്തമ്പി പുഥുജ്ജനകാലേ ദിന്നം പുഥുജ്ജനദാനമേവ ഹോതി, ഏവം മരണാധിപ്പായേന പുഥുജ്ജനകാലേ പഹാരേ ദിന്നേ അരഹത്തം പത്വാ തേനേവ പഹാരേന മതേ കസ്മാ

അരഹന്തഘാതകോയേവ ഹോതി, ന പുഥുജ്ജനഘാതകോതി? വിസേസസബ്ഭാവതോ. ദാനഞ്ഹി ദേയ്യധമ്മസ്സ പരിച്ചാഗമത്തേന ഹോതി. തഥാ ഹി ദാനചേതനാ ചജിതബ്ബം വത്ഥും ആരമ്മണം കത്വാ ചജനമത്തമേവ ഹോതി, അഞ്ഞസന്തകകരണംവ തസ്സ ചജനം, തസ്മാ യസ്സ തം സന്തകം കതം, തസ്സേവ തം ദിന്നം ഹോതി, ന ഏവം വധോ. സോ ഹി പാണോ പാണസഞ്ഞിതാ വധകചേതനാ ഉപക്കമോ തേന മരണന്തി ഇമേസം പഞ്ചന്നം അങ്ഗാനം പാരിപൂരിയാവ ഹോതി, ന അപാരിപൂരിയാ. തസ്മാ അരഹത്തം പത്തസ്സേവ മരണന്തി അരഹന്തഘാതകോയേവ ഹോതി, ന പുഥുജ്ജനഘാതകോ. യസ്മാ പന "ഇമം മാരേമീ"തി യം സന്താനം ആരബ്ഭ മാരണിച്ഛാ, തസ്സ പുഥുജ്ജനഖീണാസവഭാവേന പയോഗമരണക്ഖണാനം വസേന സതിപി സന്താനഭേദേ അഭേദോയേവ, യദാ ച അത്ഥസിദ്ധി, തദാ ഖീണാസവഭാവോ, തസ്മാ അരഹന്തഘാതകോയേവ ഹോതീതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബം.

അഞ്ഞചിത്തേനാതി അവധാധിപ്പായേന അമാരേതുകാമതാചിത്തേന. **നത്ഥി പാണാതിപാതോ**തി അമാരേതുകാമതാചിത്തേന പഹടത്താ. കിഞ്ചാപി പഠമപ്പഹാരോ ന സയമേവ സക്കോതി മാരേതും, ദുതിയം പന ലഭിത്വാ സക്കോന്തോ ജീവിതവിനാസനഹേതു ഹോതി, തസ്മാ "പയോഗോ തേന ച മരണ"ന്തി ഇമിനാ സംസന്ദനതോ പഠമപ്പഹാരേനേവ കമ്മബദ്ധോ യുത്തോ, ന ദുതിയേന തസ്സ അഞ്ഞചിത്തേന ദിന്നത്താ. തേന വുത്തം **"ഉഭയേഹി മതേപി പഠമപ്പഹാരേനേവ കമ്മുനാ ബദ്ധോ"**തി.

കമ്മാപത്തിബ്യത്തിഭാവത്ഥന്തി ആനന്തരിയാദികമ്മവിഭാഗസ്സ പാരാജികാദിആപത്തിവിഭാഗസ്സ ച വിഭാവനത്ഥം. "ഏളകം മാരേമീ"തി പവത്തചേതനായ പുബ്ബഭാഗത്താ "ഇമം മാരേമീ"തി സന്നിട്ഠാപകചേതനായ തദാ സന്നിഹിതത്താ യഥാവത്ഥുകം കമ്മബദ്ധോ ഹോതിയേവാതി ആഹ **"ഇമം വത്ഥും മാരേമീതി ചേതനായ അത്ഥിഭാവതോ"**തിആദി. സബ്ബത്ഥ ഹി പുരിമം അഭിസന്ധിചിത്തം അപ്പമാണം തേന അത്ഥസിദ്ധിയാ അഭാവതോ, വധകചിത്തം പന തദാരമ്മണഞ്ച ജീവിതിന്ദ്രിയം അനന്തരിയാദിഭാവേ പമാണന്തി ദട്ഠബ്ബം. **ഘാതകോ ച ഹോതീ**തി പാണഘാതകോ ഹോതി, പാണാതിപാതകമ്മുനാവ ബദ്ധോ ഹോതീതി അത്ഥോ. **പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബ**ന്തി യഥാക്കമം പാരാജികഥുല്ലച്ചയപാചിത്തിയാനി വേദിതബ്ബാനി. "മാതാപിതുഅരഹന്താനം അഞ്ഞതരം മാരേമീ"തി ഗുണമഹന്തേസു പവത്തപുബ്ബഭാഗചേതനായ ദാരുണഭാവതോ തഥാവിധപുബ്ബഭാഗചേതനാപരിവാരാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ ദാരുണാവ ഹോതീതി ആഹ - **"ഇധ പന ചേതനാ ദാരുണാ ഹോതീ"**തി. ഇമിനാ ച "ഏളകം മാരേസ്സാമീ"തി മാതാപിതുആദീനം മാരണേപി പുബ്ബഭാഗചേതനായ അദാരുണത്താ അഞ്ഞഥാ പവത്തആനന്തരിയകമ്മതോ ഏവം പവത്താനന്തരിയസ്സ നാതിദാരുണതാ വുത്താവ ഹോതീതി ദട്ഠബ്ബാ.

ലോഹിതകന്തി ലോഹിതമക്ഖിതം. **കമ്മം കരോന്തേ**തി യുദ്ധകമ്മം കരോന്തേ. **യഥാധിപ്പായം ഗതേ**തി യോധം വിജ്ഝിത്വാ പിതരി വിദ്ധേ. ഇദഞ്ച യഥാധിപ്പായം തേന തഥാവിദ്ധഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അയഥാധിപ്പായം പന ഉജുകമേവ ഗന്ത്വാ പിതരി വിദ്ധേപി മരണാധിപ്പായേന അത്തനാവ കതപ്പയോഗത്താ നേവത്ഥി വിസങ്കേതോതി വദന്തി. **ആനന്തരിയം പന നത്ഥീ**തി പിതരം ഉദ്ദിസ്സ കതപ്പയോഗാഭാവതോ.

അധിട്ഠായാതി മാതികാവസേന ആണത്തികപയോഗകഥാവണ്ണനാ

ഏവം വിജ്ഝാതി ഏവം ധനും കഡ്ഢേത്വാ വിജ്ഝ. **ഏവം പഹരാ**തി ഏവം ദള്ഹം അസിം ഗഹേത്വാ പഹര. **ഏവം ഘാതേഹീ**തി ഏവം കമ്മകാരണം കത്വാ മാരേഹി. **മജ്ഝേ**തി ഹത്ഥിനോ പിട്ഠിമജ്ഝേ. **ഏതേനാ**തി "അധിട്ഠഹിത്വാ ആണാപേതീ"തിആദിനാ. **തത്ഥാ**തി ആണത്തികപ്പയോഗേ.

കിഞ്ചാപി കിരിയവിസേസോ അട്ഠകഥാസു അനാഗതോ, പാളിയം പന "ഏവം വിജ്ഝ, ഏവം പഹര, ഏവം ഘാതേഹീ"തി കിരിയാവിസേസസ്സ പരാമട്ഠത്താ ആചരിയപരമ്പരായ ആഭതം കിരിയാവിസേസം പാളിയാ സംസന്ദനതോ ഗഹേത്വാ ദസ്സേന്തോ **"അപരോ നയോ"**തിആദിമാഹ. **ഛേദന**ന്തി ഹത്ഥാദിഛേദനം. **ഭേദന**ന്തി കുച്ഛിആദിഫാലനം. അഥ വാ ഉസുനാ **വിജ്ഝനം,** അസിനാ **ഛേദനം,** മുഗ്ഗരാദീഹി സീസാദി**ഭേദന**ന്തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **സങ്ഖമുണ്ഡക**ന്തി സങ്ഖമുണ്ഡകമ്മകാരണം. തം കരോന്താ ഉത്തരോട്ഠഉഭതോകണ്ണചൂളികഗലവാടകപരിച്ഛേദേന ചമ്മം ഛിന്ദിത്വാ സബ്ബകേസേ ഏകതോ ഗണ്ഠിം കത്വാ ദണ്ഡകേന പലിവേഠേത്വാ ഉപ്പാടേന്തി, സഹ കേസേഹി ചമ്മം ഉട്ഠഹതി, തതോ സീസകടാഹം ഥൂലസക്ഖരാഹി ഘംസിത്വാ ധോവന്താ സങ്ഖവണ്ണം കരോന്തി. **ഏവമാദീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന ബിലങ്ഗഥാലികം രാഹുമുഖം ജോതിമാലികം ഹത്ഥപജ്ജോതികം ഏരകവത്തികം ചീരകവാസികം ഏണേയ്യകം ബളിസമംസികം കഹാപണികം ഖാരാപതച്ഛികം പലിഘപരിവത്തികം പലാലപീഠകന്തി ഏവമാദിം സബ്ബം കമ്മകാരണം സങ്ഗണ്ഹാതി.

തത്ഥ (അം നിം അട്ഠം വ.വ.ഏ) **ബിലങ്ഗഥാലിക**ന്തി കഞ്ജിയഉക്ഖലികകമ്മകാരണം. തം കമ്മം കരോന്താ സീസകപാലം ഉപ്പാടേത്വാ തത്തം അയോഗുളം സണ്ഡാസേന ഗഹേത്വാ തത്ഥ പക്ഖിപന്തി, തേന മത്ഥലുങ്ഗം പക്കുഥിത്വാ ഉപരി ഉത്തരതി. **രാഹുമുഖ**ന്തി രാഹുമുഖകമ്മകാരണം. തം കരോന്തോ സങ്കുനാ മുഖം വിവരിത്വാ അന്തോമുഖേ ദീപം ജാലേന്തി, കണ്ണചൂളികാഹി വാ പട്ഠായ മുഖം നിഖാദനേന ഖണന്തി, ലോഹിതം പഗ്ഘരിത്വാ മുഖം പൂരേതി. **ജോതിമാലിക**ന്തി സകലസരീരം തേലപിലോതികായ വേഠേത്വാ ആലിമ്പേന്തി. **ഹത്ഥപജ്ജോതിക**ന്തി ഹത്ഥേ തേലപിലോതികായ വേഠേത്വാ ദീപം വിയ പജ്ജാലേന്തി. **ഏരകവത്തിക**ന്തി ഏരകവത്തകമ്മകാരണം. തം കരോന്താ ഹേട്ഠാഗീവതോ പട്ഠായ ചമ്മവട്ടേ കന്തിത്വാ ഗോപ്ഫകേ പാതേന്തി, അഥ നം യോത്തേഹി ബന്ധിത്വാ കഡ്ഢന്തി, സോ അത്തനോവ ചമ്മവട്ടേ അക്കമിത്വാ പതതി. **ചീരകവാസിക**ന്തി ചീരകവാസികകമ്മകാരണം. തം കരോന്താ തഥേവ ചമ്മവട്ടേ കന്തിത്വാ കടിയം ഠപേന്തി, കടിതോ പട്ഠായ കന്തിത്വാ ഗോപ്ഫകേസു ഠപേന്തി, ഉപരിമേഹി ഹേട്ഠിമസരീരം ചീരകനിവാസനനിവത്ഥം വിയ ഹോതി. **ഏണേയ്യക**ന്തി ഏണേയ്യകമ്മകാരണം. തം കരോന്താ ഉഭോസു കപ്പരേസു ച ജണ്ണുകേസു ച അയവലയാനി ദത്വാ അയസൂലാനി കോട്ടേന്തി, സോ ചതൂഹി അയസൂലേഹി ഭൂമിയം പതിട്ഠഹതി, അഥ നം പരിവാരേത്വാ അഗ്ഗിം കരോന്തി, തം കാലേന കാലം സന്ധിതോ സൂലാനി അപനേത്വാ ചതൂഹി അട്ഠികോടീഹിയേവ ഠപേന്തി.

ബളിസമംസികന്തി ഉഭതോമുഖേഹി ബളിസേഹി പഹരിത്വാ ചമ്മമംസനഹാരൂനി ഉപ്പാടേന്തി. **കഹാപണിക**ന്തി സകലസരീരം തിഖിണാഹി വാസീഹി കോടിതോ പട്ഠായ കഹാപണമത്തം കഹാപണമത്തം പാതേന്താ കോട്ടേന്തി. **ഖാരാപതച്ഛിക**ന്തി സരീരം തത്ഥ തത്ഥ ആവുധേഹി പഹരിത്വാ കോച്ഛേഹി ഖാരം ഘംസന്തി, ചമ്മമംസനഹാരൂനി പഗ്ഘരിത്വാ അട്ഠികസങ്ഖലികാവ തിട്ഠതി. **പലിഘപരിവത്തിക**ന്തി ഏകേന പസ്സേന നിപജ്ജാപേത്വാ കണ്ണഛിദ്ദേ അയസൂലം കോട്ടേത്വാ പഥവിയാ ഏകാബദ്ധം കരോന്തി, അഥ നം പാദേ ഗഹേത്വാ ആവിഞ്ഛന്തി. **പലാലപീഠക**ന്തി ഛേകോ കാരണികോ ഛവിചമ്മം അച്ഛിന്ദിത്വാ നിസദപോതേഹി അട്ഠീനി ഭിന്ദിത്വാ കേസേസു ഗഹേത്വാ ഉക്ഖിപതി,

മംസരാസിയേവ ഹോതി, അഥ നം കേസേഹേവ പരിയോനന്ധിത്വാ ഗണ്ഹന്താ പലാലവട്ടിം വിയ കത്വാ പലിവേഠേന്തി.

വത്ഥും വിസംവാദേത്വാ തതോ അഞ്ഞം മാരേതീതി സമ്ബന്ധോ. പുരിമപസ്സാദീനമ്പി വത്ഥുസഭാഗതോ വത്ഥുഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹണന്തി ആഹ **"പുരതോ പഹരിത്വാ"**തിആദി. ചിത്തേന "പുരതോ വാ"തി നിയമം കത്വാ വാ അകത്വാ വാ "പുരതോ പഹരിത്വാ മാരേഹീ"തി വുത്തേ സചേ അഞ്ഞത്ഥ പഹരിത്വാ മാരേതി, ലേസം ഓഡ്ഡേത്വാ അവുത്തത്താ വിസങ്കേതോവ ഹോതി. ചിത്തേന പന യത്ഥ കത്ഥചി പഹരിത്വാ മാരണം ഇച്ഛന്തോപി സചേ "പുരതോ പഹരിത്വാ മാരേഹീ"തി വദതി, തസ്സ ലേസം ഓഡ്ഡേത്വാ തഥാ വുത്തമത്ഥം ഠപേത്വാ തേനേവ ചിത്തേന സമുട്ഠാപിതവിഞ്ഞത്തികത്താ മനുസ്സവിഗ്ഗഹപാരാജികതോ പരിയായേന അമുച്ചനതോ "അഞ്ഞത്ഥ പഹരിത്വാ മാരിതേപി നേവത്ഥി വിസങ്കേതോ"തി വദന്തി, കേചി പന തം ന ഇച്ഛന്തി. **വത്ഥുവിസേസേനാതി** മാതുആദിവത്ഥുവിസേസേന . **കമ്മവിസേസോതി** ആനന്തരിയാദികമ്മവിസേസോ. **ആപത്തിവിസേസോതി** പാരാജികാദിആപത്തിവിസേസോ.

"ഏതം ഗാമേ ഠിത"ന്തി ഗാമോ പുഗ്ഗലനിയമനത്ഥം വുത്തോ, ന ഓകാസനിയമനത്ഥം, തസ്മാ ഓകാസം അനിയമേത്വാ പുഗ്ഗലസ്സേവ നിയമിതത്താ നത്ഥി വിസങ്കേതോ. **"ഗാമേയേ വാ"**തിആദീസു പന ഓകാസസ്സ നിയമിതത്താ അഞ്ഞത്ഥ മാരിതേ വിസങ്കേതോ വുത്തോ.

തുണ്ഡേനാതി ഖഗ്ഗകോടിയാ. **ഥരുനാതി** ഖഗ്ഗമുട്ഠിനാ.

"ഏതം ഗച്ഛന്ത"ന്തി ഗമനേന പുഗ്ഗലോവ നിയമിതോ, ന ഇരിയാപഥോ. തേനാഹ **"നത്ഥി വിസങ്കേതോ"**തി. **"ഗച്ഛന്തമേവാ"**തിആദിനാ ഇരിയാപഥോ നിയമിതോ. തേനാഹ **"വിസങ്കേതോ ഹോതീ"**തി.

"ദീഘം മാരേഹീ"തി വുത്തേപി ദീഘസണ്ഠാനാനം ബഹുഭാവതോ ഇത്ഥന്നാമം ഏവരൂപഞ്ച ദീഘന്തി അഞ്ഞേസം അസാധാരണലക്ഖണേന അനിദ്ദിട്ഠത്താ **"അനിയമേത്വാ ആണാപേതീ"**തി വുത്തം. തേനേവാഹ **"യം കിഞ്ചി താദിസം മാരേതീ"**തി. ഏത്ഥ ച "ചിത്തേന ബഹൂസു ദീഘസണ്ഠാനേസു ഏകം നിയമേത്വാ വുത്തേപി വാചായ അനിയമിതത്താ അഞ്ഞസ്മിം താദിസേ മാരിതേ നത്ഥി വിസങ്കേതോ"തി വദന്തി. പരപാണിമ്ഹി പാണസഞ്ഞിതാലക്ഖണസ്സ അങ്ഗസ്സ അഭാവതോ നേവത്ഥി പാണാതിപാതോതി ആഹ **"ആണാപകോ മുച്ചതീ"**തി. യദി ഏവം ഓകാസനിയമേ സതി കഥം പാണാതിപാതോതി? ഓകാസം നിയമേന്തസ്സ തസ്മിം ഓകാസേ നിസിന്നസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരമ്മണം ഹോതീതി ഗഹേതബ്ബം. ഓകാസഞ്ഹി നിയമേത്വാ നിദ്ദിസന്തോ തസ്മിം ഓകാസേ നിസിന്നം മാരാപേതുകാമോ ഹോതി, സയം പന തദാ തത്ഥ നത്ഥി, തസ്മാ ഓകാസേന സഹ അത്തനോ ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരമ്മണം ന ഹോതീതി വദന്തി.

അധിട്ഠായാതി മാതികാവസേന ആണത്തികപയോഗകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദൂതകഥാവണ്ണനാ

ഏവം ആണാപേന്തസ്സ ആചരിയസ്സ താവ ദുക്കടന്തി സചേ സാ ആണത്തി യഥാധിപ്പായം ന ഗച്ഛതി, ആചരിയസ്സ ആണത്തിക്ഖണേ ദുക്കടം. സചേ പന സാ ആണത്തി യഥാധിപ്പായം ഗച്ഛതി, യം പരതോ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, ആണത്തിക്ഖണേ തദേവ ഹോതി. അഥ സോ തം അവസ്സം ഘാതേതി, യം പരതോ "സബ്ബേസം ആപത്തി പാരാജികസ്സാ"തി വുത്തം, തതോ ഇമസ്സ തങ്ഖണേയേവ പാരാജികം ഹോതീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **ആചരിയേന** പന ഹേട്ഠാ അദിന്നാദാനകഥായം (പാരാ॰ ൧൧൧) വുത്തനയേനേവ അയമത്ഥോ സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി ഇധ ന വുത്തോ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ "ആപത്തി ദുക്കടസ്സാതി ഏവം ആണാപേന്തസ്സ ആചരിയസ്സ താവ ദുക്കടം. സചേ പന സാ ആണത്തി യഥാധിപ്പായം ഗച്ഛതി, യം പരതോ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം, ആണത്തിക്ഖണേ തദേവ ഹോതി. അഥ തം ഭണ്ഡം അവസ്സം ഹാരിയം ഹോതി, യം പരതോ 'സബ്ബേസം ആപത്തി പാരാജികസ്സാ'തി വുത്തം, തതോ ഇമസ്സ തങ്ഖണേയേവ പാരാജികം ഹോതീതി അയം യുത്തി സബ്ബത്ഥ വേദിതബ്ബാ"തി. **തേസമ്പി ദുക്കടന്തി** ആരോചനപച്ചയാ ദുക്കടം. **പടിഗ്ഗഹിതമത്തേതി** ഏത്ഥ അവസ്സം ചേ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, തതോ പുബ്ബേവ ആചരിയസ്സ ഥുല്ലച്ചയം, ന പന പടിഗ്ഗഹിതേതി ദട്ഠബ്ബം. കസ്മാ പനസ്സ ഥുല്ലച്ചയന്തി ആഹ **"മഹാജനോ ഹി തേന പാപേ നിയോജിതോ"**തി.

മൂലട്ഠസ്സേവ ദുക്കടന്തി ഇദം മഹാഅട്ഠകഥായം ആഗതനയദസ്സനമത്തം, ന പന തം ആചരിയസ്സ അധിപ്പേതം. തേനാഹ **"ഏവം സന്തേ"**തിആദി, ഏവം മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തനയേന അത്ഥേ സതീതി അത്ഥോ. **പടിഗ്ഗഹണേ ആപത്തിയേവ ന സിയാതി** വധകസ്സ "സാധു സുട്ഠൂ"തി മാരണപടിഗ്ഗഹണേ ദുക്കടാപത്തി ന സിയാ, ഏവം അനോളാരികവിസയേപി താവ ദുക്കടം ഹോതി, കിമങ്ഗം പന മാരണപടിഗ്ഗഹണേതി ദസ്സനത്ഥം സഞ്ചരിത്തപടിഗ്ഗഹണാദി നിദസ്സിതം. "അഹോ വത ഇത്ഥന്നാമോ ഹതോ അസ്സാ"തി ഏവം മരണാഭിനന്ദനേപി ദുക്കടേ സതി പഗേവ മാരണപടിഗ്ഗഹണേതി അധിപ്പായോ. **പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സേവേതം ദുക്കടന്തി** അവധാരണേന വിസങ്കേതത്താ ഇമസ്സ പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ മൂലട്ഠസ്സ നത്ഥേവ ആപത്തീതി ദസ്സേതി. കേചി പന "ഇധ വുത്തദുക്കടം പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സേവാതി ഏത്തകമേവ അവധാരണേന ദസ്സിതം, ന പന മൂലട്ഠസ്സ മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തദുക്കടം പടിക്ഖിത്ത"ന്തി വദന്തി. **പുരിമനയേതി** സമനന്തരാതീതേ അവിസക്കിയദൂതനിദ്ദേസേ. **ഏതന്തി** ദുക്കടം. യദി ഏവം കസ്മാ പാളിയം ന വുത്തന്തി ആഹ **"ഓകാസാഭാവേനാ"**തി. തത്ഥ മൂലട്ഠസ്സ ഥുല്ലച്ചയവചനതോ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ ദുക്കടം വത്തും ഓകാസോ നത്ഥീതി ഓകാസാഭാവേന ന വുത്തം, ന പന അഭാവതോതി അധിപ്പായോ.

ആണത്തിക്ഖണേ പുഥുജ്ജനോതി ഏത്ഥ അനാഗതേ വോരോപേതബ്ബജീവിതിന്ദ്രിയവസേന അത്ഥസാധികചേതനായ പവത്തത്താ അരഹന്തഘാതകോ ജാതോതി ദട്ഠബ്ബം.

ദൂതകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൭൩. സയം സങ്ഘത്ഥേരത്താ **"ഉപട്ഠാനകാലേ"**തി വുത്തം. **വാചായ വാചായ ദുക്കടന്തി** "യോ കോചി മമ വചനം സുത്വാ ഇമം ധാരേതൂ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന അവത്വാ കേവലം മരണാഭിനന്ദനവസേനേവ വുത്തത്താ "ചോരാപി നാമ തം ന ഹനന്തീ"തിആദിവാചാസുപി ദുക്കടമേവ വുത്തം. **അയമത്ഥോ ഏതേന വുത്തോതി** യഥാ സോ ജാനാതീതി സമ്ബന്ധോ. **വാക്യഭേദന്തി** വചീഭേദം. **ദ്വിന്നം ഉദ്ദിസ്സാതി** ദ്വേ ഉദ്ദിസ്സ, ദ്വിന്നം വാ മരണം ഉദ്ദിസ്സ. ഉഭോ ഉദ്ദിസ്സ മരണം സംവണ്ണേന്തസ്സ ചേതനായ ഏകത്തേപി "ദ്വേ പാണാതിപാതാ"തി വത്തബ്ബഭാവതോ ബലവഭാവം ആപജ്ജിത്വാ

പടിസന്ധിവിപാകസമനന്തരം പവത്തിയം അനേകാസുപി ജാതീസു അപരാപരിയചേതനാവസേന ദുക്ഖുപ്പാദനതോ മഹാവിപാകത്താ “അകുസലരാസീ”തി വുത്തം. ബഹൂ ഉദ്ദിസ്സ മരണസംവണ്ണനേപി ഏസേവ നയോ.

ഏവന്തി “സീസം വാ ഛിന്ദിത്വാ പപാതേ വാ പപതിത്വാ”തിആദിനാ. **ആരോചിതമത്തേ**തി വുത്തമത്തേ. യഥാ അരിയമഗ്ഗക്ഖണേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ച കിച്ചവസേന ഇജ്ഝന്തി, ഏവം ചേതനായ ഏകത്തേപി കിച്ചവസേന അനേകാ പാണാതിപാതാ ഇജ്ഝന്തീതി ആഹ **“തത്തകാ പാണാതിപാതാ”**തി. യഥാ ഹി അത്താനം സതം കത്വാ ദസ്സേതുകാമസ്സ “സതം ഹോമി സതം ഹോമീ”തി കതപരികമ്മവസേന ലദ്ധപച്ചുപ്പന്നപരിത്താരമ്മണം അഭിഞ്ഞാചിത്തം സതത്തോഗധാനം വണ്ണേസു ഏകസ്സ വണ്ണം ആരമ്മണം കത്വാപി സതം നിപ്ഫാദേതി, യഥാ ച ഏകസ്സ മരണേ പവത്തമാനാപി വധകചേതനാ സകലസരീരേ ഉപ്പജ്ജമാനം നിരുജ്ഝമാനഞ്ച സകലമ്പി ജീവിതിന്ദ്രിയം ഏകപ്പഹാരേനേവ ആലമ്ബിതുമസക്കുണേയ്യത്താ ഠാനപ്പത്തം ഏകദേസപ്പവത്തം ജീവിതിന്ദ്രിയം ആരമ്മണം കത്വാ ആരമ്മണഭൂതം സകലമ്പി ജീവിതിന്ദ്രിയം വിനാസേതി, ഏവമേവ പച്ചുപ്പന്നപരിത്താരമ്മണായ വധകചേതനായ മാരേതുകാമതായ പരിഗ്ഗഹിതസത്തേസു ഏകസ്സേവ ജീവിതിന്ദ്രിയേ ആരമ്മണേ കതേപി കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന സബ്ബേപി മാരിതാവ ഹോന്തി.

ഹത്ഥ. **യേസം ഹത്ഥതോ**തി യേസം ഞാതകപവാരിതാനം ഹത്ഥതോ. **തേസം മൂലം ദത്വാ മുച്ചതീ**തി ഇദം തേന കതപയോഗസ്സ പുന പാകതികഭാവാപാദനം അവസാനം പാപേത്വാ ദസ്സേതും വുത്തം. “മൂലേന കീതം പന പോത്ഥകം പോത്ഥകസാമികാനം ദത്വാ മുച്ചതിയേവാ”തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **കേനചി** പന “സചേ പോത്ഥകം സാമികാനം ദത്വാ മൂലം ന ഗണ്ഹാതി, ന മുച്ചതി അത്തനിയഭാവതോ അമോചിതത്താ”തി വത്വാ ബഹുധാ പപഞ്ചിതം, ന തം സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. പോത്ഥകസാമികാനഞ്ഹി പോത്ഥകേ ദിന്നേ അഞ്ഞേന കതം പടിലഭിത്വാ അത്തനാ കതപയോഗസ്സ നാസിതത്താ കഥം സോ ന മുച്ചേയ്യ, ന ച പരിച്ചത്തസ്സ അത്തനിയഭാവോ ദിട്ഠോതി. **ഗണ്ഠിപദേ** പന “സചേ മൂലേന കീതോ ഹോതി, പോത്ഥകസാമികാനം പോത്ഥകം, യേസം ഹത്ഥതോ മൂലം ഗഹിതം, തേസം മൂലം ദത്വാ മുച്ചതീതി കസ്മാ വുത്തം. പോത്ഥകനിമിത്തം മൂലസ്സ ഗഹിതത്താ അകപ്പിയമേതം. യദി ഹി പോത്ഥകസാമികസ്സ പോത്ഥകം ദത്വാ സയമേവ മൂലം ഗണ്ഹേയ്യ, അകപ്പിയമേവ തം. അഥാപി പോത്ഥകസാമികസ്സ സന്തികാ മൂലം അഗ്ഗഹേത്വാ സയമേവ തം പോത്ഥകം ഝാപേയ്യ, തഥാപി അഞ്ഞോ യേന സദ്ധാദേയ്യവിനിപാതനേ ആപത്തി, തസ്മാ ഏവമാഹാ”തി വുത്തം, തമ്പി ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. തസ്മാ **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തനയോവേത്ഥ സാരതോ ദട്ഠബ്ബോ. **“മരണവണ്ണം ലിഖിസ്സാമാ”തി ഏകജ്ഝാസയാ ഹുത്വാ**തി ഇദം തഥാ കരോന്തേ സന്ധായ വുത്തം, ഏവം പന അസംവിദഹിത്വാപി മരണാധിപ്പായേന തസ്മിം പോത്ഥകേ വുത്തവിധിം കരോന്തസ്സ പാരാജികമേവ.

പമാണേതി അത്തനാ സല്ലക്ഖിതേ പമാണേ. **തച്ഛേത്വാ**തി ഉന്നതപ്പദേസം തച്ഛേത്വാ. **പംസുപച്ഛി**ന്തി സബ്ബന്തിമം പംസുപച്ഛിം. “ഏത്തകം അല”ന്തി നിട്ഠാപേതുകാമതായ സബ്ബന്തിമപയോഗസാധികാ ചേതനാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ . **സുത്തന്തികത്ഥേരാ**തി വിനയേ അപകതഞ്ഞുനോ സുത്തന്തഭാണകാ. മഹാഅട്ഠകഥാചരിയത്ഥേരേയേവ സന്ധായ “വിനയം തേ ന ജാനന്തീതി ഉപഹാസവസേന സുത്തന്തികത്ഥേരാതി വുത്ത”ന്തിപി വദന്തി. ഏത്ഥ ച **മഹാഅട്ഠകഥായം** “ആവാടേ നിട്ഠിതേ പതിത്വാ മരന്തു, അനിട്ഠിതേ മാ മരന്തൂ”തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന കരോന്തം സന്ധായ സബ്ബന്തിമാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ വുത്താ, **മഹാപച്ചരിസങ്ഖേപട്ഠകഥാസു** പന പഠമപ്പഹാരതോ പട്ഠായ “ഇമസ്മിം ആവാടേ പതിത്വാ മരന്തൂ”തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന കരോന്തസ്സ യസ്മിം യസ്മിം പയോഗേ കതേ തത്ഥ പതിതാ മരന്തി, തംതംപയോഗസാധികം സന്നിട്ഠാപകചേതനം സന്ധായ “ഏകസ്മിമ്പി കുദാലപ്പഹാരേ ദിന്നേ”തിആദി വുത്തന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. തസ്മാ തേന തേന പരിയായേന അട്ഠകഥാവാദാനം അഞ്ഞമഞ്ഞാവിരോധോ യുത്തോ. അഥ വാ **മഹാഅട്ഠകഥായം** ഏകസ്മിംയേവ ദിവസേ അവൂപസന്തേനേവ പയോഗേന ഖണിത്വാ നിട്ഠാപേന്തം സന്ധായ സബ്ബന്തിമാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ വുത്താ, ഇതരാസു പന “ഇമസ്മിം പതിത്വാ മരന്തൂ”തി അധിപ്പായേന ഏകസ്മിം ദിവസേ കിഞ്ചി ഖണിത്വാ അപരസ്മിമ്പി ദിവസേ തഥേവ കിഞ്ചി കിഞ്ചി ഖണിത്വാ നിട്ഠാപേന്തം സന്ധായ വുത്തന്തി. ഏവമ്പി അട്ഠകഥാനം അഞ്ഞമഞ്ഞാവിരോധോ യുത്തോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി.

അത്തനോ ധമ്മതായാതി അജാനിത്വാ പക്ഖലിത്വാ വാ. **അരഹന്താപി സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തീ**തി അഞ്ഞേഹി പാതിയമാനാനം അമരിതുകാമാനമ്പി അരഹന്താനം മരണം സമ്ഭവതീതി വുത്തം. **പുരിമനയേ**തി “മരിതുകാമാ ഇധ മരിസ്സന്തീ”തി വുത്തനയേ. **തത്ഥ പതിതം ബഹി നീഹരിത്വാ**തി ഏത്ഥ “ഇമസ്മിം ആവാടേയേവ മരന്തൂതി നിയമാഭാവതോ ബഹി നീഹരിത്വാ മാരിതേപി പാരാജികം വുത്തം. ആവാടേ പതിത്വാ ഥോകം ചിരായിത്വാ ഗച്ഛന്തം ഗഹേത്വാ മാരിതേ ആവാടസ്മിംയേവ അഗ്ഗഹിതത്താ പാരാജികം ന ഹോതീ”തി വദന്തി, തം പന അട്ഠകഥായം “പതിതപ്പയോഗേന ഗഹിതത്താ”തി വുത്തഹേതുസ്സ ഇധാപി സമ്ഭവതോ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **അമരിതുകാമാ വാ**തിപി അധിപ്പായസ്സ സമ്ഭവതോ ഓപപാതികേ ഉത്തരിതും അസക്കുണിത്വാ മതേപി പാരാജികം വുത്തം. **നിബ്ബത്തിത്വാ**തി വുത്തത്താ പതനം ന ദിസ്സതീതി ചേ? ഓപപാതികസ്സ തത്ഥ നിബ്ബത്തിയേവ പതനന്തി നത്ഥി വിരോധോ. യസ്മാ മാതുയാ പതിത്വാ പരിവത്തിതലിങ്ഗായ മതായ സോ മാതുഘാതകോ ഹോതി, ന കേവലം മനുസ്സപുരിസഘാതകോ, തസ്മാ പതിതസ്സേവ വസേന ആപത്തീതി അധിപ്പായേന **“പതനരൂപം പമാണ”**ന്തി വുത്തം. ഇദം പന അകാരണം. “മനുസ്സഭൂതം മാതരം വാ പിതരം വാ അപി പരിവത്തലിങ്ഗം ജീവിതാ വോരോപേന്തസ്സ കമ്മം ആനന്തരിയം ഹോതീ”തി ഏത്തകമേവ ഹി അട്ഠകഥായം വുത്തം.

തത്ഥ ച ലിങ്ഗേ പരിവത്തേപി സോ ഏവ ഏകകമ്മനിബ്ബത്തോ ഭവങ്ഗപ്പബന്ധോ ജീവിതിന്ദ്രിയപ്പബന്ധോ ച, ന അഞ്ഞോതി “അപി പരിവത്തലിങ്ഗ”ന്തി വുത്തം. യോ ഹി ലിങ്ഗേ അപരിവത്തേ തസ്മിം അത്തഭാവേ ഭവങ്ഗജീവിതിന്ദ്രിയപ്പബന്ധോ , സോ ഏവ പരിവത്തേപി ലിങ്ഗേ തംയേവ ച ഉപാദായ ഏകജാതിസമഞ്ഞാ. ന ചേത്ഥ ഭാവകലാപഗതജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ വസേന ചോദനാ കാതബ്ബാ തദഞ്ഞസ്സേവ അധിപ്പേതത്താ. തഞ്ഹി തത്ഥ അവിച്ഛേദവുത്തിയാ പബന്ധവോഹാരം ലഭതി, ഇതരമ്പി വാ ഭാവാനുപാലതാസാമഞ്ഞേനാതി അനോകാസാവ ചോദനാ. തസ്മാ പരിവത്തേപി ലിങ്ഗേ തസ്സേവ ഏകകമ്മനിബ്ബത്തസ്സ സന്താനസ്സ ജീവിതാ വോരോപനതോ വോഹാരഭേദതോ സോ ഇത്ഥിഘാതകോ വാ ഹോതു പുരിസഘാതകോ വാ, ആനന്തരിയകമ്മതോ ന മുച്ചതീതി ഏത്തകമേവ തത്ഥ വത്തബ്ബം. ഇധ പന യംയംജാതികാ സത്താ ഹോന്തി, തേ മരണസമയേ അത്തനോ അത്തനോ ജാതിരൂപേനേവ മരന്തി, നാഞ്ഞരൂപേന, ജാതിവസേനേവ ച പാചിത്തിയഥുല്ലച്ചയപാരാജികേഹി ഭവിതബ്ബം. തസ്മാ നാഗോ വാ സുപണ്ണോ വാ യക്ഖരൂപേന വാ പേതരൂപേന വാ പതിത്വാ അത്തനോ തിരച്ഛാനരൂപേന മരതി, തത്ഥ പാചിത്തിയമേവ യുത്തം, ന ഥുല്ലച്ചയം തിരച്ഛാനഗതസ്സേവ മതത്താ. തേനേവ ദുതിയത്ഥേരവാദേ മരണരൂപം പമാണം, തസ്മാ പാചിത്തിയന്തി വുത്തം. അയമേവ ച വാദോ യുത്തതരോ, തേനേവ സോ പച്ഛാ വുത്തോ.

ഇമിനാവ നയേന മനുസ്സവിഗ്ഗഹേ നാഗസുപണ്ണസദിസേ തിരച്ഛാനഗതേ പതിത്വാ അത്തനോ രൂപേന മതേ പാചിത്തിയേന ഭവിതബ്ബം. ഏവം സന്തേ പാളിയം "യക്ഖോ വാ പേതോ വാ തിരച്ഛാനഗതമനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ തസ്മിം പതതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. പതിതേ ദുക്ഖാ വേദനാ ഉപ്പജ്ജതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. മരതി, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി കസ്മാ വുത്തന്തി ചേ? തത്ഥ കേചി വദന്തി - യക്ഖോ വാ പേതോ വാതി പഠമം സകരൂപേനേവ ഠിതേ യക്ഖപേതേ ദസ്സേത്വാ പുന അഞ്ഞരൂപേനപി ഠിതേ തേയേവ യക്ഖപേതേ ദസ്സേതും "തിരച്ഛാനഗതമനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ"തി വുത്തം, ന പന താദിസം തിരച്ഛാനഗതം വിസും ദസ്സേതും. തസ്മാ തിരച്ഛാനഗതവിഗ്ഗഹോ വാ മനുസ്സവിഗ്ഗഹോ വാ യക്ഖോ വാ പേതോ വാതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ കാതബ്ബാതി. **ഗണ്ഠിപദേസു** പന തീസുപി "പാളിയം മനുസ്സവിഗ്ഗഹേന ഠിതതിരച്ഛാനഗതാനം ആവേണികം കത്വാ ഥുല്ലച്ചയം വുത്തം വിയ ദിസ്സതീ"തി കഥിതം. **യക്ഖരൂപപേതരൂപേന മതേപി ഏസേവ നയോ**തി ഇമിനാ മരണരൂപസ്സേവ പമാണത്താ ഥുല്ലച്ചയം അതിദിസ്സതി.

മുധാതി അമൂലേന, കിഞ്ചി മൂലം അഗ്ഗഹേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **സോ നിദ്ദോസോ**തി തേന തത്ഥ കതപയോഗസ്സ അഭാവതോ. യദി പന സോപി തത്ഥ കിഞ്ചി കിഞ്ചി കരോതി, ന മുച്ചതിയേവാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"ഏവം പതിതാ"**തിആദി. തത്ഥ **ഏവ**ന്തി ഏവം മയാ കതേതി അത്ഥോ. **ന നസ്സിസ്സന്തീ**തി അദസ്സനം ന ഗമിസ്സന്തി, ന പലായിസ്സന്തീതി അധിപ്പായോ. **വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ**തി മൂലട്ഠം സന്ധായ വുത്തം. യദി പന പച്ഛിമോപി ലഭിത്വാ തത്ഥ വുത്തപ്പകാരം കിഞ്ചി കത്വാ പുന വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ ഏവം കരോതി, തസ്സപി ഏസേവ നയോ. **പംസുമ്ഹി പതിത്വാ മരതീ**തി അഭിനവപൂരിതേ പംസുമ്ഹി പാദേ പവേസേത്വാ ഉദ്ധരിതും അസക്കോന്തോ തത്ഥേവ പതിത്വാ മരതി. **ജാതപഥവീ ജാതാ**തി ഇദം സബ്ബഥാ മത്ഥകപ്പത്തം ഥിരഭാവം ദസ്സേതും വുത്തം. പംസുനാ പൂരേന്തേന പന പാദദണ്ഡാദീഹി മദ്ദനതാളനാദിനാ സുട്ഠുതരം ഥിരഭാവം ആപാദേത്വാ പകതിപഥവിയാ നിബ്ബിസേസേ കതേ ജാതപഥവീലക്ഖണം അപ്പത്തേപി മുച്ചതിയേവ. **ഓപാതം ഹരതീ**തി ഏത്ഥ പോക്ഖരണീസദിസത്താ മുച്ചതി.

ഹത്ഥാ മുത്തമത്തേതി ഓസ്സജ്ജേത്വാ ഹത്ഥതോ മുത്തമത്തേ. **വതിം കത്വാ**തി ഏത്ഥ യദി സോ പാസേ വുത്തപ്പകാരം കഞ്ചി വിസേസം ന കരോതി, അത്തനാ കതവതിയാ വിദ്ധംസിതായ മുച്ചതി. **ദള്ഹതരം വാ പാസയട്ഠിം ഠപേതീ**തി ഥിരഭാവത്ഥം അപരായ പാസയട്ഠിയാ സദ്ധിം ബന്ധിത്വാ വാ തമേവ വാ സിഥിലഭൂതം ദള്ഹതരം ബന്ധിത്വാ ഠപേതി. **ദള്ഹതരം വാ ഥിരതരം വാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **ഖാണുക**ന്തി പാസയട്ഠിബന്ധനഖാണുകം. സബ്ബത്ഥേവ മാരണത്ഥായ കതപ്പയോഗത്താ ന മുച്ചതി. **വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ**തി മൂലട്ഠസ്സേവ വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ.

തേന അലാതേന...പേ... ന മുച്ചതീതി ഏത്ഥ "പുബ്ബേ കതപ്പയോഗം വിനാസേത്വാ പച്ഛാ കുസലചിത്തേന പയോഗേ കതേപി ന മുച്ചതീതി ഇദം സന്ധായ ഗന്തബ്ബ"ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. അയം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ യുത്തോ സിയാ - ആദിതോയേവ മാരണത്ഥായ കതപ്പയോഗത്താ കതപരിയോസിതായ പാസയട്ഠിയാ തപ്പച്ചയാ യേ യേ സത്താ മരിസ്സന്തി, തേസം തേസം വസേന പഠമതരംയേവ പാണാതിപാതകമ്മസിദ്ധിതോ പച്ഛാ കുസലചിത്തേന അഞ്ഞഥാ കതേപി ന മുച്ചതീതി. **രജ്ജുകേ**തി ഖുദ്ദകരജ്ജുകേ. **സയം വട്ടിത**ന്തി ബഹുരജ്ജുകേ ഏകതോ കത്വാ അത്തനാ വട്ടിതം. **ഉബ്ബട്ടേത്വാ**തി തേ രജ്ജുകേ വിസും വിസും കത്വാ. **ഗരുകതരം കരോതീ**തി അതിഭാരിയം കരോതി. **പരിയേസിത്വാ കത**ന്തി അരഞ്ഞം ഗന്ത്വാ രുക്ഖം ഛിന്ദിത്വാ തച്ഛേത്വാ കതം.

൧൭൭. **ആലമ്ബനരുക്ഖോ വാ**തി തത്ഥജാതകം സന്ധായ വുത്തം. **തദത്ഥമേവാ**തി മാരണത്ഥമേവ. **വിസമണ്ഡല**ന്തി മഞ്ചപീഠാദീസു ആലിത്തം വിസമണ്ഡലം. **വത്വാ അസിം ഉപനിക്ഖിപതീ**തി ഏത്ഥ മുഖേന അവത്വാ വുത്തപ്പകാരം മനസാ ചിന്തേത്വാ ഉപനിക്ഖിപനേപി ഏസേവ നയോ. **പുരിമനയേനാ**തി "യേസം ഹത്ഥതോ മൂലം ഗഹിത"ന്തിആദിനാ. സരീരസ്സ വിരൂപഭാവകരണതോ കുട്ഠാദി **വിസഭാഗരോഗോ** നാമ, ജീവിതപ്പവത്തിയാ വാ അസഭാഗത്താ അനനുകൂലത്താ ഗണ്ഡപിളകാദി യോ കോചി ജീവിതപ്പവത്തിപച്ചനീകോ **വിസഭാഗരോഗോ**.

൧൭൮. **പരം വാ അമനാപരൂപ**ന്തി ഏത്ഥ അമനാപം രൂപം ഏതസ്സാതി അമനാപരൂപോതി ബാഹിരത്ഥസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. **മനാപിയേപി ഏസേവ നയോ**തി ഏതേന **മനാപികം രൂപം ഉപസംഹരതീ**തി ഏത്ഥ പരം വാ മനാപരൂപം തസ്സ സമീപേ ഠപേതി, അത്തനാ വാ മനാപിയേന രൂപേന സമന്നാഗതോ തിട്ഠതീതിആദി യോജേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. തേനേവ അഞ്ഞതരസ്മിം **ഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം -

> "മമാലാഭേന ഏസിത്ഥീ, മരതൂതി സമീപഗോ;
> ദുട്ഠചിത്തോ സചേ യാതി, ഹോതി സോ ഇത്ഥിമാരകോ.
>
> "ഭിക്ഖത്ഥായ സചേ യാതി, ജാനന്തോപി ന മാരകോ;
> അനത്ഥികോ ഹി സോ തസ്സാ, മരണേന ഉപേക്ഖകോ"തി.

അപരമ്പി തത്ഥേവ വുത്തം -

> "വിയോഗേന ച മേ ജായാ, ജനനീ ച ന ജീവതി;
> ഇതി ജാനം വിയുഞ്ജന്തോ, തദത്ഥീ ഹോതി മാരകോ.
>
> "പബ്ബജ്ജാദിനിമിത്തഞ്ചേ, യാതി ജാനം ന മാരകോ;
> അനത്ഥികോ ഹി സോ തേസം, മരണേന ഉപേക്ഖകോ"തി.

അലങ്കരിത്വാ ഉപസംഹരതീതി "അലാഭകേന സുസ്സിത്വാ മരതൂ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ഉപസംഹരതി. തേനേവ **"സചേ ഉത്തസിത്വാ മരതി, വിസങ്കേതോ"**തി വുത്തം. **അലാഭകേന സുസ്സിത്വാ മരതീ**തി ഏത്ഥ ച പാരാജികന്തി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ. **കുണപഗന്ധാ ചാ**തി അഹിആദികുണപാനം ഗന്ധാ. **ഹംസപുപ്ഫ**ന്തി ഹംസാദീനം പക്ഖലോമം സന്ധായ വദതി.

൧൭൯. **അസഞ്ചിച്ചാ**തി ഇദം മരണസംവത്തനികഉപക്കമസ്സ അസല്ലക്ഖണം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **"ഇമിനാ ഉപക്കമേനാ"**തിആദി. **അജാനന്തസ്സാ**തി ഇദം പന മരണസംവത്തനികഉപക്കമകരണസ്സ അജാനനം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **"ഇമിനാ അയം മരിസ്സതീ"**തിആദി. **നമരണാധിപ്പായസ്സാ**തി ഇദം ഉപക്കമം ജാനന്തസ്സപി മരണാധിപ്പായസ്സ അഭാവം സന്ധായ വുത്തന്തി ആഹ **"മരണം അനിച്ഛന്തസ്സാ"**തിആദി.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പകിണ്ണകകഥാവണ്ണനാ

ദോമനസ്സചിത്തേനേവ ഭണതീതി ഇമിനാ സന്നിട്ഠാപകചേതനാ ദുക്ഖവേദനായ സമ്പയുത്താ ഏവാതി ദസ്സേതി. സുഖബഹുലതായ ഹി രാജാനോ ഹസമാനാപി "ഘാതേഥാ"തി വദന്തി, ഹാസോ പന നേസം അനത്ഥവൂപസമാദിഅഞ്ഞവിസയോതി സന്നിട്ഠാപകചേതനാ ദുക്ഖവേദനായ സമ്പയുത്താ ഏവ. സതി പന ദോമനസ്സേ കഥം തം നപ്പകാസതീതി ആഹ **"സുഖവോകിണ്ണത്താ"**തിആദി, പുബ്ബാപരിയവസേന ഉഭോസു പസ്സേസു ഉപ്പജ്ജനകസുഖേഹി ആകിണ്ണത്താ ഉപ്പന്നസ്സ ച ദോമനസ്സസ്സ അനുപ്പബന്ധനേന പവത്തിയാ അഭാവതോ തദാ ഉപ്പന്നമ്പി ദോമനസ്സം നപ്പകാസതീതി അത്ഥോ.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൮൦. മരണത്ഥികാവ ഹുത്വാതി ഇമസ്സ കായസ്സ ഭേദേന സഗ്ഗപാപനാധിപ്പായത്താ അത്ഥതോ മരണത്ഥികാവ ഹുത്വാ. **മരണത്ഥികഭാവം അജാനന്താ**തി ഏവം അധിപ്പായിനോ മരണത്ഥികാ നാമ ഹോന്തീതി അത്തനോ മരണത്ഥികഭാവം അജാനന്താ. ന ഹി തേ അത്തനോ ചിത്തപ്പവത്തിം ന ജാനന്തി. **വോഹാരവസേനാ**തി പുബ്ബഭാഗവോഹാരവസേന, മരണാധിപ്പായസ്സ സന്നിട്ഠാപകചേതനാക്ഖണേ കരുണായ അഭാവതോ കാരുഞ്ഞേന പാസേ ബദ്ധസൂകരമോചനം വിയ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **യഥായുനാ**തി വുത്തമേവത്ഥം **യഥാനുസന്ധിനാ**തി പരിയായന്തരേന വുത്തം, യഥാനുസന്ധിനാ യഥായുപരിച്ഛേദേനാതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ **യഥാനുസന്ധിനാ**തി യഥാനുപ്പബന്ധേന, യാവ തസ്മിം ഭവേ സന്താനസ്സ അനുപ്പബന്ധോ അവിച്ഛിന്നപ്പവത്തി ഹോതി, താവ ഠത്വാതി വുത്തം ഹോതി.

അപ്പടിവേക്ഖിത്വാതി അനുപപരിക്ഖിത്വാ. **ഉദ്ധം വാ അധോ വാ സങ്കമന്തീ**തി പച്ഛാ ആഗതാനം ഓകാസദാനത്ഥം നിസിന്നപാളിയാ ഉദ്ധം വാ അധോ വാ ഗച്ഛന്തി. **പച്ചവേക്ഖണകിച്ചം നത്ഥീ**തി പച്ഛാ ആഗതേഹി ഉപപരിക്ഖണകിച്ചം നത്ഥി. ഹേട്ഠാ കിസ്മിഞ്ചി വിജ്ജമാനേ സാടകം വലി ന ഗണ്ഹാതീതി ആഹ **"തസ്മിം വലി ന പഞ്ഞായതീ"**തി. പടിവേക്ഖണഞ്ചേദം ഗിഹീനം സന്തകേയേവാതി ദട്ഠബ്ബം.

പാളിയം **മുസലേ ഉസ്സിതേ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപത്ഥമ്ഭേത്വാ ദ്വീസു മുസലേസു ഉസ്സിതേസൂതി അത്ഥോ. **ഉദുക്ഖലഭണ്ഡിക**ന്തി ഉദുക്ഖലത്ഥായ ആനീതം ദാരുഭണ്ഡം. **പടിബദ്ധ**ന്തി ഭോജനപടിബദ്ധം, ഭോജനന്തരായന്തി വുത്തം ഹോതി.

൧൮൧. അഗ്ഗകാരികന്തി ഏത്ഥ **കാരികാ**-സദ്ദസ്സ ഭാവവചനത്താ **"അഗ്ഗകിരിയ"**ന്തി അത്ഥം വത്വാപി യസ്മാ കിരിയം ദാതും ന സക്കാ, തസ്മാ ദാനസങ്ഖാതായ അഗ്ഗകിരിയായ യുത്തം പിണ്ഡപാതമേവ ഇധ ഉപചാരവുത്തിയാ "അഗ്ഗകിരിയാ"തി ഗഹേതബ്ബന്തി ആഹ **"പഠമം ലദ്ധപിണ്ഡപാത"**ന്തിആദി.

൧൮൨-൧൮൩. ദണ്ഡമുഗ്ഗരന്തി നിഖാദനമുഗ്ഗരം. **വിഭത്തിബ്യത്തയേനാ**തി വിഭത്തിവിപരിണാമേന. **വിസേസാധിഗമോ**തി സമാധി വിപസ്സനാ ച അതിവിയ പാകടത്താ **"ഹത്ഥപ്പത്തോ വിയ ദിസ്സതീ"**തി വുത്തം. **ഉപച്ഛിന്ദതീ**തി "വിസേസാധിഗമസ്സ വിക്ഖേപോ മാ ഹോതൂ"തി ആഹാരം ഉപച്ഛിന്ദതി. **വിസേസാധിഗമ**ന്തി ലോകുത്തരധമ്മപടിലാഭം. **ബ്യാകരിത്വാ**തി ആരോചേത്വാ. **ഉപച്ഛിന്ദതി, ന വട്ടതീ**തി യസ്മാ സഭാഗാനം ലജ്ജിഭിക്ഖൂനംയേവ അരിയാ അത്തനാ അധിഗതവിസേസം താദിസേ കാരണേ സതി ആരോചേന്തി, തേ ച ഭിക്ഖൂ അപ്പതിരൂപായ അനേസനായ പച്ചയം ന പരിയേസന്തി, തസ്മാ തേഹി പരിയേസിതപച്ചയേ കുക്കുച്ചം ഉപ്പാദേത്വാ ആഹാരം ഉപച്ഛിന്ദിതും ന വട്ടതീതി അത്ഥോ. സഭാഗാനഞ്ഹി ബ്യാകതത്താ ഉപച്ഛിന്ദിതും ന ലഭതി. തേ ഹി കപ്പിയഖേത്തം. തേനേവ "സഭാഗാനഞ്ഹി ലജ്ജിഭിക്ഖൂനം കഥേതും വട്ടതീ"തി ഇദം "ഉപച്ഛിന്ദതി, ന വട്ടതീ"തി ഇമസ്സ കാരണം ദസ്സേന്തേന വുത്തന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

അഥ വാ **വിസേസാധിഗമം ബ്യാകരിത്വാ**തി ഇദം വിസേസസ്സ അധിഗതഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അധിഗമന്തരായം അസങ്കന്തേനേവ ച ആഹാരുപച്ഛേദോ കാതബ്ബോതി അനുഞ്ഞാതത്താ അധിഗതേന ന കാതബ്ബോതി ദസ്സേതും **"വിസേസാധിഗമം ബ്യാകരിത്വാ ആഹാരം ഉപച്ഛിന്ദതി, ന വട്ടതീ"**തി വുത്തം. കിം പന അരിയാ അത്തനാ അധിഗതവിസേസം അഞ്ഞേസം ആരോചേന്തീതി ഇമിസ്സാ ചോദനായ **"സഭാഗാനഞ്ഹി ലജ്ജിഭിക്ഖൂനം കഥേതും വട്ടതീ"**തി വുത്തം. അയമേത്ഥ യുത്തതരോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി, **ഗണ്ഠിപദേ**പി അയമത്ഥോ ദസ്സിതോയേവാതി. **ഭണ്ഡകം ധോവന്താ**തി ചീവരം ധോവന്താ. **ധോവനദണ്ഡക**ന്തി ഭണ്ഡധോവനദണ്ഡം.

൧൮൪. അഹം കുക്കുച്ചകോതി "മമ കിരിയായ മരേയ്യ നു ഖോ, നോ വാ"തി ഏവം ജാതകുക്കുച്ചകോ. സബ്ബത്ഥാപി പനേത്ഥ ഏവരൂപേസു വത്ഥൂസു അമതേ ഥുല്ലച്ചയസ്സ വുത്തത്താ തേന കതപ്പയോഗേന ദുക്ഖവേദനാ ഉപ്പജ്ജതു വാ മാ വാ, പാരാജികായ അഭാവതോ ഭഗവതോ വചനേന ഥുല്ലച്ചയമേവാതി വദന്തി.

൧൮൫. ഗബ്ഭോ പതതി ഏതേനാതി **ഗബ്ഭപാതനം,** താദിസം ഭേസജ്ജം. തേനാഹ **"യേന പരിഭുത്തേനാ"**തിആദി . "മരണവണ്ണം വാ സംവണ്ണേയ്യാ"തി വുത്തത്താ പരിയായതോ ആപത്തിമോക്ഖോ ന ഹോതീതി ആഹ **"പരിയായോ നാമ നത്ഥീ"**തി.

ഗബ്ഭം ന ഗണ്ഹാതീതി ഗബ്ഭം ന ധാരേതി. വാതേന പാണകേഹി വാ ഗബ്ഭോ വിനസ്സന്തോ കമ്മം വിനാ ന നസ്സതീതി അധിപ്പായേന **"ദ്വീഹാകാരേഹീ"**തി വുത്തം. **ദീഘനികായട്ഠകഥായം** (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൬൩) പന "ഗബ്ഭോ ഹി വാതേന പാണകേഹി കമ്മുനാ ചാതി തീഹി കാരണേഹി വിനസ്സതീ"തി വത്വാ "കമ്മുനാ വിനസ്സന്തേ പന ബുദ്ധാപി പടിബാഹിതും ന സക്കോന്തീ"തി വുത്തം. തത്ഥ വാതേന പാണകേഹി വാ ഗബ്ഭേ വിനസ്സന്തേ ന പുരിമകമ്മുനാ ഓകാസോ കതോ, അപിച തപ്പച്ചയാ കമ്മം വിപച്ചതി, സയമേവ പന കമ്മുനാ ഓകാസേ കതേ ന ഏകന്തേന വാതോ പാണകാ വാ അപേക്ഖിതബ്ബാതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന കമ്മസ്സ വിസും കാരണഭാവോ വുത്തോതി ദട്ഠബ്ബം. പാണകാ ഖാദിത്വാ അന്തരധാപേന്തീതി യോജേതബ്ബം. അവിജായനത്ഥായ ഭേസജ്ജം ദേന്തസ്സ കുച്ഛിയം ഉപ്പജ്ജിത്വാ വിനസ്സിസ്സന്തീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ദിന്നേ ഓപാതക്ഖണനാദീസു വിയ കമ്മബദ്ധോ, കുച്ഛിയം ന ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തീതി ഇമിനാ പന അധിപ്പായേന ദിന്നേ നേവത്ഥി കമ്മബദ്ധോ.

സഹധമ്മികാനന്തി ഏകസ്സ സത്ഥുനോ സാസനേ സഹസിക്ഖമാനധമ്മാനം. പഞ്ചന്നമ്പി വിവട്ടനിസ്സിതസീലത്താ **"സമസീലസദ്ധാപഞ്ഞാന"**ന്തി വുത്തം. **ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോതി** അത്തനോ തേസം വാ ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ. ഗിലാനസ്സത്ഥായ അപ്പവാരിതട്ഠാനതോപി വിഞ്ഞത്തിയാ അനുഞ്ഞാതത്താ കതാപി അകതാ വിയാതി **അകതവിഞ്ഞത്തി,** "വദ, ഭന്തേ, പച്ചയേനാ"തി ഏവം അകതപവാരണട്ഠാനേ ച വിഞ്ഞത്തി **അകതവിഞ്ഞത്തി.**

പടിയാദിയതീതി സമ്പാദേതി. **അകാതും ന വട്ടതീതി** ഏത്ഥ ദുക്കടം വദന്തി. **സഹധമ്മികേസു വുത്തനയേനേവാതി** "ഇമേസമ്പി പഞ്ചന്നം അകതവിഞ്ഞത്തിയാപി ഭേസജ്ജം കാതും വട്ടതീ"തി **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** വുത്തത്താ കഥിതം. **യാവ ഞാതകാ പസ്സന്തീതി** യാവ തസ്സ ഞാതകാ പസ്സന്തി. പിതു ഭഗിനീ **പിതുച്ഛാ.** മാതു ഭാതാ **മാതുലോ. നപ്പഹോന്തീതി** കാതും ന സക്കോന്തി. **സചേപി ന യാചന്തീതി** "യാചിതും ദുക്ഖ"ന്തി അധിപ്പായേന യദി ന യാചന്തി. **ആഭോഗം കത്വാതി** ഇദം കത്തബ്ബതാദസ്സനവസേന വുത്തം, "ആഭോഗം പന അകത്വാപി ദാതും വട്ടതീ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** ലിഖിതം. **ഏതേ ദസ ഞാതകേ ഠപേത്വാതി** തേസം പുത്തനത്താദയോപി തപ്പടിബദ്ധത്താ ഞാതകാ ഏവാതി തേപി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹിതാ. തേന **അഞ്ഞേസന്തി** ഇമിനാ അഞ്ഞാതകാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. തേനേവാഹ **"ഏതേസം പുത്തപരമ്പരായാ"**തിആദി. **കുലപരിവട്ടോതി** കുലാനം പടിപാടി, കുലപരമ്പരാതി വുത്തം ഹോതി. "മയ്ഹം ദസ്സന്തി കരിസ്സന്തീ"തി പച്ചാസായ കരോന്തസ്സപി യാചിത്വാപി ഗഹേതബ്ബട്ഠാനതായ ഞാതകേസു വേജ്ജകമ്മം വാ കുലദൂസകാപത്തി വാ ന ഹോതീതി വദന്തി. **സബ്ബപദേസുപി വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോതി ചൂളമാതുയാതിആദീസു** സബ്ബപദേസു "ചൂളമാതുയാ സാമികോ"തിആദിനാ യോജേത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ.

വുത്തനയേന പരിയേസിത്വാതി ഇമിനാ "ഞാതിസാമണേരേഹി വാ"തിആദിനാ വുത്തമത്ഥം അതിദിസ്സതി. **അപച്ചാസീസന്തേനാതി** "മയ്ഹം ദസ്സന്തി കരിസ്സന്തീ"തി ഏവം അത്തനോ അത്ഥായ അപച്ചാസീസന്തേന. ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പന ഉപകാരകത്തം പച്ചാസീസന്തേന കാതും വട്ടതി. "ഭേസജ്ജം ആചിക്ഖഥാ"തി വുത്തേപി യഥാ **"അഞ്ഞമഞ്ഞം പന കഥാ കാതബ്ബാ"**തി ഇദം പരിയായത്താ വട്ടതി, ഏവം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന **"ഇദഞ്ചിദഞ്ച ഗഹേത്വാ കരോന്തീ"**തി ഇമിനാ പരിയായേന കഥേന്തസ്സപി നേവത്ഥി ദോസോതി ആചരിയാ.

വിനയലക്ഖണം അജാനന്തസ്സ അനാചരിയസ്സ തദനുരൂപവോഹാരാസമ്ഭവതോ ഈദിസസ്സ ലാഭസ്സ ഉപ്പത്തി നാമ നത്ഥീതി **"ആചരിയഭാഗോ നാമായ"**ന്തി വുത്തം, വിനയേ പകതഞ്ഞുനാ ആചരിയേന ലഭിതബ്ബഭാഗോ അയന്തി വുത്തം ഹോതി. പുപ്ഫപൂജനത്ഥായ ദിന്നേപി അകപ്പിയവോഹാരേന വിധാനസ്സ അയുത്തത്താ **"കപ്പിയവസേനാ"**തി വുത്തം, "പുപ്ഫം ആഹരഥാ"തിആദിനാ കപ്പിയവോഹാരവസേനാതി അത്ഥോ.

യദി "പരിത്തം കരോഥാ"തി വുത്തേ കരോന്തി, ഗിഹിവേയ്യാവച്ചകരണട്ഠാനേ തിട്ഠതീതി **"പരിത്തം കരോഥ, ഭന്തേതി വുത്തേ ന കാതബ്ബ"**ന്തി വുത്തം, **"ഭണഥാ"**തി വുത്തേ പന ധമ്മകഥായ അജ്ഝേസനട്ഠാനേ ഠിതത്താ **"കാതബ്ബ"**ന്തി വുത്തം. ധമ്മഞ്ഹി അനജ്ഝിട്ഠേനാപി കഥേതും വട്ടതി, പഗേവ അജ്ഝിട്ഠേന. **ചാലേത്വാ സുത്തം പരിമജ്ജിത്വാതി** പരിത്തം കരോന്തേന കാതബ്ബവിധിം ദസ്സേതി. **വിഹാരതോ...പേ॰... ദുക്കടന്തി** അഞ്ഞാതകാനംയേവ ദദതോ ദുക്കടം. **നോ ചേ ജാനന്തീതി** യദി ഏവം വത്തും ന ജാനന്തി. **ഉദകന്തി** ദക്ഖിണോദകം. പാദേസു അപനീതേസു അവമങ്ഗലസഞ്ഞിനോ ഹോന്തീതി ആഹ **"ന പാദാ അപനേതബ്ബാ"**തി . **ഗന്തും വട്ടതീതി** "പരിവാരത്ഥായ ആഗച്ഛന്തൂ"തി വുത്തേപി ഏവം സല്ലക്ഖേത്വാ ഗന്തും വട്ടതി.

അനാമട്ഠപിണ്ഡപാതോതി അപബ്ബജിതസ്സ ഹത്ഥതോ ലദ്ധോ അത്തനാ അഞ്ഞേന വാ പബ്ബജിതേന അഗ്ഗഹിതഅഗ്ഗോ പിണ്ഡപാതോ. **ഥാലകേതി** ഇമിനാ പത്തോപി ഗഹിതോയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. **ദാമരികചോരസ്സാതി** രജ്ജം പത്ഥയമാനസ്സ പാകടചോരസ്സ. **ചോരനാഗവത്ഥൂതി** ഏത്ഥ "ചോരനാഗസ്സ കിര ആമട്ഠം ദേന്തോ കുജ്ഝിസ്സതി, അനാമട്ഠം ന വട്ടതീതി ഥേരോ പത്തഗ്ഗഹണഹത്ഥേനേവ അഗ്ഗം ഗഹേത്വാ പത്തേ ഭത്തം സബ്ബമദാസി, സോ തേന തുസ്സി. 'ഏത്തകം മയ്ഹ'ന്തി ഭത്തസ്സ ഏകപസ്സേയേവ ഥോകം ഠപേത്വാപി പുന തേന സദ്ധിം സബ്ബമ്പി ദാതും വട്ടതീ"തി **ചൂളഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം.

ആമിസസ്സ ധമ്മസ്സ ച അലാഭേന അത്തനോ പരസ്സ ച അന്തരേ സമ്ഭവന്തസ്സ ഛിദ്ദസ്സ വിവരസ്സ ഭേദസ്സ പടിസന്ഥരണം പിദഹനം ഗണ്ഹനം **പടിസന്ഥാരോ.** അയഞ്ഹി ലോകസന്നിവാസോ അലബ്ഭമാനേന ആമിസേന ച ധമ്മേന ചാതി ദ്വീഹി ഛിദ്ദോ, തസ്സ തം ഛിദ്ദം യഥാ ന പഞ്ഞായതി, ഏവം പീഠസ്സ വിയ പച്ചത്ഥരണേന ആമിസേന ച ധമ്മേന ച പടിസന്ഥരണം ആമിസപടിസന്ഥാരോ ധമ്മപടിസന്ഥാരോ ചാതി വുച്ചതി. തത്ഥ ധമ്മപടിസന്ഥാരോ കസ്സചി ന കാതബ്ബോ നത്ഥി. യസ്സ കസ്സചി ഹി ഗഹട്ഠസ്സ വാ പബ്ബജിതസ്സ വാ ധമ്മേന സങ്ഗഹോ കാതബ്ബോയേവ. **"പടിസന്ഥാരോ പന കസ്സ കാതബ്ബോ, കസ്സ ന കാതബ്ബോ"**തി ഇദം പന ആമിസപടിസന്ഥാരം സന്ധായ വുത്തം. **ഉബ്ബാസേത്വാതി** സമന്തതോ തിയോജനം വിലുമ്പന്തോ മനുസ്സേ പലാപേത്വാ അഞ്ഞേസം അവാസം കത്വാ. **സങ്ഘസ്സത്ഥായ ആഹടാതി** പാകവട്ടതോ തംദിവസസ്സത്ഥായ ആഹടാ. **വരപോത്ഥചിത്തത്ഥരണന്തി** അനേകപ്പകാരഉത്തമരൂപവിചിത്തത്ഥരണം.

൧൮൭. സത്തരസവഗ്ഗിയേസു പുബ്ബേ ഏകസ്സ അങ്ഗുലിപതോദേന മാരിതത്താ സേസസോളസജനേസു ഉദരം ആരുഹിത്വാ നിസിന്നമേകം ഠപേത്വാ **"സേസാപി പന്നരസ ജനാ"**തി വുത്തം. **അദൂഹലപാസാണാ വിയാതി** അദൂഹലേ ആരോപിതപാസാണാ വിയ. **കമ്മാധിപ്പായാതി** തജ്ജനീയാദികമ്മകരണാധിപ്പായാ. **ആവാഹേത്വാതി** ആവിസാപേത്വാ. **വാളവിഹാരന്തി** ചണ്ഡസത്തേഹി അധിട്ഠിതവിഹാരം.

൧൮൯. യോ രുക്ഖേന ഓത്ഥതോപി ന മരതീതിആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം **ഭൂതഗാമസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** സയമേവ വക്ഖതി. ഏവഞ്ഹി തത്ഥ വുത്തം (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൯൦) -

> **"മനുസ്സവിഗ്ഗഹപാരാജികവണ്ണനായം** പന സബ്ബഅട്ഠകഥാസു 'സചേ ഭിക്ഖു രുക്ഖേന വാ അജ്ഝോത്ഥതോ ഹോതി ഓപാതേ വാ പതിതോ, സക്കാ ച ഹോതി ഏകേന പസ്സേന രുക്ഖം ഛിന്ദിത്വാ ഭൂമിം വാ ഖണിത്വാ നിക്ഖമിതും, ജീവിതഹേതുപി അത്തനാ ന കാതബ്ബം, അഞ്ഞേന പന ഭിക്ഖുനാ ഭൂമിം വാ ഖണിത്വാ രുക്ഖം വാ ഛിന്ദിത്വാ അല്ലരുക്ഖതോ വാ ദണ്ഡകം ഛിന്ദിത്വാ തം രുക്ഖം പവട്ടേത്വാ നിക്ഖമാപേതും വട്ടതി, അനാപത്തീ'തി വുത്തം. തത്ഥ കാരണം ന ദിസ്സതി, 'അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ദവഡാഹേ ഡയ്ഹമാനേ പടഗ്ഗിം ദാതും പരിത്തം കാതു'ന്തി (ചൂളവ॰ ൨൮൩) ഇദം പന ഏകമേവ സുത്തം ദിസ്സതി. സചേ ഏതസ്സ അനുലോമം, അത്തനോ ന വട്ടതി, അഞ്ഞസ്സ വട്ടതീതി ഇദം നാനാകരണം ന സക്കാ ലദ്ധും. അത്തനോ അത്ഥായ കരോന്തോ അത്തസിനേഹേന അകുസലചിത്തേനേവ കരോതി, പരോ പന കാരുഞ്ഞേന. തസ്മാ അനാപത്തീതി ചേ, ഏതമ്പി

അകാരണം. കുസലചിത്തേനപി ഹി ഇമം ആപത്തിം ആപജ്ജതി, സബ്ബട്ഠകഥാസു പന വുത്തത്താ ന സക്കാ പടിസേധേതും, ഗവേസിതബ്ബോ എത്ഥ യുത്തി, അട്ഠകഥാചരിയാനം വാ സദ്ധായ ഗന്തബ്ബ''ന്തി.

തസ്മാ യം എത്ഥ ഇതോ അഞ്ഞഥാ കേനചി പപഞ്ചിതം, **ഗണ്ഠിപദേസു** ച കാരണം വുത്തം, തം ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം.

൧൮൦. അല്ല...പേ... പാചിത്തിയന്തി സുക്ഖട്ഠാനേപി അഗ്ഗിം പാതേത്വാ ഇമിനാ അധിപ്പായേന ആലിമ്പേന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവ. **ദുക്കട**ന്തി സുക്ഖട്ഠാനേ വാ സുക്ഖം ''അസുക്ഖ''ന്തി അവവത്ഥപേത്വാ വാ അഗ്ഗിം പാതേന്തസ്സ ദുക്കടം. കീളാധിപ്പായേപി ഏസേവ നയോ. കീളാധിപ്പായോ ച പടപടായമാനസദ്ദസ്സാദവസേനേവ വേദിതബ്ബോ. പടിപക്ഖഭൂതോ അഗ്ഗി **പടഗ്ഗി**. **പരിത്തകരണ**ന്തി ആരക്ഖകരണം. **സയം വാ ഉട്ഠിത**ന്തി വാതേരിതാനം വേളുആദീനം അഞ്ഞമഞ്ഞസങ്ഘട്ടനേന സമുട്ഠിതം. **നിരുപാദാനോ**തി ഇന്ധനരഹിതോ.

൧൮൧-൧൮൨. ഖേത്തമേവ ഓതിണ്ണത്താ പാരാജികന്തി ''ദ്വീഹീ''തി വുത്തേ ദ്വീഹിപി പഹാരേഹി മരണസ്സ പച്ചാസീസനതോ ഏകേന വിനാ ദ്വിന്നം അഭാവതോ ച പാരാജികം. ''ദ്വീഹിയേവാതി നിയമിതേ പന ഏകേന പഹാരേന മാരിതേ നത്ഥി പാരാജിക''ന്തി വദന്തി. പഠമം ആഹിതബലവേഗസ്സ പുബ്ബാനുചിണ്ണവസേന ധമ്മാനം ദേസന്തരുപ്പത്തിയാ ഗമനമത്തം ഠപേത്വാ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ തത്ഥ അവിജ്ജമാനത്താ **''സീസച്ഛേദകസ്സാ''**തി വുത്തം. **ഇമസ്സ വത്ഥുസ്സാ**തി ആഘാതനവത്ഥുസ്സ. **''പാനപരിഭോഗേനാ**തി വുത്തത്താ ലോണസോവീരകം യാമകാലിക''ന്തി വദന്തി.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

തതിയപാരാജികവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ചതുത്ഥപാരാജികം

ചതുസച്ചവിദൂതി ചത്താരി സച്ചാനി സമാഹടാനി ചതുസച്ചം, തം അവേദി പടിവിജ്ഝീതി ചതുസച്ചവിദൂ. സതിപി സാവകാനം പച്ചേകബുദ്ധാനഞ്ച ചതുസച്ചവിദുഭാവേ അനഞ്ഞപുബ്ബകത്താ ഭഗവതോ ചതുസച്ചദസ്സനസ്സ തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതായ ബലേസു ച വസീഭാവസ്സ പത്തിതോ പരസന്താനേസു പസാരിതഭാവേന പാകടത്താ ച ഭഗവാവ വിസേസേന ''ചതുസച്ചവിദൂ''തി ഥോമനം അരഹതി.

വഗ്ഗുമുദാതീരിയഭിക്ഖുവത്ഥുവണ്ണനാ

൧൯൩. അധിട്ഠേമാതി സംവിദഹാമ. **ദൂതകമ്മ**ന്തി ഗിഹീനം പണ്ണം വാ സാസനം വാ ഗഹേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ഗമനം. **ഇരിയാപഥം സണ്ഠപേത്വാ**തി പധാനാനുരൂപം കത്വാ. **പുച്ഛന്താനം വാ**തി ''അയ്യാ സന്തഇരിയാപഥാ അതിവിയ ഉപസന്താ, കതരം വിസേസമധിഗച്ഛിംസൂ''തി പുച്ഛന്താനം. **അനാഗതസമ്ബന്ധേ പന അസതീ**തി ''ഭാസിതോ ഭവിസ്സതീ''തി പാഠസേസം കത്വാ അനാഗതസമ്ബന്ധേ അസതി. ''ഭാസിതോ''തി അതീതവചനം കഥം അനാഗതവചനേന സമ്ബന്ധമുപഗച്ഛതീതി ആഹ **''ലക്ഖണം പന സദ്ദസത്ഥതോ പരിയേസിതബ്ബ''**ന്തി. ഈദിസേ ഹി ഠാനേ ''ധാതുസമ്ബന്ധേ പച്ചയാ''തി ഇമിനാ ലക്ഖണേന ധാത്വത്ഥസമ്ബന്ധേ സതി അയഥാകാലവിഹിതാപി പച്ചയാ സാധവോ ഭവന്തീതി സദ്ദസത്ഥവിദൂ വദന്തി.

൧൯൪. വണ്ണവാതി ഇമിനാ സകലസരീരാനുഗതവണ്ണസ്സ മനാപതാ വുത്താ. **പസന്നമുഖവണ്ണാ**തി ഇമിനാ സകലസരീരവണ്ണതോപി അധികതരം മുഖവണ്ണസ്സ മനാപതാ വുത്താ. **വിപ്പസന്നഛവിവണ്ണാ**തി ഇമിനാ പന വിജ്ജമാനസ്സേവ സരീരവണ്ണസ്സ അതിവിയ പസന്നതാ വുത്താ. യസ്മാ ഇന്ദ്രിയാനം ഊനത്തം വാ പൂരണത്തം വാ നത്ഥി, തസ്മാ **''അഭിനിവിട്ഠോകാസസ്സ പരിപുണ്ണത്താ''**തി വുത്തം. ഛട്ഠസ്സ അഭിനിവിട്ഠോകാസോ ഹദയവത്ഥു, പഞ്ചപസാദാനം അഭിനിവിട്ഠോകാസസ്സ പരിപുണ്ണതാവചനേനേവ ഹദയവത്ഥുആദിസകലസരീരസ്സ പരിപുണ്ണതാ ദസ്സിതായേവ ഹോതീതി ആഹ - **''മനച്ഛട്ഠാനം ഇന്ദ്രിയാന''**ന്തി. **യഥാ ത**ന്തി എത്ഥ **ത**ന്തി നിപാതമത്തം. **ഭന്തമിഗപ്പടിഭാഗാ**തി കത്തബ്ബാകത്തബ്ബസ്സ അജാനനതോ ഭന്തമിഗസദിസാ. **ചതുചക്ക**ന്തി ചതുഇരിയാപഥം. ഇരിയാപഥോ ഹി ഇധ പവത്തനട്ഠേന ''ചക്ക''ന്തി അധിപ്പേതോ. **നവദ്വാര**ന്തി നവഹി വണമുഖേഹി നവദ്വാരം. **ദുക്ഖ**ന്തി സീസരോഗാദിദുക്ഖം. **സബ്ബകിച്ചേസൂ**തി പത്തപചനചീവരരജനയോഗട്ഠാനാദികിച്ചേസു. **യാപേതു**ന്തി വഹിതും പവത്തേതും. തേനാഹ **''ഗമേതു''**ന്തി.

൧൯൫. സന്തോതി ഇമിനാ തേസം വിജ്ജമാനതം ദസ്സേതി, **സംവിജ്ജമാനാ**തി ഇമിനാ പന തേസം ഉപലബ്ഭമാനതം ദസ്സേതി. തേനാഹ - **''അത്ഥി ചേവ ഉപലബ്ഭന്തി ചാ''**തി. **ഉപലബ്ഭന്തീ**തി ദിസ്സന്തി, ഞായന്തീതി അത്ഥോ. **പന്ഥദൂഹനകമ്മ**ന്തി പന്ഥഘാതനകമ്മം. **ഹനന്തോ**തി മാരേന്തോ. **ഘാതേന്തോ**തി മാരാപേന്തോ. അഥ വാ **ഹനന്തോ**തി ബന്ധനതാളനാദീഹി ഹിംസന്തോ. **ഘാതേന്തോ**തി മാരേന്തോ. **ഛിന്ദന്തോ**തി പരേസം ഹത്ഥാദീനി ഛിന്ദന്തോ. **പചന്തോ**തി ദണ്ഡേന ഉപ്പീളേന്തോ. പചനഞ്ഹേത്ഥ ദഹനം വിബാധനം അധിപ്പേതം. **പചന്തോ**തി വാ തജ്ജേന്തോ താസേന്തോ. അഥ വാ **പചന്തോ**തി ഗാമേസു അഗ്ഗിപാതനവസേന ഗേഹാദീനി ഝാപേത്വാ തത്ഥ അജേളകാദീനി പചന്തോ.

യേ സിക്ഖാപദേസു ബഹുലഗാരവാ ന ഹോന്തി ആപത്തിവീതിക്കമബഹുലാ, തേ സിക്ഖാപദേസു **അതിബ്ബഗാരവാ. ഉദ്ധതേ**തി അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതായ കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതായ അവജ്ജേ വജ്ജസഞ്ഞിതായ വജ്ജേ അവജ്ജസഞ്ഞിതായ ച ഉദ്ധച്ചപകതികേ. **ഉന്നളേ**തി ഉഗ്ഗതനളേ, ഉട്ഠിതതുച്ഛമാനേതി വുത്തം ഹോതി. **ചപലേ**തി പത്തചീവരമണ്ഡനാദിനാ ചാപല്ലേന യുത്തേ. **മുഖരേ**തി മുഖഖരേ , ഖരവചനേതി വുത്തം ഹോതി. **വികിണ്ണവാചേ**തി അസംയതവചനേ ദിവസമ്പി നിരത്ഥകവചനപ്പലാപിനേ. മുട്ഠാ നട്ഠാ സതി ഏതേസന്തി **മുട്ഠസ്സതീ,** സതിവിരഹിതേതി വുത്തം ഹോതി. **അസമ്പജാനേ**തി നിപ്പഞ്ഞേ. **പാകതിന്ദ്രിയേ**തി സംവരാഭാവേന ഗിഹികാലേ വിയ വിവടഇന്ദ്രിയേ. **ആചരിയുപജ്ഝായേഹി പരിച്ചത്തകേ**തി ധമ്മേന ആമിസേന ച അസങ്ഗഹേത്വാ ആചരിയുപജ്ഝായേഹി പരിച്ചത്തേ അനാഥേ അപ്പതിട്ഠേ. **ലാഭഗരുകേ**തി പച്ചയഗരുകേ.

ഇരിയാപഥസണ്ഠപനാദീനീതി ആദി-സദ്ദേന പച്ചയപടിസേവനസാമന്തജപ്പാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **മഹാനിദ്ദേസേ** (മഹാനി॰ ൮൭) ഹി ഇരിയാപഥസണ്ഠപനപച്ചയപടിസേവനസാമന്തജപ്പനവസേന തിവിധം കുഹകവത്ഥു ആഗതം. തത്ഥ

പാപിച്ഛസ്സേവ സതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായകതേന ഇരിയാപഥേന വിമ്ഹാപനം **ഇരിയാപഥസണ്ഠപനസങ്ഖാതം കുഹകവത്ഥു**. തഥാ ചീവരാദീഹി നിമന്തിതസ്സ തദത്ഥികസ്സേവ സതോ പാപിച്ഛതം നിസ്സായ പടിക്ഖേപനേന തേ ച ഗഹപതികേ അത്തനി സുപ്പതിട്ഠിതസദ്ധേ ഞത്വാ പുന തേസം "അഹോ അയ്യോ അപ്പിച്ഛോ, ന കിഞ്ചി പടിഗ്ഗണ്ഹിതും ഇച്ഛതി, സുലദ്ധം വത നോ അസ്സ, സചേ അപ്പമത്തകമ്പി കിഞ്ചി പടിഗ്ഗണ്ഹേയ്യാ"തി നാനാവിധേഹി ഉപായേഹി പണീതാനി ചീവരാദീനി ഉപനേന്താനം തദനുഗ്ഗഹകാമതംയേവ ആവികത്വാ പടിഗ്ഗഹണേന ച തതോ പഭുതി അസീതിസകടഭാരേഹി ഉപനാമനഹേതുഭൂതം വിമ്ഹാപനം **പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹകവത്ഥൂ**തി വേദിതബ്ബം. പാപിച്ഛസ്സേവ പന സതോ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാധിഗമപരിദീപനവാചായ തഥാ തഥാ വിമ്ഹാപനം **സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹകവത്ഥൂ**തി വേദിതബ്ബം. ചിത്തലപബ്ബതാദിവിഹാരോ **ലോകസമ്മതസേനാസനം** നാമ. ലോകസമ്മത ...പേ॰... ഉപായേഹി സംവണ്ണിയമാനഗുണോതി സമ്ബന്ധോ. **പരിപാചേതുന്തി** പരിണാമേതും. സുദ്ധചിത്തേന അത്തനോ ഗന്ഥധുരാദികമ്മം കത്വാ വിചരന്താനം തമ്മൂലകപച്ചയപരിഭോഗേ ദോസാഭാവം ദസ്സേതും **"യേ പനാ"**തിആദി വുത്തം. **ഭിക്ഖാചാരേ അസമ്പജ്ജമാനേതി** ഗോചരഗാമേ ഭിക്ഖായ ചരിത്വാ ലഭിതബ്ബപിണ്ഡപാതേ അസമ്പജ്ജന്തേ. തേ ച വത്തസീസേന സബ്ബമ്പേതം കരോന്തി, ന ലാഭനിമിത്തം. തേന വുത്തം **"തന്തിപവേണിഘടനകാ സാസനജോതകാ"**തി.

കിച്ഛേനാതി ന ദുക്ഖായ പടിപദായ. ബുദ്ധാനഞ്ഹി ചത്താരോപി മഗ്ഗാ സുഖാപടിപദാവ ഹോന്തി, പാരമീപൂരണകാലേ പന സരാഗദോസമോഹസ്സേവ സതോ ആഗതാനം യാചകാനം അലങ്കതപ്പടിയത്തം സീസം കന്തിത്വാ ഗലലോഹിതം നീഹരിത്വാ സുഅഞ്ജിതാനി അക്ഖീനി ഉപ്പാടേത്വാ കുലവംസപ്പതിട്ഠാപകം പുത്തം മനാപചാരിനിം ഭരിയന്തി ഏവമാദീനി ദേന്തസ്സ അഞ്ഞാനിപി ഖന്തിവാദിസദിസേസു അത്തഭാവേസു ഛേജ്ജഭേജ്ജാദീനി പാപുണന്തസ്സ ആഗമനിയപടിപദം സന്ധായേതം വുത്തം. **കസിരേനാതി** തസ്സേവ വേവചനം.

ഏകസ്സേവ ദാതും അസക്കുണേയ്യതായ ഗരുഭാവതോ **"ഗരുഭണ്ഡാനീ"**തി വുത്തം, സബ്ബേസം ഭാജേത്വാപി ഗഹേതും അസക്കുണേയ്യതായ **"ഗരുപരിക്ഖാരാനീ"**തി വുത്തം. **സാധാരണപരിക്ഖാരഭാവേനാതി** സങ്ഘികത്താ സബ്ബഭിക്ഖുസാധാരണപരിക്ഖാരഭാവേന. **സങ്ഗണ്ഹാതി ഉപലാപേതീതി** ഇദം അധേയ്യചിത്തം സന്ധായ വുത്തം. തേനേവാഹ - **"ഥാഭാവതോ ഥേനേത്വാ"**തി, അവിസ്സജ്ജിയഅവേഭങ്ഗിയഭാവതോ ഥേനേത്വാതി അത്ഥോ. ഗരുഭണ്ഡഞ്ഹി കുലസങ്ഗഹത്ഥായ വിസ്സജ്ജേന്തോ വിഭജന്തോ ച തസ്സ അവിസ്സജ്ജിയഅവേഭങ്ഗിയഭാവം ഥേനേതി. **കുലദൂസകദുക്കടം ആപജ്ജതീ**തി ഏത്ഥ "യോ വിസ്സജ്ജേയ്യ, ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തി വുത്തത്താ വിസ്സജ്ജനപച്ചയാ ഥുല്ലച്ചയേനപി ന മുച്ചതി.

അസന്തന്തി അവിജ്ജമാനം. **അഭൂതന്തി** അനുപ്പന്നം. അനുപ്പന്നത്താ ഹി തസ്സ തം അസന്തന്തി. പുരിമസ്സ പച്ഛിമം കാരണവചനം. **ഉല്ലപതീതി** ഉഗ്ഗതായുകോ ലപതി. സീലഞ്ഹി ഭിക്ഖുനോ ആയു, തം തസ്സ തഥാലപനസമകാലമേവ വിഗച്ഛതി. **അസന്തസമ്ഭാവനായാതി** അത്തനോ അവിജ്ജമാനഗുണേഹി സമ്ഭാവനായ. **ഏവഞ്ഹി ഗണ്ഹതാ...പേ॰... ഥേനേത്വാ ഗഹിതോ ഹോന്തീതി** ഏത്ഥ അസന്തസമ്ഭാവനായ രട്ഠപിണ്ഡസ്സ ഥേനേത്വാ ഗഹിതത്താ ലോകുത്തരധമ്മോപി ഥേനിതോയേവ ഹോതി. **കിതവസ്സേവാതി** കിതവസ്സ സകുണഗ്ഗഹണമിവ. **കേരാടികസ്സാതി** സഠസ്സ. ഗോത്തം വുച്ചതി സാധാരണനാമം, മത്ത-സദ്ദോ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോ, തസ്മാ സമണാതി ഗോത്തമത്തം അനുഭവന്തി ധാരേന്തീതി **ഗോത്രഭുനോ,** നാമമത്തസമണാതി വുത്തം ഹോതി.

വഗ്ഗുമുദാതീരിയഭിക്ഖുവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

അധിമാനവത്ഥുവണ്ണനാ

ഏന്ന. ഹേട്ഠിമമഗ്ഗേഹി ഞാതമരിയാദായ ഏവ ജാനനതോ അഞ്ഞാ അഗ്ഗമഗ്ഗപഞ്ഞാ, തസ്സാ ഫലഭാവതോ അഗ്ഗഫലപഞ്ഞാ തംസഹഗതാ സമ്മാസങ്കപ്പാദയോ ച അഞ്ഞാതി വുത്താതി ആഹ **"അഞ്ഞം ബ്യാകരിംസൂതി അരഹത്തം ബ്യാകരിംസൂ"**തി. **അരിയസാവകസ്സ താവ നുപ്പജ്ജതീതി** പഹീനാധിമാനപച്ചയത്താ നുപ്പജ്ജതി . **സീലവതോപി...പേ॰... നുപ്പജ്ജതി** അകാരകഭാവതോ. **തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാതി** കലാപസമ്മസനവസേന തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ. **ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സാതി** ഉദയബ്ബയാനുപസ്സനായ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ. സുദ്ധസമഥലാഭീ വിപസ്സനായ കമ്മം അകത്വാപി കിലേസസമുദാചാരം അപസ്സന്തോ കേവലം അഞ്ഞാണബലേന "അരിയോഹമസ്മീ"തി മഞ്ഞതീതി ആഹ **"സുദ്ധസമഥലാഭിം വാ"**തി. **"അരഹാ അഹ"ന്തി മഞ്ഞതി** ഉച്ചവാലങ്കവാസീ **മഹാനാഗത്ഥേരോ** വിയ.

തലങ്ഗരവാസീ **ധമ്മദിന്നത്ഥേരോ** കിര നാമ ഏകോ പഭിന്നപ്പടിസമ്ഭിദോ മഹാഖീണാസവോ മഹതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഓവാദദായകോ അഹോസി. സോ ഏകദിവസം അത്തനോ ദിവാട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ "കിന്നു ഖോ അമ്ഹാകം ആചരിയസ്സ ഉച്ചവാലങ്കവാസീമഹാനാഗത്ഥേരസ്സ സമണഭാവകിച്ചം മത്ഥകപ്പത്തം, നോ"തി ആവജ്ജേന്തോ പുഥുജ്ജനഭാവമേവസ്സ ദിസ്വാ "മയി അഗച്ഛന്തേ പുഥുജ്ജനകാലകിരിയമേവ കരിസ്സതീ"തി ച ഞത്വാ ഇദ്ധിയാ വേഹാസം ഉപ്പതിത്വാ ദിവാട്ഠാനേ നിസിന്നസ്സ ഥേരസ്സ സമീപേ ഓരോഹിത്വാ വന്ദിത്വാ വത്തം ദസ്സേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. "കിം, ആവുസോ ധമ്മദിന്ന, അകാലേ ആഗതോസീ"തി ച വുത്തോ "പഞ്ഹം, ഭന്തേ, പുച്ഛിതും ആഗതോമ്ഹീ"തി ആഹ. തതോ "പുച്ഛാവുസോ, ജാനമാനാ കഥയിസ്സാമാ"തി വുത്തോ പഞ്ഹസഹസ്സം പുച്ഛി. ഥേരോ പുച്ഛിതം പുച്ഛിതം പഞ്ഹം അസജ്ജമാനോവ കഥേസി. തതോ "അതിതിക്ഖം വോ, ഭന്തേ, ഞാണം, കദാ തുമ്ഹേഹി അയം ധമ്മോ അധിഗതോ"തി വുത്തോ "ഇതോ സട്ഠിവസ്സകാലേ, ആവുസോ"തി ആഹ. സമാധിമ്പി, ഭന്തേ, വളഞ്ജേഥാതി. ന ഇദം, ആവുസോ, ഭാരിയന്തി. തേന ഹി, ഭന്തേ, ഏകം ഹത്ഥിം മാപേഥാതി. ഥേരോ സബ്ബസേതം ഹത്ഥിം മാപേസി. ഇദാനി, ഭന്തേ, യഥാ അയം ഹത്ഥീ അഞ്ജിതകണ്ണോ പസാരിതനങ്ഗുട്ഠോ സോണ്ഡം മുഖേ പക്ഖിപിത്വാ ഭേരവം കോഞ്ചനാദം കരോന്തോ തുമ്ഹാകം അഭിമുഖം ആഗച്ഛതി, തഥാ നം കരോഥാതി. ഥേരോ തഥാ കത്വാ വേഗേന ആഗച്ഛതോ ഹത്ഥിസ്സ ഭേരവം ആകാരം ദിസ്വാ ഉട്ഠായ പലായിതും ആരദ്ധോ. തമേനം ഖീണാസവത്ഥേരോ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ ചീവരകണ്ണേ ഗഹേത്വാ "ഭന്തേ, ഖീണാസവസ്സ സാരജ്ജം നാമ ഹോതീ"തി ആഹ. സോ തസ്മിം കാലേ അത്തനോ പുഥുജ്ജനഭാവം ഞത്വാ "അവസ്സയോ മേ, ആവുസോ, ധമ്മദിന്ന ഹോഹീ"തി വത്വാ പാദമൂലേ ഉക്കുടികം നിസീദി. "ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം അവസ്സയോ ഭവിസ്സാമിച്ചേവാഹം ആഗതോ, മാ ചിന്തയിത്ഥാ"തി കമ്മട്ഠാനം കഥേസി. ഥേരോ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ചങ്കമം ഓരുയ്ഹ തതിയേ പദവാരേ അഗ്ഗഫലം അരഹത്തം പാപുണി. ഥേരോ കിര ദോസചരിതോ അഹോസി.

അധിമാനവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

സവിഭങ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൧൯൭-൧൯൮. **യസ്മാ പനാതിആദി** "അസന്തം അഭൂതം അസംവിജ്ജമാന"ന്തി ഏതേസം കാരണവചനം. തത്ഥ **യന്തി** യം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം. **അനഭിജാനന്തി** അത്തനി അത്ഥിഭാവം അജാനന്തോ. **സമുദാചരതീതി** "അത്ഥി മയ്ഹം ഏസ ധമ്മോ"തി കഥേതി ജാനാപേതി വാ. "അസന്തം അഭൂത"ന്തി ഇമസ്സ കാരണവചനം **സന്താനേ അനുപ്പന്നോതി. ഞാണേന ച അസച്ഛികതോതി** ഇദം പന "അസംവിജ്ജമാന"ന്തി ഏതസ്സ കാരണവചനം. പകതിമനുസ്സേഹി ഉത്തരിതരാനം ബുദ്ധാദിഉത്തമപുരിസാനം അധിഗമധമ്മോ **ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോതി** ആഹ **"ഉത്തരിമനുസ്സാന"**ന്തിആദി. **തന്തി** ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം. അഥ പദഭാജനേ ബഹുവചനനിദ്ദേസോ കസ്മാ കതോതി ആഹ **"പദഭാജനേ പനാ"**തിആദി. കിഞ്ചാപി ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോ അബ്യാകതോപി ഹോതി, ആരോഗ്യട്ഠേന പന **ബാഹിതികസുത്തേ** വിയ **"കുസലേ ധമ്മേ"**തി വുത്തം. **അസ്സാതി** ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മസ്സ. ഖണലയമുഹുത്ത-സദ്ദാ അഞ്ഞത്ഥ ഭിന്നത്ഥാപി ഹോന്തി, ഇധ പന ഖണപരിയായവസേനേവ "തം ഖണം തം ലയം തം മുഹുത്ത"ന്തി **പാളിയം** വുത്തം.

അധിഗന്തബ്ബതോ അധിഗമോ, ഝാനാദി, അധിഗമസ്സ പുച്ഛാ **അധിഗമപുച്ഛാ**. തേനാഹ **"ഝാനവിമോക്ഖാദീസൂ"**തിആദി. **ഉപായപുച്ഛാതി** അധിഗമുപായപുച്ഛാ. **കിന്തീതി** കേന പകാരേന, കേന വിധിനാതി അത്ഥോ. **കതമേസം ത്വം ധമ്മാനം ലാഭീതി** ഇദം പന പുബ്ബേ "കിം തേ അധിഗത"ന്തി അനിദ്ധാരിതഭേദോ ഝാനാദിവിസേസോ പുച്ഛിതോതി ഇദാനി തേസം നിദ്ധാരേത്വാ പുച്ഛനാകാരദസ്സനം.

തസ്മാതി യസ്മാ യഥാവുത്തേഹി ഛഹാകാരേഹി അധിഗമബ്യാകരണം സോധേതബ്ബം, തസ്മാ. **ഏത്താവതാവാതി** ഏത്തകേന ബ്യാകരണമത്തേനേവ ന സക്കാതബ്ബോ. ബ്യാകരണഞ്ഹി ഏകച്ചസ്സ അയാഥാവതോപി ഹോതീതി. **ഇമേസു പന ഛസു ഠാനേസു സോധനത്ഥം വത്തബ്ബോതി** യഥാ നാമ ജാതരൂപപതിരൂപകമ്പി ജാതരൂപം വിയ ഖായതീതി ജാതരൂപം നിഘംസനതാപനച്ഛേദനേഹി സോധേതബ്ബം, ഏവമേവ ഇമേസു ഇദാനേവ വുത്തേസു ഛസു ഠാനേസു പക്ഖിപിത്വാ സോധനത്ഥം വത്തബ്ബോ. **വിമോക്ഖാദീസൂതി ആദി**-സദ്ദേന സമാധിസമാപത്തിഞാണദസ്സനമഗ്ഗഭാവനാഫലസച്ഛികിരിയാദിം സങ്ഗണ്ഹാതി. **പാകടോ ഹോതീതി** അധിഗതവിസേസസ്സ സതിസമ്മോസാഭാവതോ. സേസപുച്ഛാസുപി **പാകടോ ഹോതീതി** പദേ ഏസേവ നയോ.

സബ്ബേസഞ്ഹി അത്തനാ അധിഗതമഗ്ഗേന പഹീനകിലേസാ പാകടാ ഹോന്തീതി ഇദം യേഭുയ്യവസേന വുത്തം. കസ്സചി ഹി അത്തനാ അധിഗതമഗ്ഗവജ്ഝകിലേസേസു സന്ദേഹോ ഉപ്പജ്ജതിയേവ മഹാനാമസ്സ സക്കസ്സ വിയ. സോ ഹി സകദാഗാമീ സമാനോപി "തസ്സ മയ്ഹം, ഭന്തേ, ഏവം ഹോതി 'കോ സു നാമ മേ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം അപ്പഹീനോ, യേന മേ ഏകദാ ലോഭധമ്മാപി ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി, ദോസധമ്മാപി ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി, മോഹധമ്മാപി ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തീ'"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൭൫) ഭഗവന്തം പുച്ഛി. അയം കിര രാജാ സകദാഗാമിമഗ്ഗേന ലോഭദോസമോഹാ നിരവസേസാ പഹീയന്തീതി സഞ്ഞീ അഹോസി. കിം അരിയസാവകസ്സ ഏവം സന്ദേഹോ ഉപ്പജ്ജതീതി? ആമ ഉപ്പജ്ജതി. കസ്മാ? പണ്ണത്തിയം അകോവിദത്താ. "അയം കിലേസോ അസുകമഗ്ഗവജ്ഝോ"തി ഇമിസ്സാ പണ്ണത്തിയാ അകോവിദസ്സ ഹി അരിയസാവകസ്സ ഏവം ഹോതി. കിം തസ്സ പച്ചവേക്ഖണാ നത്ഥീതി? അത്ഥി, സാ പന ന സബ്ബേസം പരിപുണ്ണാ ഹോതി. ഏകോ ഹി പഹീനകിലേസമേവ പച്ചവേക്ഖതി, ഏകോ അവസിട്ഠകിലേസമേവ, ഏകോ മഗ്ഗമേവ, ഏകോ ഫലമേവ, ഏകോ നിബ്ബാനമേവ. ഇമാസു പന പഞ്ചസു പച്ചവേക്ഖണാസു ഏകം വാ ദ്വേ വാ നോ ലദ്ധും ന വട്ടതി. ഇതി യസ്സ പച്ചവേക്ഖണാ ന പരിപുണ്ണാ, തസ്സ മഗ്ഗവജ്ഝകിലേസപണ്ണത്തിയം അകോവിദത്താ ഏവം ഹോതി. **ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാകുസലാതി** സജ്ഝായമഗ്ഗസംവണ്ണനാസു നിപുണാ.

യായ പടിപദായ യസ്സ അരിയമഗ്ഗോ ആഗച്ഛതി, സാ പുബ്ബഭാഗപടിപത്തി **ആഗമനപടിപദാ. സോധേതബ്ബാതി** സുദ്ധാ ഉദാഹു ന സുദ്ധാതി വിചാരണവസേന സോധേതബ്ബാ. **ന സുജ്ഝതീതി** തത്ഥ തത്ഥ പമാദപടിപത്തിസബ്ഭാവതോ. **അപനേതബ്ബോതി** അത്തനോ പടിഞ്ഞായ അപനേതബ്ബോ. **"സുജ്ഝതീ"**തി വത്വാ സുജ്ഝനാകാരം ദസ്സേതും **"ദീഘരത്ത"**ന്തിആദി വുത്തം. **പഞ്ഞായതീതി** ഏത്ഥാപി **"യദീ"**തി പദം ആനേത്വാ യദി സോ ഭിക്ഖു തായ പടിപദായ പഞ്ഞായതീതി സമ്ബന്ധോ . ചതൂസു പച്ചയേസു അലഗ്ഗത്താ **"ആകാസേ പാണിസമേന ചേതസാ"**തി വുത്തം. **വുത്തസദിസന്തി** തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ബ്യാകരണം ഇമസ്മിം സുത്തേ വുത്തേന സദിസം, സമന്തി അത്ഥോ.

ഖീണാസവപടിപത്തിസദിസാ പടിപദാ ഹോതീതി ദീഘരത്തം സുവിക്ഖമ്ഭിതകിലേസത്താ. **ഖീണാസവസ്സ നാമ...പേ॰... ന ഹോതീതി** പഹീനവിപല്ലാസത്താ ജീവിതനികന്തിയാ ച അഭാവതോ ന ഹോതി. പുഥുജ്ജനസ്സ പന അപ്പഹീനവിപല്ലാസത്താ ജീവിതനികന്തിസബ്ഭാവതോ ച അപ്പമത്തകേനപി ഹോതി.

തത്രിമാനി വത്ഥൂനി - **ദീഘഭാണകഅഭയത്ഥേരോ** കിര ഏകം പിണ്ഡപാതികം പരിഗ്ഗഹേതും അസക്കോന്തോ ദഹരസ്സ സഞ്ഞം അദാസി. സോ തം നഹായമാനം കല്യാണീനദീമുഖദ്വാരേ നിമുജ്ജിത്വാ പാദേ അഗ്ഗഹേസി. പിണ്ഡപാതികോ "കുമ്ഭീലോ"തി സഞ്ഞായ മഹാസദ്ദം അകാസി, തദാ നം "പുഥുജ്ജനോ"തി ജാനിംസു. **ചന്ദമുഖതിസ്സരാജകാലേ** പന മഹാവിഹാരേ സങ്ഘത്ഥേരോ ഖീണാസവോ ദുബ്ബലചക്ഖുകോ വിഹാരേയേവ അച്ഛതി. തം രാജാ "ഥേരം പരിഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഭിക്ഖൂസു ഭിക്ഖാചാരം ഗതേസു അപ്പസദ്ദോ ഉപസങ്കമിത്വാ സപ്പോ വിയ പാദേ അഗ്ഗഹേസി. ഥേരോ സിലാഥമ്ഭോ വിയ നിച്ചലോ ഹുത്വാ "കോ ഏത്ഥാ"തി ആഹ. അഹം, ഭന്തേ, തിസ്സോതി. സുഗന്ധം വായസി നോ തിസ്സാതി. ഏവം ഖീണാസവസ്സ ഭയം നാമ നത്ഥി. ഏകച്ചോ പന പുഥുജ്ജനോപി അതിസൂരോ ഹോതി നിബ്ഭയോ, സോ രജനീയേന ആരമ്മണേന പരിഗ്ഗണ്ഹിതബ്ബോ. **വസഭരാജാപി** ഹി ഏകം ഥേരം പരിഗ്ഗണ്ഹമാനോ ഘരേ നിസീദാപേത്വാ തസ്സ സന്തികേ ബദരസാളവം മദ്ദമാനോ നിസീദി. മഹാഥേരസ്സ ഖേളോ ചലിതോ, ഥേരസ്സ പുഥുജ്ജനഭാവോ ആവിഭൂതോ. ഖീണാസവസ്സ ഹി രസതണ്ഹാ നാമ സുപ്പഹീനാ, ദിബ്ബേസുപി രസേസു നികന്തി നാമ ന ഹോതി. തസ്മാ ഇമേഹി ഉപായേഹി പരിഗ്ഗഹേത്വാ സചസ്സ ഭയം വാ ഛമ്ഭിതത്തം വാ രസതണ്ഹാ വാ ഉപ്പജ്ജതി, "ന ത്വം അരഹാ"തി അപനേതബ്ബോ.

അസന്തഗുണസമ്ഭാവനലക്ഖണാ പാപിച്ഛാതി ആഹ - **"യാ സാ ഇധേകച്ചോ...പേ॰... ആദിനാ നയേനാ"**തി. **ആദി**-സദ്ദേന "അസ്സദ്ധോ സമാനോ 'സദ്ധോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, അപ്പസ്സുതോവ സമാനോ 'ബഹുസ്സുതോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, സങ്ഗണികാരാമോവ സമാനോ 'പവിവിത്തോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, കുസീതോവ സമാനോ 'ആരദ്ധവീരിയോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, മുട്ഠസ്സതീവ സമാനോ 'ഉപട്ഠിതസ്സതീതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, അസമാഹിതോവ സമാനോ 'സമാഹിതോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, ദുപ്പഞ്ഞോവ സമാനോ 'പഞ്ഞവാതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, അഖീണാസവോവ സമാനോ 'ഖീണാസവോതി മം ജനോ ജാനാതൂ'തി ഇച്ഛതി, യാ ഏവരൂപാ ഇച്ഛാ ഇച്ഛാഗതാ പാപിച്ഛതാ രാഗോ സാരാഗോ ചിത്തസ്സ സാരാഗോ, അയം വുച്ചതി പാപിച്ഛതാ"തി (വിഭ॰ ൮൫൧) ഏവം വുത്തം പാളിപദേസം സങ്ഗണ്ഹാതി. **പാപികായാതി** ലാമികായ ഇച്ഛായ.

അപകതോതി പാപികായ ഇച്ഛായ സമ്മാആജീവതോ അപേതോ കതോതി ഇച്ഛായ അപകതോ. തഥാഭൂതോ ച മിച്ഛാജീവേന അഭിഭൂതോ പരാജിതോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"അഭിഭൂതോ പരാജിതോ"**തി.

സാമഞ്ഞം ദുപ്പരാമട്ഠം നിരയായുപകഡ്ഢതീതി യഥാ കുസോ യേന ദുഗ്ഗഹിതോ, തസ്സ ഹത്ഥം അനുകന്തതി ഫാലേതി, ഏവമേവ സമണധമ്മസങ്ഖാതം സാമഞ്ഞമ്പി ഖണ്ഡസീലാദിതായ ദുപ്പരാമട്ഠം നിരയായ ഉപകഡ്ഢതി, നിരയേ നിബ്ബത്താപേതീതി അത്ഥോ. **സിഥിലോ**തി ഓലീയിത്വാ കരണേന സിഥിലഗ്ഗാഹേന കതോ. **പരിബ്ബാജോ**തി ഖണ്ഡാദിഭാവപ്പത്തോ സമണധമ്മോ. **ഭിയ്യോ ആകിരതേ രജ**ന്തി അബ്ഭന്തരേ വിജ്ജമാനം രാഗരജാദിം ഏവരൂപോ സമണധമ്മോ അപനേതും ന സക്കോതി, അഥ ഖോ തസ്സ ഉപരി അപരമ്പി രാഗരജാദിം ആകിരതീതി അത്ഥോ. **ഭിക്ഖുഭാവോ**തി പാരാജികം ആപജ്ജിത്വാ "സമണോ അഹ"ന്തി പടിജാനനതോ വോഹാരമത്തസിദ്ധോ ഭിക്ഖുഭാവോ. **അജാനമേവാ**തി പാഠേ **ഏവാ**തി അവധാരണത്ഥേ നിപാതോ. **അജാനമേവ**ന്തി പാഠേ പന ഏവം ജാനാമി ഏവം പസ്സാമീതി അവചന്തി യോജേതബ്ബം.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ

൨൦൭. അസുഭജ്ഝാനാദീനീതി ആദി-സദ്ദേന കായഗതാസതിജ്ഝാനഞ്ച കസിണജ്ഝാനഞ്ച സങ്ഗണ്ഹാതി. തേന "കായഗതാസതിജ്ഝാനം പഥവീകസിണജ്ഝാനം സമാപജ്ജി"ന്തിആദിം വദന്തോപി പാരാജികോവ ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **വിമോക്ഖോ**തി ഏത്ഥ **വി**-സദ്ദോ വിസേസത്ഥോ വിവിധത്ഥോ വാതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **"സുട്ഠു മുത്തോ"**തിആദി. **വിമോക്ഖോ**തി ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ. തസ്സ സഗുണതോ സുഞ്ഞതാദിനാമലാഭം ദസ്സേന്തോ ആഹ **"സോ പനായ"** ന്തിആദി. മഗ്ഗോ ഹി നാമ പഞ്ചഹി കാരണേഹി നാമം ലഭതി സരസേന വാ പച്ചനീകേന വാ സഗുണേന വാ ആരമ്മണേന വാ ആഗമനേന വാ. സചേ ഹി സങ്ഖാരുപേക്ഖാ അനിച്ചതോ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, അനിമിത്തവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി, സചേ ദുക്ഖതോ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, അപ്പണിഹിതവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി, സചേ അനത്തതോ സമ്മസിത്വാ വുട്ഠാതി, സുഞ്ഞതവിമോക്ഖേന വിമുച്ചതി, ഇദം **സരസതോ** നാമം നാമ. യസ്മാ പനേസ അനിച്ചാനുപസ്സനായ സങ്ഖാരാനം ഘനവിനിബ്ഭോഗം കത്വാ നിച്ചനിമിത്തധുവനിമിത്തസസ്സതനിമിത്താനി പജഹന്തോ ആഗതോ, തസ്മാ അനിമിത്തോ. ദുക്ഖാനുപസ്സനായ പന സുഖസഞ്ഞം പഹായ പണിധിം പത്ഥനം സുക്ഖാപേത്വാ ആഗതത്താ അപ്പണിഹിതോ. അനത്താനുപസ്സനായ അത്തസത്തപുഗ്ഗലസഞ്ഞം പഹായ സങ്ഖാരാനം സുഞ്ഞതോ ദിട്ഠത്താ സുഞ്ഞതോതി ഇദം **പച്ചനീകതോ** നാമം നാമ.

രാഗാദീഹി പനേസ സുഞ്ഞതത്താ സുഞ്ഞതോ. രൂപനിമിത്താദീനം രാഗനിമിത്താദീനംയേവ വാ അഭാവേന അനിമിത്തോ. രാഗാദിപണിധിആദീനം അഭാവതോ അപ്പണിഹിതോതി ഇദമസ്സ **സഗുണതോ** നാമം. സ്വായം സുഞ്ഞതം അനിമിത്തം അപ്പണിഹിതഞ്ച നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കരോതീതി സുഞ്ഞതോ അനിമിത്തോ അപ്പണിഹിതോതി വുച്ചതി, ഇദമസ്സ **ആരമ്മണതോ** നാമം. ആഗമനം പന ദുവിധം വിപസ്സനാഗമനം മഗ്ഗാഗമനഞ്ച. തത്ഥ മഗ്ഗേ വിപസ്സനാഗമനം ലബ്ഭതി, ഫലേ മഗ്ഗാഗമനം. അനത്താനുപസ്സനാ ഹി സുഞ്ഞതാ നാമ, സുഞ്ഞതവിപസ്സനായ മഗ്ഗോ സുഞ്ഞതോ. അനിച്ചാനുപസ്സനാ അനിമിത്താ നാമ, അനിമിത്തവിപസ്സനായ മഗ്ഗോ അനിമിത്തോ. ഇദം പന നാമം ന അഭിധമ്മപരിയായേന ലബ്ഭതി. തഥാ ഹി തം സങ്ഖാരനിമിത്തസ്സ അവിജഹനതോ ന നിപ്പരിയായേന അനിമിത്തം, സുത്തന്തപരിയായേന പന ലബ്ഭതി. തത്ര ഹി ഗോത്രഭുഞാണം അനിമിത്തം നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാ അനിമിത്തനാമകം ഹുത്വാ സയം ആഗമനിയട്ഠാനേ ഠത്വാ മഗ്ഗസ്സ നാമം ദേതീതി വദന്തി, തേന മഗ്ഗോ അനിമിത്തോതി വുത്തോ. മഗ്ഗാഗമനേന പന ഫലം അനിമിത്തന്തി യുജ്ജതിയേവ. ദുക്ഖാനുപസ്സനാ സങ്ഖാരേസു പണിധിം സുക്ഖാപേത്വാ ആഗതത്താ അപ്പണിഹിതാ നാമ, അപ്പണിഹിതവിപസ്സനായ മഗ്ഗോ അപ്പണിഹിതോ, അപ്പണിഹിതമഗ്ഗസ്സ ഫലം അപ്പണിഹിതം. ഏവം വിപസ്സനാ അത്തനോ നാമം മഗ്ഗസ്സ ദേതി, മഗ്ഗോ ഫലസ്സാതി ഇദം **ആഗമനതോ** നാമം. **സുഞ്ഞത്താ**തി വിവിത്തത്താ. ന ഹി മഗ്ഗേ രാഗാദയോ സന്തി, ഉപരൂപരി ഉപ്പജ്ജനകരാഗാദീനം കാരണത്താ രാഗാദയോ നിമിത്തന്തി ആഹ **"രാഗദോസമോഹനിമിത്തേഹീ"**തി. സവിഗ്ഗഹാനം വിയ ഉപട്ഠാനമ്പേത്ഥ നിമിത്തന്തി വദന്തി. രാഗാദയോവ പവത്തിട്ഠാനട്ഠേന പണിധീതി ആഹ **"രാഗദോസമോഹപണിധീന"**ന്തി.

വത്ഥുവിജ്ജാദിം സന്ധായ അവചനതോ **"വിജ്ജാനം ലാഭീമ്ഹീ"**തി വുത്തേപി ഹോതി. **ഏകേകകോട്ഠാസവസേനാ**തി സതിപട്ഠാനചതുക്കാദിഏകേകകോട്ഠാസവസേന. കിഞ്ചാപി മഹാഅട്ഠകഥായമ്പി ഏകേകകോട്ഠാസവസേനേവ ദസ്സിതം, തത്ഥ പന "ലോകുത്തരാനം സതിപട്ഠാനാന"ന്തിആദിനാ പച്ചേകം ലോകുത്തര-സദ്ദം യോജേത്വാ ഏകേകകോട്ഠാസവസേനേവ വുത്തം, ഇധ ലോകുത്തര-സദ്ദേന വിനാതി അയമേത്ഥ വിസേസോ. **തത്ഥാ**തി തേസു കോട്ഠാസേസു.

നനു ച "കിലേസപ്പഹാനമേവാ"തി കസ്മാ വുത്തം. ന ഹി കിലേസാനം പഹാനമത്തം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോ ഹോതീതി യോ വദേയ്യ, തം സന്ധായ കിലേസപ്പഹാനസ്സ മഗ്ഗകിച്ചത്താ കിച്ചവസേന മഗ്ഗോ ദീപിതോതി ദസ്സേതും **"തം പനാ"**തിആദി വുത്തം. കാമരാഗം സന്ധായ **"തതിയമഗ്ഗേന ഹി രാഗദോസാനം പഹാന"**ന്തി വുത്തം, ന പന രൂപരാഗഅരൂപരാഗേ സന്ധായ. ന ഹി തേ തേന പഹീയന്തി ചതുത്ഥമഗ്ഗേന പഹാതബ്ബത്താ.

രാഗാ ചിത്തം വിനീവരണതാതി രാഗാ ചിത്തസ്സ വിനീവരണതാതി വുത്തം ഹോതി. രാഗാ വിമുത്തസ്സ ചിത്തസ്സ തസ്സേവ രാഗനീവരണസ്സ അഭാവേന വിഗതനീവരണത്താ വിനീവരണതാതി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏസ നയോ സേസേസുപി.

യാ ച പഞ്ച വിജ്ജാതി യോജേതബ്ബം. **നിബ്ബട്ടിതലോകുത്തരത്താ**തി വിസുംയേവ ലോകതോ അപഗതലോകുത്തരത്താ. യഥാ വിനാ ലോകുത്തര-സദ്ദേന "സതിപട്ഠാനാദീനം ലാഭീമ്ഹീ"തി വുത്തേപി പാരാജികം ഹോതി, ഏവമിധാപി "അത്ഥപടിസമ്ഭിദായ ലാഭീമ്ഹീതി വുത്തേപി ഹോതിയേവാ"തി വത്തും യുജ്ജതി. കിഞ്ചാപി യുജ്ജതി, അഥ ഖോ മഹാഅട്ഠകഥായം വിഭാഗേന വുത്തത്താ ന സക്കാ ഏവമിദം വത്തുന്തി ദസ്സേതും **"മഹാഅട്ഠകഥായം പന…പേ॰… ന സക്കാ അഞ്ഞം പമാണം കാതു"**ന്തി വുത്തം. തമ്പി തത്ഥേവ പടിക്ഖിത്തന്തി സമ്ബന്ധോ.

സുദ്ധികവാരകഥാവണ്ണനാ

൨൦൦. ഉല്ലപനാകാരന്തി സമാപജ്ജിന്തിആദിഉല്ലപനാകാരം. **ആപത്തിഭേദ**ന്തി "ന പടിവിജാനന്തസ്സ ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സാ"തിആദിആപത്തിഭേദം. **പുന ആനേത്വാ പഠമജ്ഝാനാദീഹി ന യോജിത**ന്തി ഏത്ഥ "പഠമജ്ഝാനേനാ"തി പാഠോതി **ഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം, തദേവ യുത്തം.

കത്തുസാധനോപി **ഭണിത**-സദ്ദോ ഹോതീതി ആഹ **"അഥ വാ"**തിആദി. യേന ചിത്തേന മുസാ ഭണതി, തേനേവ ചിത്തേന ന സക്കാ "മുസാ ഭണാമീ"തി ജാനിതും, അന്തരന്തരാ പന അഞ്ഞേന ചിത്തേന "മുസാ ഭണാമീ"തി ജാനാതീതി വുത്തം **"ഭണന്തസ്സ ഹോതി മുസാ ഭണാമീ"**തി. **അയമേത്ഥ അത്ഥോ ദസ്സിതോ**തി തീഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ മുസാവാദോതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ ദസ്സിതോ. **ന സക്കാ ന ഭവിതുന്തി** പുബ്ബഭാഗതോ പട്ഠായ ആഭോഗം കത്വാ ഭണിതത്താ ന സക്കാ ന ഭവിതും. **ആപത്തിയാ ന കാരേതബ്ബോ**തി പുബ്ബഭാഗക്ഖണേ "മുസാ ഭണിസ്സാമീ"തി ആഭോഗം വിനാ സഹസാ ഭണന്തസ്സ വചനക്ഖണേ "മുസാ ഏത"ന്തി ഉപട്ഠിതേപി നിവത്തേതുമസക്കുണേയ്യതായ അവിസയഭാവതോ ആപത്തിയാ ന കാരേതബ്ബോ. **ദവാ**തി സഹസാ. **രവാ**തി അഞ്ഞം വത്തുകാമസ്സ ഖലിത്വാ അഞ്ഞഭണനം.

തം ജാനാതീതി തംഞാണം, തസ്സ ഭാവോ **തംഞാണതാ,** ഞാണസ്സ അത്ഥസംവേദനന്തി അത്ഥോ. **ഞാണസമോധാനന്തി** ഞാണസ്സ ബഹുഭാവോ, ഏകചിത്തുപ്പാദേ അനേകഞാണതാതി അത്ഥോ. **ന ഹി സക്കാ…പേ॰… ജാനിതുന്തി** ആരമ്മണകരണസ്സ അഭാവതോ വുത്തം. അസമ്മോഹാവബോധോ ച ഈദിസസ്സ ഞാണസ്സ നത്ഥി, "ഭണിസ്സാമീ"തി പവത്തചിത്തം "ഭണാമീ"തി പവത്തചിത്തസ്സ പച്ചയോ ഹുത്വാ നിരുജ്ഝതി, തഞ്ച "ഭണിത"ന്തി പവത്തചിത്തസ്സ പച്ചയോ ഹുത്വാതി ആഹ - **"പുരിമം പുരിമം പന…പേ॰… നിരുജ്ഝതീ"**തി. തസ്മിം പുബ്ബഭാഗേ സതി "സേസദ്വയം ന ഹേസ്സതീ"തി ഏതം നത്ഥി, അവസ്സം ഹോതിയേവാതി വുത്തം ഹോതി, ഭണിസ്സാമീതി പുബ്ബഭാഗേ സതി "ഭണാമി ഭണിത"ന്തി ഏതം ദ്വയം ന ന ഹോതി, ഹോതിയേവാതി അധിപ്പായോ. **ഏകം വിയ പകാസതീ**തി അനേകക്ഖണേ ഉപ്പന്നമ്പി ചിത്തം ഏകക്ഖണേ ഉപ്പന്നസദിസം ഹുത്വാ പകാസതി. **സമാപജ്ജിന്തിആദീനീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന സമാപജ്ജാമി, സമാപന്നോതി ഇമാനി ദ്വേ സങ്ഗണ്ഹാതി. തത്ഥ സമാപജ്ജിം, സമാപന്നോതി ഇമേസം അസതിപി കാലനാനത്തേ വചനവിസേസം സന്ധായ വിസും ഗഹണം.

൨൦൭. **സകഭാവപരിച്ചജനവസേനാ**തി അത്തനോ സന്തകഭാവസ്സ പരിച്ചജനവസേന. മഗ്ഗുപ്പത്തിതോ പുബ്ബേ വിയ "സരാഗോ സദോസോ"തി വത്തബ്ബതാഭാവതോ ചത്തമ്പി കേചി ഗണ്ഹന്തി, നയിദമേവന്തി ദസ്സനത്ഥം **"വന്തോ"**തി വുത്തം. ന ഹി യം യേന വന്തം, സോ പുന തം ആദിയതി. തേനാഹ **"അനാദിയനഭാവദസ്സനവസേനാ"**തി. വന്തമ്പി കിഞ്ചി സന്തതിലഗ്ഗം സിയാ, നയിദമേവന്തി ദസ്സനത്ഥം **"മുത്തോ"**തി വുത്തം. തേനാഹ **"സന്തതിതോ വിമോചനവസേനാ"**തി. മുത്തമ്പി കിഞ്ചി മുത്തബന്ധനം വിയ ഫലം കുഹിഞ്ചി തിട്ഠതി, ന ഏവമിദന്തി ദസ്സനത്ഥം **"പഹീനോ"**തി വുത്തം. തേനാഹ **"ക്വചി അനവട്ഠാനദസ്സനവസേനാ"**തി. യഥാ കിഞ്ചി ദുന്നിസ്സട്ഠം പുന ആദായ സമ്മദേവ നിസ്സട്ഠം പടിനിസ്സട്ഠന്തി വുച്ചതി, ഏവം വിപസ്സനായ നിസ്സട്ഠം ആദിന്നസദിസം മഗ്ഗേന പഹീനം പടിനിസ്സട്ഠം നാമ ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥം **"പടിനിസ്സട്ഠോ"**തി വുത്തം. തേനാഹ **"ആദിന്നപുബ്ബസ്സ പടിനിസ്സഗ്ഗദസ്സനവസേനാ"**തി. **ഉക്ഖേടിതോ**തി ഉത്താസിതോ, ഉത്താസേത്വാ പലാപിതോതി വുത്തം ഹോതി. യോ ച ഉത്താസേത്വാ പലാപിതോ, ന പുന സോ തം ഠാനം ആഗച്ഛതീതി ആഹ **"പുന അനല്ലീയനഭാവദസ്സനവസേനാ"**തി, പുന ആഗന്ത്വാ സന്താനേ അനുപ്പത്തിഭാവദസ്സനവസേനാതി അത്ഥോ. ഖിട-സദ്ദം സദ്ദസത്ഥവിദൂ ഉത്താസത്ഥേ പഠന്തീതി ആഹ - **"സ്വായമത്ഥോ സദ്ദസത്ഥതോ പരിയേസിതബ്ബോ"**തി. അണുയേവ **അണുസഹഗതം,** അതിഖുദ്ദകന്തി വുത്തം ഹോതി.

സുദ്ധികവാരകഥാവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

വത്തുകാമവാരകഥാവണ്ണനാ

൨൧൪. **കേവലഞ്ഹിയന്തി** കേവലഞ്ഹി അയം. "വാരോ"തി അജ്ഝാഹരിതബ്ബം. **തങ്ഖണഞ്ഞേവ ജാനാതീ**തി "പഠമജ്ഝാനം സമാപജ്ജി"ന്തിആദിമ്ഹി വുത്തേ തദത്ഥസ്സ പകതിയാ വിജാനനലക്ഖണം സന്ധായ വുത്തം. ഏവം പന വചീഭേദം അകത്വാ പക്കമനാദീസു അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു "മം അരഹാതി ജാനാതൂ"തി തമ്ഹാ ആവാസാ പഠമം പക്കമതീതി ആഗതവത്ഥുമ്ഹി വിയ തസ്മിം ഖണേ അവിദിതേപി നിക്ഖന്തമത്തേ പാരാജികം. **ജാനനലക്ഖണന്തി** "തങ്ഖണേ ജാനനം നാമ ഈദിസ"ന്തി വുത്തലക്ഖണം . **വിഞ്ഞത്തിപഥേ**തി കായവചീവിഞ്ഞത്തീനം ഗഹണയോഗ്ഗേ പദേസേ, പകതിചക്ഖുനാ പകതിസോതേന ച ദട്ഠും സോതുഞ്ച അരഹട്ഠാനേതി വുത്തം ഹോതി. തേന വിഞ്ഞത്തിപഥം അതിക്കമിത്വാ ഠിതോ ചേ കോചി ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ ദിബ്ബായ ച സോതധാതുയാ ദിസ്വാ സുത്വാ ച ജാനാതി, ന പാരാജികന്തി ദീപേതി. അസ്സുതപുബ്ബസ്സ "കിമിദം വുത്ത"ന്തി സംസയുപ്പത്തിസബ്ഭാവതോ **"സുതം ഹോതീ"**തി വുത്തം. പഠമം വചനമത്തം അസ്സുതപുബ്ബേനപി "പഠമജ്ഝാനം സമാപജ്ജി"ന്തി വുത്തേ "കിമിദ"ന്തി സന്ദേഹം അനുപ്പാദേത്വാ "ഝാനം നാമ കിരേസ സമാപജ്ജീ"തി ഏത്തകമത്തേപി ഞാതേ പാരാജികം ഹോതിയേവ.

അനാപത്തിഭേദകഥാവണ്ണനാ

൨൨൨. **അനുല്ലപനാധിപ്പായസ്സാ**തി അതിക്കമിത്വാ അവത്തുകാമസ്സ, "ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോ അയ"ന്തി അസല്ലക്ഖേന്തസ്സാതി അധിപ്പായോ. സരൂപതോ പന "അനാപത്തി ഭിക്ഖു അനുല്ലപനാധിപ്പായസ്സാ"തി വിനീതവത്ഥൂസു തത്ഥ തത്ഥ ആഗതവത്ഥുവസേന വേദിതബ്ബോ. "ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മോ അയ"ന്തി അസല്ലക്ഖേത്വാ വദന്തോപി വോഹാരതോ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തോ നാമ ഹോതീതി വുത്തം **"അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തസ്സാ"**തി.

പദഭാജനീയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഭായന്തോപീതി "ഇമസ്സ മയി നത്ഥിഭാവം അഞ്ഞേപി ജാനന്താ അത്ഥി നു ഖോ"തി ഭായന്തോപി.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ

൨൨൩. **സേക്ഖഭൂമിയന്തി** ഇമിനാ ഝാനഭൂമിമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. **തിണ്ണം വിവേകാനന്തി** കായചിത്തഉപധിവിവേകാനം.

പിണ്ഡായ ചരണസ്സ ഭോജനപരിയോസാനത്താ വുത്തം **"യാവ ഭോജനപരിയോസാന"**ന്തി. ഭുത്വാ ആഗച്ഛന്തസ്സപി പുന വുത്തനയേനേവ സമ്ഭാവനിച്ഛായ ചീവരസണ്ഠപനാദീനി കരോന്തസ്സ ദുക്കടമേവ.

൨൨൭. **ആരാധനീയോ, ആവുസോ, ധമ്മോ ആരദ്ധവീരിയേനാ**തി വത്ഥുദ്വയം ഏകസദിസമ്പി ദ്വീഹി ഭിക്ഖൂഹി വിസും വിസും ആരോചിതത്താ ഭഗവതാ വിനിച്ഛിനിതം സബ്ബമ്പി വിനീതവത്ഥൂസു ആരോപേതബ്ബന്തി പാളിയം ആരോപിതം.

൨൨൬. **പസാദഭഞ്ഞ**ന്തി കേവലം പസാദമത്തേന ഭണനം, ന പന "സഭാവതോ ഏതേ അരഹന്തോയേവാ"തി ചിന്തേത്വാ. തേനേവേത്ഥ അനാപത്തി വുത്താ. യദി പന "ഏതേ സഭാവതോ അരഹന്തോയേവാ"തി മഞ്ഞമാനോ "ആയന്തു ഭോന്തോ അരഹന്തോ"തിആദീനി വദതി, ന സമ്പടിച്ഛിതബ്ബം.

൨൨൭. പദസാ ഗമനം സന്ധായ കതികായ കതത്താ **"യാനേന വാ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ വിജ്ജാമയിദ്ധിം സന്ധായ "ഇദ്ധിയാ"തി വുത്തം. **അഞ്ഞമഞ്ഞം രക്ഖന്തീ**തി "യോ ഇമമ്ഹാ ആവാസാ പഠമം പക്കമിസ്സതി, തം മയം 'അരഹാ'തി ജാനിസ്സാമാ"തി ഏവം കതികായ കതത്താ അപുബ്ബാചരിമം അസുദ്ധചിത്തേന ഗച്ഛന്താപി സഹ നിക്ഖന്തഭാവതോ അഞ്ഞമഞ്ഞം രക്ഖന്തി. കേചി പന "ഹത്ഥപാസം അവിജഹിത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഹത്ഥം ഗണ്ഹന്തോ വിയ ഗച്ഛന്തോപി 'ഉട്ഠേഥ ഗച്ഛാമ, ഏഥ ഗച്ഛാമാ'തി ഏവം സംവിദഹിത്വാ ഗമനേ പുബ്ബാപരം ഗച്ഛന്തോപി നാപജ്ജതീ"തി വദന്തി. **ഏതം പന അധമ്മികം കതികവത്ത**ന്തി "ഇധ അരഹന്തോയേവ വസന്തൂതി യദി ഭിക്ഖൂ കതികം കരോന്തി, ഏതം അധമ്മികം കതികവത്ത"ന്തി **ചൂളഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം. ഹേട്ഠാ വുത്തം പന സബ്ബമ്പി കതികവത്തം സന്ധായ ഏതം വുത്തന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **നാനാവേരജ്ജകാ**തി നാനാജനപദവാസിനോ. **സങ്ഘലാഭോ**തി യഥാവുഡ്ഢം അത്തനോ പാപുണനകോട്ഠാസോ. അയഞ്ച പടിക്ഖേപോ ഇമിനാവ നീഹാരേന ബഹിസീമട്ഠാനം അവിസേസേന സങ്ഘലാഭസ്സ സാമിഭാവാപാദനം സന്ധായ കതോ. വിസേസതോ പന ബഹിസീമട്ഠാനമ്പി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ഏകേകകോട്ഠാസതോ "ഏത്തകം ദാതും, ഈദിസം വാ ദാതും, ഏത്തകാനം വാ ദാതും, ഈദിസസ്സ വാ ദാതും രുച്ചതി സങ്ഘസ്സാ"തി അപലോകനകമ്മം കത്വാ ദാതും വട്ടതി.

൨൨൮. **ആയസ്മാ ച ലക്ഖണോ**തിആദീസു കോ പനായസ്മാ ലക്ഖണോ, കസ്മാ ചസ്സ ലക്ഖണോതി നാമം അഹോസി, കോ ചായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ, കസ്മാ ച സിതം പാത്വാകാസീതി തം സബ്ബം പകാസേതും **"യ്വായ"**ന്തിആദി ആരദ്ധം. **ലക്ഖണസമ്പന്നേനാ**തി പുരിസലക്ഖണസമ്പന്നേന. **ബ്രഹ്മസമേനാ**തി ബ്രഹ്മത്തഭാവസമേന. ഈസകം ഹസിതം സിതന്തി വുച്ചതീതി ആഹ **"മന്ദഹസിത"**ന്തി. **അട്ഠികസങ്ഖലിക**ന്തി നയിദം അവിഞ്ഞാണകം അട്ഠിസങ്ഖലികമത്തം, അഥ ഖോ ഏകോ പേതോതി ആഹ **"പേതലോകേ നിബ്ബത്തം സത്ത"**ന്തി. **ഏതേ അത്തഭാവാ**തി പേതത്തഭാവാ. **ന ആപാഥം ആഗച്ഛന്തീ**തി ദേവത്തഭാവാ വിയ പകതിയാ ആപാഥം ന ആഗച്ഛന്തി. തേസം പന രുചിയാ ആപാഥം ആഗച്ഛേയ്യും. മനുസ്സാനം ദുക്ഖാഭിഭൂതാനം അനാഥഭാവദസ്സനപദട്ഠാനാ കരുണാതി ആഹ **"കാരുഞ്ഞേ കത്തബ്ബേ"**തി. അത്തനോ ച സമ്പത്തിം ബുദ്ധഞാണസ്സ ച സമ്പത്തിന്തി പച്ചേകം സമ്പത്തി-സദ്ദോ യോജേതബ്ബോ. തദുഭയം വിഭാവേതും **"തഞ്ഹീ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ "അത്തനോ ച സമ്പത്തിം അനുസ്സരിത്വാ സിതം പാത്വാകാസീ"തി പദം ആനേത്വാ സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **ധമ്മധാതൂ**തി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം സന്ധായ വദതി, **ധമ്മധാതൂ**തി വാ ധമ്മാനം സഭാവോ. **ഉപപത്തീ**തി ജാതി. ഉപപത്തിസീസേന ഹി തഥാരൂപം അത്തഭാവം വദതി. ദുസ്സദ്ധാപയാ ഹോന്തി, തദസ്സ തേസം ദീഘരത്തം അഹിതായ ദുക്ഖായ. **ദുസ്സദ്ധാപയാ**തി ഇദഞ്ച ന ലക്ഖണത്ഥേരം സന്ധായ വുത്തം, യേ പന സുണന്തി "ഏവം കിര വുത്ത"ന്തി, തേ സന്ധായ. അഥ ലക്ഖണത്ഥേരോ കസ്മാ ന അദ്ദസ, കിമസ്സ ദിബ്ബചക്ഖു നത്ഥീതി? നോ നത്ഥി, മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പന ആവജ്ജേന്തോ അദ്ദസ, ഇതരോ അനാവജ്ജനേന ന അദ്ദസ.

വിതുഡേന്തീതി വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഡേന്തി, അസിധാരൂപമേഹി തിഖിണേഹി ലോഹതുണ്ഡകേഹി വിജ്ഝിത്വാ വിജ്ഝിത്വാ ഇതോ ചിതോ ച ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഗച്ഛന്തീ"**തി. "വിതുദന്തീ"തി വാ പാഠോ. **ഫാസുളന്തരികാഹീ**തി ഭുമ്മത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം. **ലോഹതുണ്ഡകേഹീ**തി ലോഹസലാകാസദിസേഹി, കാളലോഹമയേഹേവ വാ തുണ്ഡകേഹി. **പസാദുസ്സദാ**തി ഇമിനാ അട്ഠിസങ്ഘാതമത്തം ഹുത്വാ പഞ്ഞായമാനാനമ്പി കായപ്പസാദസ്സ ബലവഭാവം ദസ്സേതി. **പക്കഗണ്ഡസദിസാ**തി ഇമിനാ പന അതിവിയ മുദുസഭാവതം ദസ്സേതി. **അച്ഛരിയം വതാ**തി ഗരഹനച്ഛരിയം നാമേതം.

ചക്ഖുഭൂതാതി സമ്പത്തദിബ്ബചക്ഖുകാ, ലോകസ്സ ചക്ഖുഭൂതാതി ഏവം വാ ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **യത്രാ**തി ഹേതുഅത്ഥേ നിപാതോതി ആഹ **"യത്രാതി കാരണവചന"**ന്തി. അപ്പമാണേ സത്തനികായേ, തേ ച ഖോ വിഭാഗേന കാമഭവാദിഭേദേ ഭവേ, നിരയാദിഭേദാ ഗതിയോ, നാനത്തകായനാനത്തസഞ്ഞീആദിവിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ, തഥാരൂപേ സത്താവാസേ ച സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഞ്ച മേ ഉപനേതും പച്ചക്ഖം കരോന്തേന.

ഗോഘാതകോതി ഗുന്നം അഭിണ്ഹം ഹനനകോ. തേനാഹ **"വധിത്വാ വധിത്വാ"**തി. **തസ്സാ**തി ഗുന്നം ഹനനകമ്മസ്സ. **അപരാപരിയകമ്മസ്സാ**തി അപരാപരിയവേദനീയകമ്മസ്സ. ബലവതാ ഗോഘാതകകമ്മേന വിപാകേ ദീയമാനേ അലദ്ധോകാസം അപരാപരിയവേദനീയം, തസ്മിം വിപക്കവിപാകേ ഇദാനി ലദ്ധോകാസം **"അവസേസകമ്മ"**ന്തി വുത്തം. **കമ്മസഭാഗതായാ**തി കമ്മസ്സ സഭാഗഭാവേന സദിസഭാവേന. **ആരമ്മണസഭാഗതായാ**തി ആരമ്മണസ്സ സഭാഗഭാവേന സദിസഭാവേന. യാദിസേ ഹി ആരമ്മണേ പുബ്ബേ തം കമ്മം തസ്സ ച വിപാകോ പവത്തോ, താദിസേയേവ ആരമ്മണേ ഇദം കമ്മം ഇമസ്സ വിപാകോ ച പവത്തോതി കത്വാ വുത്തം **"തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേനാ"**തി. ഭവതി ഹി തംസദിസേപി തബ്ബോഹാരോ യഥാ സോ ഏവ തിത്തിരോ, താനിയേവ ഓസധാനീതി. യസ്മാ കമ്മസരിക്ഖകവിസയേ **"കമ്മം വാ കമ്മനിമിത്തം വാ"**തി ദ്വയമേവ വുത്തം, യസ്മാ ച ഗതിനിമിത്തം വിയ കമ്മം കമ്മനിമിത്തഞ്ച കമ്മതോ ഭിന്നം വിസും ഹുത്വാ ന തിട്ഠതി, തസ്മാ സരിക്ഖകവിപാകദാനസ്സ കാരണഭാവതോ യത്ഥ കമ്മസരിക്ഖകേന വിപാകേന ഭവിതബ്ബം, തത്ഥ കമ്മം വാ കമ്മനിമിത്തം വാ ഗഹേത്വാ പടിസന്ധി ഹോതീതി വദന്തി. തേനേവാഹ - **"തസ്സ കിര...പേ॰... നിമിത്തം അഹോസീ"**തി. തത്ഥ **നിമിത്തം അഹോസീ**തി പുബ്ബേ കതൂപചിതസ്സ പേതൂപപത്തിനിബ്ബത്തനവസേന കതോകാസസ്സ തസ്സ കമ്മസ്സ നിമിത്തഭൂതം ഇദാനി തഥാ ഉപട്ഠഹന്തം തസ്സ വിപാകസ്സ നിമിത്തം ആരമ്മണം അഹോസി. **സോ**തി ഗോഘാതകോ. **അട്ഠികസങ്ഖലികപേതോ ജാതോ** കമ്മസരിക്ഖകവിപാകവസേന.

൨൨൯. **പേസിയോ കത്വാ**തി ഗാവിം വധിത്വാ വധിത്വാ ഗോമംസം ഫാലേത്വാ പേസിയോ കത്വാ. **സുക്ഖാപേത്വാ**തി കാലന്തരം ഠപനത്ഥം സുക്ഖാപേത്വാ. സുക്ഖാപിതമംസപേസീനഞ്ഹി **വല്ലൂര**സമഞ്ഞാതി. **നിപ്പക്ഖചമ്മേ**തി വിഗതപക്ഖചമ്മേ. ഉരബ്ഭേ ഹന്തീതി **ഓരബ്ഭികോ**. **ഏളകേ**തി അജേ. **നിവാപപുട്ഠേ**തി അത്തനാ ദിന്നനിവാപേന പോസിതേ അസിനാ വധിത്വാ വധിത്വാ വിക്കിണന്തോ. **ഏകം മിഗ**ന്തി ദീപകമിഗം. **കാരണാഹീ**തി യാതനാഹി. **ഞത്വാ**തി കമ്മട്ഠാനം ഞത്വാ. പേസുഞ്ഞുപസംഹാരവസേന ഇതോ സുതം അമുത്ര, അമുത്ര വാ സുതം ഇധ സൂചേതീതി **സൂചകോ**. അനയബ്യസനം പാപേസി മനുസ്സേതി സമ്ബന്ധോ.

വിനിച്ഛയാമച്ചോതി രഞ്ഞാ അഡ്ഡകരണേ ഠപിതോ വിനിച്ഛയമഹാമത്തോ. സോ ഹി ഗാമജനകായം കൂടട്ഠേന വഞ്ചേതീതി **"ഗാമകൂടോ"**തി വുച്ചതി. കേചി "താദിസോയേവ ഗാമജേട്ഠകോ ഗാമകൂടോ"തി വദന്തി. സമേന ഭവിതബ്ബം ധമ്മട്ഠോതി വത്തബ്ബതോ. രഹസ്സങ്ഗേ നിസീദനവസേന **വിസമാ നിസജ്ജാ** അഹോസി. **ഫുസന്തോ**തി ഥേയ്യായ ഫുസന്തോ.

൨൩൦. അനിസ്സരോതി മാതുഗാമോ സസാമികോ അത്തനോ ഫസ്സേ അനിസ്സരോ. **ധംസിത്വാ**തി ഭസ്സിത്വാ അപഗന്ത്വാ. മങ്ഗനവസേന ഉലതീതി **മങ്ഗുലി,** വിരൂപബീഭച്ഛഭാവേന പവത്തതീതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"വിരൂപം ദുദ്ദസികം ബീഭച്ഛ"**ന്തി.

ഉദ്ധം ഉദ്ധം അഗ്ഗിനാ പക്കസരീരതായ **ഉപ്പക്കം,** ഹേട്ഠതോ പഗ്ഘരണവസേന കിലിന്നസരീരതായ **ഓകിലിനീ,** ഇതോ ചിതോ ച അങ്ഗാരസമ്പരികിണ്ണതായ **ഓകിരിനീ.** തേനാഹ **"സാ കിരാ"**തിആദി. **അങ്ഗാരചിതകേ**തി അങ്ഗാരസഞ്ചയേ. സരീരതോ പഗ്ഘരന്തി അസുചിദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛാനി സേദഗതാനി. **തസ്സ കിര രഞ്ഞോ**തി കാലിങ്ഗസ്സ രഞ്ഞോ. **നാടകിനീ**തി നച്ചനകിച്ചേ അധിഗതാ ഇത്ഥീ. **സേദന്തി** സേദനം, താപനന്തി അത്ഥോ.

അസീസകം കബന്ധം ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി കമ്മായൂഹനകാലേ തഥാ നിമിത്തഗ്ഗഹണപരിചയതോ. **ലാമകഭിക്ഖൂ**തി ഹീനാചാരതായ ലാമകോ, ഭിക്ഖുവേസതായ ഭിക്ഖാഹാരേന ജീവനതോ ച ഭിക്ഖു. **ചിത്തകേളി**ന്തി ചിത്തരുചിയം തം തം കീളന്തോ. **അയമേവാ**തി ഭിക്ഖുവത്ഥുസ്മിം വുത്തനയോ ഏവ.

൨൩൪. നിസ്സേവാലപണകകദ്ദമോതി തിലബീജകാദിഭേദേന സേവാലേന നീലമണ്ഡൂകപിട്ഠിവണ്ണേന ഉദകപിട്ഠം ഛാദേത്വാ നിബ്ബത്തപണകേന കദ്ദമേന ച വിരഹിതോ. **സുന്ദരേഹി തിത്ഥേഹീ**തി സുഖാവഗാഹണട്ഠാനതായ കദ്ദമാദിദോസവിരഹതോ ച സുന്ദരേഹി തിത്ഥേഹി. **തതോ** ഉദകദഹതോ തംഹേതു, തം ഉപനിസ്സായാതി അത്ഥോ. നാഗഭവനഗതോപി ഹി സോ രഹദോ തതോ ഉപരിമനുസ്സലോകേ ജലാസയേന സമ്ബന്ധോ ഹോതി. തേന വുത്തം **"തതോ അയം തപോദാ സന്ദതീ"**തി. അഥ വാ **തതോ**തി നാഗഭവനേ ഉദകദഹതോ അയം തപോദാ സന്ദതി. തഞ്ഹി ഉപരിഭൂമിതലം ആരോഹതി, ഉണ്ഹഭാവേന തപനതോ തപം ഉദകം ഏതിസ്സാതി അന്വത്ഥനാമവസേന **തപോദാ**തി വുച്ചതി. **പേതലോകോ**തി പേതാനം ആവാസട്ഠാനം. കേചി പന "പേതലോകോതി ലോഹകുമ്ഭീനിരയാ ഇധാധിപ്പേതാ"തി വദന്തി, നഗരസ്സ പന പരിതോ പബ്ബതപാദവനന്തരേസു ബഹൂ പേതാവാസാപി സന്തേവ. സ്വായമത്ഥോ പേതവത്ഥുപാളിയാ ലക്ഖണസംയുത്തേന ഇമായ ച വിനീതവത്ഥുപാളിയാ ദീപേതബ്ബോ.

കതഹത്ഥാതി ഥിരതരം ലക്ഖേസു അവിരജ്ഝനസരക്ഖേപാ. ഈദിസാ പന തത്ഥ വസീഭൂതാ കതഹത്ഥാ നാമ ഹോന്തി, തസ്മാ യോ സിപ്പമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹാതി, സോ കതഹത്ഥോ നാമ ന ഹോതി, ഇമേ പന കതഹത്ഥാ, ചിണ്ണവസീഭാവാതി വുത്തം ഹോതി. സിപ്പദസ്സനവസേന കതം രാജകുലാനി ഉപേച്ച അസനം സരക്ഖേപോ ഏതേഹീതി **കതുപാസനാ,** രാജകുലാദീസു ദസ്സിതസിപ്പാതി വുത്തം ഹോതി. **പഭഗ്ഗോ**തി പരാജിതോ.

൨൩൫. ദോസദസ്സന പുബ്ബക രൂപ വിരാഗ ഭാവനാ സങ്ഖാത പടിപക്ഖ ഭാവനാവസേന പടിഘസഞ്ഞാനം സുപ്പഹീനത്താ മഹതാപി സദ്ദേന അരൂപസമാപത്തിതോ ന വുട്ഠാതി, തഥാ പന ന സുപ്പഹീനത്താ സബ്ബരൂപാവചരസമാപത്തിതോ വുട്ഠാനം സിയാതി ഇധ ആനേഞ്ജസമാധീതി ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപത്തി അധിപ്പേതാതി ആഹ **"അനേജം അചലം കായവാചാവിപ്ഫന്ദവിരഹിതം ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാധി"**ന്തി. അഞ്ഞത്ഥ പന സമാധിപച്ചനീകാനം അതിദൂരതായ ന ഇഞ്ജതീതി ആനേഞ്ജോതി അരൂപാവചരസമാധി വുച്ചതി. **സമാധിപരിപന്ഥകേ ധമ്മേ**തി വിതക്കവിചാരാദികേ സന്ധായ വദതി. വിതക്കാദീസു ആദീനവസല്ലക്ഖണസ്സ ന സുട്ഠുകതഭാവം സന്ധായാഹ **"ന സുട്ഠു പരിസോധേത്വാ"**തി.

നനു ചായമായസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ ഭഗവതോ പഠമവസ്സേവ അഭിനവപ്പത്തഅരഹത്തോ, ഇദഞ്ച ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മപാരാജികം വീസതിമവസ്സതോ ഉപരി പഞ്ഞത്തം, കഥം ഇമസ്സ വത്ഥുനോ ഇമസ്മിം പാരാജികേ ഭഗവതാ വിനിച്ഛിതഭാവോ വുത്തോതി? നായം ദോസോ. അയഞ്ഹേത്ഥ ആചരിയാനം കഥാമഗ്ഗോ - അപഞ്ഞത്തേപി സിക്ഖാപദേ ഥേരസ്സ വചനം സുത്വാ "അത്തനോ അപ്പതിരൂപം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം ഏസ വദതീ"തി മഞ്ഞമാനാ ഭിക്ഖൂ ഥേരസ്സ ദോസം ആരോപേന്താ ഉജ്ഝായിംസു. ഭഗവാ ച ഥേരസ്സ തഥാവചനേ കാരണം ദസ്സേത്വാ നിദ്ദോസഭാവം കരോന്തോ "അനാപത്തി, ഭിക്ഖവേ, മോഗ്ഗല്ലാനസ്സാ"തി ആഹ. സങ്ഗീതികാരകാ പന ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാധികാരത്താ തമ്പി വത്ഥും ആനേത്വാ ഇധ ആരോപേസുന്തി.

സാവകാനം ഉപ്പടിപാടിയാ അനുസ്സരണം നത്ഥീതി ദസ്സേതും **"ന ഉപ്പടിപാടിയാ"**തി ആഹ. **അസഞ്ഞസമാപത്തി**ന്തി സഞ്ഞാവിരാഗഭാവനായ വായോകസിണനിബ്ബത്തിതം ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപത്തിം വദതി. പുബ്ബേനിവാസഞാണം ചുതിപടിസന്ധിം ഗണ്ഹന്തമ്പി അനന്തരപച്ചയക്കമവന്താനം അരൂപധമ്മാനം വസേനേവ ഗണ്ഹാതീതി ആഹ - **"തതിയേ അത്തഭാവേ ചുതിമേവ അദ്ദസാ"**തി. **നയതോ സല്ലക്ഖേസീ**തി വട്ടേ സംസരണകസത്താനം ഖന്ധാനം അഭാവകാലോ നാമ നത്ഥി, അസഞ്ഞഭവേ പന അചിത്തകാ ഹുത്വാ പഞ്ച കപ്പസതാനി പവത്തന്തി, ഇമിനാ നയേന സല്ലക്ഖേസി. **ദുക്കരം കത**ന്തി ഖന്ധവികലസ്സ പുബ്ബേനിവാസസ്സ അനുസ്സരണം ഠപേത്വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ന സക്കാ അഞ്ഞേഹി കാതുന്തി നയതോ സല്ലക്ഖേന്തേനപി ദുക്കരം കതന്തി അധിപ്പായോ. **പടിവിദ്ധാ**തി പടിവിദ്ധസദിസാ. യഥാ നാമ കോചി ധനുസിപ്പേ കതഹത്ഥോ ഏകം കേസസങ്ഖാതം വാലം സതക്ഖത്തും വിദാലേത്വാ തതോ ഏകം അംസും ഗഹേത്വാ വാതിങ്ഗണഫലസ്സ മജ്ഝട്ഠാനേ ബന്ധിത്വാ അപരം അംസും കണ്ഡസ്സ അഗ്ഗകോടിയം യഥാ തസ്സ അംസുസ്സ ഊകാമത്തം വാ ലിക്ഖാമത്തം വാ കണ്ഡസ്സ അഗ്ഗകോടിതോ അധികം ഹുത്വാ തിട്ഠതി, ഏവം ബന്ധിത്വാ ഉസഭമത്തേ ഠാനേ ഠിതോ കണ്ഡബദ്ധായ വാലകോടിയാ വാതിങ്ഗണബദ്ധം വാലസ്സ കോടിം പടിവിജ്ഝേയ്യ , ഏവമേവ ഇമിനാപി കതം ദുക്കരന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഏതദഗ്ഗ**ന്തി ഏസോ അഗ്ഗോ. **യദിദ**ന്തി യോ അയം. ലിങ്ഗവിപല്ലാസവസേനേതം വുത്തം.

വിനീതവത്ഥുവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിഗമനവണ്ണനാ

൨൩൩. ഇധാതി ഇമസ്മിം ഭിക്ഖുവിഭങ്ഗേ. **ഉദ്ദിട്ഠാ**തി ഇധ പാതിമോക്ഖവസേന അനോസാരിതത്താ ചത്താരോ പാരാജികാവ ഉദ്ദിട്ഠാ കഥിതാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. യദി ഏവം ഹേട്ഠാ ഥുല്ലച്ചയദുക്കടാനമ്പി വുത്തത്താ പാരാജികാവ ഉദ്ദിട്ഠാതി കസ്മാ വുത്താതി? പാരാജികാധികാരത്താ സന്തേസുപി ഥുല്ലച്ചയദുക്കടേസു ഇധ പാരാജികാവ വുത്താ. യേസം...പേ... അസംവാസോതി ഇമമത്ഥം വാ ദീപേതുകാമോ തംസമ്ബന്ധേന **"ഉദ്ദിട്ഠാ ചത്താരോ പാരാജികാ"**തി ആഹ. **തത്ഥായസ്മന്തേ**തിആദികം പന അനുഞ്ഞാതപാതിമോക്ഖുദ്ദേസക്കമോപി അയമേവ, നാഞ്ഞോതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **ഭിക്ഖുനീനം അസാധാരണാനി ചത്താരീ**തി ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികാ വജ്ജപടിച്ഛാദികാ ഉക്ഖിത്താനുവത്തികാ അട്ഠവത്ഥുകാതി ഇമാനി ചത്താരി ഭിക്ഖുനീനം ഭിക്ഖൂഹി അസാധാരണാനി നാമ. ഏതേസു **ഉബ്ഭജാണുമണ്ഡലികാ** നാമ യാ കായസംസഗ്ഗരാഗേന അവസ്സുതാ തേനേവ രാഗേന അവസ്സുതസ്സ മനുസ്സപുരിസസ്സ

അക്ഖകാനം അധോ ജാണുമണ്ഡലാനം കപ്പരാനഞ്ച ഉപരി യേന കേനചി സരീരാവയവേന ആമസനാദിം സാദിയതി, തസ്സാ അധിവചനം. യാ പന ഭിക്ഖുനീ അഞ്ഞിസ്സാ ഭിക്ഖുനിയാ പാരാജികസങ്ഖാതം വജ്ജം ജാനം പടിച്ഛാദേതി, സാ **വജ്ജപടിച്ഛാദികാ** നാമ. സമഗ്ഗേന പന സങ്ഘേന ഉക്ഖിത്തം ഭിക്ഖും യാ ഭിക്ഖുനീ യംദിട്ഠികോ സോ ഹോതി, തസ്സാ ദിട്ഠിയാ ഗഹണവസേന അനുവത്തതി, സാ **ഉക്ഖിത്താനുവത്തികാ** നാമ. യാ പന കായസംസഗ്ഗരാഗേന തിന്താ തഥാവിധസ്സേവ പുരിസസ്സ ഹത്ഥഗ്ഗഹണം വാ സങ്ഘാടികണ്ണഗ്ഗഹണം വാ സാദിയതി, കായസംസഗ്ഗസങ്ഖാതസ്സ അസദ്ധമ്മസ്സ പടിസേവനത്ഥായ പുരിസസ്സ ഹത്ഥപാസേ സന്തിട്ഠതി വാ, തത്ഥ ഠത്വാ സല്ലപതി വാ, സങ്കേതം വാ ഗച്ഛതി, പുരിസസ്സ ആഗമനം വാ സാദിയതി, കേനചി വാ പടിച്ഛന്നോകാസം പവിസതി, ഹത്ഥപാസേ വാ ഠത്വാ കായം ഉപസംഹരതി, അയം **അട്ഠവത്ഥുകാ** നാമാതി വേദിതബ്ബം.

വത്ഥുവിപന്നാതി പബ്ബജ്ജൂപസമ്പദായ അവത്ഥുഭാവതോ വത്ഥുവിപന്നാ. നേസഞ്ഹി "ന, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡകോ പബ്ബാജേതബ്ബോ, യോ പബ്ബാജേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തിആദിനാ പബ്ബജ്ജാ ഉപസമ്പദാ ച പടിക്ഖിത്താ. തസ്മാ തേ ഭിക്ഖുഭാവായ അഭബ്ബത്താ പാരാജികാപന്നസദിസതായ "പാരാജികാ"തി വുത്താ. തബ്ഭാവഭാവിതായ ഭിക്ഖുഭാവോ വസതി ഏത്ഥാതി വത്ഥു, പുഗ്ഗലാനം ഭിക്ഖുഭാവാരഹതാ. സാ പന പബ്ബജ്ജക്ഖന്ധകാഗതസബ്ബദോസവിരഹിതസമ്പത്തിയുത്തതാ. തം വിപന്നം പണ്ഡകഭാവാദിയോഗേന യേസം തേ **വത്ഥുവിപന്നാ**. **അഹേതുകപടിസന്ധികാ**തി ഇമിനാ തേസം വിപാകാവരണേന സമന്നാഗതഭാവം ദസ്സേന്തോ മഗ്ഗാവരണേ കാരണമാഹ. പാരാജികാപന്നസദിസത്താ **പാരാജികാ**. ഥേയ്യസംവാസകാദികമ്മം മാതുഘാതാദികം വിയ ആനന്തരിയം ന ഹോതീതി ആഹ **"ഇമേസം തിണ്ണം സഗ്ഗോ അവാരിതോ"**തി.

ദീഘതായ ലമ്ബമാനം അങ്ഗജാതമേതസ്സാതി **ലമ്ബീ**. സോ ഏത്താവതാ ന പാരാജികോ, അഥ ഖോ യദാ അനഭിരതിയാ പീളിതോ അത്തനോ അങ്ഗജാതം മുഖേ വാ വച്ചമഗ്ഗേ വാ പവേസേതി, തദാ പാരാജികോ ഹോതി. മുദു പിട്ഠി ഏതസ്സാതി **മുദുപിട്ഠികോ,** കതപരികമ്മായ മുദുകായ പിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ. സോപി യദാ അനഭിരതിയാ പീളിതോ അത്തനോ അങ്ഗജാതം അത്തനോ മുഖവച്ചമഗ്ഗേസു അഞ്ഞതരം പവേസേതി, തദാ പാരാജികോ ഹോതി. **പരസ്സ അങ്ഗജാതം അത്തനോ മുഖേന ഗണ്ഹാതീ**തി യോ അനഭിരതിയാ പീളിതോ പരസ്സ സുത്തസ്സ വാ പമത്തസ്സ വാ അങ്ഗജാതം അത്തനോ മുഖേന ഗണ്ഹാതി. **പരസ്സ അങ്ഗജാതേ അഭിനിസീദതീ**തി യോ അനഭിരതിയാ പീളിതോ പരസ്സ അങ്ഗജാതം കമ്മനിയം ദിസ്വാ അത്തനോ വച്ചമഗ്ഗേന തസ്സൂപരി നിസീദതി, തം അത്തനോ വച്ചമഗ്ഗം പവേസേതീതി അത്ഥോ.

ഏത്ഥാഹ - മാതുഘാതകപിതുഘാതകഅരഹന്തഘാതകാ തതിയപാരാജികം ആപന്നാ, ഭിക്ഖുനീദൂസകോ ലമ്ബീആദയോ ചത്താരോ പഠമപാരാജികം ആപന്നാ ഏവാതി കഥം ചതുവീസതീതി? വുച്ചതേ - മാതുഘാതകാദയോ ഹി ചത്താരോ ഇധ അനുപസമ്പന്നാ ഏവ അധിപ്പേതാ, ലമ്ബീആദയോ ചത്താരോ കിഞ്ചാപി പഠമപാരാജികേന സങ്ഗഹിതാ, യസ്മാ പന ഏതേന പരിയായേന മേഥുനം ധമ്മം അപ്പടിസേവിനോ ഹോന്തി, തസ്മാ വിസും വുത്താതി. **ഏതേന പരിയായേനാ**തി ഉഭിന്നം രാഗപരിയുട്ഠാനസങ്ഖാതേന പരിയായേന. ദുതിയവികപ്പേ **കച്ചിത്ഥാ**തി ഏത്ഥ കച്ചി അത്ഥാതി പദച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ.

നിഗമനവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയസംവണ്ണനായ സാരത്ഥദീപനിയം

ചതുത്ഥപാരാജികവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. സങ്ഘാദിസേസകണ്ഡം

൧. സുക്കവിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

ഇദാനി പാരാജികസംവണ്ണനാസമനന്തരാ യാ തേരസകാദിസംവണ്ണനാ സമാരദ്ധാ, തസ്സാപി -

> അനാകുലാ അസന്ദേഹാ, പരിപുണ്ണവിനിച്ഛയാ;
> അത്ഥബ്യഞ്ജനസമ്പന്നാ, ഹോതി **സാരത്ഥദീപനീ**.

തേരസകസ്സാതി തേരസ സിക്ഖാപദാനി പരിമാണാനി അസ്സ കണ്ഡസ്സാതി തേരസകം, തസ്സ തേരസകസ്സ കണ്ഡസ്സാതി അത്ഥോ.

൨൩൪. **അനഭിരതോ**തി അഞ്ഞത്ഥ ഗിഹിഭാവം പത്ഥയമാനോ വുച്ചതി, ഇധ പന കാമരാഗവസേന ഉക്കണ്ഠിതതായ വിക്ഖിത്തചിത്തതായ സമന്നാഗതോ അധിപ്പേതോതി ആഹ **വിക്ഖിത്തചിത്തോ**തിആദി.

൨൩൬-൨൩൭. **സഞ്ചേതനികാ**തി എത്ഥ **സം**-സദ്ദോ വിജ്ജമാനത്ഥതായ സാത്ഥകോതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **സംവിജ്ജതി ചേതനാ അസ്സാ**തി. തത്ഥ **ചേതനാ**തി വീതിക്കമവസപ്പവത്താ പുബ്ബഭാഗചേതനാ. **അസ്സാ**തി സുക്കവിസ്സട്ഠിയാ. ഇമസ്മിം വികപ്പേ **ഇക**-സദ്ദസ്സ വിസും അത്ഥോ നത്ഥീതി ആഹ **സഞ്ചേതനാവ സഞ്ചേതനികാ**തി. ഇദാനി **സം**-സദ്ദസ്സ അത്ഥം അനപേക്ഖിത്വാ **ഇക**-സദ്ദോവ അസ്സത്ഥിഅത്ഥം പകാസേതീതി ദസ്സേന്തോ **സഞ്ചേതനാ വാ അസ്സാ അത്ഥീതി സഞ്ചേതനികാ**തി ദുതിയവികപ്പമാഹ. സംവിജ്ജതി ചേതനാ അസ്സാതി പദഭാജനേ വത്തബ്ബേ ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാ **ജാനന്തോ**തിആദി വുത്തം. **ഉപക്കമാമീതി ജാനന്തോ**തി മോചനത്ഥം ഉപക്കമാമീതി ജാനന്തോ.

ആസയഭേദതോതി പിത്താദിആസയഭേദതോ. ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധാനമ്പി ഹി രഞ്ഞോപി ചക്കവത്തിസ്സ പിത്തസേമ്ഹപുബ്ബലോഹിതാസയേസു ചതൂസു അഞ്ഞതരോ ആസയോ ഹോതിയേവ, മന്ദപഞ്ഞാനം പന ചത്താരോപി ആസയാ ഹോന്തി. **ധാതുനാനത്തതോ**തി പഥവീധാതുആദീനം ചതുന്നം ധാതൂനം, ചക്ഖാദീനം വാ അട്ഠാരസന്നം ധാതൂനം, രസസോണിതാദീനം വാ ധാതൂനം നാനത്തതോ.

വത്ഥിസീസന്തി വത്ഥിപുടസ്സ അബ്ഭന്തരേ മത്ഥകപസ്സം. **"രാഗ…പേ॰… അസക്കോന്തോ"**തി രാഗപരിയുട്ഠാനം സന്ധായ വുത്തം. രാജാ പന "സമ്ഭവസ്സ സകലകായോ ഠാന"ന്തി സുതപുബ്ബത്താ വീമംസനത്ഥം ഏവമകാസീതി വദന്തി. **ദകസോത**ന്തി മുത്തമഗ്ഗം, അങ്ഗജാതപ്പദേസന്തി വുത്തം ഹോതി. ദകസോതോരോഹണതോ പട്ഠായ പന ഉപാദിന്നതോ വിനിമുത്തതായ സമ്ഭവേ ഉതുസമുട്ഠാനമേവ രൂപം അവസിസ്സതി, സേസം തിസമുട്ഠാനം നത്ഥീതി വേദിതബ്ബം. ആപോധാതുയാ സന്താനവസേന പവത്തമാനായ അവത്ഥാവിസേസോ സമ്ഭവോ, സോ ചതുസമുട്ഠാനികോ അട്ഠകഥായം ചതുസമുട്ഠാനികേസു സമ്ഭവസ്സ വുത്തത്താ. സോ പന സോളസവസ്സകാലേ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്സ രാഗവസേന ഠാനാചാവനം ഹോതീതി വദന്തി, തസ്മാ യം വുത്തം **കഥാവത്ഥുഅട്ഠകഥായം** "സുക്കവിസ്സട്ഠി നാമ രാഗസമുട്ഠാനാ ഹോതീ"തി, തം സമ്ഭവസ്സ ഠാനാചാവനം സന്ധായ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം, ന പന സമ്ഭവോ ചിത്തസമുട്ഠാനോയേവാതി ദീപേതും, തേനേവ തത്ഥ വിസ്സട്ഠിഗ്ഗഹണം കതം. "ഖീണാസവാനം പന ബ്രഹ്മാനഞ്ച സമ്ഭവോ നത്ഥീ"തി **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന** വുത്തം, തസ്മാ യം വുത്തം **കഥാവത്ഥുഅട്ഠകഥായം** (കഥാ॰ അട്ഠ॰ ൩൭) "താസം ദേവതാനം സുക്കവിസ്സട്ഠി നാമ നത്ഥീ"തി, തമ്പി ഠാനാചാവനം സന്ധായ വുത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം, ന പന ദേവതാനം സബ്ബസോ സമ്ഭവസ്സ അഭാവം സന്ധായ. ഛന്നമ്പി പന കാമാവചരദേവതാനം കാമാ പാകതികായേവ. മനുസ്സാ വിയ ഹി തേ ദ്വയംദ്വയസമാപത്തിവസേനേവ മേഥുനം പടിസേവന്തി, കേവലം പന നിസ്സന്ദാഭാവോ തേസം വത്തബ്ബോ. തങ്ഖണികപരിളാഹവൂപസമാവഹം സമ്ഫസ്സസുഖമേവ ഹി തേസം കാമകിച്ചം. കേചി പന "ചാതുമഹാരാജികതാവതിംസാനംയേവ ദ്വയംദ്വയസമാപത്തിയാ കാമകിച്ചം ഇജ്ഝതി, യാമാനം അഞ്ഞമഞ്ഞം ആലിങ്ഗനമത്തേന, തുസിതാനം ഹത്ഥാമസനമത്തേന, നിമ്മാനരതീനം ഹസിതമത്തേന, പരനിമ്മിതവസവത്തീനം ഓലോകിതമത്തേന കാമകിച്ചം ഇജ്ഝതീ"തി വദന്തി, തം അട്ഠകഥായം പടിക്ഖിത്തം താദിസസ്സ കാമേസു വിരജ്ജനസ്സ തേസു അഭാവതോ കാമാനഞ്ച ഉത്തരുത്തരി പണീതതരപണീതതമഭാവതോ.

തഥേവാതി "മോചനസ്സാദേന നിമിത്തേ ഉപക്കമതോ"തിആദിം അതിദിസതി. "വിസ്സട്ഠീതി ഠാനതോ ചാവനാ വുച്ചതീ"തി വുത്തത്താ **ദകസോതം ഓതിണ്ണമത്തേ**തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ **ദകസോതോരോഹണഞ്ചേത്ഥാ**തിആദി. **ഏത്ഥാ**തി തീസുപി വാദേസു. **അധിവാസേത്വാ**തി നിമിത്തേ ഉപക്കമിത്വാ പുന വിപ്പടിസാരേ ഉപ്പന്നേ അധിവാസേത്വാ. **അന്തരാ നിവാരേതു**ന്തി ഠാനതോ ചുതം ദകസോതം ഓതരിതും അദത്വാ അന്തരാ നിവാരേതും. തേനാഹ - **ഠാനാ ചുതഞ്ഹി അവസ്സം ദകസോതം ഓതരതീ**തി . **ഠാനാചാവനമത്തേനേവാ**തി ദകസോതം അനോതിണ്ണേപീതി അധിപ്പായോ. ഏത്ഥ ച "സകലോ കായോ ഠാന"ന്തി വാദേ ഠാനാചാവനം വദന്തേന സകലസരീരതോ ചുതസ്സപി ദകസോതോരോഹണതോ പുബ്ബേ അപ്പമത്തകസ്സ അന്തരാളസ്സ സമ്ഭവതോ വുത്തം. സകലസരീരേ വാ തസ്മിം തസ്മിം പദേസേ ഠിതസ്സ ഠാനാ ചുതം സന്ധായ "ഠാനാചാവനമത്തേനേവാ"തി വുത്തം. **നിമിത്തേ ഉപക്കമന്തസ്സേവാ**തി മോചനസ്സാദേന ഉപക്കമന്തസ്സ. ഹത്ഥപരികമ്മാദീസു സതിപി മോചനസ്സാദേ നിമിത്തേ ഉപക്കമാഭാവതോ നത്ഥി ആപത്തീതി ആഹ **"ഹത്ഥപരികമ്മ…പേ॰… അനാപത്തീ"**തി. **അയം സബ്ബാചരിയസാധാരണവിനിച്ഛയോ**തി "ദകസോതോരോഹണഞ്ചേത്ഥാ"തിആദിനാ വുത്തോ തിണ്ണമ്പി ആചരിയാനം സാധാരണോ വിനിച്ഛയോ.

ഖോഭകരണപച്ചയോ നാമ വിസഭാഗഭേസജ്ജസേനാസനാഹാരാദിപച്ചയോ. **അത്ഥകാമതായ വാ അനത്ഥകാമതായ വാ**തി പസന്നാ അത്ഥകാമതായ, കുദ്ധാ അനത്ഥകാമതായ. **അത്ഥായ വാ അനത്ഥായ വാ**തി സഭാവതോ ഭവിതബ്ബായ അത്ഥായ വാ അനത്ഥായ വാ. **ഉപസംഹരന്തീ**തി അത്തനോ ദേവാനുഭാവേന ഉപനേന്തി. **ബോധിസത്തമാതാ വിയ പുത്തപടിലാഭനിമിത്ത**ന്തി തദാ കിര പുരേ പുണ്ണമായ സത്തമദിവസതോ പട്ഠായ വിഗതസുരാപാനം മാലാഗന്ധാദിവിഭൂതിസമ്പന്നം നക്ഖത്തകീളം അനുഭവമാനാ ബോധിസത്തമാതാ സത്തമേ ദിവസേ പാതോവ ഉട്ഠായ ഗന്ധോദകേന ന്ഹായിത്വാ സബ്ബാലങ്കാരവിഭൂസിതാ വരഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ സിരിഗബ്ഭം പവിസിത്വാ സിരിസയനേ നിപന്നാ നിദ്ദം ഓക്കമമാനാ ഇമം സുപിനം അദ്ദസ - ചത്താരോ കിര നം മഹാരാജാനോ സയനേനേവ സദ്ധിം ഉക്ഖിപിത്വാ അനോതത്തദഹം നേത്വാ ന്ഹാപേത്വാ ദിബ്ബവത്ഥം നിവാസേത്വാ ദിബ്ബഗന്ധേഹി വിലിമ്പേത്വാ ദിബ്ബപുപ്ഫാനി പിളന്ധിത്വാ തതോ അവിദൂരേ രജതപബ്ബതോ, തസ്സ അന്തോ കനകവിമാനം അത്ഥി, തസ്മിം പാചീനതോ സീസം കത്വാ നിപജ്ജാപേസും. അഥ ബോധിസത്തോ സേതവരവാരണോ ഹുത്വാ തതോ

അവിദൂരേ ഏകോ സുവണ്ണപബ്ബതോ, തത്ഥ ചരിത്വാ തതോ ഓരുയ്ഹ രജതപബ്ബതം അഭിരുഹിത്വാ കനകവിമാനം പവിസിത്വാ മാതരം പദക്ഖിണം കത്വാ ദക്ഖിണപസ്സം ഫാലേത്വാ കുച്ഛിം പവിട്ഠസദിസോ അഹോസി. ഇമം സുപിനം സന്ധായ ഏതം വുത്തം "ബോധിസത്തമാതാ വിയ പുത്തപടിലാഭനിമിത്ത"ന്തി.

പഞ്ച മഹാസുപിനേതി (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൫.൧൯൬) മഹന്തേഹി പുരിസേഹി പസ്സിതബ്ബതോ മഹന്താനഞ്ച അത്ഥാനം നിമിത്തഭാവതോ മഹാസുപിനേ. തേ പന പഞ്ച മഹാസുപിനേ നേവ ലോകിയമഹാജനോ പസ്സതി, ന മഹാരാജാനോ, ന ചക്കവത്തിരാജാനോ, ന അഗ്ഗസാവകാ, ന പച്ചേകബുദ്ധാ, ന സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, ഏകോ സബ്ബഞ്ഞുബോധിസത്തോയേവ പസ്സതി. തേന വുത്തം "ബോധിസത്തോ വിയ പഞ്ച മഹാസുപിനേ"തി. അമ്ഹാകഞ്ച പന ബോധിസത്തോ കദാ തേ സുപിനേ പസ്സീതി? "സ്വേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ"തി ചാതുദ്ദസിയം പക്ഖസ്സ രത്തിവിഭായനകാലേ പസ്സി. കാലവസേന ഹി ദിവാ ദിട്ഠോ സുപിനോ ന സമേതി, തഥാ പഠമയാമേ മജ്ഝിമയാമേ ച. പച്ഛിമയാമേ ബലവപച്ചൂസേ പന അസിതപീതസായിതേ സമ്മാപരിണാമഗതേ കായസ്മിം ഓജായ പതിട്ഠിതായ അരുണേ ഉഗ്ഗച്ഛമാനേ ദിട്ഠസുപിനോ സമേതി. ഇട്ഠനിമിത്തം സുപിനം പസ്സന്തോ ഇട്ഠം പടിലഭതി, അനിട്ഠനിമിത്തം പസ്സന്തോ അനിട്ഠം, തസ്മാ ബോധിസത്തോപി സുപിനം പസ്സന്തോ രത്തിവിഭായനകാലേ പസ്സി.

കേ പന തേ പഞ്ച മഹാസുപിനാതി? തഥാഗതസ്സ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പുബ്ബേവ സമ്ബോധാ അനഭിസമ്ബുദ്ധസ്സ ബോധിസത്തസ്സേവ സതോ പഞ്ച മഹാസുപിനാ പാതുരഹേസും (അം॰ നി॰ ൫.൧൯൬) - അയം മഹാപഥവീ മഹാസയനം അഹോസി, ഹിമവാ പബ്ബതരാജാ ബിമ്ബോഹനം അഹോസി, പുരത്ഥിമേ സമുദ്ദേ വാമഹത്ഥോ ഓഹിതോ അഹോസി, പച്ഛിമേ സമുദ്ദേ ദക്ഖിണഹത്ഥോ ഓഹിതോ അഹോസി, ദക്ഖിണസമുദ്ദേ ഉഭോ പാദാ ഓഹിതാ അഹേസും, അയം പഠമോ മഹാസുപിനോ പാതുരഹോസി.

പുന ചപരം ദബ്ബതിണസങ്ഖാതാ തിരിയാ നാമ തിണജാതി നങ്ഗലമത്തേന രത്തദണ്ഡേന നാഭിതോ ഉഗ്ഗന്ത്വാ തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ വിദത്ഥിമത്തം രതനമത്തം ബ്യാമമത്തം യട്ഠിമത്തം ഗാവുതമത്തം അഡ്ഢയോജനമത്തം യോജനമത്തന്തി ഏവം ഉഗ്ഗന്ത്വാ അനേകയോജനസഹസ്സം നഭം ആഹച്ച ഠിതാ അഹോസി, അയം ദുതിയോ മഹാസുപിനോ പാതുരഹോസി.

പുന ചപരം സേതാ കിമീ കണ്ഹസീസാ പാദേഹി ഉസ്സക്കിത്വാ യാവ ജാണുമണ്ഡലാ പടിച്ഛാദേസും, അയം തതിയോ മഹാസുപിനോ പാതുരഹോസി.

പുന ചപരം ചത്താരോ സകുണാ നാനാവണ്ണാ ചതൂഹി ദിസാഹി ആഗന്ത്വാ പാദമൂലേ നിപതിത്വാ സബ്ബസേതാ സമ്പജ്ജിംസു, അയം ചതുത്ഥോ മഹാസുപിനോ പാതുരഹോസി.

പുന ചപരം ബോധിസത്തോ മഹതോ മീള്ഹപബ്ബതസ്സ ഉപരൂപരി ചങ്കമതി അലിപ്പമാനോ മീള്ഹേന, അയം പഞ്ചമോ മഹാസുപിനോ പാതുരഹോസി. ഇമേ പഞ്ച മഹാസുപിനാ.

തത്ഥ പഠമോ അനുത്തരായ സമ്മാസമ്ബോധിയാ പുബ്ബനിമിത്തം, ദുതിയോ അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ദേവമനുസ്സേസു സുപ്പകാസിതഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം, തതിയോ ബഹൂനം ഓദാതവസനാനം ഗിഹീനം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ സരണഗമനസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം, ചതുത്ഥോ ഖത്തിയാദീനം ചതുന്നം വണ്ണാനം തഥാഗതപ്പവേദിതേ ധമ്മവിനയേ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അനുത്തരവിമുത്തിസച്ഛികിരിയായ പുബ്ബനിമിത്തം, പഞ്ചമോ ചതുന്നം പച്ചയാനം ലാഭിതായ തേസു ച അനുപലിത്തഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം.

അപിച യം സോ ചക്കവാളമഹാപഥവിം സിരിസയനഭൂതം അദ്ദസ, തം ബുദ്ധഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം ഹിമവന്തം പബ്ബതരാജാനം ബിമ്ബോഹനം അദ്ദസ, തം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണബിമ്ബോഹനസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം ചത്താരോ ഹത്ഥപാദേ സമുദ്ദസ്സ ഉപരൂപരിഭാഗേന ഗന്ത്വാ ചക്കവാളമത്ഥകേ ഠിതേ അദ്ദസ, തം ധമ്മചക്കസ്സ അപ്പടിവത്തിയഭാവേ പുബ്ബനിമിത്തം. യം അത്താനം ഉത്താനകം നിപന്നം അദ്ദസ, തം തീസു ഭവേസു അവകുജ്ജാനം സത്താനം ഉത്താനമുഖഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ പസ്സന്തോ വിയ അഹോസി, തം ദിബ്ബചക്ഖുപടിലാഭസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം യാവ ഭവഗ്ഗാ ഏകാലോകം അഹോസി, തം അനാവരണഞാണസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. സേസം വുത്തനയമേവ. ഇതി തംതംവിസേസാധിഗമനിമിത്തഭൂതേ പഞ്ച മഹാസുപിനേ പസ്സി. തേന വുത്തം "ബോധിസത്തോ വിയ പഞ്ച മഹാസുപിനേ"തി.

കോസലരാജാ വിയ സോളസ സുപിനേതി -

"ഉസഭാ രുക്ഖാ ഗാവിയോ ഗവാ ച,
അസ്സോ കംസോ സിങ്ഗാലീ ച കുമ്ഭോ;
പോക്ഖരണീ ച അപാകചന്ദനം,
ലാബൂനി സീദന്തി സിലാ പ്ലവന്തി.

"മണ്ഡൂകിയോ കണ്ഹസപ്പേ ഗിലന്തി,
കാകം സുവണ്ണാ പരിവാരയന്തി;
തസാ വകാ ഏളകാനം ഭയാ ഹീ"തി. (ജാ॰ ൧.൧.൭൭) -

ഇമേ സോളസ സുപിനേ പസ്സന്തോ കോസലരാജാ വിയ.

൧. ഏകദിവസം കിര കോസലരാജാ രത്തിം നിദ്ദൂപഗതോ പച്ഛിമയാമേ സോളസ സുപിനേ പസ്സി (ജാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.മഹാസുപിനജാതകവണ്ണനാ). തത്ഥ ചത്താരോ അഞ്ജനവണ്ണാ കാളഉസഭാ "യുജ്ഝിസ്സാമാ"തി ചതൂഹി ദിസാഹി രാജങ്ഗണം ആഗന്ത്വാ "ഉസഭയുദ്ധം പസ്സിസ്സാമാ"തി മഹാജനേ സന്നിപതിതേ യുജ്ഝനാകാരം ദസ്സേത്വാ നദിത്വാ ഗജ്ജിത്വാ അയുജ്ഝിത്വാവ പടിക്കന്താ. ഇമം പഠമം സുപിനം അദ്ദസ.

൨. ഖുദ്ദകാ രുക്ഖാ ചേവ ഗച്ഛാ ച പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ വിദത്ഥിമത്തമ്പി രതനമത്തമ്പി അനുഗ്ഗന്ത്വാവ പുപ്ഫന്തി ചേവ ഫലന്തി ച. ഇമം ദുതിയം അദ്ദസ.

൩. ഗാവിയോ തദഹുജാതാനം വച്ഛാനം ഖീരം പിവന്തിയോ അദ്ദസ. അയം തതിയോ സുപിനോ.

൪. ധുരവാഹേ ആരോഹപരിണാഹസമ്പന്നേ മഹാഗോണേ യുഗപരമ്പരായ അയോജേത്വാ തരുണേ ഗോദമ്മേ ധുരേ യോജേന്തേ അദ്ദസ, തേ ധുരം വഹിതും അസക്കോന്താ ഛഡ്ഡേത്വാ അട്ഠംസു, സകടാനി നപ്പവത്തിംസു. അയം ചതുത്ഥോ സുപിനോ.

൫. ഏകം ഉഭതോമുഖം അസ്സം അദ്ദസ, തസ്സ ഉഭോസു പസ്സേസു യവസീസം ദേന്തി, സോ ദ്വീഹിപി മുഖേഹി ഖാദതി. അയം പഞ്ചമോ സുപിനോ.

൬. മഹാജനോ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം സുവണ്ണപാതിം സമ്മജ്ജിത്വാ "ഇധ പസ്സാവം കരോഹീ"തി ഏകസ്സ ജരസിങ്ഗാലസ്സ ഉപനാമേസി, തം തത്ഥ പസ്സാവം കരോന്തം അദ്ദസ. അയം ഛട്ഠോ സുപിനോ.

൭. ഏകോ പുരിസോ രജ്ജും വട്ടേത്വാ പാദമൂലേ നിക്ഖിപതി, തേന നിസിന്നപീഠസ്സ ഹേട്ഠാ സയിതാ ഛാതസിങ്ഗാലീ തസ്സ അജാനന്തസ്സേവ തം ഖാദതി. ഇമം സത്തമം സുപിനം അദ്ദസ.

൮. രാജദ്വാരേ ബഹൂഹി തുച്ഛകുമ്ഭേഹി പരിവാരേത്വാ ഠപിതം ഏകം മഹന്തം പൂരിതകുമ്ഭം അദ്ദസ, ചത്താരോപി പന വണ്ണാ ചതൂഹി ദിസാഹി ചതൂഹി അനുദിസാഹി ച ഘടേഹി ഉദകം ആഹരിത്വാ പൂരിതകുമ്ഭമേവ പൂരേന്തി, പൂരിതപൂരിതം ഉദകം ഉത്തരിത്വാ പലായതി, തേപി പുനപ്പുനം തത്ഥേവ ഉദകം ആസിഞ്ചന്തി, തുച്ഛകുമ്ഭേ ഓലോകേന്താപി നത്ഥി. അയം അട്ഠമോ സുപിനോ.

൯. ഏകം പഞ്ചപദുമസഞ്ഛന്നം ഗമ്ഭീരം സബ്ബതോതിത്ഥം പോക്ഖരണിം അദ്ദസ, സമന്തതോ ദ്വിപദചതുപ്പദാ ഓതരിത്വാ തത്ഥ പാനീയം പിവന്തി, തസ്സാ മജ്ഝേ ഗമ്ഭീരട്ഠാനേ ഉദകം ആവിലം, തീരപ്പദേസേ ദ്വിപദചതുപ്പദാനം അക്കമനട്ഠാനേ അച്ഛം വിപ്പസന്നം അനാവിലം. അയം നവമോ സുപിനോ.

൧൦. ഏകിസ്സായേവ ച കുമ്ഭിയാ പച്ചമാനം ഓദനം അപാകം അദ്ദസ, "അപാക"ന്തി വിചാരേത്വാ വിഭജിത്വാ ഠപിതം വിയ തീഹാകാരേഹി പച്ചമാനം ഏകസ്മിം പസ്സേ അതികിലിന്നോ ഹോതി, ഏകസ്മിം ഉത്തണ്ഡുലോ, ഏകസ്മിം സുപക്കോതി. അയം ദസമോ സുപിനോ.

൧൧. സതസഹസ്സഗ്ഘനകം ചന്ദനസാരം പൂതിതക്കേന വിക്കിണന്തേ അദ്ദസ. അയം ഏകാദസമോ സുപിനോ.

൧൨. തുച്ഛലാബൂനി ഉദകേ സീദന്താനി അദ്ദസ. അയം ദ്വാദസമോ സുപിനോ.

൧൩. മഹന്തമഹന്താ കൂടാഗാരപ്പമാണാ ഘനസിലാ നാവാ വിയ ഉദകേ പ്ലവമാനാ അദ്ദസ. അയം തേരസമോ സുപിനോ.

൧൪. ഖുദ്ദകമധുകപുപ്ഫപ്പമാണാ മണ്ഡൂകിയോ മഹന്തേ കണ്ഹസപ്പേ വേഗേന അനുബന്ധിത്വാ ഉപ്പലനാളേ വിയ ഛിന്ദിത്വാ മംസം ഖാദിത്വാ ഗിലന്തിയോ അദ്ദസ. അയം ചുദ്ദസമോ സുപിനോ.

൧൫. ദസഹി അസദ്ധമ്മേഹി സമന്നാഗതം ഗാമഗോചരം കാകം കഞ്ചനവണ്ണവണ്ണതായ "സുവണ്ണാ"തി ലദ്ധനാമേ സുവണ്ണരാജഹംസേ പരിവാരേന്തേ അദ്ദസ. അയം പന്നരസമോ സുപിനോ.

൧൬. പുബ്ബേ ദീപിനോ ഏളകേ ഖാദന്തി, തേ പന ഏളകേ ദീപിനോ അനുബന്ധിത്വാ മുരാമുരാതി ഖാദന്തേ അദ്ദസ, അഥഞ്ഞേ തസാ വകാ ഏളകേ ദൂരതോവ ദിസ്വാ തസിതാ താസപ്പത്താ ഹുത്വാ ഏളകാനം ഭയാ പലായിത്വാ ഗുമ്ബഗഹനാനി പവിസിത്വാ നിലീയിംസു. അയം സോളസമോ സുപിനോ.

൧. തത്ഥ അധമ്മികാനം രാജൂനം അധമ്മികാനഞ്ച മനുസ്സാനം കാലേ ലോകേ വിപരിവത്തമാനേ കുസലേ ഓസന്നേ അകുസലേ ഉസ്സന്നേ ലോകസ്സ പരിഹീനകാലേ ദേവോ ന സമ്മാ വസ്സിസ്സതി, മേഘപാദാ ഛിജ്ജിസ്സന്തി, സസ്സാനി മിലായിസ്സന്തി, ദുബ്ഭിക്ഖം ഭവിസ്സതി, വസ്സിതുകാമാ വിയ ചതൂഹി ദിസാഹി മേഘാ ഉട്ഠഹിത്വാ ഇത്ഥികാഹി ആതപേ പത്ഥടാനം വീഹിആദീനം തേമനഭയേന അന്തോ പവേസിതകാലേ പുരിസേസു കുദാലപിടകേ ആദായ ആളിബന്ധനത്ഥായ നിക്ഖന്തേസു വസ്സനാകാരം ദസ്സേത്വാ ഗജ്ജിത്വാ വിജ്ജുലതാ നിച്ഛാരേത്വാ ഉസഭാ വിയ അയുജ്ഝിത്വാ അവസ്സിത്വാവ പലായിസ്സന്തി. അയം പഠമസ്സ വിപാകോ.

൨. ലോകസ്സ പരിഹീനകാലേ മനുസ്സാനം പരിത്തായുകകാലേ സത്താ തിബ്ബരാഗാ ഭവിസ്സന്തി, അസമ്പത്തവയാവ കുമാരിയോ പുരിസന്തരം ഗന്ത്വാ ഉതുനിയോ ചേവ ഗബ്ഭിനിയോ ച ഹുത്വാ പുത്തധീതാഹി വഡ്ഢിസ്സന്തി. ഖുദ്ദകരുക്ഖാനം പുപ്ഫം വിയ ഹി താസം ഉതുനിഭാവോ, ഫലം വിയ ച പുത്തധീതരോ ഭവിസ്സന്തി. അയം ദുതിയസ്സ വിപാകോ.

൩. മനുസ്സാനം ജേട്ഠാപചായികകമ്മസ്സ നട്ഠകാലേ സത്താ മാതാപിതൂസു വാ സസ്സുസസുരേസു വാ ലജ്ജം അനുപട്ഠപേത്വാ സയമേവ കുടുമ്ബം സംവിദഹന്താവ ഘാസച്ഛാദനമത്തമ്പി മഹല്ലകാനം ദാതുകാമാ ദസ്സന്തി, അദാതുകാമാ ന ദസ്സന്തി, മഹല്ലകാ അനാഥാ ഹുത്വാ അസയംവസീ ദാരകേ ആരാധേത്വാ ജീവിസ്സന്തി തദഹുജാതാനം വച്ഛാനം ഖീരം പിവന്തിയോ മഹാഗാവിയോ വിയ. അയം തതിയസ്സ വിപാകോ.

൪. അധമ്മികരാജൂനം കാലേ അധമ്മികരാജാനോ പണ്ഡിതാനം പവേണികുസലാനം കമ്മനിത്ഥരണസമത്ഥാനം മഹാമത്താനം യസം ന ദസ്സന്തി, ധമ്മസഭായം വിനിച്ഛയട്ഠാനേപി പണ്ഡിതേ വോഹാരകുസലേ മഹല്ലകേ അമച്ചേ ന ഠപേസ്സന്തി. തബ്ബിപരീതാനം പന തരുണതരുണാനം യസം ദസ്സന്തി, തഥാരൂപേ ഏവ ച വിനിച്ഛയട്ഠാനേ ഠപേസ്സന്തി, തേ രാജകമ്മാനി ചേവ യുത്തായുത്തഞ്ച അജാനന്താ നേവ തം യസം ഉക്ഖിപിതും സക്ഖിസ്സന്തി, ന രാജകമ്മാനി നിത്ഥരിതും, തേ അസക്കോന്താ കമ്മധുരം ഛഡ്ഡേസ്സന്തി, മഹല്ലകാപി പണ്ഡിതാ അമച്ചാ യസം അലഭന്താ കിച്ചാനി നിത്ഥരിതും സമത്ഥാപി "കിം അമ്ഹാകം ഏതേഹി, മയം ബാഹിരകാ ജാതാ, അബ്ഭന്തരികാ തരുണദാരകാ ജാനിസ്സന്തീ"തി ഉപ്പന്നാനി കമ്മാനി ന കരിസ്സന്തി, ഏവം സബ്ബഥാപി തേസം രാജൂനം ഹാനിയേവ ഭവിസ്സതി, ധുരം വഹിതും അസമത്ഥാനം വച്ഛദമ്മാനം ധുരേ യോജിതകാലോ വിയ, ധുരവാഹാനഞ്ച മഹാഗോണാനം യുഗപരമ്പരായ അയോജിതകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി. അയം ചതുത്ഥസ്സ വിപാകോ.

൫. അധമ്മികരാജകാലേയേവ അധമ്മികബാലരാജാനോ അധമ്മികേ ലോലമനുസ്സേ വിനിച്ഛയേ ഠപേസ്സന്തി, തേ പാപപുഞ്ഞേസു അനാദരാ ബാലാ സഭായം നിസീദിത്വാ വിനിച്ഛയം ദേന്താ ഉഭിന്നമ്പി അത്ഥപച്ചത്ഥികാനം ഹത്ഥതോ ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ ഖാദിസ്സന്തി അസ്സോ വിയ ദ്വീഹി മുഖേഹി യവസീസം. അയം പഞ്ചമസ്സ വിപാകോ.

൬. അധമ്മികായേവ വിജാതിരാജാനോ ജാതിസമ്പന്നാനം കുലപുത്താനം ആസങ്കായ യസം ന ദസ്സന്തി, അകുലീനേ വഡ്ഢേസ്സന്തി, ഏവം മഹാകുലാനി ദുഗ്ഗതാനി ഭവിസ്സന്തി, ലാമകകുലാനി ഇസ്സരാനി. തേ ച കുലീനാ പുരിസാ ജീവിതും അസക്കോന്താ "ഇമേ നിസ്സായ ജീവിസ്സാമാ"തി അകുലീനാനം ധീതരോ ദസ്സന്തി, ഇതി താസം കുലധീതാനം അകുലീനേഹി സദ്ധിം സംവാസോ ജരസിങ്ഗാലസ്സ സുവണ്ണപാതിയം പസ്സാവകരണസദിസോ ഭവിസ്സതി. അയം ഛട്ഠസ്സ വിപാകോ.

൭. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ ഇത്ഥിയോ പുരിസലോലാ സുരാലോലാ അലങ്കാരലോലാ വിസിഖാലോലാ ആമിസലോലാ ഭവിസ്സന്തി ദുസ്സീലാ ദുരാചാരാ. താ സാമികേഹി കസിഗോരക്ഖാദീനി കമ്മാനി കത്വാ കിച്ഛേന കസിരേന സമ്ഭതം ധനം ജാരേഹി സദ്ധിം സുരം പിവന്തിയോ മാലാഗന്ധവിലേപനം ധാരയമാനാ അന്തോഗേഹേ അച്ചായികമ്പി കിച്ചം അനോലോകേത്വാ ഗേഹപരിക്ഖേപസ്സ ഉപരിഭാഗേനപി ഛിദ്ദട്ഠാനേഹിപി ജാരേ ഉപധാരയമാനാ സ്വേ വപിതബ്ബയുത്തകം ബീജമ്പി കോട്ടേത്വാ യാഗുഭത്തഖജ്ജകാനി സജ്ജേത്വാ ഖാദമാനാ വിലുമ്പിസ്സന്തി ഹേട്ഠാപീഠകനിപന്നകഛാതകസിങ്ഗാലീ വിയ വട്ടേത്വാ വട്ടേത്വാ പാദമൂലേ നിക്ഖിത്തരജ്ജും. അയം സത്തമസ്സ വിപാകോ.

൮. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ ലോകോ പരിഹായിസ്സതി, രട്ഠം നിരോജം ഭവിസ്സതി, രാജാനോ ദുഗ്ഗതാ കപണാ ഭവിസ്സന്തി. യോ ഇസ്സരോ ഭവിസ്സതി, തസ്സ ഭണ്ഡാഗാരേ സതസഹസ്സമത്താ കഹാപണാ ഭവിസ്സന്തി, തേ ഏവം ദുഗ്ഗതാ സബ്ബേ ജനപദേ അത്തനോ കമ്മം കാരയിസ്സന്തി, ഉപദ്ദുതാ മനുസ്സാ സകേ കമ്മന്തേ ഛഡ്ഡേത്വാ രാജൂനംയേവ അത്ഥായ പുബ്ബണ്ണാപരണ്ണാനി വപന്താ രക്ഖന്താ ലായന്താ മദ്ദന്താ പവേസേന്താ ഉച്ഛുഖേത്താനി കരോന്താ യന്താനി വാഹേന്താ ഫാണിതാദീനി പചന്താ പുപ്ഫാരാമേ ഫലാരാമേ ച കരോന്താ തത്ഥ തത്ഥ നിപ്ഫന്നാനി പുപ്ഫഫലാദീനി ആഹരിത്വാ രഞ്ഞോ കോട്ഠാഗാരമേവ പൂരേസ്സന്തി, അത്തനോ ഗേഹേസു തുച്ഛകോട്ഠേ ഓലോകേന്താപി ന ഭവിസ്സന്തി, തുച്ഛതുച്ഛകുമ്ഭേ അനോലോകേത്വാ പൂരിതകുമ്ഭപൂരണസദിസമേവ ഭവിസ്സതി. അയം അട്ഠമസ്സ വിപാകോ.

൯. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ രാജാനോ അധമ്മികാ ഭവിസ്സന്തി, ഛന്ദാദിവസേന അഗതിം ഗച്ഛന്താ രജ്ജം കാരേസ്സന്തി, ധമ്മേന വിനിച്ഛയം നാമ ന ദസ്സന്തി, ലഞ്ജവിത്തകാ ഭവിസ്സന്തി ധനലോലാ, രട്ഠവാസികേസു തേസം ഖന്തിമേത്താനുദ്ദയം നാമ ന ഭവിസ്സതി, കക്ഖളാ ഫരുസാ ഉച്ഛുയന്തേ ഉച്ഛുഗണ്ഠികാ വിയ മനുസ്സേ പീളേന്താ നാനപ്പകാരം ബലിം ഉപ്പാദേത്വാ ധനം ഗണ്ഹിസ്സന്തി, മനുസ്സാ ബലിപീളിതാ കിഞ്ചി ദാതും അസക്കോന്താ ഗാമനിഗമാദയോ ഛഡ്ഡേത്വാ പച്ചന്തം ഗന്ത്വാ വാസം കപ്പേസ്സന്തി, മജ്ഝിമജനപദോ സുഞ്ഞോ ഭവിസ്സതി, പച്ചന്തോ ഘനവാസോ സേയ്യഥാപി പോക്ഖരണിയാ മജ്ഝേ ഉദകം ആവിലം പരിയന്തേ വിപ്പസന്നം. അയം നവമസ്സ വിപാകോ.

൧൦. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ രാജാനോ അധമ്മികാ ഭവിസ്സന്തി, തേസു അധമ്മികേസു രാജയുത്താപി ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാപി നേഗമജാനപദാപീതി സമണബ്രാഹ്മണേ ഉപാദായ സബ്ബേ മനുസ്സാ അധമ്മികാ ഭവിസ്സന്തി, തതോ തേസം ആരക്ഖദേവതാ ബലിപടിഗ്ഗാഹികദേവതാ രുക്ഖദേവതാ ആകാസട്ഠകദേവതാതി ഏവം ദേവതാപി അധമ്മികാ ഭവിസ്സന്തി, അധമ്മികരാജൂനം രജ്ജേ വാതാ വിസമാ ഖരാ വായിസ്സന്തി, തേ ആകാസട്ഠകവിമാനാനി കമ്പേസ്സന്തി, തേസു കമ്പിതേസു ദേവതാ കുപിതാ ദേവം വസ്സിതും ന ദസ്സന്തി, വസ്സമാനോപി സകലരട്ഠേ ഏകപ്പഹാരേനേവ ന വസ്സിസ്സതി, വസ്സമാനോപി സബ്ബത്ഥ കസികമ്മസ്സ വാ വപ്പകമ്മസ്സ വാ ഉപകാരോ ഹുത്വാ ന വസ്സിസ്സതി. യഥാ ച രട്ഠേ, ഏവം ജനപദേപി ഗാമേപി ഏകതളാകസ്സരേപി ഏകപ്പഹാരേനേവ ന വസ്സിസ്സതി, തളാകസ്സ ഉപരിഭാഗേ വസ്സന്തോ ഹേട്ഠാഭാഗേ ന വസ്സിസ്സതി, ഹേട്ഠാ വസ്സന്തോ ഉപരി ന വസ്സിസ്സതി, ഏകസ്മിം ഭാഗേ സസ്സം അതിവസ്സേന നസ്സിസ്സതി, ഏകസ്മിം അവസ്സന്തോ മിലായിസ്സതി, ഏകസ്മിം സമ്മാ വസ്സമാനോ സമ്പാദേസ്സതി, ഏവം ഏകസ്സ രഞ്ഞോ രജ്ജേ വുത്താ സസ്സാ തിപ്പകാരാ ഭവിസ്സന്തി ഏകകുമ്ഭിയാ ഓദനോ വിയ. അയം ദസമസ്സ വിപാകോ.

൧൧. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ സാസനേ പരിഹായന്തേ പച്ചയലോലാ അലജ്ജികാ ബഹൂ ഭിക്ഖൂ ഭവിസ്സന്തി, തേ ഭഗവതാ പച്ചയലോലുപ്പം നിമ്മഥേത്വാ കഥിതധമ്മദേസനം ചീവരാദിചതുപച്ചയഹേതു പരേസം ദേസേസ്സന്തി, പച്ചയേഹി മുച്ഛിത്വാ നിരത്ഥകപക്ഖേ ഠിതാ നിബ്ബാനാഭിമുഖം കത്വാ ദേസേതും ന സക്ഖിസ്സന്തി, കേവലം "പദബ്യഞ്ജനസമ്പത്തിഞ്ചേവ മധുരസദ്ദഞ്ച സുത്വാ മഹഗ്ഘാനി ചീവരാനി ദസ്സന്തീ"ഇച്ചേവം ദേസേസ്സന്തി. അപരേ അന്തരവീഥിചതുക്കരാജദ്വാരാദീസു നിസീദിത്വാ കഹാപണഅഡ്ഢകഹാപണപാദമാസകരൂപാദീനിപി നിസ്സായ ദേസേസ്സന്തി. ഇതി ഭഗവതാ നിബ്ബാനഗ്ഘനകം കത്വാ ദേസിതം ധമ്മം ചതുപച്ചയത്ഥായ ചേവ കഹാപണഅഡ്ഢകഹാപണാദിഅത്ഥായ ച വിക്കിണിത്വാ ദേസേന്താ സതസഹസ്സഗ്ഘനകം ചന്ദനസാരം പൂതിതക്കേന വിക്കിണന്താ വിയ ഭവിസ്സന്തി. അയം ഏകാദസമസ്സ വിപാകോ.

൧൨. അധമ്മികരാജകാലേ ലോകേ വിപരിവത്തന്തേയേവ രാജാനോ ജാതിസമ്പന്നാനം കുലപുത്താനം യസം ന ദസ്സന്തി, അകുലീനാനഞ്ഞേവ ദസ്സന്തി, തേ ഇസ്സരാ ഭവിസ്സന്തി, ഇതരേ ദലിദ്ദാ. രാജസമ്മുഖേപി രാജദ്വാരേപി അമച്ചസമ്മുഖേപി വിനിച്ഛയട്ഠാനേപി തുച്ഛലാബുസദിസാനം അകുലീനാനംയേവ കഥാ ഓസീദിത്വാ ഠിതാ വിയ നിച്ചലാ സുപ്പതിട്ഠിതാ ഭവിസ്സതി, സങ്ഘസന്നിപാതേപി സങ്ഘകമ്മഗണകമ്മട്ഠാനേസു ചേവ പത്തചീവരപരിവേണാദിവിനിച്ഛയട്ഠാനേസു ച ദുസ്സീലാനം പാപപുഗ്ഗലാനംയേവ കഥാ നിയ്യാനികാ ഭവിസ്സതി, ന ലജ്ജിഭിക്ഖൂനന്തി ഏവം സബ്ബഥാപി തുച്ഛലാബൂനം സീദനകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി. അയം ദ്വാദസമസ്സ വിപാകോ.

൧൩. താദിസേയേവ കാലേ അധമ്മികരാജാനോ അകുലീനാനം യസം ദസ്സന്തി, തേ ഇസ്സരാ ഭവിസ്സന്തി, കുലീനാ ദുഗ്ഗതാ. തേസു ന കേചി ഗാരവം കരിസ്സന്തി, ഇതരേസുയേവ കരിസ്സന്തി, രാജസമ്മുഖേ വാ അമച്ചസമ്മുഖേ വാ വിനിച്ഛയട്ഠാനേ വാ വിനിച്ഛയകുസലാനം ഘനസിലാസദിസാനം കുലപുത്താനം കഥാ ന ഓഗാഹിത്വാ പതിട്ഠഹിസ്സതി. തേസു കഥേന്തേസു "കിം ഇമേ കഥേന്തീ"തി ഇതരേ പരിഹാസമേവ കരിസ്സന്തി, ഭിക്ഖുസന്നിപാതേപി വുത്തപ്പകാരേസു ഠാനേസു നേവ പേസലേ ഭിക്ഖൂ ഗരുകാതബ്ബേ മഞ്ഞിസ്സന്തി, നാപി നേസം കഥാ പരിയോഗാഹിത്വാ പതിട്ഠഹിസ്സതി, സിലാനം പ്ലവകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി. അയം തേരസമസ്സ വിപാകോ.

൧൪. ലോകേ പരിഹായന്തേയേവ മനുസ്സാ തിബ്ബരാഗാദിജാതികാ കിലേസാനുവത്തകാ ഹുത്വാ തരുണതരുണാനം അത്തനോ ഭരിയാനം വസേ വത്തിസ്സന്തി, ഗേഹേ ദാസകമ്മകരാദയോപി ഗോമഹിംസാദയോപി ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണമ്പി

സബ്ബം താസംയേവ ആയത്തം ഭവിസ്സതി, "അസുകഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം വാ പരിച്ഛേദാദിജാതം വാ കഹ"ന്തി വുത്തേ "യഥ വാ തഥ വാ ഹോതു, കിം തുയ്ഹിമിനാ ബ്യാപാരേന, ത്വം മയ്ഹം ഘരേ സന്തം വാ അസന്തം വാ ജാനിതുകാമോ ജാതോ"തി വത്വാ നാനപ്പകാരേഹി അക്കോസിത്വാ മുഖസത്തീഹി കോട്ടേത്വാ ദാസചേടകം വിയ വസേ കത്വാ അത്തനോ ഇസ്സരിയം പവത്തേസ്സന്തി, ഏവം മധുകപുപ്ഫപ്പമാണമണ്ഡൂകപോതികാനം ആസീവിസേ കണ്ഹസപ്പേ ഗിലനകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി. അയം ചുദ്ദസമസ്സ വിപാകോ.

൧൫. ദുബ്ബലരാജകാലേ രാജാനോ ഹത്ഥിസിപ്പാദീസു അകുസലാ യുദ്ധേസു അവിസാരദാ ഭവിസ്സന്തി, തേ അത്തനോ രാജാധിപച്ചം ആസങ്കമാനാ സമാനജാതികാനം കുലപുത്താനം ഇസ്സരിയം അദത്വാ അത്തനോ പാദമൂലികന്ഹാപകകപ്പകാദീനം ദസ്സന്തി, ജാതിഗോത്തസമ്പന്നാ കുലപുത്താ രാജകുലേ പതിട്ഠം അലഭമാനാ ജീവികം കപ്പേതും അസമത്ഥാ ഹുത്വാ ഇസ്സരിയട്ഠാനേ ജാതിഗോത്തഹീനേ അകുലീനേ ഉപട്ഠഹന്താ വിചരിസ്സന്തി, സുവണ്ണരാജഹംസേഹി കാകസ്സ പരിവാരിതകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി. അയം പന്നരസമസ്സ വിപാകോ.

൧൬. അധമ്മികരാജകാലേയേവ ച അകുലീനാവ രാജവല്ലഭാ ഇസ്സരാ ഭവിസ്സന്തി, കുലീനാ അപ്പഞ്ഞാതാ ദുഗ്ഗതാ. തേ രാജവല്ലഭാ രാജാനം അത്തനോ കഥം ഗാഹാപേത്വാ വിനിച്ഛയട്ഠാനാദീസു ബലവന്തോ ഹുത്വാ ദുബ്ബലാനം പവേണിആഗതാനി ഖേത്തവത്ഥുആദീനി "അമ്ഹാകം സന്തകാനി ഏതാനീ"തി അഭിയുഞ്ജിത്വാ തേ "ന തുമ്ഹാകം, അമ്ഹാക"ന്തി ആഗന്ത്വാ വിനിച്ഛയട്ഠാനാദീസു വിവദന്തേ വേത്തലതാദീഹി പഹാരാപേത്വാ ഗീവായം ഗഹേത്വാ അപകഡ്ഢാപേത്വാ "അത്തനോ പമാണം ന ജാനാഥ, അമ്ഹേഹി സദ്ധിം വിവദഥ, ഇദാനി വോ രഞ്ഞോ കഥേത്വാ ഹത്ഥപാദച്ഛേദാദീനി കാരേസ്സാമാ"തി സന്തജ്ജേസ്സന്തി, തേ തേസം ഭയേന അത്തനോ സന്തകാനി ഖേത്തവത്ഥൂനി "തുമ്ഹാകംയേവ താനി, ഗണ്ഹഥാ"തി നിയ്യാതേത്വാ അത്തനോ ഗേഹാനി പവിസിത്വാ ഭീതാ നിപജ്ജിസ്സന്തി. പാപഭിക്ഖൂപി പേസലേ ഭിക്ഖൂ യഥാരുചി വിഹേഠേസ്സന്തി, പേസലാ ഭിക്ഖൂ പടിസരണം അലഭമാനാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഗഹനട്ഠാനേസു നിലീയിസ്സന്തി, ഏവം ഹീനജച്ചേഹി ചേവ പാപഭിക്ഖൂഹി ച ഉപദ്ദുതാനം ജാതിമന്തകുലപുത്താനഞ്ചേവ പേസലഭിക്ഖൂനഞ്ച ഏളകാനം ഭയേന തസവകാനം പലായനകാലോ വിയ ഭവിസ്സതി . അയം സോളസമസ്സ വിപാകോ. ഏവം തസ്സ തസ്സ അത്ഥസ്സ പുബ്ബനിമിത്തഭൂതേ സോളസ സുപിനേ പസ്സി. തേന വുത്തം - "കോസലരാജാ വിയ സോളസ സുപിനേ"തി. ഏത്ഥ ച പുബ്ബനിമിത്തതോ അത്തനോ അത്ഥാനത്ഥനിമിത്തം സുപിനം പസ്സന്തോ അത്തനോ കമ്മാനുഭാവേന പസ്സതി, കോസലരാജാ വിയ ലോകസ്സ അത്ഥാനത്ഥനിമിത്തം സുപിനം പസ്സന്തോ പന സബ്ബസത്തസാധാരണകമ്മാനുഭാവേന പസ്സതീതി വേദിതബ്ബം.

കുദ്ധാ ഹി ദേവതാതി നാഗമഹാവിഹാരേ മഹാഥേരസ്സ കുദ്ധാ ദേവതാ വിയ. രോഹണേ കിര നാഗമഹാവിഹാരേ മഹാഥേരോ ഭിക്ഖുസങ്ഘം അനപലോകേത്വാവ ഏകം നാഗരുക്ഖം ഛിന്ദാപേസി. രുക്ഖേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ ഥേരസ്സ കുദ്ധാ പഠമമേവ നം സച്ചസുപിനേന പലോഭേത്വാ പച്ഛാ "ഇതോ തേ സത്തദിവസമത്ഥകേ ഉപട്ഠാകോ രാജാ മരിസ്സതീ"തി സുപിനേ ആരോചേസി. ഥേരോ തം കഥം ആഹരിത്വാ രാജോരോധാനം ആചിക്ഖി. താ ഏകപ്പഹാരേനേവ മഹാവിരവം വിരവിംസു. രാജാ "കിം ഏത"ന്തി പുച്ഛി. താ 'ഏവം ഥേരേന വുത്ത'ന്തി ആരോചയിംസു. രാജാ ദിവസേ ഗണാപേത്വാ സത്താഹേ വീതിവത്തേ ഥേരസ്സ ഹത്ഥപാദേ ഛിന്ദാപേസി. **ഏകന്തസച്ചമേവ ഹോതീ**തി ഫലസ്സ സച്ചഭാവതോ വുത്തം, ദസ്സനം പന വിപല്ലത്ഥമേവ. തേനേവ പഹീനവിപല്ലാസാ പുബ്ബനിമിത്തഭൂതമ്പി സുപിനം ന പസ്സന്തി, ദ്വീഹി തീഹി വാ കാരണേഹി കദാചി സുപിനം പസ്സന്തീതി ആഹ **"സംസഗ്ഗഭേദതോ"**തി. "അസേക്ഖാ ന പസ്സന്തി പഹീനവിപല്ലാസത്താ"തി വചനതോ ചതുന്നമ്പി കാരണാനം വിപല്ലാസോ ഏവ മൂലകാരണന്തി ദട്ഠബ്ബം.

തന്തി സുപിനകാലേ പവത്തം ഭവങ്ഗചിത്തം. **രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണ**ന്തി കമ്മനിമിത്തഗതിനിമിത്തതോ അഞ്ഞം രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണം ന ഹോതി. **ഈദിസാനീ**തി പച്ചക്ഖതോ അനുഭൂതപുബ്ബപരികപ്പിതരൂപാദിആരമ്മണാനി ചേവ രാഗാദിസമ്പയുത്താനി ച. **സബ്ബോഹാരികചിത്തേനാ**തി പകതിചിത്തേന. **ദ്വീഹി അന്തേഹി മുത്തോ**തി കുസലാകുസലസങ്ഖാതേഹി ദ്വീഹി അന്തേഹി മുത്തോ. **ആവജ്ജനതദാരമ്മണക്ഖണേ**തി ഇദം യാവ തദാരമ്മണുപ്പത്തി, താവ പവത്തം ചിത്തവാരം സന്ധായ വുത്തം. "സുപിനേനേവ ദിട്ഠം വിയ മേ, സുതം വിയ മേതി കഥനകാലേ പന അബ്യാകതോയേവ ആവജ്ജനമത്തസ്സേവ ഉപ്പജ്ജനതോ"തി വദന്തി. ഏവം വദന്തേഹി പഞ്ചദ്വാരേ ദുതിയമോഘവാരേ വിയ മനോദ്വാരേപി ആവജ്ജനം ദ്വത്തിക്ഖത്തും ഉപ്പജ്ജിത്വാ ജവനട്ഠാനേ ഠത്വാ ഭവങ്ഗം ഓതരതീതി അധിപ്പേതന്തി ദട്ഠബ്ബം ഏകചിത്തക്ഖണികസ്സ ആവജ്ജനസ്സ ഉപ്പത്തിയം "ദിട്ഠം വിയ മേ, സുതം വിയ മേ"തി കപ്പനായ അസമ്ഭവതോ.

ഏത്ഥ ച "സുപിനന്തേപി തദാരമ്മണവചനതോ പച്ചുപ്പന്നവസേന വാ അതീതവസേന വാ സഭാവധമ്മാപി സുപിനന്തേ ആരമ്മണം ഹോന്തീ"തി വദന്തി. "യദിപി സുപിനന്തേ വിഭൂതം ഹുത്വാ ഉപട്ഠിതേ രൂപാദിവത്ഥുമ്ഹി തദാരമ്മണം വുത്തം, തഥാപി സുപിനന്തേ ഉപട്ഠിതനിമിത്തസ്സ പരികപ്പവസേന ഗഹേതബ്ബതായ ദുബ്ബലഭാവതോ ദുബ്ബലവത്ഥുകത്താതി വുത്ത"ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന "കരജകായസ്സ നിരുസ്സാഹസന്തഭാവപ്പത്തിതോ തന്നിസ്സിതം ഹദയവത്ഥു ന സുപ്പസന്നം ഹോതി, തതോ തന്നിസ്സിതാപി ചിത്തുപ്പത്തി ന സുപ്പസന്നാ അസുപ്പസന്നവട്ടിനിസ്സിതദീപപ്പഭാ വിയ, തസ്മാ **ദുബ്ബലവത്ഥുകത്താ**തി ഏത്ഥ ദുബ്ബലഹദയവത്ഥുകത്താ"തി അത്ഥം വദന്തി, വീമംസിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം.

സുപിനന്തചേതനാതി മനോദ്വാരികജവനവസേന പവത്താ സുപിനന്തേ ചേതനാ. സുപിനഞ്ഹി പസ്സന്തോ മനോദ്വാരികേനേവ ജവനേന പസ്സതി, ന പഞ്ചദ്വാരികേന. പടിബുജ്ഝന്തോ ച മനോദ്വാരികേനേവ പടിബുജ്ഝതി, ന പഞ്ചദ്വാരികേന. നിദ്ദായന്തസ്സ ഹി മഹാവട്ടിം ജാലേത്വാ ദീപേ ചക്ഖുസമീപം ഉപനീതേ പഠമം ചക്ഖുദ്വാരികം ആവജ്ജനം ഭവങ്ഗം ന ആവട്ടേതി, മനോദ്വാരികമേവ ആവട്ടേതി, അഥ ജവനം ജവിത്വാ ഭവങ്ഗം ഓതരതി. ദുതിയവാരേ ചക്ഖുദ്വാരികം ആവജ്ജനം ഭവങ്ഗം ആവട്ടേതി, തതോ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനി ജവനപരിയോസാനാനി പവത്തന്തി, തദനന്തരം ഭവങ്ഗം പവത്തതി. തതിയവാരേ മനോദ്വാരികആവജ്ജനേന ഭവങ്ഗേ ആവട്ടിതേ മനോദ്വാരികജവനം ജവതി, തേന ചിത്തേന "കിം അയം ഇമസ്മിം ഠാനേ ആലോകോ"തി ജാനാതി. തഥാ നിദ്ദായന്തസ്സ കണ്ണസമീപേ തൂരിയേസു പഗ്ഗഹിതേസു ഘാനസമീപേ സുഗന്ധേസു വാ ദുഗ്ഗന്ധേസു വാ പുപ്ഫേസു ഉപനീതേസു മുഖേ സപ്പിമ്ഹി വാ ഫാണിതേ വാ പക്ഖിത്തേ പിട്ഠിയം പാണിനാ പഹാരേ ദിന്നേ പഠമം സോതദ്വാരികാദീനി ആവജ്ജനാനി ഭവങ്ഗം ന ആവട്ടേന്തി , മനോദ്വാരികമേവ ആവട്ടേതി, അഥ ജവനം ജവിത്വാ ഭവങ്ഗം ഓതരതി. ദുതിയവാരേ സോതദ്വാരികാദീനി ആവജ്ജനാനി ഭവങ്ഗം ആവട്ടേന്തി, തതോ സോതഘാനജിവ്ഹാകായവിഞ്ഞാണാദീനി ജവനപരിയോസാനാനി പവത്തന്തി, തദനന്തരം ഭവങ്ഗം പവത്തതി. തതിയവാരേ മനോദ്വാരികആവജ്ജനേന ഭവങ്ഗേ ആവട്ടിതേ മനോദ്വാരികജവനം ജവതി, തേന ചിത്തേന ഞത്വാ "കിം അയം ഇമസ്മിം ഠാനേ സദ്ദോ, സങ്ഖസദ്ദോ

ഭേരിസദ്ദോ"തി വാ "കിം അയം ഇമസ്മിം ഠാനേ ഗന്ധോ, മൂലഗന്ധോ സാരഗന്ധോ"തി വാ "കിം ഇദം മയ്ഹം മുഖേ പക്ഖിത്തം, സപ്പി ഫാണിത"ന്തി വാ "കേനമ്ഹി പിട്ഠിയം പഹടോ, അതിഥദ്ധോ മേ പഹാരോ"തി വാ വത്താ ഹോതി, ഏവം മനോദ്വാരികജവനേനേവ പടിബുജ്ഝതി, ന പഞ്ചദ്വാരികേന. സുപിനമ്പി തേനേവ പസ്സതി, ന പഞ്ചദ്വാരികേന.

അസ്സാതി അസ്സ ആപത്തിനികായസ്സ. നനു ച അയുത്തോയം നിദ്ദേസോ "സങ്ഘോ ആദിമ്ഹി ചേവ സേസേ ച ഇച്ഛിതബ്ബോ അസ്സാ"തി. ന ഹി ആപത്തിനികായസ്സ ആദിമ്ഹി ചേവ സേസേ ച സങ്ഘോ ഇച്ഛിതോ, കിഞ്ചരഹി വുട്ഠാനസ്സാതി ഇമം ചോദനം മനസി സന്നിധായ യഥാ ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ അധിപ്പായം വിവരന്തോ **"കിം വുത്തം ഹോതീ"**തിആദിമാഹ. ആപത്തിതോ വുട്ഠാനസ്സ ആദിമ്ഹി ചേവ സേസേ ച ഇച്ഛിതോ സങ്ഘോ ആപത്തിയാവ ഇച്ഛിതോ നാമ ഹോതീതി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. **ആപത്തിവുട്ഠാന**ന്തി ആപത്തിതോ വുട്ഠാനം, അനാപത്തികഭാവൂപഗമനന്തി അത്ഥോ. **വചനകാരണ**ന്തി "സങ്ഘാദിസേസോ"തി ഏവം വചനേ കാരണം. സമുദായേ നിരുള്ഹോ നികായ-സദ്ദോ തദേകദേസേ പവത്തമാനോപി തായ ഏവ രുള്ഹിയാ പവത്തതീതി ആഹ **രുള്ഹീസദ്ദേനാ**തി. അഥ വാ കിഞ്ചി നിമിത്തം ഗഹേത്വാ സതിപി അഞ്ഞസ്മിം തംനിമിത്തയുത്തേ കിസ്മിഞ്ചിദേവ വിസയേ സമ്മുതിയാ ചിരകാലതാവസേന നിമിത്തവിരഹേപി പവത്തനിരുള്ഹോ രുള്ഹീ നാമ. യഥാ മഹിയം സേതീതി മഹിംസോ, ഗച്ഛതീതി ഗോതി, ഏവം നികായ-സദ്ദസ്സപി രുള്ഹിഭാവോ വേദിതബ്ബോ. ഏകസ്മിമ്പി വിസിട്ഠേ സതിപി സാമഞ്ഞാ വിയ സമുദായേ പവത്തവോഹാരോ അവയവേപി പവത്തതീതി ആഹ **അവയവേ സമൂഹവോഹാരേന വാ**തി. **നവമസ്സ അധിപ്പായസ്സാ**തി വീമംസാധിപ്പായസ്സ.

൨൩൭-൨൩൯. ലോമാ ഏതേസം സന്തീതി **ലോമസാ,** ബഹുലോമാതി വുത്തം ഹോതി. **അരോഗോ ഭവിസ്സാമീ**തി രാഗപരിളാഹവൂപസമതോ നിരോഗോ ഭവിസ്സാമി. **മോചനേനാ**തി മോചനത്ഥായ ഉപക്കമകരണേന. ഉപക്കമകരണഞ്ഹേത്ഥ മോചനന്തി അധിപ്പേതം മോചേതി ഏതേനാതി കത്വാ. **ബീജം ഭവിസ്സതീ**തി ചോളഗ്ഗഹണാദികമ്മം സന്ധായ വുത്തം.

൨൪൦. ദ്വേ **ആപത്തിസഹസ്സാനീ**തി ഖണ്ഡചക്കാദിഭേദം അനാമസിത്വാ വുത്തം, ഇച്ഛന്തേന പന ഖണ്ഡചക്കാദിഭേദേനപി ആപത്തിഗണനാ കാതബ്ബാ. **മിസ്സകചക്ക**ന്തി ഉഭതോവഡ്ഢനകം സന്ധായ വുത്തം. ഏത്ഥ ച നീലഞ്ച പീതകഞ്ചാതിആദിനാ ഏകക്ഖണേ അനേകവണ്ണാനം മോചനാധിപ്പായവചനം യഥാധിപ്പായേന മോചനം ഭവതു വാ മാ വാ, ഇമിനാപി അധിപ്പായേന ഉപക്കമിത്വാ മോചേന്തസ്സ ആപത്തി ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥം. ന ഹി ഏകസ്മിം ഖണേ നീലാദീനം സബ്ബേസമ്പി മുത്തി സമ്ഭവതി. **അഞ്ഞം വദതീ**തി അത്തനോ ദോസം ഉജും വത്തും അസക്കോന്തോ പുന പുട്ഠോ അഞ്ഞം ഭണതി.

മോചനസ്സാദോതി മോചനസ്സ പുബ്ബഭാഗേ പവത്തഅസ്സാദോ. തേനേവ "മോചേതും അസ്സാദോ മോചനസ്സാദോ"തി വുത്തം. **ഗേഹസ്സിതപേമ**ന്തി ഏത്ഥ **ഗേഹ**-സദ്ദേന ഗേഹേ ഠിതാ മാതുഭഗിനീആദയോ അജ്ഝത്തികഞാതകാ ഗഹിതാ. തേസു മാതുപേമാദിവസേന ഉപ്പന്നോ സിനേഹോ ഗേഹസ്സിതപേമം, അഞ്ഞത്ഥ പന ഗേഹസ്സിതപേമന്തി പഞ്ചകാമഗുണികരാഗോ വുച്ചതി. **സമ്പയുത്തഅസ്സാദസീസേനാ**തി രാഗസമ്പയുത്തസുഖവേദനാമുഖേന. **ഏകേന പദേനാ**തി ഗേഹസ്സിതപേമ-പദേന.

തഥേവാതി മോചനസ്സാദചേതനായ ഏവ. പുബ്ബഭാഗേ മോചനസ്സാദവസേന കതപ്പയോഗം അവിജഹിത്വാവ സയിതത്താ **"സചേ പന...പേ॰... സങ്ഘാദിസേസോ"**തി വുത്തം. പുന സുദ്ധചിത്തേ ഉപ്പന്നേ തസ്സ പയോഗസ്സ പടിപ്പസ്സദ്ധത്താ **"സുദ്ധചിത്തോ...പേ॰... അനാപത്തീ"**തി വുത്തം. **ജഗ്ഗനത്ഥായാ**തി ധോവനത്ഥായ. **അനോകാസ**ന്തി അങ്ഗജാതപ്പദേസം.

൨൬൩-൨൬൪. **ഗേഹസ്സിതകാമവിതക്ക**ന്തി പഞ്ചകാമഗുണസന്നിസ്സിതം കാമവിതക്കം. **വത്ഥിം ദള്ഹം ഗഹേത്വാ**തി അങ്ഗജാതസ്സ അഗ്ഗേ പസ്സാവനിഗ്ഗമനട്ഠാനേ ചമ്മം ദള്ഹം ഗഹേത്വാ. നിമിത്തേ ഉപക്കമാഭാവതോ "മോചനസ്സാദാധിപ്പായസ്സപി മുത്തേ അനാപത്തീ"തി വുത്തം.

൨൬൫. "ഏഹി മേ ത്വം, ആവുസോ, സാമണേരാതി ആണത്തിയാ അഞ്ഞേന കതോപി പയോഗോ അത്തനാവ കതോ നാമ ഹോതീതി കത്വാ ആപത്തി വുത്താ. യദി പന അനാണത്തോ സയമേവ കരോതി, അങ്ഗപാരിപൂരിയാ അഭാവതോ അനാപത്തീ"തി വദന്തി. **സുത്തസാമണേരവത്ഥുസ്മിം** അസുചിമ്ഹി മുത്തേപി അങ്ഗജാതസ്സ ഗഹണപച്ചയാ ദുക്കടം വുത്തം, ന പന മുത്തപച്ചയാ.

൨൬൬. കായത്ഥമ്ഭനവത്ഥുസ്മിം ചലനവസേന യഥാ അങ്ഗജാതേപി ഉപക്കമോ സമ്ഭവതി, തഥാപി വിജമ്ഭിതത്താ ആപത്തി വുത്താ. "പച്ഛതോ വാ"തി വചനതോ ഉഭോസു പസ്സേസു കടിയം ഊരുപ്പദേസോപി ഗഹിതോയേവാതി ദട്ഠബ്ബം, തസ്മാ ഉഭോസുപി പസ്സേസു ഠത്വാ ഇമസ്മിം ഓകാസേ നിമിത്തന്തി ഉപനിജ്ഝായന്തസ്സപി ആപത്തിയേവ. "അങ്ഗജാത"ന്തി വചനതോ **നിമിത്ത**ന്തി പസ്സാവമഗ്ഗോവ വുത്തോ. **ഉമ്മീലനനിമീലനവസേന പന ന കാരേതബ്ബോ**തി ഉമ്മീലനനിമീലനപ്പയോഗവസഏന ആപത്തിഭേദോ ന കാരേതബ്ബോതി അത്ഥോ. അനേകക്ഖത്തുമ്പി ഉമ്മീലേത്വാ നിമീലേത്വാ ഉപനിജ്ഝായന്തസ്സ ഏകമേവ ദുക്കടന്തി വുത്തം ഹോതി. അക്ഖീനി അവിപ്ഫന്ദേത്വാ അഭിമുഖം സമ്പത്തസ്സ മാതുഗാമസ്സ നിമിത്തോലോകനേപി ആപത്തിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. "ദാരുധീതലികലേപചിത്താനം അങ്ഗജാതുപനിജ്ഝാനേപി ദുക്കട"ന്തി വദന്തി.

൨൬൭. പുപ്ഫാവലീതി കീളാവിസേസസ്സാധിവചനം. തം കീളന്താ നദീആദീസു ഛിന്നതടം ഉദകേന ചിക്ഖല്ലം കത്വാ തത്ഥ ഉഭോ പാദേ പസാരേത്വാ നിസിന്നാ പപതന്തി. "പുപ്ഫാവലിയ"ന്തിപി പാഠോ. **പവേസേന്തസ്സാ**തി ദ്വികമ്മകത്താ വാലികം അങ്ഗജാതന്തി ഉഭയത്ഥാപി ഉപയോഗവചനം കതം. **വാലിക**ന്തി വാലികായാതി അത്ഥോ. ചേതനാ, ഉപക്കമോ, മുച്ചനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി.

സുക്കവിസ്സട്ഠിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. കായസംസഗ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൬൯. ദുതിയേ **യേസു വിവടേസു അന്ധകാരോ ഹോതി, താനി വിവരന്തോ**തി ബ്രാഹ്മണിയാ സദ്ധിം കായസംസഗ്ഗം സമാപജ്ജിതുകാമോ ഏവമകാസി. തേന കതസ്സപി വിപ്പകാരസ്സ അത്തനി കതത്താ **"അത്തനോ വിപ്പകാര"**ന്തി വുത്തം.

ഉളാരത്തതാതി ഉളാരചിത്തതാ, പണീതാധിമുത്തതാതി വുത്തം ഹോതി.

൨൭൦. **ഓതിണ്ണോതി** ഇദം കമ്മസാധനം കത്തുസാധനം വാ ഹോതീതി തദുഭയവസേന അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **"യക്ഖാദീഹി വിയ സത്താ"**തിആദിമാഹ. **അസമപേക്ഖിത്വാ**തി യഥാസഭാവം അനുപപരിക്ഖിത്വാ, യഥാ തേ രതിജനകാ രൂപാദയോ വിസയാ അനിച്ചദുക്ഖാസുഭാനത്താകാരേന അവത്ഥിതാ, തഥാ അപസ്സിത്വാതി വുത്തം ഹോതി.

൨൭൧. **സഞ്ഞമവേല**ന്തി സീലമരിയാദം. **ആചാരോ**തി ആചരണം ഹത്ഥഗഹണാദികിരിയാ. **അസ്സാ**തി "കായസംസഗ്ഗം സമാപജ്ജേയ്യാ"തി പദസ്സ.

൨൭൩. **ഏതേസം പദാനം വസേനാ**തി ആമസനാദിപദാനം വസേന. **ഇതോ ചിതോ ച...പേ०... സഞ്ചോപേതീ**തി അത്തനോ ഹത്ഥം വാ കായം വാ തിരിയം ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചാരേതി. **"കായതോ അമോചേത്വാവാ**തി വചനതോ മത്ഥകതോ പട്ഠായ ഹത്ഥം ഓതാരേന്തസ്സ കായതോ മോചേത്വാ നിവത്ഥസാടകൂപരി ഓമസന്തസ്സ ഥുല്ലച്ചയം, സാടകതോ ഓതാരേത്വാ ജങ്ഘതോ പട്ഠായ കായം ഓമസന്തസ്സ പുന സങ്ഘാദിസേസോ"തി വദന്തി.

ദ്വാദസസുപി ആമസനാദിപ്പയോഗേസു ഏകേകസ്മിം പയോഗേ കായതോ അമോചിതേ ഏകേകാവ ആപത്തി ഹോതീതി ആഹ **"മൂലഗ്ഗഹണമേവ പമാണ"**ന്തി. ഇദഞ്ച ഏകേന ഹത്ഥേന കായം ഗഹേത്വാ ഇതരേന ഹത്ഥേന കായപരാമസനം സന്ധായ വുത്തം. ഏകേന പന ഹത്ഥേന കായപടിബദ്ധം ഗഹേത്വാ ഇതരേന തത്ഥ തത്ഥ കായം പരാമസതോ പയോഗഗണനായ ആപത്തി. അയം പന സങ്ഘാദിസേസോ ന കേവലം വത്ഥുവസേനേവ, അപിച സഞ്ഞാവസേനപീതി ആഹ **"ഇത്ഥിയാ ഇത്ഥിസഞ്ഞിസ്സ സങ്ഘാദിസേസോ"**തി. പാളിയം **തിരച്ഛാനഗതോ ച ഹോതീ**തി ഏത്ഥ തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിയാ തിരച്ഛാനഗതപുരിസസ്സ ച ഗഹണം വേദിതബ്ബം.

സമസാരാഗോതി കായസംസഗ്ഗരാഗേന ഏകസദിസരാഗോ. **പുരിമനയേനേവാ**തി രജ്ജുവത്ഥാദീഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഗഹണേ വുത്തനയേന. പുന **പുരിമനയേനേവാ**തി സമസാരാഗോ വുത്തോ. **അനന്തരനയേനേവാ**തി കായപടിബദ്ധആമസനനയേന . വേണിഗ്ഗഹണേന ലോമാനമ്പി സങ്ഗഹിതത്താ ലോമാനം ഫുസനേപി സങ്ഘാദിസേസോ വുത്തോ. ഇദാനി വുത്തമേവത്ഥം പകാസേതുകാമോ **"ഉപാദിന്നകേന ഹീ"**തിആദിമാഹ.

യഥാനിദ്ദിട്ഠനിദ്ദേസേതി യഥാവുത്തകായസംസഗ്ഗനിദ്ദേസേ. **തേനാ**തി തേന യഥാവുത്തകാരണേന. **സഞ്ഞായ വിരാഗിതമ്ഹീ**തി സഞ്ഞായ വിരദ്ധായ. ലിങ്ഗബ്യത്തയേന "വിരാഗിതമ്ഹീ"തി വുത്തം. **ഇമം നാമ വത്ഥു**ന്തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ ആഗതം സന്ധായ വദതി. അഞ്ഞമ്പി യം കിഞ്ചി വത്ഥും സന്ധായ വദതീതിപി കേചി. **സാരത്ത**ന്തി കായസംസഗ്ഗരാഗേന സാരത്തം. **വിരത്ത**ന്തി കായസംസഗ്ഗരാഗരഹിതം മാതുഭഗിനീആദിം സന്ധായ വദതി. **"വിരത്തം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി വിരത്തം ഗണ്ഹി, ദുക്കട**ന്തി മാതുപേമാദിവസേന ഗഹണേ ദുക്കടം വുത്തം.

ഇമായ പാളിയാ സമേതീതി സമ്ബന്ധോ. കഥം സമേതീതി ചേ? യദി ഹി "ഇത്ഥിയാ കായപടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നേ ഇത്ഥിസഞ്ഞാ വിരാഗിതാ ഭവേയ്യ, കായപടിബദ്ധഗ്ഗഹണേ ഥുല്ലച്ചയം വദന്തേന ഭഗവതാ "ഇത്ഥീ ച ഹോതി ഇത്ഥിസഞ്ഞീ ചാ"തി ന വത്തബ്ബം സിയാ, വുത്തഞ്ച, തസ്മാ "ഇത്ഥിയാ കായപടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി കായം ഗണ്ഹന്തസ്സ ഇത്ഥിസഞ്ഞാ വിരാഗിതാ നാമ ന ഹോതീതി "കായപടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി കായം ഗണ്ഹന്തോ യഥാവത്ഥുകമേവ ആപജ്ജതീ"തി **മഹാസുമത്ഥേരേന** വുത്തവാദോ ഇമായ പാളിയാ സമേതി. യോ പനേത്ഥ "സതിപി ഇത്ഥിസഞ്ഞായ കായപടിബദ്ധം ഗണ്ഹന്തസ്സ ഗഹണസമയേ 'കായപടിബദ്ധം ഗണ്ഹിസ്സാമീ'തി സഞ്ഞം ഠപേത്വാ 'ഇത്ഥിം ഗണ്ഹാമീ'തി സഞ്ഞായ അഭാവതോ വത്ഥുസഞ്ഞാനം ഭിന്നത്താ അയുത്ത"ന്തി വദേയ്യ, സോ പുച്ഛിതബ്ബോ "കിം കായപടിബദ്ധം വത്ഥാദിം ഗണ്ഹന്തോ ഇത്ഥിയാ രാഗേന ഗണ്ഹാതി, ഉദാഹു വത്ഥാദീസു രാഗേനാ"തി. യദി "വത്ഥാദീസു രാഗേന ഗണ്ഹാതീ"തി വദേയ്യ, ഇത്ഥിയാ കായപടിബദ്ധം അഹുത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ഠിതം വത്ഥാദിം ഗണ്ഹന്തസ്സപി ഥുല്ലച്ചയം സിയാ, തസ്മാ ഇത്ഥീ ഇത്ഥിസഞ്ഞാ സാരത്തഭാവോ ഗഹണഞ്ചാതി അങ്ഗപാരിപൂരിസബ്ഭാവതോ **മഹാസുമത്ഥേരവാദോവ** യുത്തവാദോ. **അട്ഠകഥാവിനിച്ഛയേഹി ച സമേതീ**തി ഏത്ഥാപി അയമധിപ്പായോ - യദി സഞ്ഞാവിരാഗേന വിരാഗിതം നാമ സിയാ, "സമ്ബഹുലാ ഇത്ഥിയോ ബാഹാഹി പരിക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഹാമീ"തി ഏവംസഞ്ഞിസ്സ "മജ്ഝഗതിത്ഥിയോ കായപടിബദ്ധേന ഗണ്ഹാമീ"തി ഏവരൂപായ സഞ്ഞായ അഭാവതോ മജ്ഝഗതാനം വസേന ഥുല്ലച്ചയം ന സിയാ, ഏവം സന്തേപി അട്ഠകഥായ ഥുല്ലച്ചയസ്സ വുത്തത്താ സഞ്ഞാവിരാഗേന വിരാഗിതം നാമ ന ഹോതീതി അയമത്ഥോ സിദ്ധോയേവാതി. നീലേന ദുവിഞ്ഞേയ്യസഭാവതോ കാളിത്ഥീ വുത്താ.

൨൭൯. **സേവനാധിപ്പായോ**തി ഫസ്സസുഖസേവനാധിപ്പായോ. ഇത്ഥിയാ കായേന ഭിക്ഖുസ്സ കായപടിബദ്ധാമസനവാരേപി **ഫസ്സം പടിവിജാനാതീ**തി ഇദം അത്തനോ കായപടിബദ്ധാമസനേപി കായസമ്ബന്ധസഭാവതോ വുത്തം. **ഏത്ഥാ**തി നിസ്സഗ്ഗിയേന നിസ്സഗ്ഗിയവാരേ. **മോക്ഖാധിപ്പായോ**തി ഏത്ഥ പഠമം കായസംസഗ്ഗരാഗേ സതിപി പച്ഛാ മോക്ഖാധിപ്പായസ്സ അനാപത്തി.

൨൮൧. **പാരിപന്ഥികാ**തി വിലുമ്പനികാ, അന്തരായികാതി വുത്തം ഹോതി. **നദീസോതേന വുയ്ഹമാനം മാതര**ന്തി ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം വുത്തം, അഞ്ഞാസുപി പന ഇത്ഥീസു കാരുഞ്ഞാധിപ്പായേന മാതരി വുത്തനയേന പടിപജ്ജന്തസ്സ നേവത്ഥി ദോസോതി വദന്തി. "മാതര"ന്തി വുത്തത്താ അഞ്ഞാസം ന വട്ടതീതി വദന്താപി അത്ഥി. **തിണണ്ഡുപക**ന്തി ഹിരീവേരാദിമൂലേഹി കതചുമ്ബടകം. **താലപണ്ണമുദ്ദിക**ന്തി താലപണ്ണേഹി കതഅങ്ഗുലിമുദ്ദികം. **പരിവത്തേത്വാ**തി അത്തനോ നിവാസനപാരുപനഭാവതോ അപനേത്വാ, ചീവരത്ഥായ അപനാമേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. **ചീവരത്ഥായ പാദമൂലേ ഠപേതി, വട്ടതീ**തി ഇദം നിദസ്സനമത്തം, പച്ചത്ഥരണവിതാനാദിഅത്ഥമ്പി വട്ടതിയേവ, പൂജാദിഅത്ഥം താവകാലികമ്പി ഗഹേതും വട്ടതി.

ഇത്ഥിസണ്ഠാനേന കതന്തി ഏത്ഥ ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദതോ പാരാജികവത്ഥുഭൂതതിരച്ഛാനഗതിത്ഥീനമ്പി അനാമാസഭാവതോ താദിസം ഇത്ഥിസണ്ഠാനേന കതം തിരച്ഛാനഗതരൂപമ്പി അനാമാസന്തി ദട്ഠബ്ബം. "ഭിക്ഖുനീഹി പടിമാരൂപം ആമസിതും വട്ടതീ"തി വദന്തി ആചരിയാ. ഇത്ഥിരൂപാനി ദസ്സേത്വാ കതം വത്ഥഞ്ച പച്ചത്ഥരണഞ്ച ഭിത്തിഞ്ച ഇത്ഥിരൂപം അനാമസിത്വാ ഗണ്ഹിതും വട്ടതി. **ഭിന്ദിത്വാ**തി ഏത്ഥ ഹത്ഥേന അഗ്ഗഹേത്വാവ കേനചിദേവ ദണ്ഡാദിനാ ഭിന്ദിതബ്ബം. ഏത്ഥ ച "അനാമാസമ്പി ഹത്ഥേന അപരാമസിത്വാ ദണ്ഡാദിനാ കേനചി ഭിന്ദിതും വട്ടതീ"തി ഇധ വുത്തത്താ "പംസുകൂലം ഗണ്ഹന്തേന മാതുഗാമസരീരേപി സത്ഥാദീഹി വണം കത്വാ ഗഹേതബ്ബ"ന്തി വുത്തത്താ ച ഗഹിതമണ്ഡൂകസപ്പിനിം ദണ്ഡാദീഹി നിപ്പീളേത്വാ മണ്ഡൂകം വിസ്സജ്ജാപേതും വട്ടതി.

മഗ്ഗം അധിട്ഠായാതി മഗ്ഗേ ഗച്ഛാമീതി ഏവം മഗ്ഗസഞ്ഞീ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **കീളന്തേനാ**തി ഇദം ഗിഹിസന്തകം സന്ധായ വുത്തം, ഭിക്ഖുസന്തകം പന യേന കേനചി അധിപ്പായേന അനാമസിതബ്ബമേവ ദുരുപചിണ്ണഭാവതോ. **താലപനസാദീനീ**തി ചേത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന നാളികേരലബുജതിപുസഅലാബുകുമ്ഭണ്ഡപുസ്സഫലഏളാലുകഫലാനം സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. "യഥാവുത്തഫലാനംയേവ ചേത്ഥ കീളാധിപ്പായേന ആമസനം ന വട്ടതീ"തി വുത്തത്താ പാസാണസക്ഖരാദീനി കീളാധിപ്പായേനപി ആമസിതും വട്ടതി.

മുത്താതി ഹത്ഥികുമ്ഭജാദികാ അട്ഠവിധാ മുത്താ. തഥാ ഹി ഹത്ഥികുമ്ഭം, വരാഹദാഠം, ഭുജങ്ഗസീസം, വലാഹകം, വേളു, മച്ഛസിരോ, സങ്ഖോ, സിപ്പീതി അട്ഠ മുത്തായോനിയോ. തത്ഥ **ഹത്ഥികുമ്ഭജാ** പീതവണ്ണാ പഭാവിഹീനാ. **വരാഹദാഠജാ** വരാഹദാഠവണ്ണാവ. **ഭുജങ്ഗസീസജാ** നീലാദിവണ്ണാ സുവിസുദ്ധാ വട്ടലാ. **വലാഹകജാ** ആഭാസുരാ ദുബ്ബിഭാഗരൂപാ രത്തിഭാഗേ അന്ധകാരം വിധമന്തിയോ തിട്ഠന്തി, ദേവൂപഭോഗാ ഏവ ച ഹോന്തി. **വേളുജാ** കരകഫലസമാനവണ്ണാ ന ആഭാസുരാ, തേ ച വേളൂ അമനുസ്സഗോചരേ ഏവ പദേസേ ജായന്തി. **മച്ഛസിരജാ** പാഠീനപിട്ഠിസമആനവണ്ണാ വട്ടലാ ലഘവോ ച ഹോന്തി പഭാവിഹീനാ ച, തേ ച മച്ഛാ സമുദ്ദമജ്ഝേയേവ ജായന്തി. **സങ്ഖജാ** സങ്ഖഉദരച്ഛവിവണ്ണാ കോലഫലപ്പമാണാപി ഹോന്തി പഭാവിഹീനാവ. **സിപ്പിജാ** പഭാവിസേസയുത്താ ഹോന്തി നാനാസണ്ഠാനാ. ഏവം ജാതിതോ അട്ഠവിധാസു മുത്താസു യാ മച്ഛസങ്ഖസിപ്പിജാ, താ സാമുദ്ദികാ. ഭുജങ്ഗജാപി കാചി സാമുദ്ദികാ ഹോന്തി, ഇതരാ അസാമുദ്ദികാ. യസ്മാ ബഹുലം സാമുദ്ദികാവ മുത്താ ലോകേ ദിസ്സന്തി, തത്ഥാപി സപ്പിജാവ, ഇതരാ കദാചി കാചി, തസ്മാ **സമ്മോഹവിനോദനിയം** "മുത്താതി സാമുദ്ദികാ മുത്താ"തി വുത്തം.

മണീതി ഠപേത്വാ വേളുരിയാദികേ സേസോ ജോതിരസാദിഭേദോ സബ്ബോപി മണി. **വേളുരിയോ**തി വംസവണ്ണമണി. **സങ്ഖോ**തി സാമുദ്ദികസങ്ഖോ. **സിലാ**തി കാളസിലാപണ്ഡുസിലാസേതസിലാദിഭേദാ സബ്ബാപി സിലാ. **രജത**ന്തി കഹാപണാദികം വുത്താവസേസം രതനസമ്മതം. **ജാതരൂപ**ന്തി സുവണ്ണം. **ലോഹിതങ്കോ**തി രത്തമണി. **മസാരഗല്ല**ന്തി കബരമണി. **ഭണ്ഡമൂലത്ഥായാ**തി പത്തചീവരാദിഭണ്ഡമൂലത്ഥായ. **കുട്ഠരോഗസ്സാ**തി നിദസ്സനമത്തം, തായ വൂപസമേതബ്ബസ്സ യസ്സ കസ്സചി രോഗസ്സത്ഥായപി വട്ടതിയേവ. "ഭേസജ്ജത്ഥഞ്ച അധിട്ഠായേവ മുത്താ വട്ടതീ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **ആകരമുത്തോ**തി ആകരതോ മുത്തമത്തോ. "ഭണ്ഡമൂലത്ഥായ സമ്പടിച്ഛിതും വട്ടതീ"തി ഇമിനാ ച ആമസിതുമ്പി വട്ടതീതി ദസ്സേതി. **പചിത്വാ കതോ**തി കാചകാരേഹി പചിത്വാ കതോ.

ധോതവിദ്ധോ ച രതനമിസ്സോതി അലങ്കാരത്ഥം കഞ്ചനലതാദിം ദസ്സേത്വാ കതോ രതനഖചിതോ ധോതവിദ്ധോ അനാമാസോ. ധോതവിദ്ധോ ച രതനമിസ്സോ ചാതി വിസും വാ പദം സമ്ബന്ധിതബ്ബം. **പാനീയസങ്ഖോ**തി ഇമിനാ ച സങ്ഖേന കതപാനീയഭാജനപിധാനാദിസമണപരിക്ഖാരോപി ആമസിതും വട്ടതീതി സിദ്ധം. **സേസ**ന്തി രതനമിസ്സം ഠപേത്വാ അവസേസം. മുഗ്ഗവണ്ണംയേവ രതനസമ്മിസ്സം കരോന്തി, ന അഞ്ഞന്തി ആഹ **"മുഗ്ഗവണ്ണാവാ"**തി, മുഗ്ഗവണ്ണാ രതനമിസ്സാവ ന വട്ടതീതി വുത്തം ഹോതി. **സേസാ**തി രതനസമ്മിസ്സം ഠപേത്വാ അവസേസാ മുഗ്ഗവണ്ണാ നീലസിലാ.

ബീജതോ പട്ഠായാതി ധാതുപാസാണതോ പട്ഠായ. **സുവണ്ണചേതിയ**ന്തി ധാതുകരണ്ഡകം. **പടിക്ഖിപീ**തി "ധാതുട്ഠപനത്ഥായ ഗണ്ഹഥാ"തി അവത്വാ "തുമ്ഹാകം ഗണ്ഹഥാ"തി പേസിതത്താ പടിക്ഖിപി. **സുവണ്ണബുബ്ബുളക**ന്തി സുവണ്ണതാരകം. **"കേളാപയിതു**ന്തി ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചാരന്തേഹി ആമസിതും വട്ടതീ"തി **മഹാഅട്ഠകഥായം** വുത്തം. **കചവരമേവ ഹരിതും വട്ടതീ**തി ചേതിയഗോപകാ വാ ഭിക്ഖൂ ഹോന്തു അഞ്ഞേ വാ, ഹത്ഥേനപി പുഞ്ഛിത്വാ കചവരം അപനേതും വട്ടതി, മലമ്പി പമജ്ജിതും വട്ടതിയേവ.

ആരകൂടലോഹന്തി കിത്തിമലോഹം. തീണി ഹി കിത്തിമലോഹാനി കംസലോഹം, വട്ടലോഹം, ആരകൂടന്തി. തത്ഥ തിപുതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **കംസലോഹം,** സീസതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **വട്ടലോഹം,** പകതിരസതമ്ബേ മിസ്സേത്വാ കതം **ആരകൂടം**. തേനേവ തംകരണേന നിബ്ബത്തത്താ "കിത്തിമലോഹ"ന്തി വുച്ചതി. "ജാതരൂപഗതികമേവാതി വുത്തത്താ ആരകൂടം സുവണ്ണസദിസമേവ ആമസിതും ന വട്ടതി, അഞ്ഞം പന വട്ടതീ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന "ആരകൂടം അനാമസിതബ്ബതോ ജാതരൂപഗതികമേവാതി വുത്തം, തസ്മാ ഉഭയമ്പി ജാതരൂപം വിയ ആമസിതും ന വട്ടതീ"തി വദന്തി. പഠമം വുത്തോയേവ ച അത്ഥോ **ഗണ്ഠിപദകാരേഹി** അധിപ്പേതോ. **പടിജഗ്ഗിതും വട്ടതീ**തി സേനാസനപടിബദ്ധത്താ വുത്തം.

സാമികാനം പേസേതബ്ബന്തി സാമികാനം സാസനം പേസേതബ്ബം. **ഭിന്ദിത്വാ**തി ഹത്ഥേന അഗ്ഗഹേത്വാ അഞ്ഞേന യേന കേനചി ഭിന്ദിത്വാ. **ഭേരിസങ്ഘാടോ**തി സങ്ഘടിതചമ്മഭേരീ. **വീണാസങ്ഘാടോ**തി സങ്ഘടിതചമ്മവീണാ. ചമ്മവിനദ്ധാനം ഭേരിവീണാനമേതം അധിവചനം. **തുച്ഛപോക്ഖര**ന്തി അവിനദ്ധചമ്മം ഭേരിപോക്ഖരം വീണാപോക്ഖരഞ്ച. **ആരോപിതചമ്മ**ന്തി ഭേരിആദീനം വിനദ്ധനത്ഥായ മുഖവട്ടിയം ആരോപിതചമ്മം തതോ ഉദ്ധരിത്വാ വിസും ഠപിതചമ്മഞ്ച. **ഓനഹിതും വാ**തി ഭേരിപോക്ഖരാദീനി ചമ്മം ആരോപേത്വാ വിനന്ധിതും. **ഓനഹാപേതും വാ**തി തഥേവ അഞ്ഞേഹി വിനന്ധാപേതും. **പാരാജികപ്പഹോനകകാലേ**തി അകുഥിതകാലേ.

൨൮൨. സങ്കമാദി ഭൂമിഗതികത്താ ന കായപടിബദ്ധട്ഠാനിയന്തി ദുക്കടം വുത്തം. **ഏകപദികസങ്കമോ**തി ഖുദ്ദകസേതു. **സകടമഗ്ഗസങ്കമോ**തി സകടമഗ്ഗഭൂതോ മഹാസേതു. **ഠാനാ ചാലേതു**ന്തി രജ്ജും ഠാനാ ചാലേതും. **പടിച്ഛാദേതബ്ബാ**തി അപനേതബ്ബാ. മനുസ്സിത്ഥീ, ഇത്ഥിസഞ്ഞിതാ, കായസംസഗ്ഗരാഗോ, തേന രാഗേന വായാമോ, ഹത്ഥഗ്ഗാഹാദിസമാപജ്ജനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

കായസംസഗ്ഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൮൩. തതിയേ ഉത്തരപദലോപേന ഛിന്നഓത്തപ്പാ "ഛിന്നികാ"തി വുത്താതി ആഹ **"ഛിന്നികാതി ഛിന്നഓതപ്പാ"**തി.

൨൮൫. **യഥാ യുവാ യുവതി**ന്തി ഏതേന ഓഭാസനേ നിരാസങ്കഭാവം ദസ്സേതി. **മേഥുനുപസഞ്ഹിതാഹീ**തി ഇദം ദുട്ഠുല്ലവാചായ സിഖാപത്തലക്ഖണദസ്സനം. **ഇത്ഥിലക്ഖണേനാ**തി വുത്തമത്ഥം വിവരിതും **"സുഭലക്ഖണേനാ"**തി വുത്തം. **ന താവ സീസം ഏതീ**തി "ഇത്ഥിലക്ഖണേന സമന്നാഗതാസീ"തിആദിനാ വണ്ണഭണനം സങ്ഘാദിസേസാപത്തിജനകം ഹുത്വാ മത്ഥകം ന പാപുണാതി. വണ്ണഭണനഞ്ഹി യേനാകാരേന ഭണന്തസ്സ സങ്ഘാദിസേസോ ഹോതി, തേനാകാരേന

ഭണന്തസ്സ സിഖാപ്പത്തം നാമ ഹോതി. "ഇത്ഥിലക്ഖണേന സമന്നാഗതാസീതിആദികം പന ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദരാഗവസേന ഭണന്തസ്സ ദുക്കട"ന്തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

ഏകാദസഹി പദേഹി അഘടിതേ സീസം ന ഏതീതി "അനിമിത്താസീ"തിആദീഹി ഏകാദസഹി പദേഹി അഘടിതേ അവണ്ണഭണനം സീസം ന ഏതി, അവണ്ണഭണനം നാമ ന ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. **ഘടിതേപീ**തി ഏകാദസഹി പദേഹി അവണ്ണഭണനേ ഘടിതേപി. **ഇമേഹി തീഹി ഘടിതേയേവ സങ്ഘാദിസേസോ**തി "സിഖരണീ"തിആദീഹി തീഹിയേവ പദേഹി അവണ്ണഭണനേ ഘടിതേയേവ സങ്ഘാദിസേസോ പസ്സാവമഗ്ഗസ്സ നിയതവചനത്താ അച്ഛോളാരികത്താ ച. **അനിമിത്താസീ**തിആദീഹി പന അട്ഠഹി പദേഹി ഘടിതേ കേവലം അവണ്ണഭണനമേവ സമ്പജ്ജതി, ന സങ്ഘാദിസേസോ, തസ്മാ താനി ഥുല്ലച്ചയവത്ഥൂനീതി കേചി. അക്കോസനമത്തത്താ ദുക്കടവത്ഥൂനീതി അപരേ. പരിബ്ബാജികാവത്ഥുസ്മിം വിയ ഥുല്ലച്ചയമേവേത്ഥ യുത്തതരം ദിസ്സതി. **കുഞ്ചികപണാലിമത്ത**ന്തി കുഞ്ചികാഛിദ്ദമത്തം.

൨൮൫-൨൮൬. **ഗരുകാപത്തി**ന്തി ഭിക്ഖുനിയാ കായസംസഗ്ഗേ പാരാജികാപത്തിം സന്ധായ വദതി. **ഹസന്തോ ഹസന്തോ**തി സഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അഹസന്തോപി വാചസ്സാദരാഗേന പുനപ്പുനം വദതി, ആപത്തിയേവ. **കായചിത്തതോ**തി ഹത്ഥമുദ്ദായ ഓഭാസന്തസ്സ കായചിത്തതോ സമുട്ഠാതി.

൨൮൭. **തസ്മാ ദുക്കട**ന്തി അപ്പടിവിജാനനഹേതു ദുക്കടം, പടിവിജാനന്തിയാ പന അഖേത്തപദത്താ ഥുല്ലച്ചയേന ഭവിതബ്ബം. തേനേവ പരിബ്ബാജികാവത്ഥുസ്മിം പടിവിജാനന്തിയാ ഥുല്ലച്ചയം വക്ഖതി.

൨൮൯. **അസദ്ധമ്മം സന്ധായാ**ഹാതി "വാപിത"ന്തി ഇമസ്സ ബീജനിക്ഖേപവചനത്താ വുത്തം. **സംസീദതീ**തി വഹതി പവത്തതി. അഥ വാ **സംസീദതീ**തി സംസീദിസ്സതി. മനുസ്സിത്ഥീ, ഇത്ഥിസഞ്ഞിതാ, ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദരാഗോ, തേന രാഗേന ഓഭാസനം, തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അത്തകാമപാരിചരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൯൦. ചതുത്ഥേ **ചീവര**ന്തി നിവാസനാദി യം കിഞ്ചി ചീവരം. **പിണ്ഡപാത**ന്തി യോ കോചി ആഹാരോ. സോ ഹി പിണ്ഡോല്യേന ഭിക്ഖുനോ പത്തേ പതനതോ തത്ഥ തത്ഥ ലദ്ധഭിക്ഖാനം പിണ്ഡാനം പാതോ സന്നിപാതോതി വാ പിണ്ഡപാതോതി വുച്ചതി. **സേനാസന**ന്തി സയനഞ്ച ആസനഞ്ച. യത്ഥ ഹി വിഹാരാദികേ സേതി നിപജ്ജതി ആസതി നിസീദതി, തം സേനാസനം. പതി ഏതി ഏതസ്മാതി പച്ചയോതി ആഹ **"പതികരണട്ഠേന പച്ചയോ"**തി. രോഗസ്സ പതിഅയനട്ഠേന വാ പച്ചയോ, പച്ചനീകഗമനട്ഠേനാതി അത്ഥോ, വൂപസമനത്ഥേനാതി വുത്തം ഹോതി. ധാതുക്ഖോഭലക്ഖണസ്സ ഹി തംഹേതുകദുക്ഖവേദനാലക്ഖണസ്സ വാ രോഗസ്സ പടിപക്ഖഭാവോ പതിഅയനട്ഠോ. **യസ്സ കസ്സചീ**തി സപ്പിആദീസു യസ്സ കസ്സചി. **സപ്പായസ്സാ**തി ഹിതസ്സ വികാരവൂപസമേനാതി അധിപ്പായോ. ഭിസക്കസ്സ കമ്മം തേന വിധാതബ്ബതോ, തേനാഹ **"അനുഞ്ഞാതത്താ"**തി. **നഗരപരിക്ഖാരേഹീ**തി നഗരം പരിവാരേത്വാ രക്ഖണകേഹി. ആവാടപരിക്ഖേപോ പരിഖാ ഉദ്ദാപോ പാകാരോ ഏസികാ പലിഘോ പാകാരമത്ഥകമണ്ഡലന്തി സത്ത നഗരപരിക്ഖാരാതി വദന്തി. **സേതപരിക്ഖാരോ**തി സുവിസുദ്ധസീലാലങ്കാരോ. അരിയമഗ്ഗോ ഹി ഇധ "രഥോ"തി അധിപ്പേതോ. തസ്സ ച സമ്മാവാചാദയോ അലങ്കാരട്ഠേന "പരിക്ഖാരോ"തി വുത്താ. **ചക്കവീരിയോ**തി വീരിയചക്കോ. **ജീവിതപരിക്ഖാരാ**തി ജീവിതസ്സ പവത്തികാരണാനി. **സമുദാനേതബ്ബാ**തി സമ്മാ ഉദ്ധം ഉദ്ധം ആനേതബ്ബാ പരിയേസിതബ്ബാ. പരിവാരോപി ഹോതി അന്തരായാനം പരിതോ വാരണതോ, തേനാഹ - **"ജീവിത…പേ॰… രക്ഖണതോ"**തി. തത്ഥ **അന്തര**ന്തി വിവരം, ഓകാസോതി അത്ഥോ. **രക്ഖണതോ**തി വേരികാനം അന്തരം അദത്വാ അത്തനോ സാമീനം പരിവാരേത്വാ ഠിതസേവകാ വിയ രക്ഖണതോ. **അസ്സാ**തി ജീവിതസ്സ. **കാരണഭാവതോ**തി ചിരപ്പവത്തിയാ കാരണഭാവതോ. രസായനഭൂതഞ്ഹി ഭേസജ്ജം സുചിരമ്പി കാലം ജീവിതം പവത്തേതിയേവ.

൨൯൧. **ഉപചാരേ**തി യത്ഥ ഠിതോ വിഞ്ഞാപേതും സക്കോതി, താദിസേ. കാമോ ചേവ ഹേതു ച പാരിചരിയാ ച അത്ഥോ. **സേസം ബ്യഞ്ജന**ന്തിആദീസു പാളിയം "അത്തകാമ"ന്തി പദം ഉദ്ധരിത്വാ അത്തനോ കാമം, അത്തനോ ഹേതും, അത്തനോ അധിപ്പായം, അത്തനോ പാരിചരിയന്തി ചത്താരോ അത്ഥാ പദഭാജനേ വുത്താ. തേസു പഠമേ അത്ഥവികപ്പേ കാമോ ച ഹേതു ച പാരിചരിയാ ച അത്ഥോ, സേസം അധിപ്പായപദമേകം ബ്യഞ്ജനം പഠമവിഗ്ഗഹേ തദത്ഥസ്സ അസമ്ഭവഭാവതോ നിരത്ഥകത്താ. ദുതിയേ പന അത്ഥവികപ്പേ അധിപ്പായോ ച പാരിചരിയാ ച അത്ഥോ, കാമോ ച ഹേതു ചാതി സേസം പദദ്വയം ബ്യഞ്ജനം തേസം തത്ഥ അത്ഥാഭാവതോതി ഏവം ചത്താരി പദാനി ദ്വിന്നം വിഗ്ഗഹാനം വസേന യോജിതാനീതി കേചി വദന്തി. **ഗണ്ഠിപദേ** ച അയമേവത്ഥോ വുത്തോ. **ചൂളമജ്ഝിമമഹാഗണ്ഠിപദേസു** പന "പഠമസ്മിം അത്ഥവികപ്പേ കാമോ ച ഹേതു ച പാരിചരിയാ ച അധിപ്പായത്ഥോ, സേസം മേഥുനധമ്മസങ്ഖാതേന കാമേനാതിആദി വിഗ്ഗഹവാക്യം അക്ഖരവിവരണമത്തതോ ബ്യഞ്ജനമത്തം. ദുതിയേ അത്ഥവികപ്പേ അധിപ്പായോ ച പാരിചരിയാ ച അധിപ്പായത്ഥോ, സേസം അത്തനാ കാമിതാ ഇച്ഛിതാതിആദി വിഗ്ഗഹവാക്യം അക്ഖരവിവരണമത്തതോ ബ്യഞ്ജനമത്ത"ന്തി ഏവമത്ഥോ വുത്തോ . "ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാ"തി വചനതോ അയമേവത്ഥോ ഇധ യുത്തതരോതി വിഞ്ഞായതി. **ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാ**തി ഇമിനാ ഹി അട്ഠകഥായം വുത്തവിഗ്ഗഹവസേന ബ്യഞ്ജനേ ആദരം അകത്വാതി അയമത്ഥോ ദീപിതോ.

ഇദാനി യഥാവുത്തമേവത്ഥം പദഭാജനേന സംസന്ദിത്വാ ദസ്സേതും **"അത്തനോ കാമം അത്തനോ ഹേതും അത്തനോ പാരിചരിയന്തി ഹി വുത്തേ ജാനിസ്സന്തി പണ്ഡിതാ"**തിആദി ആരദ്ധം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - "അത്തനോ ഹേതു"ന്തി വുത്തേ അത്തനോ അത്ഥായാതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. "അത്തനോ കാമം അത്തനോ പാരിചരിയ"ന്തി ച വുത്തേ കാമേന പാരിചരിയാതി അയമത്ഥോ വിഞ്ഞായതി. തസ്മാ അത്തനോ കാമം അത്തനോ ഹേതും അത്തനോ പാരിചരിയന്തി ഇമേഹി തീഹി പദേഹി അത്തനോ അത്ഥായ കാമേന പാരിചരിയാ അത്തകാമപാരിചരിയാതി അയമത്ഥവികപ്പോ വുത്തോതി വിഞ്ഞൂ ജാനിസ്സന്തി. "അത്തനോ അധിപ്പായ"ന്തി വുത്തേ പന അധിപ്പായസദ്ദസ്സ കാമിതസദ്ദേന സമാനത്ഥഭാവതോ അത്തനോ പാരിചരിയന്തി ഇമസ്സ ച ഉഭയവിഗ്ഗഹസാമഞ്ഞതോ അത്തനോ ഇച്ഛിതകാമിതട്ഠേന അത്തകാമപാരിചരിയാതി അയമത്ഥവികപ്പോ ദ്വീഹി പദേഹി ദസ്സിതോതി വിഞ്ഞൂ ജാനിസ്സന്തീതി.

ഏതദഗ്ഗന്തി ഏസാ അഗ്ഗാ. ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദേ കിഞ്ചാപി മേഥുനയാചനം ആഗതം, തഥാപി തം ദുട്ഠുല്ലവാചസ്സാദരാഗവസേന വുത്തം, ഇധ പന അത്തനോ മേഥുനസ്സാദരാഗവസേനാതി അയം വിസേസോ.

വിനീതവത്ഥൂസു ‘‘തേന ഹി ഭഗിനി അഗ്ഗദാനം ദേഹീ’’തി ഇദം അത്തനോ അത്ഥായ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. മനുസ്സിത്ഥീ, ഇത്ഥിസഞ്ഞിതാ, അത്തകാമപാരിചരിയായ രാഗോ, തേന രാഗേന വണ്ണഭണനം, തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

അത്തകാമപാരിചരിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൨൯൭. പഞ്ചമേ പണ്ഡിതസ്സ ഭാവോ **പണ്ഡിച്ചം,** ഞാണസ്സേതം അധിവചനം. **ഗതിമന്താതി** ഞാണഗതിയാ സമന്നാഗതാ. **പണ്ഡിതാതി** ഇമിനാ സഭാവഞാണേന സമന്നാഗതതാ വുത്താ, **ബ്യത്താതി** ഇമിനാ ഇത്ഥികത്തബ്ബേസു വിസാരദപഞ്ഞായ. തേനാഹ **‘‘ഉപായഞ്ഞൂ വിസാരദാ’’**തി. **മേധാവിനീതി** ഠാനുപ്പത്തിപഞ്ഞാസങ്ഖാതായ തസ്മിം തസ്മിം അത്ഥകിച്ചേ ഉപട്ഠിതേ ഠാനസോ തങ്ഖണേ ഏവ ഉപ്പജ്ജനപഞ്ഞായ സമന്നാഗതാ. തേനാഹ **‘‘ദിട്ഠം ദിട്ഠം കരോതീ’’**തി. **ഛേകാതി** യാഗുഭത്തസമ്പാദനാദീസു നിപുണാ. **ഉട്ഠാനവീരിയസമ്പന്നാതി** കായികേന വീരിയേന സമന്നാഗതാ, യഥാ അഞ്ഞാ കുസീതാ നിസിന്നട്ഠാനേ നിസിന്നാവ ഹോന്തി, ഠിതട്ഠാനേ ഠിതാവ, ഏവം അഹുത്വാ വിപ്ഫാരികേന ചിത്തേന സബ്ബകിച്ചം നിപ്ഫാദേതീതി വുത്തം ഹോതി. **കുമാരികായാതി** നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, ഹേതുമ്ഹി വാ കരണവചനം. തേനാഹ **‘‘കുമാരികായ കാരണാ’’**തി. ആവഹനം **ആവാഹോ,** പരിഗ്ഗഹഭാവേന ദാരികായ ഗണ്ഹാപനം, തഥാ ദാപനം **വിവാഹോ**. തേനാഹ **‘‘ദാരകസ്സാ’’**തിആദി.

൨൯൮-൨൯൯. ഭത്തപാചനം സന്ധായ **രന്ധാപനം** വുത്തം, യസ്സ കസ്സചി പാചനം സന്ധായ **പചാപനം** വുത്തം. ദുട്ഠും കുലം ഗതാ ദുഗ്ഗതാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **‘‘യത്ഥ വാ ഗതാ’’**തിആദിമാഹ. ആഹരണം **ആഹാരോ**. **ന ഉപാഹടന്തി** ന ദിന്നം. **കയോ** ഗഹണം, **വിക്കയോ** ദാനം. തദുഭയം സങ്ഗണ്ഹിത്വാ **‘‘വോഹാരോ’’**തി വുത്തം. **മണ്ഡിതപസാധിതോതി** ഏത്ഥ ബാഹിരുപകരണേന അലങ്കരണം **മണ്ഡനം,** അജ്ഝത്തികാനം കേസാദീനംയേവ സണ്ഠപനം **പസാധനം**.

൩൦൦. ‘‘അബ്ഭുതം കാതും ന വട്ടതീ’’തി ഇമിനാ ദുക്കടം ഹോതീതി ദീപേതി. **‘‘പരാജിതേന ദാതബ്ബ’’**ന്തി വുത്തത്താ അദേന്തോ ധുരനിക്ഖേപേന കാരേതബ്ബോ. അചിരകാലേ അധികാരോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **അചിരകാലാധികാരികം,** സഞ്ചരിത്തം. ‘‘അചിരകാലാചാരിക’’ന്തി വാ പാഠോ, അചിരകാലേ ആചാരോ അജ്ഝാചാരോ ഏതസ്സാതി **അചിരകാലാചാരികം**.

കിഞ്ചാപി ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പന്നാ ചേവ സരണഗമനൂപസമ്പന്നാ ച സഞ്ചരിത്താദിപണ്ണത്തിവജ്ജം ആപത്തിം ആപജ്ജന്തി, തേസം പന ന സബ്ബകാലികത്താ തേ വജ്ജേത്വാ സബ്ബകാലാനുരൂപം തന്തിം ഠപേന്തോ ഭഗവാ ഇധാപി ഞത്തിചതുത്ഥേനേവ കമ്മേന ഉപസമ്പന്നം ഭിക്ഖും ദസ്സേതും **‘‘തത്ര യ്വായം ഭിക്ഖു…പേ॰… അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതോ ഭിക്ഖൂ’’**തി പദഭാജനം ആഹ, ന പന നേസം സഞ്ചരിത്താദിആപജ്ജനേ അഭബ്ബഭാവതോ. ഖീണാസവാപി ഹി അപ്പസ്സുതാ കിഞ്ചാപി ലോകവജ്ജം നാപജ്ജന്തി, പണ്ണത്തിയം പന അകോവിദത്താ വിഹാരകാരം കുടികാരം സഹാഗാരം സഹസേയ്യന്തി ഏവരൂപാ കായദ്വാരേ ആപത്തിയോ ആപജ്ജന്തി, സഞ്ചരിത്തം പദസോധമ്മം ഉത്തരിഛപ്പഞ്ചവാചം ഭൂതാരോചനന്തി ഏവരൂപാ വചീദ്വാരേ ആപത്തിയോ ആപജ്ജന്തി, ഉപനിക്ഖിത്തസാദിയനവസേന മനോദ്വാരേ രൂപിയപടിഗ്ഗഹണാപത്തിം ആപജ്ജന്തി.

൩൦൧. സഞ്ചരണം സഞ്ചരോ, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി സഞ്ചരീ, തസ്സ ഭാവോ **സഞ്ചരിത്തം**. തേനാഹ **‘‘സഞ്ചരണഭാവ’’**ന്തി, ഇത്ഥിപുരിസാനം അന്തരേ സഞ്ചരണഭാവന്തി അത്ഥോ. **ജായത്തനേ ജാരത്തനേതി** ച നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, ജായഭാവത്ഥം ജാരഭാവത്ഥന്തി വുത്തം ഹോതി. **ജായഭാവേതി** ഭരിയഭാവായ. **ജാരഭാവേതി** സാമികഭാവായ. കിഞ്ചാപി ഇമസ്സ പദഭാജനേ ‘‘ജാരീ ഭവിസ്സസീ’’തി ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേന പദഭാജനം വുത്തം, ജാരത്തനേതി പന നിദ്ദേസസ്സ ഉഭയലിങ്ഗസാധാരണത്താ പുരിസലിങ്ഗവസേനപി യോജേത്വാ അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **‘‘ഇത്ഥിയാ മതിം പുരിസസ്സ ആരോചേന്തോ ജാരത്തനേ ആരോചേതീ’’**തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ ഹി ‘‘ജാരോ ഭവിസ്സസീ’’തി ഇത്ഥിയാ മതിം പുരിസസ്സ ആരോചേന്തോ ജാരത്തനേ ആരോചേതി നാമ. പാളിയം പന ഇത്ഥിലിങ്ഗവസേനേവ യോജനാ കതാ, തദനുസാരേന പുരിസലിങ്ഗവസേനപി സക്കാ യോജേതുന്തി.

ഇദാനി പാളിയം വുത്തനയേനപി അത്ഥം ദസ്സേന്തോ **‘‘അപിചാ’’**തിആദിമാഹ. **പതി ഭവിസ്സസീതി** വുത്തമേവത്ഥം ‘‘സാമികോ ഭവിസ്സസീ’’തി പരിയായവചനേന വിസേസേത്വാ ദസ്സേതി. ഇദഞ്ച ജാരത്തനേതി നിദ്ദേസസ്സ ഉഭയലിങ്ഗസാധാരണത്താ വുത്തം. **മുഹുത്തികാ ഭവിസ്സസീതി** അസാമികം സന്ധായ വുത്തം, **ജാരീ ഭവിസ്സസീതി** സസാമികം സന്ധായ. **അന്തമസോ തങ്ഖണികായപീതി** ഇദം നിദസ്സനമത്തന്തി ആഹ **‘‘ഏതേനേവുപായേനാ’’**തിആദി.

൩൦൩. **സേരിവിഹാരന്തി** സച്ഛന്ദചാരം. **അത്തനോ വസന്തി** അത്തനോ ആണം. **ഗോത്തന്തി** ഗോതമഗോത്താദികം ഗോത്തം. **ധമ്മോതി** പണ്ഡരങ്ഗപരിബ്ബാജകാദീനം, തേസം തേസം വാ കുലാനം ധമ്മോ. ഗോത്തവന്തേസു ഗോത്തസദ്ദോ, ധമ്മചാരീസു ച ധമ്മസദ്ദോ വത്തതീതി ആഹ **‘‘സഗോത്തേഹീ’’**തിആദി. തത്ഥ **സഗോത്തേഹീതി** സമാനഗോത്തേഹി, ഏകവംസജാതേഹീതി അത്ഥോ. **സഹധമ്മികേഹീതി** ഏകസ്സ സത്ഥുസാസനേ സഹചരിതബ്ബധമ്മേഹി, സമാനകുലധമ്മേഹി വാ. തേനേവാഹ **‘‘ഏകം സത്ഥാര’’**ന്തിആദി. തത്ഥ ‘‘ഏകം സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ പബ്ബജിതേഹീ’’തി ഇമിനാ പണ്ഡരങ്ഗപരിബ്ബാജകാദയോ വുത്താ, **ഏകഗണപരിയാപന്നേഹീതി** മാലാകാരാദിഏകഗണപരിയാപന്നേഹി.

സസാമികാ **സാരക്ഖാ**. യസ്സാ ഗമനേ രഞ്ഞാ ദണ്ഡോ ഠപിതോ, സാ **സപരിദണ്ഡാ**. **പച്ഛിമാനം ദ്വിന്നന്തി** സാരക്ഖസപരിദണ്ഡാനം മിച്ഛാചാരോ ഹോതി താസം സസാമികഭാവതോ. **ന ഇതരാസന്തി** ഇതരാസം മാതുരക്ഖിതാദീനം അട്ഠന്നം പുരിസന്തരഗമനേ നത്ഥി മിച്ഛാചാരോ താസം അസാമികഭാവതോ. യാ ഹി സാമികസ്സ സന്തകം ഫസ്സം ഥേനേത്വാ പരേസം അഭിരതിം ഉപ്പാദേന്തി, താസം മിച്ഛാചാരോ, ന ച മാതാദയോ താസം ഫസ്സേ ഇസ്സരാ. മാതാദയോ ഹി ന അത്തനാ ഫസ്സാനുഭവനത്ഥം താ രക്ഖന്തി, കേവലം അനാചാരം നിസേധേന്താ പുരിസന്തരഗമനം താസം വാരേന്തി. പുരിസസ്സ പന ഏതാസു അട്ഠസുപി ഹോതിയേവ മിച്ഛാചാരോ മാതാദീഹി യഥാ പുരിസേന സദ്ധിം സംവാസം ന കപ്പേതി, തഥാ രക്ഖിതത്താ പരേസം രക്ഖിതഗോപിതം ഫസ്സം ഥേനേത്വാ ഫുട്ഠഭാവതോ.

ധനേന കീതാതി ഭരിയഭാവത്ഥം ധനേന കീതാ. തേനാഹ **‘‘യസ്മാ പനാ’’**തിആദി. **ഭോഗേനാതി** ഭോഗഹേതു. ഭോഗത്ഥഞ്ഹി വസന്തീ ‘‘ഭോഗവാസിനീ’’തി വുച്ചതി. **ലഭിത്വാതി** യോ നം വാസേതി, തസ്സ ഹത്ഥതോ ലഭിത്വാ.

ഉദകപത്തം ആമസിത്വാ ഗഹിതാ **ഓദപത്തകിനീ**. തേനാഹ **"ഉഭിന്ന"**ന്തിആദി. **ധജേന ആഹടാതി** എത്ഥ ധജയോഗതോ സേനാവ ധജസദ്ദേന വുത്താ, ഉസ്സിതദ്ധജായ സേനായ ആഹടാതി വുത്തം ഹോതി. തേനാഹ **"ഉസ്സിതദ്ധജായാ"**തിആദി.

൩൦൭. **ബഹിദ്ധാ വിമട്ഠം നാമ ഹോതീതി** അഞ്ഞത്ഥ ആരോചിതം നാമ ഹോതി. **തം കിരിയം സമ്പാദേസ്സതീതി** തസ്സാ ആരോചേത്വാ തം കിച്ചം സമ്പാദേതു വാ മാ വാ, തംകിരിയാസമ്പാദനേ യോഗ്യതം സന്ധായ വുത്തം. ദാരകം ദാരികഞ്ച അജാനാപേത്വാ തേസം മാതാപിതുആദീഹി മാതാപിതുആദീനംയേവ സന്തികം സാസനേ പേസിതേപി ഹരണവീമംസനപച്ചാഹരണസങ്ഖാതായ തിവങ്ഗസമ്പത്തിയാ സങ്ഘാദിസേസോ ഹോതിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. യം ഉദ്ദിസ്സ സാസനം പേസിതം, തംയേവ സന്ധായ തസ്സാ മാതുആദീനം ആരോചിതേ വത്ഥുനോ ഏകത്താ മാതുആദയോപി ഖേത്തമേവാതി ഖേത്തമേവ ഓതിണ്ണഭാവം ദസ്സേതും **"ബുദ്ധം പച്ചക്ഖാമീ"**തിആദി ഉദാഹടം. **ഇമിനാ സമേതീതി** എത്ഥായമധിപ്പായോ - യഥാ സയം അനാരോചേത്വാ അഞ്ഞേന അന്തേവാസിആദിനാ ആരോചാപേന്തസ്സ വിസങ്കേതോ നത്ഥി, ഏവം തസ്സാ സയം അനാരോചേത്വാ ആരോചനത്ഥം മാതുആദീനം വദന്തസ്സപി നത്ഥി വിസങ്കേതോതി. ഘരം നയതീതി **ഘരണീ**. **മൂലട്ഠാനഞ്ച വസേനാതി** എത്ഥ പുരിസസ്സ മാതുആദയോ സാസനപേസനേ മൂലഭൂതത്താ "മൂലട്ഠാ"തി വുച്ചന്തി. **മാതുരക്ഖിതായ മാതാ ഭിക്ഖും പഹിണതീതി** എത്ഥ അത്തനോ വാ ധീതു സന്തികം "ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭരിയാ ഹോതൂ"തി ഭിക്ഖും പഹിണതി, പുരിസസ്സ വാ സന്തികം "മമ ധീതാ ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭരിയാ ഹോതൂ"തി പഹിണതീതി ഗഹേതബ്ബം. ഏസ നയോ സേസേസുപി. **പുബ്ബേ വുത്തനയത്താതി** പഠമസങ്ഘാദിസേസേ വുത്തനയത്താ.

൩൩൮. **ഏത്തോവ പക്കമതീതി** പുന ആഗന്ത്വാ ആണാപകസ്സ അനാരോചേത്വാ തതോയേവ പക്കമതി. **അഞ്ഞേന കരണീയേനാതി** ഗമനഹേതുവിസുദ്ധിദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തേനേവ പന കരണീയേന ഗന്ത്വാപി കിഞ്ചി അനാരോചേന്തോ **ന വീമംസതി** നാമ. **അനഭിനന്ദിത്വാതി** ഇദം തഥാ പടിപജ്ജമാനം സന്ധായ വുത്തം, സതിപി അഭിനന്ദനേ സാസനം അനാരോചേന്തോ പന **ന വീമംസതി** നാമ. **തതിയപദേ വുത്തനയേനാതി** "സോ തസ്സാ വചനം അനഭിനന്ദിത്വാ"തിആദിനാ വുത്തനയേന. **വത്ഥുഗണനായാതി** സമ്ബഹുലാനം ഇത്ഥിപുരിസാനം സമഭാവേ സതി ദ്വിന്നം ദ്വിന്നം ഇത്ഥിപുരിസവത്ഥൂനം ഗണനായ. സചേ പന ഏകതോ അധികാ ഹോന്തി, അധികാനം ഗണനായ ആപത്തിഭേദോ വേദിതബ്ബോ.

൩൩൯-൩൪൦. പാളിയം ചതുത്ഥവാരേ അസതിപി "ഗച്ഛന്തോ ന സമ്പാദേതി, ആഗച്ഛന്തോ വിസംവാദേതി, അനാപത്തീ"തി ഇദം അത്ഥതോ ആപന്നമേവാതി കത്വാ വുത്തം **"ചതുത്ഥേ അനാപത്തീ"**തി. **കാരുകാനന്തി** വഡ്ഢകീആദീനം. തച്ഛകഅയോകാരതന്തവായരജകന്ഹാപിതകാ പഞ്ച കാരവോ "കാരുകാ"തി വുച്ചന്തി. **ഏവരൂപേന... പേ... അനാപത്തീതി** താദിസം ഗിഹിവേയ്യാവച്ചമ്പി ന ഹോതീതി കത്വാ വുത്തം.

കായതോ സമുട്ഠാതീതി പണ്ണത്തിം വാ അലംവചനീയഭാവം വാ അജാനന്തസ്സ കായതോ സമുട്ഠാതി. **വാചതോ സമുട്ഠാതീതി** എത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **കായവാചതോ സമുട്ഠാതീതി** പണ്ണത്തിം ജാനിത്വാ അലംവചനീയഭാവം അജാനന്തസ്സപി കായവാചതോ സമുട്ഠാതീതി വേദിതബ്ബം. **അലംവചനീയാ ഹോന്തീതി** ദേസചാരിത്തവസേന പണ്ണദാനാദിനാ പരിച്ചത്താ ഹോന്തി. **പണ്ണത്തിം പന ജാനിത്വാതി** എത്ഥ അലംവചനീയഭാവം വാതി ച ദട്ഠബ്ബം. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) "തദുഭയം പന ജാനിത്വാ ഏതേഹേവ തീഹി നയേഹി സമാപജ്ജന്തസ്സ താനേവ തീണി തദുഭയജാനനചിത്തേന സചിത്തകാനി ഹോന്തീ"തി വുത്തം. തസ്മാ **പണ്ണത്തിജാനനചിത്തേനാതി** എത്ഥാപി തദുഭയജാനനം വത്തബ്ബം. ഭിക്ഖും അജാനാപേത്വാ അത്തനോ അധിപ്പായം പണ്ണേ ലിഖിത്വാ ദിന്നം ഹരന്തസ്സപി ആപത്തി ഹോതി, ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അചിത്തകത്താതി ന ഗഹേതബ്ബം. പാളിയം പന "ആരോചേതീ"തി വുത്തത്താ അട്ഠകഥായഞ്ച തത്ഥ തത്ഥ ആരോചനസ്സേവ ദസ്സിതത്താ കായേന വാ വാചായ വാ ആരോചേന്തസ്സേവ ആപത്തി ഹോതീതി ഗഹേതബ്ബം.

൩൪൧. **ദുട്ഠുല്ലാദീസുപീതി ആദി**-സദ്ദേന സഞ്ചരിത്തമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. എത്ഥ പന കിഞ്ചാപി ഇത്ഥീ നാമ മനുസ്സിത്ഥീ, ന യക്ഖീ, ന പേതീ, ന തിരച്ഛാനഗതാ, പുരിസോ നാമ മനുസ്സപുരിസോ, ന യക്ഖോതിആദി ന വുത്തം, തഥാപി മനുസ്സജാതികാവ ഇത്ഥിപുരിസാ ഇധ അധിപ്പേതാ. തസ്മാ യേസു സഞ്ചരിത്തം സമാപജ്ജതി, തേസം മനുസ്സജാതികതാ, ന നാലംവചനീയതാ, പടിഗ്ഗണ്ഹനവീമംസനപച്ചാഹരണാനീതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ചങ്ഗാനി.

സഞ്ചരിത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. കുടികാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൪൨. ഛട്ഠേ **ഏത്തകേനാതി** ഏത്തകേന ദാരുആദിനാ. **അപരിച്ഛിന്നപ്പമാണായോതി** അപരിച്ഛിന്നദാരുആദിപ്പമാണായോ. **മൂലച്ഛേജ്ജായ പുരിസം യാചിതും ന വട്ടതീതി** പരസന്തകഭാവതോ മോചേത്വാ അത്തനോയേവ സന്തകം കത്വാ യാചിതും ന വട്ടതി. ഏവം മൂലച്ഛേജ്ജായ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതട്ഠാനതോ യാചന്തസ്സ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിയാ ദുക്കടം. ദാസം അത്തനോ അത്ഥായ സാദിയന്തസ്സപി ദുക്കടമേവ "ദാസിദാസപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) വചനതോ. ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ പന ദാസം മൂലച്ഛേജ്ജായ യാചന്തസ്സ സാദിയനവസേന ദുക്കടം. **സകകമ്മം ന യാചിതബ്ബാതി** പാണാതിപാതസിക്ഖാപദരക്ഖണത്ഥം വുത്തം. **അനിയമേത്വാപി ന യാചിതബ്ബാതി** മനുസ്സാനം അഞ്ഞഥാ ഗാഹസ്സപി സമ്ഭവതോ വുത്തം, സുദ്ധചിത്തേന പന ഹത്ഥകമ്മം യാചന്തസ്സ ആപത്തി നാമ നത്ഥി.

സബ്ബകപ്പിയഭാവദീപനത്ഥന്തി സബ്ബസോ കപ്പിയഭാവദീപനത്ഥം. **മൂലം ദേഥാതി വത്തും വട്ടതീതി** യസ്മാ മൂലം ദസ്സാമാതി തേഹി പഠമം വുത്തത്താ വിഞ്ഞത്തി ന ഹോതി, യസ്മാ ച മൂലന്തി ഭണിതം സാമഞ്ഞവചനതോ അകപ്പിയവചനം ന ഹോതി, തസ്മാ മൂലം ദേഥാതി വത്തും വട്ടതി. **അനജ്ഝാവുത്ഥകന്തി** അപരിഗ്ഗഹിതം. **അകപ്പിയകഹാപണാദി ന ദാതബ്ബന്തി** കിഞ്ചാപി അകപ്പിയകഹാപണാദിം അസാദിയന്തേന കപ്പിയവോഹാരതോ ദാതും വട്ടതി, തഥാപി സാരുപ്പം ന ഹോതി. മനുസ്സാ ച ഏതസ്സ സന്തകം കിഞ്ചി അത്ഥീതി വിഹേഠേതബ്ബം മഞ്ഞന്തീതി അകപ്പിയകഹാപണാദിദാനം പടിക്ഖിത്തം. **തഥേവ പാചേത്വാതി** ഹത്ഥകമ്മവസേനേവ പാചേത്വാ. "കിം, ഭന്തേ"തി ഏത്തകേപി പുച്ഛിതേ യദത്ഥായ പവിട്ഠോ, തം കഥേതും വട്ടതി പുച്ഛിതപഞ്ഹത്താ.

വത്തന്തി ചാരിത്തം, ആപത്തി പന ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **കപ്പിയം കാരാപേത്വാ പടിഗ്ഗഹേതബ്ബാനീതി** സാഖായ ലഗ്ഗരജസ്മിം പത്തേ പതിതേപി സാഖം ഛിന്ദിത്വാ ഖാദിതുകാമതായപി സതി സുഖപരിഭോഗത്ഥം വുത്തം. **"നദിം വാ... പേ... ആഹരാ"തി വത്തും വട്ടതീതി** അപരിഗ്ഗഹിതത്താ വുത്തം. **ഗേഹതോ...പേ... പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി** പരിഗ്ഗഹിതഉദകത്താ

വിഞ്ഞത്തിയാ ദുക്കടം ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **അലജ്ജീഹി…പേ॰… ന കാരേതബ്ബ**ന്തി ഇദം ഉത്തരിഭങ്ഗാധികാരത്താ അജ്ഝോഹരണീയം സന്ധായ വുത്തം. ബാഹിരപരിഭോഗേസു പന അലജ്ജീഹിപി ഹത്ഥകമ്മം കാരേതും വട്ടതീതി.

ഗോണം പന…പേ॰… ആഹരാപേതും ന വട്ടതീതി അത്തനോ അത്ഥായ മൂലച്ഛേജ്ജവസേന ആഹരാപേതും ന വട്ടതി. **ആഹരാപേന്തസ്സ ദുക്കട**ന്തി അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിയാ ദുക്കടം. അത്തനോ അത്ഥായ സാദിയനേപി ദുക്കടമേവ “ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ”തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) വുത്തത്താ. തേനേവാഹ **“ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോപി മൂലച്ഛേജ്ജായ യാചിതും ന വട്ടതീ”**തി. **രക്ഖിത്വാ**തി യഥാ ചോരാ ന ഹരന്തി, ഏവം രക്ഖിത്വാ. **ജഗ്ഗിത്വാ**തി തിണദാനാദീഹി ജഗ്ഗിത്വാ. **ന സമ്പടിച്ഛിതബ്ബ**ന്തി അത്തനോ അത്ഥായ ഗോണേ സാദിയനസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ വുത്തം.

സകടം ദേഥാതി…പേ॰… വട്ടതീതി മൂലച്ഛേജ്ജവസേന സകടം ദേഥാതി വത്തും ന വട്ടതി. **താവകാലികം വട്ടതീ**തി താവകാലികം കത്വാ സബ്ബത്ഥ യാചിതും വട്ടതി. വല്ലിആദീസു ച പരപരിഗ്ഗഹിതേസു ഏസേവ നയോതി യോജേതബ്ബം. **ഗരുഭണ്ഡപ്പഹോനകേസുയേവ ച വല്ലിആദീസൂ**തി ഏത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന വേളുമുഞ്ജപബ്ബജതിണമത്തികാനം സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. യം പന വത്ഥുവസേന അപ്പം ഹുത്വാ അഗ്ഘവസേന മഹന്തം ഹരിതാലഹിങ്ഗുലകാദി, തം ഗരുഭണ്ഡം അപ്പഹോന്തമ്പി യാചിതും ന വട്ടതീതി വദന്തി.

സാതി വിഞ്ഞത്തിം പരാമസതി. സാ ച ഇധ പരികഥാദിനാ യേന കേനചി അധിപ്പായവിഞ്ഞാപനം വിഞ്ഞത്തീതി ഗഹേതബ്ബാ. തേനാഹ **“സബ്ബേന സബ്ബ”**ന്തി, സബ്ബപ്പകാരേനാതി അത്ഥോ. തേന “പരികഥാദിവസേനപി വിഞ്ഞാപനം ന വട്ടതീ”തി ദീപേതി. പരികഥോഭാസനിമിത്തകമ്മമ്പി ഹി ചീവരപിണ്ഡപാതേസു ദ്വീസു പച്ചയേസു ന വട്ടതി. ഇദാനി സേനാസനപച്ചയേ അധിപ്പേതം വിഞ്ഞത്തിം പരികഥാദീഹി വിസേസേത്വാ ദസ്സേന്തോ **“ആഹര ദേഹീതി വിഞ്ഞത്തിമത്തമേവ ന വട്ടതീ”**തി ആഹ. **പരികഥോഭാസനിമിത്തകമ്മാനി വട്ടന്തീ**തി ഏത്ഥ **പരികഥാ** നാമ പരിയായേന കഥനം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സേനാസനം സമ്ബാധന്തിആദിവചനം. **ഓഭാസോ** നാമ ഉജുകമേവ അകഥേത്വാ യഥാ അധിപ്പായോ വിഭൂതോ ഹോതി, ഏവം ഓഭാസനം, ഉപാസകാ, തുമ്ഹേ കുഹിം വസഥാതി? പാസാദേ, ഭന്തേതി. ഭിക്ഖൂനം പന, ഉപാസകാ, പാസാദോ ന വട്ടതീതിആദിവചനം. **നിമിത്തകമ്മം** നാമ പച്ചയേ ഉദ്ദിസ്സ യഥാ അധിപ്പായോ വിഞ്ഞായതി, ഏവം നിമിത്തകമ്മം, സേനാസനത്ഥം ഭൂമിപരികമ്മാദീനി കരോന്തസ്സ “കിം, ഭന്തേ, കരോസി, കോ കാരാപേതീ”തി വുത്തേ “ന കോചീ”തിആദിവചനം.

ഇദാനി ഗിലാനപച്ചയേ വിഞ്ഞത്തിആദികം സബ്ബമ്പി വട്ടതീതി ദസ്സേന്തോ ആഹ **“ഗിലാനപച്ചയേ പനാ”**തിആദി. തഥാ ഉപ്പന്നം പന ഭേസജ്ജം രോഗേ വൂപസന്തേ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി, ന വട്ടതീതി? തത്ഥ വിനയധരാ “ഭഗവതാ രോഗസീസേന പരിഭോഗസ്സ ദ്വാരം ദിന്നം, തസ്മാ അരോഗകാലേപി പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി, ആപത്തി ന ഹോതീ”തി വദന്തി. സുത്തന്തികാ പന “കിഞ്ചാപി ആപത്തി ന ഹോതി, ആജീവം പന കോപേതി, തസ്മാ സല്ലേഖപ്പടിപത്തിയം ഠിതസ്സ ന വട്ടതി, സല്ലേഖം കോപേതീ”തി വദന്തി. **ഉക്കമന്തീ**തി അപഗച്ഛന്തി.

൩൪൪. മണി കണ്ഠേ അസ്സാതി **മണികണ്ഠോ,** മണിനാ ഉപലക്ഖിതോ വാ കണ്ഠോ അസ്സാതി **മണികണ്ഠോ**തി മജ്ഝപദലോപീസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. **ദേവവണ്ണ**ന്തി ദേവത്തഭാവം. **പസന്നാകാര**ന്തി പസന്നേഹി കാതബ്ബകിച്ചം, കായവേയ്യാവച്ചസങ്ഖാതം ഉപട്ഠാനന്തി വുത്തം ഹോതി. മണിയാചനായ തസ്സ അനാഗമനേന അത്തനോ വഡ്ഢി ഹോതീതി വുത്തം “മണിനാ മേ അത്ഥോ”തി, മന്തപദനീഹാരേന വാ തഥാ വുത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം.

൩൪൫. **വത്തമാനസമീപേ**തി വത്തമാനസ്സ സമീപേ അതീതേ. **ഏവം വത്തും ലബ്ഭതീ**തി “ആഗതോസീ”തി വത്തബ്ബേ വത്തമാനസമീപത്താ “ആഗച്ഛസീ”തി ഏവം വത്തമാനവോഹാരേന വത്തും ലബ്ഭതി. ലക്ഖണം പനേത്ഥ സദ്ദസത്ഥാനുസാരതോ വേദിതബ്ബം. **സോ ഏവ നയോ**തി “ആഗതോമ്ഹീ”തി വത്തബ്ബേ “ആഗച്ഛാമീ”തി അയമ്പി വത്തമാനസമീപേ വത്തമാനവോഹാരോതി ദസ്സേതി.

൩൪൬-൩൪൭. യസ്മാ പന ന സക്കാ കേവലം യാചനായ കിഞ്ചി കാതും, തസ്മാ “സയം യാചിതകേഹി ഉപകരണേഹീ”തി അധിപ്പായത്ഥോ വുത്തോ. ഉദ്ധംമുഖം ലിത്താ **ഉല്ലിത്താ,** അധോമുഖം ലിത്താ **അവലിത്താ**. യസ്മാ പന ഉദ്ധംമുഖം ലിമ്പന്താ യേഭുയ്യേന അന്തോ ലിമ്പന്തി, അധോമുഖം ലിമ്പന്താ ച ബഹി, തസ്മാ വുത്തം **“ഉല്ലിത്താതി അന്തോലിത്താ, അവലിത്താതി ബഹിലിത്താ”**തി. തത്ഥ **ഉല്ലിത്താ** നാമ ഠപേത്വാ തുലാപിട്ഠസങ്ഘാതവാതപാനധൂമഛിദ്ദാദിഭേദം അലേപോകാസം അവസേസേ ലേപോകാസേ കുട്ടേഹി സദ്ധിം ഘടേത്വാ ഛദനസ്സ അന്തോ സുധായ വാ മത്തികായ വാ ലിത്താ. **അവലിത്താ** നാമ വുത്തനയേനേവ ഛദനസ്സ ബഹി ലിത്താ. **ഉല്ലിത്താവലിത്താ** നാമ തഥേവ ഛദനസ്സ അന്തോ ച ബഹി ച ലിത്താ.

ബ്യഞ്ജനം സമേതീതി “കാരയമാനേനാ”തി ഹേതുകത്തുവസേന ഉദ്ദിട്ഠപദസ്സ “കാരാപേന്തേനാ”തി ഹേതുകത്തുവസേനേവ നിദ്ദേസസ്സ കതത്താ ബ്യഞ്ജനം സമേതി. യദി ഏവം “കരോന്തോ വാ കാരാപേന്തോ വാ”തി കസ്മാ തസ്സ പദഭാജനം വുത്തന്തി ആഹ **“യസ്മാ പനാ”**തിആദി. “അത്തനാ വിപ്പകതം പരേഹി പരിയോസാപേതീ”തിആദിവചനതോ **“കരോന്തേനപി ഇധ വുത്തനയേനേവ പടിപജ്ജിതബ്ബ”**ന്തി വുത്തം. തത്ഥ **ഇധ വുത്തനയേനേവാ**തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ വുത്തനയേനേവ. **ഉഭോപേതേ**തി കാരകകാരാപകാ. **കാരയമാനേനാതി ഇമിനാവ പദേന സങ്ഗഹിതാ**തി കഥം സങ്ഗഹിതാ. ന ഹി കാരയമാനോ കരോന്തോ നാമ ഹോതി, ഏവം പനേത്ഥ അധിപ്പായോ വേദിതബ്ബോ - യസ്മാ കരോന്തേനപി കാരയമാനേനപി ഇധ വുത്തനയേനേവ പടിപജ്ജിതബ്ബം, തസ്മാ കാരയമാനേന ഏവം പടിപജ്ജിതബ്ബന്തി വുത്തേ പഗേവ കരോന്തേനാതി ഇദം അത്ഥതോ ആഗതമേവാതി “കാരയമാനേനാ”തി ഭഗവതാ വുത്തം. തതോ “കാരയമാനേനാ”തി വുത്തേ സാമത്ഥിയതോ ലബ്ഭമാനോപി അത്ഥോ തേനേവ സങ്ഗഹിതോ നാമ ഹോതീതി. **ബ്യഞ്ജനം വിലോമിതം ഭവേയ്യാ**തി യസ്മാ “കാരയമാനേനാ”തി ഇമസ്സ “കരോന്തേനാ”തി ഇദം പരിയായവചനം ന ഹോതി, തസ്മാ കരോന്തേന വാ കാരാപേന്തേന വാതി പദത്ഥവസേന നിദ്ദേസേ കതേ ബ്യഞ്ജനം വിരുദ്ധം ഭവേയ്യാതി അധിപ്പായോ. **അത്ഥമത്തമേവാ**തി പദത്ഥതോ സാമത്ഥിയതോ ച ലബ്ഭമാനം അത്ഥമത്തമേവ.

ഉദ്ദേസോതി ഉദ്ദിസിതബ്ബോ. **അബ്ബോഹാരിക**ന്തി അപ്പമാണം. “ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ചാ”തി അവത്വാ വികപ്പത്ഥസ്സ **വാ**-സദ്ദസ്സ വുത്തത്താ ഏകതോഭാഗേന വഡ്ഢിതേപി ആപത്തിയേവാതി ദസ്സേന്തോ **“യോ പനാ”**തിആദിമാഹ. **തിഹത്ഥാ**തി വഡ്ഢകീഹത്ഥേന തിഹത്ഥാ. **പമാണയുത്തോ മഞ്ചോ**തി പകതിവിദത്ഥിയാ നവവിദത്ഥിപ്പമാണോ മഞ്ചോ. **പമാണികാ കാരേതബ്ബാ**തി ഉക്കട്ഠപ്പമാണം സന്ധായ വുത്തത്താ ഉക്കട്ഠപ്പമാണയുത്താവ

കുടി അദേസിതവത്ഥുകാ ന വട്ടതി, പമാണതോ പന ഊനതരാ അദേസിതവത്ഥുകാപി വട്ടതീതി കസ്സചി സന്ദേഹോ സിയാതി തംനിവത്തനത്ഥം **"പമാണതോ ഊനതരമ്പീ"**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **പമാണതോ ഊനതര**ന്തി പാളിയം വുത്തപ്പമാണതോ ഊനതരം. പച്ഛിമേന പമാണേന ചതുഹത്ഥതോ ഊനതരാ കുടി നാമ ന ഹോതീതി ചതുഹത്ഥതോ പട്ഠായ കുടിലക്ഖണപ്പത്തം കുടിം ദസ്സേതും **"ചതുഹത്ഥം പഞ്ചഹത്ഥമ്പീ"**തി വുത്തം. **കലലലേപോ**തി കേനചി സിലേസേന കതലേപോ, തമ്ബമത്തികാദികലലലേപോ വാ. **അലേപോ ഏവാ**തി അബ്ബോഹാരികായേവാതി അധിപ്പായോ. **പിട്ഠസങ്ഘാടോ** ദ്വാരബാഹാ. **ഓലോകേത്വാപീ**തി അപലോകേത്വാപി, അപലോകനകമ്മവസേനപി കാതും വട്ടതീതി അധിപ്പായോ.

ന൪ണ. യഥാ സീഹാദീനം ഗോചരായ പക്കമന്താനം നിബദ്ധഗമനമഗ്ഗോ ന വട്ടതി, ഏവം ഹത്ഥീനമ്പി നിബദ്ധഗമനമഗ്ഗോ ന വട്ടതി. **ഏതേസ**ന്തി സീഹാദീനം. **ചാരിഭൂമീ**തി ഗോചരഭൂമി. **ന ഗഹിതാ**തി ന വാരിതാതി അധിപ്പായോ. **ആരോഗ്യത്ഥായാ**തി നിരുപദ്ദവത്ഥായ. **സേസാനീ**തി പുബ്ബണ്ണനിസ്സിതാദീനി. **പുബ്ബണ്ണനിസ്സിത**ന്തി ഏത്ഥ പുബ്ബണ്ണവിരുഹനട്ഠാനം പുബ്ബണ്ണ-സദ്ദേന ഗഹിതം. തേനാഹ - **"സത്തന്നം ധഞ്ഞാനം...പേ॰... ഠിത"**ന്തി. അഭിഹനന്തി ഏത്ഥാതി **അബ്ഭാഘാതം**. "വേരിഘര"ന്തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതും **"ചോരാനം മാരണത്ഥായ കത"**ന്തി വുത്തം. **ധമ്മഗന്ധികാ**തി ഹത്ഥപാദാദിഛിന്ദനഗന്ധികാ.

ആവിജ്ജിതും ന സക്കാ ഹോതീതി ഛിന്നതടാദിസമ്ഭവതോ ന സക്കാ ഹോതി ആവിജ്ജിതും. **പാചിന**ന്തി കുടിവത്ഥുസാമന്താ ചിനിതബ്ബഅധിട്ഠാനം. കിഞ്ചാപി ഇധ പുബ്ബപയോഗസഹപയോഗാനം അദിന്നാദാനേ വിയ വിസേസോ നത്ഥി, തഥാപി തേസം വിഭാഗേന ദസ്സനം ഛിന്ദിത്വാ പുന കാതബ്ബാതി ഏത്ഥ കുടിയാ ഭേദനപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം കതം. **തദത്ഥായാ**തി തച്ഛനത്ഥായ. **ഏവം കത**ന്തി അദേസിതവത്ഥും പമാണാതിക്കന്തം വാ കതം. ദാരുനാ കതം കുട്ടം ഏത്ഥാതി **ദാരുകുട്ടികാ,** കുടി. **സിലാകുട്ടിക**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **പണ്ണസാല**ന്തി ബഹി പണ്ണേഹി ഛാദേതബ്ബം ഉല്ലിത്താവലിത്തം കുടിമേവ വദതി. തേനേവാഹ **"സഭിത്തിച്ഛദനം ലിമ്പിസ്സാമീ"**തി.

അന്തോലേപേനേവ നിട്ഠാപേതുകാമം സന്ധായ **"അന്തോലേപേ വാ"**തിആദി വുത്തം. **ബഹിലേപേ വാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. തസ്മിം ദ്വാരബദ്ധേ വാ വാതപാനേ വാ ഠപിതേതി യോജേതബ്ബം. **തസ്സോകാസ**ന്തി തസ്സ ദ്വാരബദ്ധസ്സ വാ വാതപാനസ്സ വാ ഓകാസം. **പുന വഡ്ഢേത്വാ വാ**തി പുബ്ബേവ ഠപിതോകാസം ഖുദ്ദകം ചേ, ഭേദനേന പുന വഡ്ഢേത്വാ. **ലേപോ ന ഘടിയതീ**തി പുബ്ബേ ദിന്നലേപോ ദ്വാരബദ്ധേന വാ വാതപാനേന വാ സദ്ധിം ന ഘടിയതി, ഏകാബദ്ധം ഹുത്വാ ന തിട്ഠതീതി വുത്തം ഹോതി. **ത**ന്തി ദ്വാരബദ്ധം വാ വാതപാനം വാ. **പഠമമേവ സങ്ഘാദിസേസോ**തി ലേപകിച്ചസ്സ നിട്ഠിതത്താ ദ്വാരബദ്ധം വാ വാതപാനം വാ ഠപനതോ പുബ്ബേയേവ സങ്ഘാദിസേസോ. **അട്ഠങ്ഗുലമത്തേന അപ്പത്തച്ഛദനം കത്വാ**തി ഏത്ഥ ഏവം മേ ആപത്തി ന സിയാതി ഭിത്തിയം വാ ഛദനേ വാ ഏകങ്ഗുലമത്തമ്പി ഓകാസം ലേപേന അഘടേത്വാ ഠപേതി, വട്ടതീതി വദന്തി. മത്തികാകുട്ടമേവ മത്തികാലേപസങ്ഖ്യം ഗച്ഛതീതി ആഹ - **"സചേ മത്തികായ കുട്ടം കരോതി, ഛദനലേപേന സദ്ധിം ഘടനേ ആപത്തീ"**തി. **ഉഭിന്നം അനാപത്തീ**തി പുരിമസ്സ ലേപസ്സ അഘടിതത്താ ദുതിയസ്സ അത്തുദ്ദേസികതാസമ്ഭവതോ ഉഭിന്നം അനാപത്തി, തസ്മാ വിനാപി വത്തസീസേന തേന അനാണത്തോ തസ്സ കരോമീതി കരോതി, ഉഭിന്നം അനാപത്തിയേവ. സചേ തേന ആണത്തോ കരോതി, മൂലട്ഠസ്സേവ ആപത്തി.

ന൪ർ. ഛത്തിംസ ചതുക്കാനി നാമ "ഭിക്ഖു കുടിം കരോതീ"തിആദിമ്ഹി പഠമവാരേ അദേസിതവത്ഥുകചതുക്കം ദേസിതവത്ഥുകചതുക്കം പമാണാതിക്കന്തചതുക്കം പമാണികചതുക്കം അദേസിതവത്ഥുകപ്പമാണാതിക്കന്തചതുക്കം ദേസിതവത്ഥുകപ്പമാണികചതുക്കന്തി ഛ ചതുക്കാനി, ഏവം സമാദിസതിവാരാദീസുപി പഞ്ചസൂതി ഛത്തിംസ. **ആപത്തിഭേദദസ്സനത്ഥം വുത്താനീ**തി "സാരമ്ഭേ ചേ ഭിക്ഖു വത്ഥുസ്മിം അപരിക്കമനേ"തി അവിസേസേന മാതികായ വുത്തത്താ സാരമ്ഭഅപരിക്കമനേസുപി സങ്ഘാദിസേസോവ സിയാതി മിച്ഛാഗാഹനിവത്തനത്ഥം സാരമ്ഭേ അപരിക്കമനേ ച ദുക്കടം, അദേസിതവത്ഥുകതായ പമാണാതിക്കന്തതായ ച സങ്ഘാദിസേസോതി ഏവം ആപത്തിഭേദദസ്സനത്ഥം വുത്താനി.

ന൪൪-ന്നൂ. "ദ്വീഹി സങ്ഘാദിസേസേഹീ"തി വത്തബ്ബേ വിഭത്തിബ്യത്തയേന ച വചനബ്യത്തയേന ച **ദ്വിന്നം സങ്ഘാദിസേസേനാ**തി വുത്തന്തി ആഹ **"ദ്വീഹി സങ്ഘാദിസേസേഹി...പേ॰... അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ"**തി. "അഞ്ഞേസ്സ വാ ദാതബ്ബാ"തി വുത്തത്താ വിപ്പകതം കുടിം ലഭിത്വാ അത്തനോ അത്ഥായ കരോന്തസ്സപി ആദിതോ പട്ഠായ അകതത്താ അനാപത്തിയേവാതി വദന്തി. **അപചിനിതബ്ബാ**തി വിദ്ധംസേതബ്ബാ. **ഭൂമിസമം കത്വാ**തി കുടിവത്ഥുസമം കത്വാ.

ന്നൂർ. ന ഹേത്ഥ ലേപോ ഘടിയതീതി ഛദനലേപസ്സ അഭാവതോ വുത്തം, വിസുംയേവ അനുഞ്ഞാതത്താ പന സചേപി ലേണസ്സ അന്തോ ഉപരിഭാഗേ ചിത്തകമ്മാദികരണത്ഥം ലേപം ദേന്തി, വട്ടതിയേവ. ലേപദാനവസേന അകതാ ഇട്ഠകാദിഗുഹാ ഗുഹാ നാമാതി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **തിണേഹി വാ പണ്ണേഹി വാ ഛാദിതകുടികാവ വുത്താ**തി "കുക്കുടച്ഛികഗേഹം വട്ടതീ"തി വത്വാ "ഛദനം ദണ്ഡകേഹീ"തിആദിനാ പുന തം ദസ്സേന്തേഹി തിണപണ്ണച്ഛദനാ കുടികാവ വുത്താ. **ഛദനം ദണ്ഡകേഹി ജാലബന്ധം കത്വാ**തി ഛദനം ദീഘതോ തിരിയതോ ച ഠപിതദണ്ഡകേഹി ജാലം വിയ ബന്ധിത്വാ. **ഓഗുമ്ഫേത്വാ**തി തിണാദിം വിദ്ധംസേത്വാ. **ഭിത്തിലേപേന സദ്ധിം ലേപേ ഘടിതേ**തി ഏത്ഥ ഉല്ലിത്താവലിത്തഭാവസ്സ ഛദനം സന്ധായ വുത്തത്താ സചേപി ഭിത്തിലേപേന അനത്ഥികോ ഹോതി, ഛദനലേപേ സമന്തതോ ഭിത്തിയാ അപ്പമത്തകേനപി ഘടിതേ ഭിത്തിലേപേന വിനാപി ആപത്തിയേവാതി വദന്തി. ഉപചികാമോചനത്ഥമേവ ഹേട്ഠാ പാസാണകുട്ടം കത്വാ തം അലിമ്പിത്വാ ഉപരി ലിമ്പതി, ലേപോ ന ഘടിയതി നാമ, **അനാപത്തിയേവാ**തി ഇമിനാ അട്ഠകഥാവചനേന തം ന സമേതി. തത്ഥ കേചി വദന്തി "ഭിത്തിം അലിമ്പിതുകാമതായ അഭാവതോ ഛദനലേപേ പാസാണകുട്ടേന സദ്ധിം ഘടിതേപി തത്ഥ അനാപത്തി വുത്താ"തി, തമ്പി ന യുത്തം. "ഉപചികാമോചനത്ഥമേവാ"തി ഹി വുത്തത്താ പാസാണകുട്ടേ പുന ലിമ്പിതുകാമതായ അഭാവോയേവ വിഞ്ഞായതി, തേനേവ "തം അലിമ്പിത്വാ"തി വുത്തം. തസ്മാ "ഉല്ലിത്താദിഭാവോ...പേ॰... ഛദനമേവ സന്ധായ വുത്തോ"തി ഇദം സതിപി ഭിത്തിലേപേ ഛദനലേപേന വിനാ ആപത്തി ന ഹോതീതി ഛദനലേപസ്സ പധാനഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന ഭിത്തിലേപേന വിനാപി ആപത്തി ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥന്തി വദന്തി, ഇദമേവ ചേത്ഥ യുത്തതരന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി. **ഏത്ഥാ**തി തിണകുടികായ.

ഏത്ഥ ച തിണകുടികായ ഏവ സബ്ബഥാ അനാപത്തിഭാവസ്സ ദസ്സനം **പരിവാരപാളിം** ആനേത്വാ തിണകുടികായ സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിഭാവോ സുഖേന സക്കാ സാധേതുന്തി കതം. തിണകുടികായ ച സബ്ബഥാ അനാപത്തിഭാവേ സാധിതേ തേനേവ നയേന ലേണഗുഹാദീസുപി സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിഭാവോ സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി. തേനേവ **"യം പനാ"**തിആദി വുത്തം. തഥാ ഹി തിണകുടികായ സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിഭാവേ

സാധിതേ തേനേവ നയേന അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരോന്തസ്സപി സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിഭാവോ അത്ഥതോ ദസ്സിതോയേവ ഹോതി. ഏവഞ്ച സതി ഭിക്ഖു സമാദിസിത്വാ പക്കമതി "കുടിം മേ കരോഥാ"തി, സമാദിസതി ച ദേസിതവത്ഥുകാ ച ഹോതു അനാരമ്ഭാ ച സപരിക്കമനാ ചാതി, തസ്സ കുടിം കരോന്തി അദേസിതവത്ഥുകം സാരമ്ഭം അപരിക്കമനം. "ആപത്തി കാരുകാനം തിണ്ണം ദുക്കടാന"ന്തി പാളിയം അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരോന്തസ്സപി സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി ദുക്കടം കസ്മാ വുത്തന്തി ഇമം ചോദനം മനസി നിധായ **"യം പന...പേ॰... അകരണപച്ചയാ വുത്ത"**ന്തി ഇദം വുത്തം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരോന്തസ്സപി സാരമ്ഭാദിപച്ചയാപി അനാപത്തിയേവ. "ആപത്തി കാരുകാനം തിണ്ണം ദുക്കടാന"ന്തി ഇദം പന അഞ്ഞസ്സത്ഥായ കരോന്തസ്സ ന സാരമ്ഭാദിപച്ചയാ ആപത്തിദസ്സനത്ഥം വുത്തം, കിഞ്ചരഹി യഥാസമാദിട്ഠായ അകരണപച്ചയാ ആപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി. യസ്മാ ബഹൂസു പോത്ഥകേസു സതസോധിതസമ്മതേ ച പുരാണപോത്ഥകേ അയമേവ പാഠക്കമോ ദിസ്സതി, തസ്മാ യഥാദിട്ഠപാഠാനുക്കമേനേവേത്ഥ അത്ഥോ പകാസിതോ. കത്ഥചി പോത്ഥകേ പന "കുടിലക്ഖണപ്പത്തമ്പി കുടിം...പേ॰... അനാപത്തീ"തി ഇമസ്സാനന്തരം "യം പനാ"തിആദിപാഠം ലിഖന്തി, ഏവഞ്ച സതി തത്ഥ അധിപ്പായോ പാകടോയേവ. **അനാപത്തീതി വത്വാ**തി ഉപോസഥാഗാരഞ്ച ഭവിസ്സതി, അഹഞ്ച വസിസ്സാമീതിആദീസു വാസാഗാരത്ഥായ ഏവ അനിയമിതത്താ അനാപത്തീതി വത്വാ.

പമാണാതിക്കന്തകുടികരണലക്ഖണാ കിരിയായേവ, അദേസിതവത്ഥുമൂലികായപി ആപത്തിയാ അങ്ഗം ഹോതി പമാണാതിക്കന്തമൂലികായപി, തദുഭയം ഏകതോ കത്വാ "കിരിയാകിരിയതോ"തി വുത്തം. വത്ഥും അദേസാപേത്വാ പമാണയുത്തം കുടിം കരോന്തസ്സപി വത്ഥും ദേസാപേത്വാ അകിരിയായ കുടികരണകിരിയായ ച സമുട്ഠാനതോ കിരിയാകിരിയതോവ സമുട്ഠാതീതി വേദിതബ്ബം. **അചിത്തക**ന്തി പണ്ണത്തിഅജാനനചിത്തേന അചിത്തകം. ഉല്ലിത്താദീനം അഞ്ഞതരതാ, ഹേട്ഠിമപ്പമാണസമ്ഭവോ, അദേസിതവത്ഥുതാ, പമാണാതിക്കന്തതാ, അത്തുദ്ദേസികതാ, വാസാഗാരതാ, ലേപഘട്ടനാതി ഇമാനേത്ഥ ഛ വാ സത്ത വാ അങ്ഗാനി.

കുടികാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. വിഹാരകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൬൫. സത്തമേ **ഏവംനാമകേ നഗരേ**തി കോസമ്ബീനാമകേ. തസ്സ കിര നഗരസ്സ ആരാമപോക്ഖരണീആദീസു തേസു തേസു ഠാനേസു കോസമ്ബരുക്ഖാവ ഉസ്സന്നാ അഹേസും, തസ്മാ കോസമ്ബീതി സങ്ഖ്യം അഗമാസി. കുസുമ്ബസ്സ നാമ ഇസിനോ അസ്സമതോ അവിദൂരേ മാപിതത്താതി ഏകേ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - കുസുമ്ബസ്സ ഇസിനോ നിവാസഭൂമി കോസമ്ബീ, തസ്സ ച അവിദൂരേ ഭവത്താ നഗരം കോസമ്ബീതി സങ്ഖ്യം ഗതന്തി. **ഘോസിതനാമകേന കിര സേട്ഠിനാ സോ കാരിതോ**തി ഏത്ഥ കോ ഘോസിതസേട്ഠി, കഥഞ്ചാനേന സോ ആരാമോ കാരിതോതി? പുബ്ബേ കിര അദ്ദിലരട്ഠം നാമ അഹോസി. തതോ കോതൂഹലകോ നാമ ദലിദ്ദോ ഛാതകഭയേന സപുത്തദാരോ സുഭിക്ഖം രട്ഠം ഗച്ഛന്തോ പുത്തം വഹിതും അസക്കോന്തോ ഛഡ്ഡേത്വാ അഗമാസി. മാതാ നിവത്തിത്വാ തം ഗഹേത്വാ ഗതാ. തേ ഏകം ഗോപാലകഗാമം പവിസിംസു. ഗോപാലകാനഞ്ച തദാ ബഹുപായാസോ പടിയത്തോ ഹോതി, തതോ പായാസം ലഭിത്വാ ഭുഞ്ജിംസു. അഥ സോ പുരിസോ ബഹുതരം പായാസം ഭുത്തോ ജീരാപേതും അസക്കോന്തോ രത്തിഭാഗേ കാലം കത്വാ തത്ഥേവ സുനഖിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ കുക്കുരോ ജാതോ, സോ ഗോപാലകസ്സ പിയോ അഹോസി. ഗോപാലകോ ച പച്ചേകബുദ്ധം ഉപട്ഠാതി. പച്ചേകബുദ്ധോപി ഭത്തകിച്ചകാലേ കുക്കുരസ്സ ഏകം പിണ്ഡം ദേതി. സോ പച്ചേകബുദ്ധേ സിനേഹം ഉപ്പാദേത്വാ ഗോപാലകേന സദ്ധിം പണ്ണസാലമ്പി ഗച്ഛതി, ഗോപാലകേ അസന്നിഹിതേ ഭത്തവേലായം സയമേവ ഗന്ത്വാ കാലാരോചനത്ഥം പണ്ണസാലദ്വാരേ ഭുസ്സതി, അന്തരാമഗ്ഗേപി ചണ്ഡമിഗേ ദിസ്വാ ഭുസ്സിത്വാ പലാപേതി. സോ പച്ചേകബുദ്ധേ മുദുകേന ചിത്തേന കാലം കത്വാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തി. തത്രാസ്സ "ഘോസകദേവപുത്തോ"ത്വേവ നാമം അഹോസി.

സോ ദേവലോകതോ ചവിത്വാ കോസമ്ബിയം ഏകസ്മിം കുലഘരേ നിബ്ബത്തി. തം അപുത്തകോ കിര സേട്ഠി തസ്സ മാതാപിതൂനം ധനം ദത്വാ പുത്തം കത്വാ അഗ്ഗഹേസി. അഥ അത്തനോ പുത്തേ ജാതേ സത്തക്ഖത്തും ഘാതാപേതും ഉപക്കമി. സോ പുഞ്ഞവന്തതായ സത്തസുപി ഠാനേസു മരണം അപ്പത്വാ അവസാനേ ഏകായ സേട്ഠിധീതായ വേയ്യത്തിയേന ലദ്ധജീവികോ അപരഭാഗേ പിതു അച്ചയേന സേട്ഠിട്ഠാനം പത്വാ ഘോസിതസേട്ഠി നാമ ജാതോ. അഞ്ഞേപി കോസമ്ബിയം കുക്കുടസേട്ഠി, പാവാരിയസേട്ഠീതി ദ്വേ സേട്ഠിനോ അത്ഥി, ഇമിനാ സദ്ധിം തയോ അഹേസും.

തേന ച സമയേന തേസം സഹായകാനം സേട്ഠീനം കുലൂപകാ പഞ്ചസതാ ഇസയോ പബ്ബതപാദേ വസിംസു. തേ കാലേന കാലം ലോണമ്ബിലസേവനത്ഥം മനുസ്സപഥം ആഗച്ഛന്തി. അഥേകസ്മിം വാരേ ഗിമ്ഹസമയേ മനുസ്സപഥം ആഗച്ഛന്താ നിരുദകം മഹാകന്താരം അതിക്കമിത്വാ കന്താരപരിയോസാനേ മഹന്തം നിഗ്രോധരുക്ഖം ദിസ്വാ ചിന്തേസും "യാദിസോ അയം രുക്ഖോ, അദ്ധാ ഏത്ഥ മഹേസക്ഖായ ദേവതായ ഭവിതബ്ബം, സാധു വതസ്സ, സചേ നോ പാനീയം വാ പരിഭോജനീയം വാ ദദേയ്യാ"തി. ദേവതാ ഇസീനം അജ്ഝാസയം വിദിത്വാ "ഇമേസം സങ്ഗഹം കരിസ്സാമീ"തി അത്തനോ ആനുഭാവേന വിടപന്തരതോ നങ്ഗലസീസമത്തം ഉദകധാരം പവത്തേസി. ഇസിഗണോ രജതക്ഖന്ധസദിസം ഉദകവട്ടിം ദിസ്വാ അത്തനോ ഭാജനേഹി ഉദകം ഗഹേത്വാ പരിഭോഗം കത്വാ ചിന്തേസി "ദേവതായ അമ്ഹാകം പരിഭോഗുദകം ദിന്നം, ഇദം പന അഗാമകം മഹാരഞ്ഞം, സാധു വതസ്സ, സചേ നോ ആഹാരമ്പി ദദേയ്യാ"തി. ദേവതാ ഇസീനം ഉപകപ്പനവസേന ദിബ്ബാനി യാഗുഖജ്ജകാദീനി ദത്വാ സന്തപ്പേസി.

ഇസയോ ചിന്തയിംസു "ദേവതായ അമ്ഹാകം പരിഭോഗുദകമ്പി ഭോജനമ്പി സബ്ബം ദിന്നം, സാധു വതസ്സ , സചേ നോ അത്താനം ദസ്സേയ്യാ"തി. ദേവതാ തേസം അജ്ഝാസയം വിദിത്വാ ഉപഡ്ഢകായം ദസ്സേസി. ദേവതേ മഹതീ തേ സമ്പത്തി, കിം കമ്മം കത്വാ ഇമം സമ്പത്തിം അധിഗതാസീതി. നാതിമഹന്തം പരിത്തകം കമ്മം കത്വാതി. ഉപഡ്ഢുപോസഥകമ്മം നിസ്സായ ഹി ദേവതായ സമ്പത്തി ലദ്ധാ. അനാഥപിണ്ഡികസ്സ കിര ഗേഹേ അയം ദേവപുത്തോ കമ്മകാരോ അഹോസി. സേട്ഠിസ്സ ഹി ഗേഹേ ഉപോസഥദിവസേസു അന്തമസോ ദാസകമ്മകാരേ ഉപാദായ സബ്ബോ ജനോ ഉപോസഥികോ ഹോതി. ഏകദിവസം അയം കമ്മകാരോ ഏകകോവ പാതോ ഉട്ഠായ കമ്മന്തം ഗതോ. മഹാസേട്ഠി നിവാപം ലഭമാനമനുസ്സേ സല്ലക്ഖേന്തോ ഏതസ്സേവേകസ്സ അരഞ്ഞം ഗതഭാവം ഞത്വാ അസ്സ സായമാസത്ഥായ നിവാപം അദാസി. ഭത്തകാരദാസീ ഏകസ്സേവ ഭത്തം പചിത്വാ അരഞ്ഞതോ ആഗതസ്സ ഭത്തം വഡ്ഢേത്വാ അദാസി. കമ്മകാരോ ചിന്തയി "അഞ്ഞേസു ദിവസേസു ഇമസ്മിം കാലേ ഗേഹം ഏകസദ്ദം അഹോസി, അജ്ജ അതിവിയ സന്നിസിന്നം, കിം നു ഖോ ഏത"ന്തി. തസ്സ സാ ആചിക്ഖി "അജ്ജ ഇമസ്മിം ഗേഹേ സബ്ബേ മനുസ്സാ ഉപോസഥികാ, മഹാസേട്ഠി തുയ്ഹേവേകസ്സ നിവാപം അദാസീ"തി. ഏവം അമ്മാതി. ആമ സാമീതി. "ഇമസ്മിം

കാലേ ഉപോസഥം സമാദിന്നസ്സ ഉപോസഥകമ്മം ഹോതി, ന ഹോതീ”തി മഹാസേട്ഠിം പുച്ഛ അമ്മാതി. തായ ഗന്ത്വാ പുച്ഛിതോ മഹാസേട്ഠി ആഹ - “സകലഉപോസഥകമ്മം ന ഹോതി, ഉപഡ്ഢകമ്മം പന ഹോതി, ഉപോസഥികോ ഹോതീ”തി. കമ്മകാരോ ഭത്തം അഭുഞ്ജിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ ഉപോസഥികോ ഹുത്വാ വസനട്ഠാനം ഗഹേത്വാ നിപജ്ജി. തസ്സ ആഹാരപരിക്ഖീണകായസ്സ രത്തിം വാതോ കുപ്പി. സോ പച്ചൂസസമയേ കാലം കത്വാ ഉപഡ്ഢുപോസഥകമ്മനിസ്സന്ദേന മഹാവത്തനിഅടവിദ്വാരേ നിഗ്രോധരുക്ഖദേവപുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി.

സോ തം പവത്തിം ഇസീനം ആരോചേസി. ഇസയോ പുച്ഛിംസു “തുമ്ഹേഹി മയം ‘ബുദ്ധോ ധമ്മോ സങ്ഘോ’തി അസ്സുതപുബ്ബം സാവിതാ, ഉപ്പന്നോ നു ഖോ ലോകേ ബുദ്ധോ”തി. ആമ, ഭന്തേ, ഉപ്പന്നോതി. ഇദാനി കുഹിം വസതീതി. സാവത്ഥിയം നിസ്സായ ജേതവനേ, ഭന്തേതി. ഇസയോ “തിട്ഠഥ തുമ്ഹേ, മയം സത്ഥാരം പസ്സിസ്സാമാ”തി ഹട്ഠതുട്ഠാ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന കോസമ്ബീനഗരം സമ്പാപുണിംസു. മഹാസേട്ഠിനോ “ഇസയോ ആഗതാ”തി പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ “സ്വേ അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥ, ഭന്തേ”തി നിമന്തേത്വാ പുനദിവസേ ഇസിഗണസ്സ മഹാദാനം അദംസു. ഇസയോ “ഭുത്വാവ ഗച്ഛാമാ”തി ആപുച്ഛിംസു. ഭന്തേ, തുമ്ഹേ അഞ്ഞസ്മിം കാലേ ഏകമ്പി മാസം ദ്വേപി തയോപി ചത്താരോപി മാസേ വസിത്വാ ഗച്ഛഥ, ഇമസ്മിം പന വാരേ ഹിയ്യോ ആഗന്ത്വാ “അജ്ജേവ ഗച്ഛാമാ”തി വദഥ, കിം ഇദന്തി. ആമ ഗഹപതയോ ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോ, ന ഖോ പന സക്കാ ജീവിതന്തരായോ ജാനിതും, തേന മയം തുരിതാ ഗച്ഛാമാതി . തേന ഹി, ഭന്തേ, മയമ്പി ആഗച്ഛാമ, അമ്ഹേഹി സദ്ധിംയേവ ഗച്ഛഥാതി. “തുമ്ഹേ അഗാരിയാ നാമ മഹാജടാ, തിട്ഠഥ തുമ്ഹേ, മയം പുരേതരം ഗമിസ്സാമാ”തി നിക്ഖമിത്വാ ഏകട്ഠാനേ ദ്വേ ദിവസാനി അവസിത്വാ തുരിതഗമനേന സാവത്ഥിം പത്വാ ജേതവനവിഹാരേ സത്ഥു സന്തികമേവ അഗമംസു. തത്ഥ മധുരധമ്മകഥം സുത്വാ സബ്ബേവ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണിംസു.

തേപി തയോ സേട്ഠിനോ പഞ്ചഹി പഞ്ചഹി സകടസതേഹി സപ്പിമധുഫാണിതാദീനി ചേവ പട്ടുണ്ണദുകൂലാദീനി ച ആദായ കോസമ്ബിതോ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന സാവത്ഥിം പത്വാ ജേതവനസാമന്തേ ഖന്ധാവാരം ബന്ധിത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ പടിസന്ഥാരം കത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. സത്ഥാ തിണ്ണമ്പി സഹായാനം മധുരധമ്മകഥം കഥേസി. തേ ബലവസോമനസ്സജാതാ സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ പുനദിവസേ മഹാദാനം അദംസു, പുന നിമന്തേത്വാ പുനദിവസേതി ഏവം അഡ്ഢമാസം ദാനം ദത്വാ “ഭന്തേ, അമ്ഹാകം ജനപദം ആഗമനായ പടിഞ്ഞം ദേഥാ”തി പാദമൂലേ നിപജ്ജിംസു. ഭഗവാ “സുഞ്ഞാഗാരേ ഖോ ഗഹപതയോ തഥാഗതാ അഭിരമന്തീ”തി ആഹ. “ഏത്താവതാ പടിഞ്ഞാ ദിന്നാ നാമ ഹോതീ”തി ഗഹപതയോ സല്ലക്ഖേത്വാ “ദിന്നാ നോ ഭഗവതാ പടിഞ്ഞാ”തി പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ ദസബലം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമിത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ യോജനേ യോജനേ വിഹാരം കാരേത്വാ അനുപുബ്ബേന കോസമ്ബിം പത്വാ “ലോകേ ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ”തി കഥയിംസു. തയോ ജനാ അത്തനോ അത്തനോ ആരാമേ മഹന്തം ധനപരിച്ചാഗം കത്വാ ഭഗവതോ വിഹാരേ കാരാപേസും. തത്ഥ കുക്കുടസേട്ഠിനാ കാരിതോ **കുക്കുടാരാമോ** നാമ അഹോസി. പാവാരികസേട്ഠിനാ അമ്ബവനേ കാരിതോ **പാവാരികമ്ബവനം** നാമ. ഘോസിതേന കാരിതോ **ഘോസിതാരാമോ** നാമ അഹോസി. തം സന്ധായ വുത്തം “ഘോസിതനാമകേന കിര സേട്ഠിനാ സോ കാരിതോ”തി.

യോ അഭിനിക്ഖമനകാലേ സദ്ധിം നിക്ഖന്തോ, യസ്സ ച സത്ഥാരാ പരിനിബ്ബാനകാലേ ബ്രഹ്മദണ്ഡോ ആണത്തോ, തം സന്ധായാഹ **“ബോധിസത്തകാലേ ഉപട്ഠാകഛന്നസ്സാ”**തി. ഇമിനാ ച യോ **മജ്ഝിമനികായേ ഛന്നോവാദസുത്തേ** (മ॰ നി॰ ൩.൩൮൯ ആദയോ) ഗിലാനോ ഹുത്വാ ധമ്മസേനാപതിനാ ഓവദിയമാനോപി മാരണന്തികവേദനം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ തിണ്ഹേന സത്ഥേന കണ്ഠനാളിം ഛിന്ദിത്വാ മരണഭയേ ഉപ്പന്നേ ഗതിനിമിത്തേ ച ഉപട്ഠിതേ അത്തനോ പുഥുജ്ജനഭാവം ഞത്വാ സംവിഗ്ഗോ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ സങ്ഖാരേ പരിഗ്ഗണ്ഹന്തോ അരഹത്തം പത്വാ സമസീസീ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായി, അയം സോ ന ഹോതീതി ദസ്സേതി. പൂജാവചനപ്പയോഗേ കത്തരി സാമിവചനസ്സപി ഇച്ഛിതത്താ ആഹ **“ഗാമസ്സ വാ പൂജിത”**ന്തി. ലക്ഖണം പനേത്ഥ സദ്ദസത്ഥാനുസാരതോ വേദിതബ്ബം. **ഏകേകോ കോട്ഠാസോതി** ഏകേകോ ഭാഗോ.

൩൬൬. **കിരിയതോ സമുട്ഠാനഭാവോതി** കേവലം കിരിയാമത്തതോ സമുട്ഠാനഭാവം പടിക്ഖിപതി, വത്ഥുനോ പന അദേസനായ കുടികരണകിരിയായ ച സമുട്ഠാനതോ കിരിയാകിരിയതോ സമുട്ഠാതീതി വേദിതബ്ബം . ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ **ഭിക്ഖൂ വാ അനഭിനേയ്യാ**തി ഏത്ഥ **വാ**-സദ്ദോ “അയം വാ സോ മഹാനാഗോ”തിആദീസു വിയ അവധാരണത്ഥോതി ദട്ഠബ്ബോ.

വിഹാരകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൮൦. അട്ഠമേ പാകാരേന പരിക്ഖിത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഗോപുരട്ടാലകയുത്ത**ന്തി ദ്വാരപാസാദേന ച തത്ഥ തത്ഥ പാകാരമത്ഥകേ പതിട്ഠാപിതഅട്ടാലകേഹി ച യുത്തം. വേളൂഹി പരിക്ഖിത്തത്താ അബ്ഭന്തരേ പുപ്ഫൂപഗഫലൂപഗരുക്ഖസഞ്ഛന്നത്താ ച **നീലോഭാസം**. ഛായൂദകസമ്പത്തിയാ ഭൂമിഭാഗസമ്പത്തിയാ ച **മനോരമം**. **കാളകവേസേനാതി** കലന്ദകരൂപേന. **നിവാപന്തി** ഭോജനം. **തന്തി** ഉയ്യാനം. **ദബ്ബോതി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമന്തി** ദബ്ബത്ഥമ്ഭേ പതിതത്താ ദബ്ബോതി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം അഹോസി.

കസ്സപദസബലസ്സ സാസനോസക്കനകാലേ കിര സത്ത ഭിക്ഖൂ ഏകചിത്താ ഹുത്വാ അഞ്ഞേ സാസനേ അഗാരവം കരോന്തേ ദിസ്വാ “ഇധ കിം കരോമ, ഏകമന്തേ സമണധമ്മം കത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സാമാ”തി നിസ്സേണിം ബന്ധിത്വാ ഉച്ചം പബ്ബതസിഖരം അഭിരുഹിത്വാ അത്തനോ ചിത്തബലം ജാനന്താ “നിസ്സേണിം പാതേന്തു, ജീവിതേ സാലയാ ഓതരന്തു, മാ പച്ഛാനുതപ്പിനോ അഹുവത്ഥാ”തി വത്വാ സബ്ബേ ഏകചിത്താ ഹുത്വാ നിസ്സേണിം പാതേത്വാ “അപ്പമത്താ ഹോഥ, ആവുസോ”തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഓവദിത്വാ ചിത്തരുചിയേസു ഠാനേസു നിസീദിത്വാ സമണധമ്മം കാതും ആരഭിംസു.

തത്രേകോ ഥേരോ പഞ്ചമേ ദിവസേ അരഹത്തം പത്വാ “മമ കിച്ചം നിപ്ഫന്നം, അഹം ഇമസ്മിം ഠാനേ കിം കരിസ്സാമീ”തി ഇദ്ധിയാ ഉത്തരകുരുതോ പിണ്ഡപാതം ആഹരിത്വാ ആഹ - “ആവുസോ, ഇമം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജഥ, ഭിക്ഖാചാരകിച്ചം മമായത്തം ഹോതു, തുമ്ഹേ അത്തനോ കമ്മം കരോഥാ”തി. കിം നു മയം, ആവുസോ, നിസ്സേണിം പാതേന്താ ഏവം അവചുമ്ഹ “യോ പഠമം ധമ്മം സച്ഛികരോതി, സോ ഭിക്ഖം ആഹരതു, തേനാഭതം സേസാ പരിഭുഞ്ജിത്വാ സമണധമ്മം കരിസ്സന്തീ”തി. നത്ഥി, ആവുസോതി. തുമ്ഹേ അത്തനോ പുബ്ബഹേതുനാവ ലഭിത്ഥ, മയമ്പി സക്കോന്താ വട്ടസ്സന്തം കരിസ്സാമ, ഗച്ഛഥ തുമ്ഹേതി. ഥേരോ തേ സഞ്ഞാപേതും

അസക്കോന്തോ ഫാസുകട്ഠാനേ പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജിത്വാ ഗതോ. അപരോപി ഥേരോ സത്തമേ ദിവസേ അനാഗാമിഫലം പത്വാ തതോ ചുതോ സുദ്ധാവാസബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ, ഇതരേ ഥേരാ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ദേവമനുസ്സേസു സംസരിത്വാ തേസു തേസു കുലേസു നിബ്ബത്താ. ഏകോ ഗന്ധാരരട്ഠേ തക്കസിലനഗരേ രാജഗേഹേ നിബ്ബത്തോ, ഏകോ പച്ചന്തിമരട്ഠേ പരിബ്ബാജികായ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ, ഏകോ ബാഹിയരട്ഠേ കുടുമ്ബിയഗേഹേ നിബ്ബത്തോ, ഏകോ രാജഗഹേ കുടുമ്ബിയഗേഹേ നിബ്ബത്തോ.

അയം പന ദബ്ബത്ഥേരോ മല്ലരട്ഠേ അനുപിയനഗരേ ഏകസ്സ മല്ലരഞ്ഞോ ഗേഹേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തസ്സ മാതാ ഉപവിജഞ്ഞാ കാലമകാസി. മതസരീരം സുസാനം നേത്വാ ദാരുചിതകം ആരോപേത്വാ അഗ്ഗിം അദംസു. അഗ്ഗിവേഗസന്തത്തം ഉദരപടലം ദ്വേധാ അഹോസി. ദാരകോ അത്തനോ പുഞ്ഞബലേന ഉപ്പതിത്വാ ഏകസ്മിം ദബ്ബത്ഥമ്ഭേ നിപതി, തം ദാരകം ഗഹേത്വാ അയ്യികായ അദംസു. സാ തസ്സ നാമം ഗണ്ഹന്തീ ദബ്ബത്ഥമ്ഭേ പതിത്വാ ലദ്ധജീവികത്താ ''ദബ്ബോ''തി തസ്സ നാമം അകാസി. തേന വുത്തം ''ദബ്ബോതി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമ''ന്തി.

തസ്സ സത്തവസ്സികകാലേ സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ മല്ലരട്ഠേ ചാരികം ചരമാനോ അനുപിയനിഗമം പത്വാ അനുപിയമ്ബവനേ വിഹരതി. ദബ്ബകുമാരോ സത്ഥാരം ദിസ്വാ സഹ ദസ്സനേനേവ പസീദിത്വാ പബ്ബജിതുകാമോ ഹുത്വാ ''അഹം ദസബലസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിസ്സാമീ''തി അയ്യികം ആപുച്ഛി. സാ ''സാധു താതാ''തി ദബ്ബകുമാരം ആദായ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ ''ഭന്തേ, ഇമം കുമാരം പബ്ബാജേഥാ''തി ആഹ. സത്ഥാ അഞ്ഞതരസ്സ ഭിക്ഖുനോ സഞ്ഞം അദാസി ''ഭിക്ഖു ഇമം ദാരകം പബ്ബാജേഹീ''തി. സോ ഥേരോ സത്ഥു വചനം സുത്വാ ദബ്ബകുമാരം പബ്ബാജേന്തോ തചപഞ്ചകകമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖി. പുബ്ബഹേതുസമ്പന്നോ കതാഭിനീഹാരോ പഠമകേസവട്ടിയാ വോരോപനക്ഖണേയേവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി, ദുതിയായ കേസവട്ടിയാ ഓരോപിയമാനായ സകദാഗാമിഫലേ, തതിയായ അനാഗാമിഫലേ, സബ്ബകേസാനം പന ഓരോപനഞ്ച അരഹത്തഫലസച്ഛികിരിയാ ച അപച്ഛാ അപുരേ അഹോസി. തം സന്ധായ വുത്തം **''ഥേരോ കിര സത്തവസ്സികോവ സംവേഗം ലഭിത്വാ പബ്ബജിതോ ഖുരഗ്ഗേയേവ അരഹത്തം പാപുണീതി വേദിതബ്ബോ''**തി.

സാവകേന പത്തബ്ബന്തി യഥൂപനിസ്സയം തേന തേന സാവകേന പത്തബ്ബം. **തിസ്സോ വിജ്ജാ**തിആദി യഥാസമ്ഭവവസേന വുത്തം. **ഗുണജാത**ന്തി ''യഞ്ച കിഞ്ചി സാവകേന പത്തബ്ബ''ന്തി നപുംസകലിങ്ഗസമ്ബന്ധദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **ചതൂസു സച്ചേസു ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി സോളസവിധസ്സ കിച്ചസ്സ കതത്താ**തി ദുക്ഖസമുദയനിരോധമഗ്ഗസങ്ഖാതേസു ചതൂസു സച്ചേസു ദുക്ഖപരിഞ്ഞാ സമുദയപ്പഹാനം നിരോധസച്ഛികിരിയാ മഗ്ഗഭാവനാതി ഏകേകസ്സ മഗ്ഗസ്സ ചതുന്നം ചതുന്നം കിച്ചാനം വസേന സോളസവിധസ്സ കിച്ചസ്സ കതത്താ. **തതോ തതോ പടിക്കമിത്വാ**തി തതോ തതോ കിച്ചതോ ആരമ്മണതോ ച പടിവത്തിത്വാ. **സിലാപട്ടകേ**തി പാസാണഫലകേ. **തേരസാപീ**തി ഭത്തുദ്ദേസകസേനാസനഗ്ഗാഹാപകഭണ്ഡാഗാരികചീവരപടിഗ്ഗാഹകചീവരഭാജനകയാഗുഭാജനകഫലഭാജനകഖജ്ജഭാജനകഅപ്പമ വസേന തേരസാപി സമ്മുതിയോ ദാതും വട്ടന്തി.

ന.വ്വവ. അപിസൂതി ഏത്ഥ **സൂ**തി നിപാതമത്തം, **അപി**-സദ്ദോ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ ''വികാലേ''തി ഇമസ്സ അനന്തരം ദട്ഠബ്ബോ, വികാലേപി ആഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. **ജാനന്താ**തി ദൂരഭാവം ജാനന്താ. **ഏവം സബ്ബപദേസൂ**തി ഏത്ഥ കതികസണ്ഠാനാദീനം നാനപ്പകാരത്താ തസ്മിം തസ്മിം വിഹാരേ കതികവത്താദീനി വിസും വിസും കഥാപേതീതി വേദിതബ്ബം. സബ്ബവിഹാരേസു ച ഗമനമഗ്ഗേ സമപ്പമാണേ കത്വാ അധിട്ഠാതീതി വദന്തി. **അയഞ്ഹി നിമ്മിതാനം ധമ്മതാ**തി അനിയമേത്വാ നിമ്മിതാനം അയം ''ഏകസ്മിം ഭാസമാനസ്മി''ന്തിആദി ധമ്മതാ. തഥാ ഹി യേ വണ്ണവയസരീരാവയവപരിക്ഖാരകിരിയാവിസേസാദീഹി നിയമം അകത്വാ നിമ്മിതാ ഹോന്തി, തേ അനിയമേത്വാ നിമ്മിതത്താ ഇദ്ധിമതാ സദിസാവ ഹോന്തി. ഠാനനിസജ്ജാദീസു ഭാസിതതുണ്ഹീഭാവാദീസു വാ യം യം ഇദ്ധിമാ കരോതി, തം തദേവ കരോന്തി. സചേ പന നാനപ്പകാരേ കാതുകാമോ ഹോതി, കേചി പഠമവയേ, കേചി മജ്ഝിമവയേ, കേചി പച്ഛിമവയേ, തഥാ ദീഘകേസേ, ഉപഡ്ഢമുണ്ഡേ , മിസ്സകകേസേ, ഉപഡ്ഢരത്തചീവരേ, പണ്ഡുകചീവരേ, പദഭാണധമ്മകഥാസരഭഞ്ഞപഞ്ഹപുച്ഛനപഞ്ഹവിസ്സജ്ജനചീവരസിബ്ബനധോവനാദീനി കരോന്തേ, അപരേപി വാ നാനപ്പകാരകേ കാതുകാമോ ഹോതി, തേന പാദകജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ ''ഏത്തകാ ഭിക്ഖൂ പഠമവയാ ഹോന്തൂ''തിആദിനാ നയേന പരികമ്മം കത്വാ പുന സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ അധിട്ഠിതേ അധിട്ഠാനചിത്തേന സദ്ധിം ഇച്ഛിതിച്ഛിതപ്പകാരായേവ ഹോന്തി. **അവത്ഥുകവചനം ന ഹോതീ**തി നിമ്മിതാനം ''അയം മഞ്ചോ''തിആദിവചനം അവത്ഥുകം ന ഹോതി സബ്ബത്ഥ മഞ്ചപീഠാനം സമ്ഭവതോ.

ന.വ്വന. ഏകചാരികഭത്തന്തി അതിമനാപത്താ വിസും ഠിതികായ പാപേതബ്ബം ഭത്തം. **തദ്ധിതവോഹാരേനാ**തി ചത്താരി പരിമാണമസ്സ ചതുക്കന്തി ഏവം തദ്ധിതവോഹാരേന. ഓദനസ്സ പുച്ഛായ സാധകതമത്താ ആഹ - **''കരണത്ഥേയേവ കരണവചന''**ന്തി, ഓദനേന കരണഭൂതേന പുച്ഛന്തീതി വുത്തം ഹോതി. യേ ച ഓദനേന കരണഭൂതേന പുച്ഛന്തി, തേസം പുച്ഛനാകാരദസ്സനത്ഥം **''കിം, ഭന്തേ, ഓദനം ദേമാതി പുച്ഛന്തീ''**തി വുത്തം.

ഭവോതി ഭവിതബ്ബോ. **അസമന്നാഹരിത്വാ**തി ആഭോഗം അകത്വാ. **രത്തിം സമ്മന്തയമാനാ**തി കഞ്ചി കാലം സുപിത്വാ വുട്ഠായ സമ്മന്തയമാനാ. രത്തിയഞ്ഹി പഠമയാമമജ്ഝിമയാമേസു സുപിത്വാ പബുദ്ധാനം അജ്ജതനകാലേപി അനജ്ജതനാഭിമാനോ ഹോതി, തസ്മാ തേ ''ഹിയ്യോ''തി ആഹംസു. യേ പന രത്തിയം കമ്മപ്പസുതാ ജാഗരിയമനുയുത്താ ഹോന്തി, തേസം അജ്ജതനാഭിമാനോയേവ, തസ്മാ തേ ''അജ്ജ''ഇച്ചേവ വോഹരന്തി, ന ''ഹിയ്യോ''തി. **പധൂപായന്താ**തി പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനകകോധവസേന പധൂപായന്താ.

ന.വ്വർ. ദബ്ബ ദബ്ബാതി ദുതിയോ **ദബ്ബ**-സദ്ദോ പണ്ഡിതാധിവചനോതി ആഹ **''ദബ്ബാ പണ്ഡിതാ''**തി. ഏവം ന നിബ്ബേഠേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. **നിബ്ബേഠേന്തീ**തി അത്താനം ദോസതോ മോചേന്തി. **വുട്ഠാനലക്ഖണം മഞ്ഞമാനാ**തി വുട്ഠാനലക്ഖണന്തി മഞ്ഞമാനാ. **ന ഘടിയതീ**തി ഥേരസ്സ സുസീലപടിഞ്ഞായ തസ്സാ ദുസ്സീലപടിഞ്ഞാവചനം ന ഘടിയതീതി അധിപ്പായോ. ഏത്ഥ യം വത്തബ്ബം, തം പരതോ ആവി ഭവിസ്സതി. **നാസേഥാ**തി സേതകം ദത്വാ ഗിഹിഭാവം പാപേഥാതി അത്ഥോ. ലിങ്ഗനാസനാ ഹേത്ഥ അധിപ്പേതാ. ഇമമേവ ച ദസ്സേതും **''തിസ്സോ നാസനാ''**തിആദി വുത്തം. ഏകകമ്മാദിസംവാസസ്സ അകരണം **സംവാസനാസനാ**. **ദണ്ഡകമ്മനാസനാ** നാമ വാലുകാദീനി ഓകിരിത്വാ യാവ ഖമാപേതി, താവ ദണ്ഡകമ്മവസേന നിക്കഡ്ഢനം. **ചര പിരേ വിനസ്സാ**തി നിക്കഡ്ഢനാകാരദസ്സനം. തത്ഥ **ചരാ**തി ഗച്ഛ, അപേഹീതി വുത്തം ഹോതി. **പിരേ**തി പര അമാമക, അമ്ഹാകം അനജ്ഝത്തികഭൂതാതി അത്ഥോ. **പിരേ**തി ഹി പര-സദ്ദേന സമാനത്ഥം സമ്ബോധനവചനം. അഥ വാ **പിരേ**തി ''പരതോ''തി ഇമിനാ സമാനത്ഥം നിപാതപദം, തസ്മാ **ചര പിരേ**തി പരതോ ഗച്ഛ, മാ ഇധ തിട്ഠാതി അത്ഥോ. **വിനസ്സാ**തി അദസ്സനം ഗച്ഛ.

യസ്മാ തേ ഭിക്ഖൂ അത്താനം അപ്പകാസേത്വാ ഠിതാ, തസ്മാ **അനുയുഞ്ജഥാതി** ഇമസ്സ **ഗവേസഥ ജാനാഥാതി** അത്ഥോ വുത്തോ. **കാരകോ ഹോതീതി** "അയ്യേനമ്ഹി ദൂസിതാ"തി പടിഞ്ഞാതത്താ തായ പടിഞ്ഞായ യദി നാസിതാ, ഥേരോ കാരകോ ഹോതി, സദോസോതി അത്ഥോ. **അകാരകോ ഹോതീതി** തായ കതപടിഞ്ഞം അനപേക്ഖിത്വാ യദി ഭഗവതാ പകതിദുസ്സീലഭാവംയേവ സന്ധായ സാ നാസിതാ, ഥേരോ അകാരകോ ഹോതീതി അധിപ്പായോ. "സകായ പടിഞ്ഞായ നാസേഥാ"തി വുത്തേ "അയ്യേനമ്ഹി ദൂസിതാ"തി തായ കതപടിഞ്ഞായ ഭൂതതാ ആപജ്ജതീതി ആഹ - **"ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം വാദേ ഥേരോ കാരകോ ഹോതി സദോസോ"**തി. **ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേതി, ദുക്കടന്തി** ഇമിനാ മഹാഅട്ഠകഥാവാദോ ദസ്സിതോ. **മുസാവാദേ പാചിത്തിയന്തി വുത്തന്തി** ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേന്തസ്സ മുസാവാദേ പാചിത്തിയന്തി വുത്തം.

തത്രാതി തേസു ദുക്കടപാചിത്തിയേസു. ഇതോ പട്ഠായ "തസ്മാ പാചിത്തിയമേവ യുജ്ജതീ"തി വചനപരിയന്തം ദ്വീസുപി അട്ഠകഥാസു അധിപ്പായവിഭാവനം. തത്ഥ **പുരിമനയേതി** "ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേതി, ദുക്കട"ന്തി വുത്തഅട്ഠകഥാനയേ. ദുക്കടമേവ യുജ്ജതീതി കസ്മാ വുത്തന്തി ചേ? തത്ഥ കാരണം ദസ്സേന്തോ **"യഥാ"**തിആദിമാഹ. **ഭിക്ഖുനോ ഭിക്ഖുസ്മിം സങ്ഘാദിസേസോതി** ഭിക്ഖും അമൂലകേന അന്തിമവത്ഥുനാ അനുദ്ധംസേന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ സങ്ഘാദിസേസോതി അത്ഥോ. പച്ഛിമനയേപി "ഭിക്ഖുനിം അനുദ്ധംസേന്തസ്സ മുസാവാദേ പാചിത്തിയ"ന്തി വുത്തം. **കുരുന്ദീനയേപി മുസാവാദത്താ പാചിത്തിയമേവ യുജ്ജതീതി** വിസംവാദപുരേക്ഖതായ പാചിത്തിയമേവ യുജ്ജതീതി അധിപ്പായോ. യദി ഏവം ഭിക്ഖും അമൂലകേന അന്തിമവത്ഥുനാ അനുദ്ധംസേന്തസ്സ അക്കോസന്തസ്സ ച മുസാവാദത്താ പാചിത്തിയേനേവ ഭവിതബ്ബന്തി ചേ? തത്ഥ സതിപി മുസാവാദേ വചനപ്പമാണതോ സങ്ഘാദിസേസഓമസവാദപാചിത്തിയേഹേവ ഭവിതബ്ബം, ന സമ്പജാനമുസാവാദപാചിത്തിയേനാതി ദസ്സേതും **"വചനപ്പമാണതോ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വചനപ്പമാണതോതി** ഭഗവതാ വുത്തപാളിവചനപ്പമാണതോ. ഇദാനി തം വചനം ദസ്സേതും **"അനുദ്ധംസനാധിപ്പായേനാ"**തിആദി വുത്തം. **ഭിക്ഖുസ്സ പന ഭിക്ഖുനിയാ ദുക്കടന്തി വചനം നത്ഥീതി** ഭിക്ഖുനിയാ അനുദ്ധംസനേ ഭിക്ഖുനോ ദുക്കടന്തി വചനം നത്ഥി തഥാ പാളിയം അനാഗതത്താ. **സമ്പജാനമുസാവാദേ പാചിത്തിയന്തി വചനമത്ഥീതി** സാമഞ്ഞതോ വുത്തം സമ്പജാനമുസാവാദസിക്ഖാപദം ദസ്സേതി.

ഇദാനി ദ്വീസുപി അട്ഠകഥാവാദേസു അധിപ്പായം വിഭാവേത്വാ തേസു പച്ഛിമവാദേ ദോസം ദസ്സേത്വാ പുരിമവാദം പതിട്ഠപേതുകാമോ ആചരിയോ **"തത്ര പനാ"**തിആദിമാഹ. **തത്രാതി** "പാചിത്തിയമേവ യുജ്ജതീ"തി വുത്തവാദേ. **അനുദ്ധംസനാധിപ്പായേ അസതി പാചിത്തിയന്തി** ഇമിനാ സമ്പജാനമുസാവാദേ പാചിത്തിയസ്സ ഓകാസം ദസ്സേതി. **വിസും പാചിത്തിയം വുത്തന്തി** സമ്പജാനമുസാവാദേ പാചിത്തിയതോ വിസും അഞ്ഞമേവ പാചിത്തിയം വുത്തം. **ഏതേഹി നാസനാ നത്ഥീതി** സാമഞ്ഞതോ വുത്തം, ഇമിസ്സാ പന ദുക്കടേന നാസനാ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. യദി ഏവം കസ്മാ നം ഭഗവാ നാസേതീതി ആഹ **"യസ്മാ പനാ"**തിആദി.

ന-വ്വ-ന-വ്വന. **ദൂസിതോതി** ദുട്ഠസദ്ദസ്സ കമ്മസാധനതം ദസ്സേതി. ദൂസയതി പരം വിനാസേതീതി **ദൂസകോ**. ഇമിനാ "ദൂസയതീതി ദോസോ"തി ദോസസദ്ദസ്സ കത്തുസാധനതാ വുത്താ. **പകതിഭാവം ജഹാപിതോതി** ദുസസദ്ദസ്സ വികതിയം പഠിതത്താ വുത്തം, പകതിയാ സോമ്മഭാവം ജഹാപിതോതി അത്ഥോ, വികാരമാപാദിതോതി വുത്തം ഹോതി. **ആകാരനാനത്തേനാതി** ദൂസിതാകാരസ്സ ദൂസകാകാരസ്സ ച നാനത്തേന. **അനഭിരദ്ധോതി** അതുട്ഠോ. യോ പന അതുട്ഠോ, സോ സുഖിതോ നാമ ന ഹോതീതി ആഹ **"ന സുഖിതോ"**തി. "ആരാധിതോ രാജാ"തിആദീസു പസാദിതോതി അത്ഥസമ്ഭവതോ **"ന വാ പസാദിതോ"**തി വുത്തം. ഖിലസദ്ദോ ഥദ്ധഭാവവചനോ കചവരപരിയായോ ച ഹോതീതി ആഹ - **"ചിത്തഥദ്ധഭാവചിത്തകചവരസങ്ഖാതം പടിഘഖില"**ന്തി. ഖിലയതി തേന ചിത്തം ഥദ്ധഭാവം ആപജ്ജതീതി ഖിലം, ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവോ. സോ ച അത്ഥതോ പടിഘോയേവ. ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവലക്ഖണോ ഹി പടിഘോ, തസ്മിഞ്ച ഉപ്പന്നേ ചിത്തം ഉക്ലാപജാതട്ഠാനം വിയ അമനുഞ്ഞം ഹോതി, തസ്മാ കചവരസദിസത്താപി പടിഘോവ "ഖില"ന്തി വുത്തോ. തേനാഹ **"പടിഘഖില"**ന്തി. ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവത്താ കചവരസദിസത്താ ച പടിഘോയേവ ഖിലം **പടിഘഖിലം**. **നപ്പതീതോതി** പീതിസുഖാദീഹി ന അഭിഗതോ ന അനുഗതോ, ന ഉപേതോതി അത്ഥോ. യോ ച പീതിസുഖാദീഹി അനുപഗതോ, സോ തേഹി വജ്ജിതോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"പീതിസുഖാദീഹി വജ്ജിതോ"**തി. യോ ച തേഹി വജ്ജിതോ, ന സോ തേന അഭിസടോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"ന അഭിസടോ"**തി, പീതിസുഖാദീഹി ന പത്ഥടോതി അത്ഥോ.

യേനാതി യേന കോപേന. **ദുട്ഠോതി** മാതികായ ആഗതപദം ദസ്സേതി, **കുപിതോതി** പദഭാജനേ ആഗതപദം. അത്ഥതോ ഏകത്തേപി ഉഭിന്നം പദാനം വസേന **"ഉഭയമ്പീ"**തി വുത്തം. ഏവം "തേന ച കോപേന തേന ച ദോസേനാ"തി ഇമേസം പദാനം വസേന **"ദ്വീഹീ"**തി വുത്തം, അത്ഥതോ പന ദോസോയേവ. സോ ച സങ്ഖാരക്ഖന്ധപരിയാപന്നോതി ആഹ **"ഇമേഹി ദ്വീഹി സങ്ഖാരക്ഖന്ധമേവ ദസ്സേതീ"**തി. "അനത്തമനതാ അനഭിരദ്ധീ"തി വചനേഹി ദോമനസ്സവേദനാവ വുത്താതി ആഹ **"ഇമേഹി ദ്വീഹി വേദനാക്ഖന്ധം ദസ്സേതീ"**തി.

യദാ പന ചോദകേന അദിട്ഠം അസുതം അപരിസങ്കിതം വാ ഹോതി, തദാ അമൂലകം നാമ ഹോതീതി ആഹ **"തം പനസ്സ...പേ... ചോദകവസേന അധിപ്പേത"**ന്തി. യദി ചുദിതകവസേന അധിപ്പേതം സിയാ, അമൂലകം നാമ അനജ്ഝാപന്നന്തി പദഭാജനം വദേയ്യാതി അധിപ്പായോ. **യം പാരാജികന്തി** ഭിക്ഖുനോ അനുരൂപേസു ഏകൂനവീസതിയാ പാരാജികേസു അഞ്ഞതരം. പദഭാജനേ പന പാളിയം ആഗതാനേവ ഗഹേത്വാ "ചതുന്നം അഞ്ഞതരേനാ"തി വുത്തം. **ഏതന്തി** ചുദിതകസ്സ ആപന്നാനാപന്നത്തം. **ഇധാതി** ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ.

തഥേവാതി പസാദസോതേന ദിബ്ബസോതേന വാതി ഇമമത്ഥം അതിദിസതി. സുത്വാവ ജാനിതബ്ബതോ **"സുതട്ഠാനേയേവ തിട്ഠതീ"**തി വുത്തം. പരിസങ്കനം പരിസങ്കിതം, ദിട്ഠാനുഗതം പരിസങ്കിതം **ദിട്ഠപരിസങ്കിതം**. ഏവം സേസേസുപി. **ഇമേസന്തി** കത്തുഅത്ഥേ സാമിവചനം, ഇമേഹീതി അത്ഥോ. **കരിസ്സന്തി വാതി** ഏത്ഥ വിഭത്തിപരിണാമം കത്വാ ഇമേതി യോജേതബ്ബം. **ദിട്ഠം അത്ഥി സമൂലകം, അത്ഥി അമൂലകന്തി** ഇദം അജ്ഝാചാരസ്സ സബ്ഭാവാസബ്ഭാവം സന്ധായ വുത്തം. **അത്ഥി സഞ്ഞാസമൂലകം, അത്ഥി സഞ്ഞാഅമൂലകന്തി** ഇദം പന ദിട്ഠസഞ്ഞായ സബ്ഭാവാസബ്ഭാവം സന്ധായ.

സമീപേ ഠത്വാതി ദ്വാദസഹത്ഥബ്ഭന്തരേ സമീപേ ഠത്വാതി വദന്തീതി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. പരതോ പന "ദൂതം വാ പണ്ണം വാ സാസനം പേസേത്വാ ചോദേന്തസ്സ സീസം ന ഏതീ"തി പരമ്മുഖാചോദനായ ഏവ അനാപത്തിയാ വുത്തത്താ "സമീപേ ഠത്വാ"തി ഇദം സമ്മുഖഭാവമത്തദസ്സനത്ഥം വുത്തന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി . തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) അങ്ഗം ദസ്സേന്തേന "ചാവനാധിപ്പായേന സമ്മുഖാചോദനാ"തി വുത്തം, ന ച സമ്മുഖഭാവോ ദ്വാദസഹത്ഥബ്ഭന്തരേയേവാതി നിയമോ സക്കാ വത്തും.

വിനയവിനിച്ഛയഞ്ച പത്വാ ഗരുകേയേവ ഠാതബ്ബന്തി വുത്തം, തസ്മാ ഉപപരിക്ഖിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം. **ചോദാപകസ്സേവ വാചായ വാചായ സങ്ഘാദിസേസോതി** ആണത്തസ്സ വാചായ വാചായ ചോദാപകസ്സ സങ്ഘാദിസേസോ. **മയാപി ദിട്ഠം സുതം അത്ഥീ**തി ഇദം ആണത്തസ്സപി ചോദകഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ഏവം പന അവത്വാപി "പാരാജികം ധമ്മം അജ്ഝാപന്നോസീ"തി ഇദമേവ വചനം പരസ്സ വചനം വിയ അകത്വാ അനുദ്ധംസനാധിപ്പായേന വദന്തസ്സ സങ്ഘാദിസേസോയേവ. സതിപി പന അനുദ്ധംസനാധിപ്പായേ "അസുകേന ഏവം വുത്ത"ന്തി ദസ്സേത്വാ വദന്തസ്സ നത്ഥി സങ്ഘാദിസേസോതി വദന്തി.

സമ്ബഹുലാ സമ്ബഹുലേ സമ്ബഹുലേഹി വത്ഥൂഹി ചോദേന്തീതി ഏത്ഥ **സമ്ബഹുലേ**തി ബഹുത്തനിദ്ദേസേ കാരണം ന ദിസ്സതി. വത്ഥുചോദകാനംയേവ ഹി ഏകാനേകവസേന ഇദം ചതുക്കമാഗതം, ന ചുദിതകസ്സപി ഏകാനേകവസേന. തഥാ ഹി ഏകസ്സേവ ചുദിതകസ്സ വസേന ഏകവത്ഥുഏകചോദകഏകവത്ഥുനാനാചോദകനാനാവത്ഥുഏകചോദകനാനാവത്ഥുനാനാചോദകപ്പഭേദം ഇദം ചതുക്കമാഗതം, തേനേവ ചതുത്ഥചോദനം ദസ്സേന്തേനപി **"ഇമിസ്സാ ചോദനായ നാനാവത്ഥൂനി നാനാചോദകാ"**തി വുത്തം, ന പന "നാനാചുദിതകാ"തി, തസ്മാ "സമ്ബഹുലേ"തി ബഹുത്തനിദ്ദേസേ കാരണം ന ദിസ്സതി. അഥ വാ പഠമം തീസുപി ചോദനാസു ഏകത്തേന ചുദിതകം നിദ്ദിസിത്വാപി ഇധ ബഹുത്തേന നിദ്ദേസോ "ന കേവലം ഏകസ്മിംയേവ ചുദിതകേ ചോദനാ സമ്ഭവതി, അഥ ഖോ സമ്ബഹുലേസുപീ"തി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും കതോ.

ചോദേതും പന കോ ലഭതി, കോ ന ലഭതീതിആദി അനുദ്ധംസനാധിപ്പായം വിനാപി ചോദനാലക്ഖണം ദസ്സേതും വുത്തം. **സീലസമ്പന്നോ**തി ഇദം ദുസ്സീലസ്സ വചനം അപ്പമാണന്തി അധിപ്പായേന വുത്തം. ഭിക്ഖുനീനം പന ഭിക്ഖും ചോദേതും അനിസ്സരത്താ **"ഭിക്ഖുനിമേവാ"**തി വുത്തം. സതിപി ഭിക്ഖുനീനം ഭിക്ഖൂസു അനിസ്സരഭാവേ താഹി കതചോദനാപി ചോദനാരുഹത്താ ചോദനായേവാതി അധിപ്പായേന **"പഞ്ചപി സഹധമ്മികാ ലഭന്തീ"**തി വുത്തം. **ഭിക്ഖുസ്സ സുത്വാ ചോദേതീ**തിആദിനാ ചോദകോ യേസം സുത്വാ ചോദേതി, തേസമ്പി വചനം പമാണമേവാതി സമ്പടിച്ഛിതത്താ തേസം ചോദനാപി രുഹതേവാതി ദസ്സേതും ഥേരോ സുത്തം നിദസ്സേസി.

ദൂതം വാ പണ്ണം വാ സാസനം വാ പേസേത്വാതി "ത്വംയേവ ഗന്ത്വാ ചോദേഹീ"തി ദൂതം വാ പേസേത്വാ യോ തം ചോദേതും സക്കോതി, തസ്സ മുഖസാസനം വാ പണ്ണം വാ പേസേത്വാ. **സീസം ന ഏതീ**തി സങ്ഘാദിസേസോ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. കിഞ്ചാപി പാളിയം "ചോദേതി വാ ചോദാപേതി വാ"തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ ദൂതസാസനാദീഹി ചോദാപേന്തസ്സപി ആപത്തിയേവാതി പഞ്ഞായതി, "സീസം ന ഏതീ"തി ഇദം പന അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം. **സമയേനാ**തി പകതിയാ സദ്ദം സുത്വാ അത്ഥവിജാനനസമയേന.

ഗരുകാനം ദ്വിന്നന്തി പാരാജികസങ്ഘാദിസേസാനം. **അവസേസാനം വസേനാ**തി പഞ്ചലഹുകാപത്തീനം വസേന. "നത്ഥി ദിന്ന"ന്തിആദി ദസവത്ഥുകാ **മിച്ഛാദിട്ഠി**. "അന്തവാ ലോകോ, അനന്തവാ ലോകോ"തിആദിനയപ്പവത്താ ദിട്ഠി സസ്സതുച്ഛേദസങ്ഖാതം അന്തം ഗണ്ഹാതീതി **അന്തഗ്ഗാഹികാ**. **ആജീവഹേതു പഞ്ഞത്താനം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനം വസേനാ**തി ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അസന്തം അഭൂതം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം ഉല്ലപതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സ, ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ സഞ്ചരിത്തം സമാപജ്ജതി, ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സ, ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ യോ തേ വിഹാരേ വസതി, സോ ഭിക്ഖു അരഹാതി ഭണതി, പടിവിജാനന്തസ്സ ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സ, ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ ഭിക്ഖു പണീതഭോജനാനി അഗിലാനോ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി, ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സ, ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ ഭിക്ഖുനീ പണീതഭോജനാനി അഗിലാനാ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി, ആപത്തി പാടിദേസനീയസ്സ, ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ ഭിക്ഖു സൂപം വാ ഓദനം വാ അഗിലാനോ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ, ആജീവവിപത്തിപച്ചയാ ഇമാ ഛ ആപത്തിയോ ആപജ്ജതീതി ഏവം **പരിവാരപാളിയം** (പരി॰ ൨൮൭) ദസ്സിതാനം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനം വസേന. ദിട്ഠിവിപത്തിആജീവവിപത്തീഹി ചോദേന്തോപി തമ്മൂലികായ ആപത്തിയാ ഏവ ചോദേതി.

"കസ്മാ മം ന വന്ദസീ"തി പുച്ഛിതേ "അസ്സമണോസി അസക്യപുത്തിയോസീ"തി അവന്ദനകാരണസ്സ വുത്തത്താ അന്തിമവത്ഥും അജ്ഝാപന്നോ ന വന്ദിതബ്ബോതി വദന്തി. ചോദേതുകാമതായ ഏവ അവന്ദിത്വാ അത്തനാ വത്തബ്ബസ്സ വുത്തമത്ഥം ഠപേത്വാ അവന്ദിയഭാവേ തം കാരണം ന ഹോതീതി **ചൂളഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം. അന്തിമവത്ഥും അജ്ഝാപന്നസ്സ അവന്ദനീയേസു അവുത്തത്താ തേന സദ്ധിം സയന്തസ്സ സഹസേയ്യാപത്തിയാ അഭാവതോ തസ്സ ച പടിഗ്ഗഹണസ്സ രുഹനതോ തദേവ യുത്തതരന്തി വിഞ്ഞായതി. കിഞ്ചാപി യാവ സോ ഭിക്ഖുഭാവം പടിജാനാതി, താവ വന്ദിതബ്ബോ. യദാ പന "അസ്സമണോമ്ഹീ"തി പടിജാനാതി, തദാ ന വന്ദിതബ്ബോതി അയമേത്ഥ വിസേസോ വേദിതബ്ബോ. അന്തിമവത്ഥും അജ്ഝാപന്നസ്സ ഹി ഭിക്ഖുഭാവം പടിജാനന്തസ്സേവ ഭിക്ഖുഭാവോ, ന തതോ പരം. ഭിക്ഖുഭാവം അപ്പടിജാനന്തോ ഹി അനുപസമ്പന്നപക്ഖം ഭജതി. യസ്മാ ആമിസം ദേന്തോ അത്തനോ ഇച്ഛിതട്ഠാനേയേവ ദേതി, തസ്മാ പടിപാടിയാ നിസിന്നാനം യാഗുഭത്താദീനി ദേന്തേന ഏകസ്സ ചോദേതുകാമതായ അദിന്നേപി ചോദനാ നാമ ന ഹോതീതി ആഹ **"ന താവതാ ചോദനാ ഹോതീ"**തി.

തിംസാനീതി തിംസ ഏതേസമത്ഥീതി തിംസാനി, തിംസവന്താനീതി അത്ഥോ, തിംസാധികാനീതി വുത്തം ഹോതി. ഗുണവചനത്താ തദ്ധിതലോപം കത്വാ "തിംസാനീ"തി വുത്തം. അഥ വാ തിംസ ചോദനാ അധികാ ഏതേസൂതി തിംസാനി. തസ്മിം അധികമിതി ഡകാരപച്ചയേ സതി രൂപമിദം ദട്ഠബ്ബം. **നവുതാനീ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ.

ഉബ്ബാഹികായ തം അധികരണം വിനിച്ഛിനിതബ്ബന്തി ഉബ്ബാഹികായ സമ്മതേഹി തം അധികരണം വിനിച്ഛിനിതബ്ബം. അലജ്ജുസ്സന്നായ ഹി പരിസായ ദസഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു ഉബ്ബാഹികായ സമ്മന്നിതബ്ബോ. "സീലവാ ഹോതി പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ"തിആദിനാ **സമഥക്ഖന്ധകേ** (ചൂളവ॰ ൨൩൧) വുത്തദസങ്ഗസമ്പത്തിയാ സമന്നാഗതാ ദ്വേ തയോ ഭിക്ഖൂ ഉച്ചിനിത്വാ തത്ഥേവ വുത്തായ ഞത്തിദുതിയകമ്മവാചായ സമ്മന്നിതബ്ബാ. ഏവം സമ്മതേഹി പന തേഹി ഭിക്ഖൂഹി വിസും വാ നിസീദിത്വാ തസ്സായേവ വാ പരിസായ "അഞ്ഞേഹി ന കിഞ്ചി കഥേതബ്ബ"ന്തി സാവേത്വാ തം അധികരണം വിനിച്ഛിനിതബ്ബം. **തുമ്ഹാക**ന്തി ചുദിതകചോദകേ സന്ധായ വുത്തം.

കിമ്ഹീതി കിസ്മിം വത്ഥുസ്മിം. **കിമ്ഹി നമ്പി ന ജാനാസീ**തി കിമ്ഹി നന്തി വചനമ്പി ന ജാനാസി. **നാസ്സ അനുയോഗോ ദാതബ്ബോ**തി നാസ്സ പുച്ഛാ പടിപുച്ഛാ ദാതബ്ബാ. "ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാ"തിആദിവചനതോ **"അലജ്ജീനിഗ്ഗഹത്ഥായ...പേ॰... പഞ്ഞത്ത"**ന്തി വുത്തം. **ഏഹിതീ**തി ആഗമിസ്സതി. **ദിട്ഠസന്താനേനാ**തി ദിട്ഠസമ്ബന്ധേന,

ദിട്ഠനിയാമേനാതി വുത്തം ഹോതി. വിവാദവത്ഥുസങ്ഖാതേ അത്ഥേ പച്ചത്ഥികാ **അത്ഥപ്പച്ചത്ഥികാ. സഞ്ഞം ദത്വാതി** തേസം കഥം പച്ഛിന്ദിത്വാ അത്തനോ വചനം സാധേതും സഞ്ഞം കത്വാ. അസുദ്ധസഞ്ഞായ ഉപ്പന്നത്താ **"അനനുച്ഛവികോ"**തി ആഹ. **ഏകസമ്ഭോഗപരിഭോഗാതി** ഇദം അത്തനോ സന്തികാ തേസം മോചനത്ഥം വുത്തം, ന പന തേസം അഞ്ഞമഞ്ഞസമ്ഭോഗേ യോജനത്ഥം. **വിനിച്ഛയോ ന കാതബ്ബോ**തി "അമ്ഹാകം വചനേ അട്ഠാതബ്ബസഭാവാ ഏതേ അലജ്ജിനോ"തി ജാനന്തേന വിനിച്ഛയോ ന കാതബ്ബോ.

വിരദ്ധം ഹോതീതി അത്തനാ കതദോസപ്പടിച്ഛാദനത്ഥം കഞ്ചി മുസാവാദം കത്വാ വിരദ്ധം ഹോതി. **പടിഞ്ഞം ന ദേതീ**തി സചേ മയാ കതദോസം വക്ഖാമി, മയ്ഹം അനുവത്തകാ ഭിജ്ജിസ്സന്തീതി "കതം മയാ"തി പടിഞ്ഞം ന ദേതി. **സുദ്ധോ ഹോതൂ**തി തേസം വചനേന സുദ്ധോ നാമ ഹോതു, തേസം വചനേന ഏകദ്വേവാരമസ്സ വിനിച്ഛയോ ദാതബ്ബോതി അധിപ്പായോ. **ഠാനേ ന തിട്ഠതീ**തി ലജ്ജിട്ഠാനേ ന തിട്ഠതി. **വിനിച്ഛയോ ന ദാതബ്ബോ**തി അലജ്ജിഭാവമാപന്നത്താ ന ദാതബ്ബോ.

അമൂലകമ്പി സമൂലകമ്പി മൂലം ഗഹേത്വാ വദന്തീതി ആഹ **"ദ്വേ മൂലാനീ"**തി. **കാലേന വക്ഖാമീ**തിആദീസു ഏകോ ഏകം ഓകാസം കാരേത്വാ ചോദേന്തോ **കാലേന വദതി** നാമ. സങ്ഘമജ്ഝേ ഗണമജ്ഝേ സലാകഗ്ഗയാഗുഅഗ്ഗവിതക്കമാളകഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗആസനസാലാദീസു ഉപട്ഠാകേഹി പരിവാരിതക്ഖണേ വാ ചോദേന്തോ **അകാലേന വദതി** നാമ. തച്ഛേന വദന്തോ **ഭൂതേന വദതി** നാമ. "അമ്ഭോ മഹല്ലക-പരിസാവചര-പംസുകൂലിക-ധമ്മകഥിക-പതിരൂപം തവ ഇദ"ന്തി വദന്തോ **ഫരുസേന വദതി** നാമ. കാരണനിസ്സിതം പന കത്വാ "ഭന്തേ മഹല്ലകാത്ഥ, പരിസാവചരാ പംസുകൂലികാ ധമ്മകഥികാത്ഥ, പതിരൂപം തുമ്ഹാകം ഇദ"ന്തി വദന്തോ **സണ്ഹേന വദതി** നാമ. കാരണനിസ്സിതം കത്വാ വദന്തോ **അത്ഥസഞ്ഹിതേന വദതി** നാമ. **മേത്തചിത്തോ വക്ഖാമി, നോ ദോസന്തരോതി** മേത്തചിത്തം ഉപട്ഠാപേത്വാ വക്ഖാമി, ന ദുട്ഠചിത്തോ ഹുത്വാ. **പന്നരസസു ധമ്മേസൂ**തി പരിസുദ്ധകായസമാചാരതാ, പരിസുദ്ധവചീസമാചാരതാ, സബ്രഹ്മചാരീസു മേത്തചിത്തതാ, ബഹുസ്സുതതാ, ഉഭിന്നം പാതിമോക്ഖാനം വിത്ഥാരേന സ്വാഗതസുവിഭത്തസുപ്പവത്തസുവിനിച്ഛിതതാ, "കാലേന വക്ഖാമീ"തിആദിനാ വുത്തപഞ്ചധമ്മാ, കാരുഞ്ഞതാ, ഹിതേസിതാ, അനുകമ്പതാ, ആപത്തിവുട്ഠാനതാ, വിനയപുരേക്ഖാരതാതി ഇമേസു പന്നരസസു ധമ്മേസു. തത്ഥ **കാരുഞ്ഞതാ**തി കാരുണികഭാവോ. ഇമിനാ കരുണാ ച കരുണാപുബ്ബഭാഗോ ച ദസ്സിതോ. **ഹിതേസിതാ**തി ഹിതഗവേസനതാ. **അനുകമ്പതാ**തി തേന ഹിതേന സംയോജനാ. ദ്വീഹിപി മേത്താ ച മേത്താപുബ്ബഭാഗോ ച ദസ്സിതോ. **ആപത്തിവുട്ഠാനതാ**തി ആപത്തിതോ വുട്ഠാപേത്വാ സുദ്ധന്തേ പതിട്ഠാപനാ. വത്ഥും ചോദേത്വാ സാരേത്വാ പടിഞ്ഞം ആരോപേത്വാ യഥാപടിഞ്ഞായ കമ്മകരണം **വിനയപുരേക്ഖാരതാ** നാമ. **സച്ചേ ച അകുപ്പേ ചാ**തി വചീസച്ചേ ച അകുപ്പതായ ച. ചുദിതകേന ഹി സച്ചഞ്ച വത്തബ്ബം, കോപോ ച ന കാതബ്ബോ, നേവ അത്തനാ കുജ്ഝിതബ്ബോ, ന പരോ ഘട്ടേതബ്ബോതി അത്ഥോ.

ഭുമ്മപ്പത്തിയാതി ഭുമ്മവചനേ സമ്പത്തേ, ഭുമ്മത്ഥേ ഇദം ഉപയോഗവചനന്തി വുത്തം ഹോതി. അധികരീയന്തി ഏത്ഥാതി **അധികരണാനി.** കേ അധികരീയന്തി? സമഥാ. കഥം അധികരീയന്തി? സമനവസേന. അധികരണം സമേന്തി വൂപസമേന്തീതി ഹി **സമഥാ.** അഥ വാ സമനത്ഥായ പവത്തമാനേഹി സമഥേഹി അധികാതബ്ബാനീതി **അധികരണാനി.** യഥാ ഹി സമനവസേന സമഥാനം വിവാദാദീസു അധികത്തുഭാവോ, ഏവം വിവാദാദീനം തേഹി അധികത്തബ്ബതാപി. തേനാഹ **"സമഥേഹി അധികരണീയതാ"**തി. ഇമിനാ അധികരണസദ്ദസ്സ കമ്മസാധനതാ വുത്താ. **ഗാഹ**ന്തി "അസുകം ചോദേസ്സാമീ"തി മനസാ ചോദനായ ഗഹണം. **ചേതന**ന്തി "ചോദേസ്സാമീ"തി ഉപ്പന്നചേതനം. **അക്ഖന്തി**ന്തി ചുദിതകേ ഉപ്പന്നം അക്ഖന്തിം. **വോഹാര**ന്തി ചോദനാവസപ്പത്തവചനം. **പണ്ണത്തി**ന്തി ചോദനാവസപ്പവത്തനാമപണ്ണത്തിം. **അത്താദാനം ഗഹേത്വാ**തി ചോദനം മനസാ ഗഹേത്വാ. **തം അധികരണ**ന്തി തം ഗാഹലക്ഖണം അധികരണം.

തസ്മാ പണ്ണത്തി അധികരണന്തി അട്ഠകഥാസു കതസന്നിട്ഠാനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തമ്പി ന യുത്തന്തി ദസ്സേതും **"തം പനേത"**ന്തിആദിമാഹ. **തേ**തി അട്ഠകഥാചരിയാ. **പാരാജികധമ്മോ**തി പാരാജികാപത്തി. **അച്ചന്തഅകുസലത്താ**തി ലോകവജ്ജഭാവതോ പാരാജികാപത്തിയാ ഏകന്തഅകുസലത്താ. **യായ പണ്ണത്തിയാ**തി നാമപണ്ണത്തിം സന്ധായ വദതി. **അഭിലാപേനാ**തി തസ്സേവ വേവചനം. **പഞ്ഞത്തോ**തി വോഹാരവസേന കഥിതോ. **അധികരണേ പവത്തത്താ ച അധികരണ**ന്തി മഞ്ചട്ഠേസു മഞ്ചവോഹാരോ വിയ. യസ്മാ അമൂലകേന ചോദേന്തോ ചുദിതകേ പുഗ്ഗലേ തം അധികരണം നത്ഥീതി സല്ലക്ഖേതി, തസ്മാ തസ്സ വചനം അഭിധേയ്യസുഞ്ഞന്തി ആഹ **"സഭാവതോ നത്ഥീ"**തി. **തഞ്ച ഖോ ഇധേവാ**തി തഞ്ച യഥാവുത്തപരിയായേന പണ്ണത്തിയാ അധികരണഭാവോ ഇധേവ ഇമസ്മിംയേവ സിക്ഖാപദേ. "മാതാപി പുത്തേന വിവദതീ"തിആദിനയപ്പവത്തസ്സ വിവാദസ്സ അധികരണഭാവോ ന സമ്ഭവതി സമഥേഹി അനധികരണീയത്താതി ആഹ **"ഇധേകച്ചോ വിവാദോ"**തി.

അട്ഠാരസഭേദകരവത്ഥൂനീതി ലക്ഖണവചനമേതം യഥാ "യദി മേ ബ്യാധിതാ ദഹേയ്യും, ദാതബ്ബമിദമോസധ"ന്തി, തസ്മാ തേസു അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം നിസ്സായ ഉപ്പന്നോ വിവാദോ "അട്ഠാരസഭേദകരവത്ഥൂനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നോ"തി വുച്ചതി. **അനുവാദോ**തി ഉപവദനാ ചേവ ചോദനാ ച. തത്ഥ ഉപവദനാ നാമ അക്കോസോ. **പഞ്ചപി ആപത്തിക്ഖന്ധാ**തി മാതികായ ആഗതാ പഞ്ച ആപത്തിക്ഖന്ധാ. **സത്താ**തി തേയേവ പഞ്ച, വിഭങ്ഗേ ആഗതാ ഥുല്ലച്ചയദുബ്ഭാസിതാപത്തിയോ ദ്വേതി സത്ത. **കിച്ചയതാ**തി കത്തബ്ബതാ. **കരണീയതാ**തി തസ്സേവ വേവചനം. ഉഭയേനപി അപലോകനാദിസങ്ഘകമ്മംയേവ ദസ്സേതി, തേനാഹ **"അപലോകനകമ്മ"**ന്തിആദി.

ആപത്താധികരണം ഠപേത്വാ സേസാധികരണേഹി ചോദനായേവ നത്ഥീതി ആഹ **"ഇമസ്മിം പനത്ഥേ...പേ... ആപത്താധികരണമേവ അധിപ്പേത"**ന്തി. **സപദാനുക്കമനിദ്ദേസസ്സാ**തി പദാനം അനുക്കമേന നിദ്ദേസോ പദാനുക്കമനിദ്ദേസോ, പദഭാജനസ്സേതം അധിവചനം. തേന സഹ വത്തമാനം സപദാനുക്കമനിദ്ദേസം, സിക്ഖാപദം, തസ്സ പദാനുക്കമനിദ്ദേസസഹിതസ്സ സിക്ഖാപദസ്സാതി അത്ഥോ, പദഭാജനസഹിതസ്സാതി വുത്തം ഹോതി.

അസ്സാതി കത്തുഅത്ഥേ സാമിവചനം, അനേനാതി അത്ഥോ. തേനാഹ **"ഏതേന ചോദകേനാ"**തിആദി. **ഇധാഗതേസൂ**തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ ആഗതേസു. **അഞ്ഞത്ര ആഗതേസൂ**തി ഇതോ അഞ്ഞത്ര ഓമസവാദാദിസിക്ഖാപദപാളിയം ആഗതേസു. **ദുസ്സീലോ**തി നിസ്സീലോ സീലവിരഹിതോ. **പാപധമ്മോ**തി ദുസ്സീലത്താ ഏവ ഹീനജ്ഝാസയതായ ലാമകസഭാവോ. **അസുചിസങ്കസ്സരസമാചാരോ**തി അപരിസുദ്ധകായകമ്മാദിതായ അസുചി ഹുത്വാ സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരോ. ദുസ്സീലോ ഹി കിഞ്ചിദേവ അസാരുപ്പം ദിസ്വാ "ഇദം അസുകേന കതം ഭവിസ്സതീ"തി പരേസം ആസങ്കനീയോ ഹോതി, കേനചിദേവ വാ കരണീയേന മന്തയന്തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ "കച്ചി നു ഖോ ഇമേ മയാ കതകമ്മം ജാനിത്വാ മന്തേന്തീ"തി അത്തനോയേവ സങ്കായ സരിതബ്ബസമാചാരോ. **പടിച്ഛന്നകമ്മന്തോ**തി ലജ്ജിതബ്ബതായ പടിച്ഛാദേതബ്ബകമ്മന്തോ. **അസ്സമണോ**തി ന സമണോ. സലാകഗ്ഗഹണാദീസു "അഹമ്പി സമണോ"തി മിച്ഛാപടിഞ്ഞായ

സമണപടിഞ്ഞോ. അസേട്ഠചാരിതായ **അബ്രഹ്മചാരീ**. ഉപോസഥാദീസു ‘‘അഹമ്പി ബ്രഹ്മചാരീ’’തി മിച്ഛാപടിഞ്ഞായ ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞോ. പൂതിനാ കമ്മേന സീലവിപത്തിയാ അന്തോ അനുപവിട്ഠത്താ **അന്തോപൂതി**. ഛദ്വാരേഹി രാഗാദികിലേസാനുവസ്സനേന തിന്തത്താ **അവസ്സുതോ**. സഞ്ജാതരാഗാദികചവരത്താ സീലവന്തേഹി ഛഡ്ഡേതബ്ബത്താ ച **കസമ്ബുജാതോ**.

ഇധ പാളിയന്തി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ പാളിയം. **ജേട്ഠബ്ബതികോ**തി കലിദേവീവതനിയുത്തോ. കലിദേവീ കിര സിരീദേവിയാ ജേട്ഠാ, തസ്മാ തസ്സാ വതധരോ ‘‘ജേട്ഠബ്ബതികോ’’തി വുച്ചതി. തം പന വതം സമാദിയിത്വാ പൂരേന്തോ സകലസരീരേ മസിം മക്ഖേത്വാ കാകപത്താനി മുട്ഠിയം കത്വാ കലിദേവിം ഫലകേ ലിഖാപേത്വാ തം കാജകോടിയം ബന്ധിത്വാ ഘോസേന്തോ വിചരതി. **യദഗ്ഗേനാ**തി യത്തകേന. **തദഗ്ഗേനാ**തി തത്തകേന. **നോ കപ്പേതീ**തിആദി വേമതികഭാവദീപനത്ഥമേവ വുത്തന്തി **മഹാപദുമത്ഥേരസ്സ** അധിപ്പായോ. ദുതിയത്ഥേരോ പന ‘‘നോ കപ്പേതി, നസ്സരതി, പമുട്ഠോ’’തി ഏതേഹി വേമതികഭാവാവത്ഥായ അദീപനതോ അഞ്ഞോ വേമതികഭാവോ, അഞ്ഞാനി നോ കപ്പനാദീനീതി ചതുന്നമ്പി വിഭാഗേന അത്ഥം ദസ്സേതി, തസ്മാ തസ്സ വാദോ യുത്തതരോതി പച്ഛാ വുത്തോ. **ദസ്സനേ വേമതികോ ഹോതീ**തി പുഗ്ഗലേ ഞാതേപി തസ്സ കിരിയായ സമ്മാ അദിട്ഠഭാവതോ ചിരകാലാതിക്കമതോ വാ തം കിരിയം കരോന്തോ ‘‘ഏസ മയാ ദിട്ഠോ വാ, ന വാ’’തി ദസ്സനേ വേമതികോ ഹോതി. **പുഗ്ഗലേ വേമതികോ ഹോതീ**തി തേന കതകമ്മേ ഞാതേപി തം കമ്മം കരോന്തസ്സ സമ്മാ അദിട്ഠഭാവതോ കാലന്തരഭാവതോ വാ ‘‘തസ്സ കമ്മസ്സ കാരകോ അയം വാ, നോ’’തി പുഗ്ഗലേ വേമതികോ ഹോതി.

൩൮൯. ‘‘തജ്ജനീയകമ്മാദിസത്തവിധമ്പി കമ്മം കരിസ്സാമാ’’തി ആപത്തിയാ ചോദേന്തസ്സ അധിപ്പായോ **കമ്മാധിപ്പായോ**. ‘‘ആപത്തിതോ വുട്ഠാപേസ്സാമീ’’തി അധിപ്പായോ **വുട്ഠാനാധിപ്പായോ**. **അനുദ്ധംസേന്തസ്സാ**തി ഇമിനാ ചാവനാധിപ്പായം ദസ്സേതി. **അക്കോസാധിപ്പായേന വദന്തസ്സ പാചിത്തിയ**ന്തി അക്കോസാധിപ്പായേന സത്തഹിപി ആപത്തിക്ഖന്ധേഹി സമ്മുഖാ വദന്തസ്സ പാചിത്തിയം. **ദുക്കട**ന്തി അക്കോസാധിപ്പായേന വദന്തസ്സ ദുക്കടം.

‘‘ഏവം സംവദ്ധാ ഹി തസ്സ ഭഗവതോ പരിസാ യദിദം അഞ്ഞമഞ്ഞവചനേന അഞ്ഞമഞ്ഞവുട്ഠാപനേനാ’’തി വചനതോ **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** പതിട്ഠപേന്തോ **‘‘കുരുന്ദിയം പനാ’’**തിആദിമാഹ . **സബ്ബത്ഥേവാ**തി സബ്ബഅട്ഠകഥാസു. **യ്യ**-കാരേ സമ്പത്തേ **രേ**-കാരോ അതിക്കന്തോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **‘‘രേ-കാരേ അനതിക്കന്തേ’’**തി. ഉപോസഥസ്സ ഞത്തികമ്മഭാവതോ ഞത്തിയാ സമത്തായ ഉപോസഥോ കതോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **‘‘യ്യ-കാരേ സമ്പത്തേ ന ലബ്ഭതീ’’**തി.

ഇദഞ്ചിദഞ്ചാതി ‘‘പാണാതിപാതം അദിന്നാദാന’’ന്തിആദിം. ‘‘അസുകോ ച അസുകോ ച അസ്സമണോ അനുപാസകോ’’തി അക്കോസാധിപ്പായേന പരമ്മുഖാ വദന്തസ്സ ദുക്കടം, സമ്മുഖാ വദന്തസ്സ പന പാചിത്തിയമേവ. യഥാ ‘‘അസൂരിയം പസ്സതി കഞ്ഞാ’’തി ഏത്ഥ ‘‘സൂരിയം ന പസ്സതി കഞ്ഞാ’’തി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതി, ഏവം ‘‘അനോകാസം കാരാപേത്വാ’’തി ഏത്ഥാപി ‘‘ഓകാസം അകാരാപേത്വാ’’തി അയമത്ഥോ ലബ്ഭതീതി ആഹ **‘‘യം പനാ’’**തിആദി. യം ചോദേതി, തസ്സ ഉപസമ്പന്നോതി സങ്ഖ്യൂപഗമനം, തസ്മിം സുദ്ധസഞ്ഞിതാ, യേന പാരാജികേന ചോദേതി, തസ്സ ദിട്ഠാദിവസേന അമൂലകതാ, ചാവനാധിപ്പായേന സമ്മുഖാ ചോദനാ, തസ്സ തങ്ഖണവിജാനനന്തി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

പഠമദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ദുതിയദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൩൯൧. നവമേ **ദിസ്വാ**തി അജികായ വിപ്പടിപജ്ജന്തം ഛഗലകം ദിസ്വാ. **മേത്തിയം ഭിക്ഖുനി**ന്തി തസ്സാ ഭിക്ഖുനികാലം ഗഹേത്വാ ഭൂതപുബ്ബവോഹാരേന വോഹരന്തി. **വേളുവനേയേവാ**തി ഥേരസ്സ ഭിക്ഖാചാരവേലം അഗ്ഗഹേത്വാ തേഹി വുത്തഭത്തുദ്ദേസവേലംയേവ സന്ധായ വുത്തം. **കച്ചി നോ**തി കച്ചി നു. **ഏതമത്ഥം ആരോചേസു**ന്തി അഞ്ഞഭാഗിയസ്സ അധികരണസ്സ കഞ്ചിദേസം ലേസമത്തം ഉപാദായ പാരാജികേന ധമ്മേന അനുദ്ധംസിതഭാവം ആരോചേസും.

അഞ്ഞഭാഗസ്സാതി അഞ്ഞകോട്ഠാസസ്സ, ഥേരസ്സ മനുസ്സജാതിഭിക്ഖുഭാവതോ അഞ്ഞസ്സ തിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവസങ്ഖാതസ്സ കോട്ഠാസസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. **ഇദ**ന്തി സാമഞ്ഞതോ നപുംസകനിദ്ദേസേന ഛഗലകം നിദ്ദിസതി, ഇദം ഛഗലകജാതന്തി അത്ഥോ, അയം ഛഗലകോതി വുത്തം ഹോതി. അധികരണസദ്ദാപേക്ഖോ വാ നപുംസകനിദ്ദേസോ, ഇദം ഛഗലകസങ്ഖാതം അധികരണന്തി വുത്തം ഹോതി. **അഞ്ഞഭാഗോ**തി യഥാവുത്തതിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവസങ്ഖാതോ അഞ്ഞഭാഗോ, അഞ്ഞകോട്ഠാസോതി അത്ഥോ. **അസ്സാ**തി ഛഗലകസ്സ. ‘‘അഞ്ഞഭാഗസമ്ബന്ധീ അഞ്ഞഭാഗിയ’’ന്തി പഠമവിഗ്ഗഹസ്സ അത്ഥോ, ‘‘അഞ്ഞഭാഗവന്തം അഞ്ഞഭാഗിയ’’ന്തി ദുതിയവിഗ്ഗഹസ്സ. ദ്വീഹിപി വിഗ്ഗഹേഹി അഞ്ഞഭാഗിയന്തി ഛഗലകോവ വുത്തോ. തിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവഞ്ച ഠപേത്വാ പരമത്ഥതോ വിസും ഛഗലകേ അസതിപി ‘‘പടിമായ സരീര’’ന്തിആദീസു വിയ അഭേദേപി ഭേദകപ്പനായ പവത്തലോകവോഹാരവസേന **‘‘അഞ്ഞഭാഗസ്സ ഇദം, അഞ്ഞഭാഗോ വാ അസ്സ അത്ഥീ’’**തി വുത്തം.

ഇദാനി ദ്വീഹിപി വിഗ്ഗഹേഹി വുത്തമത്ഥം വിത്ഥാരേത്വാ ദസ്സേന്തോ **‘‘യോ ഹി സോ’’**തിആദിമാഹ. **സോ**തി സോ ഛഗലകോ. തസ്സ ‘‘ഹോതീ’’തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ. **തതോ**തി തതോ മനുസ്സജാതിതോ ഭിക്ഖുഭാവതോ ച. **സോ വാ അഞ്ഞഭാഗോ**തി യഥാവുത്തതിരച്ഛാനജാതിഛഗലകഭാവസങ്ഖാതോ അഞ്ഞഭാഗോ. **അസ്സാ**തി ഛഗലകസ്സ. സോ ഛഗലകോ അഞ്ഞഭാഗിയസങ്ഖാതം ലഭതീതി യോജേതബ്ബം. ‘‘അധികരണന്തി ആധാരോ, വത്ഥു അധിട്ഠാന’’ന്തി ഹേട്ഠാ വുത്തമത്ഥം സരൂപതോ ദസ്സേതും **‘‘യസ്മാ ചാ’’**തിആദിമാഹ. **തേസ**ന്തി മേത്തിയഭൂമജകാനം. **ഇമ**ന്തി ഛഗലകം. **നാമകരണസഞ്ഞായാ**തി നാമകരണസങ്ഖാതായ സഞ്ഞായ സോ ഛഗലകോ അധികരണന്തി വേദിതബ്ബോതി യോജേതബ്ബം. **തഞ്ഹി സന്ധായാ**തി ‘‘അവസ്സം തുമ്ഹേഹി ലേസോ ഓഡ്ഡിതോ, കിം വദഥ, കിം പസ്സിത്ഥാ’’തി അനുയുത്തേഹി തേഹി ഭിക്ഖൂഹി ‘‘ഛഗലകസ്സ വിപ്പടിപത്തിം ദിസ്വാ ദബ്ബസ്സ നാമം തസ്സ കരിമ്ഹാ’’തി വുത്തത്താ തസ്സ നാമകരണസഞ്ഞായ അധിട്ഠാനഭൂതം തം ഛഗലകം സന്ധായ. **തേ ഭിക്ഖൂ**തി തേ അനുയുഞ്ജകാ ഭിക്ഖൂ. ആപത്തിലേസമ്പി പുഗ്ഗലസ്മിംയേവ ആരോപേത്വാ വുത്തത്താ ‘‘പുഗ്ഗലാനംയേവ ലേസാ’’തി വുത്തം. **പദഭാജനേ പന…പേ॰… വേദിതബ്ബ**ന്തി ഇമിനാ നാമകരണസഞ്ഞായ ആധാരഭൂതസ്സ ഛഗലകസങ്ഖാതസ്സ അധികരണസ്സ അവചനേ കാരണം വുത്തം.

൩൯൩. “അഞ്ഞഭാഗിയസ്സ അധികരണസ്സാ”തി ഏത്ഥ പാളിആഗതഅധികരണസദ്ദപതിരൂപകം അഞ്ഞം അധികരണസദ്ദം പാളിആഗതതദഞ്ഞസാധാരണതായ ഉഭയപദത്ഥം ഉദ്ധരിത്വാ **“അധികരണം നാമ ചത്താരി അധികരണാനീ”**തി വുത്തം. അത്ഥുദ്ധാരവസേന ഹി അത്ഥം ദസ്സേന്തേന പാളിയം ആഗതസദ്ദപതിരൂപകോ അഞ്ഞോ സദ്ദോ ഉഭയപദത്ഥോ ഉദ്ധരിതബ്ബോ, ന ച അഞ്ഞം ഉദ്ധരിത്വാ അഞ്ഞസ്സ അത്ഥോ വത്തബ്ബോ, തസ്മാ പാളിആഗതഅധികരണസദ്ദപതിരൂപകോ അഞ്ഞോയേവ ഉഭയപദത്ഥസാധാരണോ അധികരണസദ്ദോ ഉദ്ധടോതി ദട്ഠബ്ബം. തേനേവാഹ **“അധികരണന്തി വചനസാമഞ്ഞതോ അത്ഥുദ്ധാരവസേന പവത്താനി ചത്താരി അധികരണാനീ”**തി. **യാ ച സാ അവസാനേ…പേ… ചോദനാ വുത്താ**തി ഭിക്ഖു സങ്ഘാദിസേസം അജ്ഝാപജ്ജന്തോ ദിട്ഠോ ഹോതി, സങ്ഘാദിസേസേ സങ്ഘാദിസേസദിട്ഠീ ഹോതി, തഞ്ചേ പാരാജികേന ചോദേതീതിആദിചോദനം സന്ധായ വദതി.

മേഥുനവീതിക്കമാപത്തിയോ വത്ഥുതോ സഭാഗാ, ഇതരാസം പന അദിന്നാദാനാദിആപത്തീനം സമാനേപി പാരാജികാപത്തിഭാവേ വത്ഥുതോ വിസഭാഗാതി ആഹ **“സഭാഗവിസഭാഗവത്ഥുതോ”**തി. **സഭാവസരിക്ഖാസരിക്ഖതോ**തി സഭാവേന സദിസാസദിസഭാവതോ. പഠമപാരാജികഞ്ഹി പഠമപാരാജികാപത്തിയാ മേഥുനരാഗേന സഭാവതോ സദിസം, ദോസസമ്പയുത്തമനുസ്സവിഗ്ഗഹേന അസദിസം. നനു ച “ആപത്താധികരണം ആപത്താധികരണസ്സ സിയാ തബ്ഭാഗിയം, സിയാ അഞ്ഞഭാഗിയ”ന്തി വുത്തത്താ ഉദ്ദേസാനുക്കമേന തബ്ഭാഗിയതം അനിദ്ദിസിത്വാ അഞ്ഞഭാഗിയതാ പഠമം കസ്മാ നിദ്ദിട്ഠാതി ആഹ **“ആദിതോ പട്ഠായാ”**തിആദി. **വുത്തനയേനേവാ**തി “സഭാഗവിസഭാഗവത്ഥുതോ”തിആദിനാ വുത്തനയേന.

“സങ്ഘകമ്മാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്ന”ന്തി വുത്തത്താ സങ്ഘകമ്മതോ കിച്ചാധികരണം വിസും വിയ ദിസ്സതീതി ആഹ **“കിം പനാ”**തിആദി. “കിച്ചമേവ കിച്ചാധികരണ”ന്തി വുത്തത്താ **“സങ്ഘകമ്മാനമേവേതം അധിവചന”**ന്തി വുത്തം. യദി ഏവം “സങ്ഘകമ്മാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്ന”ന്തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ **“ഏവം സന്തേപീ”**തിആദി. തസ്സ തസ്സ സങ്ഘകമ്മസ്സ ഭഗവതാ വുത്തം ഇതികത്തബ്ബതാലക്ഖണംയേവ തതോ സങ്ഘകമ്മസ്സ നിപ്ഫജ്ജനതോ ഫലൂപചാരേന സങ്ഘകമ്മന്തി വത്തബ്ബതം അരഹതീതി ആഹ **“യം കമ്മലക്ഖണം മനസി കരോതി, തം നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനതോ”**തി. പരിവാസാദിസങ്ഘകമ്മം നിസ്സായ മാനത്താദീനം ഉപ്പജ്ജനതോ ഉക്ഖേപനീയകമ്മസീമാസമ്മുതികമ്മാദീനി ഇസ്സായ ഓസാരണസീമാസമൂഹനനാദികമ്മാനം ഉപ്പജ്ജനതോ ച **“പുരിമം പുരിമം സങ്ഘകമ്മ”**ന്തിആദി വുത്തം.

൩൯൭-൪൦൦. **സവത്ഥുകം കത്വാ**തി പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനം കത്വാ. **ദീഘാദിനോ**തി ദീഘരസ്സകാളഓദാതാദിനോ. **ദിട്ഠാദിനോ**തി ദിട്ഠസുതാദിനോ. **ലോഹപത്തസദിസോ**തി അയോപത്തസദിസോ. അങ്ഗാനി പഠമദുട്ഠദോസേ വുത്തസദിസാനി, ഇധ പന കഞ്ചിദേസം ലേസമത്തം ഉപാദിയനാ അധികാ.

ദുതിയദുട്ഠദോസസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പഠമസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൧൦. ദസമേ യേ ദുബ്ബലാ ഹോന്തി അപ്പഥാമാ, ന സക്കോന്തി അരഞ്ഞകാദീനി സേവന്താ ദുക്ഖസ്സന്തം കാതും, തേ സന്ധായാഹ **“ബഹൂനം കുലപുത്താനം മഗ്ഗന്തരായായ സംവത്തന്തീ”**തി. **അധിവാസനഖന്തിസമ്പന്നോ**തി “ഖമോ ഹോതി സീതസ്സാ”തിആദിനാ വുത്തസീതുണ്ഹാദിസഹനലക്ഖണായ ഖന്തിയാ സമന്നാഗതോ. ബ്യഞ്ജനപദമേവ പരമം അസ്സാതി **പദപരമോ**. യസ്സ ഹി പുഗ്ഗലസ്സ ബഹുമ്പി സുണതോ ബഹുമ്പി ഭണതോ ബഹുമ്പി ധാരയതോ ബഹുമ്പി വാചയതോ ന തായ ജാതിയാ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി , അയം “പദപരമോ”തി വുച്ചതി. **അഭിസമ്ഭുണിത്വാ**തി നിപ്ഫാദേത്വാ. **നാഭിസമ്ഭുണാതീ**തി ന സമ്പാദേതി, അരഞ്ഞവാസം സമ്പാദേതും ന സക്കോതീതി വുത്തം ഹോതി. ധമ്മതോ അപേതം **ഉദ്ധമ്മം**. **അസബ്ബഞ്ഞൂ അസ്സാ**തി തേസം അനുരൂപസ്സ അജാനനതോ അസബ്ബഞ്ഞൂ ഭവേയ്യ. “ന, ഭിക്ഖവേ, അസേനാസനികേന വസ്സം ഉപഗന്തബ്ബ”ന്തി (മഹാവ॰ ൨൦൪) വചനതോ **“ചത്താരോ പന…പേ… പടിക്ഖിത്തമേവാ”**തി വുത്തം. ഇദമേവ വചനം സന്ധായ പാളിയമ്പി “അട്ഠ മാസേ ഖോ മയാ ദേവദത്ത രുക്ഖമൂലസേനാസനം അനുഞ്ഞാത”ന്തി വുത്തം.

തീഹി കോടീഹീതി തീഹി ആകാരേഹി, തീഹി കാരണേഹീതി അത്ഥോ. **തദുഭയവിമുത്തപരിസങ്കിത**ന്തി ദിട്ഠം സുതന്തി ഇദം ഉഭയം അനിസ്സായ “കിം നു ഖോ ഇദം ഭിക്ഖും ഉദ്ദിസ്സ വധിത്വാ സമ്പാദിത”ന്തി കേവലമേവ പരിസങ്കിതം. മച്ഛബന്ധനം **ജാലം, വാഗുരാ** മിഗബന്ധനീ. **കപ്പതീ**തി യദി തേസം വചനേന ആസങ്കാ ഉപച്ഛിന്നാ ഹോതി, വട്ടതി. **പവത്തമംസ**ന്തി വിക്കായികമംസം. **മങ്ഗലാദീന**ന്തി **ആദി**-സദ്ദേന ആഹുനപാഹുനാദികേ സങ്ഗണ്ഹാതി. **ഭിക്ഖൂനംയേവ അത്ഥായാ**തി ഏത്ഥ അട്ഠാനപ്പയുത്തോ **ഏവ**-സദ്ദോ, ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ അകതമേവാതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം. തസ്മാ “ഭിക്ഖൂനഞ്ച ദസ്സാമ, മങ്ഗലാദീനഞ്ച അത്ഥായ ഭവിസ്സതീ”തി മിസ്സേത്വാ കതമ്പി ന വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. കേചി പന “ഭിക്ഖൂനംയേവാതി അവധാരണേന ഭിക്ഖൂനഞ്ച അഞ്ഞേസഞ്ച അത്ഥായ കതം വട്ടതീ”തി വദന്തി, തം ന സുന്ദരം. **യത്ഥ ച നിബ്ബേമതികോ ഹോതീ**തി ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ കതേപി സബ്ബേന സബ്ബം പരിസങ്കിതാഭാവമാഹ. തമേവത്ഥം ആവികാതും **“സചേ പനാ”**തിആദി വുത്തം. **ഇതരേസം വട്ടതീ**തി അജാനന്താനം വട്ടതി, ജാനതോ ഏവേത്ഥ ആപത്തി ഹോതീതി. **തേയേവാ**തി യേ ഉദ്ദിസ്സ കതം, തേയേവ. ഉദ്ദിസകതമംസപരിഭോഗതോ അകപ്പിയമംസപരിഭോഗസ്സ വിസേസം ദസ്സേതും **“അകപ്പിയമംസം പനാ”**തിആദി വുത്തം. പുരിമസ്മിം സചിത്തകാ ആപത്തി, ഇതരസ്മിം അചിത്തകാ. തേനാഹ **“അകപ്പിയമംസം അജാനിത്വാ ഭുഞ്ജന്തസ്സപി ആപത്തിയേവാ”**തി. “പരിഭോഗകാലേ പുച്ഛിത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീതി വാ ഗഹേത്വാ പുച്ഛിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബ”ന്തി വചനതോ അകപ്പിയമംസം അജാനിത്വാ ഗണ്ഹന്തസ്സ പടിഗ്ഗഹണേന അനാപത്തി സിയാ. അജാനിത്വാപി ഭുഞ്ജന്തസ്സേവ ഹി ആപത്തി വുത്താ. **വത്തന്തി വദന്തീ**തി ഇമിനാ ആപത്തി നത്ഥീതി ദസ്സേതി.

സല്ലേഖാ വുത്തി ഏതേസന്തി **സല്ലേഖവുത്തിനോ**. **ബാഹുലികോ**തി ഏകസ്സ ല-കാരസ്സ ലോപം കത്വാ വുത്തം. **കപ്പ**ന്തി ആയുകപ്പം. സങ്ഘഭേദകോ ഹി ഏകം കപ്പം അസീതിഭാഗേ കത്വാ തതോ ഏകഭാഗമത്തം കാലം നിരയേ തിട്ഠേയ്യാതി ആയുകപ്പം സന്ധായ **“കപ്പം നിരയമ്ഹി പച്ചതീ”**തി വുത്തം. കപ്പട്ഠകഥായം (വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൮൦൯) പന “സണ്ഠഹന്തേ ഹി കപ്പേ കപ്പവേമജ്ഝേ വാ സങ്ഘഭേദം കത്വാ കപ്പവിനാസേയേവ മുച്ചതി. സചേപി ഹി സ്വേ കപ്പോ വിനസ്സിസ്സതീതി അജ്ജ സങ്ഘഭേദം കരോതി, സ്വേവ മുച്ചതി, ഏകദിവസമേവ നിരയേ പച്ചതീ”തി വുത്തം. തത്ഥാപി **കപ്പവിനാസേയേവാ**തി ആയുകപ്പവിനാസേയേവാതി അത്ഥേ സതി നത്ഥി വിരോധോ. **സണ്ഠഹന്തേ**തി ഇദമ്പി “സ്വേ വിനസ്സിസ്സതീ”തി വിയ അഭൂതപരികപ്പനവസേന വുത്തം. “ഏകദിവസമേവ നിരയേ പച്ചതീ”തി ഏത്ഥാപി തതോ പരം കപ്പാഭാവേ ആയുകപ്പസ്സപി അഭാവതോതി അവിരോധതോ അത്ഥയോജനാ ദട്ഠബ്ബാ. **ബ്രഹ്മം പുഞ്ഞ**ന്തി സേട്ഠം പുഞ്ഞം. **കപ്പം സഗ്ഗമ്ഹി മോദതീ**തി ഏത്ഥാപി ആയുകപ്പമേവ.

൪൧൧. ലദ്ധിനാനാസംവാസകേനാതി ഭാവപ്പധാനോയം നിദ്ദേസോ, ലദ്ധിനാനാസംവാസകഭാവേനാതി അത്ഥോ. **കമ്മനാനാസംവാസകേനാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. അഞ്ഞഥാ നാനാസംവാസകേന സഹിതസ്സ സമാനസംവാസകസ്സപി സങ്ഘസ്സ അസമാനസംവാസകത്തം ആപജ്ജേയ്യ. തത്ഥ **ലദ്ധിനാനാസംവാസകോ** നാമ ഉക്ഖിത്താനുവത്തകോ. സോ ഹി അത്തനോ ലദ്ധിയാ നാനാസംവാസകോ ജാതോതി ''ലദ്ധിനാനാസംവാസകോ''തി വുച്ചതി. **കമ്മനാനാസംവാസകോ** നാമ ഉക്ഖേപനീയകമ്മകതോ. സോ ഹി ഉക്ഖേപനീയകമ്മവസേന നാനാസംവാസകോ ഹോതീതി ''കമ്മനാനാസംവാസകോ''തി വുച്ചതി. **വിരഹിതോ**തി വിമുത്തോ. കായസാമഗ്ഗീദാനം തേസു തേസു സങ്ഘകമ്മേസു ഹത്ഥപാസൂപഗമനവസേന വേദിതബ്ബം.

''ഭേദായ പരക്കമേയ്യാ''തി വിസും വുത്തത്താ ഭേദനസംവത്തനികസ്സ അധികരണസ്സ സമാദായ പഗ്ഗണ്ഹതോ പുബ്ബേപി പക്ഖപരിയേസനാദിവസേന സങ്ഘഭേദായ പരക്കമന്തസ്സ സമനുഭാസനകമ്മം കാതബ്ബന്തി വേദിതബ്ബം. **ഇമാനി വത്ഥൂനീ**തി അട്ഠാരസ ഭേദകരവത്ഥൂനി. **കമ്മേനാ**തി അപലോകനാദീസു ചതൂസു കമ്മേസു അഞ്ഞതരേന കമ്മേന. **ഉദ്ദേസേനാ**തി പഞ്ചസു പാതിമോക്ഖുദ്ദേസേസു അഞ്ഞതരേന ഉദ്ദേസേന. **വോഹാരേനാ**തി താഹി താഹി ഉപപത്തീഹി ''അധമ്മം ധമ്മോ''തിആദിഅട്ഠാരസഭേദകരവത്ഥുദീപകേന വോഹാരേന. **അനുസ്സാവനായാ**തി ''നനു തുമ്ഹേ ജാനാഥ മയ്ഹം ഉച്ചാകുലാ പബ്ബജിതഭാവം ബഹുസ്സുതഭാവഞ്ച, മാദിസോ നാമ ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയം സത്ഥുസാസനം ഗാഹേയ്യാതി ചിത്തമ്പി ഉപ്പാദേതും തുമ്ഹാകം യുത്തം, കിം മയ്ഹം അവീചി നീലുപ്പലവനം വിയ സീതലോ, കിമഹം അപായതോ ന ഭായാമീ''തിആദിനാ നയേന കണ്ണമൂലേ വചീഭേദം കത്വാ അനുസ്സാവനേന. **സലാകഗ്ഗാഹേനാ**തി ഏവം അനുസ്സാവേത്വാ തേസം ചിത്തം ഉപത്ഥമ്ഭേത്വാ അനിവത്തിധമ്മേ കത്വാ ''ഗണ്ഹഥ ഇമം സലാക''ന്തി സലാകഗ്ഗാഹേന. **പഞ്ചഹി കാരണേഹി സങ്ഘഭേദോ ഹോതീ**തി ഏത്ഥ കമ്മമേവ ഉദ്ദേസോ വാ സങ്ഘഭേദേ പധാനകാരണന്തി വേദിതബ്ബം. വോഹാരാനുസ്സാവനസലാകഗ്ഗാഹാ പന പുബ്ബഭാഗാ. അട്ഠാരസവത്ഥുദീപനവസഏന ഹി വോഹരന്തേന തത്ഥ രുചിജനനത്ഥം അനുസ്സാവേത്വാ സലാകായ ഗഹിതായപി അഭിന്നോവ ഹോതി സങ്ഘോ. യദാ പന ഏവം ചത്താരോ വാ അതിരേകാ വാ സലാകം ഗഹേത്വാ ആവേണികകമ്മം വാ ഉദ്ദേസം വാ കരോന്തി, തദാ സങ്ഘോ ഭിന്നോ നാമ ഹോതി. **അബ്ഭുസ്സിത**ന്തി അബ്ഭുഗ്ഗതം. **അച്ഛേയ്യാ**തി വിഹരേയ്യ, പവത്തേയ്യാതി അത്ഥോ.

''ലജ്ജീ രക്ഖിസ്സതീ''തി വചനതോ ആപത്തിഭയേന ആരോചനം ലജ്ജീനംയേവ ഭാരോതി ആഹ **''ലജ്ജീഹി ഭിക്ഖൂഹീ''**തി. അലജ്ജിസ്സപി അനാരോചേന്തസ്സ ആപത്തിയേവ ''യേ പസ്സന്തി, യേ സുണന്തീ''തി വചനതോ. **സമാഗച്ഛതൂ**തി ഏകീ ഭവതു. ഏകീഭാവോ ച സമാനലദ്ധിവസേന ഹോതീതി ആഹ **''ഏകലദ്ധികോ ഹോതൂ''**തി. **സമ്പത്തിയാ**തി സീലാദിസമ്പത്തിയാ. പടിനിസ്സജ്ജന്തസ്സ അനാപത്തിഭാവതോ **''സോത്ഥിഭാവോ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ''**തി വുത്തം. **അപ്പടിനിസ്സജ്ജതോ ദുക്കട**ന്തി വിസും വിസും വദന്താനം ഗണനായ ദുക്കടം. **പഹോന്തേനാ**തി ഗന്തും സമത്ഥേന അഗിലാനേന. സങ്ഘഭേദസ്സ ഗരുകഭാവതോ അവസ്സം കത്തബ്ബതാദസ്സനത്ഥം **''ദൂരേപി ഭാരോയേവാ''**തി വുത്തം, ആപത്തി പന അദ്ധയോജനബ്ഭന്തരേ ഗന്തും സമത്ഥസ്സ അഗിലാനസ്സേവ വേദിതബ്ബാ.

൪൧൩. അസമനുഭാസന്തസ്സാതി കമ്മകാരകേ കത്തുനിദ്ദേസോതി ആഹ **''അസമനുഭാസിയമാനസ്സാ''**തി. തതിയകമ്മവാചായ പടിനിസ്സജ്ജന്തോ ഞത്തിയാ ദുക്കടം ദ്വീഹി കമ്മവാചാഹി ഥുല്ലച്ചയേ ച ആപജ്ജതിയേവാതി ആഹ **''പടിനിസ്സജ്ജന്തസ്സ സങ്ഘാദിസേസേന അനാപത്തീ''**തി. **അസ്സാ**തി ദേവദത്തസ്സ. **കതേന ഭവിതബ്ബ**ന്തി സമനുഭാസനകമ്മേന കതേന ഭവിതബ്ബം. **അത്തനോ രുചിമത്തേന വദേയ്യാ**തിആദികമ്മികത്താ അപ്പടിനിസ്സജ്ജന്തസ്സപി അനാപത്തീതി അധിപ്പായേന വദേയ്യ. അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ സമനുഭാസനകമ്മസ്സേവ അഭാവതോ **''ന ഹി പഞ്ഞത്തം സിക്ഖാപദം വീതിക്കമന്തസ്സാ''**തി വുത്തം. സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തേനേവ ഹി സമനുഭാസനകമ്മം അനുഞ്ഞാതം. **ഉദ്ദിസ്സ അനുഞ്ഞാതതോ**തി ''അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, രോമന്ഥകസ്സ രോമന്ഥന''ന്തിആദിം (ചൂളവ॰ ൨൭൩) ഉദ്ദിസ്സ അനുഞ്ഞാതം സന്ധായ വദന്തി. **അനാപത്തിയ**ന്തി അനാപത്തിവാരേ. **ആപത്തിം രോപേതബ്ബോ**തി അനിസ്സജ്ജനപച്ചയാ ആപന്നപാചിത്തിയാപത്തിം ഉക്ഖേപനീയകമ്മകരണത്ഥം ആരോപേതബ്ബോതി അത്ഥോ.

ആപത്തിയേവ ന ജാതാതി സങ്ഘാദിസേസാപത്തി ന ജാതായേവാതി അത്ഥോ. **സാ പനേസാ**തി സാ പന ഏസാ അനാപത്തി. **തിവങ്ഗിക**ന്തി കായവാചാചിത്തവസേന തിവങ്ഗികം, കായവാചാചിത്തതോ സമുട്ഠാതീതി വുത്തം ഹോതി. ''നപ്പടിനിസ്സജ്ജാമീ''തി സഞ്ഞായ അഭാവേന മുച്ചനതോ **സഞ്ഞാവിമോക്ഖം. സചിത്തക**ന്തി ''നപ്പടിനിസ്സജ്ജാമീ''തി ജാനനചിത്തേന സചിത്തകം. ഭേദായ പരക്കമനം, ധമ്മകമ്മേന സമനുഭാസനം, കമ്മവാചാപരിയോസാനം, അപ്പടിനിസ്സജ്ജനന്തി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

പഠമസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൧. ദുതിയസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൧൭-൪൧൮. ഏകാദസമേ യം വചനം സമഗ്ഗേപി വഗ്ഗേ അവയവഭൂതേ കരോതി ഭിന്ദതി, തം കലഹകാരകവചനം ഇധ വഗ്ഗന്തി വുച്ചതീതി ആഹ **''വഗ്ഗം അസാമഗ്ഗിപക്ഖിയവചനം വദന്തീ''**തി. അസാമഗ്ഗിപക്ഖേ ഭവാ അസാമഗ്ഗിപക്ഖിയാ, കലഹകാ. തേസം വചനം **അസാമഗ്ഗിപക്ഖിയവചനം,** അസാമഗ്ഗിപക്ഖേ വാ ഭവം വചനം **അസാമഗ്ഗിപക്ഖിയവചനം**. യസ്മാ ഉബ്ബാഹികാദികമ്മം ബഹൂനമ്പി കാതും വട്ടതി, തസ്മാ **''ന ഹി സങ്ഘോ സങ്ഘസ്സ കമ്മം കരോതീ''**തി ഇദം നിഗ്ഗഹവസേന കത്തബ്ബകമ്മം സന്ധായ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അങ്ഗാനി പനേത്ഥ ഭേദായ പരക്കമനം പഹായ അനുവത്തനം പക്ഖിപിത്വാ ഹേട്ഠാ വുത്തസദിസാനേവ.

ദുതിയസങ്ഘഭേദസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൨. ദുബ്ബചസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൨൪. ദ്വാദസമേ **വമ്ഭനവചന**ന്തി ഗരഹവചനം. **അപസാദേതുകാമോ**തി ഖിപിതുകാമോ, തജ്ജേതുകാമോ വാ, ഘട്ടേതുകാമോതി വുത്തം ഹോതി. **സട**സദ്ദോ പതിതസദ്ദേന സമാനത്ഥോ. വിസേസനസ്സ ച പരനിപാതം കത്വാ തിണകട്ഠപണ്ണസടന്തി വുത്തന്തി ആഹ **''തത്ഥ തത്ഥ പതിതം തിണകട്ഠപണ്ണ''**ന്തി. **കേനാപീ**തി വാതസദിസേന നദീസദിസേന ച കേനാപി.

൪൨൫-൪൨൩. വത്തും അസക്കുണേയ്യോതി കിസ്മിഞ്ചി വുച്ചമാനേ അസഹനതോ ഓവദിതും അസക്കുണേയ്യോ. ദുക്ഖം വചോ ഏതസ്മിം വിപ്പടികൂലഗ്ഗാഹേ വിപച്ചനീകവാദേ അനാദരേ പുഗ്ഗലേതി **ദുബ്ബചോ**. തേനാഹ **''ദുക്ഖേന കിച്ഛേന വദിതബ്ബോ''**തിആദി. **ദുബ്ബചഭാവകരണീയേഹീ**തി ദുബ്ബചഭാവകാരകേഹി. കത്തുഅത്ഥേ അനീയസദ്ദോ ദട്ഠബ്ബോ.

തേനേവാഹ **“യേ ധമ്മോ ദുബ്ബചം പുഗ്ഗലം കരോന്തീ”**തിആദി. പാപികാ ഇച്ഛാ ഏതസ്സാതി പാപിച്ഛോ, തസ്സ ഭാവോ **പാപിച്ഛതാ,** അസന്തഗുണസമ്ഭാവനതാ പടിഗ്ഗഹണേ ച അമത്തഞ്ഞുതാ പാപിച്ഛതാതി വേദിതബ്ബാ. അത്തുക്കംസകാ ച തേ പരവമ്ഭകാ ചാതി അത്തുക്കംസകപരവമ്ഭകാ. യേ അത്താനം ഉക്കംസന്തി ഉക്ഖിപന്തി ഉച്ചേ ഠാനേ ഠപേന്തി, പരഞ്ച വമ്ഭേന്തി ഗരഹന്തി നീചേ ഠാനേ ഠപേന്തി, തേസമേതം അധിവചനം. തേസം ഭാവോ **അത്തുക്കംസകപരവമ്ഭകതാ**. കുജ്ഝനസീലോ കോധനോ, തസ്സ ഭാവോ **കോധനതാ**. കുജ്ഝനലക്ഖണസ്സ കോധസ്സേതം അധിവചനം.

പുബ്ബകാലേ കോധോ, അപരകാലേ ഉപനാഹോതി ആഹ **“കോധഹേതു ഉപനാഹിതാ”**തി. തത്ഥ ഉപനഹനസീലോ, ഉപനാഹോ വാ ഏതസ്സ അത്ഥീതി ഉപനാഹീ, തസ്സ ഭാവോ **ഉപനാഹിതാ**. പുനപ്പുനം ചിത്തപരിയോനദ്ധലക്ഖണസ്സ കോധസ്സേവേതം അധിവചനം. സകിഞ്ഹി ഉപ്പന്നോ കോധോ കോധോയേവ, തതുത്തരി ഉപനാഹോ. **അഭിസങ്ഗോതി** ദുമ്മോചനീയോ ബലവഉപനാഹോ. സോ അസ്സ അത്ഥീതി അഭിസങ്ഗീ, തസ്സ ഭാവോ **അഭിസങ്ഗിതാ**. ദുമ്മോചനീയസ്സ ബലവഉപനാഹസ്സേതം അധിവചനം. **ചോദകം പടിപ്ഫരണതാ**തി ചോദകസ്സ പടിവിരുദ്ധേന പച്ചനീകേന ഹുത്വാ അവട്ഠാനം. **ചോദകം അപസാദനതാ**തി “കിം നു ഖോ തുയ്ഹം ബാലസ്സ അബ്യത്തസ്സ ഭണിതേന, ത്വമ്പി നാമ ഭണിതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സസീ”തി ഏവം ചോദകസ്സ ഘട്ടനാ. **ചോദകസ്സ പച്ചാരോപനതാ**തി “ത്വമ്പി ഖോസി ഇത്ഥന്നാമം ആപത്തിം ആപന്നോ, തം താവ പടികരോഹീ”തി ഏവം ചോദകസ്സ ഉപരി പടിആരോപനതാ.

അഞ്ഞേന അഞ്ഞം പടിചരണതാതി അഞ്ഞേന കാരണേന, വചനേന വാ അഞ്ഞസ്സ കാരണസ്സ, വചനസ്സ വാ പടിച്ഛാദനവസേന ചരണതാ. പടിച്ഛാദനത്ഥോ ഏവ വാ **ചര**സദ്ദോ അനേകത്ഥത്താ ധാതൂനന്തി പടിച്ഛാദനതാതി അത്ഥോ. തായ സമന്നാഗതോ ഹി പുഗ്ഗലോ യം ചോദകേന ദോസവിഭാവനകാരണം, വചനം വാ വുത്തം, തം തതോ അഞ്ഞേനേവ ചോദനായ അമൂലികഭാവദീപനേന കാരണേന, തദത്ഥബോധകേന വചനേന വാ പടിച്ഛാദേതി. “ആപത്തിം ആപന്നോസീ”തി വുത്തേ “കോ ആപന്നോ, കിം ആപന്നോ, കിസ്മിം ആപന്നോ, കം ഭണഥ, കിം ഭണഥാ”തി വാ വത്വാ “ഏവരൂപം കിഞ്ചി തയാ ദിട്ഠ”ന്തി വുത്തേ “ന സുണാമീ”തി സോതം വാ ഉപനാമേത്വാ വിക്ഖേപം കരോന്തോപി അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിച്ഛാദേതി. “ഇത്ഥന്നാമം ആപത്തിം ആപന്നോസീ”തി പുട്ഠോ “പാടലിപുത്തം ഗതോമ്ഹീ”തി വത്വാ പുന “ന തവ പാടലിപുത്തഗമനം പുച്ഛാമ, ആപത്തിം പുച്ഛാമാ”തി വുത്തേ തതോ “രാജഗഹം ഗതോമ്ഹീ”തി വത്വാ “രാജഗഹം വാ യാഹി ബ്രാഹ്മണഗഹം വാ, ആപത്തിം ആപന്നോസീ”തി വുത്തേ “തത്ഥ മേ സൂകരമംസം ലദ്ധ”ന്തിആദീനി വത്വാ ബഹിദ്ധാ കഥാവിക്ഖിപനമ്പി അത്ഥതോ അഞ്ഞേനഞ്ഞം പടിചരണമേവാതി വിസും ന ഗഹിതം.

അപദാനേനാതി അത്തനോ ചരിയായ. അപദീയന്തി ഹി ദോസാ ഏതേന ദക്ഖീയന്തി, ലുയന്തി ഛിജ്ജന്തീതി വാ അപദാനം, സത്താനം സമ്മാ മിച്ഛാ വാ വത്തപ്പയോഗോ. **ന സമ്പായനതാ**തി “ആവുസോ, ത്വം കുഹിം വസസി, കം നിസ്സായ വസസീ”തി വാ “യം ത്വം വദേസി ‘മയാ ഏസ ആപത്തിം ആപജ്ജന്തോ ദിട്ഠോ’തി, ത്വം തസ്മിം സമയേ കിം കരോസി, അയം കിം കരോതി, കത്ഥ ച ത്വം അഹോസി, കത്ഥ അയ”ന്തി വാ ആദിനാ നയേന ചരിയം പുട്ഠേന സമ്പാദേത്വാ അകഥനം.

മക്ഖിപളാസിതാതി ഏത്ഥ പരഗുണമക്ഖനലക്ഖണോ മക്ഖോ, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി മക്ഖീ. താദിസോ പുഗ്ഗലോ അഗാരിയോ അനഗാരിയോ വാ സമാനോ പരേസം സുകതകരണം വിനാസേതി. അഗാരിയോപി ഹി കേനചി അനുകമ്പകേന ദലിദ്ദോ സമാനോ ഉച്ചട്ഠാനേ ഠപിതോ, അപരേന സമയേന “കിം തയാ മയ്ഹം കത”ന്തി തസ്സ സുകതകരണം വിനാസേതി. അനഗാരിയോപി സാമണേരകാലതോ പഭുതി ആചരിയേന വാ ഉപജ്ഝായേന വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീഹി ച അനുഗ്ഗഹേത്വാ ധമ്മകഥാനയപകരണകോസല്ലാദീനി സിക്ഖാപിതോ, അപരേന സമയേന രാജരാജമഹാമത്താദീഹി സക്കതോ ഗരുകതോ ആചരിയുപജ്ഝായേസു അചിത്തീകതോ ചരമാനോ “അയം അമ്ഹേഹി ദഹരകാലേ ഏവ അനുഗ്ഗഹിതോ സംവഡ്ഢിതോ ച, അഥ ച പനിദാനി നിസ്സിനേഹോ ജാതോ”തി വുച്ചമാനോ “കിം മയ്ഹം തുമ്ഹേഹി കത”ന്തി തേസം സുകതകരണം വിനാസേതി.

“ബഹുസ്സുതേപി പുഗ്ഗലേ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഈദിസസ്സ ചേവ ബഹുസ്സുതസ്സ അനിയതാ ഗതി, തവ വാ മമ വാ കോ വിസേസോ”തിആദിനാ നയേന ഉപ്പജ്ജമാനോ യുഗഗ്ഗാഹലക്ഖണോ പളാസോ. സോ പരഗുണേഹി അത്തനോ ഗുണാനം സമകരണരസോ. തഥാ ഹേസ പരേസം ഗുണേ ഡംസിത്വാ വിയ അത്തനോ ഗുണേഹി സമേ കരോതീതി പളാസോതി വുച്ചതി, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി പളാസീ. മക്ഖീ ച പളാസീ ച മക്ഖിപളാസിനോ, തേസം ഭാവോ **മക്ഖിപളാസിതാ**. അത്ഥതോ പന മക്ഖോ ചേവ പളാസോ ച.

ഇസ്സതി പരസമ്പത്തിം ന സഹതീതി **ഇസ്സുകീ**. മച്ഛരായതി അത്തനോ സമ്പത്തിം നിഗൂഹതി, പരേസം സാധാരണഭാവം ന സഹതി, മച്ഛേരം വാ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **മച്ഛരീ**. സഠയതി ന സമ്മാ ഭാസതീതി **സഠോ,** അത്തനോ അവിജ്ജമാനഗുണപ്പകാസനലക്ഖണേന സാഠേയ്യേന സമന്നാഗതോ കേരാടികപുഗ്ഗലോ. കേരാടികോ ച ആനന്ദമച്ഛോ വിയ ഹോതി. **ആനന്ദമച്ഛോ** നാമ കിര മച്ഛാനം നങ്ഗുട്ഠം ദസ്സേതി, സപ്പാനം സീസം “തുമ്ഹേഹി സദിസോ അഹ”ന്തി ജാനാപേതും, ഏവമേവ കേരാടികോ പുഗ്ഗലോ യം യം സുത്തന്തികം വാ ആഭിധമ്മികം വാ ഉപസങ്കമതി, തം തം ഏവം വദതി “അഹം തുമ്ഹാകം അന്തേവാസീ, തുമ്ഹേ മയ്ഹം അനുകമ്പകാ, നാഹം തുമ്ഹേ മുഞ്ചാമീ”തി “ഏവമേതേ ‘സഗാരവോ അയം അമ്ഹേസു സപ്പതിസ്സോ’തി മഞ്ഞിസ്സന്തീ”തി. സാഠേയ്യേന ഹി സമന്നാഗതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ അസന്തഗുണസമ്ഭാവനേന ചിത്താനുരൂപകിരിയാവിഹരതോ “ഏവംചിത്തോ ഏവംകിരിയോ”തി ദുവിഞ്ഞേയ്യത്താ കുച്ഛിം വാ പിട്ഠിം വാ ജാനിതും ന സക്കാ. യതോ സോ -

> “വാമേന സൂകരോ ഹോതി, ദക്ഖിണേന അജാമിഗോ;
> സരേന നേലകോ ഹോതി, വിസാണേന ജരഗ്ഗവോ”തി. (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨൯൩; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൮൯൪; മഹാനി॰ അട്ഠ॰ ൧൬൬) -

ഏവം വുത്തയക്ഖസൂകരസദിസോ ഹോതി. കതപാപപടിച്ഛാദനലക്ഖണാ മായാ, സാ അസ്സ അത്ഥീതി **മായാവീ**.

ഥമ്ഭസമങ്ഗിതായ **ഥദ്ധോ**. വാതഭരിതഭസ്താസദിസഥദ്ധഭാവപഗ്ഗഹിതസിരഅനിവാതവുത്തികാരകരോതി **ഥമ്ഭോ**. യേന സമന്നാഗതോ പുഗ്ഗലോ ഗിലിതനങ്ഗലസദിസോ വിയ അജഗരോ, വാതഭരിതഭസ്താ വിയ ച ഥദ്ധോ ഹുത്വാ ഗരുട്ഠാനിയേ ദിസ്വാ ഓനമിതുമ്പി ന ഇച്ഛതി, പരിയന്തേനേവ ചരതി. അബ്ഭുന്നതിലക്ഖണോ അതിമാനോ, സോ ഏതസ്സ അത്ഥീതി **അതിമാനീ**.

സം അത്തനോ ദിട്ഠിം പരാമസതി സഭാവം അതിക്കമിത്വാ പരതോ ആമസതീതി **സന്ദിട്ഠിപരാമാസീ**. ആധാനം ഗണ്ഹാതീതി **ആധാനഗ്ഗാഹീ**. "ആധാന"ന്തി ദള്ഹം വുച്ചതി, ദള്ഹഗ്ഗാഹീതി അത്ഥോ. യുത്തം കാരണം ദിസ്വാവ ലദ്ധിം പടിനിസ്സജ്ജതീതി പടിനിസ്സഗ്ഗീ, ദുക്ഖേന കിച്ഛേന കസിരേന ബഹുമ്പി കാരണം ദസ്സേത്വാ ന സക്കാ പടിനിസ്സഗ്ഗിം കാതുന്തി **ദുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗീ,** യോ അത്തനോ ദിട്ഠിം "ഇദമേവ സച്ച"ന്തി ദള്ഹം ഗണ്ഹിത്വാ അപി ബുദ്ധാദീഹി കാരണം ദസ്സേത്വാ വുച്ചമാനോ ന പടിനിസ്സജ്ജതി, തസ്സേതം അധിവചനം. താദിസോ ഹി പുഗ്ഗലോ യം യദേവ ധമ്മം വാ അധമ്മം വാ സുണാതി, തം സബ്ബം "ഏവം അമ്ഹാകം ആചരിയേഹി കഥിതം, ഏവം അമ്ഹേഹി സുത"ന്തി കുമ്മോവ അങ്ഗാനി സകേ കപാലേ അന്തോയേവ സമോദഹതി. യഥാ ഹി കച്ഛപോ അത്തനോ പാദാദികേ അങ്ഗേ കേനചി ഘട്ടിതേ സബ്ബാനി അങ്ഗാനി അത്തനോ കപാലേയേവ സമോദഹതി, ന ബഹി നീഹരതി, ഏവമയമ്പി "ന സുന്ദരോ തവ ഗാഹോ, ഛഡ്ഡേഹി ന"ന്തി വുത്തോ തം ന വിസ്സജ്ജേതി, അന്തോയേവ അത്തനോ ഹദയേ ഏവ ഠപേത്വാ വിചരതി. യഥാ കുമ്ഭീലാ ഗഹിതം ന പടിനിസ്സജ്ജന്തി, ഏവം കുമ്ഭീലഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹാതി, ന വിസ്സജ്ജേതി. മക്ഖിപളാസിതാദിയുഗളത്തയേന ദസ്സിതേ മക്ഖപളാസാദയോ ഛ ധമ്മേ വിസും വിസും ഗഹേത്വാ **"ഏകൂനവീസതി ധമ്മാ"**തി വുത്തം. **അനുമാനസുത്തട്ഠകഥായം** (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൮൧) പന മക്ഖപളാസാദയോപി യുഗളവസേന ഏകം കത്വാ "സോളസ ധമ്മാ"തി വുത്തം.

പകാരേഹി ആവഹനം പദക്ഖിണം, തതോ പദക്ഖിണതോ ഗഹണസീലോ പദക്ഖിണഗ്ഗാഹീ, ന പദക്ഖിണഗ്ഗാഹീ **അപ്പദക്ഖിണഗ്ഗാഹീ**. യോ വുച്ചമാനോ "തുമ്ഹേ മം കസ്മാ വദഥ, അഹം അത്തനോ കപ്പിയാകപ്പിയം സാവജ്ജാനവജ്ജം അത്ഥാനത്ഥം ജാനാമീ"തി വദതി, അയം അനുസാസനിം പദക്ഖിണതോ ന ഗണ്ഹാതി, വാമതോവ ഗണ്ഹാതി, തസ്മാ "അപ്പദക്ഖിണഗ്ഗാഹീ"തി വുച്ചതി, തേനാഹ **"യഥാനുസിട്ഠം"**ന്തിആദി.

ഉദ്ദേസേതി പാതിമോക്ഖുദ്ദേസേ. അഥ സബ്ബാനേവ സിക്ഖാപദാനി കഥം പാതിമോക്ഖുദ്ദേസപരിയാപന്നാനീതി ആഹ **"യസ്സ സിയാ ആപത്തി, സോ ആവികരേയ്യാതി ഏവം സങ്ഗഹിതത്താ"**തി. "യസ്സ സിയാ ആപത്തീ"തി ഹി ഇമിനാ സബ്ബാപി ആപത്തിയോ നിദാനുദ്ദേസേ സങ്ഗഹിതായേവ ഹോന്തി. **പഞ്ചഹി സഹധമ്മികേഹി സിക്ഖിതബ്ബത്താ**തി ലബ്ഭമാനവസേന വുത്തം. സഹധമ്മികേന സഹകാരണേനാതിപി അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **"വചനായാ"**തി നിസ്സക്കേ സമ്പദാനവചനന്തി ആഹ **"തതോ മമ വചനതോ"**തി. അങ്ഗാനി ചേത്ഥ പഠമസങ്ഘഭേദസദിസാനി. അയം പന വിസേസോ - യഥാ തത്ഥ ഭേദായ പരക്കമനം, ഏവം ഇധ അവചനീയകരണതാ ദട്ഠബ്ബാ.

ദുബ്ബചസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൩. കുലദൂസകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൩൧. തേരസമേ **കീടാഗിരീ**തി തസ്സ നിഗമസ്സ നാമം. തഞ്ഹി സന്ധായ പരതോ "ന അസ്സജിപുനബ്ബസുകേഹി ഭിക്ഖൂഹി കീടാഗിരിസ്മിം വത്ഥബ്ബ"ന്തി വുത്തം. തേന പന യോഗതോ സോ ജനപദോപി "കീടാഗിരി"ഇച്ചേവ സങ്ഖ്യം ഗതോതി ആഹ **"ഏവംനാമകേ ജനപദേ"**തി. ആവാസേ നിയുത്താ **ആവാസികാ,** നിബദ്ധവാസിനോ. തേ അകതം സേനാസനം കരോന്തി, ജിണ്ണം പടിസങ്ഖരോന്തി, കതേ ഇസ്സരാ ഹോന്തി. തേനാഹ **"സോ യേസം ആയത്തോ...പേ॰... തേ ആവാസികാ"**തി . നിവാസോ നിവാസമത്തം ഏതേസം അത്ഥീതി **നേവാസികാ**തി ആഹ **"യേ പന കേവല"**ന്തിആദി. **തേ**തി അസ്സജിപുനബ്ബസുകാ. **ഛ ജനാ**തി പണ്ഡുകോ ലോഹിതകോ മേത്തിയോ ഭുമ്മജകോ അസ്സജി പുനബ്ബസുകോതി ഇമേ ഛ ജനാ. **സമ്മാ**തി ആലപനവചനമേതം. **ആയമുഖഭൂതാ**തി ആയസ്സ മുഖഭൂതാ. **ധുരട്ഠാനേ**തി സാവത്ഥിയാ അവിദൂരേ ഠാനേ. വസ്സാനേ ഹേമന്തേ ചാതി ദ്വീസു ഉതൂസു വസ്സനതോ **"ദ്വീഹി മേഘേഹീ"**തി വുത്തം. ദിയഡ്ഢഭിക്ഖുസഹസ്സതോ ഗണാചരിയാനം ഛന്നം ജനാനം അധികത്താ **"സമധിക"**ന്തി വുത്തം, സാധികന്തി അത്ഥോ. **മ**-കാരോ പദസന്ധിവസേന ആഗതോ. **അകതവത്ഥു**ന്തി അകതപുബ്ബം അഭിനവവത്ഥും.

കണികാരാദയോ **പുപ്ഫരുക്ഖാ,** ജാതിസുമനാദയോ **പുപ്ഫഗച്ഛാ. കോട്ടന**ന്തി സയം ഛിന്ദനം. **കോട്ടാപന**ന്തി "ഇമം ഛിന്ദ ഭിന്ദാ"തി അഞ്ഞേഹി ഛേദാപനം. **ആളിയാ ബന്ധന**ന്തി യഥാ ഗച്ഛമൂലേ ഉദകം സന്തിട്ഠതി, തഥാ സമന്തതോ ബന്ധനം. **ഉദകസ്സാ**തി അകപ്പിയഉദകസ്സ. **കപ്പിയഉദകസിഞ്ചന**ന്തി ഇമിനാവ സിഞ്ചാപനമ്പി സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. നനു "ഉദകസ്സ സേചനം സേചാപന"ന്തി ഇമിനാവ സാമഞ്ഞതോ കപ്പിയാകപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദിം സക്കാ സങ്ഗഹേതും, തസ്മാ കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദി കസ്മാ വിസും വുത്തന്തി? "ആരാമാദിഅത്ഥം രോപിതേ അകപ്പിയവോഹാരേസുപി കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദി വട്ടതീ"തി വക്ഖമാനത്താ ഇധാപി വിഭാഗം കത്വാ കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനാദി വിസും ദസ്സിതം. **ഹത്ഥമുഖപാദധോവനന്ഹാനോദകസിഞ്ചന**ന്തി ഇമിനാപി പകാരന്തരേന കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനമേവ ദസ്സേതി. "അകപ്പിയവോഹാരോ"തി കോട്ടനഖണനാദിവസേന സയം കരണസ്സപി കഥം സങ്ഗഹോതി? അകപ്പിയന്തി വോഹരീയതീതി അകപ്പിയവോഹാരോതി അകപ്പിയഭൂതം കരണകാരാപനാദി സബ്ബമേവ സങ്ഗഹിതം, ന പന അകപ്പിയവചനമത്തന്തി ദട്ഠബ്ബം. കപ്പിയവോഹാരേപി ഏസേവ നയോ. **സുക്ഖമാതികായ ഉജുകരണ**ന്തി ഇമിനാ പുരാണപണ്ണാദിഹരണമ്പി സങ്ഗഹിതന്തി ദട്ഠബ്ബം. കുദാലാദീനി ഭൂമിയം ഠപേത്വാ ഠാനതോ ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ ഠാനമേവ പാകടതരന്തി **"ഓഭാസോ"**തി വുത്തം.

മഹാപച്ചരിവാദമ്ഹി പതിട്ഠപേതുകാമോ പച്ഛാ വദതി. **വനത്ഥായാ**തി ഇദം കേചി "വതത്ഥായാ"തി പഠന്തി, തേസം വതിഅത്ഥായാതി അത്ഥോ. അകപ്പിയവോഹാരേപി ഏകച്ചം വട്ടതീതി ദസ്സേതും **"ന കേവലഞ്ച സേസ"**ന്തിആദിമാഹ. **യം കിഞ്ചി മാതിക**ന്തി സുക്ഖമാതികം വാ അസുക്ഖമാതികം വാ. **"കപ്പിയഉദകം സിഞ്ചിതു"**ന്തി ഇമിനാ "കപ്പിയഉദകം സിഞ്ചഥാതി വത്തുമ്പി വട്ടതീ"തി ദസ്സേതി. **സയം രോപേതുമ്പി വട്ടതീ**തി ഇമിനാ "രോപേഹീതി വത്തും വട്ടതീ"തിപി സിദ്ധം. **അഞ്ഞത്ഥായ വാ കരോന്തസ്സാ**തി വത്ഥുപൂജാദിഅത്ഥം കരോന്തസ്സ. **കസ്മാ ന അനാപത്തീ**തി വത്ഥുപൂജനത്ഥായ ഗന്ഥനാദീസു കസ്മാ ന അനാപത്തി. **അനാപത്തിയേവാ**തി പടിവചനം ദത്വാ ഇദാനി തമേവ അനാപത്തിഭാവം ദസ്സേതും **"യഥാഹീ"**തിആദി വുത്തം. **തത്ഥാ**തി ആരാമാദിഅത്ഥായ രുക്ഖരോപനേ. **തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായപി അനാപത്തിയേവാ**തി രതനത്തയപൂജനത്ഥായപി കപ്പിയവോഹാരേന പരിയായാദീഹി ച ഗന്ഥാപനേ അനാപത്തിയേവാതി അത്ഥോ.

"തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായാ"തി ഹി സാമഞ്ഞതോ വുത്തേപി "യഥാ ഹി തത്ഥ കപ്പിയവോഹാരേന പരിയായാദീഹി ചാ"തി വുത്തത്താ കപ്പിയവോഹാരാദീഹി ഗന്ഥാപനേ ഏവ അനാപത്തി വിഞ്ഞായതി, ന സയം ഗന്ഥനേ, തേനേവ പരോ സയം ഗന്ഥനമ്പി കസ്മാ ന വട്ടതീതി ചോദേന്തോ **"നനു ചാ"**തിആദിമാഹ. യഥാ ആരാമാദിഅത്ഥം കപ്പിയപഥവിയം സയം രോപേതുമ്പി വട്ടതി, തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായ സയം ഗന്ഥനേപി കസ്മാ ന വട്ടതീതി ചോദകസ്സ അധിപ്പായോ. **വുത്ത**ന്തിആദി ആചരിയസ്സ പരിഹാരോ. അഥ **"ന പന മഹാഅട്ഠകഥായ"**ന്തി കസ്മാ വദതി.

മഹാപച്ചരിആദീസു വുത്തമ്പി ഹി പമാണമേവാതി നായം വിരോധോ, **മഹാഅട്ഠകഥായം** അവുത്തമ്പി തഥേവ വുത്തേന സംസന്ദിത്വാ പമാണമേവാതി പതിട്ഠാപേതും വുത്തത്താ. **തം കഥന്തി** മഞ്ഞേയ്യാസീതി സമ്ബന്ധോ. **മഹാഅട്ഠകഥായഞ്ച** കപ്പിയഉദകസേചനം വുത്തം, തം കഥന്തി ഏത്ഥായമധിപ്പായോ. കിഞ്ചാപി **മഹാഅട്ഠകഥായം** ആരാമാദിഅത്ഥായ കപ്പിയപഥവിയം സയം രോപനം ന വുത്തം, കപ്പിയഉദകസ്സ പന സയം സിഞ്ചനം വുത്തമേവ, തസ്മാ യഥാ ആരാമാദിഅത്ഥായ കപ്പിയഉദകം സയം സിഞ്ചിതുമ്പി വട്ടതി, തഥാ വത്ഥുപൂജനത്ഥായ സയം ഗന്ഥനമ്പി കസ്മാ ന വട്ടതീതി. **തമ്പി ന വിരുജ്ഝതീ**തി യദേതം ആരാമാദിഅത്ഥായ സയം രോപനം കപ്പിയഉദകസിഞ്ചനഞ്ച വുത്തം, തമ്പി ന വിരുജ്ഝതി. കഥം തം ന വിരുജ്ഝതീതി ആഹ **"തത്രഹീ"**തിആദി. **ഏതം വുത്തന്തി** മാലാവച്ഛം രോപേന്തിപി രോപാപേന്തിപി സിഞ്ചന്തിപി സിഞ്ചാപേന്തിപീതി ഏതം വുത്തം. **അഞ്ഞത്ര പന പരിയായോ അത്ഥീ**തി "മാലാവച്ഛം രോപേന്തിപി രോപാപേന്തിപി സിഞ്ചന്തിപി സിഞ്ചാപേന്തിപീ"തി കുലസങ്ഗഹത്ഥായ രോപനസിഞ്ചനം സന്ധായ വുത്തത്താ തതോ അഞ്ഞത്ര ആരാമാദിഅത്ഥായ മാലാവച്ഛരോപനേ പരിയായോ അത്ഥി. **തത്ഥ പരിയായം ഇധ ച പരിയായാഭാവം ഞത്വാതി** തത്ഥ "മാലാവച്ഛം രോപേന്തീ"തിആദീസു "മാലാവച്ഛ"ന്തി വിസേസവചനസബ്ഭാവതോ പരിയായം, ഇധ "ഗന്ഥേന്തീ"തിആദീസു തഥാവിധവിസേസവചനാഭാവതോ പരിയായാഭാവഞ്ച ഞത്വാ.

നനു ച യഥാ "ഗന്ഥേന്തീ"തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ പരിയായോ ന ലബ്ഭതീതി യസ്സ കസ്സചി അത്ഥായ സയം ഗന്ഥനം ന വട്ടതി, ഏവം "ഗന്ഥാപേന്തീ"തി സാമഞ്ഞതോ വുത്തത്താ പരിയായേന ഗന്ഥാപനമ്പി ന വട്ടതീതി ആപജ്ജതി. ഏവഞ്ച സതി പരതോ "ഏവം ജാന, ഏവം കതേ സോഭേയ്യ, യഥാ ഏതാനി പുപ്ഫാനി ന വികിരിയന്തി, തഥാ കരോഹീതിആദിനാ കപ്പിയവചനേന കാരേതും വട്ടതീ"തി ഇദം വിരുജ്ഝതീതി? ന വിരുജ്ഝതി, പരിയായേന ഹി കാരാപനം ഗന്ഥാപനമേവ ന ഹോതി, തസ്മാ യഥാവുത്തനയേന പരിയായതോ കാരാപനം വട്ടതി. **സബ്ബം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി** ഹേട്ഠാ വുത്തം വിനിച്ഛയമേവ സങ്ഖേപതോ നിഗമേതി. **ഹരണാദീസു കസ്മാ അനാപത്തീ**തി വത്ഥുപൂജനത്ഥായ ഹരണാദീസു കസ്മാ അനാപത്തി. **കുലിത്ഥിആദീനം അത്ഥായ ഹരണതോതി** കുലിത്ഥിആദീനം ഹരണസ്സ തത്ഥ വുത്തത്താതി അധിപ്പായോ. തേനേവാഹ **"ഹരണാധികാരേ ഹീ"**തിആദി. **മാലന്തി** പുപ്ഫദാമം. **മഞ്ജരീ വിയാതി** കുസുമമഞ്ജരീ വിയ. **ഹാരസദിസന്തി** മുത്താഹാരസദിസം.

പാചിത്തിയഞ്ചേവ ദുക്കടഞ്ചാതി പഥവീഖണനപച്ചയാ പാചിത്തിയം, കുലസങ്ഗഹപച്ചയാ ദുക്കടം. **അകപ്പിയവോഹാരേനാതി** "ഇദം ഖണ, ഇദം രോപേഹീ"തിആദിഅകപ്പിയവോഹാരേന. **ദുക്കടമേവാതി** കുലസങ്ഗഹപച്ചയാ ദുക്കടം. **ഉഭയത്ഥാതി** കപ്പിയാകപ്പിയപഥവിയം. **സബ്ബത്ഥാതി** കുലസങ്ഗഹപരിഭോഗആരാമാദിഅത്ഥായ രോപിതേ. **ദുക്കടമ്പീതി** ന കേവലം പാചിത്തിയമേവ. **കപ്പിയേനാതി** കപ്പിയേന ഉദകേന. **തേസംയേവ ദ്വിന്നന്തി** കുലദൂസനപരിഭോഗാനം. **ദുക്കടന്തി** കുലസങ്ഗഹത്ഥായ സയം സിഞ്ചനേ കപ്പിയവോഹാരേന അകപ്പിയവോഹാരേന വാ സിഞ്ചാപനേ ച ദുക്കടം, പരിഭോഗത്ഥായ പന സയം സിഞ്ചനേ അകപ്പിയവോഹാരേന സിഞ്ചാപനേ ച ദുക്കടം. **ആപത്തിബഹുലതാ വേദിതബ്ബാതി** ഏത്ഥ സയം സിഞ്ചനേ ധാരാപച്ഛേദഗണനായ ആപത്തിഗണനാ വേദിതബ്ബാ. സിഞ്ചാപനേ പന പുനപ്പുനം ആണാപേന്തസ്സ വാചായ വാചായ ആപത്തി, സകിം ആണത്തസ്സ ബഹൂനം സിഞ്ചനേപി ഏകാവ.

ദുക്കടപാചിത്തിയാനീതി കുലസങ്ഗഹപച്ചയാ ദുക്കടം, ഭൂതഗാമപാതബ്യതായ പാചിത്തിയം. **അഞ്ഞത്ഥാതി** വത്ഥുപൂജാദിഅത്ഥായ ഓചിനനേ. **സകിം ആണത്തോതി** അകപ്പിയവോഹാരേന ആണത്തോ. **പാചിത്തിയമേവാതി** അകപ്പിയവചനേന ആണത്തത്താ പാചിത്തിയം. കപ്പിയവചനേന പന വത്ഥുപൂജാദിഅത്ഥായ ഓചിനാപേന്തസ്സ അനാപത്തിയേവ.

ഗന്ഥനേന നിബ്ബത്തം **ഗന്ഥിമം**. ഏസ നയോ സേസേസുപി. **ന വട്ടതീതി** കുലസങ്ഗഹത്ഥായ വത്ഥുപൂജാദിഅത്ഥായ വാ വുത്തനയേന കരോന്തസ്സ ച കാരാപേന്തസ്സ ച ദുക്കടന്തി അത്ഥോ. **പുരിമനയേനേവാതി** "ഭിക്ഖുസ്സ വാ"തിആദിനാ വുത്തനയേന. ധമ്മാസനവിതാനേ ബദ്ധകണ്ടകേസു പുപ്ഫാനി വിജ്ഝിത്വാ ഠപേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ഉപരൂപരി വിജ്ഝിത്വാ ഛത്തസദിസം കത്വാ ആവുണനതോ **"ഛത്താതിഛത്തം വിയാ"**തി വുത്തം. "കദലിക്ഖന്ധമ്ഹീ"തിആദിനാ വുത്തം സബ്ബമേവ സന്ധായ **"തം അതിഓളാരികമേവാ"**തി വുത്തം, സയം കരോന്തസ്സ അകപ്പിയവചനേനേവ കാരാപേന്തസ്സ ച ദുക്കടമേവാതി അത്ഥോ. **പുപ്ഫവിജ്ഝനത്ഥന്തി** വുത്തത്താ പുപ്ഫാനി വിജ്ഝിതുംയേവ കണ്ടകം ബന്ധിതും ന വട്ടതി, പുപ്ഫദാമാദിബന്ധനത്ഥം പന വട്ടതി. **കണ്ടകമ്പി ബന്ധിതും ന വട്ടതീതി** ച ഇദം അട്ഠകഥാചരിയപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബം. **പവേസേതും ന വട്ടതീതി** വുത്തത്താ പുപ്ഫച്ഛിദ്ദേ അപവേസേത്വാ ഉപരൂപരി ഠപേതും വട്ടതി. ജാലമയം വിതാനം **ജാലവിതാനം**. **നാഗദന്തകമ്പി** സച്ഛിദ്ദകംയേവ ഗഹേതബ്ബം. **പുപ്ഫപടിച്ഛകം** ദണ്ഡാദീഹി കതപുപ്ഫാധാരണം, തമ്പി സച്ഛിദ്ദമേവ ഇധ വുത്തം. **അസോകപിണ്ഡിയാതി** അസോകപുപ്ഫമഞ്ജരികായ. **"ധമ്മരജ്ജു** നാമ ചേതിയം വാ ബോധിം വാ പുപ്ഫപവേസനത്ഥം ആവിജ്ഝിത്വാ ബദ്ധരജ്ജൂ"തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ ച** വുത്തം, തസ്മാ തഥാബദ്ധായ രജ്ജുയാ ചേതിയസ്സ ച അന്തരേ പുപ്ഫാനി പവേസേതും വട്ടതീതി വിഞ്ഞായതി. **ഗണ്ഠിപദേ** പന "ധമ്മരജ്ജുന്തി സിഥിലം വട്ടികം രജ്ജും കത്വാ ബോധിം വാ ചേതിയം വാ പരിക്ഖിപിത്വാ ധമ്മാസനേ വാ ലമ്ബിത്വാ തത്ഥ പുപ്ഫാനി പവേസേന്തീ"തി വുത്തം, തസ്മാ സിഥിലവട്ടികായ രജ്ജുയാ അന്തരേപി പുപ്ഫാനി പവേസേതും വട്ടതീതി വിഞ്ഞായതി, വീമംസിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം. ഉഭയത്ഥാപി പനേത്ഥ നേവത്ഥി വിരോധോതി അമ്ഹാകം ഖന്തി.

മത്ഥകദാമന്തി ധമ്മാസനാദിമത്ഥകേ ലമ്ബകദാമം. **പുപ്ഫേഹി വേഠേന്തീതി** പുപ്ഫദാമേന വേഠേന്തി. **തേസംയേവാതി** ഉപ്പലാദീനംയേവ. **വാകേന വാ ദണ്ഡകേന വാതി** വിസും അച്ഛിന്നേന പുപ്ഫസഹിതേനേവ വാകേന വാ ദണ്ഡകേന വാ. **ഖന്ധേ ഠപിതകാസാവസ്സാതി** ഖന്ധേ ഠപിതസങ്ഘാടിം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി തഥാ ബന്ധിതും സക്കാ ഭവേയ്യ. ഇമിനാവ അഞ്ഞമ്പി താദിസം കാസാവം വാ വത്ഥം വാ വുത്തനയേന ബന്ധിത്വാ തത്ഥ പുപ്ഫാനി പക്ഖിപിതും വട്ടതീതി സിദ്ധം. അംസഭണ്ഡികം പസിബ്ബകേ പക്ഖിത്തസദിസത്താ വേഠിമം നാമ ന ജാതം, തസ്മാ സിഥിലബന്ധസ്സ അന്തരന്തരാ പക്ഖിപിതും വട്ടതീതി വദന്തി.

പുപ്ഫപടേ ച ദട്ഠബ്ബന്തി പുപ്ഫപടം കരോന്തസ്സ ദീഘതോ പുപ്ഫദാമസ്സ ഹരണപച്ചാഹരണവസേന പൂരണം സന്ധായ വുത്തം. തിരിയതോ ഹരണം പന വായിമം നാമ ഹോതി, ന പൂരിമം. **പുരിമട്ഠാനം അതിക്കാമേതീതി** ഏത്ഥ "അഫുസാപേത്വാപി അതിക്കാമേന്തസ്സ ആപത്തിയേവാ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. "പുരിമട്ഠാനം അതിക്കാമേതീ"തി അവിസേസേന വുത്തത്താ തം യുത്തം. കേചി പന "അഞ്ഞമഞ്ഞം അഫുസാപേത്വാ അനേകക്ഖത്തും പരിക്ഖിപിതും വട്ടതീ"തി വദന്തീതി വുത്തം, തത്ഥ കാരണം ന ദിസ്സതി. **ബന്ധിതും വട്ടതീതി** പുപ്ഫരഹിതായ സുത്തകോടിയാ വാകകോടിയാ വാ ബന്ധിതും വട്ടതി. **ഏകവാരം ഹരിത്വാ വാ പരിക്ഖിപിത്വാ വാതി** ഇദം പുബ്ബേ വുത്തചേതിയാദിപരിക്ഖേപം പുപ്ഫപടകരണഞ്ച സന്ധായ വുത്തം, തസ്മാ ചേതിയം വാ ബോധിം വാ

പരിക്ഖിപന്തേന ഏകവാരം പരിക്ഖിപിത്വാ പുരിമട്ഠാനം സമ്പത്തേ അഞ്ഞസ്സ ദാതബ്ബം, തേനപി ഏകവാരം പരിക്ഖിപിത്വാ തഥേവ കാതബ്ബം. പുപ്ഫപടം കരോന്തേന ച ഏകവാരം ഹരിത്വാ അഞ്ഞസ്സ ദാതബ്ബം, തേനപി തഥേവ കാതബ്ബം. സചേപി ദ്വേയേവ ഭിക്ഖൂ ഉഭോസു പസ്സേസു ഠത്വാ പരിയായേന ഹരന്തി, വട്ടതിയേവാതി വദന്തി.

പൂരിതന്തി ദീഘതോ പസാരണവസേന പൂരിതം. **വായിതും ന ലഭതീതി** ദീഘതോ പസാരിതേ തിരിയതോ ഹരണം വായനം നാമ ഹോതീതി ഏകവാരമ്പി പുപ്ഫഗുണം തിരിയതോ ഹരിതും ന വട്ടതി. **പുപ്ഫാനി ഠപേന്തേനാതി** അഗന്ഥിതാനി പാകതികപുപ്ഫാനി ഠപേന്തേന. പുപ്ഫദാമം പന പൂജനത്ഥായ ഭൂമിയം ഠപേന്തേന ഘുസാപേത്വാ വാ അഘുസാപേത്വാ വാ ദിഗുണം കത്വാ ഠപേതും ന വട്ടതീതി വദന്തി. **ഘടികദാമഓലമ്ബകോതി** അന്തേ ഘടികാകാരയുത്തോ യമകദാമഓലമ്ബകോ. ഏകേകം പന ദാമം നിക്ഖന്തസുത്തകോടിയാവ ബന്ധിത്വാ ഓലമ്ബിതും വട്ടതി, പുപ്ഫദാമദ്വയം സങ്ഘടിതുകാമേനപി നിക്ഖന്തസുത്തകോടിയാവ സുത്തകോടിം സങ്ഘടിതും വട്ടതി. **അഡ്ഢചന്ദാകാരേന മാലാഗുണപരിക്ഖേപോതി** അഡ്ഢചന്ദാകാരേന മാലാഗുണസ്സ പുനപ്പുനം ഹരണപച്ചാഹരണവസേന പൂരേത്വാ പരിക്ഖിപനം. തേനേവ തം പൂരിമേ പവിട്ഠം, തസ്മാ ഏതമ്പി അഡ്ഢചന്ദാകാരം പുനപ്പുനം ഹരണപച്ചാഹരണവസേന പൂരിതം ന വട്ടതി. ഏകവാരം പന അഡ്ഢചന്ദാകാരേന മാലാഗുണം ഹരിതും വട്ടതീതി വദന്തി. **പുപ്ഫദാമകരണന്തി** ഏത്ഥ സുത്തകോടിയം ഗഹേത്വാപി ഏകതോ കാതും ന വട്ടതീതി വദന്തി. ഗേണ്ഡുകഖരപത്തദാമാനം പടിക്ഖിത്തത്താ ചേലാദീഹി കതദാമമ്പി ന വട്ടതി അകപ്പിയാനുലോമത്താതി വദന്തി.

"ലാസിയനാടകം നാടേന്തീ"തി വത്വാ തമേവ പരിയായന്തരേന ദസ്സേതും **"രേചകം ദേന്തീ"**തി വുത്തം, അഭിനയം ദസ്സേന്തീതി അത്ഥോ, അത്തനോ അധിപ്പായം പകാസേത്വാ "ഏവം നച്ചിതബ്ബ"ന്തി പഠമം ഉട്ഠഹിത്വാ നച്ചനാകാരം ദസ്സേന്തീതി വുത്തം ഹോതി. കേചി പന "മുഖേ അങ്ഗുലിയോ പക്ഖിപിത്വാ സദ്ദം കരോന്താ ചക്കമിവ അത്താനം ഭമയമാനാ രേചകം ദേന്തി നാമാ"തി വദന്തി. ഏകേകായ പന്തിയാ അട്ഠ അട്ഠ പദാനി അസ്സാതി **അട്ഠപദം.** "അട്ഠാപദ"ന്തിപി പഠന്തി. ദസപദേപി ഏസേവ നയോ. **പദാനീതി** ച സാരിആദീനം പതിട്ഠാനട്ഠാനാനി. **ദസപദം** നാമ ദ്വീഹി പന്തീഹി വീസതിയാ പദേഹി കീളനജൂതം. **ആകാസേയേവ കീളന്തീതി** "അയം സാരീ അസുകപദം മയാ നീതാ, അയം അസുകപദ"ന്തി കേവലം മുഖേനേവ വദന്താ ആകാസേയേവ ജൂതം കീളന്തി. **ജൂതഫലകേതി** ജൂതമണ്ഡലേ. **പാസകകീളായ കീളന്തീതി** പാസകം വുച്ചതി ഛസു പസ്സേസു ഏകേകം യാവ ഛക്കം ദസ്സേത്വാ കതകീളനം, തം വഡ്ഢേത്വാ യഥാലദ്ധഏകകാദിവസേന സാരിയോ അപനേന്താ ഉപനേന്താ ച കീളന്തി. ഘടേന കീളാ **ഘടികാതി** ഏകേ.

മഞ്ജട്ഠിയാ വാതി മഞ്ജട്ഠിരുക്ഖസാരം ഗഹേത്വാ പക്കകസാവം സന്ധായ വദതി. **സലാകഹത്ഥന്തി** താലഹീരാദീനം കലാപസ്സേതം അധിവചനം. ബഹൂസു സലാകാസു വിസേസരഹിതം ഏകം സലാകം ഗഹേത്വാ താസു പക്ഖിപിത്വാ പുന തംയേവ ഉദ്ധരന്താ സലാകഹത്ഥേന കീളന്തീതി കേചി. പണ്ണേന വംസാകാരേന കതാ നാളികാ **പണ്ണനാളികാ.** തേനേവാഹ **"തം ധമന്താ"**തി. പുച്ഛന്തസ്സ മുഖാഗതം അക്ഖരം ഗഹേത്വാ നട്ഠമുട്ഠിലാഭാലാഭാദിജാനനകീളാ **അക്ഖരികാതി**പി വദന്തി. **ഹത്ഥിസ്മിന്തി** നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, ഹത്ഥിനിമിത്തസിപ്പേതി അത്ഥോ. **അസ്സസ്മി**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. "ഉസ്സേളേന്തി അപ്ഫോടേന്തീ"തി ദ്വിന്നം പദാനം അത്ഥോ പാകടോയേവാതി ന വുത്തോ. തത്ഥ **ഉസ്സേളേന്തീതി** മുഖേന ഉസ്സേളനസദ്ദം പമുഞ്ചന്തി, മഹന്തം കത്വാ അബ്യത്തസദ്ദം പവത്തേന്തീതി അത്ഥോ. "അജാനം സഞ്ഞം ദേന്താ അജപാലകാ വിയ മുഖേന വാതം നിച്ഛാരേന്താ സുഖുമം അബ്യത്തനാദം പവത്തേന്തീ"തിപി വദന്തി. **അപ്ഫോടേന്തീതി** ഭുജഹത്ഥസങ്ഘട്ടനസദ്ദം പവത്തേന്തി, വാമഹത്ഥം ഉരേ ഠപേത്വാ ദക്ഖിണേന പാണിനാ തത്ഥ താളനേന സദ്ദം കരോന്തീതി അത്ഥോ. **മുഖഡിണ്ഡിമന്തി** മുഖഭേരിയാ ഏതം അധിവചനം.

൪൩൨. പസാദാവഹേനാതി പസാദജനനകേന. അഭിക്കമനം **അഭിക്കന്തന്തി** ആഹ **"ഗമനേനാ"**തി. പടിക്കമനം **പടിക്കന്തം. നിവത്തനേനാതി** നിവത്തിമത്തം ദസ്സേതി. നിവത്തേത്വാ പന ഗമനം ഗമനമേവ. അഭിമുഖം ലോകിതം ആലോകിതന്തി ആഹ **"പുരതോ ദസ്സനേനാ"**തി. **ഇതോ ചിതോ ച ദസ്സനേനാതി** അനുദിസാപേക്ഖനം ദസ്സേതി. യംദിസാഭിമുഖോ ഗച്ഛതി തിട്ഠതി നിസീദതി, തദഭിമുഖം പേക്ഖനം **ആലോകിതം,** തദനുഗതദിസാലോകനം **"വിലോകിത"**ന്തി ഹി വുച്ചതി. അഞ്ഞാനിപി ഹേട്ഠാ ഉപരി പച്ഛതോ പേക്ഖനവസേന **ഓലോകിതഉല്ലോകിതാപലോകിതാനി** നാമ ഹോന്തി. താനി പന ന സമണസാരുപ്പാനി അപ്പസാദാവഹാനി, തേനേവേത്ഥ ആലോകിതവിലോകിതാനേവ ഗഹിതാനി. **തേസന്തി** സമാസേ ഗുണീഭൂതാനിപി പബ്ബാനി പരാമസതി. "പബ്ബസങ്കോചനേനാ"തി ഹി വുത്തത്താ പബ്ബാനി തത്ഥ ഗുണീഭൂതാനി സങ്കോചനസ്സ പധാനത്താ. **സതിസമ്പജഞ്ഞേഹീതി** സാത്ഥകതാദിപരിഗ്ഗാഹികായ സതിയാ തഥാപവത്തസമ്പജഞ്ഞേന ച സമന്തതോ പകാരേഹി, പകട്ഠം വാ സവിസേസം ജാനാതീതി സമ്പജാനോ, തസ്സ ഭാവോ **സമ്പജഞ്ഞം.** തഥാപവത്തഞാണസ്സേതം അധിവചനം. **അഭിസങ്ഖതത്താതി** സമ്മാ പവത്തിതത്താ. **ഹേട്ഠാഖിത്തചക്ഖൂതി** ഖന്ധം അനാമേത്വാവ അധോഖിത്തചക്ഖു. ഖന്ധം നാമേത്വാ ഹി ഹേട്ഠാവലോകനം ന സമണസാരുപ്പം. "ഓക്ഖിത്തചക്ഖൂ"തി ച ഇമിനാ യുഗമത്തദസ്സിതാ വുത്താ.

ബോന്ദോതി ലോലോ മന്ദധാതുകോതി അത്ഥോ. **ഭകുടിം കത്വാതി** ഭമുകഭേദം കത്വാ. **സാഖല്യേന യുത്താതി** "തത്ഥ കതമം സാഖല്യം? യാ സാ വാചാ നേലാ കണ്ണസുഖാ"തിആദിനാ (ധ॰ സ॰ ൸൩൫) നയേന വുത്തസാഖല്യേന സമന്നാഗതാ, മുദുവചനാതി അത്ഥോ. **നേലാതി** ഏലം വുച്ചതി ദോസോ, നാസ്സാ ഏലന്തി നേലാ, നിദ്ദോസാതി അത്ഥോ. **കണ്ണസുഖാതി** ബ്യഞ്ജനമധുരതായ കണ്ണാനം സുഖാ, സൂചിനാ വിജ്ഝനം വിയ കണ്ണസൂലം ന ജനേതി. **ദാനനിബദ്ധാനീതി** നിബദ്ധദാനാനി.

"സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനേ ആമന്തേസീ"തി വത്വാ "ഗച്ഛഥ തുമ്ഹേ സാരിപുത്താ"തി വചനതോ "സാരിപുത്താ"തി ഇദം ഏകസേസനയേന വുത്തന്തി അയമത്ഥോ പാകടോയേവാതി ന വുത്തോ. "സാരിപുത്താ"തി ഹി ഇദം ഏകസേസനയേന വുത്തം വിരൂപേകസേസസ്സപി ഇച്ഛിതത്താ, തേനേവേത്ഥ ബഹുവചനനിദ്ദേസോ കതോതി. **സദ്ധസ്സ പസന്നസ്സാതി** രതനത്തയസ്സ സദ്ധായ സമന്നാഗതസ്സ തതോയേവ ച പസന്നസ്സ, കമ്മഫലസദ്ധായ വാ സമന്നാഗതത്താ സദ്ധസ്സ രതനത്തയപ്പസാദബഹുലതായ പസന്നസ്സ.

൪൩൩. ആപത്തിം രോപേതബ്ബാതി കുലദൂസകകമ്മേന ആപന്നാപത്തിം രോപേതബ്ബാ. **തസ്മിം വിഹാരേതി** ബഹിഗാമേ വിഹാരം സന്ധായ വുത്തം. അന്തോഗാമേ വിഹാരോ പന **"തസ്മിം ഗാമേ ന വസിതബ്ബ"**ന്തി ഇമിനാവ സങ്ഗഹിതോ ഗാമഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതത്താ. "തസ്മിം വിഹാരേ"തി വചനതോ തസ്സ ഗാമസ്സ സാമന്താ അഞ്ഞസ്മിം വിഹാരേ വസിതും വട്ടതി. **സാമന്തഗാമേ പിണ്ഡായ ന ചരിതബ്ബന്തി** തസ്മിം വിഹാരേ വാസസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ യദി തത്ഥ വസതി, തേന സാമന്തഗാമേപി പിണ്ഡായ ന ചരിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **തസ്മിം ഗാമേ പിണ്ഡായ ന ചരിതബ്ബന്തി**

യസ്മിം ഗാമേ കുലദൂസകകമ്മം കതം, തസ്മിം ഗാമേ ന ചരിതബ്ബം. യസ്മിഞ്ഹി ഗാമേ വാ നിഗമേ വാ കുലദൂസകകമ്മം കതം, യസ്മിഞ്ച വിഹാരേ വസതി, നേവ തസ്മിം ഗാമേ വാ നിഗമേ വാ ചരിതും ലബ്ഭതി, ന വിഹാരേ വസിതും. സാമന്തവിഹാരേ വസന്തേന പന സാമന്തഗാമേ ചരിതും വട്ടതി തത്ഥ വാസസ്സ അപ്പടിക്ഖിത്തത്താ.

൪൩൭. **അട്ഠാരസ വത്താനീ**തി "ന ഉപസമ്പാദേതബ്ബം, ന നിസ്സയോ ദാതബ്ബോ, ന സാമണേരോ ഉപട്ഠാപേതബ്ബോ, ന ഭിക്ഖുനോവാദകസമ്മുതി സാദിതബ്ബാ, സമ്മതേന ഭിക്ഖുനിയോ ന ഓവദിതബ്ബാ, യായ ആപത്തിയാ സങ്ഘേന പബ്ബാജനീയകമ്മം കതം ഹോതി, ന സാ ആപത്തി ആപജ്ജിതബ്ബാ അഞ്ഞാ വാ താദിസികാ തതോ വാ പാപിട്ഠതരാ, കമ്മം ന ഗരഹിതബ്ബം, കമ്മികാ ന ഗരഹിതബ്ബാ, ന പകതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഉപോസഥോ ഠപേതബ്ബോ, ന പവാരണാ ഠപേതബ്ബാ, ന സവചനീയം കാതബ്ബം, ന അനുവാദോ ഠപേതബ്ബോ, ന ഓകാസോ കാരേതബ്ബോ, ന ചോദേതബ്ബോ, ന സാരേതബ്ബോ, ന ഭിക്ഖൂഹി സമ്പയോജേതബ്ബ"ന്തി ഏവമാഗതാനി അട്ഠാരസ വത്താനി.

അസ്സജിപുനബ്ബസുകപ്പധാനാ **അസ്സജിപുനബ്ബസുകാ**തി വുത്താ സഹചരണഞായേന. **അനുലോമപടിപദം അപ്പടിപജ്ജനതായാ**തി യഥാപഞ്ഞത്തസമ്മാവത്തസങ്ഖാതം അനുലോമപടിപദം അപ്പടിപജ്ജനതായ, യേന വത്തേന ചിണ്ണേന സങ്ഘോ അനുലോമികോ ഹോതി, തസ്മിം അവത്തനതോതി വുത്തം ഹോതി. **ന പന്നലോമാ ഹോന്തീ**തി പതിതലോമാ ന ഹോന്തി, അനുകൂലവുത്തിനോ ന ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **നിത്ഥരണമഗ്ഗം ന പടിപജ്ജന്തീ**തി അനുലോമവത്തസങ്ഖാതം നിത്ഥരണൂപായം ന പടിപജ്ജന്തി, യേന വത്തേന ചിണ്ണേന സാപത്തികഭാവതോ നിത്തിണ്ണാ ഹോന്തി, തസ്മിം നിത്ഥരണകവത്തസ്മിം ന വത്തന്തി, ആപത്തിവുട്ഠാനത്ഥം തുരിതതുരിതാ ഛന്ദജാതാ ന ഹോന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹീ**തി ജാതിനാമഗോത്തകമ്മസിപ്പആബാധലിങ്ഗകിലേസആപത്തിഹീനസങ്ഖാതേഹിദസഹി അക്കോസകാരണേഹി. **ഛന്ദഗാമിതാ പാപേന്തീ**തിആദീസു **യ**-കാരോ "സയം അഭിഞ്ഞാ"തിആദീസു വിയ ലുത്തനിദ്ദിട്ഠോതി ആഹ **"ഛന്ദഗാമിതായപി പാപേന്തീ"**തിആദി. **തേസ**ന്തി അസ്സജിപുനബ്ബസുകാനം ഗണപാമോക്ഖാനം.

൪൩൮-൪൩൯. നിഗമസ്സ അപാകടത്താ തം ദസ്സേതും **"തത്ഥാ"**തിആദിമാഹ. **പരസന്തകം ദേതി, ദുക്കടമേവാ**തി വിസ്സാസഗ്ഗാഹേന പരസന്തകം ഗഹേത്വാ ദേന്തം സന്ധായ വുത്തം. **തഞ്ച ഖോ വത്ഥുപൂജനത്ഥായാ**തി മാതാപിതൂനമ്പി ദേന്തേന വത്ഥുപൂജനത്ഥായ ഏവ ദാതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. **"മണ്ഡനത്ഥായ പന സിവലിങ്ഗാദിപൂജനത്ഥായാ**തി ഏത്തകമേവ വുത്തത്താ ഇമം വിക്കിണിത്വാ ജീവികമ്പി കപ്പേസ്സന്തീതി മാതുആദീനം ദാതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. **കസ്സചിപീ**തി ഞാതകസ്സ അഞ്ഞാതകസ്സ വാ കസ്സചിപി. **ഞാതിസാമണേരേഹേവാ**തി അനുച്ഛവികത്താ വുത്തം. **സമ്പത്താനം സാമണേരാനം ഉപഡ്ഢഭാഗം ദാതും വട്ടതീ**തി സങ്ഘികസ്സ ലാഭസ്സ ഉപചാരസീമഗതാനം സാമണേരാനമ്പി സന്തകത്താ തേസമ്പി ഉപഡ്ഢഭാഗോ ലബ്ഭതേവാതി കത്വാ വുത്തം. **ചൂളക**ന്തി ഉപഡ്ഢഭാഗതോപി ഉപഡ്ഢം. ചതുത്ഥഭാഗസ്സേതം അധിവചനം.

"സാമണേരാ…പേ॰… ഠപേന്തീ"തി ഇദം വസ്സഗ്ഗേന അഭാജിയം സന്ധായ വുത്തം. **തത്ഥ തത്ഥാ**തി മഗ്ഗേ വാ ചേതിയങ്ഗണേ വാ. **ദാപേതും ന ലഭന്തീ**തി സാമണേരേഹി ദാപേതും അനനുച്ഛവികത്താ വുത്തം. ന ഹി തം പുപ്ഫദാനം നാമ സിയാ. യദി ഹി തഥാ ആഗതാനം തേസം ദാനം പുപ്ഫദാനം ഭവേയ്യ, സാമണേരേഹിപി ദാതും ന ലബ്ഭേയ്യ. **സയമേവാ**തി സാമണേരാ സയമേവ. **യാഗുഭത്താദീനി ആദായാ**തി ഇദം ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ യാഗുഭത്താദിസമ്പാദനം സന്ധായ വുത്തത്താ "ന വട്ടതീ"തി അവിസേസേന വുത്തം.

വുത്തനയേനേവാതി മാതാപിതൂനം താവ ഹരിത്വാപി ഹരാപേത്വാപി പക്കോസിത്വാപി പക്കോസാപേത്വാപി ദാതും വട്ടതി, സേസഞാതകാനം പക്കോസാപേത്വാവ. മാതാപിതൂനഞ്ച ഹരാപേന്തേന ഞാതിസാമണേരേഹേവ ഹരാപേതബ്ബം, ഇതരേ പന യദി സയമേവ ഇച്ഛന്തി, വട്ടതീതി ഇമം പുപ്ഫേ വുത്തനയം ഫലേപി അതിദിസതി, തസ്മാ ഫലമ്പി മാതാപിതൂനം ഹരണഹരാപനാദിനാ ദാതും വട്ടതി, സേസഞാതീനം പക്കോസാപേത്വാവ. ഇദാനി "യോ ഹരിത്വാ വാ ഹരാപേത്വാ വാ…പേ॰… ഇസ്സരവതായ ദദതോ ഥുല്ലച്ചയ"ന്തി ഇമം പുപ്ഫേ വുത്തനയം ഫലേപി സങ്ഖിപിത്വാ ദസ്സേന്തോ **"കുലസങ്ഗഹത്ഥായ പനാ"**തിആദിമാഹ. **ഖീണപരിബ്ബയാന**ന്തി ആഗന്തുകേ സന്ധായ വുത്തം. **ഫലപരിച്ഛേദേന വാ**തി "ഏത്തകാനി ഫലാനി ദാതബ്ബാനീ"തി ഏവം ഫലപരിച്ഛേദേന വാ. **രുക്ഖപരിച്ഛേദേന വാ**തി "ഇമേഹി രുക്ഖേഹി ദാതബ്ബാനീ"തി ഏവം രുക്ഖപരിച്ഛേദേന വാ. പരിച്ഛിന്നേസുപി രുക്ഖേസു "ഇധ ഫലാനി സുന്ദരാനി, ഇതോ ഗണ്ഹഥാ"തി വദന്തേന കുലസങ്ഗഹോ കതോ നാമ ഹോതീതി ആഹ **"ഏവം പന ന വത്തബ്ബ"**ന്തി.

രുക്ഖച്ഛല്ലീതി രുക്ഖത്തചോ. തേസം തേസം ഗിഹീനം ഗാമന്തരദേസന്തരാദീസു സാസനപടിസാസനഹരണം **ജങ്ഘപേസനികം**. തേനാഹ "ഗിഹീനം ദൂതേയ്യം സാസനഹരണകമ്മ"ന്തി. ദൂതസ്സ കമ്മം **ദൂതേയ്യം**. **പഠമം സാസനം അഗ്ഗഹേത്വാപി…പേ॰… പദേ പദേ ദുക്കട**ന്തി ഇദം തസ്സ സാസനം ആരോചേസ്സാമീതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ഗമനം സന്ധായ വുത്തം, തസ്സ പന സാസനം പടിക്ഖിപിത്വാ സയമേവ കാരുഞ്ഞേ ഠിതോ ഗന്ത്വാ അത്തനോ പതിരൂപം സാസനം ആരോചേതി, അനാപത്തി. **പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാര**ന്തി "മമ വചനേന ഭഗവതോ പാദേ വന്ദഥാ"തിആദിനാ വുത്തപ്പകാരം സിക്ഖാപദേ പഠമം വുത്തം. **പക്കമതായസ്മാ**തി ഇദം പബ്ബാജനീയകമ്മവസേന വുത്തം. പുന **പക്കമതായസ്മാ**തി ഇദം പന പബ്ബാജനീയകമ്മകതസ്സ വത്തവസേന വുത്തം. **പഠമസങ്ഘഭേദസദിസാനേവാ**തി ഏത്ഥ അങ്ഗേസുപി യഥാ തത്ഥ പരക്കമനം, ഏവം ഇധ ഛന്ദാദീഹി പാപനം ദട്ഠബ്ബം. സേസം താദിസമേവാതി.

കുലദൂസകസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിഗമനവണ്ണനാ

൪൪൨. പഠമം ആപത്തി ആപജ്ജനം ഏതേസന്തി **പഠമാപത്തികാ**. **തത്തകാനി അഹാനീ**തി പടിച്ഛാദിതദിവസതോ പട്ഠായ യാവ ആരോചിതദിവസോ, താവ ദിവസപക്ഖമാസസംവച്ഛരവസേന യത്തകോ കാലോ അതിക്കന്തോ, തത്തകം കാലന്തി അത്ഥോ. **അകാമേന അവസേനാ**തി ഏത്ഥ അപ്പടികമ്മകതായ ആപത്തിയാ സഗ്ഗമോക്ഖാവരണഭാവതോ അനിച്ഛന്തേനപി പരിവസിതബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **അവ്ഹാതബ്ബോ**തി അബ്ഭാനകമ്മവസേന പക്കോസിതബ്ബോ. **തേ ച ഭിക്ഖൂ ഗാരയ്ഹാ**തി ഏത്ഥ യേ ഊനഭാവം ഞത്വാ അബ്ഭേന്തി, തേ ഭിക്ഖൂ ച ഗരഹിതബ്ബാ സാതിസാരാ സദോസാ, ദുക്കടം ആപജ്ജന്തീതി അയമത്ഥോ പാകടോയേവാതി ന വുത്തോ. **സാമീചീ**തി വത്തം.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

തേരസകവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. അനിയതകണ്ഡം

൧. പഠമഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൪൩. പുത്തസദ്ദേന സാമഞ്ഞനിദ്ദേസതോ ഏകസേസനയേന വാ പുത്തീപി ഗഹിതാതി ആഹ **“ബഹൂ ധീതരോ ചാ”**തി. **ദാനപ്പദാനേസൂ**തി ഖുദ്ദകേസു ചേവ മഹന്തേസു ച ദാനേസു. ഛണം നാമ അത്തനോ ഗേഹേ കത്തബ്ബമങ്ഗലന്തി ആഹ **“ആവാഹവിവാഹമങ്ഗലാദീസൂ”**തി. ഏത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന ഫഗ്ഗുണമാസാദീസു ഉത്തരഫഗ്ഗുണാദിഅഭിലക്ഖിതദിവസേസു സപരിജനാനം മനുസ്സാനം മങ്ഗലകരണമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. **അന്തരുസ്സവേസൂ**തി മഹുസ്സവസ്സ അന്തരന്തരാ പവത്തിതഉസ്സവേസു. **ആസാള്ഹീപവാരണനക്ഖത്താദീസൂ**തി ഏത്ഥ നക്ഖത്തസദ്ദോ പച്ചേകം യോജേതബ്ബോ. തത്ഥ **ആസാള്ഹീനക്ഖത്ത**ന്തി വസ്സൂപഗമനപൂജാദിവസം സന്ധായ വുത്തം, **പവാരണനക്ഖത്ത**ന്തി പവാരണപൂജാദിവസം സന്ധായ. **ആദി**-സദ്ദേന യസ്മിം നക്ഖത്തേ ഗാമനിഗമവാസിനോ തയോ സത്ത വാ ദിവസേ നക്ഖത്തഘോസനം കത്വാ യഥാവിഭവം അലങ്കതപടിയത്താ ഭോഗേ പരിഭുഞ്ജന്താ നക്ഖത്തകീളം കീളന്തി, തമ്പി സങ്ഗണ്ഹാതി. **ഇമേപി ദാരകാ**തി അത്തനോ ദാരകേ സന്ധായ വദന്തി. **തദനന്തര**ന്തി ഭിക്ഖൂനം ഭോജനാനന്തരം.

൪൪൪-൪൪൫. **തം കമ്മ**ന്തി തം അജ്ഝാചാരകമ്മം. **ഭിക്ഖു നിസിന്നേ**തി ഏത്ഥ **ഭിക്ഖൂ**തി ഭുമ്മത്ഥേ പച്ചത്തവചനം, ഭുമ്മവചനസ്സ വാ ലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോതി ആഹ **“ഭിക്ഖുമ്ഹി നിസിന്നേ”**തി. പാളിയം ‘‘സോതസ്സ രഹോ’’തി ഇദം അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം, ‘‘പടിച്ഛന്നേ ആസനേ’’തി പന വചനതോ ‘‘സക്കാ ഹോതി മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിതു’’ന്തി ച വുത്തത്താ ചക്ഖുസ്സ രഹോ ഇധാധിപ്പേതോതി ദസ്സേതും **“കിഞ്ചാപീ”**തിആദി വുത്തം. **പരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ**തി രഹോ നിസജ്ജാപത്തിയാ പരിച്ഛേദോ വവത്ഥാനം വേദിതബ്ബം. ഇദാനി ചക്ഖുസ്സ രഹേനേവ ആപത്തിം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ദസ്സേന്തോ **“സചേപി ഹീ”**തിആദിമാഹ. **പിഹിതകവാടസ്സാ**തി ഇമിനാ പടിച്ഛന്നഭാവതോ ചക്ഖുസ്സ രഹോസബ്ഭാവം ദസ്സേതി. **അപിഹിതകവാടസ്സാ**തി ഇമിനാ അപ്പടിച്ഛന്നഭാവം ദസ്സേതി. അപ്പടിച്ഛന്നേ ച ദുതിയസിക്ഖാപദേ ആഗതനയേന സോതസ്സ രഹവസേനപി പരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോതി ആഹ **“അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേപി ഓകാസേ”**തി . ‘‘അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ’’തി ഹി ഇദം സോതസ്സ രഹാഭാവം സന്ധായ വുത്തം. യദി ഹി ചക്ഖുസ്സേവ രഹാഭാവം സന്ധായ വദേയ്യ , ‘‘അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ’’തി ന വദേയ്യ അപ്പടിച്ഛന്നേ തതോ ദൂരതരേ നിസിന്നേപി ചക്ഖുസ്സ രഹാസമ്ഭവതോ. യസ്മാ നിസീദിത്വാ നിദ്ദായന്തോ കപിമിദ്ധപരേതോ കഞ്ചി കാലം ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേതി, കഞ്ചി കാലം നിമീലേതി, ന ച മഹാനിദ്ദം ഓക്കമതി, തസ്മാ ‘‘നിദ്ദായന്തോപി അനാപത്തിം കരോതീ’’തി വുത്തം. നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോ പന താദിസോ ന ഹോതീതി ആഹ **“നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോ ന കരോതീ”**തി, അനാപത്തിം ന കരോതീതി അത്ഥോ.

പടിലദ്ധസോതാപത്തിഫലാതി അന്തിമപരിച്ഛേദതോ അരിയസാവികം ദസ്സേതി. **പടിവിദ്ധചതുസച്ചാ**തി സോതാപത്തിമഗ്ഗേന പടിവിദ്ധചതുസച്ചാ. **തിണ്ണം ധമ്മാനം അഞ്ഞതരേന കാരേതബ്ബോ**തി നിസജ്ജം പടിജാനമാനസ്സ തിണ്ണം ധമ്മാനം അഞ്ഞതരസമായോഗോ ഹോതിയേവാതി വുത്തം. പാരാജികേന പന

സങ്ഘാദിസേസേന ച പാചിത്തിയേന ച തേനാകാരേന നിസജ്ജം പടിജാനമാനോവ കാരേതബ്ബോ. **ന അപ്പടിജാനമാനോ**തി അലജ്ജീപി അപ്പടിജാനമാനോ ആപത്തിയാ ന കാരേതബ്ബോതി അവിസേസേന വുത്തം. സോ ഹി യാവ ന പടിജാനാതി, താവ നേവ സുദ്ധോ, ന അസുദ്ധോതി വാ വത്തബ്ബോ, വത്താനുസന്ധിനാ പന കാരേതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

> ''പടിഞ്ഞാ ലജ്ജീസു കതാ, അലജ്ജീസു ഏവം ന വിജ്ജതി;
> ബഹുമ്പി അലജ്ജീ ഭാസേയ്യ, വത്താനുസന്ധിതേന കാരയേ''തി. (പരി॰ ൩൫൯);

യേന വാ സാ സദ്ധേയ്യവചസാ ഉപാസികാ വദേയ്യ, തേന സോ ഭിക്ഖു കാരേതബ്ബോതി ഏത്ഥ ''പടിജാനമാനോ''തി അവുത്തേപി അധികാരത്താ **''പടിജാനമാനോവ തേന സോ ഭിക്ഖു കാരേതബ്ബോ''**തി വുത്തം. തഥാരൂപായ ഉപാസികായ വചനേന അഞ്ഞഥത്താഭാവതോ **ദിട്ഠം നാമ തഥാപി ഹോതി, അഞ്ഞഥാപി ഹോതീ**തി ദസ്സനേന അഞ്ഞഥത്തസമ്ഭവം ദസ്സേതി. **ഏവം മഹിദ്ധികാ നാമ...പേ॰... വദാപേഥാ**തി ഇദം ''ഏവം മഹിദ്ധികാപി തുമ്ഹേ ഏവരൂപേ ആസങ്കനീയേ ഠാനേ കസ്മാ അനുപപരിക്ഖിത്വാ നിസിന്നഥ, തുമ്ഹാദിസേഹി നാമ അന്തരഘരേ നിസീദന്തേഹി ഉപപരിക്ഖിത്വാ പതിരൂപേ ഠാനേ നിസീദിതബ്ബ''ന്തി ഥേരം ഓവദന്തോ ആഹ, ന പന അസദ്ദഹന്തോ. ഥേരോ അത്തനോ അനുപപരിക്ഖിത്വാ അനിസിന്നഭാവം ദസ്സേന്തോ **''അന്തരഘരസ്സേവേസോ ആവുസോ ദോസോ''**തി ആഹ. **ഏവമകാസി**ന്തി അത്തനോ നിഗൂഹിതബ്ബമ്പി ഗുണം പകാസേന്തോ ഏവം വിയ ഇദ്ധിപാടിഹാരിയം അകാസിം. **രക്ഖേയ്യാസി**മന്തി ''മാ മം അഞ്ഞേപി ഏവം ജാനന്തൂ''തി അത്തനോ ഗുണം അജാനാപേതുകാമോ വദതി.

൪൪൪-൪൪൫. മാതുഗാമസ്സ മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവന്തോതി ഏത്ഥ ''മഗ്ഗേ''തി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോതി ആഹ **''മാതുഗാമസ്സ മഗ്ഗേ''**തി. രഹോ നിസജ്ജസ്സാദസ്സ അസതിപി മേഥുനരാഗഭാവേ തപ്പടിബദ്ധകിലേസത്താ വുത്തം **''മേഥുനധമ്മസന്നിസ്സിതകിലേസോ വുച്ചതീ''**തി, തേനേവ **സന്നിസ്സിത**ഗ്ഗഹണം കതം. തം സന്ധായ അഗതേപി അസുദ്ധചിത്തേന ഗതത്താ **''അസ്സാദേ ഉപ്പന്നേ പാചിത്തിയ''**ന്തി വുത്തം. **രഹസ്സാദോ ഉപ്പജ്ജതി അനാപത്തീ**തി സുദ്ധചിത്തേന ഗന്ത്വാ നിസിന്നത്താ ചിത്തുപ്പാദമത്തേനേത്ഥ ആപത്തി ന ഹോതീതി വുത്തം. **അയം ധമ്മോ അനിയതോ**തി ഏത്ഥ തിണ്ണം ആപത്തീനം യം ആപത്തിം വാ വത്ഥും വാ പടിജാനാതി, തസ്സ വസേന കാരേതബ്ബതായ അനിയതോതി അയമത്ഥോ പാകടോയേവാതി ന വുത്തോ. യം ആപത്തിം പടിജാനാതി, തസ്സാ വസേനേത്ഥ അങ്ഗഭേദോ വേദിതബ്ബോ.

പഠമഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ദുതിയഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൫൩. ''ഏകോ''തി വുത്തത്താ ''നിസജ്ജം കപ്പേതും പടിക്ഖിത്ത''ന്തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ ന ഘടതീതി ആഹ **''യം ഏകോ...പേ॰... സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ''**തി. **ഏതം പച്ചത്തവചന**ന്തി ''ഏകോ''തി ഇദം പച്ചത്തവചനം.

ർതേ. ബഹി പരിക്ഖിത്തന്തി ബഹി പാകാരാദിനാ പരിക്ഖിത്തം. **പരിവേണങ്ഗണ**ന്തി പരിവേണമാളകം സന്ധായ വുത്തം. **ഇത്ഥീപി പുരിസോപീ**തി എത്ഥ പഠമേ കസ്മാ ഇത്ഥിസതമ്പി അനാപത്തിം ന കരോതി, ഇധ ഏകാപി കസ്മാ അനാപത്തിം കരോതീതി? വുച്ചതേ - പഠമസിക്ഖാപദം "സക്കാ ഹോതി മേഥുനം ധമ്മം പടിസേവിതു"ന്തി വുത്തത്താ മേഥുനധമ്മവസേന ആഗതം, ന ച മേഥുനസ്സ മാതുഗാമോ ദുതിയോ ഹോതി. ഇത്ഥിയോ ഹി അഞ്ഞമഞ്ഞിസ്സാ വജ്ജം പടിച്ഛാദേന്തി, തേനേവ വേസാലിയം മഹാവനേ ദ്വാരം വിവരിത്വാ നിപന്നേ ഭിക്ഖുമ്ഹി സമ്ബഹുലാ ഇത്ഥിയോ യാവദത്ഥം കത്വാ പക്കമിംസു, തസ്മാ തത്ഥ "ഇത്ഥിസതമ്പി അനാപത്തിം ന കരോതീ"തി വുത്തം. ഇദം പന സിക്ഖാപദം ദുട്ഠുല്ലവാചാവസേന ആഗതം "അലഞ്ച ഖോ ഹോതി മാതുഗാമം ദുട്ഠുല്ലാഹി വാചാഹി ഓഭാസിതു"ന്തി വുത്തത്താ. ദുട്ഠുല്ലവാചഞ്ച സുത്വാ മാതുഗാമോപി ന പടിച്ഛാദേതി. തേനേവ **ദുട്ഠുല്ലവാചാസിക്ഖാപദേ** യാ താ ഇത്ഥിയോ ഹിരിമനാ, താ നിക്ഖമിത്വാ ഭിക്ഖൂ ഉജ്ഝാപേസും, തസ്മാ ഇധ "ഇത്ഥീപി അനാപത്തിം കരോതീ"തി വുത്തം. ഇധ അപ്പടിച്ഛന്നത്താ ഇത്ഥീപി അനാപത്തിം കരോതി, തത്ഥ പടിച്ഛന്നത്താ ഇത്ഥിസതമ്പി അനാപത്തിം ന കരോതീതി ച വദന്തി.

കായസംസഗ്ഗവസേന **അനന്ധോ** വുത്തോ, ദുട്ഠുല്ലവാചാവസേന **അബധിരോ**. **അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ ഓകാസേ**തി സോതസ്സ രഹാഭാവോ വുത്തോ, എതേന "സോതസ്സ രഹോ ദ്വാദസഹത്ഥേന പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബോ"തി ദസ്സേതി . തസ്മാ ദ്വാദസഹത്ഥതോ ബഹി നിസിന്നോ അനാപത്തിം ന കരോതി സതിപി ചക്ഖുസ്സ രഹാഭാവേ സോതസ്സ രഹസബ്ഭാവതോ. ഇമസ്മിഞ്ഹി സിക്ഖാപദേ അപ്പടിച്ഛന്നത്താ സോതസ്സ രഹോയേവ അധിപ്പേതോ. പാളിയം പന "ചക്ഖുസ്സ രഹോ"തി അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം. **കേനചി** പന "ദ്വേപി രഹാ ഇധ അധിപ്പേതാ"തി വുത്തം, തം ന ഗഹേതബ്ബം. ന ഹി അപ്പടിച്ഛന്നേ ഓകാസേ ചക്ഖുസ്സ രഹോ സമ്ഭവതി ദ്വാദസഹത്ഥതോ ബഹി ദസ്സനവിസയേ ദൂരതരേ നിസിന്നസ്സപി ദട്ഠും സക്കുണേയ്യഭാവതോ. **നിദ്ദായന്തോപീ**തി ഇമിനാ "നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോപി ഗഹിതോയേവാ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. "നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തേപി സതിപി ചക്ഖുസ്സ രഹേ അബധിരത്താ സോതസ്സ രഹോ നത്ഥീ"തി **ഗണ്ഠിപദകാരാനം** അധിപ്പായോ. യഥാ പന നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോ അന്ധോ വിയ കിഞ്ചി ന പസ്സതീതി ചക്ഖുസ്സ രഹോ സമ്ഭവതി, തഥാ ബധിരോ വിയ കിഞ്ചി സദ്ദം ന സുണാതീതി സോതസ്സ രഹോപി സമ്ഭവതീതി സക്കാ വത്തും. അട്ഠകഥായഞ്ച **ഠിതോ വാ നിസിന്നോ വാതി എത്തകമേവ വുത്തം, പഠമസിക്ഖാപദേ** വിയ "നിപജ്ജിത്വാ നിദ്ദായന്തോപി അനാപത്തിം ന കരോതീ"തി ഇദം പന ന വുത്തം, തസ്മാ വീമംസിത്വാ യഥാ ന വിരുജ്ഝതി, തഥാ ഗഹേതബ്ബം.

സോതസ്സ രഹസ്സേവ ഇധാധിപ്പേതത്താ **"ബധിരോ പന ചക്ഖുമാപീ"**തി വുത്തം. അന്ധസ്സ അപ്പടിച്ഛന്നമ്പി പടിച്ഛന്നപക്ഖം ഭജതീതി പഠമസിക്ഖാപദസ്സ വിസയത്താ വുത്തം **"അന്ധോ വാ അബധിരോപി ന കരോതീ"**തി. യഥേവ ഹി തത്ഥ അപിഹിതകവാടസ്സ ഗബ്ഭസ്സ അന്തോ സമീപേപി ഠിതോ അന്ധോ അനാപത്തിം ന കരോതി, എവമയമ്പീതി ദട്ഠബ്ബം. **ഉഭയത്ഥാപീ**തി ദ്വീസുപി അനിയതേസു. യസ്മാ ദ്വീഹി സിക്ഖാപദേഹി ഉദായിത്ഥേരം ആരബ്ഭ വിസും പഞ്ഞത്താ കാചി ആപത്തി നാമ നത്ഥി, തസ്മാ തസ്സ തസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ ആദികമ്മികേ സന്ധായ ആദികമ്മികാനം അനാപത്തി വുത്താ.

ഉപനന്ദത്ഥേരാദയോ ഹി രഹോ നിസജ്ജാദീനം ആദികമ്മികാ. ഭഗവതാ പന പഠമം പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനിയേവ ഗഹേത്വാ ഉപനന്ദവത്ഥുസ്മിം അനിയതക്കമോ ദസ്സിതോ. യദി ഇമേഹി സിക്ഖാപദേഹി വിസും പഞ്ഞത്താ ആപത്തി നാമ നത്ഥി, അഥ കസ്മാ ഭഗവതാ അനിയതദ്വയം പഞ്ഞത്തന്തി? ഏവരൂപായപി ഉപാസികായ വുച്ചമാനോ പടിജാനമാനോയേവ ആപത്തിയാ കാരേതബ്ബോ, ന അപ്പടിജാനമാനോതി ദസ്സേന്തേന ഭഗവതാ യായ കായചി ആപത്തിയാ യേന കേനചി ചോദിതേ പടിഞ്ഞാതകരണംയേവ ദള്ഹം കത്വാ വിനയവിനിച്ഛയലക്ഖണം ഠപിതം. അഥ ഭിക്ഖുനീനം അനിയതം കസ്മാ ന വുത്തന്തി? ഇദമേവ ലക്ഖണം സബ്ബത്ഥ അനുഗതന്തി ന വുത്തം.

ദുതിയഅനിയതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

അനിയതവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. നിസ്സഗ്ഗിയകണ്ഡം

൧. ചീവരവഗ്ഗോ

൧. പഠമകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൯൭. സമിതാവിനാതി സമിതപാപേന. **ഗോതമകേ ചേതിയേ**തി ഗോതമയക്ഖസ്സ ചേതിയട്ഠാനേ കതവിഹാരോ വുച്ചതി. **പരിഭുഞ്ജിതും അനുഞ്ഞാതം ഹോതീ**തി ഭഗവതാ ഗഹപതിചീവരേ അനുഞ്ഞാതേ ബഹൂനി ചീവരാനി ലഭിത്വാ ഭണ്ഡികം കത്വാ സീസേപി ഖന്ധേപി കടിയാപി ഠപേത്വാ ആഗച്ഛന്തേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ ചീവരേ സീമം ബന്ധന്തേന തിചീവരം പരിഭോഗത്ഥായ അനുഞ്ഞാതം, ന പന അധിട്ഠാനവസേന. നഹായന്തി ഏത്ഥാതി **നഹാനം,** നഹാനതിത്ഥം.

൪൯൯. ഏകോ കിര ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി ''ബുദ്ധരതനസ്സ ച സങ്ഘരതനസ്സ ച പൂജാ പഞ്ഞായതി, കഥം നു ഖോ ധമ്മരതനം പൂജിതം നാമ ഹോതീ''തി. സോ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏതമത്ഥം പുച്ഛി. ഭഗവാ ആഹ ''സചേപി ബ്രാഹ്മണ ധമ്മരതനം പൂജേതുകാമോ, ഏകം ബഹുസ്സുതം പൂജേഹീ''തി. ബഹുസ്സുതം ഭന്തേ ആചിക്ഖഥാതി. ഭിക്ഖുസങ്ഘം പുച്ഛാതി. സോ ഭിക്ഖൂ ഉപസങ്കമിത്വാ ''ബഹുസ്സുതം ഭന്തേ ആചിക്ഖഥാ''തി ആഹ. ആനന്ദത്ഥേരോ ബ്രാഹ്മണാതി. ബ്രാഹ്മണോ ഥേരം സഹസ്സഗ്ഘനകേന ചീവരേന പൂജേസി. തേന വുത്തം **''പടിലാഭവസേന ഉപ്പന്ന''**ന്തി. **ഉപ്പന്ന**-സദ്ദോ നിപ്ഫന്നപരിയായോപി ഹോതീതി തം പടിക്ഖിപന്തോ ആഹ **''നോ നിപ്ഫത്തിവസേനാ''**തി. പഠമമേവ ഹി തം തന്തവായകമ്മേന നിപ്ഫന്നം.

ഥേരസ്സ സന്തികേ ഉപജ്ഝം ഗാഹാപേത്വാ സയം അനുസ്സാവനകമ്മം കരോതീതി ഏത്ഥ സാരിപുത്തത്ഥേരോപി തഥേവ കരോതീതി ദട്ഠബ്ബം. ഏവം ഏകമേകേന അത്തനോ പത്തചീവരം ദത്വാ പബ്ബാജേത്വാ ഉപജ്ഝം ഗണ്ഹാപിതാനി പഞ്ച പഞ്ച ഭിക്ഖുസതാനി അഹേസും. **ആയസ്മന്തം ആനന്ദം അതിവിയ മമായതീ**തി ആനന്ദത്ഥേരോ താവ മമായതു അഖീണാസവഭാവതോ, സാരിപുത്തത്ഥേരോ കഥന്തി? ന ഇദം മമായനം ഗേഹസ്സിതപേമവസേന, അഥ ഖോ ഗുണസമ്ഭാവനാവസേനാതി നായം ദോസോ. **നവമം വാ ദിവസം ദസമം വാ**തി ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനം , നവമേ വാ ദസമേ വാ ദിവസേതി അത്ഥോ. **സചേ ഭവേയ്യാ**തി സചേ കസ്സചി ഏവം സിയാ. **വുത്തസദിസമേവാ**തി ഏത്ഥ ''വുത്തദിവസമേവാ''തിപി പഠന്തി. **ധാരേതു**ന്തി ഏത്ഥ ''ആഹാ''തി പാഠസേസോ ദട്ഠബ്ബോ.

൫൦൦-൫൦൧. നിട്ഠിതചീവരസ്മിന്തി ഭുമ്മവചനസ്സ ലോപം കത്വാ നിദ്ദേസോതി ആഹ **''നിട്ഠിതേ ചീവരസ്മി''**ന്തി, ചീവരസ്സ കരണപലിബോധേ ഉപച്ഛിന്നേതി വുത്തം ഹോതി. പാസപട്ടഗണ്ഠികപട്ടപരിയോസാനം യം കിഞ്ചി കാതബ്ബം, തം കത്വാതി യോജേതബ്ബം. **സൂചിയാ പടിസാമന**ന്തി ഇദം സൂചികമ്മസ്സ സമ്മാ പരിനിട്ഠിതഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം, സൂചികമ്മനിട്ഠാനമേവേത്ഥ പമാണം. **ഏതേസമ്പീ**തി വിനട്ഠാദിം പരാമസതി.

കഥിനേ ച ഉബ്ഭതസ്മിന്തി യം സങ്ഘസ്സ കഥിനം അത്ഥതം, തസ്മിം കഥിനേ ച ഉബ്ഭതേതി അത്ഥോ. **ദുതിയസ്സ പലിബോധസ്സ അഭാവം ദസ്സേതീ**തി ആവാസപലിബോധസ്സ അഭാവം ദസ്സേതി. എത്ഥ ച "നിട്ഠിതചീവരസ്മിം ഉബ്ഭതസ്മിം കഥിനേ"തി ഇമേഹി ദ്വീഹി പദേഹി ദ്വിന്നം പലിബോധാനം അഭാവദസ്സനേന അത്ഥതകഥിനസ്സ പഞ്ചമാസബ്ഭന്തരേ യാവ ചീവരപലിബോധോ ആവാസപലിബോധോ ച ന ഉപച്ഛിജ്ജതി, താവ അനധിട്ഠിതം അവികപ്പിതം അതിരേകചീവരം ദസാഹതോ പരമ്പി ഠപേതും വട്ടതീതി ദീപേതി. അത്ഥതകഥിനസ്സ ഹി യാവ കഥിനസ്സ ഉബ്ഭാരാ അനാമന്തചാരോ അസമാദാനചാരോ യാവദത്ഥചീവരം ഗണഭോജനം യോ ച തത്ഥ ചീവരുപ്പാദോതി ഇമേ പഞ്ചാനിസംസാ ലബ്ഭന്തി. പക്കമനം അന്തോ അസ്സാതി **പക്കമനന്തികാ**. ഏവം സേസാപി വേദിതബ്ബാ. വിത്ഥാരോ പനേത്ഥ ആഗതട്ഠാനേയേവ ആവി ഭവിസ്സതി.

ഖോമന്തി ഖോമസുത്തേഹി വായിതം ഖോമപടചീവരം, തഥാ സേസാനി. **സാണ**ന്തി സാണവാകസുത്തേഹി കതചീവരം. **ഭങ്ഗ**ന്തി ഖോമസുത്താദീനി സബ്ബാനി ഏകച്ചാനി വാ മിസ്സേത്വാ കതചീവരം. ഭങ്ഗമ്പി വാകമയമേവാതി കേചി. ദുകൂലം പട്ടുണ്ണം സോമാരപടം ചീനപടം ഇദ്ധിജം ദേവദിന്നന്തി ഇമാനി പന ഛ ചീവരാനി ഏതേസംയേവ അനുലോമാനീതി വിസും ന വുത്താനി. **ദുകൂല**ഞ്ഹി സാണസ്സ അനുലോമം വാകമയത്താ. പട്ടുണ്ണദേസേ സഞ്ജാതവത്ഥം **പട്ടുണ്ണം**. "പട്ടുണ്ണകോസേയ്യവിസേസോ"തി ഹി **അഭിധാനകോസേ** വുത്തം. സോമാരദേസേ ചീനദേസേ ച ജാതവത്ഥാനി **സോമാരചീനപടാനി**. പട്ടുണ്ണാദീനി തീണി കോസേയ്യസ്സ അനുലോമാനി പാണകേഹി കതസുത്തമയത്താ. **ഇദ്ധിജം** ഏഹിഭിക്ഖൂനം പുഞ്ഞിദ്ധിയാ നിബ്ബത്തചീവരം, തം ഖോമാദീനം അഞ്ഞതരം ഹോതീതി തേസം ഏവ അനുലോമം. ദേവതാഹി ദിന്നം ചീവരം **ദേവദിന്നം,** തം കപ്പരുക്ഖേ നിബ്ബത്തം ജാലിനിയാ ദേവകഞ്ഞായ അനുരുദ്ധത്ഥേരസ്സ ദിന്നവത്ഥസദിസം, തമ്പി ഖോമാദീനംയേവ അനുലോമം ഹോതി തേസു അഞ്ഞതരഭാവതോ.

മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ വിദത്ഥിം സന്ധായ **"ദ്വേ വിദത്ഥിയോ"**തിആദി വുത്തം. ഇമിനാ ദീഘതോ വഡ്ഢകീഹത്ഥപ്പമാണം വിത്ഥാരതോ തതോ ഉപഡ്ഢപ്പമാണം വികപ്പനുപഗന്തി ദസ്സേതി. തഥാ ഹി "സുഗതവിദത്ഥി നാമ ഇദാനി മജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ തിസ്സോ വിദത്ഥിയോ, വഡ്ഢകീഹത്ഥേന ദിയഡ്ഢോ ഹത്ഥോ ഹോതീ"തി **കുടികാരസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** (പാരാം അട്ഠം ൨.൩൪൮-൩൪൯) വുത്തം, തസ്മാ സുഗതങ്ഗുലേന ദ്വാദസങ്ഗുലം വഡ്ഢകീഹത്ഥേന ദിയഡ്ഢോ ഹത്ഥോതി സിദ്ധം. ഏവഞ്ച കത്വാ സുഗതങ്ഗുലേന അട്ഠങ്ഗുലം വഡ്ഢകീഹത്ഥപ്പമാണന്തി ഇദം ആഗതമേവാതി.

തം അതിക്കാമയതോതി ഏത്ഥ **ത**ന്തി ചീവരം കാലം വാ പരാമസതി. **തസ്സ യോ അരുണോ**തി തസ്സ ചീവരുപ്പാദദിവസസ്സ യോ അതിക്കന്തോ അരുണോ. **ചീവരുപ്പാദദിവസേന സദ്ധി**ന്തി ചീവരുപ്പാദദിവസസ്സ അതിക്കന്തഅരുണേന സദ്ധിന്തി അത്ഥോ. **ദിവസ**സദ്ദേന ഹി തംദിവസനിസ്സിതോ അരുണോ വുത്തോ. **ബന്ധിത്വാ**തി രജ്ജുആദീഹി ബന്ധിത്വാ. **വേഠേത്വാ**തി വത്ഥാദീതി വേഠേത്വാ.

വചനീയോതി സങ്ഘം അപേക്ഖിത്വാ വുത്തം. **അഞ്ഞഥാപി വത്തബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ "യായ കായചി ഭാസായ പദപടിപാടിയാ അവത്വാപി അത്ഥമത്തേ വുത്തേ വട്ടതീ"തി വദന്തി. **തേനാ**തി ആപത്തിം പടിഗ്ഗണ്ഹന്തേന.

പടിഗ്ഗാഹകേന **"പസ്സസീ"**തി വുത്തേ ദേസകേന വത്തബ്ബവചനം ദസ്സേതി **"ആമ പസ്സാമീ"**തി. പുന പടിഗ്ഗാഹകേന വത്തബ്ബവചനമാഹ **"ആയതിം സംവരേയ്യാസീ"**തി. ഏവം വുത്തേ പുന ദേസകേന വത്തബ്ബവചനം **"സാധു സുട്ഠു സംവരിസ്സാമീ"**തി. ഇമിനാ അത്തനോ ആയതിം സംവരേ പതിട്ഠിതഭാവം ദസ്സേതി. **ദ്വീസു പന സമ്ബഹുലാസു വാ**തി ദ്വീസു സമ്ബഹുലാസു വാ ആപത്തീസു പുരിമനയേനേവ വചനഭേദോ വേദിതബ്ബോ. ഞത്തിയം **ആപത്തിം സരതി വിവരതീ**തി ഏത്ഥ ദ്വേ ആപത്തിയോതി വാ സമ്ബഹുലാ ആപത്തിയോതി വാ വത്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. **ചീവരദാനേപീ**തി നിസ്സട്ഠചീവരസ്സ ദാനേപി. **വത്ഥുവസേനാ**തി ചീവരഗണനായ. **ഗണസ്സ വുത്താ പാളിയേവേത്ഥ പാളീ**തി ദ്വീസു ഇമാഹം ആയസ്മന്താനം നിസ്സജ്ജാമീതി വചനേ വിസേസാഭാവതോ വുത്തം. **ഏവം...പേ... വത്തും വട്ടതീ**തി വത്വാ തത്ഥ കാരണമാഹ **"ഇതോ ഗരുകതരാനീ"**തിആദി. തത്ഥ **ഇതോ**തി ഇതോ നിസ്സട്ഠചീവരദാനതോ. ഞത്തികമ്മതോ ഞത്തിദുതിയകമ്മം ഗരുകതരന്തി ആഹ **"ഇതോ ഗരുകതരാനീ"**തി. **ഇമാഹം ചീവര**ന്തി ഏത്ഥ "ഇമം ചീവര"ന്തിപി പഠന്തി.

470. **ന ഇധ സഞ്ഞാ രക്ഖതീ**തി ഇദം വേമതികം അനതിക്കന്തസഞ്ഞഞ്ച സന്ധായ വുത്തം. **യോപി ഏവംസഞ്ഞീ, തസ്സപീ**തി ന കേവലം അതിക്കന്തേ അതിക്കന്തസഞ്ഞിസ്സ, അഥ ഖോ വേമതികസ്സ അനതിക്കന്തസഞ്ഞിസ്സപീതി അത്ഥോ. "ന ഇധ സഞ്ഞാ രക്ഖതീ"തിആദിനാ വുത്തമത്ഥം സേസത്തികേപി അതിദിസതി. **ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥാ**തി ഏസ നയോ അവിനട്ഠാദീസുപീതി അഞ്ഞേസം ചീവരേസു ഉപചികാദീഹി ഖായിതേസു "മയ്ഹമ്പി ചീവരം ഖായിത"ന്തി ഏവംസഞ്ഞീ ഹോതീതിആദിനാ യോജേതബ്ബന്തി ദസ്സേതി. അനട്ഠതോ അവിലുത്തസ്സ വിസേസമാഹ **"പസയ്ഹാവഹാരവസേനാ"**തി. ഥേയ്യാവഹാരവസേന ഗഹിതഞ്ഹി **നട്ഠ**ന്തി അധിപ്പേതം, പസയ്ഹാവഹാരവസേന ഗഹിതം **വിലുത്ത**ന്തി. **അനാപത്തി അഞ്ഞേന കതം പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജതീ**തി ഇദം നിസീദനസന്ഥതം സന്ധായ വുത്തം. യം യേന ഹി പുരാണസന്ഥതസ്സ സാമന്താ സുഗതവിദത്ഥിം അനാദിയിത്വാ അഞ്ഞം നവം നിസീദനസന്ഥതം കതം, തസ്സ തം നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. തസ്മാ "അനാപത്തി അഞ്ഞേന കതം പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജതീ"തി ഇദം പരസ്സ നിസ്സഗ്ഗിയം അപരസ്സ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി ഇമമത്ഥം സാധേതി. **പരിഭോഗം സന്ധായ വുത്ത**ന്തി അനതിക്കന്തേ അതിക്കന്തസഞ്ഞിസ്സ വേമതികസ്സ ച പരിഭുഞ്ജന്തസ്സേവ ദുക്കടം, ന പന അപരിഭുഞ്ജിത്വാ ഠപേന്തസ്സാതി അധിപ്പായോ.

473. **തിചീവരം അധിട്ഠാതു**ന്തി നാമം വത്വാ അധിട്ഠാതും. **ന വികപ്പേതു**ന്തി നാമം വത്വാ ന വികപ്പേതും. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. തസ്മാ തിചീവരാദീനി അധിട്ഠഹന്തേന "ഇമം സങ്ഘാടിം അധിട്ഠാമീ"തിആദിനാ നാമം വത്വാ അധിട്ഠാതബ്ബം. വികപ്പേന്തേന പന "ഇമം സങ്ഘാടി"ന്തിആദിനാ തസ്സ തസ്സ ചീവരസ്സ നാമം അഗ്ഗഹേത്വാവ "ഇമം ചീവരം തുയ്ഹം വികപ്പേമീ"തി വികപ്പേതബ്ബം. തിചീവരം വാ ഹോതു അഞ്ഞം വാ, യദി തം തം നാമം ഗഹേത്വാ വികപ്പേതി, അവികപ്പിതം ഹോതി, അതിരേകചീവരട്ഠാനേയേവ തിട്ഠതി. **തതോ പരം വികപ്പേതു**ന്തി "ചതുമാസതോ പരം വികപ്പേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും അനുഞ്ഞാത"ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന "തതോ പരം വികപ്പേത്വാ യാവ

ആഗാമിസംവച്ഛരേ വസ്സാനം ചാതുമാസം, താവ ഠപേതും അനുഞ്ഞാത”ന്തിപി വദന്തി. “തതോ പരം വികപ്പേതും അനുജാനാമീതി ഏത്താവതാ വസ്സികസാടികം കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദിഞ്ച തം തം നാമം ഗഹേത്വാ വികപ്പേതും അനുഞ്ഞാതന്തി ഏവമത്ഥോ ന ഗഹേതബ്ബോ തതോ പരം വസ്സികസാടികാദിനാമസ്സേവ അഭാവതോ. തസ്മാ തതോ പരം വികപ്പേന്തേനപി നാമം ഗഹേത്വാ ന വികപ്പേതബ്ബം. ഉഭിന്നമ്പി തതോ പരം വികപ്പേത്വാ പരിഭോഗസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ തഥാ വികപ്പിതം അഞ്ഞനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബ”ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

പച്ചുദ്ധരാമീതി ഠപേമി, പരിച്ചജാമീതി വാ അത്ഥോ. **ഇമം സങ്ഘാടിം അധിട്ഠാമീ**തി ഏത്ഥ “ഇമം ചീവരം സങ്ഘാടിം അധിട്ഠാമീതി ഏവമ്പി വത്തും വട്ടതീ”തി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം, തമ്പി “ഇമം ചീവരം പരിക്ഖാരചോളം അധിട്ഠാമീ”തി ഇമിനാ സമേതി. **കായവികാരം കരോന്തേനാ**തി ഹത്ഥേന ചീവരം പരാമസന്തേന വാ ചാലേന്തേന വാ. **ദുവിധ**ന്തി സമ്മുഖപരമ്മുഖഭേദേസു ദുവിധം. **ഹത്ഥപാസേ**തി ഇദം ദ്വാദസഹത്ഥം സന്ധായ വുത്തം, തസ്മാ ദ്വാദസഹത്ഥബ്ഭന്തരേ ഠിതം “ഇമ”ന്തി വത്വാ അധിട്ഠാതബ്ബം. തതോ പരം “ഏത”ന്തി വത്വാ അധിട്ഠാതബ്ബന്തി കേചി വദന്തി. **ഗണ്ഠിപദേസു** പനേത്ഥ ന കിഞ്ചി വുത്തം. പാളിയം അട്ഠകഥായഞ്ച സബ്ബത്ഥ “ഹത്ഥപാസോ”തി അഡ്ഢതേയ്യഹത്ഥോ വുച്ചതി, തസ്മാ ഇധ വിസേസവികപ്പനായ കാരണം ഗവേസിതബ്ബം. **സാമന്തവിഹാരോ** നാമ യത്ഥ തദഹേവ ഗന്ത്വാ നിവത്തിതും സക്കാ. “സാമന്തവിഹാരേ”തി ഇദം ദേസനാസീസമത്തം, തസ്മാ ഠപിതട്ഠാനം സല്ലക്ഖേത്വാ ദൂരേ ഠിതമ്പി അധിട്ഠാതബ്ബന്തി വദന്തി. **ഠപിതട്ഠാനം സല്ലക്ഖേത്വാ**തി ച ഇദം ഠപിതട്ഠാനസല്ലക്ഖണം അനുച്ഛവികന്തി കത്വാ വുത്തം, ചീവരസല്ലക്ഖണമേവേത്ഥ പമാണം.

അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതവത്ഥേഹീതി പരിക്ഖാരചോളനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതവത്ഥേഹി. അധിട്ഠാനതോ പുബ്ബേ സങ്ഘാടിആദിവോഹാരസ്സ അഭാവതോ “ഇമം പച്ചുദ്ധരാമീ”തി പരിക്ഖാരചോളസ്സ വിസും പച്ചുദ്ധാരവിധിം ദസ്സേതി. പരിക്ഖാരചോളനാമേന പന അധിട്ഠിതത്താ “ഇമം പരിക്ഖാരചോളം പച്ചുദ്ധരാമീ”തി വുത്തേപി നേവത്ഥി ദോസോതി വിഞ്ഞായതി. **പച്ചുദ്ധരിത്വാ പുന അധിട്ഠാതബ്ബാനീ**തി ഇദഞ്ച സങ്ഘാടിആദിചീവരനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതുകാമം സന്ധായ വുത്തം. പരിക്ഖാരചോളനാമേനേവ അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ പന പുബ്ബേകതഅധിട്ഠാനമേവ അധിട്ഠാനം. **അധിട്ഠാനകിച്ചം നത്ഥീ**തി ഇമിനാ കപ്പബിന്ദുദാനകിച്ചമ്പി നത്ഥീതി ദസ്സേതി. മുട്ഠിപഞ്ചകാദിതിചീവരപ്പമാണയുത്തം സന്ധായ **“തിചീവരം പനാ”**തിആദി വുത്തം. **പരിക്ഖാരചോളം അധിട്ഠാതു**ന്തി പരിക്ഖാരചോളം കത്വാ അധിട്ഠാതും. ബദ്ധസീമായം അവിപ്പവാസസീമാസമ്മുതിസബ്ഭാവതോ ചീവരവിപ്പവാസേപി നേവത്ഥി ദോസോതി ന തത്ഥ ദുപ്പരിഹാരതാതി ആഹ **“അബദ്ധസീമായം ദുപ്പരിഹാര”**ന്തി.

അനതിരിത്തപ്പമാണാതി സുഗതവിദത്ഥിയാ ദീഘസോ ഛ വിദത്ഥിയോ തിരിയം അഡ്ഢതേയ്യവിദത്ഥിഞ്ച അനതിക്കന്തപ്പമാണാതി അത്ഥോ. നനു ച വസ്സികസാടികാ വസ്സാനാതിക്കമേന, കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദി ആബാധവൂപസമേന അധിട്ഠാനം വിജഹതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰

കഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) “വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേനപി, കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദി ആബാധവൂപസമേനപി അധിട്ഠാനം വിജഹതീ”തി വുത്തം. തസ്മാ “തതോ പരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാ”തി കസ്മാ വുത്തം. സതി ഹി അധിട്ഠാനേ പച്ചുദ്ധാരോ യുത്തോതി? ഏത്ഥ താവ തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** ഇദം വുത്തം “പച്ചുദ്ധരിത്വാതി ഇദം പച്ചുദ്ധരണം സന്ധായ ന വുത്തം, പച്ചുദ്ധരിത്വാതി പന വസ്സികസാടികഭാവതോ അപനേത്വാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. തസ്മാ ഹേമന്തസ്സ പഠമദിവസതോ പട്ഠായ അന്തോദസാഹേ വസ്സികസാടികഭാവതോ അപനേത്വാ വികപ്പേതബ്ബാതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതും ‘തതോ പരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാ’തി വുത്ത”ന്തി.

കേചി പന “യഥാ കഥിനമാസബ്ഭന്തരേ ഉപ്പന്നചീവരം കഥിനമാസാതിക്കമേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി, ഏവമയം വസ്സികസാടികാപി വസ്സാനമാസാതിക്കമേ നിസ്സഗ്ഗിയാ ഹോതി, തസ്മാ കത്തികപുണ്ണമദിവസേ പച്ചുദ്ധരിത്വാ തതോ പരം ഹേമന്തസ്സ പഠമദിവസേ വികപ്പേതബ്ബാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. പച്ചുദ്ധരിത്വാ തതോ പരം വികപ്പേതബ്ബാതി പദയോജനാ വേദിതബ്ബാ”തി ച വദന്തി, തം ന യുത്തം. കഥിനമാസേ ഉപ്പന്നഞ്ഹി ചീവരം അതിരേകചീവരട്ഠാനേ ഠിതത്താ അവസാനദിവസേ അനധിട്ഠിതം കഥിനമാസാതിക്കമേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. അയം പന വസ്സികസാടികാ അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതത്താ ന തേന സദിസാതി വസ്സാനാതിക്കമേ കഥം നിസ്സഗ്ഗിയാ ഹോതി. അനധിട്ഠിതഅവികപ്പിതമേവ ഹി തംതംകാലാതിക്കമേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി, തസ്മാ ഹേമന്തേപി വസ്സികസാടികാ ദസാഹം പരിഹാരം ലഭതിയേവ. ഏവം കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദിപി ആബാധവൂപസമേന അധിട്ഠാനം വിജഹതി, തസ്മാ തതോ പരം ദസാഹം പരിഹാരം ലഭതി, ദസാഹം പന അനതിക്കമിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാതി.

കേചി പന “അധിട്ഠാനഭേദലക്ഖണേ അവുത്തത്താ വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേപി, കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദി ആബാധേ വൂപസന്തേപി അധിട്ഠാനം ന വിജഹതി, തസ്മാ ‘തതോ പരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാ’തി ഇദം വുത്ത”ന്തി വദന്തി, തം **മാതികാട്ഠകഥായ** ന സമേതി, **സമന്തപാസാദികായ** പന സമേതി. തഥാ ഹി “വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേനപി, കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദി ആബാധവൂപസമേനപി അധിട്ഠാനം വിജഹതീ”തി ഇദം **സമന്തപാസാദികായം** നത്ഥി, **പരിവാരട്ഠകഥായഞ്ച** “അത്ഥാപത്തി ഹേമന്തേ ആപജ്ജതി, നോ ഗിമ്ഹേ”തി ഏത്ഥ ഇദം വുത്തം “കത്തികപുണ്ണമാസിയാ പച്ഛിമേ പാടിപദദിവസേ വികപ്പേത്വാ ഠപിതം വസ്സികസാടികം നിവാസേന്തോ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതി. **കുരുന്ദിയം** പന ‘കത്തികപുണ്ണമദിവസേ അപച്ചുദ്ധരിത്വാ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതീ’തി വുത്തം, തമ്പി സുവുത്തം. ചാതുമാസം അധിട്ഠാതും, തതോ പരം വികപ്പേതുന്തി ഹി വുത്ത”ന്തി (പരി॰ അട്ഠ॰ ൩൨൩).

തത്ഥ **മഹാഅട്ഠകഥായം** നിവാസനപച്ചയാ ദുക്കടം വുത്തം, **കുരുന്ദട്ഠകഥായം** പന അപച്ചുദ്ധാരപച്ചയാ. തസ്മാ **കുരുന്ദിയം** വുത്തനയേനേവ വസ്സികസാടികാ വസ്സാനമാസാതിക്കമേപി അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീതി പഞ്ഞായതി. **കുരുന്ദിയഞ്ഹി** “വസ്സാനം ചാതുമാസം അധിട്ഠാതും, തതോ പരം വികപ്പേതു”ന്തി വചനതോ യദി കത്തികപുണ്ണമായം ന പച്ചുദ്ധരേയ്യ, അവിജഹിതാധിട്ഠാനാ വസ്സികസാടികാ ഹേമന്തം സമ്പത്താ

വികപ്പനക്ഖേത്തേ അധിട്ഠാനസബ്ഭാവതോ ദുക്കടം ജനേതി, തസ്മാ കത്തികപുണ്ണമായം ഏവ പച്ചുദ്ധരിത്വാ ഹേമന്തേ വികപ്പേതബ്ബാതി ഇമിനാ അധിപ്പായേന "കത്തികപുണ്ണമദിവസേ അപച്ചുദ്ധരിത്വാ ഹേമന്തേ ആപജ്ജതീ"തി വുത്തം, തസ്മാ വീമംസിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം.

നഹാനത്ഥായ അനുഞ്ഞാതത്താ **"വണ്ണഭേദമത്തരത്താപി ചേസാ വട്ടതീ"**തി വുത്തം. **ദ്വേ പന ന വട്ടന്തീ**തി ദ്വിന്നം അധിട്ഠാനാഭാവതോ വുത്തം. "സചേ വസ്സാനേ അപരാ വസ്സികസാടികാ ഉപ്പന്നാ ഹോതി, പുരിമവസ്സികസാടികം പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേത്വാ ച അധിട്ഠാതബ്ബാ"തി വദന്തി. **പമാണയുത്ത**ന്തി ദീഘസോ സുഗതവിദത്ഥിയാ ദ്വേ വിദത്ഥിയോ, വിത്ഥാരതോ ദിയഡ്ഢാ, ദസാ വിദത്ഥീതി ഇമിനാ പമാണേന യുത്തം. **പമാണികാ**തി സുഗതവിദത്ഥിയാ ദീഘസോ ചതസ്സോ വിദത്ഥിയോ, തിരിയം ദ്വേ വിദത്ഥിയോതി ഏവം വുത്തപ്പമാണയുത്താ. **പച്ചുദ്ധരിത്വാ വികപ്പേതബ്ബാ**തി ഏത്ഥ യം വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവ. "സകിം അധിട്ഠിതം അധിട്ഠിതമേവ ഹോതി, പുന ന പച്ചുദ്ധരീയതി കാലപരിച്ഛേദാഭാവതോ"തി വദന്തി. അപരേ പന "ഏകവചനേനപി വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം 'സകിം അധിട്ഠിതം അധിട്ഠിതമേവാ'തി വുത്ത"ന്തി വദന്തി. ഉഭയത്ഥാപി അസ്സ വചനസ്സ ഇധ വചനേ അപുബ്ബം പയോജനം ന ദിസ്സതി, തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** ഇമസ്മിം ഠാനേ "സകിം അധിട്ഠിതം അധിട്ഠിതമേവ ഹോതീ"തി ഇദം പദം ന വുത്തം.

"അത്തനോ സന്തകഭാവതോ മോചേത്വാ ഠപിതം സന്ധായ മഹാപച്ചരിയം അനാപത്തി വുത്താ"തി വദന്തി. ഇമിനാ ഭേസജ്ജം ചേതാപേസ്സാമി, ഇദം മാതുയാ ദസ്സാമീതി ഠപേന്തേന അധിട്ഠാതബ്ബം, ഇദം ഭേസജ്ജസ്സ, ഇദം മാതുയാതി വിസ്സജ്ജേത്വാ സകസന്തകഭാവതോ മോചിതേ അധിട്ഠാനകിച്ചം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. **സേനാസനപരിക്ഖാരത്ഥായ ദിന്നപച്ചത്ഥരണേ**തി ഏത്ഥ "അനിവാസേത്വാ അപാരുപിത്വാ ച കേവലം മഞ്ചപീഠേസുയേവ അത്ഥരിത്വാ പരിഭുഞ്ജിയമാനം പച്ചത്ഥരണം അത്തനോ സന്തകമ്പി അനധിട്ഠാതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. ഹേട്ഠാ പന "പച്ചത്ഥരണമ്പി അധിട്ഠാതബ്ബമേവാ"തി അവിസേസേന വുത്തത്താ അത്തനോ സന്തകം അധിട്ഠാതബ്ബമേവാതി അമ്ഹാകം ഖന്തി, വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

"ഹീനായാവത്തനേനാതി സിക്ഖം അപ്പച്ചക്ഖായ ഗിഹിഭാവൂപഗമനേനാ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം, തം യുത്തം അഞ്ഞസ്സ ദാനേ വിയ ചീവരേ നിരാലയഭാവേനേവ പരിച്ചത്തത്താ. കേചി പന "ഹീനായാവത്തനേനാതി ഭിക്ഖുനിയാ ഗിഹിഭാവൂപഗമനേനാ"തി ഏവമത്ഥം ഗഹേത്വാ "ഭിക്ഖു പന വിബ്ഭമന്തോപി യാവ സിക്ഖം ന പച്ചക്ഖാതി, താവ ഭിക്ഖുയേവാതി അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം "ഭിക്ഖുനിയാ ഹീനായാവത്തനേനാ"തി വിസേസേത്വാ അവുത്തത്താ. ഭിക്ഖുനിയാ ഹി ഗിഹിഭാവൂപഗമനേ അധിട്ഠാനവിജഹനം വിസും വത്തബ്ബം നത്ഥി തസ്സാ വിബ്ഭമനേനേവ അസ്സമണീഭാവതോ. **സിക്ഖാപച്ചക്ഖാനേനാ**തി പന ഇദം സചേ ഭിക്ഖുലിങ്ഗേ ഠിതോവ സിക്ഖം പച്ചക്ഖാതി , തസ്സ കായലഗ്ഗമ്പി ചീവരം അധിട്ഠാനം വിജഹതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **കനിട്ഠങ്ഗുലിനഖവസേനാ**തി ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദം ദസ്സേതി. **പമാണചീവരസ്സാ**തി പച്ഛിമപ്പമാണം സന്ധായ വുത്തം. **ദ്വേ ചീവരാനി പാരുപന്തസ്സാ**തി അന്തരഘരപ്പവേസനത്ഥായ **സുപ്പടിച്ഛന്നസിക്ഖാപദേ** വുത്തനയേന സങ്ഘാടിം ഉത്തരാസങ്ഗഞ്ച ഏകതോ കത്വാ പാരുപന്തസ്സ. **സങ്ഘരിതട്ഠാനേ**തി ദ്വീസുപി

അന്തേസു സങ്ഘരിതട്ഠാനേ. **ഏസ നയോ**തി ഇമിനാ പമാണയുത്തേസു യത്ഥ കത്ഥചി ഛിദ്ദം അധിട്ഠാനം വിജഹതി, മഹന്തേസു പന തതോ പരേന ഛിദ്ദം അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീതി അയമത്ഥോ ദസ്സിതോ. **സബ്ബേസൂ**തി തിചീവരാദിഭേദേസു സബ്ബചീവരേസു.

അഞ്ഞം പച്ഛിമപ്പമാണം നാമ നത്ഥീതി സുത്തേ ആഗതം നത്ഥീതി അധിപ്പായോ. ഇദാനി തമേവ വിഭാവേതും **"യഞ്ഹീ"**തിആദി വുത്തം. "തം അതിക്കമയതോ ഛേദനകം പാചിത്തിയ"ന്തി വുത്തത്താ ആഹ **"തതോ ഉത്തരി പടിസിദ്ധത്താ"**തി. **തം ന സമേതീ**തി പരിക്ഖാരചോളസ്സ വികപ്പനുപഗപച്ഛിമം പച്ഛിമപ്പമാണന്തി ഗഹേത്വാ ഇതരേസം തിചീവരാദീനം മുട്ഠിപഞ്ചകാദിഭേദം പച്ഛിമപ്പമാണം സന്ധായ "ഏസ നയോ"തിആദിവചനം ന സമേതി താദിസസ്സ പച്ഛിമപ്പമാണസ്സ സുത്തേ അഭാവതോതി അധിപ്പായോ. **അന്ധകട്ഠകഥായം** വുത്തവചനം ന സമേതീതി ഇമിനാവ പടിക്ഖേപേന വികപ്പനുപഗപച്ഛിമസ്സ അന്തോ യത്ഥ കത്ഥചി ഛിദ്ദം അധിട്ഠാനം വിജഹതീതി അയമ്പി നയോ പടിക്ഖിത്തോയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. തിചീവരഞ്ഹി ഠപേത്വാ സേസചീവരേസു ഛിദ്ദേന അധിട്ഠാനവിജഹനം നാമ നത്ഥി, തസ്മാ അധിട്ഠഹിത്വാ ഠപിതേസു സേസചീവരേസു വികപ്പനുപഗപച്ഛിമം അപ്പഹോന്തം കത്വാ ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം ഛിന്നേസുപി അധിട്ഠാനവിജഹനം നത്ഥി. സചേ പന അധിട്ഠാനതോ പുബ്ബേയേവ താദിസം ഹോതി, അചീവരത്താ അധിട്ഠാനകിച്ചം നത്ഥി. **ഖുദ്ദകം ചീവര**ന്തി മുട്ഠിപഞ്ചകാദിഭേദപ്പമാണതോ അനൂനമേവ ഖുദ്ദകചീവരം. **മഹന്തം വാ ഖുദ്ദകം കരോതീ**തി ഏത്ഥ തിണ്ണം ചീവരാനം ചതൂസു പസ്സേസു യസ്മിം പദേസേ ഛിദ്ദം അധിട്ഠാനം ന വിജഹതി, തസ്മിം പദേസേ സമന്തതോ ഛിന്ദിത്വാ ഖുദ്ദകം കരോന്തസ്സ അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീതി അധിപ്പായോ.

സമ്മുഖാവികപ്പനാ പരമ്മുഖാവികപ്പനാതി ഏത്ഥ സമ്മുഖേന വികപ്പനാ പരമ്മുഖേന വികപ്പനാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. **സന്നിഹിതാസന്നിഹിതഭാവ**ന്തി ആസന്നദൂരഭാവം. ആസന്നദൂരഭാവോ ച അധിട്ഠാനേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. **പരിഭോഗാദയോപി വട്ടന്തീ**തി ഏത്ഥ അധിട്ഠാനസ്സപി അന്തോഗധത്താ സചേ സങ്ഘാടിആദിനാമേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതുകാമോ ഹോതി, അധിട്ഠാനം കാതബ്ബം. നോ ചേ, ന കാതബ്ബം, വികപ്പനമേവ പമാണം, തസ്മാ അതിരേകചീവരം നാമ ന ഹോതി. **മിത്തോ**തി ദള്ഹമിത്തോ. **സന്ദിട്ഠോ**തി ദിട്ഠമിത്തോ നാതിദള്ഹമിത്തോ. **വികപ്പിതവികപ്പനാ നാമേസാ വട്ടതീ**തി അധിട്ഠിതഅധിട്ഠാനം വിയാതി അധിപ്പായോ **അവിസേസേന വുത്തവചന**ന്തി തിചീവരാദിം അധിട്ഠേതി, വസ്സികസാടികം കണ്ഡുപ്പടിച്ഛാദിഞ്ച വികപ്പേതീതി അവത്വാ സബ്ബചീവരാനം അവിസേസേന വികപ്പേതീതി വുത്തവചനം. **തിചീവരസങ്ഖേപേനാ**തി തിചീവരനീഹാരേന, സങ്ഘാടിആദിഅധിട്ഠാനവസേനാതി വുത്തം ഹോതി.

തുയ്ഹം ദേമീതിആദീസു "തസ്മിം കാലേ ന ഗണ്ഹിതുകാമോപി സചേ ന പടിക്ഖിപതി, പുന ഗണ്ഹിതുകാമതായ സതി ഗഹേതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. **ഇത്ഥന്നാമസ്സാ**തി പരമ്മുഖേ ഠിതം സന്ധായ വദതി. **"തുയ്ഹം ഗണ്ഹാഹീ"തി വുത്തേ "മയ്ഹം ഗണ്ഹാമീ"തി വദതി, സുദിന്നം സുഗ്ഗഹിതഞ്ചാ**തി ഏത്ഥ "യഥാ പരതോ 'തവ സന്തകം കരോഹീ'തി വുത്തേ ദുദ്ദിന്നമ്പി 'സാധു, ഭന്തേ, മയ്ഹം ഗണ്ഹാമീ'തി വചനേന 'സുഗ്ഗഹിതം ഹോതീ'തി വുത്തം, ഏവമിധാപി 'തുയ്ഹം ഗണ്ഹാഹീ'തി വുത്തേ സുദിന്നത്താ 'മയ്ഹം ഗണ്ഹാമീ'തി അവുത്തേപി 'സുദിന്നമേവാ'"തി വദന്തി. **"ഗണ്ഹാഹീ**തി ച ആണത്തിയാ

ഗഹണസ്സ തപ്പടിബദ്ധതാകരണവസേന പവത്തത്താ തദാ ഗണ്ഹാമീതി ചിത്തേ അനുപ്പാദിതേ പച്ഛാ ഗഹേതും ന ലഭതീ''തി വദന്തി.

തം ന യുജ്ജതീതി വിനയകമ്മസ്സ കരണവസേന ഗഹേത്വാ ദിന്നത്താ വുത്തം. സചേ പന പരോ സച്ചതോയേവ വിസ്സാസം ഗണ്ഹാതി, പുന കേനചി കാരണേന തേന ദിന്നം തസ്സ ന വട്ടതീതി നത്ഥി. നിസ്സഗ്ഗിയം പന ചീവരം ജാനിത്വാ വാ അജാനിത്വാ വാ ഗണ്ഹന്തം ''മാ ഗണ്ഹാഹീ''തി നിവാരണത്ഥം വുത്തം. കായവാചാഹി കത്തബ്ബഅധിട്ഠാനവികപ്പനാനം അകതത്താ ഹോതീതി ആഹ **''കായവാചാതോ സമുട്ഠാതീ''**തി. ചീവരസ്സ അത്തനോ സന്തകതാ, ജാതിപ്പമാണയുത്തതാ, ഛിന്നപലിബോധഭാവോ, അതിരേകചീവരതാ, ദസാഹാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

പഠമകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഉദോസിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൭൧-൪൭൨. ദുതിയേ അഥാനന്ദത്ഥേരോ കഥം ഓകാസം പടിലഭതി, കിം കരോന്തോ ച ആഹിണ്ഡതീതി ആഹ **''ഥേരോ കിരാ''**തിആദി. **അവിപ്പവാസേ**തി നിമിത്തത്ഥേ ഭുമ്മം, അവിപ്പവാസത്ഥന്തി അത്ഥോ, വിപ്പവാസപച്ചയാ യാ ആപത്തി, തദഭാവത്ഥന്തി വുത്തം ഹോതി.

൪൭൫-൪൭൬. **ഏവം ഛിന്നപലിബോധോ**തി ഏവം ഇമേഹി ചീവരനിട്ഠാനകഥിനുബ്ഭാരേഹി ഛിന്നപലിബോധോ. **അധിട്ഠിതേസൂ**തി തിചീവരാധിട്ഠാനനയേന അധിട്ഠിതേസു. **തിചീവരേന വിപ്പവുത്ഥോ ഹോതീ**തി ''രുക്ഖോ ഛിന്നോ, പടോ ദഡ്ഢോ''തിആദീസു വിയ അവയവേപി സമുദായവോഹാരോ ലബ്ഭതീതി വുത്തം.

൪൭൭-൪൭൮. **പരിഖായ വാ പരിക്ഖിത്തോ**തി ഇമിനാ ച സമന്താ നദീതളാകാദിഉദകേന പരിക്ഖിത്തോപി പരിക്ഖിത്തോയേവാതി ദസ്സേതി. **ഏത്താവതാ**തി ''പരിക്ഖിത്തോ''തി ഇമിനാ വചനേന. **ആകാസേ അരുണം ഉട്ഠാപേതീ**തി ഘരസ്സ ഉപരി ആകാസേ അഡ്ഢതേയ്യരതനപ്പമാണം അതിക്കമിത്വാ അരുണം ഉട്ഠാപേതി. ഘരം നിവേസനുദോസിതാദിലക്ഖണമേവ, ന പന പാടിയേക്കം ഘരം നാമ അത്ഥീതി ആഹ **''ഏത്ഥ ചാ''**തിആദി.

൪൭൯. പാളിയം വുത്തനയേന ''സഭായേ''തി അവത്വാ **''സഭായ''**ന്തി പച്ചത്തവചനം **സഭായ**-സദ്ദസ്സ നപുംസകലിങ്ഗതാവിഭാവനത്ഥം വുത്തം. **സഭാ**-സദ്ദപരിയായോപി ഹി **സഭായ**-സദ്ദോ നപുംസകലിങ്ഗയുത്തോ ഇധ വുത്തോതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേന്തോ **''ലിങ്ഗബ്യത്തയേന സഭാ വുത്താ''**തി ആഹ. **ചീവരഹത്ഥപാസേ വസിതബ്ബം നത്ഥീ**തി ചീവരഹത്ഥപാസേയേവ വസിതബ്ബന്തി നത്ഥി. **യം തസ്സാ...പേ... ന വിജഹിതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ തസ്സാ വീഥിയാ സമ്മുഖട്ഠാനേ സഭായദ്വാരാനം ഗഹണേനേവ തത്ഥ സബ്ബാനിപി ഗേഹാനി സാ ച അന്തരവീഥി ഗഹിതായേവ ഹോതി. **അതിഹരിത്വാ ഘരേ നിക്ഖിപതീ**തി തം വീഥിം മുഞ്ചിത്വാ ഠിതേ അഞ്ഞസ്മിം ഘരേ നിക്ഖിപതി. **പുരതോ വാ പച്ഛതോ വാ ഹത്ഥപാസേ**തി ഘരസ്സ ഹത്ഥപാസം സന്ധായ വദതി.

നിവേസനാദീസു പരിക്ഖിത്തതായ ഏകൂപചാരതാ, അപരിക്ഖിത്തതായ നാനൂപചാരതാ ച വേദിതബ്ബാതി ദസ്സേന്തോ **"ഏതേനേവുപായേനാ"**തിആദിമാഹ. നിവേസനാദീനി ഗാമതോ ബഹി സന്നിവിട്ഠാനി ഗഹിതാനീതി വേദിതബ്ബം. അന്തോഗാമേ ഠിതാനഞ്ഹി ഗാമഗ്ഗഹണേന ഗഹിതത്താ ഗാമപരിഹാരോയേവാതി. **സബ്ബത്ഥാപീ**തി ഗാമാദീസു അജ്ഝോകാസപരിയന്തേസു പന്നരസസു. **പരിക്ഖേപാദിവസേനാ**തി ഏത്ഥ **ആദി**-സദ്ദേന അപരിക്ഖേപസ്സേവ ഗഹണം വേദിതബ്ബം, ന ഏകകുലാദീനമ്പി.

ർവ്വം-ർവ്വ൭. **ഓവരകോ** നാമ ഗബ്ഭസ്സ അബ്ഭന്തരേ അഞ്ഞോ ഗബ്ഭോതിപി വദന്തി. **മുണ്ഡച്ഛദനപാസാദോ**തി ചന്ദികങ്ഗണയുത്തോ പാസാദോ.

ർവ്വൻ. **സത്ഥോ**തി ജങ്ഘസത്ഥോ സകടസത്ഥോ വാ. **പരിയാദിയിത്വാ**തി വിനിവിജ്ഝിത്വാ. വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതി **"അന്തോപവിട്ഠേന...പേ॰... ഠിതോ ഹോതീ"**തി. തത്ഥ **അന്തോപവിട്ഠേനാ**തി ഗാമസ്സ നദിയാ വാ അന്തോപവിട്ഠേന. **നദീപരിഹാരോ ച ലബ്ഭതീ**തി ഏത്ഥ "വിസും നദീപരിഹാരസ്സ അവുത്തത്താ ഗാമാദീഹി അഞ്ഞത്ഥ വിയ ചീവരഹത്ഥപാസോയേവ നദീപരിഹാരോ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **വിഹാരസീമ**ന്തി അവിപ്പവാസസീമം സന്ധായാഹ. **വിഹാരം ഗന്ത്വാ വസിതബ്ബ**ന്തി അന്തോസീമായ യത്ഥ കത്ഥചി വസിതബ്ബം. **സത്ഥസമീപേയേവാ**തി ഇദം യഥാവുത്തഅബ്ഭന്തരപരിച്ഛേദവസേന വുത്തം. പാളിയം **നാനാകുലസ്സ സത്ഥോ ഹോതി, സത്ഥേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ ഹത്ഥപാസാ ന വിജഹിതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ **ഹത്ഥപാസോ** നാമ സത്ഥസ്സ ഹത്ഥപാസോതി വേദിതബ്ബം.

ർൻം. **ഏകകുലസ്സ വേത്തേ**തി അപരിക്ഖിത്തം സന്ധായ വദതി. യസ്മാ "നാനാകുലസ്സ പരിക്ഖിത്തേ വേത്തേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ വേത്തദ്വാരമൂലേ വാ തസ്സ ഹത്ഥപാസേ വാ വത്ഥബ്ബ"ന്തി വുത്തം, തസ്മാ ദ്വാരമൂലതോ അഞ്ഞത്ഥ അന്തോവേത്തേപി വസന്തേന ചീവരം ഹത്ഥപാസേ കത്വായേവ വസിതബ്ബം.

ർൻ൧-ർൻർ. **"വിഹാരോ** നാമ സപരിക്ഖിത്തോ വാ അപരിക്ഖിത്തോ വാ സകലോ ആവാസോ"തി വദന്തി. **യസ്മിം വിഹാരേ**തി ഏത്ഥ പന ഏകം ഗേഹമേവ വുത്തം. **ഏകകുലനാനാകുലസന്തകതാ** ചേത്ഥ കാരാപകാനം വസേന വേദിതബ്ബാ. **ഛായായ ഫുട്ഠോകാസസ്സ അന്തോ ഏവാ**തി യദാ മഹാവീഥിയം ഉജുകമേവ ഗച്ഛന്തം സൂരിയമണ്ഡലം മജ്ഝന്ഹികം പാപുണാതി, തദാ യം ഓകാസം ഛായാ ഫരതി, തം സന്ധായ വുത്തം. **അഗമനപഥേ**തി യം തദഹേവ ഗന്ത്വാ പുന ആഗന്തും സക്കാ ന ഹോതി, താദിസം സന്ധായ വുത്തം.

ർൻ൩. **നദിം ഓതരതീ**തി ഹത്ഥപാസം മുഞ്ചിത്വാ ഓതരതി. **ന ആപജ്ജതീ**തി പരിഭോഗപച്ചയാ ദുക്കടം നാപജ്ജതി. തേനാഹ **"സോ ഹീ"**തിആദി. **അപരിഭോഗാരഹത്താ**തി ഇമിനാവ നിസ്സഗ്ഗിയചീവരം അനിസ്സജ്ജേത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ദുക്കടം അചിത്തകന്തി സിദ്ധം. **ഏകം പാരുപിത്വാ ഏകം അംസകൂടേ ഠപേത്വാ ഗന്തബ്ബ**ന്തി ഇദം ബഹൂനം സഞ്ചാരട്ഠാനേ ഏവം അകത്വാ ഗമനം ന സാരുപ്പന്തി കത്വാ വുത്തം. **ബഹിഗാമേ ഠപേത്വാ...പേ॰... വിനയകമ്മം**

കാതബ്ബന്തി വുത്തത്താ അധിട്ഠാനേ വിയ പരമ്മുഖാ ഠിതമ്പി നിസ്സഗ്ഗിയം ചീവരം നിസ്സജ്ജിതും നിസ്സട്ഠചീവരഞ്ച ദാതും വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം.

ഗമനേ സഉസ്സാഹത്താ **"നിസ്സയോ പന ന പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"**തി വുത്തം. **മുഹുത്തം സയിത്വാ...പേ॰... നിസ്സയോ ച പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി ഏത്ഥ "ഉസ്സാഹേ അപരിച്ചത്തേപി ഗമനസ്സ ഉപച്ഛിന്നത്താ പുന ഉട്ഠായ സഉസ്സാഹം ഗച്ഛന്താനമ്പി അന്തരാ അരുണേ ഉട്ഠിതേ നിസ്സയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതിയേവാ"തി വദന്തി. പരതോ **മുഹുത്തം ഠത്വാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ വചനം അഗ്ഗഹേത്വാ ഗതാ**തി ഏത്ഥ സചേ ഏവം ഗച്ഛന്താ "പുരാരുണാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പസ്സിസ്സാമാ"തി ഉസ്സാഹം വിനാവ ഗതാ ഹോന്തി, അരുണുഗ്ഗമനേ നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധി ന വത്തബ്ബാ പഠമതരംയേവ പടിപ്പസ്സമ്ഭനതോ. അഥ "പുരാരുണാ പസ്സിസ്സാമാ"തി സഉസ്സാഹാവ ഗച്ഛന്തി, നിസ്സയപടിപ്പസ്സദ്ധിയേവ ന വത്തബ്ബാ. ഏവഞ്ച സതി **"സഹ അരുണുഗ്ഗമനാ നിസ്സയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ"**തി കസ്മാ വുത്തം? വുച്ചതേ - സഉസ്സഹത്താ പഠമതരം പടിപ്പസ്സദ്ധി ന വുത്താ. സതിപി ച ഉസ്സാഹഭാവേ ഏകതോ ഗമനസ്സ ഉപച്ഛിന്നത്താ "മുഹുത്തം ഠത്വാ"തി ഏത്ഥ വിയ സഹ അരുണുഗ്ഗമനാ പടിപ്പസ്സദ്ധിയേവ വുത്താ.

അന്തോസീമായം ഗാമന്തി അവിപ്പവാസസീമാസമ്മുതിയാ പച്ഛാ പതിട്ഠാപിതഗാമം സന്ധായ വദതി ഗാമം അന്തോ കത്വാ അവിപ്പവാസസീമാസമ്മുതിയാ അഭാവതോ. **നേവ ചീവരാനി നിസ്സഗ്ഗിയാനി ഹോന്തീ**തി അവിപ്പവാസസീമാഭാവതോ വുത്തം, **ന നിസ്സയോ പടിപ്പസ്സമ്ഭതീ**തി സഉസ്സാഹഭാവതോ. **അന്തരാമഗ്ഗേയേവ ച നേസം അരുണം ഉഗ്ഗച്ഛതീ**തി ധമ്മം സുത്വാ ആഗച്ഛന്താനം അരുണം ഉഗ്ഗച്ഛതി. **അസ്സതിയാ ഗച്ഛതീ**തി അസ്സതിയാ അത്തനോ ചീവരം അപച്ചുദ്ധരിത്വാ ഥേരസ്സ ചീവരം അപച്ചുദ്ധരാപേത്വാ ഗച്ഛതി. ഏവം ഗതേ തസ്മിം പച്ഛാ ഥേരേന സരിത്വാ പടിപജ്ജിതബ്ബവിധിം ദസ്സേതി **"അത്തനോ ചീവരം പച്ചുദ്ധരിത്വാ ദഹരസ്സ ചീവരം വിസ്സാസേന ഗഹേത്വാ ഠപേതബ്ബ"**ന്തി. **ഗന്ത്വാ വത്തബ്ബോ**തി ആഗതകിച്ചം നിട്ഠപേത്വാ വിഹാരം ഗതേന പടിപജ്ജിതബ്ബവിധിം ദസ്സേതി. അനധിട്ഠിതചീവരതാ, അനത്ഥതകഥിനതാ, അലദ്ധസമ്മുതിതാ, രത്തിവിപ്പവാസോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഉദോസിതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. തതിയകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൪൯൭-൪൯൯. തതിയേ പാളിയം **ചീവരപച്ചാസാ നിക്ഖിപിതു**ന്തി ഏത്ഥ ചീവരപച്ചാസായ സതിയാ നിക്ഖിപിതുന്തി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ഭണ്ഡികാബദ്ധാനി ഭണ്ഡികബദ്ധാനീതിപി പഠന്തി, ഭണ്ഡികം കത്വാ ബദ്ധാനീതി അത്ഥോ. **നിട്ഠിതചീവരസ്മിം ഭിക്ഖുനാ**തി ഏത്ഥ പുരിമസിക്ഖാപദേ വിയ സാമിവസേനേവ കരണവചനസ്സ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൫൦൦. അനത്ഥതേ കഥിനേ ചീവരമാസേ ഭിക്ഖുനോ ഉപ്പന്നചീവരം അനധിട്ഠിതം അവികപ്പിതം തസ്മിം മാസേ ഠപേതും വട്ടതീതി ആഹ **"ഏകം പച്ഛിമകത്തികമാസം ഠപേത്വാ"**തി. കേചി പന "കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്നം, ഏതം അകാലചീവരന്തി വചനതോ അനത്ഥതേ കഥിനേ പച്ഛിമകത്തികമാസസങ്ഖാതേ ചീവരമാസേ ഉപ്പന്നചീവരസ്സപി പച്ചാസാചീവരേ അസതി ദസാഹപരിഹാരോയേവ, തതോ പരം ഠപേതും ന വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം

അട്ഠകഥായ ന സമേതി. തഥാ ഹി **അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദട്ഠകഥായം** (പാരാ॰ അട്ഠ॰ വ.ന്നര്‍ന്ന-ന്നര്‍ൻ ആദയോ) "പവാരണമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപഞ്ചമിയം ഉപ്പന്നസ്സ അച്ചേകചീവരസ്സ അനത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികോ മാസോ, അത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാ പരിഹാരോ"തി വുത്തം. തമേവ ച പരിഹാരം സന്ധായ "ഛട്ഠിതോ പട്ഠായ പന ഉപ്പന്നം അനച്ചേകചീവരമ്പി പച്ചുദ്ധരിത്വാ ഠപിതചീവരമ്പി ഏതം പരിഹാരം ലഭതിയേവാ"തി (പാരാ॰ അട്ഠ॰ വ.ന്നര്‍ന്ന-ന്നര്‍ൻ) വുത്തം. തസ്മാ ചീവരമാസേ ദസാഹതോ പരമ്പി അനധിട്ഠിതം അവികപ്പിതമ്പി ഠപേതും വട്ടതി.

യദി ഏവം "കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്നം, ഏതം അകാലചീവര"ന്തി ഇദം കസ്മാ വുത്തന്തി ചേ? അകാലചീവരസാമഞ്ഞതോ അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം പഠമാനിയതേ സോതസ്സ രഹോ വിയ. ഏകാദസമാസേ സത്തമാസേ ച ഉപ്പന്നഞ്ഹി ചീവരം വുത്ഥവസ്സേഹി സേസേഹി ച സമ്മുഖീഭൂതേഹി ഭാജേതും ലബ്ഭതീതി അകാലചീവരം നാമ ജാതം. കാലേ പന "സങ്ഘസ്സ ഇദം അകാലചീവരം ദമ്മീ"തി അനുദ്ദിസിത്വാ "സങ്ഘസ്സ ദമ്മീ"തി ദിന്നം വുത്ഥവസ്സേഹിയേവ ഭാജേതബ്ബം, ന അഞ്ഞേഹീതി കാലചീവരന്തി വുച്ചതി. ആദിസ്സ ദിന്നം പന സമ്മുഖീഭൂതേഹി സബ്ബേഹിയേവ ഭാജേതബ്ബന്തി അകാലചീവരം, തസ്മാ കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്നസ്സ വുത്ഥവസ്സേഹി സേസേഹി ച സമ്പത്തേഹി ഭാജനീയത്താ അകാലചീവരസാമഞ്ഞതോ "കാലേപി ആദിസ്സ ദിന്നം, ഏതം അകാലചീവര"ന്തി അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്തം. യദി ഏവം "ഏകപുഗ്ഗലസ്സ വാ ഇദം തുയ്ഹം ദമ്മീതി ദിന്ന"ന്തി കസ്മാ വുത്തം. ന ഹി പുഗ്ഗലസ്സ ആദിസ്സ ദിന്നം കേനചി ഭാജനീയം ഹോതീതി? നായം വിരോധോ ആദിസ്സ വചനസാമഞ്ഞതോ ലബ്ഭമാനമത്ഥം ദസ്സേതും തഥാ വുത്തത്താ.

ഏവം പന അവത്വാതി "തതോ ചേ ഉത്തരി"ന്തി ഇമസ്സ "മാസപരമതോ ഉത്തരി"ന്തി പദഭാജനം അവത്വാ. **താവ ഉപ്പന്നം പച്ചാസാചീവര**ന്തി പച്ചത്തവചനം **"അത്തനോ ഗതികം കരോതീ"**തി കരണകിരിയായ കത്തുഭാവതോ. അന്തരാ ഉപ്പന്നഞ്ഹി പച്ചാസാചീവരം മാസപരമം മൂലചീവരം ഠപേതും അദത്വാ അത്തനോ ദസാഹപരമതായ ഏവ പരിച്ഛിന്ദതീതി അത്തനോ ഗതികം കരോതി. **തതോ ഉദ്ധം മൂലചീവര**ന്തി ഏത്ഥ പന **മൂലചീവര**ന്തി പച്ചത്തവചനം. വീസതിമദിവസതോ ഉദ്ധഞ്ഹി ഉപ്പന്നം പച്ചാസാചീവരം ദസാഹപരമം ഗന്തും അദത്വാ മൂലചീവരം അത്തനാ സദ്ധിം കരണസമ്ബന്ധതാമത്തേന സകകാലവസേന പരിച്ഛിന്ദതീതി അത്തനോ ഗതികം കരോതി. പച്ചാസാചീവരേ പന ലഭിത്വാ വിസും ഠപേന്തസ്സ ദസാഹം അനതിക്കന്തേ നത്ഥി തപ്പച്ചയാ ആപത്തി. പാളിയം **ദസാഹാ കാരേതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ **ദസാഹാ**തി കരണത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം, ദസാഹേനാതി അത്ഥോ. **പഞ്ചാഹുപ്പന്നേ**തിആദിം രസ്സം കത്വാപി പഠന്തി. **ഏകവീസേ ഉപ്പന്നേ...പേ॰... നവാഹാ കാരേതബ്ബ**ന്തിആദി പച്ചാസാചീവരസ്സ ഉപ്പന്നദിവസം ഠപേത്വാ വുത്തം.

അഞ്ഞം പച്ചാസാചീവരം...പേ॰... കാരേതബ്ബന്തി ഇദം സതിയാ ഏവ പച്ചാസായ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. സചേ പന "ഇതോ പട്ഠായ ചീവരം ന ലഭിസ്സാമീ"തി പച്ചാസാ ഉപച്ഛിന്നാ, മൂലചീവരമ്പി ദസാഹം ചേ സമ്പത്തം, തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബം. **പച്ചാസാചീവരമ്പി പരിക്ഖാരചോളം അധിട്ഠാതബ്ബ**ന്തി പഠമതരം ഉപ്പന്നം വിസഭാഗപച്ചാസാചീവരം സന്ധായ വദതി.

അഞ്ഞമഞ്ഞന്തി അഞ്ഞം അഞ്ഞം, അയമേവ വാ പാഠോ. അങ്ഗം പനേത്ഥ പഠമകഥിനേ വുത്തസദിസമേവ. കേവലഞ്ഹി തത്ഥ ദസാഹാതിക്കമോ, ഇധ മാസാതിക്കമോതി അയം വിസേസോ.

തതിയകഥിനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പുരാണചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൩. ചതുത്ഥേ **ഭത്തവിസ്സഗ്ഗ**ന്തി പാളിപദസ്സ ഭത്തകിച്ചന്തി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ, ''ഭത്തസംവിധാന''ന്തിപി കേചി. **തത്ഥ നാമ ത്വ**ന്തി ഇമസ്സപി സോ നാമ ത്വന്തി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ, ''തായ നാമ ത്വ''ന്തി കേചി.

൫൦൫. പിതാ ച മാതാ ച പിതരോ, പിതൂനം പിതരോ പിതാമഹാ, തേസംയേവ യുഗോ പിതാമഹയുഗോ, തസ്മാ **യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ** പിതാമഹദ്വന്ദാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി പിതാമഹഗ്ഗഹണേനേവ മാതാമഹോപി ഗഹിതോതി. ''യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ''തി വചനതോ ഹേട്ഠാ ച ഉദ്ധഞ്ച അട്ഠമയുഗോ ഞാതി നാമ ന ഹോതി. **ദേസനാമുഖമേവ ചേത**ന്തി **പിതാമഹയുഗാ**തി **പിതാമഹ**-ഗ്ഗഹണം ദേസനാമുഖം പിതാമഹീമാതാമഹീആദീനമ്പി അധിപ്പേതത്താ. പിതു മാതാ **പിതാമഹീ**. മാതു പിതാ **മാതാമഹോ** . മാതു മാതാ **മാതാമഹീ**. ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി പഞ്ചസതസാകിയാനീനം വസേന ഭിക്ഖുഭാവേ ഠത്വാ പരിവത്തലിങ്ഗായ ഭിക്ഖുനിയാ ച വസേന ഏകതോഉപസമ്പന്നാ ഭിക്ഖുനീ ലബ്ഭതി, തഥാപി പകതിനിയാമേനേവ ദസ്സേതും ''ഭിക്ഖുനീ നാമ ഉഭതോസങ്ഘേ ഉപസമ്പന്നാ''തി വുത്തം. **''കപ്പം കത്വാ**തി വചനതോ ദിന്നകപ്പമേവ പാചിത്തിയം ജനേതീ''തി വദന്തി. ''പുരാണചീവരം നാമ സകിം നിവത്ഥമ്പി സകിം പാരുതമ്പീ''തി ഇദം നിദസ്സനമത്തന്തി ആഹ **''അന്തമസോ പരിഭോഗസീസേനാ''**തിആദി. ''കായേന ഫുസിത്വാ പരിഭോഗോയേവ പരിഭോഗോ നാമാ''തി **കുരുന്ദിയം** അധിപ്പായോ.

൫൦൭. **കായവികാരം കത്വാ**തി ഇദം യാവ ''ഓരതോ ഠപേതീ''തി പദം, താവ സബ്ബപദേസു സമ്ബന്ധിതബ്ബം. യഥാ സാ ''ധോവാപേതുകാമോ അയ''ന്തി ജാനാതി, ഏവം കായവികാരം കത്വാതി അത്ഥോ. ''കായവികാരം കത്വാ''തി വചനതോ കായവാചാഹി കഞ്ചി വികാരം അകത്വാ ഹത്ഥേന ഹത്ഥേ ദേന്തസ്സപി അനാപത്തി. **അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ ഓകാസേ**തി ഇദം വിസേസനം യഥാസമ്ഭവം യോജേതബ്ബം. തഥാ ഹി ഹത്ഥേന ഹത്ഥേ ദേന്തസ്സ പാദമൂലേ ച ഠപേത്വാ ദേന്തസ്സ ''അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ ഓകാസേ''തി ഇദം വത്തബ്ബന്തി നത്ഥി അഞ്ഞഥാ അസമ്ഭവതോ. സതി ഹി സമ്ഭവേ ബ്യഭിചാരേ ച വിസേസനം സാത്ഥകം ഹോതി. ഉപരി ''ഖിപതീ''തിആദീനി പന സന്ധായ ഇദം വിസേസനം വുത്തം, തസ്മാ അന്തോദ്വാദസഹത്ഥേ ഓകാസേ ഠത്വാ ഉപരി ഖിപന്തസ്സ അഞ്ഞസ്സ ഹത്ഥേ പേസേന്തസ്സ ച ആപത്തി. ഉപചാരം പന മുഞ്ചിത്വാ കായവാചാഹി വികാരം കത്വാ ആണാപേന്തസ്സപി അനാപത്തി. **ഉപചാരേ**തി അന്തോദ്വാദസഹത്ഥമേവ ഓകാസം വദതി. **ഉപചാരം മുഞ്ചിത്വാ**തി ദ്വാദസഹത്ഥൂപചാരം മുഞ്ചിത്വാ.

ഏകേന വത്ഥുനാതി പഠമം കത്വാ നിട്ഠാപിതം സന്ധായ വുത്തം. **രജനേ അനാപത്തീ**തി രജനം പച്ഛാസീസന്തസ്സപി ''ധോവിത്വാ ആനേഹീ''തി വുത്തത്താ

അനാപത്തി അനാണത്തിയാ കതത്താ. “അവുത്താ ധോവതീ”തി ഇമിനാ “അവുത്താ രജതി, അവുത്താ ആകോടേതീ”തി ഇദമ്പി വുത്തമേവ ഹോതീതി ആഹ - **“അവുത്താ ധോവതീതി ഇമിനാ ലക്ഖണേന അനാപത്തീ”**തി. **സമ്ബഹുലാ ആപത്തിയോ ആപജ്ജതീ**തി പാചിത്തിയേന സദ്ധിം ദ്വേ ദുക്കടാനി ആപജ്ജതി. **യഥാവത്ഥുകമേവാ**തി നിസ്സഗ്ഗിയമേവാതി അത്ഥോ. പഞ്ച സതാനി പരിമാണമേതാസന്തി **പഞ്ചസതാ**.

൫൦൭. **ചീവരം ധോവാതി...പേ... ആണാപേന്തസ്സാ**തി ഏത്ഥ തായ ധോവനം പച്ഛാസീസന്തസ്സപി അനാപത്തി. പുരാണചീവരതാ, ഉപചാരേ ഠത്വാ അഞ്ഞാതികായ ഭിക്ഖുനിയാ ആണാപനം, തസ്സാ ധോവനാദീനി ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പുരാണചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ചീവരപടിഗ്ഗഹണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൦൮. പഞ്ചമേ **അപഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ**തി ഗണമ്ഹാ ഓഹീയനസിക്ഖാപദേ അപഞ്ഞത്തേ. **വിഹാരവാര**ന്തി വിഹാരപടിജഗ്ഗനവാരം. **കോട്ഠാസസമ്പത്തീ**തി സകലാ അങ്ഗപച്ചങ്ഗസമ്പത്തി. **സബ്ബപരിയന്ത**ന്തി ഛട്ഠസ്സ അഞ്ഞചീവരസ്സ അഭാവാ പഞ്ചന്നം ചീവരാനം ഏകമേകം സബ്ബേസം പരിയന്തന്തി **സബ്ബപരിയന്തം**. അന്തരവാസകാദീസു ഹി പഞ്ചസു ഏകമേകം അഞ്ഞസ്സ ഛട്ഠസ്സ അഭാവാ പഞ്ചന്നം അന്തമേവ ഹോതി. അഥവാ പഞ്ചസു ചീവരേസു ഏകമേകം അത്തനോ അഞ്ഞസ്സ ദുതിയസ്സ അഭാവാ അന്തമേവ ഹോതീതി സബ്ബമേവ പരിയന്തന്തി **സബ്ബപരിയന്തം,** സബ്ബസോ വാ പരിയന്തന്തി **സബ്ബപരിയന്തം**. തേനാഹ - **“അഞ്ഞം...പേ... നത്ഥീ”**തി. **യഥാ തസ്സ മനോരഥോ ന പൂരതീ**തി “സരീരപാരിപൂരിം പസ്സിസ്സാമീ”തി തസ്സ ഉപ്പന്നോ മനോരഥോ യഥാ ന പൂരതി. **ഏവം ഹത്ഥതലേയേവ ദസ്സേത്വാ**തി സരീരം അദസ്സേത്വാവ ദാതബ്ബചീവരം ഹത്ഥതലേ “ഹന്ദാ”തി ദസ്സേത്വാ.

൫൧൦. **വിഹത്ഥതായാ**തി വിഹതഹത്ഥതായ, അഗണതായ അപ്പച്ചയതായ അപ്പടിസരണതായാതി വുത്തം ഹോതി. **സമഭിതുന്നത്താ**തി പീളിതത്താ. പരിവത്തേതബ്ബം പരിവത്തം, പരിവത്തമേവ **പാരിവത്തകം,** പരിവത്തേത്വാ ദീയമാനന്തി അത്ഥോ.

൫൧൨. **ഉപചാരേ**തി ദ്വാദസഹത്ഥൂപചാരം സന്ധായ വദതി. **ഉപചാരം വാ മുഞ്ചിത്വാ ഖിപന്തീ**തി ദ്വാദസഹത്ഥം മുഞ്ചിത്വാ ഓരതോ ഠപേന്തി, ന പുരിമസിക്ഖാപദേ വിയ ദ്വാദസഹത്ഥബ്ഭന്തരേയേവാതി അധിപ്പായോ. **അഞ്ഞത്ര പാരിവത്തകാ**തി യം അന്തമസോ ഹരീതകഖണ്ഡമ്പി ദത്വാ വാ ദസ്സാമീതി ആഭോഗം കത്വാ വാ പാരിവത്തകം ഗണ്ഹാതി, തം ഠപേത്വാ. **അചിത്തകഭാവേന ന സമേതീ**തി യഥാ അഞ്ഞാതികായ ഞാതികസഞ്ഞിസ്സ വേമതികസ്സ ച ഗണ്ഹതോ അചിത്തകത്താ ആപത്തി , ഏവമിധാപി “ഭിക്ഖുനിയാ സന്തകം ഇദ”ന്തി അജാനിത്വാ ഗണ്ഹതോപി ആപത്തിയേവാതി അധിപ്പായോ. **വസ്സാവാസികം ദേതീ**തി പുഗ്ഗലികം കത്വാ ദേതി. പംസുകൂലം അത്തനോ അത്ഥായ ഠപിതഭാവം ജാനിത്വാ ഗണ്ഹന്തേനപി അഞ്ഞസ്സ സന്തകം ഗഹിതം നാമ ന ഹോതീതി ആഹ - **“സചേ പന സങ്കാരകൂടാദീസൂ”**തിആദി. അസാമികഞ്ഹി **പംസുകൂല**ന്തി വുച്ചതി. **പംസുകൂലം അധിട്ഠഹിത്വാ**തി

‘‘അസാമികം ഇദ’’ന്തി സഞ്ഞം ഉപ്പാദേത്വാ. ഏവം പന പംസുകൂലസഞ്ഞം അനുപ്പാദേത്വാ ഗണ്ഹിതും ന വട്ടതി.

൫൩൭. **അഞ്ഞാതികായ അഞ്ഞാതികസഞ്ഞീതി തികപാചിത്തിയ**ന്തി ഏത്ഥ **ഇതി**-സദ്ദോ ആദിഅത്ഥോ. തീണി പരിമാണമസ്സാതി തികം, തികഞ്ച തം പാചിത്തിയഞ്ചാതി **തികപാചിത്തിയം,** തീണി പാചിത്തിയാനീതി അത്ഥോ.

൫൩൮. **പത്തത്ഥവികാദിം യംകിഞ്ചീ**തി അനധിട്ഠാനുപഗം സന്ധായ വദതി. ‘‘ചീവരം നാമ ഛന്നം ചീവരാനം അഞ്ഞതരം ചീവരം വികപ്പനുപഗം പച്ഛിമ’’ന്തി ഹി വുത്തത്താ അധിട്ഠാനുപഗം യംകിഞ്ചി ന വട്ടതി. തേനേവാഹ - **‘‘വികപ്പനുപഗപച്ഛിമചീവരപ്പമാണ’’**ന്തിആദി. യസ്മാ ഭിസിച്ഛവി മഹന്താപി സേനാസനസങ്ഗഹിതത്താ ചീവരസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീതി നേവ അധിട്ഠാനുപഗാ ന വികപ്പനുപഗാ ച, തസ്മാ അനധിട്ഠാനുപഗസാമഞ്ഞതോ വുത്തം. സചേപി മഞ്ചപ്പമാണാ ഭിസിച്ഛവി ഹോതി, വട്ടതിയേവാതി. **കോ പന വാദോ പത്തത്ഥവികാദീസൂ**തി മഹതിയാപി താവ ഭിസിച്ഛവിയാ അനധിട്ഠാനുപഗത്താ അനാപത്തി, തതോ ഖുദ്ദകതരേസു അനധിട്ഠാനുപഗേസു പത്തത്ഥവികാദീസു കിമേവ വത്തബ്ബന്തി അധിപ്പായോ. പടിഗ്ഗഹണം **കിരിയാ,** അപരിവത്തനം **അകിരിയാ**. വികപ്പനുപഗചീവരതാ, പാരിവത്തകാഭാവോ, അഞ്ഞാതികായ ഹത്ഥതോ ഗഹണന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ചീവരപടിഗ്ഗഹണസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൯. ഛട്ഠേ **പതികിട്ഠോ**തി നിഹീനോ, ലാമകോതി അത്ഥോ. **ലോലജാതികോ**തി ലോലസഭാവോ. പടുയേവ **പട്ടോ**. തേനാഹ **‘‘ഛേകോ’’**തിആദി. **കിസ്മിം വിയാ**തി ഏത്ഥ ‘‘കിസ്മിം വിയാ’’തി നിപാതവസേന സമാനത്ഥം ‘‘കിംസു വിയാ’’തി നിപാതപദന്തി ആഹ **‘‘കിംസു വിയാ’’**തി, കിം വിയാതി അത്ഥോ, ദുക്ഖം വിയാതി അധിപ്പായോ. തേനാഹ **‘‘കിലേസോ വിയാ’’**തിആദി. ധമ്മവസേന ഉപചാരവസേന നിമന്തനാ **ധമ്മനിമന്തനാ**തി പാളിപദസ്സ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സചേ പന ‘‘വദേയ്യാഥ, ഭന്തേ, യേനത്ഥോ’’തി ഇദം സച്ചമേവ വുത്തം സിയാ, പവാരിതോയേവ ഹോതി. യസ്മാ പന പവാരേത്വാപി അദാതുകാമോ അപ്പവാരിതട്ഠാനേയേവ തിട്ഠതി, തസ്മാ ഭഗവാ പവാരിതാപവാരിതഭാവം അവിചാരേത്വാ ‘‘ഞാതകോ തേ, ഉപനന്ദ, അഞ്ഞാതകോ’’തി ഞാതകഅഞ്ഞാതകഭാവംയേവ വിചാരേസി. **മുസിംസൂ**തി വിലുമ്പിംസു.

൫൪൦. **അനുപുബ്ബകഥാ**തി അനുപുബ്ബേന വിനിച്ഛയകഥാ. സേസപരിക്ഖാരാനം സദ്ധിവിഹാരികേഹി ഗഹിതത്താ നിവാസനപാരുപനമത്തമേവ അവസിട്ഠന്തി ആഹ **‘‘നിവാസനപാരുപനമത്തംയേവ ഹരിത്വാ’’**തി. സദ്ധിവിഹാരികാനം താവ ആഗമനസ്സ വാ അനാഗമനസ്സ വാ അജാനനതായ വുത്തം **‘‘ഥേരേഹി നേവ താവ…പേ॰… ഭഞ്ജിതബ്ബ’’**ന്തി. **പരേസമ്പി അത്ഥായ ലഭന്തീ**തി അത്തനോ ചീവരം ദദമാനാ സയം സാഖാഭങ്ഗേന പടിച്ഛാദേന്തീതി തേസം അത്ഥായപി ഭഞ്ജിതും ലഭന്തി. ‘‘തിണേന വാ പണ്ണേന വാ പടിച്ഛാദേത്വാ ആഗന്തബ്ബ’’ന്തി വചനതോ ഈദിസേസു ഭൂതഗാമപാതബ്യതാപി അനുഞ്ഞാതായേവ ഹോതീതി ആഹ -

“നേവ ഭൂതഗാമപാതബ്യതായ പാചിത്തിയം ഹോതീ”തി. **ന തേസം ധാരണേ ദുക്കട**ന്തി തേസം തിത്ഥിയദ്ധജാനം ധാരണേപി ദുക്കടം നത്ഥി.

യാനി ച നേസം വത്ഥാനി ദേന്തീതി സമ്ബന്ധോ. ഥേരാനം സയമേവ ദിന്നത്താ വുത്തം **“അച്ഛിന്നചീവരട്ഠാനേ ഠിതത്താ”**തി. യദി ലദ്ധിം ഗണ്ഹാതി, തിത്ഥിയപക്കന്തകോ നാമ ഹോതി, തസ്മാ വുത്തം **“ലദ്ധിം അഗ്ഗഹേത്വാ”**തി. ‘‘നോ ചേ ഹോതി സങ്ഘസ്സ വിഹാരചീവരം വാ…പേ॰… ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ’’തി ഇമിനാ അന്തരാമഗ്ഗേ പവിട്ഠവിഹാരതോ നിക്ഖമിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ അത്തനോ അഭിരുചിതട്ഠാനം ഗച്ഛന്തസ്സ ദുക്കടം വുത്തം. ഇമിനാ ച ‘‘യം ആവാസം പഠമം ഉപഗച്ഛതീ’’തി വുത്തം അന്തരാമഗ്ഗേ ഠിതവിഹാരമ്പി സചേ നഗ്ഗോ ഹുത്വാ ഗച്ഛതി, ദുക്കടമേവാതി വേദിതബ്ബം. യദി ഏവം തത്ഥ കസ്മാ ന വുത്തന്തി ചേ? അനോകാസത്താ. തത്ഥ ഹി ‘‘അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, അച്ഛിന്നചീവരസ്സ വാ…പേ॰… ചീവരം വിഞ്ഞാപേതു’’ന്തി ഇമിനാ സമ്ബന്ധേന സങ്ഘികമ്പി ചീവരം നിവാസേതും പാരുപിതുഞ്ച അനുജാനന്തോ ‘‘യം ആവാസം പഠമം…പേ॰… ഗഹേത്വാ പാരുപിതു’’ന്തി ആഹ, തസ്മാ തത്ഥ അനോകാസത്താ ദുക്കടം ന വുത്തം.

വിഹാരചീവരന്തി സേനാസനചീവരം. **ചിമിലികാഹീ**തി പടപിലോതികാഹി. **തസ്സ ഉപരീ**തി ഭൂമത്ഥരണസ്സ ഉപരി. **വിദേസഗതേനാ**തി അഞ്ഞം ചീവരം അലഭിത്വാ വിദേസഗതേന. **ഏകസ്മിം…പേ॰… ഠപേതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ ‘‘ലേസേന ഗഹേത്വാ അഗതത്താ ഠപേന്തേന ച സങ്ഘികപരിഭോഗേനേവ ഠപിതത്താ അഞ്ഞസ്മിം സേനാസനേ നിയമിതമ്പി അഞ്ഞത്ഥ ഠപേതും വട്ടതീ’’തി വദന്തി. **പരിഭോഗേനേവാ**തി അഞ്ഞം ചീവരം അലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജനേന.

൫൧൯-൫൨൧. **പരിഭോഗജിണ്ണ**ന്തി യഥാ തേന ചീവരേന സരീരം പടിച്ഛാദേതും ന സക്കാ, ഏവം ജിണ്ണം. **കപ്പിയവോഹാരേനാ**തി കയവിക്കയാപത്തിതോ മോചനത്ഥം വുത്തം. ‘‘വിഞ്ഞാപേന്തസ്സാ’’തി ഇമസ്സേവ അത്ഥം വിഭാവേതി **“ചേതാപേന്തസ്സ പരിവത്താപേന്തസ്സാ”**തി. അത്തനോ ധനേന ഹി വിഞ്ഞാപനം നാമ പരിവത്തനമേവാതി അധിപ്പായോ. സങ്ഘവസേന പവാരിതാനം വിഞ്ഞാപനേ വത്തം ദസ്സേതി **“പമാണമേവ വട്ടതീ”**തി. സങ്ഘവസേന ഹി പവാരിതേ സബ്ബേസം സാധാരണത്താ അധികം വിഞ്ഞാപേതും ന വട്ടതി. **യം യം പവാരേതീ**തി യം യം ചീവരാദിം ദസ്സാമീതി പവാരേതി. **വിഞ്ഞാപനകിച്ചം നത്ഥീ**തി വിനാ വിഞ്ഞത്തിയാ ദീയമാനത്താ വിഞ്ഞാപേത്വാ കിം കരിസ്സതീതി അധിപ്പായോ. **അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ**തി ഏത്ഥാപി ‘‘ഞാതകാനം പവാരിതാന’’ന്തി ഇദം അനുവത്തതിയേവാതി ആഹ **“അത്തനോ ഞാതകപവാരിതേ”**തിആദി. വികപ്പനുപഗചീവരതാ, സമയാഭാവോ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. തതുത്തരിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൨൨. സത്തമേ പാളിയം **പഗ്ഗാഹികസാല**ന്തി ദുസ്സവാണിജകാനം ആപണം. ‘‘പഗ്ഗാഹിതസാല’’ന്തിപി പഠന്തി.

വര-വരെ. **അഭീതി ഉപസഗ്ഗോ**തി തസ്സ വിസേസത്ഥാഭാവം ദസ്സേതി. തേനാഹ **"ഹരിതുന്തി അത്ഥോ"**തി. **വര**-സദ്ദസ്സ ഇച്ഛായം വത്തമാനത്താ ആഹ **"ഇച്ഛാപേയ്യാ"**തി. **ദട്ഠു വേമതോ**തി എത്ഥ ഗാഥാബന്ധവസേന അനുനാസികലോപോ ദട്ഠബ്ബോ. **സഅന്തര**ന്തി അന്തരവാസകസഹിതം. **ഉത്തര**ന്തി ഉത്തരാസങ്ഗം. **അസ്സ ചീവരസ്സാ**തി സാദിതബ്ബചീവരസ്സ. **അച്ഛിന്നസബ്ബചീവരേനാ**തി അച്ഛിന്നാനി സബ്ബാനി തീണി ചീവരാനി അസ്സാതി അച്ഛിന്നസബ്ബചീവരോ, തേനാതി അത്ഥോ. യസ്സ ഹി അച്ഛിന്ദനസമയേ തീണി ചീവരാനി സന്നിഹിതാനി ഹോന്തി, താനി സബ്ബാനി അച്ഛിന്നാനീതി സോ "അച്ഛിന്നസബ്ബചീവരോ"തി വുച്ചതി. തേനേവ **"അച്ഛിന്നസബ്ബചീവരേന തിചീവരകേനാ"**തി വുത്തം. **തിചീവരകേനാ**തി ഹി അച്ഛിന്ദനസമയേ തിചീവരസ്സ സന്നിഹിതഭാവം സന്ധായ വുത്തം, ന പന വിനയതേചീവരികഭാവം ധുതങ്ഗതേചീവരികഭാവം വാ സന്ധായ. **ഏവം പടിപജ്ജിതബ്ബ**ന്തി "സന്തരുത്തരപരമം തേന ഭിക്ഖുനാ തതോ ചീവരം സാദിതബ്ബ"ന്തി വുത്തവിധിനാ പടിപജ്ജിതബ്ബം. **അഞ്ഞേനാ**തി അച്ഛിന്നഅസബ്ബചീവരേന. യസ്സ തീസു ചീവരേസു ഏകം വാ ദ്വേ വാ ചീവരാനി അച്ഛിന്നാനി ഹോന്തി, തേനാതി അത്ഥോ. **അഞ്ഞഥാപീ**തി "സന്തരുത്തരപരമ"ന്തി വുത്തവിധാനതോ അഞ്ഞഥാപി. യസ്സ ഹി തീസു ദ്വേ ചീവരാനി അച്ഛിന്നാനി ഹോന്തി, ഏകം സാദിതബ്ബം. ഏകസ്മിം അച്ഛിന്നേ ന സാദിതബ്ബന്തി ന തസ്സ സന്തരുത്തരപരമസാദിയനം സമ്ഭവതി, അയമേവ ച അത്ഥോ പദഭാജനേന വിഭാവിതോ. തേനാഹ **"തം വിഭാഗം ദസ്സേതു"**ന്തി.

കേചി പന "തിചീവരകേനാതി വുത്തത്താ തിചീവരം പരിക്ഖാരചോളവസേന അധിട്ഠഹിത്വാ പരിഭുഞ്ജതോ തസ്മിം നട്ഠേ ബഹൂനിപി ഗഹേതും ലബ്ഭതീ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം. പദഭാജനസ്സ ഹി അധിപ്പായം ദസ്സേന്തേന യസ്മാ പന "അച്ഛിന്നസബ്ബചീവരേന...പേ॰... തം വിഭാഗം ദസ്സേതു"ന്തി വുത്തം, പദഭാജനേ ച ന താദിസോ അത്ഥോ ഉപലബ്ഭതി, തസ്മാ തം ന ഗഹേതബ്ബമേവ. യമ്പി **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ തതുത്തരിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം "യസ്സ അധിട്ഠിതചീവരസ്സ തീണി നട്ഠാനീ"തി, തത്ഥാപി അധിട്ഠിതഗ്ഗഹണം സരൂപകഥനമത്തന്തി ഗഹേതബ്ബം, ന പന തിചീവരാധിട്ഠാനേന അധിട്ഠിതചീവരസ്സേവാതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ പാളിയം അട്ഠകഥായഞ്ച തഥാ അത്ഥസ്സ അസമ്ഭവതോ. ന ഹി തിചീവരാധിട്ഠാനേന അധിട്ഠിതചീവരസ്സേവ ഇദം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തന്തി സക്കാ വിഞ്ഞാതും. പുരിമസിക്ഖാപദേന ഹി അച്ഛിന്നചീവരസ്സ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിയാ അനുഞ്ഞാതത്താ പമാണം അജാനിത്വാ വിഞ്ഞാപനവത്ഥുസ്മിം പമാണതോ സാദിയനം അനുജാനന്തേന ഭഗവതാ ഇദം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം, തസ്മാ "പരിക്ഖാരചോളികസ്സ ബഹുമ്പി സാദിതും വട്ടതീ"തി അയമത്ഥോ നേവ പാളിയാ സമേതി, ന ച ഭഗവതോ അധിപ്പായം അനുലോമേതി.

യസ്സ തീണി നട്ഠാനി, തേന ദ്വേ സാദിതബ്ബാനീതി എത്ഥ യസ്സ തിചീവരതോ അധികമ്പി ചീവരം അഞ്ഞത്ഥ ഠിതം അത്ഥി, തദാതസ്സ ചീവരസ്സ അലബ്ഭനീയഭാവതോ തേനപി സാദിതും വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. **പകതിയാവ സന്തരുത്തരേന ചരതീ**തി സാസങ്കസിക്ഖാപദവസേന വാ അവിപ്പവാസസമ്മുതിവസേന വാ തതിയസ്സ അലാഭേന വാ ചരതി. "ദ്വേ നട്ഠാനീ"തി അധികാരത്താ വുത്തം **"ദ്വേ സാദിതബ്ബാനീ"**തി. **ഏകം**

സാദിയന്തേനേവ സമോ ഭവിസ്സതീതി തിണ്ണം ചീവരാനം ദ്വീസു നട്ഠേസു ഏകം സാദിയന്തേന സമോ ഭവിസ്സതി ഉഭിന്നമ്പി സന്തരുത്തരപരമതായ അവട്ഠാനതോ. **യസ്സ ഏകംയേവ ഹോതീ**തി അഞ്ഞേന കേനചി കാരണേന വിനട്ഠസേസചീവരം സന്ധായ വുത്തം.

൫൨൬. "സേസകം തുയ്ഹേവ ഹോതൂതി ദേന്തീ"തി വുത്തത്താ "പമാണയുത്തം ഗണ്ഹിസ്സാമ, സേസകം ആഹരിസ്സാമാ"തി വത്വാ ഗഹേത്വാ ഗമനസമയേപി "സേസകമ്പി തുമ്ഹാകഞ്ഞേവ ഹോതൂ"തി വദന്തി, ലദ്ധകപ്പിയമേവ. **പവാരിതാന**ന്തി അച്ഛിന്നകാലതോ പുബ്ബേയേവ പവാരിതാനം. **പാളിയാ ന സമേതീ**തി സന്തരുത്തരപരമതോ ഉത്തരി സാദിയനേ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം "അനാപത്തി ഞാതകാനം പവാരിതാന"ന്തി വുത്തത്താ ന സമേതി. സന്തരുത്തരപരമം സാദിയന്തസ്സ ഹി ആപത്തിപ്പസങ്ഗോയേവ നത്ഥി, സതി ച സിക്ഖാപദേന ആപത്തിപ്പസങ്ഗേ അനാപത്തി യുത്താ ദസ്സേതുന്തി അധിപ്പായോ. കേചി പന **"പമാണമേവ വട്ടതീ**തി ഇദം സല്ലേഖദസ്സനത്ഥം വുത്ത"ന്തി വദന്തി.

യസ്മാ പനിദം...പേ... ന വുത്തന്തി ഏത്ഥായമധിപ്പായോ - "അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ"തി വുച്ചമാനേ അഞ്ഞേസം അത്ഥായ പമാണം അതിക്കമിത്വാപി ഗണ്ഹിതും വട്ടതീതി ആപജ്ജതി, തഞ്ച അഞ്ഞസ്സത്ഥായ വിഞ്ഞാപനവത്ഥുസ്മിം പഞ്ഞത്തത്താ വത്ഥുനാ സംസന്ദിയമാനം ന സമേതി. ന ഹി യം വത്ഥും നിസ്സായ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം, തസ്മിംയേവ അനാപത്തിവചനം യുത്തന്തി. ***ഗണ്ഠിപദേസു*** പന തീസുപി "ഇമസ്സ സിക്ഖാപദസ്സ അത്തനോ സാദിയനപടിബദ്ധതാവസേന പവത്തത്താ 'അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ'തി വത്തും ഓകാസോയേവ നത്ഥി, തസ്മാ ന വുത്ത"ന്തി കഥിതം. ഇധ "അഞ്ഞസ്സത്ഥായാ"തി അവുത്തത്താ അഞ്ഞേസം അത്ഥായ ഞാതകപവാരിതേസു അധികം വിഞ്ഞാപേന്തസ്സ ആപത്തീതി ചേ? ന, തത്ഥ പുരിമസിക്ഖാപദേനേവ അനാപത്തിസിദ്ധിതോ. തതുത്തരിതാ, അച്ഛിന്നാദികാരണതാ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

തതുത്തരിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. പഠമഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൨൭. അട്ഠമേ **അപി മയ്യാ**തി പാഠേപി സോയേവത്ഥോ. അയ്യാതി പന ബഹുവചനേന ആമന്തനം കതം.

൫൨൮-൫൨൯. അപദിസ്സാതി "ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദസ്സാമീ"തി ഏവം അപദിസിത്വാ. **പച്ചയം കത്വാ**തി കാരണം കത്വാ. **ഉദ്ദിസ്സാതി ഏത്ഥ യോ കത്താ**തി "ഉദ്ദിസ്സാ"തി ഇമിനാ വുത്തഉദ്ദിസനകിരിയായ യോ കത്താ. ചീവരം ചേതാപേന്തി പരിവത്തേന്തി ഏതേനാതി **ചീവരചേതാപന്നം**. ന-കാരാഗമം കത്വാ ചീവരചേതാപന്നന്തി വുത്തം, "ചീവരചേതാപന"ന്തിപി പഠന്തി. **പചുരവോഹാരവസേനാ**തി യേഭുയ്യവോഹാരവസേന. യേഭുയ്യവസേന ഹി ഘരസാമികം ദട്ഠുകാമാ തസ്സ ഘരം ഗച്ഛന്തീതി തഥേവ ബഹുലം വോഹാരോ. **ബ്യഞ്ജനമത്തമേവാ**തി അത്ഥോ നേതബ്ബോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ.

൫൩൪. സമകേപി പന അനാപത്തീതി യദഗ്ഘനകം സോ ദാതുകാമോ ഹോതി, തദഗ്ഘനകേ അനാപത്തി മൂലം വഡ്ഢേത്വാ അധികവിധാനം അനാപന്നത്താ. ഏത്ഥ ച "ദാതുകാമോമ്ഹീ"തി അത്തനോ സന്തികേ അവുത്തേപി ദാതുകാമതം സുത്വാ യദഗ്ഘനകം സോ ദാതുകാമോ ഹോതി, തദഗ്ഘനകം ആഹരാപേതും വട്ടതി. **അഗ്ഘവഡ്ഢനകഞ്ഹി ഇദം സിക്ഖാപദ**ന്തി ഏത്ഥ അഗ്ഘവഡ്ഢനം ഏതസ്സ അത്ഥീതി **അഗ്ഘവഡ്ഢനകം,** അഗ്ഘവഡ്ഢനം സന്ധായ ഇദം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തന്തി അധിപ്പായോ. **ചീവരം ദേഹീ**തി സങ്ഘാടിആദീസു യംകിഞ്ചി ചീവരം സന്ധായ വദതി. ചീവരേ ഭിയ്യോകമ്യതാ, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പഠമഉപക്ഖടസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൩൬. ദുതിയഉപക്ഖടേ വത്തബ്ബം നത്ഥി.

൧൦. രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൭-൫൩൯. രാജസിക്ഖാപദേ പന "അജ്ജണ്ഹോ"തി പാഠേ "അജ്ജുണ്ഹോ"തിപി പഠന്തി. **ഭോഗോ**തി ഭുഞ്ജിതബ്ബോ. യം വുത്തം **മാതികാട്ഠകഥായം** "ഇമിനാ ചീവരചേതാപന്നേന ചീവരം ചേതാപേത്വാ ഇത്ഥന്നാമം ഭിക്ഖും ചീവരേന അച്ഛാദേഹീതി ഇദം ആഗമനസുദ്ധിം ദസ്സേതും വുത്തം. സചേ ഹി 'ഇദം ഇത്ഥന്നാമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദേഹീ'തി പേസേയ്യ, ആഗമനസ്സ അസുദ്ധത്താ അകപ്പിയവത്ഥും ആരബ്ഭ ഭിക്ഖുനാ കപ്പിയകാരകോപി നിദ്ദിസിതബ്ബോ ന ഭവേയ്യാ"തി, തത്ഥ ആഗമനസ്സ സുദ്ധിയാ വാ അസുദ്ധിയാ വാ വിസേസപ്പയോജനം ന ദിസ്സതി. സതിപി ഹി ആഗമനസ്സ അസുദ്ധഭാവേ ദൂതോ അത്തനോ കുസലതായ കപ്പിയവോഹാരേന വദതി, "കപ്പിയകാരകോ ന നിദ്ദിസിതബ്ബോ"തി ഇദം നത്ഥി, ന ച ദൂതേന കപ്പിയവോഹാരവസേന വുത്തേ ദായകേന ഇദം കഥം പേസിതന്തി ഈദിസീ വിചാരണാ ഉപലബ്ഭതി, അവിചാരേത്വാ ച തം ന സക്കാ ജാനിതും, യദി പന ആഗമനസ്സ അസുദ്ധത്താ കപ്പിയകാരകോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ ന ഭവേയ്യ, ചീവരാനം അത്ഥായ ദൂതസ്സ ഹത്ഥേ അകപ്പിയവത്ഥുസ്മിം പേസിതേ സബ്ബത്ഥ ദായകേന കഥം പേസിതന്തി പുച്ഛിത്വാവ കപ്പിയകാരകോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ ഭവേയ്യ. തസ്മാ അസതിപി ആഗമനസുദ്ധിയം സചേ സോ ദൂതോ അത്തനോ കുസലതായ കപ്പിയവോഹാരവസേന വദതി, ദൂതസ്സേവ വചനം ഗഹേതബ്ബം. യദി ഹി ആഗമനസുദ്ധിയേവേത്ഥ പമാണം, മൂലസാമികേന കപ്പിയവോഹാരവസേന പേസിതസ്സ ദൂതസ്സ അകപ്പിയവോഹാരവസേന വദതോപി കപ്പിയകാരകോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ ഭവേയ്യ, തസ്മാ സബ്ബത്ഥ ദൂതവചനമേവ പമാണന്തി ഗഹേതബ്ബം.

ഇമിനാ ചീവരചേതാപന്നേനാതിആദിനാ പന ഇമമത്ഥം ദസ്സേതി - കപ്പിയ വസേന ആഗതമ്പി ചീവരമൂലം ഈദിസേന ദൂതവചനേന അകപ്പിയം ഹോതി, തസ്മാ തം പടിക്ഖിപിതബ്ബന്തി. തേനേവാഹ - "തേന ഭിക്ഖുനാ സോ ദൂതോ ഏവമസ്സ വചനീയോ"തിആദി. സുവണ്ണം, രജതം, കഹാപണോ, മാസകോതി ഇമാനി ഹി ചത്താരി നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥൂനി, മുത്താ, മണി, വേളുരിയോ, സങ്ഖോ, സിലാ, പവാളം, ലോഹിതങ്കോ, മസാരഗല്ലം, സത്ത ധഞ്ഞാനി, ദാസിദാസം, ഖേത്തം, വത്ഥു, പുപ്ഫാരാമഫലാരാമാദയോതി ഇമാനി

ദുക്കടവത്ഥൂനി ച അത്തനോ വാ ചേതിയസങ്ഘഗണപുഗ്ഗലാനം വാ അത്ഥായ സമ്പടിച്ഛിതും ന വട്ടന്തി, തസ്മാ തം സാദിതും ന വട്ടതീതി ദസ്സനത്ഥം "ന ഖോ മയം, ആവുസോ, ചീവരചേതാപന്നം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ"തി വുത്തം, "ചീവരഞ്ച ഖോ മയം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ"തി ഇദം പന അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ ആഭതത്താ വത്തും വട്ടതി, തസ്മാ വുത്തം. "വേയ്യാവച്ചകരോ നിദ്ദിസിതബ്ബോ"തി ഇദം "അത്ഥി പനായസ്മതോ കോചി വേയ്യാവച്ചകരോ"തി കപ്പിയവചനേന വുത്തത്താ അനുഞ്ഞാതം. സചേ പന ദൂതോ "കോ ഇമം ഗണ്ഹാതീ"തി വാ "കസ്സ ദേമീ"തി വാ വദതി, ന നിദ്ദിസിതബ്ബോ. "ആരാമികോ വാ ഉപാസകോ വാ"തി ഇദം സാരുപ്പതായ വുത്തം, ഠപേത്വാ പന പഞ്ച സഹധമ്മികേ യോ കോചി കപ്പിയകാരകോ വട്ടതി. "ഏസോ ഖോ, ആവുസോ, ഭിക്ഖൂനം വേയ്യാവച്ചകരോ"തി ഇദം ഭിക്ഖുസ്സ കപ്പിയവചനദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ഏവമേവ ഹി വത്തബ്ബം, "ഏതസ്സ ദേഹീ"തിആദി ന വത്തബ്ബം. **സോ വാ ചേതാപേസ്സതി വാ**തി ഏത്ഥ ഏകോ **വാ**-സദ്ദോ പദപൂരണോ, "സഞ്ഞത്തോ സോ മയാ"തിആദി പന ദൂതേന ഏവം ആരോചിതേയേവ തം ചോദേതും വട്ടതി, നേവാസ്സ ഹത്ഥേ ദത്വാ ഗതമത്തകാരണേനാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

ഏതാനി ഹി വചനാനി...പേ॰... ന വത്തബ്ബോതി ഏത്ഥ "ഏവം വദന്തോ പടിക്ഖിത്തസ്സ കതത്താ വത്തഭേദേ ദുക്കടം ആപജ്ജതി, ചോദനാ പന ഹോതിയേവാ"തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം. **ഉദ്ദിട്ഠചോദനാപരിച്ഛേദം ദസ്സേത്വാ**തി "ദുതിയമ്പി വത്തബ്ബോ"തിആദിനാ ദസ്സേത്വാ. **പുച്ഛിയമാനോ**തി ഏത്ഥ പുച്ഛിയമാനേനാതി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോതി ആഹ **"കരണത്ഥേ പച്ചത്തവചന"**ന്തി. **ആഗതകാരണം ഭഞ്ജതീ**തി ആഗതകാരണം വിനാസേതി.

ഏത്ഥ കേചി വദന്തി "ആഗതകാരണം നാമ ചീവരഗ്ഗഹണം, തം ഭഞ്ജതീതി വുത്തത്താ പുന തം ചീവരം യേന കേനചി ആകാരേന ഗഹേതും ന വട്ടതീ"തി. കേചി പന "ആഗതകാരണം നാമ കായവാചാഹി ചോദനാ, തം ഭഞ്ജതീതി വുത്തത്താ പുന തം യേന കേനചി ആകാരേന ചോദേതും ന ലഭതി. സചേ സയമേവ ദേതി, മൂലസാമികോ വാ ദാപേതി, ഗഹേതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. അപരേ പന "ആഗതകാരണം നാമ ഠാനം, തം ഭഞ്ജതീതി വുത്തത്താ യഥാ 'അത്ഥോ മേ, ആവുസോ, ചീവരേനാ'തി ഏകായ ചോദനായ ദ്വേ ഠാനാനി ഭഞ്ജതി, ഏവമിധാപി സചേ ആസനേ നിസീദതി, ഏകായ നിസജ്ജായ ദ്വേ ഠാനാനി ഭഞ്ജതി. ആമിസം ചേ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ഏകേന പടിഗ്ഗഹണേന ദ്വേ ഠാനാനി ഭഞ്ജതി. ധമ്മം ചേ ഭാസതി, ധമ്മദേസനാസിക്ഖാപദേ വുത്തപരിച്ഛേദായ ഏകായ വാചായ ദ്വേ ഠാനാനി ഭഞ്ജതീ"തി വദന്തി. ഇമേസം പന സബ്ബേസമ്പി വാദം "അയുത്ത"ന്തി പടിക്ഖിപിത്വാ തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** ഇദം വുത്തം "ആഗതകാരണം നാമ ഠാനമേവ, തസ്മാ 'ന കത്തബ്ബ'ന്തി വാരിതസ്സ കതത്താ നിസജ്ജാദീസു കതേസു ഛസു ഠാനേസു ഏകം ഠാനം ഭഞ്ജതീ"തി.

തത്ര തത്ര ഠാനേ തിട്ഠതീതി ഇദം ചോദകസ്സ ഠിതട്ഠാനതോ അപക്കമ്മ തത്ര തത്ര ഉദ്ദിസ്സ ഠാനംയേവ സന്ധായ വുത്തം. "സാമം വാ ഗന്തബ്ബം, ദൂതോ വാ പാഹേതബ്ബോ"തി ഇദം സഭാവതോ ചോദേതും അനിച്ഛന്തേനപി കാതബ്ബമേവാതി വദന്തി. മുഖം വിവരിത്വാ സയമേവ കപ്പിയകാരകത്തം ഉപഗതോതി **മുഖവേവടികകപ്പിയകാരകോ**. **അവിചാരേതുകാമതായാ**തി

ഇമസ്മിം പക്ഖേ “നത്ഥമ്ഹാകം കപ്പിയകാരകോ”തി ഇദം “താദിസം കരോന്തോ കപ്പിയകാരകോ നത്ഥീ”തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന വുത്തം.

“മേണ്ഡകസിക്ഖാപദേ വുത്തനയേന പടിപജ്ജിതബ്ബ”ന്തി വത്വാ ഇദാനി തം മേണ്ഡകസിക്ഖാപദം ദസ്സേന്തോ **“വുത്തഞ്ഹേത”**ന്തിആദിമാഹ. ഇദമേവ ഹി “സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സദ്ധാ പസന്നാ”തിആദിവചനം ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകേ മേണ്ഡകവത്ഥുസ്മിം (മഹാവ॰ ൨൯൯) വുത്തത്താ “മേണ്ഡകസിക്ഖാപദ”ന്തി വുത്തം. തത്ഥ ഹി മേണ്ഡകേന നാമ സേട്ഠിനാ -

“സന്തി , ഭന്തേ, മഗ്ഗാ കന്താരാ അപ്പോദകാ അപ്പഭക്ഖാ, ന സുകരാ അപാഥേയ്യേന ഗന്തും, സാധു, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനം പാഥേയ്യം അനുജാനാതൂ”തി -

യാചിതേന ഭഗവതാ -

“അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, പാഥേയ്യം പരിയേസിതും. തണ്ഡുലോ തണ്ഡുലത്ഥികേന, മുഗ്ഗോ മുഗ്ഗത്ഥികേന, മാസോ മാസത്ഥികേന, ലോണം ലോണത്ഥികേന, ഗുളോ ഗുളത്ഥികേന, തേലം തേലത്ഥികേന, സപ്പി സപ്പിത്ഥികേനാ”തി -

വത്വാ ഇദം വുത്തം -

“സന്തി, ഭിക്ഖവേ, മനുസ്സാ സദ്ധാ പസന്നാ, തേ കപ്പിയകാരകാനം ഹത്ഥേ ഹിരഞ്ഞം ഉപനിക്ഖിപന്തി ‘ഇമിനാ അയ്യസ്സ യം കപ്പിയം, തം ദേഥാ’തി. അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, യം തതോ കപ്പിയം, തം സാദിതും, ന ത്വേവാഹം ഭിക്ഖവേ കേനചി പരിയായേന ജാതരൂപരജതം സാദിതബ്ബം പരിയേസിതബ്ബന്തി വദാമീ”തി.

ഹിരഞ്ഞം ഉപനിക്ഖിപന്തീതി ഏത്ഥാപി ഭിക്ഖുസ്സ ആരോചനം അത്ഥിയേവാതി ഗഹേതബ്ബം. അഞ്ഞഥാ അനിദ്ദിട്ഠകപ്പിയകാരകത്തം ഭജതീതി ന ചോദേതബ്ബോ സിയാ. യദി മൂലം സന്ധായ ചോദേതി, തം സാദിതമേവ സിയാതി ആഹ **“മൂലം അസാദിയന്തേനാ”**തി.

“അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേസു വിയ പടിപജ്ജിതബ്ബന്തി ഇദം അത്തനാ ചോദനാഠാനഞ്ച ന കാതബ്ബന്തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അഞ്ഞം പന കപ്പിയകാരകം പേസേത്വാ ലോകചാരിത്തവസേന അനുയുഞ്ജിത്വാപി കപ്പിയവത്ഥും ആഹരാപേതും വട്ടതി അത്താനം ഉദ്ദിസ്സ നിക്ഖിത്തസ്സ അത്തനോ സന്തകത്താ”തി കേചി വദന്തി, തം അട്ഠകഥായം “അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേസു വിയ പടിപജ്ജിതബ്ബം. സചേ സയമേവ ചീവരം ആനേത്വാ ദേന്തി, ഗഹേതബ്ബം. നോ ചേ, കിഞ്ചി ന വത്തബ്ബാ”തി ദള്ഹം കത്വാ വുത്തത്താ ന ഗഹേതബ്ബന്തി അമ്ഹാകം ഖന്തി. ന ഹി അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതം സയം അവിഞ്ഞാപേത്വാ അഞ്ഞേന വിഞ്ഞാപേതും വട്ടതി, ന ച യത്ഥ അഞ്ഞം പേസേത്വാ ആഹരാപേതും വട്ടതി, തത്ഥ സയം ഗന്ത്വാ ന ആഹരാപേതബ്ബന്തി സക്കാ വത്തും. യദി ചേത്ഥ അഞ്ഞേന ആഹരാപേതും വട്ടതി, “അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേസു വിയ പടിപജ്ജിതബ്ബ”ന്തിആദിവചനമേവ നിരത്ഥകം സിയാ. “ദൂതേനാ”തി ഇമസ്സ ബ്യഭിചാരം ദസ്സേതി **“സയം**

ആഹരിത്വാപീ"തി. ദദന്തേസൂതി ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ . **പിണ്ഡപാതാദീനം അത്ഥായാ**തി ഇമിനാ പന "ചീവരചേതാപന്ന"ന്തി ഇമസ്സ ബ്യഭിചാരം ദസ്സേതി. "ഏസേവ നയോ"തി വുത്തത്താ പിണ്ഡപാതാദീനം അത്ഥായ ദിന്നേപി ഠാനചോദനാദി സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ കാതബ്ബം.

പടിഗ്ഗഹണേപി പരിഭോഗേപി ആപത്തീതി പടിഗ്ഗഹണേ പാചിത്തിയം, പരിഭോഗേ ദുക്കടം. **സ്വേവ സാപത്തികോ**തി ദുക്കടാപത്തിം സന്ധായ വദതി. ഇദഞ്ച അട്ഠകഥാപമാണേനേവ ഗഹേതബ്ബം. "പരസ്സ നിദ്ദോസഭാവദസ്സനത്ഥം സ്വേവ സാപത്തികോ സദോസോതി വുത്തം ഹോതീ"തിപി വദന്തി. **"ചോദേതീ**തി വുത്തത്താ പന ആപത്തിയാ ചോദേതീതി കത്വാ സ്വേവ സാപത്തികോതി ഇദം ദുക്കടംയേവ സന്ധായ വത്തും യുത്ത"ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **പടിഗ്ഗഹണേപി പരിഭോഗേപി ആപത്തിയേവാ**തി ദുക്കടമേവ സന്ധായ വുത്തം. തളാകസ്സപി ഖേത്തസങ്ഗഹിതത്താ തസ്സ പടിഗ്ഗഹണേപി ആപത്തി വുത്താ. **ചത്താരോ പച്ചയേ സങ്ഘോ പരിഭുഞ്ജതൂതി ദേതീ**തി ഏത്ഥ "ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ചത്താരോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജതു, തളാകം ദമ്മീ"തി വാ "ചതുപച്ചയപരിഭോഗത്ഥം തളാകം ദമ്മീ"തി വാ വദതി, വട്ടതിയേവ. "ഇതോ തളാകതോ ഉപ്പന്നേ ചത്താരോ പച്ചയേ ദമ്മീ"തി വുത്തേ പന വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി.

അമ്ഹാകം ഏകം കപ്പിയകാരകം ഠപേഥാതി വുത്തേതി ഇദം ഈദിസംയേവ സന്ധായ വുത്തം. കപ്പിയക്കമേന സമ്പടിച്ഛിതേസു ഖേത്തതളാകാദീസു പന അവുത്തേപി കപ്പിയകാരകം ഠപേതും ലബ്ഭതിയേവ. യസ്മാ പരസന്തകം നാസേതും ഭിക്ഖൂനം ന വട്ടതി, തസ്മാ **"ന സസ്സകാലേ"**തി വുത്തം. **"ജനപദസ്സ സാമികോ**തി ഇമിനാവ യോ തം ജനപദം വിചാരേതി, തേനപി അച്ഛിന്ദിത്വാ ദിന്നം വട്ടതിയേവാ"തി വദന്തി. **ഉദകവാഹക**ന്തി ഉദകമാതികം. **കപ്പിയവോഹാരേപീ**തി ഏത്ഥ "വിധാനം വക്ഖാമാ"തി പാഠസേസോ. **ഉദകവസേനാ**തി ഉദകപരിഭോഗത്ഥം. **സുദ്ധചിത്താന**ന്തി കേവലം ഉദകപരിഭോഗത്ഥമേവാതി അധിപ്പായോ. അലജ്ജിനാ കാരാപിതേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി ആഹ **"ലജ്ജീഭിക്ഖുനാ"**തി. **പകതിഭാഗോ** നാമ ഇമസ്മിം രട്ഠേ ചതുഅമ്ബണമത്തം. അകട്ഠപുബ്ബം **നവസസ്സം** നാമ. **അപരിച്ഛിന്നഭാഗേ**തി "ഏത്തകേ ഭൂമിഭാഗേ ഏത്തകോ ഭാഗോ ദാതബ്ബോ"തി ഏവം അപരിച്ഛിന്നഭാഗേ.

രജ്ജുയാ വാ ദണ്ഡേന വാതി ഏത്ഥ "പാദേഹിപി മിനിതും ന വട്ടതീ"തി വദന്തി. **ഖലേ വാ ഠത്വാ രക്ഖതീ**തി ഏത്ഥ പന ഥേനേത്വാ ഗണ്ഹന്തേ ദിസ്വാ "മാ ഗണ്ഹഥാ"തി നിവാരേന്തോ രക്ഖതി നാമ. സചേ പന അവിചാരേത്വാ കേവലം തുണ്ഹീഭൂതോവ രക്ഖണത്ഥായ ഓലോകേന്തോ തിട്ഠതി, വട്ടതി. സചേപി തസ്മിം തുണ്ഹീഭൂതേ ചോരികായ ഹരന്തി, "മയം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ആരോചേസ്സാമാ"തി ഏവം വത്തും വട്ടതീതി വദന്തി. **നീഹരാപേതി പടിസാമേതീ**തി ഏത്ഥാപി "സചേ പരിയായേന വദതി, വട്ടതീ"തി വദന്തി. അപുബ്ബസ്സ അനുപ്പാദിതത്താ അഞ്ഞേസം വട്ടതീതി ആഹ **"തസ്സേവ തം അകപ്പിയ"**ന്തി.

നനു ച ദുബ്ബിചാരിതമത്തേന തസ്സേവ തം അകപ്പിയം, ന സബ്ബേസം രൂപിയസംവോഹാരേ ചതുത്ഥപത്തോ വിയ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൫൮൯) "യോ പന രൂപിയം അസമ്പടിച്ഛിത്വാ 'ഥേരസ്സ പത്തം

കിണിത്വാ ദേഹീ'തി പഹിതകപ്പിയകാരകേന സദ്ധിം കമ്മാരകുലം ഗന്ത്വാ പത്തം ദിസ്വാ 'ഇമേ കഹാപണേ ഗഹേത്വാ ഇമം ദേഹീ'തി കഹാപണേ ദാപേത്വാ ഗഹിതോ, അയം പത്തോ ഏതസ്സേവ ഭിക്ഖുനോ ന വട്ടതി ദുബ്ബിചാരിതത്താ, അഞ്ഞേസം പന വട്ടതി മൂലസ്സ അസമ്പടിച്ഛിതത്താ''തി. തസ്മാ **യം തേ ആഹരന്തി, സബ്ബേസം അകപ്പിയം. കസ്മാ? കഹാപണാനം വിചാരിതത്താ**തി ഇദം കസ്മാ വുത്തന്തി? ഏത്ഥ കേചി വദന്തി ''കഹാപണേ സാദിയിത്വാ വിചാരിതം സന്ധായ ഏവം വുത്ത''ന്തി. സങ്ഘികത്താ ച നിസ്സജ്ജിതും ന സക്കാ, തസ്മാ സബ്ബേസം ന കപ്പതീതി തേസം അധിപ്പായോ. കേചി പന ''അസാദിയിത്വാപി കഹാപണാനം വിചാരിതത്താ രൂപിയസംവോഹാരോ കതോ ഹോതി, സങ്ഘികത്താ ച നിസ്സജ്ജിതും ന സക്കാ, തസ്മാ സബ്ബേസം ന കപ്പതീ''തി വദന്തി. ***ഗണ്ഠിപദേസു*** പന തീസുപി ഇദം വുത്തം ''ചതുത്ഥപത്തോ ഗിഹിസന്തകാനംയേവ കഹാപണാനം വിചാരിതത്താ അഞ്ഞേസം കപ്പതി, ഇധ പന സങ്ഘികാനം വിചാരിതത്താ സബ്ബേസം ന കപ്പതീ''തി. സബ്ബേസമ്പി വാദോ തേന തേന പരിയായേന യുജ്ജതിയേവ.

ചതുസാലദ്വാരേതി ഭോജനസാലം സന്ധായ വുത്തം. **പരിയായേന കഥിതത്താ**തി ''ഗണ്ഹാ''തി അവത്വാ ''സീമാ ഗതാ''തി പരിയായേന കഥിതത്താ. പകതിഭൂമികരണത്ഥം **''ഹേട്ഠാ ഗഹിതം പംസു''**ന്തിആദി വുത്തം. **ദാസം ദമ്മീ**തി ഏത്ഥ ''മനുസ്സം ദമ്മീതി വുത്തേ വട്ടതീ''തി വദന്തി. **കുക്കുടസൂകരാ...പേ॰... വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ കുക്കുടസൂകരേസു ദീയമാനേസു ''ഇമേഹി അമ്ഹാകം അത്ഥോ നത്ഥി, സുഖം ജീവന്തു, അരഞ്ഞേ വിസ്സജ്ജേഥാ''തി വത്തും വട്ടതി. ''ഖേത്തവത്ഥുപടിഗ്ഗഹണാ പടിവിരതോ ഹോതീ''തിആദിവചനതോ (ദീ॰ നി॰ ൧.൧൦, ൧൯൪) ഖേത്താദീനം പടിഗ്ഗഹണേ അയം സബ്ബോ വിനിച്ഛയോ വുത്തോ. കപ്പിയകാരകസ്സ ഭിക്ഖുനാ നിദ്ദിട്ഠഭാവോ, ദൂതേന അപ്പിതതാ, തതുത്തരി വായാമോ, തേന വായാമേന പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

രാജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ ചീവരവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. കോസിയവഗ്ഗോ

൧. കോസിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൪൨. പാളിയം **''കോസിയകാരകേ''**തി ഏത്ഥ കോസം കരോന്തീതി കോസകാരകാതി ലദ്ധവോഹാരാനം പാണകാനം കോസതോ നിബ്ബത്തം കോസിയം, തം കരോന്തീതി കോസിയകാരകാ, തന്തവായാ. സംഹനനം **സങ്ഘാതോ** , വിനാസോതി അത്ഥോ. **കോസിയമിസ്സക**ന്തി കോസിയതന്തുനാ മിസ്സം. ''അവായിമ''ന്തി വുത്തത്താ വായിത്വാ ചേ കരോന്തി, അനാപത്തി. **അനാപത്തി വിതാനം വാ**തിആദിനാ വിതാനാദീനം അത്ഥായ കരണേപി തേനാകാരേന പരിഭോഗേപി അനാപത്തി വുത്താ.

ഏവമ്പി മിസ്സേത്വാ കതമേവ ഹോതീതി ഇമിനാ വാതേന ആഹരിത്വാ പാതിതേപി അചിത്തകത്താ ആപത്തിയേവാതി ദസ്സേതി. കോസിയമിസ്സകതാ,

അത്തനോ അത്ഥായ സന്ഥതസ്സ കരണം കാരാപനം, പടിലാഭോ ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

കോസിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൨൭. സുദ്ധകാളകസിക്ഖാപദം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩. ദ്വേഭാഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൩൨. ദ്വേഭാഗസിക്ഖാപദേ പന **ദ്വേ ഭാഗാ**തി ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദോ കാളകാനം അധികഗ്ഗഹണസ്സ പടിക്ഖേപവസേന സിക്ഖാപദസ്സ പഞ്ഞത്തത്താ. **തതിയം ഓദാതാനം ചതുത്ഥം ഗോചരിയാന**ന്തി അയം ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദോ തേസം അധികഗ്ഗഹണേ പടിക്ഖേപാഭാവതോ, തസ്മാ കാളകാനം ഭാഗദ്വയതോ അധികം ന വട്ടതി, സേസാനം പന വുത്തപ്പമാണതോ അധികമ്പി വട്ടതി. “കാളകാനംയേവ ച അധികഗ്ഗഹണസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ കാളകാനം ഉപഡ്ഢം ഓദാതാനം വാ ഗോചരിയാനം വാ ഉപഡ്ഢം ഗഹേത്വാപി കാതും വട്ടതീ”തി വദന്തി, “അനാപത്തി ബഹുതരം ഓദാതാനം ബഹുതരം ഗോചരിയാനം ആദിയിത്വാ കരോതി, സുദ്ധം ഓദാതാനം സുദ്ധം ഗോചരിയാനം ആദിയിത്വാ കരോതീ”തി ഇമിനാ തം സമേതി. “കാളകേ ഓദാതേ ച ഠപേത്വാ സേസാ ഗോചരിയേസുയേവ സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തീ”തി വദന്തി. **ദ്വേ കോട്ഠാസാ കാളകാന**ന്തി എത്ഥ പന “എകസ്സപി കാളകലോമസ്സ അതിരേകഭാവേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീ”തി **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ദ്വേഭാഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) ത്തം, തം “ധാരയിത്വാ ദ്വേ തുലാ ആദാതബ്ബാ”തി വചനതോ തുലാധാരണായ ന സമേതി . ന ഹി ലോമേ ഗണേത്വാ തുലാധാരണാ കരീയതി, അഥ ഗണേത്വാവ ധാരയിതബ്ബം സിയാ, കിം തുലാധാരണായ, തസ്മാ എവമേത്ഥ അധിപ്പായോ യുത്തോ സിയാ - അചിത്തകത്താ സിക്ഖാപദസ്സ പുബ്ബേ തുലായ ധാരയിത്വാ ഠപിതേസു എകമ്പി ലോമം തത്ഥ പതേയ്യ, നിസ്സഗ്ഗിയന്തി. അഞ്ഞഥാ ദുബ്ബിഞ്ഞേയ്യഭാവതോ ദ്വേ തുലാ നാദാതബ്ബാ, ഊനകതരാവ ആദാതബ്ബാ സിയും.

ദ്വേഭാഗസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ഛബ്ബസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൪൨. ഛബ്ബസ്സസിക്ഖാപദേ പന “യേസം നോ സന്ഥതേ ദാരകാ ഉഹദന്തിപി ഉമ്മിഹന്തിപി, യേസം നോ സന്ഥതാ ഉന്ദൂരേഹിപി ഖജ്ജന്തീ”തി എവം പാളിപദാനം സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. **ഹദ** കരീസോസ്സഗ്ഗേ, **മിഹ** സേചനേതി പനിമസ്സത്ഥം സന്ധായാഹ **“വച്ചമ്പി പസ്സാവമ്പി കരോന്തീ”**തി. പവാരണാഉപോസഥപാടിപദദിവസേസു സന്ഥതം കരിത്വാ പുന ഛട്ഠേ വസ്സേ പരിപുണ്ണേ പവാരണാഉപോസഥപാടിപദദിവസേസു കരോന്തോ **“ഛബ്ബസ്സാനി കരോതീ”**തി വുച്ചതി. ദുതിയദിവസതോ പട്ഠായ കരോന്തോ പന **അതിരേകഛബ്ബസ്സാനി കരോതി** നാമ.

ഛബ്ബസ്സസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. നിസീദനസന്ഥതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൯൩൭-൩. നിസീദനസന്ഥതസിക്ഖാപദേ പന **പഞ്ഞായിസ്സതീ**തി സചേ സാ കതികാ മനാപാ ഭവിസ്സതി, മനാപതായ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ സന്ദിസ്സിസ്സതി. സചേ അമനാപാ, അമനാപതായ സന്ദിസ്സിസ്സതീതി അധിപ്പായോ, ആരഞ്ഞകങ്ഗാദീനി തീണി പാളിയം പധാനങ്ഗവസേന വുത്താനി, സേസാനിപി തേ സമാദിയിംസുയേവാതി വേദിതബ്ബം. തേനേവാഹ **"സന്ഥതേ ചതുത്ഥചീവരസഞ്ഞിതായാ"**തി. **ഉജ്ഝിത്വാ**തി വിസ്സജ്ജേത്വാ.

൯൩൭. നിസീദനസന്ഥതത്താ നിവാസനപാരുപനകിച്ചം നത്ഥീതി ആഹ **"സകിം നിസിന്നഞ്ചേവ നിപന്നഞ്ചാ"**തി . **വിദത്ഥിമത്ത**ന്തി സുഗതവിദത്ഥിം സന്ധായ വദതി. ഇദഞ്ച ഹേട്ഠിമപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം വുത്തം. "വിതാനാദീനംയേവ അത്ഥായ കരണേ അനാപത്തിവചനതോ സചേ നിപജ്ജനത്ഥായ കരോന്തി, ആപത്തിയേവാ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. അകപ്പിയത്താ പന **"പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതീ"**തി വുത്തം. ഇദഞ്ച നിസീദനസന്ഥതം നാമ നിസീദനചീവരമേവ, നാഞ്ഞന്തി വദന്തി. നിസീദനസിക്ഖാപദേപി നിസീദനം നാമ സദസം വുച്ചതീതി ച അട്ഠകഥായഞ്ചസ്സ "സന്ഥതസദിസം സന്ഥരിത്വാ ഏകസ്മിം അന്തേ സുഗതവിദത്ഥിയാ വിദത്ഥിമത്തേ പദേസേ ദ്വീസു ഠാനേസു ഫാലേത്വാ തിസ്സോ ദസാ കരീയന്തി, താഹി ദസാഹി സദസം നാമ വുച്ചതീ"തി (പാചി॰ അട്ഠ॰ ൫൩൧) വചനതോ ഇധാപി "നിസീദനം നാമ സദസം വുച്ചതീ"തി ച "സന്ഥതേ ചതുത്ഥചീവരസഞ്ഞിതായാ"തി ച വചനതോ തം യുത്തം വിയ ദിസ്സതി. കേചി പന "നിസീദനസന്ഥതം ഏളകലോമാനി സന്ഥരിത്വാ സന്ഥതം വിയ കരോന്തി, തം അവായിമം അനധിട്ഠാനുപഗം, നിസീദനചീവരം പന ഛന്നം ചീവരാനം അഞ്ഞതരേന കരോതി അധിട്ഠാനുപഗം, തം കരോന്താ ച നന്തകാനി സന്ഥരിത്വാ സന്ഥതസദിസം കരോന്തീ"തി വദന്തി, വീമംസിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം.

നിസീദനസന്ഥതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ഏളകലോമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൯൪൨. ഏളലോമസിക്ഖാപദേ പന **ആസുമ്ഭീ**തി ഏത്ഥ "അസുമ്ഭീ"തി പഠന്തി. **കിലന്താ**തി ഇമിനാ കിലന്തതായ തേ ഓനമിത്വാ പാതേതും ന സക്കോന്തീതി ദസ്സേതി. **അദ്ധാനമഗ്ഗപ്പടിപന്നസ്സാ**തി ഇദം വത്ഥുമത്തദീപനവസേന പാളിയം വുത്തം. യത്ഥ കത്ഥചി പന ധമ്മേന ലഭിത്വാ ഗണ്ഹിതും വട്ടതിയേവ. **തിയോജനപരമ**ന്തി ച ഗഹിതട്ഠാനതോ തിയോജനപ്പമാണം ദേസന്തി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

൯൪൪. സഹത്ഥാതി കരണത്ഥേ നിസ്സക്കവചനന്തി ആഹ **"സഹത്ഥേനാ"**തി. **അസന്തേ ഹാരകേതി പാളിയം** ഭിക്ഖുനോ അനുരൂപതാദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന ഹാരകേ വിജ്ജമാനേ തിയോജനബ്ഭന്തരേ സഹത്ഥാ ഹരന്തസ്സ ആപത്തിദസ്സനത്ഥം. തിയോജനതോ ബഹി **ബഹിതിയോജന**ന്തി ആഹ **"തിയോജനതോ ബഹി പാതേതീ"**തി. **തേന ഹരിതേപി ആപത്തിയേവാ**തി സഉസ്സാഹത്താ അനാണത്തിയാ ഹടത്താ ച. സതിപി ഹി സഉസ്സാഹഭാവേ ആണത്തിയാ ചേ ഹരതി, അനാപത്തി "അഞ്ഞം ഹരാപേതീ"തി വചനതോ. അഞ്ഞോ ഹരിസ്സതീതി അധിപ്പായാഭാവതോ **"സുദ്ധചിത്തേന ഠപിത"**ന്തി വുത്തം. **സഉസ്സാഹത്താ**തി തിയോജനാതിക്കമനേ സഉസ്സാഹത്താ. ഇദഞ്ച "അഞ്ഞോ

ഹരിസ്സതീ''തി അസുദ്ധചിത്തേന ഠപിതം സന്ധായ വുത്തം, **അചിത്തകത്താതി** ഇദം പന സുദ്ധചിത്തേന ഠപിതം സന്ധായ. **അനാപത്തി പാളിയാ ന സമേതീതി** ''തിയോജനം ഹരതീ''തിആദിപാളിയാ, വിസേസതോ ''അഞ്ഞം ഹരാപേതീ''തി പാളിയാ ച ന സമേതി.

സചേ സാമികം ജാനാപേത്വാ ഠപേതി, ആണത്തിയാ ഹരാപേതി നാമാതി ആഹ **''സാമികസ്സ അജാനന്തസ്സേവാ''**തി. **അഗച്ഛന്തേപീ**തി ഗമനം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ഠിതയാനേപി. **ഹേട്ഠാ വാ ഗച്ഛന്തോതി** ഭൂമിയം ഗച്ഛന്തോ. **അഞ്ഞം ഹരാപേതീ**തി ഏത്ഥ **അഞ്ഞ**-ഗ്ഗഹണേന സാമഞ്ഞതോ തിരച്ഛാനഗതാപി സങ്ഗഹിതാതി ആഹ - **''അഞ്ഞം ഹരാപേതീതി വചനതോ അനാപത്തീ''**തി. **സുങ്കഘാതേ ആപത്തി ഹോതീ**തി അഞ്ഞം ഹരാപേന്തസ്സ ആപത്തി. **തത്ഥ അനാപത്തീ**തി അഞ്ഞവിഹിതസ്സ ഥേയ്യചിത്താഭാവതോ അനാപത്തി.

൫൭൪. **''തം ഹരന്തസ്സാതി** പുന തിയോജനം ഹരന്തസ്സാ''തി **മഹാഗണ്ഠിപദേ** വുത്തം. തം പന **മാതികാട്ഠകഥായം** അങ്ഗേസു ''പഠമപ്പടിലാഭോ സതി ഇമിനാ വചനേന ന സമേതി. ''പഠമപ്പടിലാഭോ''തി ഹി ഇദം ദുതിയപ്പടിലാഭോ ആപത്തിയാ അങ്ഗം ന ഹോതീതി ദീപേതി, തസ്മാ പാളിയം അട്ഠകഥായഞ്ച വിസേസാഭാവതോ അച്ഛിന്നം പടിലഭിത്വാ ഹരന്തസ്സ പുന തിയോജനാതിക്കമേപി അനാപത്തി വുത്താതി അമ്ഹാകം ഖന്തി. അഞ്ഞഥാ അച്ഛിന്നം പടിലഭിത്വാ പുന തിയോജനം ഹരതീതി വദേയ്യ. വീമംസിത്വാ യുത്തതരം ഗഹേതബ്ബം. **അനാപത്തി കതഭണ്ഡ**ന്തി ഏത്ഥ ''കമ്ബലകോജവാദികതഭണ്ഡമ്പി. പകതിചീവരേ ലഗ്ഗലോമാനി ആപത്തിം ജനേന്തിയേവാ''തി വദന്തി. തനുകപത്തത്ഥവികന്തരേ അഘട്ടനത്ഥം പക്ഖിപന്തി. **പക്ഖിത്ത**ന്തി കണ്ണച്ഛിദ്ദേ പക്ഖിത്തം. **നിധാനമുഖം നാമാതി** ഇമിനാ കതഭണ്ഡസങ്ഖ്യം ന ഗച്ഛതീതി ദസ്സേതി. ഏളകലോമാനം അകതഭണ്ഡതാ, പഠമപ്പടിലാഭോ, അത്തനാ ആദായ വാ അഞ്ഞസ്സ അജാനന്തസ്സ യാനേ പക്ഖിപിത്വാ വാ തിയോജനാതിക്കമനം, ആഹരണപച്ചാഹരണം, അവാസാധിപ്പായതാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ഏളകലോമസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫൭൯. ഏളകലോമധോവാപനസിക്ഖാപദം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൮. രൂപിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൩-൫൮൪. രൂപിയസിക്ഖാപദേ പന **സത്ഥുവണ്ണോതി** സത്ഥുനാ സമാനവണ്ണോ. സത്ഥുനോ വണ്ണോ സത്ഥുവണ്ണോ, സത്ഥുവണ്ണോ വിയ വണ്ണോ അസ്സാതി സത്ഥുവണ്ണോതി മജ്ഝപദലോപീസമാസോ ദട്ഠബ്ബോ. **പാകതികോ** നാമ ഏതരഹി പകതികഹാപണോ. **രുക്ഖഫലബീജമയോതി** തിന്തിണികാദിരുക്ഖാനം ഫലബീജേന കതോ. **ഇച്ചേതം സബ്ബമ്പീതി** യഥാവുത്തഭേദം സബ്ബമ്പി ചതുബ്ബിധം നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥു ഹോതീതി സമ്ബന്ധോ. **ജാതരൂപമാസകോതി** സുവണ്ണകഹാപണോ.

ഗണ്ഹേയ്യാതി അത്തനോ അത്ഥായ ദീയമാനം വാ കത്ഥചി ഠിതം വാ നിപ്പരിഗ്ഗഹം ദിസ്വാ സയം ഗണ്ഹേയ്യ. ''ഇദം അയ്യസ്സ ഹോതൂ''തി ഏവം സമ്മുഖാ വാ ''അസുകസ്മിം നാമ ഠാനേ മമ ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം അത്ഥി, തം

തുയ്ഹം ഹോതൂ''തി ഏവം പരമ്മുഖാ ഠിതം വാ കേവലം വാചായ വാ ഹത്ഥമുദ്ദായ വാ ''തുയ്ഹ''ന്തി വത്വാ പരിച്ചത്തസ്സ കായവാചാഹി അപ്പടിക്ഖിപിത്വാ ചിത്തേന സാദിയനം **ഉപനിക്ഖിത്തസാദിയനം** നാമ. ''സാദിയതീ''തി വുത്തമേവത്ഥം വിഭാവേതി **''ഗണ്ഹിതുകാമോ ഹോതീ''**തി. **''ഇദം ഗുത്തട്ഠാന''ന്തി ആചിക്ഖിതബ്ബ**ന്തി പച്ചയപരിഭോഗംയേവ സന്ധായ ആചിക്ഖിതബ്ബം. ''ഇധ നിക്ഖിപാഹീ''തി വുത്തേ ''ഉഗ്ഗണ്ഹാപേയ്യ വാ''തി വുത്തലക്ഖണേന നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീതി ആഹ - **''ഇധ നിക്ഖിപാഹീതി ന വത്തബ്ബ''**ന്തി. പരതോ **''ഇമം ഗണ്ഹാ''തി ന വത്തബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **കപ്പിയഞ്ച അകപ്പിയഞ്ച നിസ്സായ ഠിതമേവ ഹോതീ**തി യസ്മാ തതോ ഉപ്പന്നപച്ചയപരിഭോഗോ കപ്പതി, തസ്മാ കപ്പിയം നിസ്സായ ഠിതം. യസ്മാ പന ദുബ്ബിചാരണായ തതോ ഉപ്പന്നപച്ചയപരിഭോഗോപി ന കപ്പതി, തസ്മാ അകപ്പിയം നിസ്സായ ഠിതന്തി വേദിതബ്ബം.

ന തേന കിഞ്ചി കപ്പിയഭണ്ഡം ചേതാപിതന്തി ഏത്ഥ ചേതാപിതം ചേ, നത്ഥി പരിഭോഗുപായോ, തസ്മാ ഏവം വുത്തം. അകപ്പിയഞ്ഹി നിസ്സഗ്ഗിയം വത്ഥും ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തം അനിസ്സജ്ജിത്വാവ ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡം സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠമ്പി സബ്ബേസം ന കപ്പതി. കേചി പന ''യസ്മാ നിസ്സഗ്ഗിയം വത്ഥും പടിഗ്ഗഹേത്വാ ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡം സങ്ഘസ്സ നിസ്സജ്ജാമീതി നിസ്സട്ഠം വിനാവ ഉപായം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി, തസ്മാ 'ന തേന കിഞ്ചി കപ്പിയഭണ്ഡം ചേതാപിത'ന്തി വുത്ത''ന്തി വദന്തി. **''ആരാമികാനം വാ പത്തഭാഗ**ന്തി ഇദം ഗിഹീനം ഹത്ഥഗതോപി സോയേവ ഭാഗോതി കത്വാ വുത്തം. സചേ പന തേന അഞ്ഞം പരിവത്തേത്വാ ആരാമികാ ദേന്തി, പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ''തി **മജ്ഝിമഗണ്ഠിപദേ ചൂളഗണ്ഠിപദേ** ച വുത്തം. **തതോ ഹരിത്വാ**തി അഞ്ഞേസം പത്തഭാഗതോ ഹരിത്വാ. **കസിണപരികമ്മ**ന്തി ആലോകകസിണപരികമ്മം. **മഞ്ചപീഠാദീനി വാ**തി ഏത്ഥ ''തതോ ഗഹിതമഞ്ചപീഠാദീനി പരിവത്തേത്വാ അഞ്ഞം ചേ ഗഹിതം, വട്ടതീ''തി വദന്തി. **ഛായാപീ**തി ഭോജനസാലാദീനം ഛായാപി. **പരിച്ഛേദാതിക്കന്താ**തി ഗേഹപരിച്ഛേദം അതിക്കന്താ, ഛായായ ഗതഗതട്ഠാനം ഗേഹം നാമ ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **മഗ്ഗേനപീ**തി ഏത്ഥ ''സചേ അഞ്ഞോ മഗ്ഗോ നത്ഥി, മഗ്ഗം അധിട്ഠഹിത്വാ ഗന്തും വട്ടതീ''തി വദന്തി. **കീതായാ**തി തേന വത്ഥുനാ കീതായ. **ഉപനിക്ഖേപം ഠപേത്വാ സങ്ഘോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജതീ**തി സചേ ഉപാസകോ ''അതിബഹു ഏതം ഹിരഞ്ഞം, ഇദം, ഭന്തേ, അജ്ജേവ ന വിനാസേതബ്ബ''ന്തി വത്വാ സയം ഉപനിക്ഖേപം ഠപേതി, അഞ്ഞേന വാ ഠപാപേതി, ഏതം ഉപനിക്ഖേപം ഠപേത്വാ തതോ ഉദയം പരിഭുഞ്ജന്തോ സങ്ഘോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജതി, തേന വത്ഥുനാ ഗഹിതത്താ **''അകപ്പിയ''**ന്തി വുത്തം.

൫൮൯. പതിതോകാസം അസമന്നാഹരന്തേന പാതേതബ്ബന്തി ഇദം നിരപേക്ഖഭാവദസ്സനപരന്തി വേദിതബ്ബം, തസ്മാ പതിതട്ഠാനേ ഞാതേപിസ്സ ഗൂഥം ഛഡ്ഡേന്തസ്സ വിയ നിരപേക്ഖഭാവോയേവേത്ഥ പമാണന്തി വേദിതബ്ബം. **അസന്തസമ്ഭാവനായാ**തി അത്തനി അവിജ്ജമാനഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാരോചനം സന്ധായ വുത്തം. **ഥേയ്യപരിഭോഗോ** നാമ അനരഹസ്സ പരിഭോഗോ. ഭഗവതാ ഹി അത്തനോ സാസനേ സീലവതോ പച്ചയാ അനുഞ്ഞാതാ, ന ദുസ്സീലസ്സ. ദായകാനമ്പി സീലവതോ ഏവ പരിച്ചാഗോ, ന ദുസ്സീലസ്സ അത്തനോ കാരാനം മഹപ്ഫലഭാവസ്സ പച്ചാസീസനതോ. ഇതി സത്ഥാരാ അനനുഞ്ഞാതത്താ

ദായകേഹി ച അപരിച്ചത്തത്താ ദുസ്സീലസ്സ പരിഭോഗോ ഥേയ്യപരിഭോഗോ. ഇണവസേന പരിഭോഗോ **ഇണപരിഭോഗോ,** പടിഗ്ഗാഹകതോ ദക്ഖിണാവിസുദ്ധിയാ അഭാവതോ ഇണം ഗഹേത്വാ പരിഭോഗോ വിയാതി അത്ഥോ. **തസ്മാ**തി "സീലവതോ"തിആദിനാ വുത്തമേവത്ഥം കാരണഭാവേന പച്ചാമസതി. **ചീവരം പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ**തി കായതോ മോചേത്വാ മോചേത്വാ പരിഭോഗേ. പുരേഭത്ത...പേ॰... പച്ഛിമയാമേസു പച്ചവേക്ഖിതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. തഥാ അസക്കോന്തേന യഥാവുത്തകാലവിസേസവസേന ഏകസ്മിം ദിവസേ ചതുക്ഖത്തും തിക്ഖത്തും ദ്വിക്ഖത്തും സകിംയേവ വാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം.

സചസ്സ അപച്ചവേക്ഖതോവ അരുണോ ഉഗ്ഗച്ഛതി, ഇണപരിഭോഗട്ഠാനേ തിട്ഠതീതി ഏത്ഥ "ഹിയ്യോ യം മയാ ചീവരം പരിഭുത്തം, തം യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായ...പേ॰... ഹിരികോപീനപ്പടിച്ഛാദനത്ഥം, ഹിയ്യോ യോ മയാ പിണ്ഡപാതോ പരിഭുത്തോ, സോ നേവ ദവായാതിആദിനാ സചേ അതീതപരിഭോഗപച്ചവേക്ഖണം ന കരേയ്യ, ഇണപരിഭോഗട്ഠാനേ തിട്ഠതീ"തി വദന്തി, വീമംസിതബ്ബം. **സേനാസനമ്പി പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ**തി പവേസേ പവേസേ. ഏവം പന അസക്കോന്തേന പുരേഭത്താദീസു പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം. തം ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ സക്കാ വിഞ്ഞാതുന്തി ഇധ വിസും ന വുത്തം. **സതിപച്ചയതാ**തി സതിയാ പച്ചയഭാവോ, പടിഗ്ഗഹണസ്സ പരിഭോഗസ്സ ച പച്ചവേക്ഖണസതിയാ പച്ചയഭാവോ യുജ്ജതി, പച്ചവേക്ഖിത്വാവ പടിഗ്ഗഹേതബ്ബം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബഞ്ചാതി അത്ഥോ. തേനേവാഹ **"സതിം കത്വാ"**തിആദി. **ഏവം സന്തേപീ**തി യദിപി ദ്വീസുപി ഠാനേസു പച്ചവേക്ഖണാ യുത്താ, ഏവം സന്തേപി. അപരേ പനാഹു "സതിപച്ചയതാതി സതിഭേസജ്ജപരിഭോഗസ്സ പച്ചയഭാവേ പച്ചയേതി അത്ഥോ. ഏവം സന്തേപീതി പച്ചയേ സതിപീ"തി, തം തേസം മതിമത്തം. തഥാ ഹി പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം പച്ചവേക്ഖണായ വിസുജ്ഝതി, ന പച്ചയസബ്ഭാവമത്തേന.

നനു ച "പരിഭോഗേ കരോന്തസ്സ അനാപത്തീ"തി ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരസീലം വുത്തം, തസ്മാ പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസ്സ പാതിമോക്ഖസംവരസീലസ്സ ച കോ വിസേസോതി? വുച്ചതേ - പുരിമേസു താവ തീസു പച്ചയേസു വിസേസോ പാകടോയേവ, ഗിലാനപച്ചയേ പന യഥാ വതിം കത്വാ രുക്ഖമൂലേ ഗോപിതേ തസ്സ ഫലാനിപി രക്ഖിതാനിയേവ ഹോന്തി, ഏവമേവ പച്ചവേക്ഖണായ പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലേ രക്ഖിതേ തപ്പടിബദ്ധം പാതിമോക്ഖസംവരസീലമ്പി നിപ്ഫന്നം നാമ ഹോതി. ഗിലാനപച്ചയം അപച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ സീലം ഭിജ്ജമാനം പാതിമോക്ഖസംവരസീലമേവ ഭിജ്ജതി, പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം പന പച്ഛാഭത്തപുരിമയാമാദീസു യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ അപച്ചവേക്ഖന്തസ്സേവ ഭിജ്ജതി. പുരേഭത്തഞ്ഹി അപച്ചവേക്ഖിത്വാപി ഗിലാനപച്ചയം പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ അനാപത്തി, ഇദമേതേസം നാനാകരണം.

ഏവം പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസ്സ വിസുദ്ധിം ദസ്സേത്വാ തേനേവ പസങ്ഗേന സബ്ബാപി സുദ്ധിയോ ദസ്സേതും **"ചതുബ്ബിധാ ഹി സുദ്ധീ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സുജ്ഝതി ഏതായാതി സുദ്ധി, യഥാധമ്മം ദേസനാവ സുദ്ധി **ദേസനാസുദ്ധി**. വുട്ഠാനസ്സാപി ചേത്ഥ ദേസനായ ഏവ സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. ഛിന്നമൂലാപത്തീനം പന അഭിക്ഖുതാപടിഞ്ഞാവ ദേസനാ.

അധിട്ഠാനവിസിട്ഠോ സംവരോവ സുദ്ധി **സംവരസുദ്ധി**. ധമ്മേന സമേന പച്ചയാനം പരിയേട്ഠി ഏവ സുദ്ധി **പരിയേട്ഠിസുദ്ധി**. ചതൂസു പച്ചയേസു വുത്തവിധിനാ പച്ചവേക്ഖണാവ സുദ്ധി **പച്ചവേക്ഖണസുദ്ധി**. ഏസ താവ സുദ്ധീസു സമാസനയോ. സുദ്ധിമന്തേസു സീലേസു ദേസനാ സുദ്ധി ഏതസ്സാതി **ദേസനാസുദ്ധി**. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **ന പുന ഏവം കരിസ്സാമീ**തി ഏത്ഥ **ഏവ**ന്തി സംവരഭേദം സന്ധായാഹ. **പഹായാ**തി വജ്ജേത്വാ, അകത്വാതി അത്ഥോ. ദാതബ്ബട്ഠേന ദായം, തം ആദിയന്തീതി **ദായാദാ,** അനനുഞ്ഞാതേസു സബ്ബേന സബ്ബം പരിഭോഗാഭാവതോ അനുഞ്ഞാതേസുയേവ ച പരിഭോഗസബ്ഭാവഭാവതോ ഭിക്ഖൂഹി പരിഭുഞ്ജിതബ്ബപച്ചയാ ഭഗവതോ സന്തകാ. **ധമ്മദായാദസുത്തഞ്ചേത്ഥ സാധക**ന്തി -

> “ധമ്മദായാദാ മേ, ഭിക്ഖവേ, ഭവഥ, മാ ആമിസദായാദാ. അത്ഥി മേ തുമ്ഹേസു അനുകമ്പാ, ‘കിന്തി മേ സാവകാ ധമ്മദായാദാ ഭവേയ്യും, നോ ആമിസദായാദാ’”തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൯) -

ഏവം പവത്തം ധമ്മദായാദസുത്തഞ്ച ഏത്ഥ ഏതസ്മിം അത്ഥേ സാധകം.

അവീതരാഗാനം തണ്ഹാപരവസതായ പച്ചയപരിഭോഗേ സാമിഭാവോ നത്ഥി, തദഭാവേന വീതരാഗാനം തത്ഥ സാമിഭാവോ യഥാരുചി പരിഭോഗസബ്ഭാവതോ. തഥാ ഹി തേ പടികൂലമ്പി അപ്പടികൂലാകാരേന അപ്പടികൂലമ്പി പടികൂലാകാരേന തദുഭയമ്പി വജ്ജേത്വാ അജ്ഝുപേക്ഖനാകാരേന പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്തി, ദായകാനഞ്ച മനോരഥം പരിപൂരേന്തി. തേനാഹ - **“തേ ഹി തണ്ഹായ ദാസബ്യം അതീതത്താ സാമിനോ ഹുത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തീ”**തി. യോ പനായം സീലവതോ പച്ചവേക്ഖിതപരിഭോഗോ, സോ ഇണപരിഭോഗസ്സ പച്ചനീകത്താ ആണണ്യപരിഭോഗോ നാമ ഹോതി. യഥാ ഹി ഇണായികോ അത്തനോ രുചിയാ ഇച്ഛിതദേസം ഗന്തും ന ലഭതി, ഏവം ഇണപരിഭോഗയുത്തോ ലോകതോ നിസ്സരിതും ന ലഭതീതി തപ്പടിപക്ഖത്താ സീലവതോ പച്ചവേക്ഖിതപരിഭോഗോ ആണണ്യപരിഭോഗോതി വുച്ചതി, തസ്മാ നിപ്പരിയായതോ ചതുപരിഭോഗവിനിമുത്തോ വിസുംയേവായം പരിഭോഗോതി വേദിതബ്ബോ. സോ ഇധ വിസും ന വുത്തോ, ദായജ്ജപരിഭോഗേയേവ വാ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതീതി. സീലവാപി ഹി ഇമായ സിക്ഖായ സമന്നാഗതത്താ സേക്ഖോത്വേവ വുച്ചതി. **സബ്ബേസ**ന്തി അരിയാനം പുഥുജ്ജനാനഞ്ച.

കഥം പുഥുജ്ജനാനം ഇമേ പരിഭോഗാ സമ്ഭവന്തീതി? ഉപചാരവസേന. യോ ഹി പുഥുജ്ജനസ്സപി സല്ലേഖപ്പടിപത്തിയം ഠിതസ്സ പച്ചയഗേധം പഹായ തത്ഥ അനുപലിത്തേന ചിത്തേന പരിഭോഗോ, സോ സാമിപരിഭോഗോ വിയ ഹോതി. സീലവതോ പന പച്ചവേക്ഖിതപരിഭോഗോ ദായജ്ജപരിഭോഗോ വിയ ഹോതി ദായകാനം മനോരഥസ്സ അവിരാധനതോ. തേനേവ വുത്തം “ദായജ്ജപരിഭോഗേയേവ വാ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതീ”തി. കല്യാണപുഥുജ്ജനസ്സ പരിഭോഗേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി തസ്സ സേക്ഖസങ്ഗഹതോ. സേക്ഖസുത്തഞ്ഹേതസ്സ അത്ഥസ്സ സാധകം.

ലജ്ജിനാ സദ്ധിം പരിഭോഗോ നാമ ലജ്ജിസ്സ സന്തകം ഗഹേത്വാ പരിഭോഗോ. **അലജ്ജിനാ സദ്ധി**ന്തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. **ആദിതോ പട്ഠായ ഹി അലജ്ജീ നാമ നത്ഥീ**തി ഇമിനാ ദിട്ഠദിട്ഠേസുയേവ ആസങ്കാ ന കാതബ്ബാതി ദസ്സേതി.

അത്തനോ ഭാരഭൂതാ സദ്ധിവിഹാരികാദയോ. **സോപി നിവാരേതബ്ബോതി** യോ പസ്സതി, തേന നിവാരേതബ്ബോ. യസ്മാ അലജ്ജീപരിഭോഗോ നാമ ലജ്ജിനോ വുച്ചതി, തസ്മാ ആപത്തി നാമ നത്ഥി ഉഭിന്നമ്പി അലജ്ജീഭാവതോ, ''അലജ്ജീപരിഭോഗോ''തി ഇദം നാമമത്തമേവ ന ലബ്ഭതീതി വുത്തം ഹോതി. ''ആപത്തി പന അത്ഥിയേവാതി വദന്തീ''തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

അധമ്മിയോതി അനേസനാദീഹി ഉപ്പന്നോ. **ധമ്മിയോ**തി ഭിക്ഖാചരിയാദീഹി ഉപ്പന്നോ. **സങ്ഘസ്സേവ ദേതീ**തി ഭത്തം അഗ്ഗഹേത്വാ അത്തനാ ലദ്ധസലാകംയേവ ദേതി. **സചേ പന ലജ്ജീ അലജ്ജിം പഗ്ഗണ്ഹാതി... പേ... അന്തരധാപേതീ**തി ഏത്ഥ കേവലം പഗ്ഗണ്ഹിതുകാമതായ ഏവം കാതും ന വട്ടതി, ധമ്മസ്സ പന സാസനസ്സ സോതൂനഞ്ച അനുഗ്ഗഹത്ഥായ വട്ടതീതി വേദിതബ്ബം. പുരിമനയേന ''സോ ആപത്തിയാ കാരേതബ്ബോ''തി വുത്തത്താ ഇമസ്സ ആപത്തിയേവാതി വദന്തി. ഉദ്ദേസഗ്ഗഹണാദിനാ ധമ്മസ്സ പരിഭോഗോ **ധമ്മപരിഭോഗോ**. ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന ഗണ്ഹന്തസ്സ ആപത്തിയാ അഭാവേപി ഥേരോ തസ്സ അലജ്ജിഭാവംയേവ സന്ധായ **''പാപോ കിരായ''**ന്തിആദിമാഹ. **തസ്സ പന സന്തികേ**തി മഹാരക്ഖിതത്ഥേരസ്സ സന്തികേ.

൫൮൩. രാജോരോധാദയോതിആദി ''ഇദം ഗണ്ഹിസ്സാമീ''തി ചേതനാമത്തസമ്ഭവതോ വുത്തം. **അസ്സതിയാ ദിന്ന**ന്തി ഏത്ഥ അസ്സതിയാ ദിന്നം നാമ അപരിച്ചത്തം ഹോതി, തസ്മാ ദസന്തേ ബദ്ധകഹാപണാദി അസ്സതിയാ ദിന്നം ഭിക്ഖുനാ വത്ഥസഞ്ഞായ പടിഗ്ഗഹിതഞ്ച, തതോ നേവ രൂപിയം ദിന്നം, നാപി പടിഗ്ഗഹിതഞ്ച ഹോതീതി ഏത്ഥ ആപത്തിദേസനാകിച്ചം നത്ഥി, തം പന ദായകാനമേവ പടിദാതബ്ബം. തേന അകപ്പിയവത്ഥുനാ തേ ചേ ദായകാ സപ്പിആദീനി കിണിത്വാന സങ്ഘസ്സ തസ്സ ച ഭിക്ഖുനോ ദേന്തി, സബ്ബേസം കപ്പതി ദായകാനംയേവ സന്തകത്താ. അട്ഠകഥായം പന പുഞ്ഞകാമേഹി പരിച്ചജിത്വാ ദിന്നമേവ സന്ധായ ''പുഞ്ഞകാമാ...പേ... രൂപിയേ അരൂപിയസഞ്ഞീ രൂപിയം പടിഗ്ഗണ്ഹാതീതി വേദിതബ്ബോ''തി വുത്തം, തസ്മാ പരിച്ചജിത്വാ ദിന്നം വത്ഥസഞ്ഞായ ഗണ്ഹതോപി നിസ്സഗ്ഗിയമേവ. തേന യദി തേ ദായകാ നോ ആഗന്ത്വാ ഗണ്ഹന്തി, ദായകേ പുച്ഛിത്വാ അത്തനോ അത്ഥായ ചേ പരിച്ചത്തം, സങ്ഘേ നിസ്സജ്ജിത്വാ ആപത്തി ദേസേതബ്ബാ. **തവ ചോളകം പസ്സാഹീ**ഹി ഇമിനാ ഗിഹിസന്തകേപി ''ഇദം ഗണ്ഹഥാ''തിആദിഅകപ്പിയവോഹാരേന വിധാനം ഭിക്ഖുനോ ന കപ്പതീതി ദീപേതി. **ഏകപരിച്ഛേദാനീ**തി കിരിയാകിരിയഭാവതോ ഏകപരിച്ഛേദാനി. ജാതരൂപരജതഭാവോ, അത്തുദ്ദേസികതാ, കഹാപണാദീസു അഞ്ഞതരഭാവോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

രൂപിയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൮൭. രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദേ ജാതരൂപാദിചതുബ്ബിധമ്പി നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥു ഇധ രൂപിയഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതന്തി ആഹ **''ജാതരൂപരജതപരിവത്തന''**ന്തി. **പടിഗ്ഗഹിതപരിവത്തനേ**തി സാദിതരൂപിയസ്സ പരിവത്തനേ, അസാദിയിത്വാ വാ കപ്പിയേന ഗാഹേന പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയപരിവത്തനേ.

വ്വേൻ. ഗ-കാരസ്സ **ക**-കാരം കത്വാ “സീസൂപക”ന്തി ലിഖിതം, പദഭാജനേ **ഘനകത**ന്തി പിണ്ഡം കതം. **സത്ഥുവണ്ണോ**തിആദീസു “സത്ഥുവണ്ണോ ച കഹാപണോ ച...പേ॰... യേ ച വോഹാരം ഗച്ഛന്തീ”തി ഏവം സബ്ബത്ഥ സമുച്ചയോ വേദിതബ്ബോ. **രൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ**തി സകസന്തകം വദതി. **രൂപിയം ചേതാപേതീ**തി പരസന്തകം വദതി. **“നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥും വാ കപ്പിയവത്ഥും വാ ചേതാപേന്തസ്സപി ഏസേവ നയോ”**തി ഇദം കസ്മാ വുത്തം. ന ഹി “രൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ അരൂപിയം ചേതാപേതി , നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയ”ന്തിആദിത്തികോ പാളിയം വുത്തോതി ആഹ **“യോ ഹീ”**തിആദി. **തസ്സാനുലോമത്താ**തി ഏത്ഥായമധിപ്പായോ - രൂപിയസംവോഹാരോ നാമ ന കേവലം രൂപിയേന രൂപിയപരിവത്തനമേവ, അഥ ഖോ “അരൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ രൂപിയം ചേതാപേതീ”തി വുത്തത്താ അരൂപിയേന രൂപിയചേതാപനമ്പി രൂപിയസംവോഹാരോ നാമ ഹോതീതി ഏതസ്മിം പക്ഖേപി രൂപിയേ സതി രൂപിയസംവോഹാരോയേവ ഹോതീതി അയമത്ഥോ അവുത്തോപി വിഞ്ഞായതീതി. **അരൂപിയം** നാമ ദുക്കടവത്ഥുകപ്പിയവത്ഥൂനി. **ഏകന്തേന രൂപിയപക്ഖേ**തി ഏകേന അന്തേന രൂപിയപക്ഖേതി അയം അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. “ഏകതോ രൂപിയപക്ഖേ”തി വാ പാഠോ വേദിതബ്ബോ. “ഏകരൂപിയപക്ഖേ”തിപി പഠന്തി, തത്ഥാപി ഏകതോ രൂപിയപക്ഖേതി അയമേവത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ.

കപ്പിയവത്ഥുനാ കപ്പിയവത്ഥുനോ കയവിക്കയേപി താവ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി, ദുക്കടവത്ഥുനാ ദുക്കടവത്ഥുനോ കയവിക്കയേ കസ്മാ ന ഹോതീതി **അന്ധകട്ഠകഥായ** അധിപ്പായോ. ഇദം സിക്ഖാപദം...പേ॰... അരൂപിയേന ച രൂപിയചേതാപനം സന്ധായ വുത്തന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദേ. **തത്ഥാ**തി കയവിക്കയസിക്ഖാപദേ. **തേനേവാ**തി കപ്പിയവത്ഥുനായേവ.

പുന കപ്പിയഭാവം നേതും അസക്കുണേയ്യത്താ **“മഹാഅകപ്പിയോ നാമാ”**തി വുത്തം. **“ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന കപ്പിയോ കാതു**ന്തി ഇദം പഞ്ചന്നംയേവ സഹധമ്മികാനം അന്തരേ പരിവത്തനം സന്ധായ വുത്തം, ഗിഹീഹി പന ഗഹേത്വാ അത്തനോ സന്തകം കത്വാ ദിന്നം സബ്ബേസം കപ്പതീ”തി വദന്തി. “ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന കപ്പിയോ കാതു”ന്തി പന ഇമിനാവ പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയം അനിസ്സജ്ജിത്വാവ തേന ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡമ്പി സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതീതി സിദ്ധം.

യേ പന “പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയം അനിസ്സജ്ജിത്വാപി തേന പരിവത്തിതം കപ്പിയഭണ്ഡം സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ”തി വദന്തി, തേസം “ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന കപ്പിയോ കാതു”ന്തി ഇദം ന യുജ്ജതി. തേ പനേത്ഥ ഏവം വദന്തി “യസ്മാ നിസ്സജ്ജിതബ്ബവത്ഥും അനിസ്സജ്ജിത്വാവ ഉപരൂപരി അഞ്ഞം അഞ്ഞംയേവ കതം, തസ്മാ പരിച്ഛേദാഭാവതോ ഇധ നിസ്സജ്ജിതും അവത്വാ ‘ന സക്കാ കേനചി ഉപായേന കപ്പിയോ കാതു’ന്തി വുത്തം, പരിച്ഛേദാഭാവതോയേവ ‘മൂലേ മൂലസാമികാനം , പത്തേ ച പത്തസാമികാനം ദിന്നേ കപ്പിയോ ഹോതീ’തി ച ന വുത്ത”ന്തി. യദി പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയം അനിസ്സജ്ജിത്വാ ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡമ്പി സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി, ഏവം സന്തേ ഇധാപി അവസാനവത്ഥും ഗഹേത്വാ സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം കസ്മാ ന വട്ടതി, “യോ പന രൂപിയം

ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ…പേ॰… പത്തേ ച പത്തസാമികാനം ദിന്നേ കപ്പിയോ ഹോതീ''തി ഇമിനാപി പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയം അനിസ്സജ്ജിത്വാ ചേതാപിതം കപ്പിയഭണ്ഡമ്പി സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതീതി സിദ്ധം. യദി തം നിസ്സട്ഠം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടേയ്യ, ''മൂലേ മൂലസാമികാനം, പത്തേ ച പത്തസാമികാനം ദിന്നേ കപ്പിയോ ഹോതീ''തി ന വദേയ്യ. അപരേ പനേത്ഥ ഏവം വദന്തി ''യദി സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠം ഹോതി, രൂപിയപടിഗ്ഗാഹകസ്സ ന വട്ടതി, തസ്മാ തസ്സപി യഥാ വട്ടതി, തഥാ ദസ്സനത്ഥം 'മൂലേ മൂലസാമികാന'ന്തിആദി വുത്ത''ന്തി.

ദുതിയപത്തസദിസോയേവാതി ഇമിനാ പഞ്ചന്നമ്പി സഹധമ്മികാനം ന കപ്പതീതി ദസ്സേതി. തത്ഥ കാരണമാഹ **''മൂലസ്സ സമ്പടിച്ഛിതത്താ''**തി. അഥ മൂലസ്സ സമ്പടിച്ഛിതത്താ രൂപിയപടിഗ്ഗാഹകസ്സ താവ അകപ്പിയോ ഹോതു, സേസാനം പന കസ്മാ ന കപ്പതീതി മഞ്ഞമാനോ പുച്ഛതി **''കസ്മാ സേസാനം ന കപ്പതീ''**തി. കാരണമാഹ **''മൂലസ്സ അനിസ്സട്ഠത്താ''**തി. പത്തസ്സ കപ്പിയഭാവേപി സമ്പടിച്ഛിതമൂലസ്സ നിസ്സജ്ജിതബ്ബസ്സ അനിസ്സട്ഠത്താ തേന ഗഹിതപത്തോ സേസാനമ്പി ന കപ്പതി. യദി ഹി തേന സമ്പടിച്ഛിതമൂലം സങ്ഘമജ്ഝേ നിസ്സട്ഠം സിയാ, തേന കപ്പിയേന കമ്മേന ആരാമികാദീഹി ഗഹേത്വാ ദിന്നപത്തോ രൂപിയപടിഗ്ഗാഹകം ഠപേത്വാ സേസാനം വട്ടതി. അപരേ പന ''മൂലം സമ്പടിച്ഛിത്വാ ഗഹിതപത്തോപി യദി സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠോ, സേസാനം കപ്പതീ''തി വദന്തി. ഏവം സന്തേ ''മൂലസ്സ അനിസ്സട്ഠത്താ''തി ന വത്തബ്ബം, ''സങ്ഘസ്സ അനിസ്സട്ഠത്താ''തി ഏവമേവ വത്തബ്ബം.

ദുബ്ബിചാരിതത്താതി ഇമിനാ രൂപിയസംവോഹാരോ അനേന കതോതി ദസ്സേതി. **അഞ്ഞേസം പന വട്ടതീ**തി യസ്മാനേന രൂപിയസംവോഹാരമത്തമേവ കതം, ന മൂലം സമ്പടിച്ഛിതം, തസ്മാ വിനയകമ്മവസേന സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠകാലതോ പട്ഠായ അഞ്ഞേസം വട്ടതി. ഇമസ്മിംയേവ ച അത്ഥേ പമാണം ദസ്സേന്തോ **''മഹാസുമത്ഥേരസ്സ കിരാ''**തിആദിമാഹ. അപരേ പന ''ദുബ്ബിചാരിതത്താതി ഇമിനാ കേവലം ഗിഹിസന്തകഭാവേന ഠിതേ ദുബ്ബിചാരിതമത്തം വുത്തം, ന രൂപിയസംവോഹാരാപജ്ജനം, തസ്മാ രൂപിയസംവോഹാരാഭാവതോ സോ പത്തോ നിസ്സജ്ജിതും ന സക്കാതി തസ്സ ന കപ്പതി, അനിസ്സട്ഠോപി അഞ്ഞേസം കപ്പതി. അനിസ്സട്ഠസ്സേവ ച അഞ്ഞേസം കപ്പിയഭാവദസ്സനത്ഥം 'മഹാസുമത്ഥേരസ്സ കിരാ'തിആദിവത്ഥൂനി ഉദാഹടാനി. **സങ്ഘസ്സ നിസ്സജ്ജീ**തി ഇദഞ്ച അഞ്ഞേസം കപ്പിയത്താ കേവലം സങ്ഘസ്സ പരിച്ചത്തഭാവം സന്ധായ വുത്തം, ന പന വിനയകമ്മവസേന സങ്ഘസ്സ നിസ്സട്ഠഭാവം. ഇമസ്സ ച അത്ഥസ്സ **സപ്പിസ്സ പൂരേത്വാ**തി ഇദം വചനം സാധക''ന്തി വദന്തി.

൫൯൦. രൂപിയപടിഗ്ഗഹണരൂപിയസംവോഹാരേസു യേന ഏകേകമേവ കതം, തേന തത്ഥ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ നിസ്സജ്ജിതബ്ബം. യേന പന പടിഗ്ഗഹിതരൂപിയേനേവ സംവോഹാരോ കതോ, തേന കഥം നിസ്സജ്ജിതബ്ബന്തി? നയിദം ദുക്കരം, ''അഹം, ഭന്തേ, നാനപ്പകാരകം രൂപിയസംവോഹാരം സമാപജ്ജി''ന്തി ഏവമേവ നിസ്സജ്ജിതബ്ബം. ''ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേപി 'അരൂപിയേ രൂപിയസഞ്ഞീ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ'തിആദിത്തികസ്സ അവസാനപദേ അനാപത്തിയാ വുത്തത്താ കപ്പിയവത്ഥുവസേനേവ ഇദം തികം വുത്ത''ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന ''അരൂപിയഗ്ഗഹണേന കപ്പിയവത്ഥുദുക്കടവത്ഥൂനം സങ്ഗഹോതി പുരിമപദദ്വയം

കപ്പിയവത്ഥുദുക്കടവത്ഥൂനം വസേന വുത്തം, അവസാനപദമേവ കപ്പിയവത്ഥുവസേന വുത്ത''ന്തി വദന്തി, തം ന യുജ്ജതി അനാപത്തിമിസ്സിതേ അവസാനത്തികേ സഞ്ഞാനാനത്തം ഠപേത്വാ വത്ഥുനാനത്തസ്സ അഭാവതോ. ദുക്കടവത്ഥുനാ പന ദുക്കടവത്ഥുനോ ചേതാപനം നേവ ഇധ, ന തത്ഥ പാളിയം വുത്തന്തി വചനമേത്ഥ സാധകം. യം അത്തനോ ധനേന പരിവത്തതി, തസ്സ വാ ധനസ്സ വാ രൂപിയഭാവോ ചേവ, പരിവത്തനഞ്ചാതി ഇമാനേത്ഥ ദ്വേ അങ്ഗാനി.

രൂപിയസംവോഹാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൱൦. കയവിക്കയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൫൯൩. കയവിക്കയസിക്ഖാപദേ പാളിയം **ജാനാഹീ**തി എത്ഥ ഉപധാരേഹീതി അത്ഥോ, സുട്ഠു ഉപധാരേത്വാ ഗണ്ഹ, ഇദം ന മനാപന്തി പുന ദാതും ന സക്ഖിസ്സസീതി അധിപ്പായോ.

൫൯൪-൫൯൫. **കയ**ന്തി പരഭണ്ഡസ്സ ഗഹണം. **വിക്കയ**ന്തി അത്തനോ ഭണ്ഡസ്സ ദാനം. തേനാഹ **"ഇമിനാ ഇമം ദേഹീ"**തിആദി. യസ്മാ കയിതം നാമ പരസ്സ ഹത്ഥതോ ഗഹിതം വുച്ചതി, വിക്കീതഞ്ച പരസ്സ ഹത്ഥേ ദിന്നം, തസ്മാ **"കയിതഞ്ച ഹോതി പരഭണ്ഡം അത്തനോ ഹത്ഥഗതം കരോന്തേന, വിക്കീതഞ്ച അത്തനോ ഭണ്ഡം പരഹത്ഥഗതം കരോന്തേനാ"**തി വുത്തം. യദി എവം പാളിയം പരതോ ''കയിതഞ്ച ഹോതി വിക്കയിതഞ്ചാ''തി വത്വാ ''അത്തനോ ഭണ്ഡം പരഹത്ഥഗതം പരഭണ്ഡം അത്തനോ ഹത്ഥഗത''ന്തി കസ്മാ വുത്തന്തി ആഹ **"ഇമിനാ ഇമന്തിആദിവചനാനുരൂപതോ പനാ"**തിആദി. **ഇമിനാ**തി ഹി സകസന്തകം വുത്തം. തദനുരൂപതോ പാളിയം പഠമം അത്തനോ ഭണ്ഡം ദസ്സിതം, ന കയവിക്കയപദാനുരൂപതോ. തഞ്ഹി വിപരീതതോ പരസന്തകഗ്ഗഹണം പുരക്ഖത്വാ ഠിതം.

കാമം സേസഞാതകേപി ''ഇമം ദേഹീ''തി വദതോ വിഞ്ഞത്തി ന ഹോതി, സദ്ധാദേയ്യവിനിപാതനസ്സപി പന അഭാവം ദസ്സേതുകാമോ **"മാതരം പന പിതരം വാ"**തി ആഹ. **വിഞ്ഞത്തി ന ഹോതീ**തി ഇദം വിസും വിഞ്ഞാപനം സന്ധായ വുത്തം. അഞ്ഞം കിഞ്ചി അവത്വാ എവം വദന്തോ അഞ്ഞാതകം വിഞ്ഞാപേതി നാമാതി ആഹ - **"അഞ്ഞാതകം 'ഇമം ദേഹീ'തി വദതോ വിഞ്ഞത്തീ"**തി. അഞ്ഞം കിഞ്ചി അവത്വാ ''ഇമം ഗണ്ഹാഹീ''തി ദിന്നം അഞ്ഞാതകസ്സ ദിന്നം നാമ ഹോതീതി വുത്തം **"സദ്ധാദേയ്യവിനിപാതന"**ന്തി. **തിസ്സോ ആപത്തിയോ**തി അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസദ്ധാദേയ്യവിനിപാതനകയവിക്കയാപത്തിസങ്ഖാതാ തിസ്സോ ആപത്തിയോ.

ഇമം നാമ കരോഹീതി വദതി, വട്ടതീതി എത്ഥ ഭുത്തോസി, ഇദാനി കസ്മാ ന കരോസീതി വത്തുമ്പി വട്ടതി. ''നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയ''ന്തി കിഞ്ചാപി സതിയേവ നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥുമ്ഹി പാചിത്തിയം വുത്തം, അസതിപി പന തസ്മിം പാചിത്തിയന്തി ഇദം അട്ഠകഥാപമാണേന ഗഹേതബ്ബന്തി ദസ്സേതും **"കിഞ്ചാപീ"**തിആദി വുത്തം. **പരിഭുത്തേ**തി സപ്പിആദിം സന്ധായ വുത്തം. യം അത്തനോ ധനേന പരിവത്തേതി, യേന ച പരിവത്തേതി, തേസം

കപ്പിയവത്ഥുതാ, അസഹധമ്മികതാ, കയവിക്കയാപജ്ജനഞ്ചാതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

കയവിക്കയസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ കോസിയവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. പത്തവഗ്ഗോ

൧. പത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൦൨-൬൦൨. പത്തവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ഭണ്ഡ**ന്തി വിക്കേതബ്ബഭണ്ഡം. യസ്മാ **വണ്ണ**സദ്ദോ സണ്ഠാനജാതിരൂപായതനകാരണപമാണഗുണപസംസാദീസു ദിസ്സതി. ‘‘മഹന്തം സപ്പരാജവണ്ണം അഭിനിമ്മിനിത്വാ’’തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൧.൧൪൨) ഹി സണ്ഠാനം വുച്ചതി. ‘‘ബ്രാഹ്മണോവ സേട്ഠോ വണ്ണോ, ഹീനോ അഞ്ഞോ വണ്ണോ’’തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൪൦൨) ജാതി. ‘‘പരമായ വണ്ണപോക്ഖരതായ സമന്നാഗതോ’’തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൧.൩൦൩) രൂപായതനം.

> ‘‘ന ഹരാമി ന ഭഞ്ജാമി, ആരാ സിങ്ഘാമി വാരിജം;
> അഥ കേന നു വണ്ണേന, ഗന്ധത്ഥേനോതി വുച്ചതീ’’തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൩൪; ജാ॰ ൧.൬.൧൧൬) -

ആദീസു കാരണം. ‘‘തയോ പത്തസ്സ വണ്ണാ’’തിആദീസു (പാരാ॰ ൬൦൨) പമാണം. ‘‘കദാ സഞ്ഞുള്ഹാ പന തേ ഗഹപതി ഇമേ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വണ്ണാ’’തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൭൭) ഗുണോ. ‘‘വണ്ണാരഹസ്സ വണ്ണം ഭാസതീ’’തിആദീസു (അ॰ നി॰ ൪.൩) പസംസാ. തസ്മാ വുത്തം **‘‘തയോ പത്തസ്സ വണ്ണാതി തീണി പത്തസ്സ പമാണാനീ’’**തി.

അഡ്ഢതേരസപലാ ഹോതീതി ഏത്ഥ ‘‘മാസാനം അഡ്ഢതേരസപലാനി ഗണ്ഹാതീ’’തി വദന്തി. ‘‘മഗധനാളി നാമ ഛപസതാ നാളീ’’തി കേചി. ‘‘അട്ഠപസതാ’’തി അപരേ. തത്ഥ പുരിമാനം മതേന തിപസതായ നാളിയാ ദ്വേ നാളിയോ ഏകാ മഗധനാളി ഹോതി, പച്ഛിമാനം ചതുപസതായ നാളിയാ ദ്വേ നാളിയോ ഏകാ മഗധനാളി. **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരേന** പന ‘‘പകതിയാ ചതുമുട്ഠികം കുഡുവം, ചതുകുഡുവം നാളികം, തായ നാളിയാ സോളസ നാളിയോ ദോണം, തം പന മഗധനാളിയാ ദ്വാദസ നാളിയോ ഹോന്തീ’’തി വുത്തം, തസ്മാ തേന നയേന ‘‘മഗധനാളി നാമ പഞ്ച കുഡുവാനി ഏകഞ്ച മുട്ഠിം ഏകായ മുട്ഠിയാ തതിയഞ്ച ഭാഗം ഗണ്ഹാതീ’’തി വേദിതബ്ബം.

സബ്ബസമ്ഭാരസങ്ഖതോതി ജീരകാദിസബ്ബസമ്ഭാരേഹി സങ്ഖതോ. **ആലോപസ്സ ആലോപസ്സ അനുരൂപ**ന്തി ഏത്ഥ ‘‘ബ്യഞ്ജനസ്സ മത്താ നാമ ഓദനചതുത്ഥോ ഭാഗോ’’തി **ബ്രഹ്മായുസുത്തസ്സ അട്ഠകഥായം** (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൮൭) വുത്തത്താ ആലോപസ്സ ചതുത്ഥഭാഗപ്പമാണം ബ്യഞ്ജനം ആലോപസ്സ അനുരൂപന്തി ഗഹേതബ്ബം. ഇധ പന സൂപസ്സേവ ഓദനചതുത്ഥഭാഗപ്പമാണതം ദസ്സേത്വാ ഏതസ്സ ലക്ഖണേ ദസ്സിതേ ഇതരസ്സപി ദസ്സിതമേവ ഹോതീതി ബ്യഞ്ജനസ്സ തഥാ വിസേസേത്വാ പമാണം ന ദസ്സിതം.

മഗധനാളിയാ ഉപഡ്ഢപ്പമാണോ ഇധ പത്ഥോതി ആഹ **"പത്ഥോദനന്തി മഗധനാളിയാ ഉപഡ്ഢനാളികോദന"**ന്തി. ഇമിനാ ച "പത്ഥദ്വയം മഗധനാളീ"തി ദസ്സിതം ഹോതി. പത്ഥോ ച "ചതുപലോ കുഡുവോ, ചതുകുഡുവോ പത്ഥോ"തി ഇമിനാ ലോകിയവോഹാരേന വേദിതബ്ബോ. **ഭാജനപരിഭോഗേനാ**തി ഉദകാഹരണാദിനാ ഭാജനപരിഭോഗേന.

൬൦൭. ധോതേതി പരിഭോഗാവസാനദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന ധോതേയേവ ദുക്കടം ആപജ്ജതി തതോ പുരേതരം പരിഭോഗകാലേയേവ ആപജ്ജനതോ.

൬൦൮. പഞ്ചഹി ദ്വീഹീതി ഇദം "ഏത്താവതാ കാളവണ്ണതാ സമ്പജ്ജതീ"തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. "യദി പന ഏകേനപി പാകേന കാളവണ്ണോ ഹോതി, അധിട്ഠാനുപഗോയേവാ"തി വദന്തി. ഹത്ഥാനാഗതസ്സപി അധിട്ഠാതബ്ബഭാവദസ്സനത്ഥം **"യദിഹീ"**തിആദി വുത്തം. ഇമിനാ ച ദൂരേ ഠിതമ്പി അധിട്ഠാതും വികപ്പേതുഞ്ച ലഭതി, ഠപിതട്ഠാനസല്ലക്ഖണഞ്ച ന പമാണന്തി വേദിതബ്ബം. **സുത്വാ വാ**തി പത്തകാരകേന പേസിതഭിക്ഖുനാ അനാണത്തോ കേവലം തസ്സ കഥേന്തസ്സ വചനമത്തം സുത്വാ. **ന പമാണ**ന്തി തേന അപേസിതത്താ. **സാമന്തവിഹാരേ**തി ഇദം ഉപചാരമത്തം, തതോ ദൂരേ ഠിതമ്പി അധിട്ഠാതും വട്ടതിയേവ. **ഠപിതട്ഠാനം സല്ലക്ഖേത്വാ**തി ഇദമ്പി ഉപചാരമത്തം, പത്തസല്ലക്ഖണമേവേത്ഥ പമാണം. **പത്തേ വാ ഛിദ്ദം ഹോതീ**തി മുഖവട്ടിതോ ഹേട്ഠാ ദ്വങ്ഗുലമത്തോകാസതോ പട്ഠായ യത്ഥ കത്ഥചി ഛിദ്ദം ഹോതി. സേസമേത്ഥ പഠമകഥിനേ വുത്തനയമേവ.

പത്തസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഊനപഞ്ചബന്ധനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൧൨. ദുതിയസിക്ഖാപദേ **ഹത്ഥേസു പിണ്ഡായ ചരതീ**തി പാളിപദസ്സ ഹത്ഥേസു ലഭിതബ്ബപിണ്ഡത്ഥായ ചരതീതി അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൬൧൩-൬൧൪. "തസ്സ സോ അപത്തോതി വചനതോ സോ പത്തോ അധിട്ഠാനമ്പി വിജഹതി അപത്തത്താ. അപത്തഭാവതോയേവ ഹി 'പഞ്ചബന്ധനം പത്തം ചേതാപേതീ'തി പാളിയം ന വുത്ത"ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. കേചി പന "അപത്തോതി ഇദം 'അഞ്ഞം പത്തം വിഞ്ഞാപേതും വട്ടതീ'തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം, സോ പന പത്തോ അധിട്ഠാനം ന വിജഹതീ"തി വദന്തി, തം യുത്തം വിയ ദിസ്സതി "യസ്സ പഞ്ച ഏകായേവ വാ ദസങ്ഗുലാ, സോ ബദ്ധോപി അബദ്ധോപി അപത്തോയേവാ"തി വക്ഖമാനത്താ. ന ഹി മുഖവട്ടിയാ പഞ്ചസു ഠാനേസു ദ്വങ്ഗുലമത്താഹി രാജീഹി അധിട്ഠാനം വിജഹതീതി സക്കാ വത്തും, ഏകായ പന രാജിയാ ദസങ്ഗുലായ സചേ തത്ഥ വുത്തപ്പമാണോ ഛിദ്ദോ പഞ്ഞായതി, ഛിദ്ദേനേവ അധിട്ഠാനവിജഹനം സിയാതി യുത്തം വത്തും. ബന്ധനോകാസേ സതി അസതി വാ ബന്ധനവിരഹിതോ പത്തോ **അബന്ധനോ**തി വുത്തോ, ബന്ധനോകാസവിരഹിതോയേവ പന **അബന്ധനോകാസോ**തി വുത്തോ.

തിപുസുത്തകേന വാ ബന്ധിത്വാതി ഏത്ഥ "ബന്ധിതബ്ബോ"തി പാഠോ ഗഹേതബ്ബോ. പുരാണപോത്ഥകേപി ഹി അയമേവ പാഠോ ദിസ്സതി. **സുദ്ധേഹി... പേ॰... ന വട്ടതീ**തി ഇദം ഉണ്ഹഭോജനേ പക്ഖിത്തേ വിലീയമാനത്താ വുത്തം.

ഫാണിതം ഝാപേത്വാ പാസാണചുണ്ണേന ബന്ധിതും വട്ടതീതി പാസാണചുണ്ണേന സദ്ധിം ഫാണിതം പചിത്വാ തഥാപക്കേന പാസാണചുണ്ണേന ബന്ധിതും വട്ടതി.

൬൧൫. അനുകമ്പായ ന ഗണ്ഹന്തസ്സ ദുക്കടന്തി വുത്തത്താ യസ്സ സോ പത്തോ ന രുച്ചതി, തസ്സപി അഗണ്ഹന്തസ്സ അനാപത്തി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ഊനപഞ്ചബന്ധനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം "സചേ ഥേരസ്സ പത്തോ ന രുച്ചതി, അപ്പിച്ഛതായ വാ ന ഗണ്ഹാതി, വട്ടതീ"തി. **പത്തപരിയന്തോ**തി പരിയന്തപത്തോ, അവസാനപത്തോതി അത്ഥോ. "സങ്ഘമജ്ഝേ പത്തം ഗാഹാപേന്തേന അലജ്ജിം അഗാഹാപേതും വട്ടതീ"തി വദന്തി. "അനുജാനാമി ഭിക്ഖവേ ആധാരക"ന്തി വുത്തത്താ പീഠാദീസു യത്ഥ കത്ഥചി ആധാരം ഠപേത്വാ തത്ഥ പത്തം ഠപേതും വട്ടതി ആധാരഠപനോകാസസ്സ അനിയമിതത്താ"തി വദന്തി. **അപരിഭോഗേനാ**തി അയുത്തപരിഭോഗേന.

൬൧൬. പാളിയം "അബന്ധനേന പത്തേന അബന്ധനം പത്തം. ഏകബന്ധനം പത്തം... ദ്വിബന്ധനം പത്തം... തിബന്ധനം... ചതുബന്ധനം... അബന്ധനോകാസം... ഏക... ദ്വി... തി... ചതുബന്ധനോകാസം പത്തം ചേതാപേതീ"തി ഏവം ഏകേകേന പത്തേന ദസധാ ദസവിധം പത്തം ചേതാപനവസേന ഏകനിസ്സഗ്ഗിയപാചിത്തിയസതം വുത്തം. ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ പമാണയുത്തം അഗ്ഗഹിതകാളവണ്ണമ്പി പത്തം വിഞ്ഞാപേന്തസ്സ ആപത്തിയേവാതി ദട്ഠബ്ബം. അധിട്ഠാനുപഗപത്തസ്സ ഊനപഞ്ചബന്ധനതാ, അത്തുദ്ദേസികതാ, അകതവിഞ്ഞത്തി, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

ഊനപഞ്ചബന്ധനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ഭേസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൨൨. തതിയസിക്ഖാപദേ **യേസം മംസം കപ്പതീ**തി ഇദം നിസ്സഗ്ഗിയവത്ഥുദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന യേസം മംസം ന കപ്പതി, തേസം സപ്പിആദീനി ന കപ്പന്തീതി ദസ്സനത്ഥം. മനുസ്സഖീരാദീനിപി ഹി നോ ന കപ്പന്തി, കുതോ സസസ്സ സപ്പീതി ആഹ **"യേസഞ്ഹി ഖീരം അത്ഥി, സപ്പിപി തേസം അത്ഥിയേവാ"**തി. "ഇദഞ്ച യേഭുയ്യേന വുത്ത"ന്തി വദന്തി. **ഉഗ്ഗഹിതകം കത്വാ നിക്ഖിത്ത**ന്തി അപ്പടിഗ്ഗഹിതം സയമേവ ഗഹേത്വാ നിക്ഖിത്തം. **സയംകതം നിരാമിസമേവ വട്ടതീ**തി തദഹുപുരേഭത്തമേവ സന്ധായ വുത്തം. അഥ സയംകതം നിരാമിസം ഭുഞ്ജന്തസ്സ കസ്മാ സാമംപാകോ ന ഹോതീതി ആഹ - **"നവനീതം താപേന്തസ്സ ഹി സാമംപാകോ ന ഹോതീ"**തി. സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതസ്സ വത്ഥുഗതികത്താ ആഹ - **"സവത്ഥുകസ്സ പടിഗ്ഗഹിതത്താ"**തി. **പച്ഛാഭത്തം പടിഗ്ഗഹിതേഹീ**തി പച്ഛാഭത്തം പടിഗ്ഗഹിതഖീരദധീഹി. പുരേഭത്തമ്പി ച ഉഗ്ഗഹിതകേഹി കതം അബ്ഭഞ്ജനാദീസു ഉപനേതബ്ബന്തി സമ്ബന്ധോ. **ഉഭയേസമ്പീ**തി പച്ഛാഭത്തം പടിഗ്ഗഹിതഖീരദധീഹി ച പുരേഭത്തം ഉഗ്ഗഹിതകേഹി ച കതാനം. **ഏസേവ നയോ**തി നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീതി അത്ഥോ. **അകപ്പിയമംസസപ്പിമ്ഹീ**തി അകപ്പിയമംസസത്താനം സപ്പിമ്ഹി. **കാരണപതിരൂപകം വത്വാ**തി സജാതിയാനം സപ്പിഭാവതോതി കാരണപതിരൂപകം വത്വാ.

സപ്പിനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി നിരാമിസമേവ സത്താഹം വട്ടതീതി അത്ഥോ. **ഏത്ഥാ**തി നവനീതേ. **ധോതം വട്ടതീ**തി അധോതം ചേ, സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹിതം ഹോതി, തസ്മാ ധോതം പടിഗ്ഗഹേത്വാ സത്താഹം നിക്ഖിപിതും വട്ടതീതി ഥേരാനം അധിപ്പായോ. **തക്കതോ ഉദ്ധടമത്തമേവ ഖാദിംസൂ**തി ഏത്ഥ തക്കതോ ഉദ്ധടമത്തം അധോതമ്പി പടിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജന്താ ധോവിത്വാ പചിത്വാ വാ പരിഭുഞ്ജിംസൂതി ഏവമത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ഥേരസ്സ ഹി ദധിഗുളികാദിസഹിതമ്പി പടിഗ്ഗഹിതം പച്ഛാ ധോവിത്വാ പചിത്വാ വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ സവത്ഥുകപടിഗ്ഗഹണേ ദോസോ നത്ഥീതി അധിപ്പായോ, തേനേവ ഥേരസ്സ അധിപ്പായം ദസ്സേന്തേന **"തസ്മാ നവനീതം പരിഭുഞ്ജന്തേന... പേ॰... അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ"**തി വുത്തം. കേചി പന "തക്കതോ ഉദ്ധടമത്തമേവ ഖാദിംസൂ"തി വചനസ്സ അധിപ്പായം അജാനന്താ "തക്കതോ ഉദ്ധടമത്തം അധോതമ്പി ദധിഗുളികാദിസഹിതം വികാലേപി പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം. ന ഹി ദധിഗുളികാദിആമിസേന സംസട്ഠരസം നവനീതം പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതീതി സക്കാ വത്തും. **നവനീതം പരിഭുഞ്ജന്തേനാ**തി അധോവിത്വാ പടിഗ്ഗഹിതനവനീതം പരിഭുഞ്ജന്തേന. ദധി ഏവ **ദധിഗതം** യഥാ "ഗൂഥഗതം മുത്തഗത"ന്തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൧൯). **ഖയം ഗമിസ്സതീ**തി വചനതോ ഖീരം പക്ഖിപിത്വാ പക്കസപ്പിആദിപി വികാലേ കപ്പതീതി വേദിതബ്ബം. **കുക്കുച്ചായന്തി കുക്കുച്ചകാ**തി ഇമിനാ അത്തനാപി തത്ഥ കുക്കുച്ചസബ്ഭാവം ദീപേതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ ഭേസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) "നിബ്ബട്ടിതസപ്പി വാ നവനീതം വാ പചിതും വട്ടതീ"തി വുത്തം. **താനി പടിഗ്ഗഹേത്വാ**തി താനി ഖീരദധീനി പടിഗ്ഗഹേത്വാ.

പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഠപിതഭേസജ്ജേഹീതി പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഠപിതയാവജീവികഭേസജ്ജേഹി. വുത്തനയേന യഥാ തണ്ഡുലാദീനി ന പച്ചന്തി, തഥാ ലജ്ജീയേവ സമ്പാദേത്വാ ദേതീതി ലജ്ജീസാമണേരഗ്ഗഹണം, അപിച അലജ്ജിനാ അജ്ഝോഹരിതബ്ബം യം കിഞ്ചി അഭിസങ്ഖരാപേതും ന വട്ടതി, തസ്മാപി ഏവമാഹ. **തിലേ പടിഗ്ഗഹേത്വാ കതതേല**ന്തി അത്തനാ ഭജ്ജനാദീനി അകത്വാ ഗഹിതതേലം. തേനേവ **"സാമിസമ്പി വട്ടതീ"**തി വുത്തം. **നിബ്ബട്ടിതത്താ**തി യാവകാലികവത്ഥുതോ വിവേചിതത്താ. **ഉഭയമ്പീ**തി അത്തനാ ച പരേന ച കതം. **യാവ അരുണസ്സ ഉഗ്ഗമനാ തിട്ഠതി, നിസ്സഗ്ഗിയ**ന്തി സത്തമദിവസേ കതതേലം സചേ യാവ അരുണുഗ്ഗമനാ തിട്ഠതി, നിസ്സഗ്ഗിയം.

൬൨൮. **അച്ഛവസ**ന്തി ദുക്കടവത്ഥുനോ വസായ അനുഞ്ഞാതത്താ തംസദിസാനം ദുക്കടവത്ഥൂനംയേവ അകപ്പിയമംസസത്താനം വസാ അനുഞ്ഞാതാ, ന ഥുല്ലച്ചയവത്ഥൂനം മനുസ്സാനം വസാതി ആഹ **"ഠപേത്വാ മനുസ്സവസ"**ന്തി . **സംസട്ഠ**ന്തി പരിസ്സാവിതം. "കാലേ പടിഗ്ഗഹിതം വികാലേ അനുപസമ്പന്നേനപി നിപ്പക്കം സംസട്ഠഞ്ച പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ദ്വേപി ദുക്കടാനി ഹോന്തിയേവാ"തി വദന്തി. യസ്മാ ഖീരദധിആദീനി പക്ഖിപിത്വാ തേലം പചന്തി, തസ്മാ കസടം ന വട്ടതി, തേലമേവ വട്ടതി. തേന വുത്തം **"പക്കതേലകസടേ വിയ കുക്കുച്ചായതീ"**തി. "സചേ വസായ സദ്ധിം പക്കത്താ ന വട്ടതി, ഇദം കസ്മാ വട്ടതീ"തി പുച്ഛന്താ **"ഭന്തേ"**തിആദിമാഹംസു. **ഏതം വട്ടതീ**തി നനു ഏതം ദധിഗുളികാദീഹി പക്കം നവനീതം വട്ടതീതി അത്ഥോ.

"മധുകരീഹി നാമ മധുമക്ഖികാഹീതി അയം ഖുദ്ദകമക്ഖികാനം ഭമരമക്ഖികാനഞ്ച സാമഞ്ഞനിദ്ദേസോ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

കേചി പന “ദണ്ഡകേസു മധുകരാ മധുകരീ മക്ഖികാ നാമാ”തി വത്വാ “താഹി മധുകരീആദീഹി തീഹി മക്ഖികാഹി കതം മധു നാമാ”തി വദന്തി. **ഭമരമക്ഖികാഹീ**തി മഹാഭമരമക്ഖികാഹി. **സിലേസസദിസ**ന്തി ഘനപക്കം വുത്തം. **ഇതര**ന്തി തനുകമധു. **മധുപടല**ന്തി മധുരഹിതം കേവലം മധുപടലം. “സചേ മധുസഹിതം പടലം പടിഗ്ഗഹേത്വാ നിക്ഖിപന്തി, പടലസ്സ ഭാജനട്ഠാനിയത്താ മധുനോ വസേന സത്താഹാതിക്കമേ നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീ”തി വദന്തി, “മധുമക്ഖിതം പന മധുഗതികമേവാ”തി ഇമിനാ തം ന സമേതി.

“ഫാണിതം നാമ ഉച്ഛുമ്ഹാ നിബ്ബത്ത”ന്തി പാളിയം അവിസേസേന വുത്തത്താ അട്ഠകഥായഞ്ച “ഉച്ഛുരസം ഉപാദായ...പേ॰... അവത്ഥുകാ ഉച്ഛുവികതി ‘ഫാണിത’ന്തി വേദിതബ്ബാ”തി വചനതോ ഉച്ഛുരസോപി നിക്കസടോ സത്താഹകാലികോതി വേദിതബ്ബോ. **കേനചി** പന “മധുമ്ഹി ചത്താരോ കാലികാ യഥാസമ്ഭവം യോജേതബ്ബാ, ഉച്ഛുമ്ഹി ചാ”തി വത്വാ “സമക്ഖികണ്ഡസേളകം യാവകാലികം, അനേളകം ഉദകസമ്ഭിന്നം യാമകാലികം, അസമ്ഭിന്നം സത്താഹകാലികം, മധുസിത്ഥം പരിസുദ്ധം യാവജീവികം, തഥാ ഉച്ഛു വാ രസോ വാ സകസടോ യാവകാലികോ, നിക്കസടോ ഉദകസമ്ഭിന്നോ യാമകാലികോ, അസമ്ഭിന്നോ സത്താഹകാലികോ, സുദ്ധകസടം യാവജീവിക”ന്തി ച വത്വാ ഉത്തരിപി ബഹുധാ പപഞ്ചിതം. തത്ഥ “ഉദകസമ്ഭിന്നം മധു വാ ഉച്ഛുരസോ വാ ഉദകസമ്ഭിന്നോ യാമകാലികോ”തി ഇദം നേവ പാളിയം, ന അട്ഠകഥായം ദിസ്സതി. “യാവകാലികം സമാനം ഗരുതരമ്പി മുദ്ദികാജാതിരസം അത്തനാ സംസട്ഠം ലഹുകം യാമകാലികഭാവം ഉപനേന്തം ഉദകം ലഹുതരം സത്താഹകാലികം അത്തനാ സംസട്ഠം ഗരുതരം യാമകാലികഭാവം ഉപനേതീ”തി ഏത്ഥ കാരണം സോയേവ പുച്ഛിതബ്ബോ, സബ്ബത്ഥ പാളിയം അട്ഠകഥായഞ്ച ഉദകസമ്ഭേദേന ഗരുതരസ്സപി ലഹുഭാവോപഗമനംയേവ ദസ്സിതം. പാളിയമ്പി ഹി “അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ഗിലാനസ്സ ഗുളം, അഗിലാനസ്സ ഗുളോദക”ന്തി (മഹാവ॰ ൨൮൪) വദന്തേന അഗിലാനേന പരിഭുഞ്ജിതും അയുത്തോപി ഗുളോ ഉദകസമ്ഭിന്നോ അഗിലാനസ്സപി വട്ടതീതി അനുഞ്ഞാതോ.

യമ്പി ച “ഉച്ഛു ചേ യാവകാലികോ, ഉച്ഛുരസോ ചേ യാമകാലികോ, ഫാണിതം ചേ സത്താഹകാലികം, തചോ ചേ യാവജീവികോ”തി അട്ഠകഥാവചനം ദസ്സേത്വാ “ഉച്ഛുരസോ ഉദകസമ്ഭിന്നോ യാമകാലികോ”തി അഞ്ഞേന **കേനചി** വുത്തം, തമ്പി തഥാവിധസ്സ അട്ഠകഥാവചനസ്സ ഇമിസ്സാ സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ അഭാവതോ ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. തതോയേവ ച “ഉച്ഛുരസോ ഉദകേന സമ്ഭിന്നോപി അസമ്ഭിന്നോപി സത്താഹകാലികോയേവാ”തി കേചി ആചരിയാ വദന്തി. **ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകേ** ച “അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ഉച്ഛുരസ”ന്തി (മഹാവ॰ ൩൦൦) ഏത്ഥ തീസുപി ***ഗണ്ഠിപദേസു*** അവിസേസേന വുത്തം “ഉച്ഛുരസോ സത്താഹകാലികോ”തി.

സയംകതം നിരാമിസമേവ വട്ടതീതി ഏത്ഥ അപരിസ്സാവിതം പടിഗ്ഗഹിതമ്പി കരണസമയേ പരിസ്സാവേത്വാ കസടം അപനേത്വാവ അത്തനാ കതന്തി ഗഹേതബ്ബം. **ഝാമഉച്ഛുഫാണിത**ന്തി അഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢേ ഉച്ഛുഖേത്തേ ഝാമഉച്ഛുനാ കതഫാണിതം. **കോട്ടിതഉച്ഛുഫാണിത**ന്തി ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകം ഛിന്ദിത്വാ കോട്ടേത്വാ നിപ്പീളേത്വാ പക്കം യേഭുയ്യേന ച സകസടം ഫാണിതം. താദിസസ്സ ച കസടസ്സ അബ്ബോഹാരികത്താ **“തം യുത്ത”**ന്തി വുത്തം. **സീതുദകേന കത**ന്തി

മധുകപുപ്ഫാനി സീതോദകേ പക്ഖിപിത്വാ മദ്ദിത്വാ പുപ്ഫരസേ ഉദകഗതേ സതി തം ഉദകം ഗഹേത്വാ പചിത്വാ കതഫാണിതം. **ഖീരം പക്ഖിപിത്വാ കതം മധുകഫാണിതം യാവകാലിക**ന്തി ഏത്ഥ ഖീരം പക്ഖിപിത്വാ പക്കതേലം കസ്മാ വികാലേ വട്ടതീതി ചേ? തേലേ പക്ഖിത്തഖീരം തേലമേവ ഹോതി, അഞ്ഞം പന ഖീരം പക്ഖിപിത്വാ കതം ഖീരഭാവം ഗണ്ഹാതീതി ഇദമേത്ഥ കാരണം. യദി ഏവം ഖണ്ഡസക്ഖരമ്പി ഖീരം പക്ഖിപിത്വാ കരോന്തി, തം കസ്മാ വട്ടതീതി ആഹ **"ഖണ്ഡസക്ഖരം പനാ"**തിആദി. തത്ഥ **ഖീരജല്ലിക**ന്തി ഖീരഫേണം.

ഭേസജ്ജോദിസ്സം ദസ്സേന്തേന **"സത്തവിധഞ്ഹി ഓദിസ്സം നാമാ"**തിആദിനാ ഇതരാനിപി അത്ഥുദ്ധാരവസേന വുത്താനി. **വികടാനീ**തി അപകതിഭേസജ്ജത്താ വികടാനി, വിരൂപാനീതി അത്ഥോ. ദുക്കടവത്ഥൂനമ്പി അകപ്പിയമംസാനം വസായ അനുഞ്ഞാതത്താ **"വസോദിസ്സ"**ന്തി വുത്തം. ഓളാരികാനമ്പി ആഹാരത്ഥം ഫരിതും സമത്ഥാനം സപ്പിആദീനം ഭേസജ്ജനാമേന അനുഞ്ഞാതത്താ **"ഭേസജ്ജോദിസ്സ"**ന്തി വുത്തം . **"പച്ഛാഭത്തതോ പട്ഠായ സതി പച്ചയേ**തി വുത്തത്താ പടിഗ്ഗഹിതഭേസജ്ജാനി ദുതിയദിവസതോ പട്ഠായ പുരേഭത്തമ്പി സതി പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബാനി, ന ആഹാരത്ഥം ഭേസജ്ജത്ഥായ പടിഗ്ഗഹിതത്താ"തി വദന്തി.

൬൨൨. ദ്വാരവാതപാനകവാടേസൂതി മഹാദ്വാരസ്സ വാതപാനാനഞ്ച കവാടഫലകേസു. കസാവേ പക്ഖിത്താനി താനി അത്തനോ സഭാവം പരിച്ചജന്തി, തസ്മാ **"മക്ഖേതബ്ബാനീ"**തി വുത്തം, ഘുണപാണകാദിപരിഹാരത്ഥം മക്ഖേതബ്ബാനീതി അത്ഥോ. **അധിട്ഠേതീ**തി "ഇദാനി മയ്ഹം അജ്ഝോഹരണീയം ന ഭവിസ്സതി , ബാഹിരപരിഭോഗത്ഥായ ഗമിസ്സതീ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേതീതി അത്ഥോ. തേനേവാഹ - **"സപ്പിഞ്ച തേലഞ്ച വസഞ്ച മുദ്ധനി തേലം വാ അബ്ഭഞ്ജനം വാ"**തിആദി. "ഏവം അധിട്ഠിതഞ്ച പടിഗ്ഗഹണം വിജഹതീ"തി വദന്തി.

൬൨൩. സചേ ദ്വിന്നം സന്തകം ഏകേന പടിഗ്ഗഹിതം അവിഭത്തം ഹോതി, പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീതി ഏത്ഥ മജ്ഝേ പാഠോ പരിഹീനോ, ഏവം പനേത്ഥ പാഠോ വേദിതബ്ബോ "സചേ ദ്വിന്നം സന്തകം ഏകേന പടിഗ്ഗഹിതം അവിഭത്തം ഹോതി, സത്താഹാതിക്കമേ ദ്വിന്നമ്പി അനാപത്തി, പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീ"തി. അഞ്ഞഥാ പന സദ്ദപ്പയോഗോപി ന സങ്ഗച്ഛതി. **ഗണ്ഠിപദേപി** ച അയമേവ പാഠോ ദസ്സിതോ. തത്ഥ **ദ്വിന്നമ്പി അനാപത്തീ**തി യഥാ അഞ്ഞസ്സ സന്തകം ഏകേന പടിഗ്ഗഹിതം സത്താഹാതിക്കമേന നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതി പരസന്തകഭാവതോ, ഏവമിദമ്പി അവിഭത്തത്താ ഉഭയസാധാരണമ്പി അവിനിബ്ഭോഗഭാവതോ നിസ്സഗ്ഗിയം ന ഹോതീതി അധിപ്പായോ. **പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീ**തി ഭിക്ഖുനാ പടിഗ്ഗഹിതത്താ സത്താഹാതിക്കമേ യസ്സ കസ്സചി ഭിക്ഖുനോ പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതി പടിഗ്ഗഹിതസപ്പിആദീനം പരിഭോഗസ്സ സത്താഹേനേവ പരിച്ഛിന്നത്താ. "താനി പടിഗ്ഗഹേത്വാ സത്താഹപരമം സന്നിധികാരകം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബാനീ"തി ഹി വുത്തം. **ഗണ്ഠിപദേസു** പന തീസുപി ഇധ പാഠസ്സ പരിഹീനഭാവം അസല്ലക്ഖേത്വാ "പരിഭുഞ്ജിതും പന ന വട്ടതീതി ഇദം അഞ്ഞോസത്താഹേ പരിഭോഗം സന്ധായ വുത്തന്തി സഞ്ഞായ വിസ്സാസഗ്ഗാഹാഭാവതോ പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതീ"തി ഏവമത്ഥോ വുത്തോ, സോ ന ഗഹേതബ്ബോ.

ആവുസോ, ഇമം തേലം സത്താഹമത്തം പരിഭുഞ്ജ തന്തി ഇമിനാ യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തേന അന്തോസത്താഹേയേവ പരസ്സ വിസ്സജ്ജിതഭാവം ദസ്സേതി. **കസ്സ ആപത്തീ**തി പഠമം താവ ഉഭിന്നം സാധാരണത്താ അനാപത്തി വുത്താ. ഇദാനി പന ഏകേന ഇതരസ്സ വിസ്സട്ഠഭാവതോ ഉഭയസാധാരണതാ നത്ഥീതി വിഭത്തസദിസം ഹുത്വാ ഠിതം, തസ്മാ ഏത്ഥ പടിഗ്ഗഹിതസ്സ സത്താഹാതിക്കമേ ഏകസ്സ ആപത്തിയാ ഭവിതബ്ബന്തി മഞ്ഞമാനോ "കിം പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ പടിഗ്ഗാഹകസ്സ ആപത്തി, ഉദാഹു യസ്സ സന്തകം ജാതം, തസ്സാ"തി പുച്ഛതി. നിസ്സട്ഠഭാവതോയേവ ച ഇധ "അവിഭത്തഭാവതോ"തി കാരണം അവത്വാ **"യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തേന വിസ്സജ്ജിതത്താ"**തി വുത്തം. ഇദഞ്ച വിസ്സട്ഠഭാവതോ ഉഭയസാധാരണതം പഹായ ഏകസ്സ സന്തകം ഹോന്തമ്പി യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തതോ അഞ്ഞസ്സ സന്തകം ജാതം, തസ്മാ പരസന്തകപടിഗ്ഗഹണേ വിയ പടിഗ്ഗാഹകസ്സ പടിഗ്ഗഹണപച്ചയാ നത്ഥി ആപത്തീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം, ന പന "യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തേന വിസ്സജ്ജിതത്താ"തി വചനതോ അവിസ്സജ്ജിതേ സതി അവിഭത്തേപി സത്താഹാതിക്കമേ ആപത്തീതി ദസ്സനത്ഥം അവിസ്സജ്ജിതേ അവിഭത്തഭാവതോയേവ അനാപത്തിയാ സിദ്ധത്താ. സചേ പന ഇതരോ യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തസ്സേവ അന്തോസത്താഹേ അത്തനോ ഭാഗമ്പി വിസ്സജ്ജേതി, സത്താഹാതിക്കമേ സിയാ ആപത്തി യേന പടിഗ്ഗഹിതം, തസ്സേവ സന്തകഭാവമാപന്നത്താ ഇതരസ്സ അപ്പടിഗ്ഗഹിതത്താ. ഇമിനാ തസ്സ സന്തകഭാവേപി അഞ്ഞേന പടിഗ്ഗഹിതസകസന്തകേ വിയ തേന അപ്പടിഗ്ഗഹിതഭാവതോ അനാപത്തീതി ദീപേതി. ഇദം പന അധിപ്പായം അജാനിത്വാ ഇതോ അഞ്ഞഥാ **ഗണ്ഠിപദകാരാദീഹി** പപഞ്ചിതം, ന തം സാരതോ പച്ചേതബ്ബം.

അപരിഭോഗം ഹോതീതി കസ്സചി അമനുഞ്ഞസ്സ പതിതത്താ പരിഭോഗാരഹം ന ഹോതി. **യേന ചിത്തേനാ**തി യേന പരിച്ചജിതുകാമതാചിത്തേന. "അന്തോസത്താഹേ"തി അധികാരത്താ "അന്തോസത്താഹേ അനപേക്ഖോ ദത്വാ പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജതീ"തി ഇമം സമ്ബന്ധം സന്ധായ മഹാസുമത്ഥേരേന **"ഏവം അന്തോസത്താഹേ ദത്വാ"**തിആദി വുത്തം. **മഹാപദുമത്ഥേരോ** പന യദി ഏവം "വിസ്സജ്ജേതീ"തി ഇമിനാവ തം സിദ്ധം, സത്താഹാതിക്കന്തം പന നിസ്സട്ഠം പടിലഭിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും ന വട്ടതി, തസ്മാ തസ്സ പരിഭോഗമുഖദസ്സനമിദന്തി ആഹ - **"നയിദം യാചിതബ്ബ"**ന്തിആദി. **അഞ്ഞേന ഭിക്ഖുനാ**തി ഏത്ഥ സുദ്ധചിത്തേന ദിന്നത്താ സയമ്പി ആഹരാപേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതിയേവ. സപ്പിആദീനം പടിഗ്ഗഹിതഭാവോ, അത്തനോ സന്തകതാ, സത്താഹാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

ഭേസജ്ജസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൨൭. ചതുത്ഥേ **സിബ്ബനരജനകപ്പപരിയോസാനേന നിട്ഠാപേത്വാ**തി സൂചികമ്മനിട്ഠാനേന സകിമ്പി വണ്ണഭേദമത്തരജനേന കപ്പബിന്ദുകരണേന ച നിട്ഠാപേത്വാ. **സമയേ**തി വസ്സാനസമയേ.

൬൨൮. കുച്ഛിസമയോതി അന്തോസമയോ. "അയമേകോ അഡ്ഢമാസോ പരിയേസനക്ഖേത്തഞ്ചേവ കരണക്ഖേത്തഞ്ച. ഏതസ്മിഞ്ഹി അന്തരേ വസ്സികസാടികം അലദ്ധം പരിയേസിതും ലദ്ധം കാതുഞ്ച വട്ടതി, നിവാസേതും

അധിട്ഠാതുഞ്ച ന വട്ടതീ"തി പോത്ഥകേസു പാഠോ ദിസ്സതി, സോ അപാഠോ. ഏവം പനേത്ഥ പാഠേന ഭവിതബ്ബം "അയമേകോ അഡ്ഢമാസോ പരിയേസനക്ഖേത്തം. ഏതസ്മിഞ്ഹി അന്തരേ വസ്സികസാടികം അലദ്ധം പരിയേസിതും വട്ടതി, ലദ്ധം കാതും നിവാസേതും അധിട്ഠാതുഞ്ച ന വട്ടതീ"തി. ന ഹി ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമമാസസ്സ പഠമോ അഡ്ഢമാസോ കരണക്ഖേത്തം ഹോതി. "അഡ്ഢമാസോ സേസോ ഗിമ്ഹാനന്തി കത്വാ നിവാസേതബ്ബ"ന്തി വചനതോ പന ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമമാസസ്സ പച്ഛിമോ അഡ്ഢമാസോ കരണക്ഖേത്തഞ്ചേവ നിവാസനക്ഖേത്തഞ്ച ഹോതി. തേനേവ **മാതികാട്ഠകഥായം** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വഹിസകസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) "ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമോ മാസോ പരിയേസനക്ഖേത്തം, പച്ഛിമോ അഡ്ഢമാസോ കരണനിവാസനക്ഖേത്തമ്പീ"തി വുത്തം. തസ്മാ പാളിയാ മാതികാട്ഠകഥായ ച അവിരോധം ഇച്ഛന്തേന വുത്തനയേനേവ പാഠോ ഗഹേതബ്ബോ.

"വിഞ്ഞത്തിം കത്വാ നിപ്ഫാദേന്തസ്സ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദേന അനാപത്തീ"തി വദന്തേന "പിട്ഠിസമയത്താ ഇമിനാ സിക്ഖാപദേന ആപത്തീ"തി ദീപിതാ ഹോതി. ന ഹി ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ പിട്ഠിസമയേ സതുപ്പാദകരണമത്തേനപി സമ്ഭവന്തീ ആപത്തി തതോ ഗരുകതരായ വിഞ്ഞത്തിയാ ന ഹോതീതി സക്കാ വത്തും. തേനേവ **ഭദന്തബുദ്ധദത്താചരിയേന** വുത്തം -

> "കത്വാ പന സതുപ്പാദം, വസ്സികസാടിചീവരം;
> നിപ്ഫാദേന്തസ്സ ഭിക്ഖുസ്സ, സമയേ പിട്ഠിസമ്മതേ.
>
> "ഹോതി നിസ്സഗ്ഗിയാപത്തി, ഞാതകാഞാതകാദിനോ;
> തേസുയേവ ച വിഞ്ഞത്തിം, കത്വാ നിപ്ഫാദനേ തഥാ"തി.

കേനസ്സ ഹോതി ആപത്തീതി അസ്സ മാതരം ചീവരം യാചന്തസ്സ കേന സിക്ഖാപദേന ആപത്തീതി പുച്ഛതി. "പരിണതം വിഞ്ഞാപേന്തസ്സ പരിണാമനസിക്ഖാപദേന ആപത്തീ"തി ചോദനാഭാവം ദസ്സേതി **നോ ച സങ്ഘേ പരിണത**ന്തി. അഥ അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദേനാതി ചേ, ഏതമ്പി നത്ഥീതി ആഹ **"അനാപത്തി ച ഞാതകേ"**തി. "ഞാതകേ വിഞ്ഞാപേന്തസ്സാ"തി പാഠസേസോ. **ഇമമത്ഥം സന്ധായ**ാതി പിട്ഠിസമയേ വസ്സികസാടികത്ഥം ഞാതകപവാരിതട്ഠാനേ സതുപ്പാദകരണേന ആപത്തിം, അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദേന അനാപത്തിഞ്ച സന്ധായ.

അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതട്ഠാനതോ...പേ॰... ദുക്കടന്തി ഇദം വസ്സികസാടികം അദിന്നപുബ്ബേ സന്ധായ വുത്തം. തേനേവേത്ഥ വത്തഭേദേ ദുക്കടം വുത്തം, ദിന്നപുബ്ബേസു പന വത്തഭേദോ നത്ഥി. തേനേവാഹ - **"യേ മനുസ്സാ...പേ॰... വത്തഭേദോ നത്ഥീ"**തി. **ഇദ**ന്തി യഥാവുത്തനിസ്സഗ്ഗിയപാചിത്തിയം. **വിഞ്ഞത്തിം കത്വാ നിപ്ഫാദേന്തസ്സാ**തി അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതട്ഠാനതോ വിഞ്ഞത്തിം കത്വാ നിപ്ഫാദേന്തസ്സ. **പകതിയാ വസ്സികസാടികദായകാ** നാമ സങ്ഘവസേന വാ പുഗ്ഗലവസേന വാ അപവാരേത്വാ അനുസംവച്ഛരം വസ്സികസാടികാനം ദായകാ. **അഞ്ഞാതകവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദേന അനാപത്തീ**തി ഏത്ഥ ഇമിനാപി സിക്ഖാപദേന അനാപത്തീതി വേദിതബ്ബം. കുച്ഛിസമയേ ഹി അത്തനോ ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ "ദേഥ മേ വസ്സികസാടിക"ന്തിആദിനാ വിഞ്ഞാപേന്തസ്സപി അനാപത്തി. തേനേവാഹ - **"ന വത്തബ്ബാ ദേഥ മേതി**

ഇദഞ്ഹി പരിയേസനകാലേ അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതേ ഏവ സന്ധായ വുത്ത"ന്തി. **മാതികാട്ഠകഥായഞ്ഹി** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം "അത്തനോ ഞാതകപവാരിതട്ഠാനതോ പന 'ദേഥ മേ വസ്സികസാടികചീവര'ന്തിആദികായ വിഞ്ഞത്തിയാപി പരിയേസിതബ്ബ"ന്തി.

൬൨൮. **"ആകാസതോ പതിതഉദകേനേവാ**തി വചനതോ ഛദനകോടിയാ പതിതഉദകേന നഹായന്തസ്സ അനാപത്തീ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം.

൬൨൯. **ഛ മാസേ പരിഹാരം ലഭതീ**തി ഏതേന അന്തോവസ്സേപി യാവ വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമദിവസാ അകതാ പരിഹാരം ലഭതീതി ദീപിതം ഹോതി. യസ്മാ മൂലചീവരം കരോന്തേന ഹേമന്തസ്സ പച്ഛിമുപോസഥദിവസേയേവ കാതബ്ബം, തസ്മാ ഗിമ്ഹാനതോ ഏകൂനതിംസദിവസേ പരിഹാരം ലഭതി, ഏവം സന്തേപി അപ്പകം ഊനമധികം വാ ഗണനൂപഗം ന ഹോതീതി കത്വാ **"തതോ പരമ്പി…പേ॰… ഏകമാസ"**ന്തി വുത്തം. **ഏകാഹദ്വീഹാദിവസേന…പേ॰… ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ**തി ഇമിനാ ഏകാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച, ദ്വീഹാനാഗതായ…പേ॰… ദസാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച, അന്തോവസ്സേ വാ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാതി അയമത്ഥോ ദസ്സിതോ. തത്ഥ ആസാള്ഹിമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപുണ്ണമിയം ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച വസ്സികസാടികാ "ഏകാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ"തി വുച്ചതി. ഏതേനേവ നയേന ജുണ്ഹപക്ഖസ്സ ഛട്ഠിയം ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച "ദസാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ"തി വുച്ചതി. യാവ പഠമകത്തികതേമാസപുണ്ണമീ, താവ അന്തോതേമാസേ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച "അന്തോവസ്സേ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ചാ"തി വുച്ചതി. പഠമകത്തികതേമാസപുണ്ണമിതോ പരഞ്ഹി ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച യാവ ചീവരകാലോ നാതിക്കമതി, താവ അനധിട്ഠഹിത്വാ ഠപേതും വട്ടതീതി ന തത്രായം വിചാരണാ സമ്ഭവതി.

തസ്മിംയേവ അന്തോദസാഹേ അധിട്ഠാതബ്ബാതി അവിസേസേന വുത്തേപി വസ്സാനതോ പുബ്ബേ ഏകാഹദ്വീഹാദിവസേന അനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ലദ്ധാ തേഹി ദിവസേഹി സദ്ധിം ദസാഹം അനതിക്കമന്തേന വസ്സൂപനായികദിവസതോ പട്ഠായ അധിട്ഠാനക്ഖേത്തം സമ്പത്തായേവ അധിട്ഠാതബ്ബാ, ന തതോ പുബ്ബേ അധിട്ഠാനസ്സ അഖേത്തത്താ. അന്തോവസ്സേ പന ലദ്ധാ തസ്മിംയേവ അന്തോവസ്സേ ലദ്ധദിവസതോ പട്ഠായ ദസാഹം അനതിക്കാമേത്വാ അധിട്ഠാതബ്ബാ.

നനു ച വസ്സാനതോ പുബ്ബേ അനധിട്ഠഹിത്വാ ദസാഹം അതിക്കാമേതും വട്ടതിയേവ, തസ്മാ അധിട്ഠാനസ്സ അഖേത്തഭൂതേപി ദിവസേ ഗഹേത്വാ "അന്തോദസാഹേ അധിട്ഠാതബ്ബ"ന്തി കസ്മാ വുത്തം? യഥാ "അന്തോവസ്സേ ലദ്ധാപി യാവ ന നിട്ഠാതി, താവ അനധിട്ഠഹിത്വാ ദസാഹം അതിക്കാമേതും വട്ടതീ"തി അകതായ അനധിട്ഠാനക്ഖേത്തസദിസാപി അതിക്കന്തദിവസാ ദസാഹം അതിക്കാമേത്വാ നിട്ഠിതായ ഗണനൂപഗാ ഹോന്തീതി നിട്ഠിതദിവസേയേവ അധിട്ഠാതബ്ബാ, ഏവമിധാപി വസ്സാനതോ പുബ്ബേ അനധിട്ഠാനക്ഖേത്തഭൂതാപി ദിവസാ ലദ്ധദിവസതോ പട്ഠായ ഗണനൂപഗാ ഹോന്തീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. യദി ഏവം "തസ്മിംയേവ അന്തോദസാഹേ"തി അവിസേസേന വുത്തത്താ ദസാഹാനാഗതായ വസ്സൂപനായികായ ഛട്ഠിയം

ലദ്ധാ പുണ്ണമിയം അധിട്ഠാതബ്ബാതി ആപജ്ജതീതി? നാപജ്ജതി "ചാതുമാസം അധിട്ഠാതു"ന്തി വചനേനേവ പടിക്ഖിത്തത്താ. ഏവം സന്തേ "ദസാഹാനാഗതായാ"തി ഇമിനാ കിം പയോജനന്തി ചേ? വസ്സാനതോ പുബ്ബേയേവ ദസാഹേ അതിക്കന്തേ വസ്സൂപനായികദിവസേ നിട്ഠിതാ തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബാതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തന്തി ഇദമേത്ഥ പയോജനം. തേനേവാഹ - **"ദസാഹാതിക്കമേ നിട്ഠിതാ തദഹേവ അധിട്ഠാതബ്ബാ"**തി.

ദസാഹേ അപ്പഹോന്തേ ചീവരകാലം നാതിക്കമേതബ്ബാതി തേമാസബ്ഭന്തരേ ദസാഹേ അപ്പഹോന്തേ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച ചീവരകാലം നാതിക്കമേതബ്ബാതി അത്ഥോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി "പഠമകത്തികതേമാസപുണ്ണമിതോ പുബ്ബേ സത്തമിതോ പട്ഠായ ലദ്ധാ ചേവ നിട്ഠിതാ ച വസ്സികസാടികാ ദസാഹേ അനതിക്കന്തേയേവ ചീവരകാലം ഓതിണ്ണത്താ തത്ഥ അനധിട്ഠഹിത്വാപി ഠപേതും വട്ടതീ"തി. ഇമിനാ ച ഇമം ദീപേതി - അകതാ ചേ വസ്സികസാടികാ, വസ്സാനം ചാതുമാസം അകതത്തായേവ പരിഹാരം ലഭതി, കതായ പന ദസാഹപരമസിക്ഖാപദം അവികോപേത്വാ പരിഹാരോ വത്തബ്ബോതി.

യദാ വാ തദാ വാ അധിട്ഠാതും വട്ടതീതി ചാതുമാസബ്ഭന്തരേ ദസാഹേ അതിക്കന്തേപി നത്ഥി ദോസോതി അധിപ്പായോ. "കദാ അധിട്ഠാതബ്ബാ...പേ॰... യദി നപ്പഹോതി, യാവ കത്തികപുണ്ണമാ പരിഹാരം ലഭതീ"തി ഇമിനാപി **കുരുന്ദിവചനേന** അകതായ വസ്സികസാടികായ ചാതുമാസം പരിഹാരോ, കതായ ദസാഹമേവ പരിഹാരോതി അയമത്ഥോ ദീപിതോയേവാതി ആഹ **"അപിചാ"**തിആദി.

പാളിയം **അച്ഛിന്നചീവരസ്സ നട്ഠചീവരസ്സാ**തിആദിനാ നിസ്സഗ്ഗിയേന അനാപത്തി വുത്താ, ഉദാഹു നഗ്ഗസ്സ നഹായതോ ദുക്കടേന അനാപത്തി വുത്താതി? കിമേത്ഥ പുച്ഛിതബ്ബം. സബ്ബസിക്ഖാപദേസു ഹി യത്ഥ യത്ഥ മൂലസിക്ഖാപദേന ആപത്തിപ്പസങ്ഗോ, തത്ഥ തത്ഥ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം അനാപത്തിവാരോ ആരഭീയതീതി ഇധാപി നിസ്സഗ്ഗിയേന അനാപത്തിദസ്സനത്ഥന്തി യുത്തം വത്തും. ന ഹി മൂലാപത്തിയാ അനാപത്തിം അദസ്സേത്വാ അന്തരാ വുത്തായ ഏവ ആപത്തിയാ അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം അനാപത്തിവാരോ ആരഭീയതീതി. തേനേവ തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** ഇദം വുത്തം "അച്ഛിന്നചീവരസ്സ നട്ഠചീവരസ്സ ചാതി ഏത്ഥ അച്ഛിന്നസേസചീവരസ്സ നട്ഠസേസചീവരസ്സ ച അസമയേ നിവാസേന്തസ്സ പരിയേസന്തസ്സ ച അനാപത്തി . ആപദാസൂതി ഏത്ഥ അനിവത്ഥം ചോരാ ഹരന്തീതി അസമയേ നിവാസേന്തസ്സ അനാപത്തീ"തി. **മാതികാട്ഠകഥായ**മ്പി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം "അച്ഛിന്നചീവരസ്സ വാ നട്ഠചീവരസ്സ വാ അനിവത്ഥം ചോരാ ഹരന്തീതി ഏവം ആപദാസു വാ നിവാസയതോ ഉമ്മത്തകാദീനഞ്ച അനാപത്തീ"തി. അട്ഠകഥായം പന നഗ്ഗസ്സ നഹായതോ ദുക്കടേനേവ അനാപത്തിം സന്ധായ "അച്ഛിന്നചീവരസ്സാതി ഏതം വസ്സികസാടികമേവ സന്ധായ വുത്തം. തേസഞ്ഹി നഗ്ഗാനം കായോവസ്സാപനേ അനാപത്തി. ഏത്ഥ ച മഹഗ്ഘവസ്സികസാടികം നിവാസേത്വാ നഹായന്തസ്സ ചോരുപദ്ദവോ ആപദാ നാമാ"തി യം വുത്തം, തത്ഥ കാരണം പരിയേസിതബ്ബം.

അഥ ഉഭയേനപി അനാപത്തിദസ്സനത്ഥം "അച്ഛിന്നചീവരസ്സാ"തിആദി ആരദ്ധന്തി ഏവമധിപ്പായോ സിയാ, ഏവമ്പി "അച്ഛിന്നചീവരസ്സാതി ഏതം

വസ്സികസാടികമേവ സന്ധായ വുത്ത''ന്തിആദിനാ വിസേസേത്വാ ന വത്തബ്ബം. ഏവഞ്ഹി വത്തബ്ബം സിയാ ''അച്ഛിന്നസേസചീവരസ്സ നട്ഠസേസചീവരസ്സ വാ അസമയേ നിവാസേന്തസ്സ പരിയേസന്തസ്സ ച നിസ്സഗ്ഗിയേന അനാപത്തി, അച്ഛിന്നവസ്സികസാടികസ്സ നട്ഠവസ്സികസാടികസ്സ വാ നഗ്ഗസ്സ നഹായതോ ദുക്കടേന അനാപത്തി, ആപദാസു അനിവത്ഥം ചോരാ ഹരന്തീതി അസമയേ നിവാസയതോ നിസ്സഗ്ഗിയേന അനാപത്തി, മഹഗ്ഘവസ്സികസാടികം നിവാസേത്വാ നഹായന്തസ്സ ചോരാ ഹരന്തി, നഗ്ഗസ്സ നഹായതോ ദുക്കടേന അനാപത്തീ''തി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ.

അങ്ഗേസു പന വസ്സികസാടികായ അത്തുദ്ദേസികതാ, അസമയേ പരിയേസനതാ, തായ ച പടിലാഭോതി ഇമാനി താവ പരിയേസനാപത്തിയാ തീണി അങ്ഗാനി. സചീവരതാ, ആപദാഭാവോ, വസ്സികസാടികായ സകഭാവോ, അസമയേ നിവാസനന്തി ഇമാനി നിവാസനാപത്തിയാ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

വസ്സികസാടികസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ചീവരഅച്ഛിന്ദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൩൧. പഞ്ചമേ **യമ്പി ത്യാഹന്തി** ഏത്ഥ **യന്തി** കാരണവചനം, തസ്മാ ഏവമേത്ഥ സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ - മയാ സദ്ധിം ജനപദചാരികം പക്കമിസ്സതീതി യം കാരണം നിസ്സായ അഹം തേ, ആവുസോ, ചീവരം അദാസിം, തം ന കരോസീതി കുപിതോ അനത്തമനോ അച്ഛിന്ദീതി. **യന്തി** വാ ചീവരം പരാമസതി, തത്ഥ ''മയാ സദ്ധിം ജനപദചാരികം പക്കമിസ്സതീതി യമ്പി തേ അഹം ചീവരം അദാസിം, തം ചീവരം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി കുപിതോ അനത്തമനോ അച്ഛിന്ദീ''തി സമ്ബന്ധിതബ്ബം.

൬൩൩. ആണത്തോ ബഹൂനി ഗണ്ഹാതി, ഏകം പാചിത്തിയന്തി ''ചീവരം ഗണ്ഹാ''തി ആണത്തിയാ ഏകചീവരവിസയത്താ ഏകമേവ പാചിത്തിയം. **വാചായ വാചായ ദുക്കട**ന്തി ഏത്ഥ അച്ഛിന്നേസു വത്ഥുഗണനായ പാചിത്തിയാനി. **ഏകവാചായ സമ്ബഹുലാ ആപത്തിയോ**തി ഇദം അച്ഛിന്നേസു വത്ഥുഗണനായ ആപജ്ജിതബ്ബം പാചിത്തിയാപത്തിം സന്ധായ വുത്തം. ആണത്തിയാ ആപജ്ജിതബ്ബം പന ദുക്കടം ഏകമേവ.

൬൩൪. **ഏവ**ന്തി ഇമിനാ ''വത്ഥുഗണനായ ദുക്കടാനീ''തി ഇദം പരാമസതി. **ഏസേവ നയോ**തി സിഥിലം ഗാള്ഹഞ്ച പക്ഖിത്താസു ആപത്തിയാ ബഹുത്തം ഏകത്തഞ്ച അതിദിസ്സതി.

൬൩൫. ആവുസോ, മയന്തിആദീസു ഗണ്ഹിതുകാമതായ ഏവം വുത്തേപി തേനേവ ദിന്നത്താ അനാപത്തി. **അമ്ഹാകം സന്തികേ ഉപജ്ഝം ഗണ്ഹിസ്സതീ**തി ഇദം സാമണേരസ്സപി ദാനം ദീപേതി. തസ്മാ കിഞ്ചാപി പാളിയം ''ഭിക്ഖുസ്സ സാമം ചീവരം ദത്വാ''തി വുത്തം, തഥാപി അനുപസമ്പന്നകാലേ ദത്വാപി ഉപസമ്പന്നകാലേ അച്ഛിന്ദന്തസ്സ പാചിത്തിയമേവാതി വേദിതബ്ബം. അച്ഛിന്ദനസമയേ ഉപസമ്പന്നഭാവോയേവ ഹേത്ഥ പമാണം. **ദേതീ**തി തുട്ഠോ വാ കുപിതോ വാ ദേതി. **രുന്ധഥാ**തി നിവാരേഥ. **ഏവം പന ദാതും ന വട്ടതീ**തി ഏത്ഥ ഏവം ദിന്നം ന താവ തസ്സ സന്തകന്തി അനധിട്ഠഹിത്വാവ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി വേദിതബ്ബം. **ആഹരാപേതും പന വട്ടതീ**തി ഏവം ദിന്നം

ഭതിസദിസത്താ ആഹരാപേതും വട്ടതി. **ചജിത്വാ ദിന്ന**ന്തി വുത്തനയേന അദത്വാ അനപേക്ഖേന ഹുത്വാ തസ്സേവ ദിന്നം. **ഭണ്ഡഗ്ഘേന കാരേതബ്ബോ**തി സകസഞ്ഞായ വിനാ ഗണ്ഹന്തോ ഭണ്ഡം അഗ്ഘാപേത്വാ ആപത്തിയാ കാരേതബ്ബോ. വികപ്പനുപഗപച്ഛിമചീവരതാ, സാമം ദിന്നതാ, സകസഞ്ഞിതാ, ഉപസമ്പന്നതാ, കോധവസേന അച്ഛിന്ദനം അച്ഛിന്ദാപനം വാതി ഇമാനേത്ഥ പഞ്ച അങ്ഗാനി.

ചീവരഅച്ഛിന്ദനസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൩൬. ഛട്ഠേ പാളിയം **ചീവരകാരസമയേ**തി ഇമിനാ വസ്സംവുത്ഥഭിക്ഖൂനം ചീവരകമ്മസമയത്താ ചീവരമാസോ വുത്തോ, അഥഞ്ഞോപി പന ചീവരകമ്മകാലോ ചീവരകാരസമയോതി വത്തും വട്ടതി.

൬൩൭. പഞ്ചഹിപി മിസ്സേത്വാതി ഖോമാദീഹി പഞ്ചഹി മിസ്സേത്വാ. വീതവീതട്ഠാനം യത്ഥ സംഹരിത്വാ ഠപേന്തി, തസ്സ **തുരീ**തി അധിവചനം. സുത്തം പവേസേത്വാ യേന ആകോടേന്താ ഘനഭാവം സമ്പാദേന്തി, തം **വേമ**ന്തി വുച്ചതി. **യം യ**ന്തി യം യം പയോഗം. തന്തൂനം അത്തനോ സന്തകത്താ വീതവീതട്ഠാനം പടിലദ്ധമേവ ഹോതീതി ആഹ **"ദീഘതോ…പേ॰… വീതേ നിസ്സഗ്ഗിയം പാചിത്തിയ"**ന്തി. പാളിയമ്പി ഹി ഇമിനാവ അധിപ്പായേന ''പടിലാഭേന നിസ്സഗ്ഗിയ''ന്തി വുത്തം, തസ്മാ യാവ ചീവരം വഡ്ഢതി, താവ ഇമിനാ പമാണേന ആപത്തിയോ വഡ്ഢന്തി.

സേസോ കപ്പിയോതി ഏത്ഥ ഹത്ഥകമ്മയാചനവസേന. **പുബ്ബേ വുത്തനയേന നിസ്സഗ്ഗിയ**ന്തി ദീഘസോ വിദത്ഥിമത്തേ തിരിയം ഹത്ഥമത്തേ ച വീതേ നിസ്സഗ്ഗിയം. **തേനേവാ**തി അകപ്പിയതന്തവായേന. **തഥേവ ദുക്കട**ന്തി പരിച്ഛേദേ പരിച്ഛേദേ ദുക്കടം. **കേദാരബദ്ധാദീഹീ**തി **ആദി**-സദ്ദേന അച്ഛിമണ്ഡലബദ്ധാദി ഗഹിതം. **തന്തേ ഠിതംയേവ അധിട്ഠാതബ്ബ**ന്തി ഏത്ഥ ''പച്ഛാ വീതട്ഠാനം അധിട്ഠിതഗതികമേവ ഹോതി, പുന അധിട്ഠാനകിച്ചം നത്ഥി. സചേ പന പരിച്ഛേദം ദസ്സേത്വാ അന്തരന്തരാ അവീതം ഹോതി, പുന അധിട്ഠാതബ്ബ''ന്തി വദന്തി. **ഏസേവ നയോ**തി വികപ്പനുപഗപ്പമാണമത്തേ വീതേ തന്തേ ഠിതംയേവ അധിട്ഠാതബ്ബന്തി അത്ഥോ. ചീവരത്ഥായ വിഞ്ഞാപിതസുത്തം, അത്തുദ്ദേസികതാ, അകപ്പിയതന്തവായേന വായാപനന്തി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

മാതികാട്ഠകഥായം (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) പന വായാപേയ്യാതി ഏത്ഥ ''ചീവരം മേ, ആവുസോ, വായഥാതി അകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിയാ വായാപേയ്യാ''തി അത്ഥം വത്വാ അങ്ഗേസുപി ''അകപ്പിയതന്തവായേന അകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിയാ വായാപന''ന്തി വിസേസേത്വാ വുത്തം, തഥാവിധം പന വിസേസവചനം നേവ പാളിയം, ന അട്ഠകഥായം ഉപലബ്ഭതി. പാളിയമ്പി ''ഞാതകാനം പവാരിതാന''ന്തി ഏത്തകമേവ അനാപത്തിവാരേ വുത്തം, അട്ഠകഥായഞ്ച സുത്തതന്തവായാനമേവ കപ്പിയാകപ്പിയഭാവേന ബഹുധാ നയോ ദസ്സിതോ , ന കപ്പിയാകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിവസേനാതി. ''അകപ്പിയവിഞ്ഞത്തിയാ

വായാപേയ്യാ"തി ച വിസേസേത്വാ വദന്തേന അയം നാമ കപ്പിയവിഞ്ഞത്തീതി വിസും ന ദസ്സിതം, തസ്മാ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബം.

സുത്തവിഞ്ഞത്തിസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. മഹാപേസകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൪൨. സത്തമേ **കിഞ്ചിമത്തം അനുപദജ്ജേയ്യാ**തി ഇദം തസ്സ കത്തബ്ബാകാരമത്തദസ്സനം, ദാനം പനേത്ഥ അങ്ഗം ന ഹോതി സുത്തവഡ്ഢനവസേനേവ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ. തേനേവ പദഭാജനേപി "തസ്സ വചനേന ആയതം വാ വിത്ഥതം വാ അപ്പിതം വാ കരോതി, പയോഗേ ദുക്കടം, പടിലാഭേന നിസ്സഗ്ഗിയ"ന്തി സുത്തവഡ്ഢനാകാരമേവ ദസ്സേത്വാ ആപത്തി വുത്താ. **മാതികാട്ഠകഥായമ്പി** (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ മഹാപേസകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) വുത്തം "ന ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡപാതദാനമത്തേന തം നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതി. സചേ പന തേ തസ്സ വചനേന ചീവരസാമികാനം ഹത്ഥതോ സുത്തം ഗഹേത്വാ ഈസകമ്പി ആയതം വാ വിത്ഥതം വാ അപ്പിതം വാ കരോന്തി, അഥ തേസം പയോഗേ ഭിക്ഖുനോ ദുക്കടം, പടിലാഭേന നിസ്സഗ്ഗിയം ഹോതീ"തി. ആയതാദീസു സത്തസു ആകാരേസു ആദിമ്ഹി തയോ ആകാരേ സുത്തവഡ്ഢനേന വിനാ ന സക്കാ കാതുന്തി ആഹ **"സുത്തവഡ്ഢനആകാരമേവ ദസ്സേതീ"**തി. സുവീതാദയോ ഹി ആകാരേ വിനാപി സുത്തവഡ്ഢനേന സക്കാ കാതും. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. അഞ്ഞാതകഅപ്പവാരിതാനം തന്തവായേ ഉപസങ്കമിത്വാ വികപ്പമാപജ്ജനതാ, ചീവരസ്സ അത്തുദ്ദേസികതാ, തസ്സ വചനേന സുത്തവഡ്ഢനം, ചീവരസ്സ പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

മഹാപേസകാരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൪൬. അട്ഠമേ **അസമ്മോഹത്ഥ**ന്തി ദസാഹാനാഗതപദേ അസമ്മോഹത്ഥം. **പഠമപദസ്സാ**തി ദസാഹാനാഗതപദസ്സ. **താനി ദിവസാനീ**തി തേസു ദിവസേസു. **ഉപ്പജ്ജേയ്യാ**തി സങ്ഘതോ വാ ഗണതോ വാ ഉജുകം അത്തനോയേവ വാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. **പഞ്ചമിതോ**തി ഏത്ഥ വസ്സം വസന്തസ്സ സങ്ഘസ്സ പഞ്ചമിതോ പുബ്ബേ ഉപ്പന്നം അച്ചേകചീവരം പഞ്ചമിയം വിഭജിത്വാ ഗഹിതം അച്ചേകചീവരപരിഹാരമേവ ലഭതി. ഉജുകം അത്തനോയേവ ഉപ്പന്നം ചേ, പഞ്ചമിയം ഉപ്പന്നമേവ അച്ചേകചീവരപരിഹാരം ലഭതി, ന തതോ പുബ്ബേതി ദട്ഠബ്ബം.

സദ്ധാമത്തകന്തി ധമ്മസ്സവനാദീഹി തങ്ഖണുപ്പന്നം സദ്ധാമത്തകം. **ആരോചിതം ചീവര**ന്തി ആരോചേത്വാ ദിന്നചീവരം. ഛട്ഠിയം ഉപ്പന്നചീവരസ്സ ഏകാദസമോ അരുണോ ചീവരകാലേ ഉട്ഠാതീതി ആഹ **"ഛട്ഠിതോ പട്ഠായാ"**തിആദി. **ഠപിതചീവരമ്പീ**തി പധാനചീവരദസ്സനമുഖേന സബ്ബമ്പി അതിരേകചീവരം വുത്തം. അഥ "ചീവരമാസേപി അതിരേകചീവരം നിക്ഖിപിതും വട്ടതീ"തി ഇദം കുതോ ലദ്ധന്തി ചേ? "വിസും അനനുഞ്ഞാതേപി ഇമസ്മിം സിക്ഖാപദേ 'ചീവരകാലസമയോ നാമ അനത്ഥതേ കഥിനേ വസ്സാനസ്സ പച്ഛിമോ മാസോ, അത്ഥതേ കഥിനേ പഞ്ച

മാസാ’തി വദന്തേന തതിയകഥിനസിക്ഖാപദേ ‘അകാലചീവരം നാമ അനത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസമാസേ ഉപ്പന്നം, അത്ഥതേ കഥിനേ സത്തമാസേ ഉപ്പന്ന’ന്തി വദന്തേന ച അനുഞ്ഞാതമേവ ഹോതീ”തി വദന്തി. “അട്ഠകഥാവചനപ്പമാണേന ഗഹേതബ്ബ”ന്തി ച കേചി.

ന്ത്ര്ഠം. ഇദാനി പഠമകഥിനാദിസിക്ഖാപദേഹി തസ്സ തസ്സ ചീവരസ്സ ലബ്ഭമാനം പരിഹാരം ഇധേവ ഉപസംഹരിത്വാ ദസ്സേന്തോ **“ഇതി അതിരേകചീവരസ്സ ദസാഹം പരിഹാരോ”**തിആദിമാഹ. “അനത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികോ മാസോ, അത്ഥതേ കഥിനേ ഏകാദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാ”തി അയമേവ പാഠോ ഗഹേതബ്ബോ. കേചി പനേത്ഥ “കാമഞ്ചേസ ‘ദസാഹപരമം അതിരേകചീവരം ധാരേതബ്ബ’ന്തി ഇമിനാവ സിദ്ധോ, അട്ഠുപ്പത്തിവസേന പന അപുബ്ബം വിയ അത്ഥം ദസ്സേത്വാ സിക്ഖാപദം ഠപിത”ന്തി പാഠം വത്വാ “ദസദിവസാധികോ മാസോ, ദസദിവസാധികാ പഞ്ച മാസാതി പാഠേന ഭവിതബ്ബ”ന്തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം തസ്സ പമാദപാഠത്താ. ന ഹി ദസാഹേന അസമ്പത്തായ കത്തികതേമാസികപുണ്ണമായ ചീവരകാലതോ പുബ്ബേ ദസ ദിവസാ അധികാ ഹോന്തി. ഏവഞ്ഹി സതി “നവാഹാനാഗതം കത്തികതേമാസികപുണ്ണമ”ന്തി വത്തബ്ബം.

മാതികാട്ഠകഥായമ്പി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) “പവാരണമാസസ്സ ജുണ്ഹപക്ഖപഞ്ചമിതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നസ്സ ചീവരസ്സ നിധാനകാലോ ദസ്സിതോ ഹോതീ”തി വത്വാ “കാമഞ്ചേസ ‘ദസാഹപരമം അതിരേകചീവരം ധാരേതബ്ബ’ന്തി ഇമിനാവ സിദ്ധോ, അട്ഠുപ്പത്തിവസേന പന അപുബ്ബം വിയ അത്ഥം ദസ്സേത്വാ സിക്ഖാപദം ഠപിത”ന്തി പാഠോ ദസ്സിതോ, സോപി പമാദപാഠോയേവ. “ജുണ്ഹപക്ഖപഞ്ചമിതോ പട്ഠായാ”തി ച വുത്തത്താ തഥേവ പുബ്ബാപരവിരോധോപി സിയാ, ഛട്ഠിതോ പട്ഠായാതി വത്തബ്ബം. ഏവഞ്ഹി സതി “ദസാഹപരമസിക്ഖാപദേനേവ സിദ്ധ”ന്തി സക്കാ വത്തും. ഇമമേവ ച പമാദപാഠം ഗഹേത്വാ **ഭദന്തബുദ്ധദത്താചരിയേന** ച -

“തസ്സാച്ചായികവത്ഥസ്സ, കഥിനേ തു അനത്ഥതേ;
പരിഹാരേകമാസോവ, ദസാഹപരമോ മതോ.

“അത്ഥതേ കഥിനേ തസ്സ, പഞ്ച മാസാ പകാസിതാ;
പരിഹാരോ മുനിന്ദേന, ദസാഹപരമാ പനാ”തി. -

വുത്തം.

അച്ചേകചീവരകാലേ ഉപ്പന്നത്താ **“അച്ചേകചീവരസദിസേ”**തി വുത്തം. “പഞ്ചമിയം ഉപ്പന്നം അനച്ചേകചീവരം ദസാഹം അതിക്കാമയതോ ചീവരകാലതോ പുബ്ബേയേവ ആപത്തി ഹോതി, ന ചീവരകാലാതിക്കമേ, തസ്മാ ചീവരകാലാതിക്കമേ പുന ആപജ്ജിതബ്ബായ ആപത്തിയാ അഭാവം സന്ധായ ‘അനച്ചേകചീവരേ അനച്ചേകചീവരസഞ്ഞീ അനാപത്തീ’തി വുത്ത”ന്തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. വികപ്പനുപഗപച്ഛിമപ്പമാണസ്സ അച്ചേകചീവരസ്സ അത്തനോ സന്തകതാ, ദസാഹാനാഗതായ കത്തികതേമാസികപുണ്ണമായ ഉപ്പന്നഭാവോ, അനധിട്ഠിതഅവികപ്പിതതാ, ചീവരകാലാതിക്കമോതി ഇമാനേത്ഥ ചത്താരി അങ്ഗാനി.

അച്ചേകചീവരസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സാസങ്കസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൫൨. നവമേ **അന്തരഘരേ**തി അന്തരേ ഘരാനി ഏത്ഥ, ഏതസ്സാതി വാ അന്തരഘരന്തി ലദ്ധവോഹാരേ ഗോചരഗാമേ. തേനാഹ **"അന്തോഗാമേ"**തി. പാളിയം **വിപ്പവസന്തീ**തി ഇദം യസ്മിം വിഹാരേ വസന്താ അന്തരഘരേ ചീവരം നിക്ഖിപിംസു, തതോ അഞ്ഞത്ഥ വസന്തേ സന്ധായ വുത്തം. തസ്മിഞ്ഹി വിഹാരേ അന്തരഘരേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ വസിതും അനുഞ്ഞാതത്താ തത്ഥ വാസോ വിപ്പവാസോ നാമ ന ഹോതി. ദുബ്ബലചോളാ **ദുച്ചോളാ** വിരൂപചോളാ വാ, ദുച്ചോളത്താ ഏവ **ലൂഖചീവരാ**.

൬൫൩. "പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ"തി ഇമസ്സ **വിഭങ്ഗേ** "ഉപസമ്പജ്ജാ"തി ഉദ്ധരിതബ്ബേ "ഉപസമ്പജ്ജ"ന്തി ഉദ്ധരിത്വാ "യോ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭോ പടിലാഭോ"തിആദി വുത്തം, തം സന്ധായാഹ **"ഉപസമ്പജ്ജന്തിആദീസു വിയാ"**തി. **ആദി**-സദ്ദേന "അനാപുച്ഛം വാ പക്കമേയ്യാ"തിആദീനം സങ്ഗഹോ ദട്ഠബ്ബോ. **ഉപഗന്ത്വാ**തി **ഉപ**-സദ്ദസ്സ അത്ഥമാഹ. **വസിത്വാ**തി അഖണ്ഡം വസിത്വാ. "യേന യസ്സ ഹി സമ്ബന്ധോ, ദൂരട്ഠമ്പി ച തസ്സ ത"ന്തി വചനതോ **"ഇമസ്സ…പേ॰… ഇമിനാ സമ്ബന്ധോ"**തി വുത്തം. തത്ഥ **ഇമസ്സാ**തി "ഉപവസ്സ"ന്തി പദസ്സ. **നിക്ഖിപേയ്യാ**തി ഠപേയ്യ.

ഏത്താവതാ ച പുരിമികായ ഉപഗന്ത്വാ അഖണ്ഡം കത്വാ വുത്ഥവസ്സേന ആരഞ്ഞകേസു സേനാസനേസു വിഹരന്തേന സകലം കത്തികമാസം തിചീവരേന വിപ്പവസിതും അനുഞ്ഞാതം ഹോതി. അനത്ഥതകഥിനസ്സ ഹി ചീവരമാസേ വിപ്പവാസോ ന വട്ടതി അത്ഥതകഥിനാനംയേവ അസമാദാനചാരസ്സ അനുഞ്ഞാതത്താ. കേചി പന "അനത്ഥതകഥിനാനം ചീവരമാസേപി അസമാദാനചാരോ ലബ്ഭതീ"തി വത്വാ ബഹുധാ പപഞ്ചേന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം. **ബ്യഞ്ജനവിചാരണ**ന്തി "ഉപവസ്സ ഉപവസ്സിത്വാ"തിആദിവിചാരണം . **തസ്സപീ**തി "വുത്ഥവസ്സാന"ന്തി വിഭങ്ഗപദസ്സ. **വുത്ഥവസ്സാന**ന്തി ച നിദ്ധാരണേ സാമിവചനം. തേനാഹ - **"ഏവരൂപാനം ഭിക്ഖൂനം അബ്ഭന്തരേ"**തി. **സേനാസനേസൂ**തി ഏത്ഥ തഥാരൂപേസൂതി സമ്ബന്ധിതബ്ബം.

പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനതോതി ഏത്ഥ "പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനം നാമ ദ്വേ ലേഡ്ഡുപാതാ"തി വദന്തി, തം ന ഗഹേതബ്ബം. അപരിക്ഖിത്തസ്സ പന ഗാമസ്സ പരിയന്തേ ഠിതഘരൂപചാരതോ പട്ഠായ ഏകോ ലേഡ്ഡുപാതോ പരിക്ഖേപാരഹട്ഠാനന്തി ഇദമേത്ഥ സന്നിട്ഠാനം. തേനേവ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേപി** (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൧) വുത്തം "അപരിക്ഖിത്തസ്സ പഠമലേഡ്ഡുപാതതോ പട്ഠായാ"തി. **സബ്ബപഠമ**ന്തി ഗാമാഭിമുഖദിസാഭാഗതോ സബ്ബപഠമം. **തം പരിച്ഛേദം കത്വാ**തി തം പഠമസേനാസനാദിം പരിച്ഛേദം കത്വാ. ഇദഞ്ച **വിനയധരാനം** മതേന വുത്തം, **മജ്ഝിമഭാണകാനം** മതേന പന "സേനാസനാദീനം ഉപചാരേ ഠിതസ്സ ഏകലേഡ്ഡുപാതം മുഞ്ചിത്വാ മിനിതബ്ബ"ന്തി **മജ്ഝിമഭാണകാ** വദന്തി. തേനേവ **മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായം** "വിഹാരസ്സപി ഗാമസ്സേവ ഉപചാരം നീഹരിത്വാ ഉഭിന്നം ലേഡ്ഡുപാതാനം അന്തരാ മിനിതബ്ബ"ന്തി വുത്തം. **പഞ്ചധനുസതിക**ന്തി ആരോപിതേന ആചരിയധനുനാ പഞ്ചധനുസതപ്പമാണം. **തതോ തതോ മഗ്ഗം പിദഹതീ**തി തത്ഥ തത്ഥ ഖുദ്ദകമഗ്ഗം

പിദഹതി. **ധുതങ്ഗചോരോതി** ഇമിനാ ഇമസ്സപി സിക്ഖാപദസ്സ അങ്ഗസമ്പത്തിയാ അഭാവം ദീപേതി.

"സാസങ്കാനീ"തി സമ്മതാനീതി ചോരാനം നിവിട്ഠോകാസാദിദസ്സനേന "സാസങ്കാനീ"തി സമ്മതാനി. **സന്നിഹിതബലവഭയാനീ**തി ചോരേഹി മനുസ്സാനം ഹതവിലുത്താകോടിതഭാവദസ്സനതോ സന്നിഹിതബലവഭയാനീതി അത്ഥോ. **സചേ പച്ഛിമികായാ**തിആദിനാ വുത്തമേവത്ഥം ബ്യതിരേകമുഖേന വിഭാവേതി. **യത്ര ഹി പിണ്ഡായാ**തിആദിനാ വുത്തപ്പമാണമേവ വിസേസേത്വാ ദസ്സേതി. **സാസങ്കസപ്പടിഭയമേവാ**തി ഏത്ഥ സാസങ്കം വാ സപ്പടിഭയം വാ ഹോതു, വട്ടതിയേവ.

പാളിയം "സിയാ ച തസ്സ ഭിക്ഖുനോ കോചിദേവ പച്ചയോ തേന ചീവരേന വിപ്പവാസായ, ഛാരത്തപരമം തേന ഭിക്ഖുനാ തേന ചീവരേന വിപ്പവസിതബ്ബ"ന്തി ഇമിനാ അന്തരഘരേ ചീവരം നിക്ഖിപിത്വാ തസ്മിം വിഹാരേ വസന്തസ്സ അഞ്ഞത്ഥ ഗമനകിച്ചേ സതി വിഹാരതോ ബഹി ഛാരത്തം വിപ്പവാസോ അനുഞ്ഞാതോ. വസനട്ഠാനതോ ഹി അഞ്ഞത്ഥ ഛാരത്തം വിപ്പവാസോ വുത്തോ, ന തസ്മിം വിഹാരേ വസന്തസ്സ. തേന ച **"പുന ഗാമസീമം ഓക്കമിത്വാതി ഏത്ഥ സചേ ഗോചരഗാമതോ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സേനാസനം, അയഞ്ച പച്ഛിമദിസം ഗതോ ഹോതീ"**തിആദി വുത്തം. തതോയേവ ച **മാതികാട്ഠകഥായ**മ്പി (കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ സാസങ്കസിക്ഖാപദവണ്ണനാ) "തതോ ചേ ഉത്തരി വിപ്പവസേയ്യാ"തി ഏത്ഥ "ഛാരത്തതോ ഉത്തരി തസ്മിം സേനാസനേ സത്തമം അരുണം ഉട്ഠാപേയ്യാ"തി അത്ഥോ വുത്തോ. **ഭദന്തബുദ്ധദത്താചരിയേന** പന പാകടതരം കത്വാ അയമേവത്ഥോ വുത്തോ. വുത്തഞ്ഹി തേന -

"യം ഗാമം ഗോചരം കത്വാ, ഭിക്ഖു ആരഞ്ഞകേ വസേ;
തസ്മിം ഗാമേ ഠപേതും തം, മാസമേകന്തു വട്ടതി.

"അഞ്ഞത്ഥേവ വസന്തസ്സ, ഛാരത്തപരമം മതം;
അയമസ്സ അധിപ്പായോ, പടിച്ഛന്നോ പകാസിതോ"തി.

"കോസമ്ബിയം അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഗിലാനോ ഹോതീ"തി ആഗതത്താ **"കോസമ്ബകസമ്മുതി അനുഞ്ഞാതാ"**തി വുത്തം. കോസമ്ബകസ്സ ഭിക്ഖുനോ സമ്മുതി **കോസമ്ബകസമ്മുതി. സേനാസനം ആഗന്ത്വാ**തി വുസിതവിഹാരസ്സേവ സന്ധായ വുത്തത്താ തസ്മിം ഗാമൂപചാരേപി അഞ്ഞസ്മിം വിഹാരേ അരുണം ഉട്ഠാപേതും ന വട്ടതി. **വസിത്വാ**തി അരുണം ഉട്ഠാപേത്വാ. ഗതട്ഠാനസ്സ അതിദൂരത്താ **"ഏവം അസക്കോന്തേനാ"**തി വുത്തം. **തത്ഥേവാ**തി തസ്മിംയേവ ഗതട്ഠാനേ.

സാസങ്കസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. പരിണതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ

൬൫൭-൬൫൯. ദസമേ **ഉദ്ദിസ്സ ഠപിതഭാഗേ**തി അത്തനോ ഘരേപി ഉദ്ദിസിത്വാ വിസും ഠപിതകോട്ഠാസേ. "ഏകം മയ്ഹം, ഏകം ഇമസ്സ ദേഹീ"തി ഏവം ഏകവാചായ ആപജ്ജിതബ്ബത്താ **"ആപജ്ജേയ്യ ഏകതോ"**തി വുത്തം. **തുമ്ഹാകം**

സപ്പിആദീനി ആഭതാനീതി തുമ്ഹാകം അത്ഥായ ആഭതാനി സപ്പിആദീനി. പരിണതഭാവം ജാനിത്വാപി വുത്തവിധിനാ വിഞ്ഞാപേന്തേന തേസം സന്തകമേവ വിഞ്ഞാപിതം നാമ ഹോതീതി ആഹ - **"മയ്ഹമ്പി ദേഥാതി വദതി, വട്ടതീ"**തി.

ന്റന്റം. പുപ്ഫമ്പി ആരോപേതും ന വട്ടതീതി ഇദം പരിണതം സന്ധായ വുത്തം. സചേ പന ഏകസ്മിം ചേതിയേ പൂജിതം പുപ്ഫം ഗഹേത്വാ അഞ്ഞസ്മിം ചേതിയേ പൂജേതി, വട്ടതി. **ഠിതം ദിസ്വാ**തി സേസകം ഗഹേത്വാ ഠിതം ദിസ്വാ. **ഇമസ്സ സുനഖസ്സ മാ ദേഹി, ഏതസ്സ ദേഹീ**തി ഇദം പരിണതേയേവ. തിരച്ഛാനഗതസ്സ പരിച്ചജിത്വാ ദിന്നേ പന തം പലാപേത്വാ അഞ്ഞം ഭുഞ്ജാപേതും വട്ടതി. **"കത്ഥ ദേമാ**തിആദിനാ ഏകേനാകാരേന പാളിയം അനാപത്തി ദസ്സിതാ, ഏവം പന അപുച്ഛിതേപി അപരിണതം ഇദന്തി ജാനന്തേന അത്തനോ രുചിയാ യത്ഥ ഇച്ഛതി, തത്ഥ ദാപേതും വട്ടതീ"തി തീസുപി **ഗണ്ഠിപദേസു** വുത്തം. **യത്ഥ ഇച്ഛഥ, തത്ഥ ദേഥാ**തി ഏത്ഥാപി "തുമ്ഹാകം രുചിയാ"തി വുത്തത്താ യത്ഥ ഇച്ഛതി, തത്ഥ ദാപേതും ലഭതി. **പാളിയം ആഗതനയേനേവാ**തി "യത്ഥ തുമ്ഹാകം ദേയ്യധമ്മോ"തിആദിനാ നയേന. സങ്ഘപരിണതഭാവോ, തം ഞത്വാ അത്തനോ പരിണാമനം, പടിലാഭോതി ഇമാനേത്ഥ തീണി അങ്ഗാനി.

പരിണതസിക്ഖാപദവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നിട്ഠിതോ പത്തവഗ്ഗോ തതിയോ.

ഇതി സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ സാരത്ഥദീപനിയം

നിസ്സഗ്ഗിയവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദുതിയോ ഭാഗോ നിട്ഠിതോ.